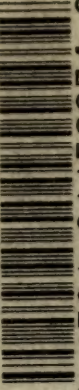
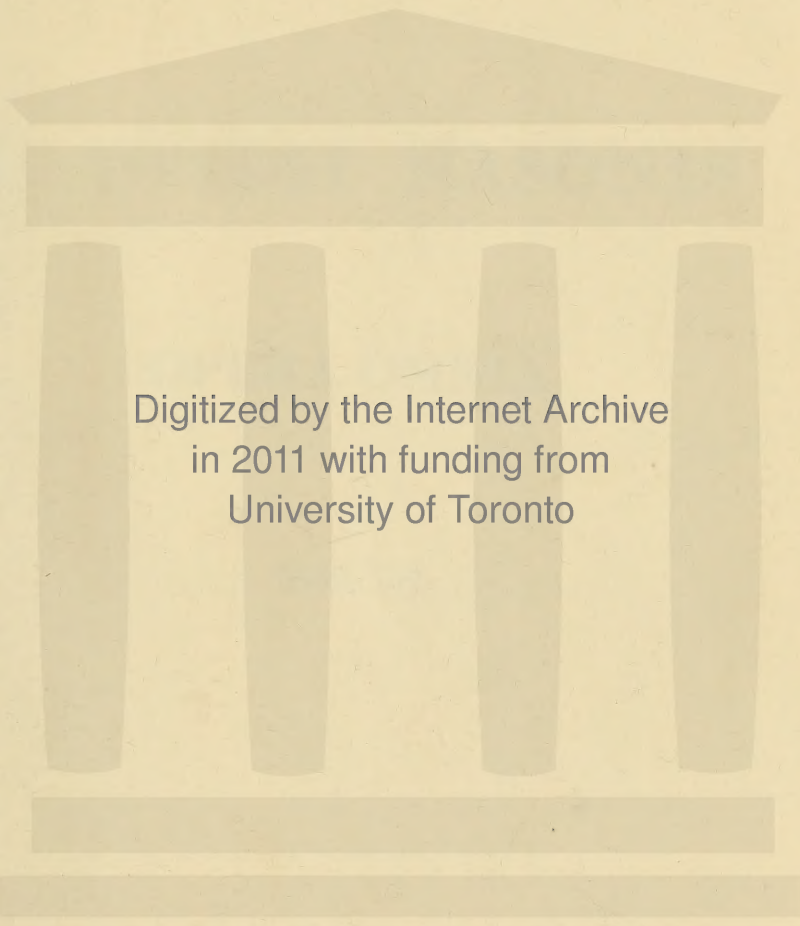

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01158874 6

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

67

58

P. OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA.

VOL. II.

~~1805 Burm~~ 2
P. OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA

EX EDITIONE BURMANNIANA

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

NOTITIA LITERARIA

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

F

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1821.

113802
2/6/11

P. OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA

EX EDITIONE BURMANNA

QUI NOTIS ET INTERPRETATIONIBUS

IN USUM DELPHINICAE

ACADEMIAE

VALLIENSIS

IN BIBLIOTHECA

REGIAE BIBLIOTHECAE BRITANNICAE

INDICE ALPHABETICO

AVGUSTAE MDCCLXXII

JOHANNES BODLEY

F

LONDINI

STANLEY & SONS, A. & C. 15, N. B. ST. MARTIN'S LANE

1821

PA
6519
A2
1821
V. 2

ELEGIA IX.

Tibulli mortem deflet.

MEMNONA si mater, mater ploravit Achillen,

Et tangunt magnas tristia fata Deas ;

Flebilis indignos, Elegeia, solve capillos :

Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit !

Ille tui vates operis, tua fama, Tibullus

5

Ardet in exstructo, corpus inane, rogo.

Ecce, puer Veneris fert eversamque pharetram,

Et fractos arcus, et sine luce facem :

Si mater flevit Memnona, si mater flevit Achillem, et obitus luctuosi movent magnas Deas ; miserabilis Elegeia, sparge comam immeritam. Ah nomen nunc tibi erit nimis ex re ! Ille, Poëta tui artificii, Tibullus, tua gloria, comburitur corpus vacuum in pyra congesta. Ecce puer Veneris gerit et pharetram inversam, et

1 P. 2. et Me. *si mater flevit Ach.*—2 Pol. *Si tangunt.*—4 Vulg. *Ah nimium.*

NOTÆ

Memnona] De eo Tithoni et Auro-ræ filio, quem Achilles bello Trojano mactavit, antea vidimus.

Mater] Thetis, scil.

2 *Tristia*] Qualia fuerunt Memnonis et Achillis.

3 *Flebilis*] Ad flendum et ad fletum movendum composita.

Indignos] Id est, Qui indigne pro Tibulli immeriti deflenda indigna morte solvi debent.

4 *Ex vero*] Ad Etymon Græcum alludit ; dicta Elegia a clamore, qui fit in luctu.

5 *Ille*] Optimus, scil. Poëta.

Tui operis] Dicit istud, quia Elegos amatorios scripsit Tibullus, illorum

Delph. et Var. Clas.

elegantia notior, quam ut hic de eo quicquam sit opus expromere.

Tua fama] Appositio est. Tibulli Elegis inclarnisse Elegeiam indicat Poëta.

6 *Ardet*] De more illo cremandi corpora antea vidimus.

Inane] Utpote anima privatum.

7 *Puer Veneris*] Amor. Hoc in maximum Tibulli dicit honorem, quasi grande ex ejus morte damnum Cupido acceperit.

Eversamque] Sagittis vacuam ; quas Tibullus versibus suis fingas acuisse.

8 *Fractos*] Quasi inutiles et supervacaneos sine sagittis.

Ovid.

2 N

- Aspice, demissis ut eat miserabilis alis ;
 Pectoraque infesta tundat aperta manu. 10
 Excipiunt sparsi lacrymas per colla capilli,
 Oraque singultu concutiente sonant.
 Fratris in Æneæ sic illum funere dicunt
 Egressum tectis, pulcher Iule, tuis.
 Nec minus est confusa Venus, moriente Tibullo, 15
 Quam juveni rupit cum ferus inguen aper.
 At sacri vates, et Divum cura vocamur :
 Sunt etiam, qui nos numen habere putent.
 Scilicet omne sacrum mors importuna profanat ;
 Omnibus obscuras injicit illa manus. 20
 Quid pater Ismario, quid mater, profuit Orpheo ?
 Carmine quid victas obstupuisse feras ?

arcus ruptos, et tædam absque igne. Cerne, ut flebilis incedat alis dejectis; et plangat pectora nuda manu infensa. Coma diffusa per collum excipit lacrymas, et ora strepunt singultu agitante. Ita aiunt illum prodiisse domo tua, formose Iule, in exequiis fratris Æneæ. Nec minus turbata est Venus, Tibullo intereunte, quam cum trux aper discerpsit femur adolescenti. At nos poëta dicimur Sacri, et amor Deorum: sunt etiam, qui credant nos habere numen. Nimirum mors molesta poluit quicquid est sacrum: illa immittit manus nigras in omnia. Quid pater, quid mater jovit Orpheum Ismarium? Quid jovit feras delinitas carmine diriguisse?

~~~~~

Quidam nomen inest.—7 Francius *inversamque*.—9 Barthius legit *Aspice dejectis*.—14 Al. *Egressum castris*.—15 Duo scripti *concussa Venus*.—16 Al. *juvenis*. Pal. 2. *rapuit cum*.—19 N. *importuna fatigat*.—22 Pal. *optimus obri-*

NOTÆ

- 10 *Tundat*] Quod, sicuti et alarum demissio, maximi luctus est indicium.
 11 *Sparsi*] Dolentem plane describit.
 12 *Oraque singultu*] Præ dolore singultit.
 13 *Fratris*] Quippe Veneris Ænean filium fuisse voluerunt Poëtae.
 14 *Egressum*] Cum, scilicet, cum Iulo, Æneæ filio, fratris sui funus curavit.
 16 *Juveni*] Adonis, ardentissime a Venere amatus, intelligendus est; cujus fabulam vide sis, in *Metam*.
 17 *At*] Hoc dicit Poëta, quasi ad-
- mirans, quod immaturo fato Tibullus occiderit.
Cura] Quos Dii curent.
 18 *Numen*] Quod illi quodam quasi furore correpti videantur.
 20 *Obscuras*] Quæ in Orcum homines deturbent.
 21 *Pater*] Apollo; ex nonnullorum sententia.
Ismario] Thracio: Ab Ismaro Thraciæ monte.
Mater] Calliope Musa. Scopus est Poëtae exemplis probare, nihil morti esse sacrum.
Orpheo] Jam sæpe de celeberrimo

Ælinon in sylvis idem pater, Ælinon, altis

Dicitur invita concinuisse lyra.

Adjice Mæoniden, a quo, ceu fonte perenni,

25

Vatum Pieriis ora rigantur aquis ;

Hunc quoque summa dies nigro submersit Averno ;

Diffugiunt avidos carmina sola rogos.

Durat opus vatum, Trojani fama laboris,

Tarda que nocturno tela retexta dolo.

30

Idem pater creditur cantasse, et lyra repugnante, Ælinon Ælinon in sylvis excelsts. Adde Mæoniden, a quo, tanquam jugi scaturigine, ora Poëtarum rorantur aquis Pieriis; ultima dies demisit hunc quoque atro Orco. Sola carmina vitant rogos rapaces. Permanet fama laboris Trojani, opus Poëtarum, et tela lenta retexta

puisse feras; forte pro obriguisse, ait Heins.—23 Ælinon utroque loco reponit Heins. et sic primo certe loco V. Med. et P. a manu pr. vulgo primo loco Et Linon, altero P. Pal. optimus, Arund. et tres al. et Linon altis; al. editus altis, abditus altis, edidit altis, abditum in altis, vel expositum, et simil.—24 Al. invicta. Alii conticuisse.—25 Vulgo Aspice Mæon.—27 Submersit Sa. et tres al. vulgo demersit: Fr. et alius Heins. dimisit: Heins. vult demisit.—28 Diffugiunt vetustiores cod. et pr. ed. vulgo effugiunt: unus Mor. defugiunt.—29 Heins opus vatis.—30 Duodecim Heins. retenta dolo; octo al. retexta;

NOTÆ

illo summoque Poëta, citharædo, et Politico viro vidimus.

22 *Carminē*] Et cantus dulcedine; qua feras, seu potius agrestes et feroces homines ad civilem vitam reduxit.

Obstupuisse] Sic Horatius, Od. II. 13. 'Carminibus stupens Demittit atras bellna centiceps Aures,' &c.

23 *Ælinon*] Nomen est ejus cantus, quo Linum filium suum morte sublatum Apollo deflevit. Ut hinc maxime intelligatur nemini mortem parcere, cum ex ejus crudelitate Dii ipsi lugeant.

Sylvis] Quærunt nempe latebras, qui corde dolent, et lugent.

Idem] Apollo, scil.

24 *Invita*] Dolente et mæsta; quod omne ad Apollinem spectat.

25 *Mæoniden*] Homerus est, de quo antea.

Fonte] Nempe tam bene multa et stylo tam fecundo scripsit Homerus,

ut plurima ex illo haurire necesse habuerint, et hauserint posteriores Poëtæ.

26 *Pieriis*] Musicis. Fuit nempe Pierius mons Macedoniæ, aut verius Thessaliæ, Musis, ut alii multi, sacer; unde ipsæ Pieriæ dictæ sunt.

Rigantur] Quare et fecundati, copioso quasi alveo eorum fluunt carmina.

27 *Hunc*] Homerum, scil.

Averno] Avernus lacus est in sinu Baiano prope Puteolos, per quem ad Inferos aditum patere creditum est, quare pro Inferno ipso intelligitur.

29 *Fama*] Quia vatum opere, seu carminibus, etiamnum hodie belli Trojani fama increbrescit: quam laudem Homero præsertim tribuas.

Laboris] Decennalis obsidionis; quo temporis spatio multum et Trojani et ipsi etiam Græci desudarunt.

30 *Tarda que*] Quam nunquam Pe-

Sic Nemesis longum, sic Delia, nomen habebunt;
 Altera, cura recens, altera, primus amor.
 Quid vos sacra juvant? quid nunc Ægyptia prosunt
 Sistra? quid in vacuo secubuisse toro?
 Cum rapiant mala fata bonos, (ignoscite fasso) 35
 Solicitor nullos esse putare Deos.
 Vive pius; moriere pius: cole sacra; colentem
 Mors gravis a templis in cava busta trahet.
 Carminibus confide bonis: jacet ecce Tibullus:
 Vix manet e tanto parva quod urna capit. 40

fraude nocturna. Sic Nemesis, sic Delia obtinebunt gloriam perpetuam; altera novus amor, altera prior amor. Quid vobis prosunt sacra? Quid nunc prosunt sistra Ægyptia? Quid seorsum cubuisse in lecto inani? Quandoquidem mors iniqua auferat pius, (date veniam confitenti,) inducor credere nullos esse Deos. Vive pius, obibis pius: reverere sacra; mors dura rapiet reverentem a templis in cava sepulcra. Credito elegantibus carminibus: ecce Tibullus extinctus est. Vix superest e tanto

unde Heins. conj. *relecta*.—31 Sa. et decem alii *habebit*.—33 Vos P. et quinque al. vulgo *nos*: al. *nunc*. Unus Cod. *quid vos Ægypt*.—35 Meliores *rapiunt*. R. *Cum mala fata bonos perdant*.—37 *Moriere pius* P. cum al. N. *moriture pius*. Vulgo *Vive tamen moriture pius*: al. *Vive pius, moriere tamen*. Quidam *Vive tamen, moriere pius*; et, *Vive pius, moriere pius*.—38 Al. *Mors tamen*: Me. *Sors gravis*. Margo Bersm. et unus Heins. *in sua*: Jun. *ad cava*.—39 N. *infide bonis*: unde Heins. *ifide bonis*. Exc. I. *ille Tibullus*: Be. *latet ecce Tibull*.—40 *E tanto* unus Pal. et unus V. vulgo *e toto*. Unus Mor. unus Me. et Fr.

NOTÆ

nelope, ea procos illudens, absolvent. Ceterum per telam Homeri Odysseam intellige.

Retexta] Pollicita erat Penelope, se tum ex prociis aliquem delecturam, cum telæ finem imposuisset: quæ, mulier casta, et mariti Ulyssis memor, tantum ad lucernam noctu detexebat, quantum interdiu texuisset. Sed de iis prolixè in ejus epistola.

31 *Sic*] Per carmina, scil.

Nemesis] Nomen est puellæ, quam Tibullus amavit.

Longum] Quod ad posteros transeat.

Delia] Fuit hæc item Tibulli amica.

32 *Cura*] Tibulli, scil.

33 *Vos*] Alii *nos*, vel *nunc*. Optime vero hanc lectionem ex nonnullis co-

dicibus asseruit cl. Heinsius; ut ad Nemesim et Deliam spectet oratio.

33 *Ægyptia*] Ægypto, ut antea vidimus, Romam ad sacra Isidis celebranda, advecta. Per sistra vero, religiosum Isidis cultum intellige: alluditque Naso ad hos Tibulli versus, Eleg. 1. 3. 'Quid tua nunc Isis mihi, Delia; quid mihi prosunt Illa tua toties æra repulsa manu?' &c. 'Nihil, inquit, prodest religio, si nemini mors parcat.'

34 *Secubuisse*] Seorsum a viris cubare solitas esse mulieres quæ Isidis sacra celebrarent, antea diximus.

Fasso] Mihi, scil. confitenti peccatum meum.

38 *Cava*] Omnino, siquidem ubi combusta cadavera, ibidem essent

Tene, sacer Vates, flammæ rapuere rogales ;

Pectoribus pasci nec timuere tuis ?

Aurea sanctorum potuissent templa Deorum

Urere, quæ tantum sustinuerunt nefas.

Avertit vultus, Erycis quæ possidet arces : 45

Sunt quoque, qui lacrymas continuisse negent.

Sed tamen hoc melius, quam si Phæacia tellus

Ignotum vili supposuisset humo.

Hinc certe madidos fugientis pressit ocellos

Mater ; et in cineres ultima dona tulit : 50

viro, quod parva urna continet. Anne, sacer Poëta, ignes rogi te absumserunt ; nec reformidarunt pasci tuo corpore ? Ignes, qui admiserunt tantum nefas, potuissent consumere templa splendida sanctorum Deorum. Quæ tenet cacumina Erycis, avertit faciem. Sunt etiam, qui inficientur repressisse lacrymas. Sed tamen hoc melius, quam si terra Phæacia sepelivisset peregrinum contemnenda terra. Certe mater hic clausit oculos humidos discedentis, et immisit ultima munera in cineres :

curva urna : unde Heins. conj. *curta*.—46 Vulg. *continuisse negant*.—49 *Hinc* P. et Pal. vulgo *Hic* : quidam *Huic*. Vulgo *certe manibus*. Heins. *gravidus fu-*

NOTÆ

eorum sepulcra.

Busta] Bustum locus est, ubi cada-
vera bene usta ; sive alio deportandi,
sive ibi fuerint cineres sepeliendi.

39 *Confide*] Ironice pronuntiandum.

Jacet] Ratio est cur non sit confi-
dendum ; quod ad Tibulli laudem
maximam facit.

41 *Tene*] Cum dolore maximo istud
efferendum. *Est-il possible que, &c.*

Rogales] Ex rogo erumpentes.

42 *Pectoribus*] Pro toto corpore.

Pasci] Proprie dicitur ignis materia
pasci, quam comburit.

43 *Aurea*] Ad Capitolium alludit,
quod aliquoties igne vastatum est.

45 *Avertit*] Ne Tibulli corpus igne
absnmi videret.

Erycis quæ] Venus est, cui in
Eryce Siciliae monte magnificum tem-
plum dicatum fuit.

47 *Hoc*] Quod in Patria, scil. Ti-
bullus extinctus sit.

Phæacia] Coreyra est, insula maris

Ionii, juxta Epirum, Phæacum patria,
ubi Alcinous regnavit. Ibi Tibullus
Messalam secutus in adversam vale-
tudinem inciderat ; qua tamen le-
vatus Romam rediit, ubi mortem obiit.
Vide sis, ea de re, non de morte qui-
dem, sed de morbo, Tibullum ipsum
l. III. elegia tertia, ad quam planis-
sime respexit hic Naso noster.

49 *Hinc*] Alii *hic* ; Romæ, scilicet.

Madidos] Alibi vocat ‘ morte na-
tantes.’

50 *Mater*] Dixerat Tibullus mor-
tem in Phæacia deprecans, ‘ Absti-
neas, mors atra, precor ; non hic mihi
mater, Quæ legat ih mæstos ossa per-
usta sinus,’ &c.

In cineres] Istud ex Tibullo ipso in-
tellige : Dixerat ille proxime ad ver-
sus jam jam citatos ‘ Non soror [hic
mihi] Assyrios cineri quæ dedat odo-
res, Et fleat effusis ante sepulcra
comis.’

Hinc soror in partem misera cum matre doloris

Venit, inornatas dilaniata comas.

Cumque tuis sua junxerunt Nemesisque priorque

Oscula; nec solos destituere rogos.

Delia discedens, Felicius, inquit, amata

55

Sum tibi; vixisti, dum tuus ignis eram.

Cui Nemesis, Quid ais? tibi sint mea damna dolori?

Me tenuit moriens deficiente manu.

Si tamen e nobis aliquid, nisi nomen et umbra,

Restat, in Elysia valle Tibullus erit.

60

Obvius huic venias, hedera juvenilia cinctus

Tempora, cum Calvo, docte Catulle, tuo.

hic soror cum matre infelici, dilacerata capillos incombos, descendit in partem doloris. Et Nemesis et prior Delia junxerunt sua oscula cum tuis: nec deseruerunt rogos solos. Delia digrediens, Felicius, ait, dilecta sum tibi: vita fruitus es, quamdiu eram tuus amor. Ad quam Nemesis, Quamobrem, inquit, mea dispendia sint tibi agritudini? Obiens me tenuit manu moriente. Si tamen aliquid superest ex nobis, præter nomen et umbra, Tibullus vivet in campis Elysiis. Huic occurras redimitus tempora juvenilia hedera, docte Catulle, cum Calvo tuo. Tu quoque (si falsa

//////////

gienti.—50 Al. dona dedit.—51 Alter P. in partes. Al. dolori. Antiqua ed. mixti cum matre dolorum.—52 Al. dilacerata comas.—53 Scr. cumque tuis oculis Nemesis junxere priorque.—57 Sint Mor. Jun. et Pal. 3. vulgo sunt.—59 Med. illud nisi nom. Scr. et alius, nisi corpus: Be. nisi corporis umbra.—60 Fr. Tibullus eat: Burm. Sec. conj. eas.—61 Pal. 2. myrto juvenilia. Quatuor libri

NOTÆ

53 *Cumque tuis*] Dixerat Tibullus, 'Delia non usquam est.'

Priorque] Delia, scil. prior amata.

54 *Oscula*] Hoc fuerat Tibulli votum Eleg. i. lib. primi. 'Te spectem, suprema mihi cum venerit hora, Te te-neam moriens deficiente manu. Flebis et arsuro positum me, Delia, lecto, Tristibus et lacrymis oscula mista dabis.'

55 *Discedens*] Postquam conditum et sepultum Tibulli cadaver esset.

Felicius] Perinde loquitur, ac si ideo mortuus fuerit Tibullus, quod aliam amaverit.

56 *Dum tuus ignis*] Quamdiu me amasti, vixisti.

57 *Cui*] Delia, scil. respondit Nemesis.

58 *Me tenuit*] Hoc dicit Delia, ut illam male urat; quod ipsa, non Delia, Tibulli morientis manum unice amata tenuerit.

60 *Elysia*] Elysium fuit Ethnicis locus in inferis, sedes piis destinata, voluptatibus ac deliciis affluens.

62 *Calvo*] Poëta fuit, cujus fluentes carminum delicias, ut Gellius loquitur, sicut et Catulli, cantavit Hermodogenes.

Catulle] Fuit Catullus Poëta eximius, doctissimus et elegantissimus, notior suis versibus, quam ut opus sit de eo hic verba facere.

Tu quoque (si falsum est temerati crimen amici)
 Sanguinis atque animæ prodige, Galle, tuæ.
 His comes umbra tua est ; si quid modo corporis umbra est :
 Auxisti numeros, culte Tibulle, pios. 66
 Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna ;
 Et sit humus cineri non onerosa tuo.

accusatio violati amici) Galle, contemptor sanguinis atque animæ tuæ. Umbra tua est his comes, si modo umbra est aliquid corporis. Auxisti pium turbam, polite Tibulle. Ossa tranquilla, requiescite, oro, in urna securo; et terra sit levis tuo cineri.

//////////

juven. vincitus.—65 Si quid modo c. u. est Exc. I. et tres al. codd. vulgo si qua est modo. P. a manu sec. si quæ modo.

NOTÆ

63 *Si falsum]* Quia, si verum crimen, non ille cum piis in Elysiis fuisset. Suspicio vero fuit, hunc Cornelium Gallum, Poëtam eximium, in Augustum, cui ipse carissimus fuit, conjurasse: quamobrem, cum Senatui damnandus traditus esset, sibi ipse manus violentas intulit.

64 *Prodige]* Quia seipsum interfecit; eoque pacto, num reus esset, dubitandum aliquo modo reliquit.

65 *Si quid modo]* Non est quid cor-

poris, sed manet profecto post mortem hominis ejus anima, quæ a Deo est spiritus. Quod probare non est hujus loci.

66 *Numeros pios]* Numerum piorum.

Culte] Est vero cultissimus ejus stylus.

68 *Et sit humus]* Quomodo fere amicorum ossibus bene precari consueverant.

ELEGIA X.

Ad Cererem, conquerens, quod ejus sacris cum amica concumbere non permittatur.

ANNUA venerunt Cerealis tempora sacri :
 Secubat in vacuo sola puella toro.

Tempora annua sacri Cerealis recurrerunt: puella sola seorsum jacet in lecto

NOTÆ

1 *Annua]* Quæ singulis annis celebrentur; quinto nimirum Idus Aprilis.

Flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,

Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Te, Dea, munificam gentes ubicumque loquuntur: 5

Nec minus humanis invidet ulla bonis.

Ante nec hirsuti torrebant farra coloni;

Nec notum terris area nomen erat.

Sed glandem quercus, oracula prima, ferebant:

Hæc erat, et teneri cespitis herba, cibus. 10

Prima Ceres docuit turgescere semen in agris;

Falce coloratas subsecuitque comas:

viduo. Flava Ceres, circumdata subtiles capillos spicis, cur prohibes nostra gaudia tuis sacris? Nationes te ubique celebrant beneficam, o Dea; nec ulla minus invidet commodis hominum. Antea nec hispidi agricolæ frigebant frumenta: nec area erat nomen cognitum terris: sed quercus prima oracula præbebant glandem. Hæc, et herba mollis cespitis, erat esca. Prima Ceres monstravit semen tumere in arvis; et

2 Quidam in viduo: alii medio.—3 Tenuem...capillum R. et Fr.—4 Alter P. et alius Cur prohibes.—5 P. gentes ubi quæque: F. gentes quæcumque.—6 Al. invidet illa. Sa. et duo al. invidiosa bonis.—8 Unus Mor. et Be. in terris.—

NOTÆ

Cerealis] Cereri, frugum Deæ, dicati.

2 *Vacuo*] Quo nefas est virum tempore Cerealis sacri venire.

3 *Flava*] Propter maturæ segetis colorem.

4 *Nostra*] Nostrum amantium.

5 *Munificam*] Propter fruges, quas prima dicitur invenisse, quæ et ejus usum, et servandi et serendi modum, docuit.

6 *Nec minus invidet*] Adeoque est maxime munifica: ut minus sit credere eam amantium lacrymis gaudere.

7 *Ante*] Quam Ceres, scil. frumenti usum docuisset.

Hirsuti] Asperi, inculti, sylvestres.

Torrebant] Quo melius frangerentur et molerentur. Virg. Æneid. I. 'frugesque receptas Et torrere parant flammis et frangere saxo.'

Farra] Far omne est genus frumenti; præsertim vero optimum in-

telligitur.

8 *Area*] Locus est creta consolidatus, ubi sectæ fruges teruntur.

9 *Oracula*] Quercubus in genere illud tribuit, quod earum proprium fuit quæ apud Dodonam Epiri civitatem in nemore Jovi sacro consitæ erant, a quibus responsa data fuisse voluerunt Poëtæ. 'Quercus, oracula' appositio est.

10 *Hæc*] Glans, scilicet.

11 *Turgescere*] Id est, Docuit in genere, quomodo crescerent segetes, quoque pacto triticum seminandum esset. Terræ vero humore prius turgescit granum, quam ex ejus corruptione radix plantaque concresecat.

12 *Comas*] Fruges maturas et flavas, quæ sunt quasi segetis coma. Sed memineris hoc in loco Cererem Terram ipsam esse nonnullis, cujus coma sint fruges.

Prima jugo tauros supponere colla coëgit ;
 Et veterem curvo dente revellit humum.
 Hanc quisquam lacrymis lætari credit amantum, 15
 Et bene tormentis secubituque coli ?
 Nec tamen est (quamvis agros amet illa feraces)
 Rustica ; nec viduum pectus amoris habet.
 Cretes erunt testes ; nec fingunt omnia Cretes :
 Cretes, nutrito terra superba Jove. 20
 Illic, sideream mundi qui temperat arcem,
 Exiguus tenero lac bibit ore puer.
 Magna fides testi : testis laudatur alumno.
 Fassuram Cererem crimina nota puto.
 Viderat Iasium Cretæa Diva sub Ida 25
 Figentem certa terga ferina manu.

resecuit falce comas colore distinctas. Prima subegit tauros submittere colla jugo ; et proscidit requietum agrum adunco vomere. Hanc quisquam existimet gaudere lacrymis amantum, et bene honorari suppliciis et secubitu ? Nec tamen, (quanquam illa diligat campos fertiles,) est agrestis ; nec gerit pectus vacuum amore. Cretes erunt testes ; nec Cretes omnia mentiuntur ; Cretes, tellus magnifica Jove educato. Illic, qui moderatur templa siderea mundi, cum puerulus esset, lac suxit molli ore. Ampla fides testi : testis approbatur alumno. Arbitror Cererem agnituram flagitia vulgata. Dea intuita erat sub Ida Cretensi Iasium transfodientem terga ferina

10 Al. *Hæc* cibus, et t. c. h. torus.—13 *Jugo* Exc. Pol. vulgo *jugis*.—15 Al. *lætari* ridet, vel credat.—17 *Scr. colat illa* : V. et Pal. 1. *habet illa*. Pro *feraces* Francius conj. *feroces*.—18 Al. *vacuum pectus*.—20 P. *Crete* : Pal. *Crete est*.—21 Pal. 1. *Mor. 2. et Fr. sidereum...axem*.—24 *Crimina nostra* quinque ex

NOTÆ

13 *Tauros*] Ut aratrum traherent, scil.

14 *Veterem*] Quia inculta.

Curvo] Periphrasis est vomeris.

15 *Hanc*] Tot beneficiis hominibus collatis celebrem.

16 *Tormentis*] Quæ patientur amantes a se invicem disjuncti.

18 *Rustica*] Severa ; difficilis.

19 *Nec fingunt*] Hoc dicit, quia tritissimo proverbio Cretes pro mendacibus apud omnes veniebant : quod nequidem tacuit sacra pagina.

20 *Nutrito*] Quem Rhea, Saturni uxor, mariti voracitati subtractum, nymphis in Dictæo monte Cretæ

commendavit, atque educandum dedit.

21 *Sideream*] Sideribus distinctam. Cælum est.

22 *Lac*] Quod ex capra Amaltheam una cum sorore Melissa Jovi præbuisse voluerunt Poëtæ.

23 *Testi*] Cretæ terræ, scil. aut ejus incolis.

Laudatur] Probat. Poëtæ quia maxime opus est testimonio, ideo magno conatu Cretensibus mendacibus a Jove ipso fidem studet facere.

24 *Fassuram Cererem*] Sic Geta Terentianus de Æschino, quem hujusmodi furti arguere difficile erat ;

Vidit, et ut teneræ flammam rapuere medullæ ;
 Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor.
 Victus amore pudor: sulcos arere videres,
 Et sata cum minima parte redire sui. 30
 Cum bene jactati pulsarant arva ligones,
 Ruperat et duram vomer aduncus humum,
 Seminaque in latos ierant æqualiter agros ;
 Irrita decepti vota colentis erant.
 Diva, potens frugum, sylvis cessabat in altis : 35
 Deciderant longæ spicea sarta comæ.
 Sola fuit Crete fœcundo fertilis anno :
 Omnia, qua tulerat se Dea, messis erant.

manu haud dubia. Intuita erat, et, ut mollia viscera flammam conceperunt, (hinc pudor, illinc amor rapiebat,) pudor superatus est amore. Cerneret sulcos arescere, et segetes provenire cum minima parte sui. Cum ligones fortiter immissi agros inverterant, et curvus vomer prosciderat duram terram, et semina æqualiter sparsa fuerant per vasta arva; optata elusi agricolæ erant vana. Dea segetibus præsidens quiescebat in excelsis sylvis: coronæ spiceæ defluerant prolaxis capillis. Sola Creta fuit ferax anno fertili. Omnia, qua Dea incesserat, erant messis. Ipse locus syl-

//////////

melioribus, testante Heinsio.—25 *Iasion* unus V.—27 Quatuor Mss. et ed. prima *teneras flammæ rap. medullas.*—28 Al. *ex illa: Sa. ast alia.*—31 Al. *pulsarunt: I. purgarunt.*—33 Fr. Sa. Be. et 14. alii *steterant æqual.* Mor. 3. *ierant æqualia campos.*—35 Al. *silvis errabat.*—36 Al. *longe.* Alter Mor. *longa...coma.*

NOTÆ

- ‘ Postremo,’ inquit, ‘ non negabit.’
 25 *Viderat*] Cereris amores narrare occipit.
Iasion] Erat ille Jovis ex Electra filius: qui amore Cereris amens, eique vim inferre volens, fulmine ictus occubuit; ut scribit Apollodorus.
Cretæa] Ad distinctionem Idæ, Phrygiæ montis.
Diva] Ceres, scil.
Ida] Monte Cretæo.
 26 *Figentem*] Jaculo percutientem, transverberantem.
Certa] Quæ certo feras attingeret.
 27 *Flammam*] Amorem.
 29 *Arere*] Amore scilicet Ceres frugum Dea, aut ipsa Terra tabescens, pleraque omnia arida et sicca necessario fecit.
 30 *Cum minima*] Vix tantum demetebatur frumenti, quantum satum fuerat.
 31 *Cum bene*] Licet optime terram coluissent.
 33 *Æqualiter*] Huc illuc, nempe, spargi debet semen æqualiter, non uno loco profundi.
 34 *Irrita*] Quia frugum Dea Ceres amore capta, vota audire non curabat; quod etiam insequentibus causatur Poëta.
 35 *Potens frugum*] Ceres scil.
Sylvis] Ubi venari solebat Jasius, quem illa amabat.
 36 *Deciderant*] Ex Amoris impatentia, scil. Corona vero spicea ornari Cererem frugum Deam notum est.
 38 *Omnia, qua*] Quocumque ibat

Ipse locus nemorum canebat frugibus Ide,
 Et ferus in sylva farra metebat aper. 40
 Optavit Minos similes sibi legifer annos :
 Optavit Cereris longus ut esset amor.
 Quod tibi secubitus tristes, Dea flava, fuissent ;
 Hoc cogor sacris nunc ego ferre tuis.
 Cur ego sim tristis, cum sit tibi nata reperta ; 45
 Regnaque, quam Juno, sorte minora regat ?
 Festa dies, Veneremque vocat, cantusque merumque.
 Hæc decet ad dominos munera ferre Deos.

varum, Ida albicabat aristis, et trux aper carpebat frumenta in sylva. Minos legislator expetivit sibi annos pares: expetivit ut amor Cereris diu duraret. Quod secubitus tibi fuissent injucundi; hoc ego nunc cogor pati tuis sacris. Quamobrem ego sim mæstus, cum sit tibi filia inventa; et regna possideat sorte Junoni proxima! Dies feriata, arcessit Venerem, et cantus, et vinum. Decet præbere hæc dona Deis dominis.

—38 Pal. *Optima, qua...erat.*—39 Ha. *Ille locus.* Vulgo *Idæ.*—42 Heins. *Cereri.*
 —43 Quod unus Pal. vulgo *Qui:* al. *Quid.*—44 *Hoc* idem Pal. vulgo *Hos.*—
 45 Vulg. *sum tristis.*—46 Al. *quæ Juno.* P. et sex al. *sorte minore.*—47 Al. *Cereremque colat.*—48 Mor. 1. *Hæc docet.*

NOTÆ

frugum copiam inducebat.

Messis] Pro iis frugibus, quas demetere possis.

39 *Canebat*] Procul visentibus cana seu albescentia videntur arva frugibus maturis consita.

41 *Minos*] Rex Cretæ, qui primus Cretensibus leges dedisse dicitur.

42 *Longus*] Ut diutius fertilis sua terra esset.

44 *Hoc*] Secubitus tristes propter sacra Cereris. Quod quidem prohibentis voce pronuntiandum est.

45 *Nata*] Proserpina, scil. quam

cum rapuisset Pluto, toto orbem accensis tædis, non sine summo ejulatu Ceres quæsivit.

46 *Regnaque*] Infernum scil. Nulam dicit esse causam, quamobrem in Cereris solennibus amantes tristes esse oporteat, cum ipsa filiam Proserpinam inferorum reginam invenerit.

Minora] Quia Jovi in orbis divisione cælum obtigit; ut dictum antea.

47 *Festa dies*] Cereri sacra.

Veneremque] Id est, ejus gaudia,

ELEGIA XI.

Ad amicam, a cujus amore discedere non potest.

MULTA diuque tuli : vitiis patientia victa est.

Cede fatigato pectore, turpis Amor.

Scilicet asserui jam me, rupique catenas :

Et quæ depuduit ferre, tulisse pudet.

Vicimus ; et domitum pedibus calcamus Amorem : 5

Venerunt capiti cornua sera meo.

Perfer, et obdura ; dolor hic tibi proderit olim :

Sæpe tulit lassis succus amarus opem.

Ergo ego sustinui, foribus tam sæpe repulsus,

Ingenuum dura ponere corpus humo. 10

Multa passus sum et diu ; patientia superata est vitiis. Discedito pectore defesso, indecore amor. Nempe jam me vindicavi, et effugi vincula : et pudet gestasse, quæ non puduit gestare. Superavimus ; et premimus pedibus subditum Cupidinem. Tarda cornua orta sunt meo capiti. Usque patere, et te confirma ; hæc agritudo te aliquando juverit. Sæpe succus ingratus remedium præbuit juventibus. Ergo ego toties rejectus a janua, potui demittere corpus liberum in terra dura.

1 Multi codd. *diu tulimus*.—2 *V. tristis Am. unus Med. dulcis*.—3 *Rupique Scr. vulgo fugique*.—4 *Depuduit Exc. I. vulgo non puduit*.—5 *N. et al. Vincimus. Alter Med. et dominum*.—8 *Sa. et tres al. tulit lapsis*.—11 *Jun. nescio quem*

NOTÆ

1 *Tuli*] Passus sum ex Amore, aut amicæ nequitia.

Vitiis] ‘ In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ, Suspiciones, inimicitia, induciæ, Bellum, pax rursus,’ inquit servus ille Terentianus Parmeno.

3 *Asserui*] A servitute liberavi ; in libertatem me vindicavi.

Catenas] Quibus me Amor et amica irretiverant, scil.

4 *Depuduit*] *Non puduit* ; quod omnes prope exhibent codices.

6 *Cornua*] Pro animi virtute. Sero

cæpi indignari, et rebellare, aut adversus Amorem recalitrare. Sic dixit alibi, ‘ Panper cornua sumit.’ Nec multo aliter Horatius alicubi.

7 *Perfer*] Usque patere.

Dolor] In patiando et Amori resistendo scil. Quam vero prope jam victus est qui dolet, nisi sedulo et omni tempore sibi cavet!

8 *Lassis*] Morbo jacentibus.

9 *Ergo ego*] Optime, ut amorem suum radicitus revellat, ejus incommoda recordatur et miserias : quamquam brevi ea omnia contemnet ne-

Ergo ego nescio cui, quem tu complexa tenebas,
 Excubui clausam, servus ut, ante domum.
 Vidi ego, cum foribus lassus prodiret amator,
 Invalidum referens emeritumque latus.
 Hoc tamen est levius, quam quod sum visus ab illo : 15
 Eveniat nostris hostibus ille pudor.
 Quando ego non fixus lateri spatiantis adhæsi,
 Ipse tuus custos, ipse vir, ipse comes ?
 Scilicet et populo per me cantata placebas :
 Causa fuit multis noster amoris amor. 20
 Turpia quid referam vanæ mendacia linguæ,
 Et perjuratos in mea damna Deos ?
 Quid juvenum tacitos inter convivia nutus ;
 Verbaque compositis dissimulata notis ?

Ergo ego nescio cui, quem tu amplexa fovebas, vigilavi, tanquam servus, ante domum obseratam. Aspexi, cum amator defessus domo exiret, reportans latus infirmum et emeritum. Hoc tamen minus est, quam quod sum aspectus ab illo. Ille pudor contingat nostris hostibus. Quando ego non astiti nexus lateri prodeambulantis, ipse tuus custos, ipse maritus, ipse comes? Nempe etiam grata eras populo me stipata. Noster amor fuit multis causa amoris. Quamobrem commemoram indecora mendacia falsæ linguæ, et Deos perjurio violatos in mea dispendia? Quamobrem referam secretos nutus adolescentum inter epulas, et verba tecta signis arte

dum tu compl. Pal. 1. nescio quem tu nunc.—12 Exc. Scal. P. et I. ante forem.—13 Meliores ego non agnoscunt. Unus Mor. et alius prodiret apertis.—17 P. cum al. patienter adhæsi.—19 Alii Scilicet ut, vel et, ...placebat. Fr. et Pal. can-

NOTE

quitæ suæ mancipium.

10 *Ponere*] Ad amicæ fores, scil.

11 *Nescio cui*] Id est, Inhonestissimo forte homini.

12 *Excubui*] Tota nocte vigil, quasi custos, ante ostium permansi.

13 *Vidi ego*] Qua re nihil quicquam durius. Retinui ego, quia etiam ad majorem emphasim facit.

14 *Emeritum*] Quinam dicantur milites emeriti, ii, scilicet, qui tempus militiæ dicatum absolverunt, notum est; unde quid sit *latus emeritum* facile est conjicere.

15 *Visus*] Humi stratus, scil. et ejus causa foribus repulsus.

17 *Quando non*] Puellæ collata beneficia exprobrat, primumque quod semper in ea colenda assiduus fuerit,

21 *Linguæ*] Tuæ, scil.

23 *Nutus*] Quibus te me solum amare indicabas.

24 *Verba*] Prolixe antea, quomodo signis variis, animi sui cogitata inter sese amantes patefacerent, aliis dissimularent, a Poëta nostro didicimus.

- Dicta erat ægra mihi ; præceps amensque cucurri : 25
 Veni ; et rivali non erat ægra meo.
 His, et quæ taceo, duravi sæpe ferendis :
 Quære alium pro me, qui queat ista pati.
 Jam mea votiva puppis redimita corona,
 Lenta tumescentes æquoris audit aquas. 30
 Desine blanditias, et verba potentia quondam,
 Perdere : non ego sum stultus, ut ante fui.
 Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt,
 Hac amor, hac odium ; sed, puto, vincit amor.
 [Odero, si potero ; si non, invitus amabo : 35
 Nec juga taurus amat ; quæ tamen odit, habet.]

confictis? Dicta erat mihi ægrota: celer et exanimis accurri. Accessi; et non erat ægrota meo rivali. Ego potui sæpe hæc, et quæ prætermitto, tolerare. Quære alium, qui possit ista ferre pro me. Jam mea navis cincta sertis votivis, læta audit fluctus maris turgescens. Omitte profundere blanditias, et verba olim valentia: ego non sum demens, ut fui prius. Pugnant, et hinc amor, hinc odium incertum animum in diversa trahunt: sed, credo, amor superat. Odero, si queam: si non, coactus amabo. Neque taurus juga diligit: habet tamen, quæ odit. Odi impro-

tata: vulgo comitata.—26 Veni; et rivali scripti plerique cum pr. Ed. In Mss. abest copula et.—28 Queat Med. et ed. prima: vulgo velit.—30 Lenta Arund. vulgo lata.—32 Scr. ego nunc.—33 Be. pectusque meum. Alii in con-

NOTÆ

25 *Dicta erat*] Optime tertia persona, ad declarandum magis dolorem suum, utitur.

26 *Veni*] Placuit clar. Heinsio copulam ex plurimis scriptis reponere *Veni; et rivali.*

27 *His*] Quæ passus sum, ante commemoratis.

Duravi] Istud iracunde pronuntiandum, indignante Poëta, quod indigna tam multa pati potuerit.

29 *Votiva*] Plurima vovere solebant tempestate deprehensi præsertim, quæ Diis, ubi periculum effugissent, grato animo persolverent: quo alludens Poëta, se jam in portu dicit navigare, nec amplius amoris tempestates reformidare, parata, qua Diis gratum animum testetur, corona. Eo modo scripsit Horat. Od. 1. 5. ad Pyr-

rham, cujus amore non amplius teneretur, 'me tabula sacer Votiva paries indicat uvida Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo.'

30 *Lenta*] Vulgo *lata*: quæ, in tuto posita, tempestatis vim et fragorem contemnat. Per *puppin* vero, navem; per *navem*, Poëtam navi vectum; per *vectum esse*, amare; per *lætum esse*, amoribus finem imposuisse, tropice et allegorice, intelligas.

Tumescentes] Per hanc allegoriam, aut metaphoræ continuationem, ex tumescentibus aquis puellæ levitatem, repulsas, aliaque ejus generis, quæ amatorem percellant, cognosce.

32 *Sum*] Scriverianus rectius habet *nunc*.

33 *Luctantur*] Jam deferbuit Poëtæ ira, rursumque ad ingenium, Amo-

Nequitiam fugio; fugientem forma reducit:

Aversor morum crimina; corpus amo.

Sic ego nec sine te, nec tecum vivere possum:

Et videor voti nescius esse mei.

40

Aut formosa fores minus, aut minus improba, vellem.

Non facit ad mores tam bona forma malos.

Facta movent odium; facies exorat amorem.

Me miserum! vitiis plus valet illa suis.

Parce, per o lecti socialia jura, per omnes,

45

Qui dent fallendos se tibi sæpe, Deos,

Perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,

Perque tuos oculos, qui rapuere meos;

Quicquid eris, mea semper eris: tu selige tantum,

Me quoque velle velis, anne coactus amem?

50

bitatem: pulchritudo me aversantem revocat. Fugio malos mores; corpus amo. Sic ego nec possum vivere sine te, nec tecum: et videor ignorare meum desiderium. Optarem, aut esses minus pulchra, aut minus proterva. Forma tam elegans non congruit cum pravis moribus. Delicta excitant odium; pulchritudo impetrat amorem. Me miserum! illa plus potest, quam sua vitia. Ignosce, per o jura jugalia tui, per omnes Deos, (qui se tradant sæpe tibi deludendos,) et per tuam formam mihi instar potentis numinis, et per tuos oculos, qui abstulerunt meos; quicquid eris, semper eris mea: tu elige tantum, anne cupias me quoque cupere, anne amem invi-

.....

traria ducunt: nonnulli vertunt.—34 Al. vincet.—37 P. reducet.—43 Vulgo merent odium.—44 Me. alter plus placet.—46 Dent N. vulgo dant.

NOTÆ

rem scil. redit.

35 *Odero*] Hoc distichon Ovidianum non censuit clar. Heinsius: nec sine causa.

37 *Nequitiam*] Amicæ levitatem, improbitatem, &c.

38 *Morum crim.*] Pravos amicæ mores.

39 *Nec sine te*] Quia corpus amo.

Nec tecum] Quia mores aversor.

40 *Et videor*] Sumus certe eo modo fere omnes inter boni malique angustias propter impuritatem et contrarietatem ex peccato contractam ubique propemodum coarctati; ut quid velimus nolimus, quid optandum fugiendum plerumque nesciamus.

42 *Facit*] Pertinet; spectat.

43 *Facta*] Amicæ scilicet improba.

44 *Vitiis plus*] Vide quonam modo intelligas; an, quod mores non amorem prohibeant? quomodo explicant alii; anne, quod etiam vitia amorem adaugeant? quo sensu dixit Terentianus ille Thraso 'Quanto spei est minu', tanto magis amo.'

45 *O*] Precantis et maxime optantis est particula.

46 *Dent*] *Dant* habent codices prope omnes: illam vero lectionem ex codice Neapolitano retraxit clar. Heins.

Fallendos] Cum ipsos perjurio violas.

50 *Me velle*] Id est, Me toto animo te amare. Sed vide quam ingeniose

Lintea dem potius, ventisque ferentibus utar ;
 Ut quamvis nolim, cogar amare tamen.

tus? Pandam potius vela, et fruam ventis secundis; ut quanquam recusem, cogar tamen amare.

NOTÆ

petat ut mores mutet puella.

51 *Dem*] Dum sibi ipsi Poëta hanc legem ponit, ut passis velis in amorem ruat, eadem opera puellam mo-

rum pravitatem dediscere hortatur.

Ferentibus utar] Metaph. est a navigatione petita.

ELEGIA XII.

Dolet amicam suam ita suis carminibus innotuisse, ut rivales multos sibi pararit.

QUIS fuit ille dies, quo tristia semper amanti

Omina non albæ concinuistis aves ?

Quodve putem sidus nostris occurrere fatis ?

Quosve Deos in me bella movere querar ?

Quæ modo dicta mea est, quam cœpi solus amare, 5

Cum multis vereor ne sit habenda mihi.

Quis fuit ille dies, quo nigræ aves cecinistis auguria semper tristia amanti? Vel quod credam astrum nostris fatis obstare? Vel quos Deos doleam bella in me excitare? Metuo, ne illa quæ modo dicta est mea, quam cœpi solus amare, sit mihi ha-

~~~~~

3 *Al.* *occurrere votis.*—4 *Fr.* a manu sec. *bella parare.*—6 *Jun.* *sit amanda.*

NOTÆ

2 *Non albæ*] Nigræ, infelices.

Concinuistis] Nihil opus esse arbitrator de vana Ethnicorum circa hujus generis avium garritum disserere, cum etiamnum hodie ejus vanitatis inter Christianos videamus reliquias.

3 *Sidus*] Vim maximam in hæc inferiora influere sidera procul est omni dubio; cuiquam perspectam esse vix crediderim.

5 *Quæ modo*] Jam querendi causam aperit.

Fallimur ? an nostris innotuit illa libellis ?

Sic erat ; ingenio prostitit illa meo.

Et merito : quid enim formæ præconia feci ?

Vendibilis culpa facta puella mea est. 10

Me lenone placet : duce me perductus amator.

Janua per nostras est adaperta manus.

An prosint, dubium ; nocuerunt carmina certe :

Invidiæ nostris illa fuere bonis.

Cum Thebe, cum Troja forent, cum Cæsaris acta ; 15

Ingenium movit sola Corinna meum.

Aversis utinam tetigissem carmina Musis ;

Phœbus et inceptum destituisset opus !

Nec tamen, ut testes mos est audire Poëtas,

Malueram verbis pondus abesse meis. 20

benda cum multis. Decipimur? an illa clara facta est nostris libellis? Sic erat: illa in publicum venit ingenio meo. Et jure: quamobrem enim pulchritudinem celebravi? Puella facta est venalis meo vitio. Grata est me conciliante: amator perductus me duce. Fores sunt reseratae nostris manibus. Incertum est, an versus juvent; profecto obfuerunt: illi fuerunt invidiæ nostris bonis. Cum Thebæ, cum Troja, cum Cæsaris gesta in medio essent; sola Corinna detinuit meum ingenium. Utinam operam adhibuissem carminibus Musis invitis; et Phæbus dereliquisset opus inceptum. Nec tamen consuetudo est audire Poëtas, tanquam testes: præoptassem

—8 Al. *Sic est.* Sa. et duo al. *sic erit.*—11 Al. *pro luctus:* Be. Jun. Mor. unus, et quatuor al. *conductus.* Mor. 1. *perd. adulter.*—13 Al. *carmina semper.* Al. *docuerunt carm. semper.*—15 Vulg. *Thebæ, cum Troja forent.*—17 Al. *Adver-*

NOTÆ

8 *Sic erat*] Cognita non erat puella, de qua loquor, carminibus meis innotuit.

Prostitit] *Prostare* est turpitudine corporis quæstum facere, ut meretrices, inquit Dominicus. Verum dicit; quanquam hoc statim turpissimo sensu hoc in loco exponere, duriusculum videretur, nisi ipse Poëta sequentibus monstraret, quod nihilominus est paululum molliendum.

9 *Quid*] Propter quid? Seipsum accusat, quod amicam laudando propemodum venalem ipse produxerit.

15 *Thebe*] Urbs fuit Bæoticiæ a Cadmo condita, regionis quondam pri-

maria; in cujus describendis bellis Statius Poëta operam suam collocavit. Ejus hoc in loco meminuit Naso, sese ipse increpans, quod neglecta Carmini tam apta materia, Corinnam solam versibus suis celebraverit.

Cæsaris acta] Istud in gratiam Cæsaris dicit.

17 *Aversis*] Ita ut nullus carmina mea legere dignatus esset; neque adeo Corinna innotuisset.

18 *Phæbus*] Apollo enim Poëticæ inventor, qui Musis præest, nisi cui-piam faveat, bonos versus non potest scribere.

19 *Nec tamen*] Cum sese scripsisse,

Per nos Scylla, patri canos furata capillos,

Pube premit rabidos inguinibusque canes.

Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues :

Victor Abantiades alite fertur equo.

Idem per spatium Tityon porreximus ingens :

25

Et tria vipereo fecimus ora cani.

fidem deesse verbis meis. Per nos Scylla furata patri albam comam urget pube et inguinibus rabiosos canes. Nos adhibuimus alas pedibus, nos serpentes capillis. Abantiades victor vehitur equo volucris. Nos idem stravimus Tityon per vastum spatium: et dedimus tres rictus cani viperis horrido. Exhibuimus Enceladum vi-

~~~~~

sis.—20 Al. Maluerim. Fr. pondus adesse; tres al. inesse.—21 P. et quinque al. caros capillos. Post hunc versum interserit primus Pal. Nunc hostem patitur cum reliquis avibus. Altera Scylla maris monstrum medicamine Circes Pube te-

NOTÆ

et fidem de Corinnæ forma fecisse videat Poëta, jam ipsos Poëtas testes non esse idoneos quibus sit fides habenda, probare nititur.

21 *Nos*] Poëtas, scilicet, quibus omnia licet fingere.

Scylla] Duæ ejus nominis memorantur puellæ ab ipso etiam Poëta nostro; altera Nisi, altera Phorci filia; quarum fabulas, ut magis omnia mentiri credas ipsos Poëtas, hoc in loco confundit Naso noster. Atque istud totum ut melius cognoscas vide sis quæ ipse Metam. lib. VIII. et XIV. ab initio de utraque scripsit.

Canos] Ad Nisi ætatem respicit hoc in loco Poëta; nam purpureum dicunt fuisse ejus fatalem capillum.

22 *Pube*] Fingitur Scylla pectore tenus pulcherrimam fœminam fuisse, inferiori vero corporis parte, canum, luporum, aut etiam serpentum speciem prætulisse. Qua de re prolixè Ovid. loco modo citato Metam. XIV.

23 *Pennas dedimus*] Perseo talaria a Mercurio data fabulati sunt Poëtæ.

Crinibus angues] Medusam vipereis capillis formidabilem iidem mendaces Poëtæ fecerunt.

24 *Abantiades*] Bellerophontemne, qui Pegaso equo vectus est, an Perseum intelligas, dubium est; cum Bellerophontem quidem eo equo Pegaso vectum fuisse certum sit, Abantis autem ullius nepotem fuisse non constet: deinde Abantis nepotem fuisse quidem Perseum ex Apollodoro clarum sit, nullibi vero Pegasus ascendisse eum legatur. Quamobrem si coactam et anxie quæsitam expositionem, quam vocat ipse Mycillus ejus auctor, admittere nolis, hic locus etiam sic exponi potest: Abantiades, seu Perseus, fertur, seu celebratur, equo alite; hoc est, quia e sanguine, qui ex cæso a Perseo Medusæ Gorgonis capite in terram defluxit, natus est Pegasus alatus equus. Sed nullus ausit affirmare annon forte, ut Græcorum varia fuerunt, præsertim in fabulis narrandis, ingenia, Poëta noster apud aliquem, Perseum equo alato vectum fuisse, legerit. Quid si data opera contra fabularum fidem locutus est Poëta?

25 *Tityon*] Fuit hic, ut mentiti sunt Poëtæ, ipso fatente Ovidio, Jovis ex Elara filius, qui cum Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sa-

Fecimus Enceladon jaculantem mille lacertis ;

Ambiguæ captos virginis ore viros.

Æolios Ithacis inclusimus utribus Euros :

Proditor in medio Tantalus amne sitit.

30

De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam :

Concinit Odrysium Cecropis ales Ityn.

brantem mille brachiis ; exhibuimus viros captos vultu puellæ duplicis. Coërcuimus utribus Ithacis Euros Æolios : gurrulus Tantalus siti torquetur in medio flumine. Mutavimus Nioben in saxum ; virginem in ursam : avis Cecropis celebrat

nus, &c.—22 Al. rapidos.—27 Vulg. Enceladum.—29 Fr. Ithacis induximus.—

NOTE

gittis confessus est, et ad inferos hac poena damnatus, ut jecur ejus semper renascens volucres exederent.

Ingens] Quippe cujus corpus humi exporrectum novem terræ jugera occuparet.

26 *Vipereo*] Cerberus est, inferorum custos, anguibus villorum loco horribiliter obsitus.

27 *Enceladon*] Fuit hic Titani et Terræ filius, gigantum omnium, qui adversus Jovem bellum gesserunt, longe maximus, quem fulmine ictum Jupiter monti Ætnæ supposuit.

28 *Ambiguæ*] Alii ad Sirenes, alii ad Circe istud referunt. Sirenium voces per ora virginis *ambiguæ* si intellexeris, tunc *ambiguas* interpreteris, quæ a capite usque ad pubem formosissimarum virginum, cetera turpissimorum piscium, duplici cauda, speciem referrent. Si vero de Circe interpreteris, *ambiguam* dixeris, quæ fallax, duplex, et varia fuit : quantum non ita ad scopum facit Poëtæ hæc posterior explicatio.

Viros] Ulyssis socios, aliosque, Sirenium et Circes cantibus et incantamentis in varias brutorum formas transmutatos.

29 *Æolios*] Quibus Æolus ventorum Rex imperat.

Ithacis] Ulyssis, Ithacensis, id est,

qui in Ithaca insula e regione Peloponnesi ad occasum regnavit.

Inclusimus] Scribit Homerus Æolum ventorum regem Ulyssi, ut tutior navigaret, ventos utre inclusos dedisse ; sed socios, aurum inclusum existimantes, utrem, Ulysse dormiente, dissolvit.

30 *Proditor*] Qui Deorum secreta mortalibus prodidit.

In medio] Illum vero Tantalum Poëtæ apud inferos isto etiam supplicio damnaverunt, ut aquas labiorum tenuis affluentes orè nunquam possit ad sedandam sitim pertingere : ' Quærit aquas in aquis et poma fugacia captat Tantalus : hoc illi garula lingua dedit.' Ovid.

31 *Niobe*] Tantalii fuit filia ; cujus vide sis fabulam Metam. lib. vi. 165.

Virgine] Calistone, Lycaonis, Arcadiæ regis filia ; cujus fabulam narrat Poëta, Metam. lib. ii. 409.

32 *Odrysium*] Threicium ; ab Odrysarum Thraciæ gente antiqua.

Cecropis] Atheniensis. Patronymicum est fœmininum a Cecrope, qui primus Athenis regnavit.

Ales] Progeni dicit, Pandionis, Athenarum regis, filiam, quæ in hirundinem mutata fuit ; qua de re in Metam. lib. vi. 667. et plurimis præcedentibus.

Jupiter aut in aves, aut se transformat in aurum ;
 Aut secat imposita virgine taurus aquas.
 Protea quid referam, Thebanaque semina, dentes ? 35
 Qui vomerent flammæ ore, fuisse boves ?
 Flere genis electra tuas, Auriga, sorores ?
 Quæque rates fuerint, nunc maris esse Deas ?
 Aversumque diem mensis furialibus Atrei ?
 Duraque percussam saxa secuta lyram ? 40

Ityn Odrysium. Jupiter se transmutat aut in aves, aut in aurum: aut taurus scindit aquas, virgine correpta. Quid memorem Proteo, et dentes, semina Thebana? Boves exitisse, qui emitterent ignes ore? Sorores tuas, o auriga, profundere electra oculis? Et, quæ fuerint naves, nunc esse Deas maris? Et solem exhorruisse epulas furiales Atrei? Et saxa mota ad lyram pulsata? Audacia fertilis Poëtarum ex-

34 Scr. et alter P. *taurus aquam.*—37 Vulgo *genis auriga tuas (vel suis) electra sor.* Burmanni lectionem alter Ma. exhibet.—38 *Fuerint* octo Heins. vulgo *fuerant.*—39 Pro *furialibus*, Francius *feralibus.*—40 Fr. Be. Sa. et multi al.

NOTÆ

Ityn] Filius fuit Terei et Progenes, qui in phasianum mutatus est; sed proluxe loco jam jam citato ejus habes fabulam.

33 *Aves*] Cygnum puta, cum Leda decepit; in Aquilam cum Ganymedem rapuit, Asterien vitiavit.

Aurum] Se in aurum Jupiter transformasse dicitur, cum Danaën Acrisii filiam lusit.

34 *Virgine*] Europa, scil. Agenoris, Phœnicum regis, filia.

Taurus] Ejus animalis induisse formam dicitur Jupiter, cum Europam dorso impositam in Cretam insulam deportavit. Qua de re Metam. lib. II. 850.

35 *Protea*] Accusativus est Græcus. De Proteo vero Oceani et Tethyos filio, qui se in varias formas secundum Poëtarum figmenta vertere solebat, antea vidimus.

Thebanaque] Hanc fabulam si ignoras, apud Poëtam ipsum, Metam. lib. III. 102. et sequentibus legere non pœnitebit. Dicuntur vero dentes serpentis, quos Cadmus seminavit, se-

mina Thebana; quia ipse Cadmus una cum quinque ex armatis militibus, qui ex satis dentibus prodierant, Thebas condidit.

36 *Qui vomerent*] Illi sunt, quos Jason, priusquam aureo vellere potiretur, jugo submitit: quam fabulam scribit Ovid. Metam. VII. 104. et sequentibus.

37 *Electra*] Illud est, quod vulgo *Ambra* dicunt; a Latinis, qui succum esse crediderunt, *Succinum* appellatum.

Auriga] Phaëton intelligitur; cujus ut et sororum Heliadum fabula narratur Metam. lib. II. a primo versu ad 366.

38 *Quæque rates*] Finxit Virgilius Æneæ naves, ne a Rutulis incenderentur, in Cybeles gratiam a Jove in marinas Nymphas mutatas fuisse.

39 *Aversumque*] Fingunt Poëta Thyestem Atrei fratris uxorem violasse; hunc vero vindictæ causa filios ex adulterio susceptos illi comedendos apposuisse: cujus facinoris horrore Sol retrocessisse fertur.

Exit in immensum fœcunda licentia vatum :

Obligat historica nec sua verba fide.

Et mea debuerat falso laudata videri

Fœmina : credulitas nunc mihi vestra nocet.

patiatur in infinitum ; nec astringit sua verba fide historica. Mea etiam puella debuerat videri falso celebrata : vestra credulitas nunc mihi officit.

percussas lyras.—41 Al. jucunda lic. Fr. Scr. Pal. duo, Be. et octo al. facunda : quindecim jocunda.—44 Vulg. nostra nocet.

NOTÆ

Diem] Pro Sole.

39 *Atrei]* Fuit hic cum fratre Thyeste Pelopis ex Hippodamia filius.

40 *Duraque]* Amphion Jovis et Antiopes, vel, ut alii volunt, Mercu-

rii filius, tanta cantus suavitate voluit, ut ad citharam canens, saxa adstruenda Thebarum mœnia dicatur traxisse.

ELEGIA XIII.

De Junonis Festo.

CUM mihi pomiferis conjux foret orta Faliscis ;
Mœnia contigimus victa, Camille, tibi.

Cum uxor mihi esset orta Phaliscis pomiferis ; pervenimus ad urbem a te subac-

1 Pal. 3. et duo al. item ed. prima *piniferis*.—2 Exc. P. et I. cum octo

NOTÆ

1 *Cum mihi]* Cum Nasoni e Phaliscorum gente uxor contigisset, illic gratia ad eos pervenit, ubi sacrorum Junonis ritum edidicit, quem ex hac Elegia cognosces.

Pomiferis] In Phaliscis enim maxima provenit pomorum copia.

Conjux] Tres habuit, quarum utra

hic memoretur, nescio : duas repudiavit ; cum tertia conjunctissime vixit.

Faliscis] Phalisci, seu Falisci, urbs fuit et ager in Hetruria.

2 *Camille]* Fuit M. Furius Camillus vir summa virtute præditus, qui Faliscos ad deditionem cœgit ; Ro-

Casta sacerdotes Junoni festa parabant
 Per celebres ludos, indigenamque bovem.
 Grande moræ pretium, ritus cognoscere; quamvis 5
 Difficilis clivis huc via præbet iter.
 Stat vetus, et densa prænubilus arbore lucus:
 Aspice; concedas numen inesse loco.
 Accipit ara preces, votivaque thura piorum;
 Ara per antiquas facta sine arte manus. 10
 Hinc ubi præsonuit solenni tibia cantu,
 It per velatas annua pompa vias.
 Ducuntur niveæ, populo plaudente, juvencæ,
 Quas aluit campis herba Falisca suis;
 Et vituli, nondum metuenda fronte minaces, 15
 Et minor ex humili victima porcus hara:

tam, Camille. Sacerdotes adornabant festa pia Junoni per ludos celebres, et vaccam patriam: Magna merces moræ cognoscere cærimonias; quanquam via ardua colliculis huc dat iter. Est antiquus lucus, et opacus frequenti arbore: cerne; fatearis numen loco inesse. Altare capit preces, et thura vota a piis: altare constructum sine artificio per manus antiquas. Hinc, postquam tibia præcinuit cantu annuo, pompa solennis procedit per vias stratas. Juvencæ candidæ, quas herba Phalisca parit in campis suis, aguntur, populo favente; itemque vituli minaces nondum reformidanda fronte; et porcus victima minor ex contento suili; et dux gregis cornu

scriptis culta, Camille: multi juncta tibi, vel tuis.—3 Mor. 3. et ed. prima Junonia.—4 Mss. plerique et prima ed. *Et celebres. Exc. I. indigenæque Jovi.*—5-6 Sex Heins. *Grande voco meritum. M. unus clivus huc mihi; alter clivus sed via. Be. et unus Heins. via fecit iter; alius ducit iter. Unus Med. et Pol. ritus cognoscere Graios, Difficilis quamvis huc v. præbet i.*—8 Vulgo *numinis esse locum.*—9 *Quædam aspicit pro accipit.*—11 *Hinc tres Heins. vulgo Hic. Sa. Hac. Sex scripti præsonuit: vulgo personuit.*—12 Fr. et Pa. 1. *vallatas vias: Ser. vulgatas. Pal. unus aurea pompa: Mor. 1. et Fr. a manu sec. candida pompa.*—14 R. Be. et sex al. *terra Falisca.*—15 P. 2. *metuendi fronte minaci.*—

NOTE

mam a Gallis captam liberavit.

4 *Celebres*] Utpote in Junonis honorem.

Indigenam] Faliscus enim ager pascuis abundans victimis pascendis dicatus.

5 *Ritus*] In Junonis celebrando festo adhibitos, scilicet.

10 *Sine arte*] Quia pietate, magis

quam externo cultu, sua templa veteres ornabant.

12 *Velatas*] Velis seu vestibus stratas.

14 *Quas aluit*] ‘In Phalisco,’ inquit Plin. II. 103. ‘Clitumni amnis potata aqua candidos boves facit.’

15 *Nondum*] Id est, quibus vix cornua nata erant.

Duxque gregis cornu per tempora dura recurvo :
 Invisa est dominæ sola capella Deæ.
 Illius indicio sylvis inventa sub altis
 Dicitur inceptam destituisse fugam. 20
 Nunc quoque per pueros jaculis incessitur index ;
 Et pretium auctori vulneris ipsa datur.
 Qua ventura Dea est, juvenes timidæque puellæ
 Præverrunt latas veste jacente vias.
 Virginei crines auro gemmaque premuntur ; 25
 Et tegit auratos palla superba pedes.
 More patrum Graio velatæ vestibus albis
 Tradita supposito vertice sacra ferunt.
 Ore favent populi, tunc cum venit aurea pompa ;
 Ipsa sacerdotes subsequiturque suas. 30

adunco per aspera tempora. Sola capra est odiosa Deæ dominæ. Reperta in mediis sylvis illius indicio destituisse creditur a fuga incepta. Nunc quoque index petitur jaculis per pueros ; et ipsa datur merces auctori plagæ. Adolescentes et pavidæ puellæ præverrunt vastas vias, qua Dea est accessura, tunicis positis. Capilli virginei ornantur auro et gemmis : et pulla splendida velat pedes auratos. Virgines indutæ vestimentis candidis ritu Græco majorum gerunt submisso capite sacra concredita. Populi favent linguis, tunc cum splendida pompa procedit ; et ipsa

17 Scr. *Virque gregis*. Fr. *dura retorvo*, vel *retorto*.—20 Al. *detinuisse fugam*. Fr. pro div. lect. *destituisse viam*.—24 *Præverrunt* Exc. Scal. P. et I. item Arund. pro div. lect. vulgo *Præbuerant* : unus V. *Præbuerunt* : unus Med. *Velarant* : Jun. *Prævertunt* : alius V. *Straverunt*.—25 P. 2. R. unus, duo Mor. et tres al. *gemmaque teguntur*.—26 Med. *Et terit*.—27 *Graio* Arund. et pro div. lect. Sa. et Barb. optimus Pal. *Graium* : Exc. P. Scal. et I. *Grato*. Vulgo *sancte*, vel *sanctæ*.—28 Sa. *Condita supposito*.—29 Unus Pol. et Mor. *favet populus*. Francius *annua pompa*.—30 Fr. Jun. Scr. et plures al. *consequiturque*.

NOTÆ

17 *Duxque gregis*] Arius est, cornibus in frontem recurvis conspicuus. Maro quoque *virum gregis* Caprum appellavit.

18 *Dominæ*] Junoni, quæ uxor est Jovis, qui in omnia dominium habet.

20 *Dicitur*] Obscura est fabula, quam hic tangit Poëta. Bis autem fugisse Juno traditur : semel cum virginem adhuc, Jupiter, Amoris impulsu, persecutus est ; ipse tum cuculus factus : deinde cum metu Gigantum Dii omnes in Ægyptum profu-

gerunt. Satius videtur, quæ hic memorat Poëta, ad priorem fugam referre.

21 *Index*] Capella, scilicet, quæ fugientem Junonem prodidit.

25 *Virginei*] Earum, scilicet, puellarum, quæ Junoni sacra faciunt.

27 *Graio*] Græcarum fœminarum more ornato ; namque Phalisci ex Græcis erant oriundi.

Albis] Albarum enim vestium usus in sacrificiis.

29 *Ore favent*] Id est, tacent. Ho-

Argiva est pompæ facies : Agamemnone cæso,
 Et scelus et patrias fugit Halesus opes.
 Jamque pererratis profugus terraque, fretoque,
 Moenia felici condidit alta manu.

Ille suos docuit Junonia sacra Faliscos.

35

Sint mihi, sint populo semper amica suo.

Juno subsequitur suas sacerdotes. Species pompæ est Argiva; Halesus, Agamemnone interfecto, effugit et parricidium et divitias patrias. Et profugus jam pervagatus terram et mare, excelsos muros posuit fausta manu. Ille docuit suos Phaliscos sacra Junonia. Sint mihi semper propitia, sint populo suo.

Al. suos.—33 Ed. Gryph. ann. 1554. *terraque marique*.—34 Fr. Be. et 14. al. cum ed. prima *condidit apta*: Pol. *aucta*.—35 Francius corr. *Junonis sacra*.—36 Idem legebat *Sit mihi, sit populo*. Fr. et P. 2. pro var. lect. *amata suo*.

NOTÆ

rat. Od. lib. III. ‘Favete linguis : um faciunt Agamemnonis.
 carmina non prius Audita, Musarum 34 *Mænia*] Phalesum scil. oppidum
 sacerdos, Virginibus puerisque canto.’ a suo nomine præposito ; quod postea
 31 *Argiva*] Græca. Phaliscum appellarunt.
 Cæso] Ab Ægistho adultero, et Cly- 36 *Sint amica*] Seu potius Juno ip-
 tæmnestra uxore. sa, in cujus honorem sacra celebran-
 32 *Halesus*] Alii aurigam, alii fili- tur.

ELEGIA XIV.

Ad amicam, si peccatura est, ut occulte peccet.

NON ego, ne pecces, cum sis formosa, recuso ;

Sed ne sit misero scire necesse mihi.

Nec te nostra jubet fieri censura pudicam ;

Sed, tantum tentes dissimulare, rogat.

Non peccat, quæcumque potest peccasse negare ;

5

Solaque deformem culpa professa facit.

1 *Ser. recusem*.—4 *Tantum tentes* Exc. I. vulgo *tamen ut tentes*: Me. et Be. *tantum ut tentes*: Pal. *Hoc tamen ut*. Al. *rogo*.—6 Al. *Solaque famosam*: alter M. *So-*

Quis furor est, quæ nocte latent, sub luce fateri ?

Et quæ clam facias, facta referre palam ?

Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti

10

Apposita populum submovet ante sera.

Tu tua prostitutes famæ peccata sinistrae;

Commissi perages indiciumque tui ?

Sit tibi mens melior, saltemve imitere pudicas;

Teque probam, quamvis non eris, esse putem.

15

Quæ facis, hæc facito; tantum fecisse negato:

Nec pudeat coram verba modesta loqui.

Est qui nequitiam locus exigat: omnibus illum

Deliciis imple: stet procul inde pudor.

Hinc simul exieris; lascivia protinus omnis

Absit; et in lecto crimina pone tuo.

20

Illic nec tunicam tibi sit posuisse rubori;

Nec femori impositum sustinuisse femur:

Illic purpureis condatur lingua labellis;

Inque modos Venerem mille figuret amor:

Illic nec voces, nec verba juvantia cessent;

25

Spondaque lasciva mobilitate tremat.

Indue cum tunicis metuentem crimina vultum;

Et pudor obscœnum diffiteatur opus.

Da populo, da verba mihi; sine nescius errem;

Et liceat stulta credulitate frui.

30

Cur toties video mitti recipique tabellas ?

Cur pressus prior est interiorque torus ?

Cur plus, quam somno, turbatos esse capillos,

Collaque, conspicio, dentis habere notam ?

Tantum non oculos crimen deducis ad ipsos:

35

Si dubitas famæ parcere; parce mihi.

Mens abit, et morior, quoties peccasse fateris;

Perque meos artus frigida gutta fluit.

laque peccatum.—7 *Sub luce* duo Heins. ex melior. vulgo *in luce*: Me. *cum luce*.—

10 *Apposita* P. cum Exc. I. vulgo *Opposita*.—11 Al. *fama pecc. sinistra*.—13 Vulg.

saltemque. R. a manu pr. *imitere Sabinas*.—16 Mor. 3. et tres al. *verba pudica*.

—18 *Stet* P. vulgo *sit*.—21 *Rubori* Sa. vulgo *pudori*.—25 Tres Heins. *juvantia*

desint.—34 Ha. *composita dentis*: N. *conspicuo*: Heins. legit *conspicui*.—

—37 Sa. *Mens fugit*. Be. et Arund. *hebet*.—38 Pal. 2. *gutta cadit*.—39 Al.

Tunc amo ; tunc odi frustra, quod amare necesse es :
 Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim. 40
 Nil equidem inquiram ; nec, quæ celare parabis,
 Insequar ; et falsi criminis instar erit.
 Si tamen in media deprensa tenebere culpa,
 Et fuerint oculis probra videnda meis ;
 Quæ bene visa mihi fuerint, bene visa negato : 45
 Concedent verbis lumina nostra tuis.
 Prona tibi vinci cupientem vincere palma est.
 Sit modo, Non feci, dicere lingua memor.
 Cum tibi contingat verbis superare duobus ;
 Et si non causa, iudice vince tuo. 50

~~~~~  
Nunc amo, nunc odi : Heins. conj. *Tunc amens odi frustra*.—42 Optimus Pal. *facti muneris instar* : P. Sa. et quinque al. *falsi muneris*.—45 Sa. et Mor. 1. *negabo*.—49 Al. *Cum bene*.

ELEGIA XV.

Ad Venerem, quod elegis finem imponat.

QUÆRE novum vatem, tenerorum mater Amorum ;
 Raditur hic Elegis ultima meta meis :
 Quos ego composui, Peligni ruris alumnus :
 Nec me deliciae dedecuerunt meæ.

Mater mollium amorum, quære alium Poëtam : ultima meta hic teritur meis Elegis ; quos ego alumnus agri Peligni conscripsi : nec mei lusus mihi dedecori

~~~~~  
 2 *Raditur* corr. Heins. vulgo *Traditur*. Unus Mor. *Hic Elegis* : al. *hæc* : Scr. *his*. Al. *ultima charta* : optimus Pal. *nota* : Me. *cura*.—4 Unus Mor. *deliciae*

NOTÆ

2 *Raditur*] Notum est artis fuisse tita metaphora dicit Poëta se ultimam in curuli certamine, quam proxime Elegiam scribere.
 metas currum admovere. Inde pe- 3 *Peligni*] Populi fuerunt Italiæ

Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis hæres, 5
 Non modo militiæ turbine factus eques.
 Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo ;
 Pelignæ dicar gloria gentis ego :
 Quam sua libertas ad honesta coëgerat arma,
 Cum timuit socias anxia Roma manus. 10
 Atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
 Mœnia, qua campi jugera pauca tenent ;
 Quæ tantum, dicet, potuistis ferre Poëtam,
 Quantulacumque estis, vos ego magna voco.
 Culte puer, puerique parens Amathusia culti, 15
 Aurea de campo vellite signa meo.

fuerunt ; mihi inquam, si id est aliquid, qui sum antiquus hæres ordinis equestris usque a proavis, non nuper creatus eques motibus belli. Mantua sibi plaudit Virgilio, Verona Catullo : ego perhibebor laus nationis Pelignæ : quam sua libertas impulerat ad arma decora, cum Roma sollicita metuît manus sociales. Atque aliquis peregrinus intuens muros Sulmonis aquatici, qui complectuntur pauca jugera agri, Qui, inquiet, potuistis sustinere tantum Poëtam, quantulicumque estis, ego vos nomino magnos. Splendide puer, et mater Amathusia pueri splendidi, tollite signa splendida de meo agro. Corniger Lyæus me perculit thyrso majore : vastior cam-

tux.—6 Quidam codd. *Non modo fortunæ munere* : unus *Non ego fortunæ munere*.—9 Al. *Quem sua*.—10 Jun. *Cum tenuit* : inde Burm. Sec. conj. *Cum tenuit*. Unus Mor. *Martia Roma*.—12 Al. *quæ campis*. Pal. 1. et duo al. *jugera parva*.—13 Fr. Mor. unus, aliique, *dicat, potuistis*.—14 Be. *vel ego magna*.—15 *Amathusia culti* conj. Heins. e vestigiis optimi Pal. in quo *Amathuntia culta* ; et Scr. *amat hostia cultus* : Arund. pro div. lect. *amat hostia cultu* : vulgo

NOTÆ

inter Samnites et Marsos ; a quibus Naso originem duxit.

4 *Nec me*] Quia, juvenis scripsit, scilicet.

5 *Id*] Esse, scilicet, ex equestri ordine.

Ordinis] Equestris, scilicet.

6 *Militiæ turbine*] Dixit supra rivalem mordens, ‘ Ecce recens dives, parto per vulnera censu, Præfertur nobis, sanguine pastus eques.’ Ex quo facile, quid hic sibi velit Poëta, intelligitur.

7 *Mantua*] Urbs est Italiæ Transpadanæ clarissima, quam Poëta Virgilius patriam habuit.

Verona] Urbs est haud multum a

Mantua dissita ad Septemtrionem ; quam Patriam Catullus laudavit.

9 *Honestat*] Quippe pro libertate asserenda ; quanquam jam diu sub Imperio Romano fuerant redacti.

10 *Timuit*] Nempe gravissimum bellum, anno ab urbe condita 659. Picentes, Marsi, Pelignique moverunt, qui cum annis numerosis jam Pop. Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cæperunt, ut scribit Eutropius Hist. Roman. lib. v.

Socias] Bellum illud Sociale fuit appellatum.

15 *Amathusia*] Venus est, ab Ama-

Corniger increpuit thyrso graviore Lyæus :

Pulsanda est magnis area major equis.

Imbelles Elegi, genialis Musa, valete ;

Post mea mansurum fata superstes opus.

20

pus est premendus magnis equis. Elegi molles, genialis Musa, opus duraturum superstes post meum obitum, valete.

~~~~~

mihi tempore longo : Exc. I. et unus Mor. mihi tempore in omni.—20 In Pal. 2. adjiciebatur hoc distichon : Hic ego qui jaceo, tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso pœta meo.

NOTÆ

thunte urbe Cypri, ubi maxime culta fuit, sic dicta.

16 *Vellite*] Aquilas suas signa militaria in terram defigere solebant Romani : hinc petita est metaphora, quasi Amorem jubeat apud alios et aliis militibus bella sua gerere.

17 *Corniger*] Hanc causam docet Diodorus lib. iv. quamobrem cum cornibus Bacchus fingatur : ‘ Hammon,’ inquit, ‘ traditur galea in bellis usus, cujus insigne fuit arietis caput. Sunt, qui ipsum asserant natura in utroque tempore parvula habuisse cornua : propterea filium ejus Dionysium eodem fuisse aspectu ; posterisque traditum, Deum hunc cornua gestasse.’ Alii a cornibus quibus poculorum loco primis temporibus utebantur Baccho cornua attributa fuisse volunt : alii illi ex protervia hominum vinolentorum provenisse autumant ;

unde ab Horatio dictum, ‘ Addis cornua pauperi :’ et a Nasone nostro, ‘ Tunc pauper cornua sumit.’

Thyrso] Thyrsus hasta est hedera aut pampino vestita, quam pro sceptro Bacchus gerit.

Graviore] Metamorphosis libros scripturus erat heroico carmine, non elegiaco, qui modus est levior.

Lyæus] Latine Liber est, qui Bacchus, vini Deus ; sine quo bonos versus scribere non licere ipsi etiam maxime sobrii Poëtæ scripserunt. Nempe furore quodam et majori opus est impetu ad scribenda carmina.

18 *Area*] Metaphora est, de qua jam sæpius, ex certaminibus equestribus petita.

19 *Imbelles*] Qui materiam respiciunt bellicam et magnam.

Genialis] Voluptatibus apta. A Genio voluptatis Deo,

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBRI TRES.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBER I.

Si quis in hoc artem populo non novit amandi;
Me legat; et lecto carmine doctus amet.
Arte citæ veloque rates remoque moventur:
Arte leves currus, arte regendus Amor.
Curribus Automedon, lentisque erat aptus habenis: 5
Tiphys in Hæmonia puppe magister erat.
Me Venus artificem tenero præfecit Amori.
Tiphys et Automedon dicar Amoris ego.

Si aliquis ex isto populo ignorat artem amandi, legat me; et eruditus postquam versus meos legerit, amet. Naves veloces velis et remis impelluntur arte: levia carpenta agitantur arte, Amor est gubernandus arte. Automedon erat idoneus ad currus et fræna mollia: Tiphys erat gubernator in navi Thessalica. Venus me fecit moderatorem mollis Amoris. Ego vocabor Tiphys et Automedon Amoris.

2 Codd. R. Bo. et duo al. *Hoc legat. Quidam doctus eat, erat, vel erit.*—
3 *Moventur* R. Bo. et al. nonnulli cum Exc. Scal. et P. vulgo *reguntur.*—

NOTÆ

1 *Hoc*] Romano, scilicet. nautarum, qui in Colchica expeditione periit.
5 *Automedon*] Achillis fuit auriga Diorei filius; quem pro quovis alio sumunt Poëtæ. *Hæmonia*] In Argo navi Thessalica; Hæmonia enim Thessalia est ab Hæmo monte sic dicta.
6 *Tiphys*] Gubernator fuit Argo-

Ille quidem ferus est, et qui mihi sæpe repugnet.
 Sed puer est; ætas mollis et apta regi. 10
 Philyrides puerum cithara perfecit Achillen;
 Atque animos placida contudit arte feros.
 Qui toties socios, toties exterruit hostes,
 Creditur annosum pertimuisse senem.
 Quas Hector sensurus erat, poscente magistro, 15
 Verberibus jussas præbuit ille manus.
 Æacidæ Chiron, ego sum præceptor Amoris.
 Sævus uterque puer: natus uterque Dea.
 Sed tamen et tauri cervix oneratur aratro:
 Frænaque magnanimi dente teruntur equi. 20
 Et mihi cedit Amor: quamvis mea vulneret arcu
 Pectora, jactatas excutiatque faces.
 Quo me fixit Amor, quo me violentius ussit;
 Hoc melior facti vulneris ultor ero.

Ille quidem Amor est immitis, et qui sæpe resistat mihi: sed est puer; ætas est tenera, et idonea flecti. Chiron perfecit Achillem puerum cithara, atque emollivit dulci arte animos ejus fervidos. Qui perterrefecit toties socios et hostes, existimatur prorsus reformidasse senem longævum. Ille Achilles, præceptore jubente, porrexit plagis manus coactas, quas Hector erat sensurus. Chiron fuit magister Achillis, ego sum magister Amoris. Puer uterque ferus; uterque genitus Dea. Sed tamen etiam collum tauri premitur aratro; et fræna fricantur dente equi ferocis. Amor etiam mihi cedit; quanquam sauciet mea pectora arcu, et jactet faces motas in me. Quanto gravius Amor me transverberavit, quanto me gravius inflammavit, eo ero gravior vindex vulneris adacti. Non falso dicam, o Apollo, artes

4 Scripti plerique *levis*.—9 *Repugnet* Exc. P. et Scal. cum optimo R. et Bo. vulgo *repugnat*.—10 Quidam codd. *ætas mobilis, apta regi*: al. *mollius apta, vel arte regi*.—11 Al. *præfecit Achillen*.—13 Al. *perterrui*.—14 Pal. unus et duo al. *Dicitur annos*.—16 Pal. *jussis*: Ha. *cæsas*.—17 Heins. et Franc. *præceptor Amori*.—19 Unus A. et unus V. *tauri curvis onerantur aratris*.—21 R. *sauciet*

NOTÆ

- 11 *Philyrides*] Chiron Centaurus est, ex Philyra, Oceani filia, ortus; qui Achillis fuit præceptor.
 15 *Hector*] Hunc vero Priami filium Achilles interfecit.
 17 *Æacidæ*] Eo nomine appellatus est Achilles ab avo Æaco.
 18 *Sævus*] Num sævus fuerit Achilles, et Trojani et Græci docent apud Homerum. Num sævus sit Amor, Poëtæ prope omnes, et, nisi ante experientia notus est, plerique hominum docebunt.
Dea] Nempe Achilles Thetidem, Cupido Venerem matrem habuit.
 19 *Sed tamen*] Tauri et equi exemplo, Amorem gubernari posse ostendit.
 21 *Arcu*] Quo sagittas suas amatorias Cupido in Cor amantium transmittit.
 24 *Ultor ero*] Docendo scilicet quo-

Non ego, Phœbe, datas a te mihi mentior artes : 25
 Nec nos aëriæ voce monemur avis :
 Nec mihi sunt visæ Clio Cliusque sorores,
 Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis.
 Usus opus movet hoc : vati parete perito.
 Vera canam : cœptis, mater Amoris, ades. 30
 Este procul vittæ tenues, insigne pudoris ;
 Quæque tegis medios, instita longa, pedes.
 Nos Venerem tutam, concessaque furta, canemus :
 Inque meo nullum carmine crimen erit.
 Principio, quod amare velis, reperire labora, 35
 Qui nova nunc primum miles in arma venis.
 Proximus huic labor est, placitam exorare puellam.
 Tertius, ut longo tempore duret amor.

amandi mihi fuisse tradita a te ; nec nos hortatur cantus avis aëriæ ; nec Clio, et sorores Clius sunt visæ a me pascente oves, o Ascra, in vallibus tuis. Experientia facit hoc opus : auscultate vati experto. Cantabo vera : mater Amoris fave incep-tis. Estote procul, vittæ subtiles, signum pudicitiae, et instita proluxa quæ velas medios pedes. Nos cantabimus Amores tutos, et furta non prohibita ; et nulla culpa erit in meo carmine. Ab initio conator invenire quod libeat amare, tu, qui venis nunc primum miles in arma insolita. Labor proximus huic est exorare puellam,

arcu.—22 Excutietque malebat Douza.—25 Al. mentiar.—29 Al. opus monet.—36 Ba. primus.—37 Al. placidam.—39 Al. quidam hic nostro sign. Be. hic

NOTÆ

modo sit Amor flectendus.

25 *Phæbe*] Creditus est Phœbus, seu Apollo, Pater Scientiarum ; interim se ab eo amandi artem didicisse negat Poëta.

27 *Clio*] Una est ex Musis ; quas sibi amandi artes tradidisse, quemadmodum Hesiodo versus scribendi, idem diffitetur Naso.

Cliusque] Genitivus est Græcus. Sunt vero octo sorores Clius, seu Musæ ; quarum nomen nihil hic attinet apponere.

28 *Servanti*] Fingunt Poëtæ, Hesiodum, cum patris oves juxta Heliconem pasceret, a Musis ad Hippocrenen fontem deductam fuisse ; cujus aquæ potu Poëta evasit.

Delph. et Var. Clas.

Ascra] Vicus fuit in Thespiis juxta Heliconem, quem Hesiodi parentes incoluerunt.

29 *Hoc*] De his libris suis amatoris loquitur.

31 *Vittæ*] Vittæ fascia erat, seu capitis ligamentum, pudicitiae signum, quo Vestales, virgines, itemque matronæ castæ utebantur. Unde illis non scripsisse Poëtam intelligas.

32 *Instita*] Tenuis est fasciola, quæ, veluti limbus, stolam ambibat ; quod proprie matronarum vestimentum erat.

33 *Venerem tutam*] Id est, Quam apud ignobiles fœminas sine periculo invenire possis.

36 *Miles*] Metaphora est a re mili-

Ovid.

2 P

Hic modus : hæc nostro signabitur area curru :

Hæc erit admissa meta terenda rota.

40

Dum licet, et loris passim potes ire solutis ;

Elige, cui dicas, Tu mihi sola places.

Hæc tibi non tenues veniet delapsa per auras.

Quærenda est oculis apta puella tuis.

Scit bene venator, cervis ubi retia tendat :

45

Scit bene, qua frendens valle moretur aper.

Aucupibus noti frutices. Qui sustinet hamos,

Novit quæ multo pisce natentur aquæ.

Tu quoque, materiam longo qui quæris amori,

Ante frequens quo sit disce puella loco.

50

Non ego quærentem vento dare vela jubebo :

Nec tibi, ut invenias, longa terenda via est.

Andromedan Perseus nigris portarit ab Indis,

Raptaque sit Phrygio Graia puella viro.

quæ placuit : tertius, ut amor diu stet. Hic erit modus ; hoc spatium notabitur curru nostro ; hæc meta erit premenda rota incitata. Dum licet, et potes ire passim habentis admissis, elige cui dicas : Tu sola arrides mihi. Hæc non ad te veniet delapsa per auras subtiles ; investiganda est puella idonea oculis tuis. Venator bene novit, ubi tendat plagas cervis : bene novit, qua valle aper frendens maneat. Frutices perspecti aucupibus : qui tractat hamos, cognoscit, quæ aquæ agitentur plurimis piscibus. Tu etiam, qui quæris causam longo amori, prius cognosce, ubi nam sit plurima puella. Ego non auctor fuero te quærentem tradere lintea vento : nec tibi iter longum est faciendum, ut comperias. Perseus avexerit Andromedan ab Indis nigris ; et puella Græca ablata fuerit a viro Trojano. Roma dabit tibi tot

nobis.—40 Al. meta premenda : unus V. et A. tenenda.—41 Douza legebat collo licet ire soluto.—43 Vulg. veniet tenues.—45 Arg. retia ponat.—47 Fragm. Bo. et quidam al. continet hamos.—48 Be. unus et duo al. qua multo : Ba. quam multo.—50 Unus Heins. locum.—53. 54 Portarit, et Raptaque sit, conj. Nauger. atque ita ed. Gryph. ann. 1554. vulgo scripti et edd.

NOTE

tari petita ; quia scilicet, ‘ Militat omnium amans, et habet sua castra Cupido.’

39 *Modus*] Scribendi modum sibi ponit Poëta, ex triplici Amantis, aut certe Tironis, cura.

Curru] Id est, Stylo nostro hæc scribentur. Metaph. est ab Aurigis sumpta.

40 *Hæc erit*] Id est, Circa hanc materiam mihi operæ pretium erit immorari, non secus ac circa metam

aurigantes currum suum inflectere nituntur.

41 *Loris solutis*] Id est, Dum nulla alia cura districtus es. Continuatio est Metaphoræ.

47 *Frutices*] In quibus scilicet calamos suos viscatos disponat.

51 *Vento dare*] Non opus erit, inquit, per maria currere, ut puellam invenias ; quod alii fecerunt.

53 *Andromedan*] Fuit Andromeda

Tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas ; 55
 Hæc habet, ut dicas, quicquid in orbe fuit.
 Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos ;
 Æquore quot pisces, fronde teguntur aves ;
 [Quot cœlum stellas, tot habet tua Roma puellas :
 Mater et Æneæ constat in urbe sui.] 60
 Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis ;
 Ante oculos veniet vera puella tuos :
 Sive cupis juvenem ; juvenes tibi mille placebunt.
 Cogeriis voti nescius esse tui.
 Seu te forte juvat sera et sapientior ætas ; 65
 Hoc quoque (crede mihi) plenius agmen erit.

puellas et tam pulchras, ut dicas: Hæc urbs possidet quicquid fuit in mundo. Quot sata habent Gargara, quot uvas habet Methymna, quot pisces sunt in mari, quot aves ramis occultantur, quot stellas cœlum habet, tot puellas habet tua Roma: et mater regnat in urbe sui Æneæ. Sive primi et adhuc venientes anni placent, puella sine fuce veniet ante oculos tuos. Sive optas juvenem, mille juvenes tibi arri- debunt: cogeriis ignorare desiderium tuum. Sive forte ætas matura et sapientior tibi placet, hic quoque grex erit tibi plenior. Tu modo molliter deambulato sub

portavit, et Raptaque sic.—55 Tanque cod. Scal. vulgo namque.—56 Unus Be. in orbe manet.—59 Hoc distichon Ovidianæ notæ non esse contendit Heins.—60 R. constitit. Fragm. O. in Æneæ constitit. Ed. Gryph. ann. 1554. urbe sua.—62 Unus Heins. grata puella: Francius verna.—63 C. mille patebunt.—64 Scripti plerique Cogeriis et.—66 Al. crebrius agmen: unus Pal. lenius.—

NOTE

Cephei Æthiopum regis filia. Hanc ob matris Cassiopes superbiam, quæ sese decore formæ Nymphis præferabat, cum ipsæ ad saxum alligassent et moustro marino exposuissent, Perseus Jovis et Danaës filius liberavit, et uxorem duxit.

Indis] Indos pro Æthiopibus posuit, qui supra Ægyptum sunt; quos tamen Herodotus Indis refert esse annumerandos.

54 Phrygio] Paridi scilicet, qui Helenam rapuit, eamque in Phrygiam seu Troadem patriam advexit.

57 Gargara] Mons fuit et urbs Troadis, apud urbem Trojam, frugum copia celebris.

Methymna] Urbs fuit Lesbi insulæ,

laudatissimo vino abundans.

59 Quot cœlum] Quamobrem hoc distichon Ovidianæ notæ non esse dixerit clar. Heinsius, nullus credo non viderit.

60 Mater] Venus est, Amorum Dea; cujus filius Æneas, aut saltem ejus posterius Romam condiderunt; ubi ipsa templa, et multo magis lascivas mulieres habuit.

61 Annis] Annos pro ipsa puella metonymice usurpavit.

62 Vera] Quæ sine omni fuce; cujus color in ætatis flore indelibatam virginitatem arguat.

64 Cogeriis] Id est, Tibi tam multæ placebunt, ut quam potissimum sumas, ipse nescias.

Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
 Cum sol Herculei terga leonis adit:
 Aut ubi muneribus nati sua munera mater
 Addidit, externo marmore dives opus. 70
 Nec tibi vitetur, quæ, priscis sparsa tabellis,
 Porticus auctoris Livia nomen habet.
 Quaque parare necem miseris patruelibus ausæ
 Belides, et stricto stat ferus ense pater.

porticu Pompeii, cum sol ingreditur dorsum Leonis Herculei: aut ubi mater adjecit sua dona donis filii, opus dives marmore peregrino. Nec fugias porticum Liviam quæ ornata antiquis tabulis obtinet nomen auctoris. Et qua Belides ausæ mortem intentare infelicibus patruelibus, et pater truculentus stat gladio evaginato. Nec

67 Quidam codd. *latus spatiare*.—68 V. *colla leonis*: Pal. *membra*: duo al. *signa*. Pat. *leonis habet*.—70 Pal. et quinque al. *aterno marmore*.—71 Duo

NOTÆ

67 *Pompeia*] Porticus olim Romæ ad inambulationes et umbras, alios etiam usus, erigebantur. Inter ceteras maximæ fuit admirationis quæ dicta Pompeii, ad ejus theatrum sita; quam sumtuosissimam et amœnissimam platanorum illam ambientium diffusa umbra, et aquarum illuc deductarum amœnitas, in tanta urbe efficiebant.

68 *Herculei*] Hercules dictus est Leo Nemeæns, qui inter sidera collocatus est, ab Hercule, qui eum inermis interfecit. Per eum vero Leonem, aut certe Solis in illud sidus ingressum, æstatem intellige, aut ejus tempestatis calores et æstus, per Metonymiam signi: nam 13. Kalend. Augusti in Leonem Sol transitum facit; quo tempore vehementissimus est ejus ardor.

69 *Aut ubi*] Porticus est Octaviæ, sororis Augusti, quam Florus etiam Marcelli nominat; cui ædificio contiguum fuit ejusdem nominis theatrum, quod sororis filio Cæsar inscripsit. Nam, ut Suetonius scribit, Augustus quædam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet, et uxoris, sororisque, &c. fecit.

Muneribus nati] Theatrum est Marcelli, de quo modo, quod publicæ utilitati sub Marcelli nomine Cæsar ædificavit.

70 *Externo*] Fuerunt nempe Romani in varii coloris marmoribus undiquaque quærendis usque ad insaniam curiosi; quæ ex Numidia, Armenia, Phrygia, Paro, Laconia, Ægypto, aliisque locis advehebant.

71 *Tabellis*] Sunt scilicet picturæ; præsertim vero quæ ab antiquis pictoribus, insignis ornamenti et oblectationis: quas etiam in porticibus locabant.

72 *Livia*] Hujus etiam porticus meminit Suetonius, quam Livia Augusti uxor ad viam sacram excitavit; eamque inter præclara urbis ornamenta recenset Strabo.

73 *Quaque parare*] De porticu loquitur Apollinis Palatini, quam, una cum templo ejus nominis, et bibliotheca Græca Latinaque, in parte Palatinæ domus Augustus posuit. In ea autem erant imagines Danaïdum 50.

74 *Belides*] Danaïdes sunt a Belo avo sic dictæ; quæ jussu patris Da-

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis ; 75
 Cultaque Judæo septima sacra Syro.
 Neu fuge linigeræ Memphitica templa juvencæ :
 Multas illa facit, quod fuit ipsa Jovi.
 Et fora conveniunt (quis credere possit?) amori ;
 Flammaque in arguto sæpe reperta foro. 80
 Subdita qua Veneris facto de marmore templo
 Appias expressis aëra pulsat aquis.

omittatur a te Adonis defletus a Venere, et sabbata servata a Judæo Syro. Neve vita templa Memphitica junicis linigeræ. Illa reddit plurimas quod ipsa fuit Jovi. Fora etiam (quis fidem possit adhibere?) cum amore congruunt, et amor inventus sæpe in foro garrulo. Qua Appias subjecta templo Veneris ex marmore structo

codd. quæ pictis: Voss. quæ pressis.—74 Al. stricto barbarus ense.—76 Pal. septima festa. Syro fragm. Bo. pro div. lect. vulgo viro: Fragn. Bo. Deo.—77 Linigeræ optimus R. Exc. P. et duo tresve al. vulgo Niligenæ: scripti plerique lanigeræ. N. V. et duo al. tecta juvencæ: al. sacra juvencæ.—78 Duo Pal. A. et Be. ante Jovi.—79 Be. et quidam al. Ad fora. Be. (qui credere possit) Idem et sedecim al. amoris Flammaque.—80 Duo referta foro: alius repleta.—

NOTÆ

nai patruelles suos Ægypti filios, prima nuptiarum nocte, una Hypermnestra excepta, quæ Lynceo suo pepercit, pessime jugularunt.

Pater] Danaus scilicet.

75 *Ploratus*] Ab apro vulneratus Adonis interiit, non sine Deæ luctu maximo.

Adonis] Filius fuit Cinyræ Cypriorum regis, et Myrrhæ ejus filiæ, quem Venus ardentissime amavit. Hic vero pro templo Veneris metonymice ponitur; ubi, ritu Assyrio, maxima veneratione cum Adonide colebatur: ubique, sicut et in aliis templis, adulteria multa exercebantur.

76 *Septima*] De Sabbatorum Judaicorum cærimoniis loquitur, ad quas confluebant etiam Romanæ puellæ.

Syro] Judæos Syris fuisse ascriptos a veteribus ex Strabone liquet.

77 *Linigeræ*] Isis est, cujus Sacer-

dotes, sicut et ipsa, lino induti. Fuit vero Isis eadem quæ Io, Inachi filia, quam Jupiter adamavit, deinde Junonis metu in vaccam mutavit, tandem pristinæ formæ apud Ægyptios restituit, ubi nomen et honores divinos meruit.

Memphitica] Fuit Memphis urbs Ægypti, unde Romam advecta sacra Isiaca.

Juvencæ] Jam vidimus ante fuisse vaccam, quæ postea Isis fuit.

78 *Quod fuit*] Illam nempe Jupiter amavit adulteram.

80 *Flammaque*] Amor.

Arguto] Propter litigantium voces, et convicia.

81 *Qua*] Qua, parte scilicet. De foro Cæsaris loquitur, juxta quod templum Veneri extruxit; quo ante Appius Censor aquam duxerat, quam hic Poëta Appiada patronymica forma appellat.

82 *Pulsat*] Cum scilicet, vi ex tubis

Illo sæpe loco capitur consultus Amori :

Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.

Illo sæpe loco desunt sua verba diserto :

85

Resque novæ veniunt, causaque agenda sui est.

Hunc Venus e templis, quæ sunt confinia, ridet.

Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.

Sed tu præcipue curvis venare theatris.

Hæc loca sunt voto fertilia tua.

90

Illic invenies, quod ames, quod ludere possis,

Quodque semel tangas, quodque tenere velis.

Ut redit itque frequens longum formica per agmen,

Granifero solitum cum vehit ore cibum ;

Aut ut apes, saltusque suos et olentia nactæ

95

Pascua, per flores et thyma summa volant ;

Sic ruit in celebres cultissima foemina ludos :

Copia iudicium sæpe morata meum.

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.

Ille locus casti damna pudoris habet.

100

ferit aërem aquis emissis. Jurisconsultus ibi sæpe corripitur a Cupidine ; et qui aliis consuluit, ipse non consulit sibi. Ibi sæpe verba sua destituunt disertum ; et res novæ veniunt, et causa sua est defendenda. Venus irridet hunc e templis quæ sunt vicina. Qui erat modo patronus, optat jam esse cliens. Sed tu exquire præsertim in theatris curvis : hæc loca sunt uberiora desiderio tuo. Reperies ibi quod ames, quod queas fallere, et quod semel tangas, et quod cupias tenere. Quemadmodum formica crebra meat et remeat per agmen longum, cum trahit escam solitam ore granifero ; vel ut apes, quæ invenerunt saltus suos et pascua fragrantia, volitant per flores et thyma suprema ; sic foemina ornatissima festinat ad ludos celebres. Multitudo sæpe detinuit iudicium meum. Veniunt spectatum, veniunt ut ipsæ spectentur : ille locus habet detrimenta pudoris casti. Romule, reddidisti primus ludos

81 Alii quæ.—83 Amori fragm. Bo. et cod. Heins. al. amore, vel amoris.—86 Sui est cod. Pol. vulgo sua est : unus V. et Pal. subit : Ro. subest.—88 Edd. Aldin. et Bersm. jam cupit.—90 Alii votis...tuis.—92 Mor. C. et al. quod retinere : nonnulli et retinere. Me. 1. Quamque semel tangas, hanc retinere velis.—94 O. et quinque al. solidum.—95 Heins. malebat Hymettia nac. Pascua.—96 Duo Pal. et R. unus per thyma.—97 Vulg. ad celeres. Quidam gratissima :

NOTE

prorumpit, et in alveum cadit.

83 Consultus] Jurisconsultus, inquit, qui ad forum alterius defendendi causa sese contulit, ipse Amori nequit resistere.

86 Resque novæ] Cum, scilicet, ali-

cujus puellæ amore jurisperitus irretitus est.

89 Curvis] Ea vero forma exstructa erant theatra.

98 Copia] Puellarum frequentia, inquit, causæ fuit, ne hanc magis

Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos :

Cum iuvit viduos rapta Sabina viros.

Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro :

Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.

Illic, quas tulerant nemorosa Palatia, frondes

105

Simpliciter positæ ; scena sine arte fuit.

In gradibus sedit populus de cespite factis ;

Qualibet hirsutas fronde tegente comas.

Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam,

Quam velit : et tacito pectore multa movent.

110

Dumque, rudem præbente modum tibicine Thusco,

Ludius æquatam ter pede pulsat humum ;

anxios, cum Sabina abrepta iuvit viros viduos. Tunc neque vela affixa erant theatro marmoreo, nec pulpita fuerant rubra croco liquido. Illic rami simpliciter affixi quos nemorosa Palatia produxerant, fuit scena sine artificio. Populus sedit in gradibus paratis de cespite, quibuslibet ramis operientibus capillos hispidos. Quisque sibi lustrant et oculis signant puellam quam cupiat, et agitant multa pectore tacito. Et dum histrio ter pulsat terram planam, tibicine Thusco modum crassum

alii *promptissima* : alius *pulcherrima*.—100 Jun. *pudoris erat*.—104 Fr. et al. Heins. *pulpita tincta*.—108 V. *quamlibet*.—110 Heins. conj. *vovent*.—111 Mar-go Bersm. *præeunte modos*.—112 *Ludius* Scal. Pol. et pro div. lect. Mo. vulgo

NOTÆ

quam aliam mihi expeterem.

101 *Sollicitos*] Quia de sibi eligenda conjuge quisque erat anxius.

102 *Cum iuvit*] De simulatis ludis equestribus agit Poëta, quibus Sabinas rapuerunt Romani, initio populus virorum, et res unius ætatis, nisi matrimonia, frustra a finitimis petita, dolo et manu obtinuissent ; ut loquitur Florus histor. i. 1.

103 *Marmoreo*] Non modo non fuerunt omnia theatra marmorea, quale Pompeius ædificavit ; sed primo subitariis gradibus, et scena in tempus structa, ludos edebant. Immo statem populum spectavisse scribit Tacitus.

Pendebant] Arcendi æstus causa.

104 *Croco*] Hunc odorem vino dilutum per theatrum etiam, luxu nimio, spargebant.

105 *Palatia*] Fuit Palatium unus ex septem Romæ montibus, ubi ante urbem conditam nemus fuit.

106 *Scena*] Proprie locus est frondibus septus : sed pro eo sumitur, ubi fabula aliqua a Personis exhibetur, quia intra ejusmodi septa primo versus recitare consueverant Græci.

108 *Hirsutas*] Utpote intonsorum et incultorum hominum.

Fronde] Eo devenit postea luxus, ut rosaceis aliisque coronati sertis ad ludos scenicos prodirent.

109 *Respiciunt*] De primis illis Romanis loquitur, qui Sabinas rapuerunt. Ceterum longius a scopo abire videtur Poëta ; nec mirum nostri homines, si ejusmodi damnant frequentes veteribus digressiones.

111 *Rudem*] Quia tum artem non satis callebant.

In medio plausu (plausus tunc arte carebat)
 Rex populo prædæ signa petenda dedit.
 Protinus exsiliunt, animum clamore fatentes, 115
 Virginibus cupidas injiciuntque manus.
 Ut fugiunt aquilas, timidissima turba, columbæ,
 Utque fugit visos agna novella lupos ;
 Sic illæ timuere viros sine more ruentes :
 Constitit in nulla, qui fuit ante, color. 120
 Nam timor unus erat ; facies non una timoris.
 Pars laniat crines : pars sine mente sedet :
 Altera moesta silet ; frustra vocat altera matrem :
 Hæc queritur ; stupet hæc : hæc manet ; illa fugit.
 Ducuntur raptæ, genialis præda, puellæ : 125
 Et potuit multas ipse decere pudor.

faciente, rex dedit populo signa poscenda prædæ in medio plausu : plausus carebat tunc arte. Statim erumpunt indicantes animum clamore, et injiciunt manus avidas in puellas. Ut columbæ, multitudo timidissima, fugiunt aquilas, et ut agna tenera fugit lupos visos, sic illæ reformidaverunt viros irrumpentes sine ordine: color qui fuit ante non mansit in ulla. Nam metus erat idem, species metus non eadem. Pars discerpunt comam, pars sedet sine mente ; altera tristis tacet ; altera appellat frustra matrem ; hæc queritur ; hæc stupet ; hæc hæret ; illa fugit. Puellæ raptæ præda genialis ducuntur ; et pudor ipse potuit decere multas. Si aliqua

Lydius.—117 Unus V. aquilam. V. alter trepidissima turba.—118 Quinque Heins. Ut fugit invisos : Unus Pat. Utque fugit rapidos.—119 Sine more Sch. vulgo sine lege. O. et duo al. sine lege furentes.—120 V. Constitit et nulli.—122 V. unus et Jun. laniant. R. et M. sine mente ruit. Be. Jun. et tres al. jacet : unus manet.—124 Alii hæc fugit ; illa manet.—125 Duo libri genialis

NOTÆ

112 *Ludius*] Ludii iidem sunt, qui histriones, fabularum actores, saltantes, &c. qui pedibus quasi micando oculis non ingratas solent exhibere gesticulationes.

114 *Rex*] Romulus, scilicet, qui hoc rapiendi signum dederat, quando ipse cum Optimatibus sedens, purpuram, qua indutus erat, contrahe-ret, et rursus explicaret.

Petenda] Debuerunt nempe expectare omnes donec signo aliquo indicaret Romulus, tempus esse Sabinas

futuras conjuges invadendi.

115 *Animum clamore*] Nempe hostili prope et incondito fremitu in Sabinas puellas Romani illi irruerunt.

121 *Nam timor*] Omnes equidem timebant, sed alia aliud, suæ sortis nesciæ.

125 *Genialis*] Generandis liberis parata, inquit Commentator. Malim exponere, Cupidissime, ad indulgendum Genio expetita. Fuit enim Genius cuique ad tutandam et recreandam vitam ab Ethnicis attributus.

- Si qua repugnarat nimium, comitemque negarat ;
 Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
 Atque ita, Quid teneros lacrymis corrumpis ocellos ?
 Quod matri pater est, hoc tibi, dixit, ero. 130
 Romule, militibus scisti dare commoda solus.
 Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.
 Scilicet ex illo solennia more theatra
 Nunc quoque formosis insidiosa manent.
 Nec te nobilium fugiat certamen equorum : 135
 Multa capax populi commoda Circus habet.
 Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris :
 Nec tibi per nutus accipienda nota est.
 Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto :
 Junge tuum lateri, quam potes, usque latus : 140
 Et bene, quod cogit, si nolit, linea jungi ;
 Quod tibi tangenda est lege puella loci.

restiterat nimium et se negaverat comitem, vir ipse gestavit sublatam sinu avido. Atque sic dixit: Quamobrem fædas lacrymis ocellos teneros? Ero tibi hoc quod pater est matri. Romule, novisti solus præbere commoda militibus: si præbueris mihi hæc commoda ero miles. Nempe ex illo more celebria theatra sunt quoque nunc insidiosa pulchris puellis. Neque omittas certamen equorum generosorum; Circus capax populi habet multas commoditates. Nihil est opus digitis per quos proferas secreta: nec signum est tibi sumendum per nutus. Sedeto proximus ad dominam nullo impediante: junge tuum latus lateri quam licet usque. Et recte, quod linea cogit jungi, quanquam non cupias; quod puella est tibi premenda lege

turba.—126 Jun. Et poterat. Al. decere timor.—127 Al. repugnabat et negabat.—128 Heins. inde sinu.—131 Multi dare munera: al. præmia.—138 Unus V. per nictus.—139 Multi e scriptis ad dominam: Heins. conj. at dominam.—140 Al. qua potes.—141 Al. Si nolis.—142 Quod R. et unus Pal. vulgo Qua:

NOTÆ

- 131 *Romule]* Pro se loquitur Poëta, haud usquam nequitiae suæ immemor.
 133 *Scilicet]* Jam ad rem redit Poëta.
 137 *Digitis]* Amantium morem fuisse digitis literas et voces signare, antea vidimus.
 138 *Nota]* Indicium, quo amicæ cognoscatur voluntas.
 141 *Et bene]* Sententia est Poëtae, qui optimum judicat, quod Circi lege
 quam proxime puellam liceat sedere.
Linea] Per lineam funiculum, aut simile aliquid intelligo, quo sedilia in Circo distincta fuere, inquit Mycillus. Immo sedilia loco affixa, et suo ordine ita disposita fuisse arbitrator, ea ut lineas effecerint.
 142 *Lege loci]* Quia, scilicet, necesse est omnino sese contingere, ubi maxima est hominum turba.

Hic tibi quæratuŕ socii sermonis origo :

Et moveant primos publica verba sonos.

Cujus equi veniant, facito, studiose, requiras. 145

Nec mora ; quisquis erit, cui favet illa, fave.

At cum pompa frequens cœlestibus ibit eburnis ;

Tu Veneri dominæ plaude favente manu.

Utque fit, in gremium pulvis si forte puellæ

Deciderit, digitis excutiendus erit. 150

Et, si nullus erit pulvis, tamen excute nullum.

Quælibet officio causa sit apta tuo.

Pallia si terræ nimium demissa jacebunt ;

Collige, et immunda sedulus effer humo.

Protinus officii pretium, patiente puella, 155

Contingent oculis crura videnda tuis.

Respice præterea, post vos quicumque sedebit,

Ne premat opposito mollia terga genu.

Parva leves capiunt animos. Fuit utile multis,

Pulvinum facili composuisse manu. 160

loci. Hic a te conquiratur causa colloquii ; et verba vulgo usitata sint priores voces. Pete sedulo cujus equi prodeant ; et statim studeto cui illa studet, quisquis erit. At cum pompa celebris diis eburnis procedet, tu plaude Veneri dominæ manu favente. Et, ut evenire solet, si forsitan pulvis ceciderit in sinum puellæ, erit abstergendus digitis. Et si nullus erit pulvis, attamen absterge nullum : quævis causa sit idonea obsequio tuo. Si vestes nimium depressæ humi prostratæ erunt, tolle et officiosus collige terra sordida. Statim crura dabuntur conspiciendu oculis tuis, præmium officio tuo, puella tolerante. Vide insuper ne quisquis sedebit pone vos, urgeat dorsum tenerum genu adverso. Parva morantur ingenia fragilia. Juvit multos accommodasse pulvinum manu officiosa. Fuit etiam utile fecisse ventos ta-

O. Quid : V. 1. Quo. Be. tibi jungenda est.—143 Pal. Hinc tibi.—147 Cœlestibus ibit eburnis C. pro div. lect. I. et fragm. O. vulgo certantibus ibit ephebis : Be. citantibus...ephebis : A. cantantibus : M. plaudentibus : alius gaudentibus : alius currentibus.—150 Quidam codd. discutiendus, vel rejiciendus.—153 R. et O. terra dimissa.—154 Al. in munda humo. Nonnulli aufer humo.—155 R. O. et unus Heins. officio. A. præstante puella.—156 Be. et quinque al. Contigerint.—160 Multi pulvinar. Voss. molli manu. Duo Be. et tredecim al. sup-

NOTÆ

144 *Et moveant*] Monet Poëta, ut prima colloquendi occasio ex re ipsa, et ludis, de quibus loquuntur omnes, captetur.

147 *Pompa*] Eam intellige quæ ipsum certamen præibat, in qua Deorum imagines per Circum gesta-

bantur.

Frequens cœlestibus eburnis] Illæ nimium Deorum imagines ex ebore erant. De tota hac pompa supra vidimus Amor. lib. III. Eleg. 2.

148 *Veneri*] Id est, ejus simulacro, quod in pompa transferebatur.

Profuit et tenui ventum movisse tabella ;
 Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
 Hos aditus Circusque novo præbebit amori,
 Sparsaque sollicito tristis arena foro.
 Illa sæpe puer Veneris pugnavit arena : 165
 Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.
 Dum loquitur, tangitque manum, poscitque libellum ;
 Et quærit, posito pignore, vincat uter ;
 Saucius ingemuit, telumque volatile sensit ;
 Et pars spectati muneris ipse fuit. 170
 Quid ? modo cum belli navalis imagine Cæsar
 Persidas induxit Cecropidasque rates ?

bella exili : et posuisse scamna cava sub pedem mollem. Et Circus, et arena luctuosa projecta in foro inquieto, dabit hos ingressus novo amori. Puer Veneris certavit sæpe in illa arena ; et qui intuitus est plagas, habet plagam. Dum fabulatur, et tangit manum, et petit libellum, et sciscitatur deposito pignore, uter sit superior, vulneratus ingemuit, et sensit telum volatile, et ipse fuit pars muneris spectati. Quid cum nuper specie belli navalis Cæsar intexit naves Persicas et Athenienses ? Nimirum

posuisse.—161 Ita unus V. et Arund. alii tenues ventos : plerique scripti tenui ventos : Pal. ventos tenui m. flabello : R. et O. tenui vento m. tabellam : Apr. ventos m. tabello : F. scabella : duo al. flagello.—167 Quidam scripti et ed. manu.—170 Muneris R. O. Exc. Scal. et P. vulgo vulneris.—172 Alii plurimi Cecropidasque : schedæ O. Cecropetasque.—176 Be. unus Heu mihi

NOTÆ

164 *Arena*] Pro loco accipitur arena ubi munus gladiatorium exhibebatur, quod ea ad firmandum solum et sanguinem ebibendum sterneretur.

165 *Illu*] Fingit Poëta in arenam et certamen descendere etiam Cupidinem, qui, dum inter sese gladiatores pugnant, spectantium corda amatoris suis sagittis vulneret. Quod apposite profecto, cum in ejusmodi spectaculis facile quod ament cujuscumque sortis homines inveniant.

166 *Vulnera*] Gladiatorum scilicet.

Habet] Tralatitia erat vox in illis spectaculis, vel vulgi acclamantis, vel gladiatoris cujuslibet in adversarium vulneratum aut irretitum insultantis. Gall. *Il en tient.*

167 *Libellum*] Sortilegia et alia id

genus divinationis in Circo fuisse docet Cicero in I. de Divinatione. Adeoque hic *libellum* expono de iis quibus sortem ducerent, hicne an ille vinceret : cujusmodi etiam colludendi causa hodieque habent.

168 *Posito pignore*] Moris erat in spectaculis, sponsione facta, cum alium alii victorem affirmarent, annulos suos pignus deponere.

169 *Volatile*] De Amoris sagittis loquitur Poëta, quas senserit quilibet cum puella in Circo, Foro, aut Amphitheatro ludens.

170 *Muneris*] Gladiatorii, scil. Eo enim nomine appellabatur quicquid spectaculi in Circis aut theatris exhiberetur.

171 *Quid ? modo*] Augustus Cæsar,

Nempe ab utroque mari juvenes, ab utroque puellæ

Venere : atque ingens orbis in Urbe fuit.

Quis non invenit, turba quod amaret in illa ?

175

Eheu, quam multos advena torsit Amor !

Ecce parat Cæsar domito, quod defuit, orbi

Addere : nunc, Oriens ultime, noster eris.

Parthe, dabis pœnas : Crassi gaudete sepulti,

Signaque barbaricas non bene passa manus.

180

juvenes accesserunt ab utroque mari, puellæ accesserunt ab utroque mari ; atque orbis immensus fuit in Urbe. Quis non reperit in illo cœtu quod amaret ? Eheu, quam multos Amor peregrinus cruciavit ! En Cæsar molitur adjicere quod defuit orbi subjecto : jam, Oriens remotissime, eris noster. Parthe, lues pœnas : Crassi compositi milites, et signa male passa manus barbaras, lætemini. Vindex adest ;

quam : Ed. pr. et novem scripti *Hei mihi.*—179 L. *Gaudete sepulchra.*—

NOTÆ

ut scribit Tranquillus, præter ceteros ludos, quorum assiduitate, varietate, et magnificentia omnes antecessit, dedit etiam prælium navale circa Tiberim, cavato solo, in quo fuit postea Cæsarum nemus.

174 *Persidas*] Classem designat, quam M. Antonius, ut Plutarchus scribit, partim Orientalibus copiis, partim viatoribus, agasonibus, mesoribus, adolescentulis per totam Græciam a magistris captis, collegerat, et contra Augustum duxerat: quæ deinde apud Actium devicta, in naumachia Cæsaris pulcherrimum præbuit spectaculum.

Induxit] In cavatum circa Tiberim solum invexit, ut pugnae imaginem referrent.

Cecropidasque] Athenienses, quæ Antonii partes secutæ sunt: ita dicitur a Cecrope, primo Atheniensium rege.

173 *Utroque*] Orientali, scilicet, et Occidentali; vel Supero et Infero.

176 *Advena*] Propter peregrinas mulieres, quæ ludicram naumachiam

spectatum venerant.

177 *Ecce parat*] Expeditionem in Orientem Cæsar adversus Phraaten cogitavit, quo nepotem Caium Agrippa et Julia ortum misit, qui illic etiam periit, ut scribit Florus Histor. lib. iv. 12. Ea de re hic agitur; quam, Cæsari adulandi causa, hic proponit Poëta, quasi ex eo certissima foret victoria, quod bellum Cæsar moveret, et novis spectaculis materia suppeteret.

179 *Parthe*] Adversus Parthos, eorum inhians auro expeditionem Crassus susceperat, cujus cupiditas undecim legionum strage, et ipsius capite mulctata fuerat. Jam dicit Poëta, quod pro Romanis tum deletis et sepultis Cæsar sit pœnas repetiturus.

Crassi] Marcum Crassum patrem et Publium filium dicit, quorum ille Romanorum omnium ditissimus fuit, qui divitem habendum quenquam negavit, qui annuo reddito exercitum alere non posset.

Ultor adest ; primisque ducem profitetur in armis :

Bellaque non puero tractat agenda puer.

Parcite natales, timidi, numerare Deorum :

Cæsaribus virtus contigit ante diem.

Ingenium cœleste suis velocius annis

185

Surgit ; et ignavæ fert male damna moræ.

Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues

Pressit ; et in cunis jam Jove dignus erat.

Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti,

Cum timuit thyrsos India victa tuos !

190

Auspiciis animisque patris, puer, arma movebis :

Et vinces animis auspiciisque patris.

et pro duce se gerit in armis primis ; et puer gerit bella non gerenda puero. Nolite, pavidi, numerare natales Deorum : virtus evenit Cæsaribus ante tempus. Indoles cœlestis oritur celerior suis annis, nec patitur detrimenta segnis moræ. Tirynthius erat puer, et suffocavit manibus duos dracones : et in cunis erat jam dignus Jove. Bacche, qui nunc quoque es puer, quantus fuisti tum, cum India domita reformidavit tuos thyrsos ! Puer, arma inferes auspiciis et animis parentis, et supe-

181 Be. et quinque al. *Victor adest. Sex Heins. armis: vulgo annis. Fr. et duo al. item ed. una vetus ab annis. Unus ab armis.*—191 Al. *annisque patris.*

NOTE

182 *Non puero*] Res vero erat ardua Parthos vincere, qui Crassum et Antonium, non sine eorum quos duxerant exercitus maxima clade, repulerant.

183 *Parcite*] Admodum juvenem Caium nepotem adversus Parthos Augustus mittebat; ex quo minus bene de eventu ominari pronum erat. Id ne faciant timidi, hortatur Poëta; neque enim, inquit, virtus Deorum est ex annis pensanda.

184 *Cæsaribus*] Adulatio est.

186 *Fert male*] Pro Non fert: Id est, Statim sese prodit.

187 *Tirynthius*] Hercules est, a Tirynthe oppido haud longe a Mycænis, appellatus; ex quo oppido pulsus Amphitryon, ejus pater dictus, Thebas concessit.

188 *Pressit*] Duos dracones ad per-

dendum Herculem Juno noverca immiserat, quos ille faucibus apprehensos strangulavit.

Jove] Qui Herculis pater dictus est.

189 *Nunc quoque*] Quia puer imberbis pingitur Deus vini, qui senibus etiam vires dat juvenum.

190 *Thyrsos*] Jam dixi thyrsum Bacchi gestamen esse, seu hastam hedera aut pampino vestitam.

India] Totum Orientem victoriis peragrasse Bacchum, non Poëtæ modo, sed Historici etiam scripserunt.

191 *Auspiciis*] Consuetudo erat Romæ, ut nullum negotium neque domi neque foris, nisi avium garritu aut volatu, ab eo qui rem inciperet, captatis auspiciis, gereretur. Auspicia itaque Cæsaris fuerint bellum adversus Parthos moventis; quod

Tale rudimentum tanto sub nomine debes ;

Nunc juvenum princeps, deinde future senum.

Cum tibi sint fratres ; fratres ulciscere læsos : 195

Cumque pater tibi sit ; jura tuere patris.

Induit arma tibi genitor patriæque tuusque :

Hostis ab invito regna parente rapit.

Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas :

Stabunt pro signis jusque piumque tuis. 200

Vincuntur causa Parthi ; vincantur et armis.

Eoas Latio dux meus addat opes.

rior eris animis et auspiciis parentis. Debes ejusmodi initium sub nomine tanto, jam princeps juvenum, future postea senum. Siquidem habeas fratres, vindica fratres offensos : et siquidem habeas patrem, defende jura patris. Pater patriæ et tuus te armis instruxit. Hostis deprædatur regna patri nolenti. Tu gestabis arma pia, ille sagittas scelestas : Justitium et Pietas favebunt signis tuis. Parthi superantur causa, superentur quoque armis. Dux meus adjiciat divitias orientis Latio.

—197 Edd. quædam Venetæ, Ald. et Bersm. *Præbuit arma.*—198 Plurimi libri *ab invicto* : Be. *Ha puer invicto r. p. tulit* : duo libri *par. capit.*—200 Vulg.

NOTÆ

Caius ejus nepos cum administraret, auspiciis Cæsaris certare dictus est. Atque hæc omnia ut ei assentetur Poëta.

192 *Patris*] Avus fuit, sed nepotes adoptavit.

193 *Tale*] Ut vincat scil. tanto fretus patris nomine.

194 *Juvenum*] Princeps juventutis dicebatur, qui primus in recognoscendo ordine equestri recitabatur ; perinde ac ille Princeps Senatus, seu senum, qui primus in Senatus recensione augusto titulo nominabatur.

195 *Cum tibi sint fratres*] Lucius, scil. quem cum Caio Augustus in filium ascripserat ; deinde M. Agrippa, quem cum Tiberio, defuncto Caio et Lucio, idem adoptavit.

196 *Jura*] Armenios, victo rege Tigrane, in hoc unum servitutis genus Pompeius assueverat, ut rectores a Romanis acciperent. Isto ex jure illos ad Parthos se subtrahentes

per Caium Cæsarem nepotem Augustus recuperavit : qua in expeditione ipse Caius, ex vulnere per conditionem a Domne inflicto, occubuit.

197 *Patriæ*] Augustum ‘ Patrem Patriæ’ Senatus Populusque Romanus augustissimo titulo appellavit, teste Suetonio.

198 *Hostis*] Parthus.

Regna] Armeniam, scilicet, quæ ad Parthos defecerat.

Parente] Augusto, scil.

199 *Pia*] Quia causa honesta.

200 *Stabunt*] Romanæ militiæ notat consuetudinem. Solebant enim in exercitu numina quædam Imperatores præferre, et in signis ponere. Sic Cæsar victricem Venerem, Pompeius Herculem invictum in auxilium vocabat : sic Drusi aliorumque imago inter signa militaria.

202 *Eoas*] Parthicas, scil. quæ Romæ respectu ad Orientem seu

Marsque pater, Cæsarque pater, date numen eunti.

Nam Deus e vobis alter es, alter eris.

Auguror en; vinctes; votivaque carmina reddam: 205

Et magno nobis ore sonandus eris.

Consistes; aciemque meis hortabere verbis.

O desint animis ne mea verba tuis!

Tergaque Parthorum, Romanaque pectora dicam;

Telaque, ab averso quæ jacit hostis equo. 210

Qui fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?

Parthe, malum jam nunc Mars tuus omen habet.

Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,

Quatuor in niveis aureis ibis equis?

Mars parens, et Cæsar parens, concedite numen discedenti: nam unus ex vobis es Deus, alter eris. Ecce divino; eris victor, et persolvam versus votivos; et eris prædicandus nobis ore magno. Stabis, et accendes exercitum meis dictis. O ne verba mea destituant animos tuos! Cantabo fugam Parthorum, et vires Romanas, et sagittas quas hostis emittit ab equo averso. Quid relinques victo, Parthe, qui fugis ut vincas? Parthe, Mars tuus habet jam nunc malum augurium. Ergo illa dies adveniet, qua tu, pulcherrime rerum, veheris in quatuor equis candidis? Du-

Stabit.—202 Heins. Latiis dux. A. dux novus.—203 Al. date lumen.—204 Burmanni lectionem Aldinæ Edd. exhibent: vulgo Est Deus in vobis alter, et alter erit.—207 Exc. Voss. Consistes et quemque. Duo codd. etiamque meis. Tres alii tuis verbis.—208 Unus V. Fac desint.—211 Qui fugis a conj. Heins. vulgo Quid: Arund. Quod: Apr. Quo. Sex Heins. et Fragm. Bo. victo: vulgo victos. Arund. quid te victo parte relinques.—213 R. Quando erit. Be. et unus Heins. pul-

NOTÆ

Eoam plagam sitæ sunt.

Dux meus] Caius, scil.

203 *Mars*] Deus est belli, cui Cæsarem assentationis causa adjungit.

Pater] Est hæc vox plena venerationis.

Cæsar] Augustus est, vivus etiam in Diis positus.

Numen] Pro ipsis Diis sumitur equidem vox ista; proprie tamen nuntium, voluntatem, et potestatem eorum designat.

205 *Votiva*] Quæ pollicitus sum de victoria tua scribere.

207 *Acieque meis*] Pollicetur Poëta se Cæii Historiam esse scripturum, atque dicturum quibus ille animis mi-

lites hortatus fuerit, &c.

Meis] Fingunt nempe Poëtæ plurima, quæ iis ascribant de quibus loquuntur.

209 *Tergaque*] Mos fuit Parthorum fugiendo etiam certare, et suas sagittas emittere, quo more atrocissimi etiam fuerunt. Interim hac re dissimulata, timida terga fugientium Parthorum fortibus Romanorum pectoribus, quibus sese hostibus formidandos præbebant, Poëta opponit.

212 *Mars*] Pro bellandi more.

Omen] Non enim fugere videtur ad victoriam conferre.

214 *Quatuor*] Fuit istud in ceteris pompæ triumphalis ornamentis, ut

Ibunt ante duces, onerati colla catenis ; 215
 Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
 Spectabunt læti juvenes, mixtæque puellæ :
 Diffundetque animos omnibus ista dies.
 Atque aliqua ex illis cum Regum nomina quæret,
 Quæ loca, qui montes, quæve ferantur aquæ ; 220
 Omnia responde : nec tantum si qua rogabit ;
 Et quæ nescieris, ut bene nota refer.
 Hic est Euphrates, præcinctus arundine frontem :
 Cui coma dependet cœrula, Tigris erit.
 Hos facito Armenios : hæc est Danaëia Persis : 225
 Urbs in Achæmeniis vallibus ista fuit.

ces cervice ferentes catenas antecedent, ne possint esse securi fuga, qua fuerant antea. Juvenes alacres et puellæ mixtæ spectabunt ; et ista dies exhilarabit omnes. Cumque aliqua ex illis petet nomina Regum, quæ loca, qui montes, vel quæ aquæ portentur ; responde ad omnia: nec modo si requiret quædam ; et narrato quæ ignoraveris tanquam perspecta. Hic est Euphrates circumdatus frontem canna: Tigris erit qui habebit capillos cœruleos. Hos pone Armenios: hæc est Persis Danaëia: urbs ista fuit in vallibus Achæmeniis: ille vel ille duces fuerunt: et erunt

.....

cherrime regum.—214 Me. candidus ibis.—217 Pal. lætæque puellæ: tres pariterque: V. nuptæque: unus timidæque.—218 Duo libri una dies: alii illa.—223 Be. arundine crinem.—224 C. coma respondet; unde Heins. conj. resplendet.—225 Facito conj. Heins. vulgo fac: R. et duo al. facis. In marg. Bersm.

NOTÆ

cui decretus esset triumphus, curru insigni, quem traherent equi candidi, veheretur. Dixisset Poëta uno verbo et sine Metonymia, Triumphabis.

215 *Onerati colla*] Pro Colla habentes onerata, phrasi Græca. Atque est istud etiam ex triumphali pompa, cujus formam si plenius cupis cognoscere, vide, si lubet, Apianum.

217 *Spectabunt*] Jam ad scopum propius accedit Poëta.

220 *Ferantur*] Non modo solebant in triumphali pompa divitias ostentare, quæ Imperatores rapuissent, aut captos reges et hostium duces ligatos prætervehere, sed etiam descriptas regiones et urbes aliaque Populo exhibere.

221 *Nec tantum*] Monet Poëta, ne interrogatus tantum, sed ultro puellam amans admoneat, ut eadem opera ejus gratiam sibi conciliet.

223 *Euphrates*] Mesopotamiæ fluvius est maximus, ex Niphate Armeniæ monte nascens, si Straboni credimus.

Præcinctus] Hodie etiam ejusmodi in theatris forma humana videmus, ut nihil opus sit in his immorari. Ceterum Euphratem et Tigrim maximos Armeniæ fluvios nominat Poëta, ut eo, quem animo præsumit, Cæsar de Armenia et Parthia, triumpho, habeat amans, quod sciens nesciens, non absurdus tamen, puellæ interroganti respondeat.

224 *Cœrula*] Quia is aquæ color vi-

Ille, vel ille, duces: et erunt, quæ nomina dicas:

Si poteris, vere; si minus, apta tamen.

Dant etiam positis aditum convivia mensis:

Est aliquid, præter vina, quod inde petas. 230

Sæpe illic positi teneris adducta lacertis

Purpureus Bacchi cornua pressit Amor.

Vinaque cum bibulas sparsere Cupidinis alas,

Permanet, et capto stat gravis ille loco.

Ille quidem pennas velociter excutit udas: 235

Sed tamen et spargi pectus amore nocet.

nomina quæ proferas; si quæas vere; si non, attamen idonea. Convivia præbent etiam accessum lectis appositis: est aliquid quod inde tollas præter vina. Sæpe Cupido formosus lentis brachiis ursit cornua delinita Bacchi ibi appositi; et postquam vina imbluerunt alas bibulas amoris, perstat, et ille manet gravis in loco obsesso. Ille quidem movet celeriter pennas humidus: sed tamen lædit, et facit ut pectus amore moveatur.

Danaëia proles.—231 Positi R. vulgo positis: Pal. et edd. quidam positus.—234 Libri vett. Et capto, vel cepto.—236 Pal. tamen aspergi. Unus Heins.

NOTÆ

detur, ejus quoque coloris Diis fluvialibus et marinis comam et barbam Poëtæ tribuerunt.

225 *Facito*] Quia vix ad Armeniam spectant isti fluvii, quæ ultra Euphraten et Tigrim sita est; nisi, quia forte ex montibus Armeniis quidam rivuli ad eos fluunt, triumphalis pompæ gratia, ad Armeniam referantur.

Hæc est] Verba sunt, quæ ex Amantis persona profert Poëta.

Persis] Regio est Asiæ clarissima, quam sæpius cum Media et Parthia, tum propter vicinitatem, tum etiam Reipublicæ societatem, veteres conjunxerunt. Hanc vero a Perseo Danaëis filio appellatam voluit Poëta, cum quo nonnulli consentiunt; quantum melius ab equitatu, Arabica aut Ebraica Etymologia, nominatos prolixè demonstravit vir immensæ eruditionis Bochartus.

226 *Achæmeniis*] Persicis; ab Achæ-Delph. et Var. Clus.

mene rege sic dictis.

227 *Erunt quæ*] Fingas licet cum nomina, qui in triumphali pompa ducentur.

229 *Dant*] In conviviis etiam, puellas quærendas esse monet Poëta.

231 *Adducta cornua*] Id est, Bacchi violentiam, et protervitatem (quæ per cornua intelligitur, quibus et pauperes in vino sese induunt) ad Amorem inclinatam, eoque temperatam.

232 *Purpureus*] Pro formoso Amore; qui etiam inter epulas versatur, Bacchique ferociam ad suas illecebras perducit.

Pressit] Immo demulcendo vicit; ipsumque Bacchum atque adeo ejus ministros ad amandum perpulit.

236 *Sed tamen*] Vide interpretationem. Quamquam, inquit, Amor alas excutiat humidus, non minus tamen et lædit, et ad amandum pellicit.

Ovid.

Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos :

Cura fugit multo diluiturque mero.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit :

Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit.

240

Tunc aperit mentes, ævo rarissima nostro,

Simplicitas; artes excutiente Deo.

Illic sæpe animos juvenum rapuere puellæ :

Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.

Hic tu fallaci nimium ne crede lucernæ.

245

Judicio formæ noxque merumque nocent.

Luce Deas cœloque Paris spectavit aperto;

Cum dixit Veneri, Vincis utramque, Venus.

Nocte latent mendæ, vitioque ignoscitur omni :

Horaque formosam quamlibet illa facit.

250

Vina componunt animos, et reddunt idoneos amoribus: cura recedit et dissolvitur multo vino. Tunc risus accedunt; tunc egenus capit cornua; tunc dolor et solitudines et ruga frontis recedit. Tunc simplicitas, rarissima sæculo nostro, reteggit animos, Deo dolos remorente. Puellæ sæpe implicuerunt illic corda juvenum: et Venus fuit in vinis, ignis in igne. Hic ne confidas nimium lampadi decipienti. Nox et vinum officiant judicio pulchritudinis. Paris spectavit Deas die et cælo pulente cum dixit Veneri: Venus, superas utramque. Vitia occultantur nocte, et parçitur omni deformitati: et tempus illud reddit quamlibet pulchram. Pete con-

amore solet: Burm. conj. amore docet.—240 Unus R. Tunc pavor: C. Tunc etiam curæ. Burm. conj. tunc dolor et pænæ.—242 Jun. excut. mero.—244 In vinis ed. Ald. vulgo in venis.—245 Unus Pal. Ne tu fallaci.—246 Multi merumque nocet.

NOTÆ

238 *Cura*] Quæcumque illa tandem fuerit; ut etiam Amor, qui in vino natus fuerit, vino nonnunquam extinguitur.

239 *Cornua sumit*] Ita ut audax et protervus vini potu reddatur.

241 *Aperit mentes*] Horat. Od. III. 21. sic ad amphoram: 'Tu lene tormentum ingenio admoves Plerumque duro: tu sapientium Curas et arcannum jocoso Consilium retegis Lyæo: Tu spem reducis mentibus anxiis, Viresque, et addis cornua pauperi,' &c. Et Od. II. 19. ad Bacchum: 'Tu flectis amnes, tu mare barbarum; Tu separatis uvidus in jugis Nodo coër-

ces viperino Bistonidum sine fraude crines,' &c.

242 *Artes excutiente*] Ita ut, juxta proverbium, 'In vino veritas;' vixque vinolento, fraudulentato et callido liceat esse.

243 *Illic*] In vino et conviviis.

244 *Ignis*] Venus, scil. in vino.

245 *Hic*] In conviviis, scil. quæ sub noctem solent agitari.

247 *Deas*] Junonem, scil. Palladem, et Venerem, cum de earum forma judicavit: qua de re alibi.

248 *Utramque*] Palladem nempe et Junonem, quas minus pulchras libidine corruptus judex declaravit.

Consule de gemmis, de tineta murice lana,
 Consule de facie corporibusque diem.
 Quid tibi foemineos cœtus, venatibus aptos,
 Enumerem? numero cedit arena meo.
 Quid referam Baias, prætextaque littora velis, 255
 Et, quæ de calido sulfure fumat, aquam?
 Hinc aliquis vulnus referens in pectore, dixit;
 Non hæc (ut fama est) unda salubris erat.
 Ecce suburbanæ templum nemorale Dianæ,
 Partaque per gladios regna nocente manu. 260

silium a luce de gemmis, de lana imbuta murice, de facie et de corporibus. Quamobrem recenseam tibi conventus foemineos idoneos venatibus? Arena cedit numero meo. Quamobrem recenseam Baias et littora operta velis; et aquam quæ emittit fumum de sulphure tepido? Aliquis reportans hinc plagam in pectore dixit: Hæc aqua non erat salutifera, ut perhibent. Ecce templum nemorale Dianæ suburbanæ,

—248 Apr. et C. utranque Deam.—254 Mor. cedit: plurimi cedit.—255 Fr. O. littora Bais: Heins. conj. Baulis.—256 Multi manat, aquam. Nonnulli

NOTÆ

251 *Murice*] Fuit murex piscis marinus, ex concharum genere, cujus sanguine lana purpureo colore inficiebatur.

Diem] Quia de nocte factitiæ gemmæ a veris, ficta purpura a dibapha, nativus color a falso vix dignosci potest.

253 *Quid tibi*] Innumeros esse dicit cœtus mulierum, ubi eas commode liceat venari.

254 *Numero*] Plura esse loca dicit, ubi quis puellas quærat, quam arenas in littore. Hyperbole est.

255 *Baias*] Oppidum fuit Campaniæ amœnissimum, quo delectationis causa omnis generis homines cymbis variis coloribus pictis navigabant, ubi et convivia agitabant, &c.

Prætextaque] Frequentiam notat eorum qui Baias, et circa illum tractum oblectationis causa navigabant.

256 *Aquam*] Ibi aquæ erant calidæ ad voluptatem et sanitatem accommodatissimæ.

257 *Vulnus*] Amoris, scil. ex visa puella.

259 *Nemorale*] Lucus templo adjunctus erat, qui Aricinum nemus, ab Aricia vicino oppido, etiam dictus est.

Dianæ] Notior est triformis hæc Dea, Jovis et Latonæ filia, quæ in cœlis Luna, in terris Diana, in inferis Hecate, dicta est, quam ut multa de ea dicamus. Istud tantum hoc loco notandum, illius alia apud alios sacra fuisse; cui in Taurica regione hospitum illuc tempestate delatorum sanguine litabatur. Atque hæc Aricina Taurica a Strabone dicitur; ad cujus templum ex urbe foemina coronatæ, quod votis optaverant assecutæ, idibus Augusti facibus accensis veniebant: qua de re etiam nos ter in Fastis.

260 *Partaque*] Morem tangit Poëta, quo sacerdotes apud Ariciam alii aliis succedebant. Non enim ingenui hoc munus obibant, sed servi, iidemque

Illa quod est virgo, quod tela Cupidinis odit;
 Multa dedit populo vulnera, multa dabit.
 Hactenus, unde legas quod amas, ubi retia ponas,
 Præcipit imparibus vecta Thalia rotis.
 Nunc tibi, quæ placuit, quas sit capienda per artes, 265
 Dicere præcipuæ molior artis opus.
 Quisquis ubique viri, dociles advertite mentes;
 Pollicitisque favens, vulgus, adeste meis.
 Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
 Posse capi; capies: tu modo tende plagas. 270
 Vere prius volucres taceant, æstate cicadæ;
 Mænalius lepori det sua terga canis:

et regna acquisita per enses manu lædente. Illa quia est virgo, quia aversatur tela amoris, inflixit multas plagas populo, infliget multa. Thalia actu rotis inæqualibus huc usque docet, quo ex loco eligas quod amas, ubi tendas laqueos. Jam conor te docere per quos dolos sit retinenda quæ arrisit, quod est opus primariæ artis. Viri, quisquis ubique, præbete mentes faciles; et, plebs, favete meis promissis. Prima spes occurrat tuo animo, omnes puellas posse teneri amore; retinebis: tu tantum pone retia. Aves potius sileant vere, cicadæ æstate, canis Mænalius vertat

aqua.—263 Al. retia tendas: O. pones.—264 Al. Thalia modis: I. notis.—267 Heins. Quotquot ubique, vel quicquid. Unus Heins. et antiquæ edd. usque ad Ald. faciles advertite.—268 Multi scripti et ed. adesto.—269 R. et O. fiducia formæ Heins. formu Posse capi.—270 O. capias.—273 V. unus blande cap-

NOTÆ

fugitivi, qui singulari certamine inter sese dimicantes, cum victoria etiam sacerdotium adipiscebantur. Quem morem Pausanias in Corinthiacis etiamnum suis temporibus durasse scribit.

Regna] Pro Sacerdotio posuit, de quo nota superiore.

Nocente] Omnino, siquidem non nisi alterius sanguine obtinebatur.

261 *Virgo]* Actæonem in cervum, quem ejus canes discerpserunt, quod ipsam lavantem sine vestibus vidisset, pudorem violatum indignata mutavit. Atque huc omnia prolixum esset congerere, quæ castitatis causa effecit.

262 *Dedit]* Jocus est, quasi Diana, Cupidinis sagittas contemnens, eas

in quosvis rejecerit. Jocandi vero ansam dedit, quod templa ejusmodi et suburbani lucus plurimas nequitia occasiones præbere soleant.

263 *Hactenus]* Ubinam quærenda esset puella, Poëta docuit; nunc, quemadmodum concilianda sit, præcipit.

264 *Imparibus rotis]* Inæquali modulatione: non enim uno et eodem pede aut numero procedunt Hexametri et Pentametri versus; quibus in hac arte utitur Poëta.

Thalia] Una est ex novem Musis, quæ magis voluptariis cantibus, et Elegiis scribendis præesse credita est.

271 *Cicadæ]* Eo nomine appellantur obvia illa insecta, quæ per totam

Fœmina quam juveni, blande tentata, repugnet.

Hæc quoque, quam poteris credere nolle, volet.

Utque viro furtiva Venus, sic grata puellæ.

275

Vir male dissimulat: tectius illa cupit.

Conveniat maribus, ne quam nos ante rogemus;

Fœmina jam partes victa rogantis agat.

Mollibus in pratis admugit fœmina tauro:

Fœmina cornipedi semper adhinnit equo.

280

Fortior in nobis, nec tam furiosa libido.

Legitimum finem flamma virilis habet.

Byblida quid referam, vetito quæ fratris amore

Arsit; et est laqueo fortiter ulta nefas?

Myrrha patrem, sed non quo filia debet, amavit:

285

Et nunc obducto cortice pressa latet.

sua terga lepori, quam fœmina illecebrose appetita resistat juveni. Hæc quoque volet quam poteris arbitrari nolle; et ut Venus secreta placet viro, placet puellæ. Vir male fingit; illa optat minus aperte. Concordent viri ne precemur primi aliquam; jam fœmina victa tueatur partes orantis. Fœmina admugit tauro in pratis teneris; fœmina semper adhinnit equo cornipedi. Libido generosior in nobis, nec tam impotens: amor virilis habet terminos legitimos. Quid memorem Byblida quæ flagravat amore prohibito fratris; et strenue flagitium vindicavit laqueo? Myrrha amavit patrem, sed non quomodo filia tenetur: et nunc delitescit victa

tata.—276 Al. rectius, tutius, fortius illa cupit.—278 Al. aget. O. blanda rogans-que cogat.—281 Fortior Apr. et primæ edd. vulgo Parcior.—282 Me. Legitimam.—285 Quo meliores: al. ut: Margo Gryph. et Bersm. qua.—286 Tres

NOTÆ

æstatem cantant in campis. Gall. *Cigale*.

272 *Mænalius*] Arcadicus canis a Mænalo Arcadiæ monte in Peloponneso sic dictus, hic synecdochice pro quovis venatico cane sumitur.

277 *Conveniat*] Dicit, quod si inter se concordēs viri congruant, ne quam fœminam rogent, illæ ultro ad ipsos veniant.

281 *Fortior*] Non tam impotentes esse viros dicit, quam fœminas, quæ magis libidine sua ducantur. Verissime. Atque ita natura, quæ fœminam ad maris arbitrium fabricavit, sapienter providit: ut hinc de levi-

bus, mulierosis, et præter naturam effœminatis homuncionibus, pronum sit tutam sententiam ferre.

283 *Byblida*] Fœminas magis, quam viros ad amorem proclives esse exemplis confirmat. Hæc vero Byblis fratrem Caunum amavit; qui scelesto amore cognito ex patria profugit.

284 *Laqueo*] Vide omnino hanc fabulam *Metam.* lib. IX. a versu 654. ubi Poëtam diversa prorsus tradere invenies; ut ne deinceps fabulas, quas quisque eorum ad scopum aut theatrum accommodavit, anxie nimis inter se componere labores.

285 *Myrrha*] Hanc fabulam pro-

Illius et lacrymis, quas arbore fundit odora,
 Ungimur; et dominæ nomina gutta tenet.
 Forte sub umbrosis nemorosæ vallibus Idæ
 Candidus, armenti gloria, taurus erat; 290
 Signatus tenui media inter cornua nigro:
 Una fuit labes; cetera lactis erant.
 Illum Gnosiadesque Cydoneæque juvencæ
 Optarunt tergo sustinuisse suo.
 Pasiphaë fieri gaudebat adultera tauri: 295
 Invida formosas oderat illa boves.
 Nota cano: non hoc, centum quæ sustinet urbes,
 Quamvis sit mendax, Creta negare potest.
 Ipsa novas frondes, et prata tenerrima, tauro
 Fertur inassueta subsecuisse manu. 300

cortice superinducto. Perfundimur etiam lacrymis illius, quas emittit arbore odori-fera; et gutta retinet nomina dominæ. Forte Taurus albus gloria armenti erat sub vallibus umbrosis Idæ nemorosæ, notulus exiguo nigro inter cornua media: una fuit macula; reliqua erant colore lacteo. Juvenca Gnosiades et Cydoneæ cupiverunt sustinuisse illum tergo suo. Pasiphaë optabat fieri adultera Tauri: illa invidiâ odio persequabatur pulchras vaccas. Vulgata refero: Creta quæ habet centum urbes, quanquam vana sit, non potest hoc inficiari. Ipsa dicitur totondisse manu insolita frondes recentes et herbas tenerrimas tauro. Procedit comes armentis

libri abducto: C. et unus Pal. adducto.—287 O. Illius e. Heins. Illis et lacr.—291 Al. tenui virga: unus V. gyro.—293 Gnosiadesque legit Heins. pro vulg. Gnosiades: al. Cydoniadesque.—295 Apr. tauro.—296 C. formosos: unus Be.

NOTÆ

lixæ habes Metam. x. 298.

286 *Obducto*] Quia in arborem mutata, ut loco jam citato 490. et sequentibus narratur.

287 *Lacrymis*] Myrrhæ guttis, scilicet, ex arbore stillantibus.

289 *Idæ*] Cretensis, scilicet, nam alius mons fuit ejus nominis apud Trojam.

290 *Taurus*] Ille est, cujus Amore capta est Pasiphaë Minois uxor; ex quo etiam Minotaurum peperit.

291 *Tenui nigro*] Id est, Parva quadam macula nigra.

292 *Una fuit labes*] Macula illa fuit nigra.

Lactis erant] Candidus fuit ille

Taurus.

293 *Gnosiadesque*] Cretenses, a Gnoso Cretæ urbe; quæ Creta insula est Mediterranei nobilissima, hodie *Candie*.

Cydoneaque] Id est, Quæ Cydonem Cretæ oppidum incolerunt.

295 *Pasiphaë*] Solis fuit filia, Minois uxor, quæ Tauri Amore æstuans, ut eo potiretur lignæ vaccæ Dædali opera fabricatæ sese inclusit, ut quidem tradunt fabulæ.

297 *Centum quæ*] Centum urbium claram fuisse Cretam docet Plinius, quam Hecatompolim vocat Strabo.

298 *Quamvis sit mendax*] Creten-

It comes armentis ; nec ituram cura moratur
 Conjugis : et Minos a bove victus erat.
 Quo tibi, Pasiphaë, pretiosas sunnere vestes ?
 Iste tuus nullas sentit adulter opes.
 Quid tibi cum speculo montana armenta petenti ? 305
 Quid toties positas fingis, inepta, comas ?
 Crede tamen speculo, quod te negat esse juvencam.
 Quam cuperes fronti cornua nata tuæ !
 Sive placet Minos ; nullus quæretur adulter ;
 Sive virum mavis fallere, falle viro. 310
 In nemus et saltus thalamo regina relicto
 Fertur, ut Aonio concita Baccha Deo.
 Ah quoties vaccam vultu spectavit iniquo,
 Et dixit, Domino cur placet ista meo !
 Aspice, ut ante ipsum teneris exultet in herbis : 315
 Nec dubito, quin se stulta decere putet.

nec cura mariti retinet profecturam ; et Minos erat superatus a tauro. Quo tibi, Pasiphaë, induere vestimentu pretiosa? Iste tuus adulter nullas cognoscit divitias. Quid tibi, armenta montanu sequenti, cum speculo? quid, stulta, componis toties capillos comtos? Habe tamen fidem speculo, quod te negat esse juvencam. Quam optares cornua orta fronti tuæ! Seu Minos placet ; nullus adulter petatur : seu præoptas decipere maritum ; decipito viro. Regina petit nemus et saltus cubiculo destituto, ut Baccha correpta Deo Aonio. Ah quoties intuita est vaccam oculis torvis, et dixit : Quamobrem grata est ista meo domino? Cerne quomodo oculiat ante ipsum in herbis mollibus : nec dubito quin insulsa existimet sibi decorum esse.

deformes.—299 Nonnulli codd. per prata.—301 Fr. et duo alii Fit comes.—302 Francius malebat ut Minos.—303 Quo conj. Heins. vulgo Quid: R. Quod.—304 Vulg. Ille tuus.—313 Pal. unus vultu speculatur.—315 Alii exultat.—316 R. et O. quin est ulta decere: Heins. conj. quin et stulta dec. Al. placere

NOTÆ

ses etiam ex Epimenide Poëta mendacii arguit Divus Paulus ad Titum scribens.

302 *Conjugis*] Minois, scil.

304 *Iste*] Taurus, scil.

305 *Cum speculo*] Quærit Poëta, cur speculum tractet Pasiphaë, quæ Taurum, non hominem amet.

306 *Positas*] Id est, Quæ jam satis comitæ fuerint.

310 *Viro*] Ames hominem, non Taurum.

312 *Fertur*] Istud cum admiratione legendum ; quod maxime ad scopum facit, probatque fœminas ad libidinem magis esse pronas.

Aonio] Bacchus a patria Aonius dictus est : fuit enim Aonia pars Bœotiæ montana, quæ et pro ipsa sumitur, uti Thebæ fuerunt Liberi patris natale solum.

Baccha] Bacchi sacerdos vini furore impulsa.

314 *Domino*] Tauro, scil.

Dixit; et ingenti jamdudum de grege duci

Jussit; et immeritam sub juga panda trahi:

Aut cadere ante aras commentaque sacra coëgit:

Et tenuit læta pellicis exta manu.

320

Pellicibus quoties placavit numina cæsis:

Atque ait, exta tenens, Ite, placete meo!

Et modo se Europen fieri, modo postulat Io:

Altera quod bos est; altera vecta bove.

Hanc tamen implevit, vacca deceptus acerna,

325

Dux gregis: et partu proditus auctor erat.

Cressa Thyesteo si se abstinuisset amore;

(O quantum est, uni posse placere viro!)

Dixit, et imperavit jamdudum abduci de magno armento, et immeritam cogi sub juga curva; aut adegit procumbere ante aras et sacra ficta, et viscera pellicis manu tractavit hilari. Quoties propitiavit Deos mactatis pellicibus, atque dixit tractans viscera: Discedite, gratæ estote meo! Et modo cupit se fieri Europen, modo Io; quia altera est vacca, altera ablata tauro. Taurus tamen delusus juvenca acerna hanc fecit gravidam; et auctor erat manifestatus partu. Si Cretensis restitisset amori Thyesteo (o quantum est posse acceptam esse uni viro!) Sol non fregisset

putet.—318 Panda quatuor scripti et prima ed. vulgo curva.—319 Pal. unus et Apr. pro div. lect. mentitaque sacra.—322 Duo scripti placete viro.—323 Vulg. se fieri Europen.—325 Unus V. deceptus ahena.—327 Unus Pal. se tenuisset.—328 Et quantum R. cum tribus aliis; Ha quantum decem alii. O. Et

NOTE

315 *Aspice*] Hic diu, tanquam in re, immoratur Poëta, quæ puellarum in amorem impetum et vesaniam prodat. Neque vero fabulam dixeris; nam omnem fabulam exsuperat plurimarum amentia et furor. Ceterum verba hæc ‘*Aspice*,’ &c. Pasiphaës sunt in vaccam aliquam insurgentis, quod Tauro quærat placere.

321 *Pellicibus*] Vaccis, scil. quas amare taurum suum credebat.

322 *Placete*] Per indignationem, et quasi vaccæ exprobraret, quod tauro placere studuisset.

323 *Europen*] Quia hanc Agenoris filiam Jupiter tauri speciem indutus rapuit.

Io] Quia huic Inachi filiæ idem Ju-

pter vaccæ formam dedit.

325 *Hanc*] Pasiphaën, scil.

Vacca] In qua delituit Pasiphaë, ut ante diximus.

326 *Dux gregis*] Taurus, scil.

Partu] Minotaurum nempe enixa est Pasiphaë, monstrum, quo turpissimi ejus concubitus sunt cogniti.

Auctor] Taurus, scil. aut certe homo quidam ejus nominis, Minois scriba, cui similem infantem cum altero Minois vultus referentem uno partu Pasiphaë edidit; auctore Servio.

327 *Cressa*] Ærope est Atrei uxor, quæ cum Thyeste Atrei fratre concubuit; cujus rei impatientia Atreus fratri liberos adulterio natos epulau-

- Non medium rupisset iter, curruque retorto
 Auroram versis Phœbus adisset equis. 330
- Filia purpureos Niso furata capillos,
 Pube premit rabidos inguinibusque canes.
 Qui Martem terra, Neptunum effugit in undis,
 Conjugis Atrides victima dira fuit.
 Cui non defleta est Ephyrææ flamma Creusæ? 335
 Et nece natorum sanguinolenta parens?

iter medium, nec curru reflexo adisset Auroram equis retrorsum actis. Filia quæ surripuit Niso comam purpuream, urget pube et inguinibus canes rabiosos. Atrides qui vitavit Martem terra, Neptunum in aquis, fuit hostia feralis uxoris. Cui non plorata est flamma Creusæ Ephyrææ, et mater cruenta cæde filiorum?

quantum est uni posse carere viro.—329 Quinque codd. et edd. Ven. Mycill. Bersm. Vincent. et Plant. *rupisset iter.* Unus Heins. *curruque rotato.*—330 L. *Auroram adversis.*—331 Post hunc versum in plerisque scriptis et olim editis inseruntur hi duo: *Puppe cadens celsa facta refertur avis: vel Hunc hostem patitur cum reliquis avibus. Altera Scylla maris monstrum medicamine Circes, pro quo Pat. Trevisani Filia sed Phœrei correpta cupidine Glauci.* Alii codd. aliter exhibent hos versus, quos merito ut spurios exulare jussit Heins. cum desint etiam

NOTE

dos apposuit; quod ne videret Sol, reflexo ad Auroram curru retrocessisse fertur.

328 *O quantum*] Id est, Quantum est fœminam uni tantum viro studere? Fieri non potest, quin multis una placeat; at forte evenerit, ut placere non studeat.

329 *Non medium*] Illud est quod modo dixi de Solis regressu.

331 *Filia*] Scylla, scil. Nisi Megarensium regis filia, quæ Minois amore capta, qui ejus patriam obsidebat, purpuream patris comam in qua fata urbis constabant illi attulit: quæ postea a Minoë spreta in avem Cyrim mutata est, ut alibi tradit Poëta.

332 *Pube premit*] Fabulas, ut vides, hic ut et alibi confudit Poëta: nam Phœrei, non nisi vulgo dicitur esse filia Scylla, quæ in monstrum aut scopulum mutata est.

333 *Qui*] Agamemnon est Atrei

filius, Rex regum, qui sceleratæ conjugis Clytæmnestræ dolis ab Ægystho adultero interfectus est. Quo exemplo Poëta furiosam puellarum esse libidinem maxime probat.

Martem] Id est, Vim armorum, per Metonymiam.

Neptunum] Maris pericula, per eandem Metonymiam, Dea pro re cui præsidet posito.

334 *Conjugis*] Clytæmnestræ, scil. quæ Agamemnonem maritum, ut dixi, Troja advenientem trucidavit.

335 *Ephyrææ*] Id est, Corinthiæ: Ephyra enim primo appellata est Corinthus, celeberrima illa urbs Achaïæ.

Flamma] De illa loquitur, quam in Creontis Corinthiorum regis domum Medea a Jasone repudiata immisit; qua flamma, seu potius muliebri furore, et regia, et Creusa regis filia, quam Jason uxorem ducebat, deflagavit.

336 *Nece natorum*] Filios, quos ex

Flevit Amyntorides per inania lumina Phoenix :

Hippolytum pavidi diripuistis equi.

Quid fodis immeritis, Phineu, sua lumina natis ?

Pœna reversura est in caput ista tuum.

340

Omnia fœminea sunt ista libidine mota.

Acrior est nostra, plusque furoris habet.

Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas :

Vix erit e multis quæ neget una tibi.

Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen esse rogatæ. 345

Ut jam fallaris, tuta repulsa tua est.

Sed cur fallaris, cum sit nova grata voluptas ?

Et capiant animos plus aliena suos ?

*Phoenix Amyntorides lacrymas profudit per oculos vacuos: equi efferati discerp-
sistis Hippolytum. Quamobrem, Phineu, eruis oculos suos immerentibus filiis? Ista
pœna recidet in caput tuum. Hæc omnia facta sunt libidine fœminea. Vehementi-
or est nostra, et habet plus furoris. Ergo age, ne diffide vincere omnes puellas:
vix una erit e multis quæ recuset. Quæ præbent, et quæ recusant, lætantur tamen
esse rogatæ. Quanquam etiam decipiaris, repulsa tua est segura. Sed cur deci-
piaris, cum voluptas nova placeat; et aliena plus moveant animum quam sua? Seges*

in O. et R. 2.—333 Vulg. terris: at meliores terra.—338 Vulgo rapidi equi.
R. O. et quatuor al. rabidi.—341 O. ista cupidine plena.—343 Nonnulli nec,
vel ne dubites. Al. sperare puellas.—344 Pol. in multis.—346 Unus Be. stulta
repulsa.—347 Arg. cum sit sibi: Me. tibi. Be. jam grata.—348 Suos I. et Pol.

NOTÆ

Jasone suscepit Medea, ut mari-
tum ulcisceretur, amore et spretæ
flammæ dolore amens, lanivavit.

337 *Amyntorides*] Phoenix est, A-
myntoris filius, Achillis præceptor,
qui a patris concubina receptus, pa-
trisque ob eam rem diris impetitus,
in Thessaliam, relicta patria, pro-
fugit.

Inania] Tandem illum oculis cap-
tum fuisse tradunt.

338 *Hippolytum*] Fuit Hippolytus
Thesei filius, qui turpissimo nover-
cæ Phædræ amori obtemperare cum
noluisset, apud patrem, tanquam de
stupro eam appellasset, ab ipsa ac-
cusatus fuit: cui furiosæ mulieri te-
mere fidem adhibens Theseus, Nep-
tunum adversus filium invocavit: ex

quo factum, ut, adversus honestissi-
mum sed infelicissimum juvenem
phocas iniquus maris Deus immise-
rit, a quibus territi Hippolyti equi
ipsum loris implicitum inter saxa
discerpserunt.

339 *Phineu*] Fuit Phineus rex Ar-
cadiæ, vel, ut aliis placet, Thraciæ,
aut Paphlagoniæ, (nam tota hæc fa-
bula aliter ab aliis interpolata est,)
qui repudiata, aut Cleopatra mortua,
uxorem Harpalicem duxit, cujus in-
stinctu filios suos occæcavit: quam-
obrem illum quoque Dii oculis pri-
varunt, et Harpyas aves immiserunt,
quæ dapes diripiebant, ventrisque
profluvio fœdabant. Atque et istud
quantus sit fœminarum in amore
furor demonstrat.

- Fertilior seges est alienis semper in agris :
 Vicinumque pecus grandius uber habet. 350
 Sed prius ancillam captandæ nosse puellæ
 Cura sit: accessus molliat illa tuos.
 Proxima consiliis dominæ sit ut illa videto ;
 Neve parum tacitis conscia fida jocis.
 Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando. 355
 Quod petis, e facili, si volet illa, feres.
 Illa legat tempus (medici quoque tempora servant)
 Quo facilis dominæ mens sit, et apta capi.
 Mens erit apta capi tunc, cum lætissima rerum,
 Ut seges in pingui luxuriabit humo. 360
 Pectora dum gaudent, nec sunt astricta dolore,
 Ipsa patent : blanda tum subit arte Venus.
 Tum, cum tristis erat, defensa est Ilios armis :
 Militibus gravidum læta recepit equum.
 Tum quoque tentanda est, cum pellice læsa dolebit : 365
 Tum facias opera, ne sit inulta, tua.

est semper uberior in agris alienis: et pecus vicinum habet uber distentius. Sed prius memineris nosse famulam puellæ capiendæ: illa paret aditus tuos. Cura ut illa sit intima consiliis dominæ; et sit fidelis conscia lusibus secretis. Tu vince illam promissis, fac tuam precando. Consequeris nullo negotio quod cupis, si illa volet. Illa dispiciat opportunitatem (medici observant quoque opportunitates) que ingenium dominæ sit molle et idoneum moveri. Ingenium erit aptum tangi tum, cum festivissima rerum luxuriabit ut sata in solo stercoreato. Dum cor lætatur, nec premitur dolore, illud apertum est: tum Venus subrepat dolo illecebroso. Troja tum armis propugnata est cum erat mæsta: hilaris admisit equum plenum militibus. Tum quoque captanda est cum offensa pellice mærebit: tum efficias auxilio tuo ne

cum al. quibusdam: vulgo suis.—351 *Captandæ* Apr. vulgo *captatæ*.—352 O. et plerique al. *molliet illa*.—353 Heins. conj. *Conscia consiliis*: C. *concihiis*. O. et Pat. *sit an illa*.—354 Ha. *missa jocis*.—357 *Legat* R. et Apr. vulgo *leget*.—360 R. et O. cum al. nonnullis *luxuriavit*. I. *luxuriatur*: unus V. *luxuriarit*, quod Heinsio placet.—361 Al. *attrita dolore*: unus *abstracta*: V. *astricta labore*.—362 Mor. *Ipsa patet*.—363 Vulg. *Ilios*.—366 Al. *Tunc facies*. Tres scripti

NOTE

- 346 *Ut jam*] Id est, Quantumvis maritus.
 contra spem animi tui repulsam fe- 352 *Cura*] ‘ Nam disciplina est
 ras, atque optata negaverit mulier, eisdem munerarier Ancillas primum,
 tamen ex repulsa nihil pericli erit. ad dominas qui affectant viam.’ Te-
 349 *Fertilior*] Istud ex parte dicit rent. in *Heautontimor*.
 mulieris, cui elegans et magis gratus 364 *Militibus*] Quo dolo Sinon
 sit amator quo non potitur, quam equum ligneum militibus plenum in

Hanc matutinos pectens ancilla capillos

Incitet : et velo remigis addat opem.

Et, secum tenui suspirans murmure, dicat ;

Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.

370

Tum de te narret : tum persuadentia verba

Addat ; et insano juret amore mori.

Sed propera, ne vela cadant, auræque resident.

Ut fragilis glacies, interit ira mora.

Quæris, an hanc ipsam prosit vitiare ministram ?

375

Talibus admissis alea grandis inest.

Hæc a concubitu fit sedula ; tardior illa :

Hæc dominæ munus te parat, illa sibi.

Casus in eventu est : licet hæc indulgeat ausis ;

Consilium tamen est abstinuisse meum.

380

Non ego per præceps et acuta cacumina vadam :

Nec juvenum quisquam, me duce, captus erit.

Si tamen illa tibi, dum dat recipitque tabellas,

Corpore, non tantum sedulitate, placet ;

sit inulta. Ancilla fingens comam matutinam hanc urgeat ; et adjiciat operam remigis velo. Et tacite suspirans dicat levi murmure : Ipsa, credo, non poteris gratiam referre. Tunc loquatur de te ; tunc adjiciat verba persuadentia : et te perire juret amore furioso. Sed festinet, ne vela contrahantur et venti quiescant. Ira tempore, sicuti glacies fragilis, diffluit. Petis an juret corrumpere hanc ipsam famulam ? Alea magna est in ejusmodi ausibus. Hæc fit diligens post coitum ; illa segnior : hæc te adornat munus dominæ, illa sibi. Eventus dubius est. Quamquam hæc faveat inceptis ; tamen consilium meum est non fecisse. Ego non eam per abrupta et fastigia ardua ; nec quisquam adolescentum decipietur me suasore. Si tamen illa grata est tibi corpore, non tantum diligentia, dum tradit et recipit

Tum facias.—367 Nonnulli matutino. N. et O. pectentem.—370 R. poteras ipse : alius poteras ipsa.—373 O. properet. Unus Pal. auræque : vulgo iræque : duo al. viresque. Unus cod. iræque recedant : Be. resistant.—375 Vitiare duo Heins. vulgo violare : unus mollire.—377 A concubitu R. a manu pr. cum Exc. Scal. et P. vulgo ad concubitum.—378 Al. manus temperat.—379 Al. licet hic.—381 Unus cod.

NOTÆ

urbem Trojam invexerit, qui postea Græcis portas aperuerunt, ex Virgilio Æneidos lib. II. a versu 162. omnino petendum.

367 *Matutinos*] Id est, qui matutino tempore pectantur.

368 *Velo rem.*] Metaphora est e re nautica, ubi non modo velis festi-

nantes, sed insuper remis, navem suam solent impellere. Mens est Poëtæ, ut dominam ob pellicem jam satis iratam, ancilla insuper contra maritum instiget, quo amatoris votis facilius annuat.

379. *Casus in eventu*] Id est, Forte succedet, forte non succedet.

- Fac domina potiare prius ; comes illa sequatur. 385
 Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
 Hoc unum moneo (si quid modo creditur arti ;
 Nec mea dicta rapax per mare ventus agit)
 Aut non tentaris, aut perface : tollitur index ;
 Cum semel in partem criminis ipsa venit. 390
 Non avis utiliter viscatis effugit alis :
 Non bene de laxis cassibus exit aper.
 Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
 Perprime tentatam : nec, nisi victor, abi.
 Tum neque te prodet communi obnoxia culpæ : 395
 Factaque erunt dominæ dictaque nota tibi.
 Sed bene celetur : bene si celabitur index,
 Notitiæ suberit semper amica tuæ.
 Tempora qui solis operosa colentibus arva,
 Fallitur, et nautis aspicienda putat. 400
 Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis :
 Nec semper viridi concava puppis aquæ.
 Nec teneras semper tutum captare puellas.
 Sæpe dato melius tempore fiet idem.

*tabellas ; fac potiaris prius domina ; illa sequatur comes. Venus non est tibi incipi-
 enda ab ancilla. Admoneo hoc unum, (si quid modo arti confiditur, nec ventus
 rapidus aufert mea præcepta per mare,) vel ne conatus fueris, vel ad metam per-
 duce : removetur index, cum ipsa descendit semel in partem flagitii. Avis damnose
 avolat alis visco illitis : aper damnose erumpit ex retibus laxis. Piscis vulneratus
 retineatur ab hamo apprehenso. Supera captatum ; nec recede, nisi voti compos.
 Tum neque te accusabit rea socii criminis ; et facta et dicta dominæ tibi erunt
 perspecta. Sed bene celetur : si index celabitur bene, amica erit semper tibi per-
 spectata. Ille decipitur qui credit temporu observanda solis cultoribus agrorum labo-
 riosorum et nautis. Nec frumenta semper committenda agris incertis : nec semper
 navis concava aquæ glaucæ : nec semper tutum molles venari puellas. Idem fiet*

*acuta Ceraunia. Duo libri cacumina ducam.—388 Al. agat.—389 Non tentaris
 a conj. Heins. al. nunquam tentes : R. et multi al. non tentasses : I. et al. non
 tentabis : O. tentares. Fr. pro var. lect. pellitur index.—390 I. O. et pauci alii
 illa venit.—393 Al. piscis retinetur.—394 Al. Opprime tent.—395 Obnoxia culpæ
 corr. Heins. nam duo codd. noxia culpæ : Pat. unus obnoxia culpa : vulgo noxia
 culpa : al. consciu culpæ.—400 Pal. unus et alius accipienda putet.—401 Pat.
 tradenda Ceres : alius Cod. seges.—402 C. semper liquidæ.—403 Duo Heins.*

NOTÆ

381 *Acuta*] Ubi vix quisquam stare
 possit, cum potius ruina immineat.

397 *Celetur*] Quicquid ancilla dix-
 erit de amica, et quicquid ipsa fecerit.

Sive dies aderit natalis ; sive Kalendæ, 405
 Quas Venerem Marti continuasse juvat :
 Sive erit ornatus, non, ut fuit ante, sigillis,
 Sed regum expositas Circus habebit opes :
 Differ opus : tunc tristis hyems, tunc Pliades instant :
 Tunc tener æquorea mergitur Hædus aqua. 410
 Tunc bene desinitur : tunc, si quis creditur alto,
 Vix tenuit laceræ naufraga membra ratis.

sape melius occasione ostentata. Sive natalis dies aderit, sive Kalendæ, quas gratum est Veneri continuasse Marti ; sive Circus erit cultus, non signis, ut fuit ante, sed habebit divitias illatas Regum ; differ opus : tunc gravis tempestas ; tunc Pliades urgent. Tunc tener hædus tingitur aqua marina. Tunc bene cessatur ; tunc, si quis committitur profundo mari, vix tenuit partes naufragas navis discerptæ. Quan-

tentare puellas.—405 Aderit duo Heins. vulgo suberit : duo fuerit.—408 Expositas duo Heins. vulgo positas.—410 Al. Tunc et in æquor.—411 Cantabrig. et Li. bene differtur : alius dispicitur. Me. sequi credidit alto : R. te qui credidit :

NOTÆ

Index] Ancilla, scilicet, quæ dominæ consilia et res omnes aperit.

405 *Dies natalis]* Qui apud priscos in magna erat veneratione.

406 *Quas Venerem]* Romanis primus dictus est mensis Martius ; cuius Kalendæ, seu primus dies, Marti sacer fuit ; quo Matronalia a matronis Marti, Romuli patri, celebrabantur, quoque primo anni die, ut etiam mos est nostratibus, mariti itemque amantes matronarum et puellarum gratiam muneribus sibi conciliare studebant. Secundus mensis Aprilis fuit, cujus Kalendæ Veneri sacræ, quibus etiam matronæ et puellæ de festis sollicitæ. Patet ex his sensus istius Pentametri ; nisi quod, ut Poëtæ mos est, plura intelligit quam quæ primo intuitu mentem subeunt. Nota vero sunt quæ de Marte et Venere ipse Vulcanus in solem dedit ; unde facile quid de puellis Marti operantibus olfaciendum voluerit Naso.

407 *Sive erit]* Negat Poëta tunc puellæ conciliandæ dandam esse ope-

ram, cum regum opibus ac spoliis, Romam ab Imperatoribus advectis, Circus exornatus omnium mentem et oculos retinet : frustra enim operam sumi.

409 *Hyems]* Id est, tempus quo navigationem non sine maximo periculo amans suscipiat ; perinde ut nauta qui hyeme maria subiret. Metaphora est continuata, seu allegoria.

Pliades] Stellæ sunt septem, quas Latini dixerunt Vergilias, quibus occidentibus hyems ostenditur, auctore Hygino.

410 *Hædus]* Stellæ sunt in auriga, quæ, quia mense Octobri oriuntur, quo tempore pluvix et tempestates solent exoriri, eas cum quibusdam aliis signis cœlestibus ortu suo, ut et occasu, ciere dictæ sunt.

Aqua] Maris, scil. in quod signa cœlestia sese, cum occidunt, videntur demergere.

411 *Desinitur]* A captanda puella cessatur.

412 *Vix tenuit]* Id est, vix tabulæ

Tu licet incipias, qua flebilis Allia luce
 Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit :
 Quaque die redeunt, rebus minus apta gerendis, 415
 Culta Palæstino septima festa Syro.
 Magna superstitio tibi sit natalis amicæ :
 Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.
 Cum bene vitaris ; tamen auferet : invenit artem
 Fœmina, qua cupidi carpat amantis opes. 420
 Institor ad dominam veniet discinctus emacem :
 Expediet merces, teque sedente, suas.
 Quas illa, inspicias, sapere ut videare, rogabit.
 Oscula deinde dabit : deinde rogabit, emas.
 Hoc fore contentam multos jurabit in annos. 425
 Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi.

quam tu aggrediaris die quo luctuosus Allia fuit cruentus plagis Latinis ; et die quo festa septima observata a Palæstino Syro redeunt minus idonea rebus agendis. Magna sit tibi religio natalis amicæ ; et illa sit dies atra, qua aliquid præbendum est. Cum bene effugeris, tamen tollet : fœmina excogitat dolos quibus rapiat divitias amantis avidi. Institor discinctus accedet ad dominam emendi cupidam : et exponet merces suas, te præsentem. Quas illa orabit spectes, ut credaris esse callidus ; postea osculabitur ; postea precabitur ut emas. Jurabit sibi satis fore hoc in multos annos ; jam se opus habere, jam dicet emi vili pretio. Si prætexus pecuniam quam

Pat. si quis credidit.—413 Tu licet, O. vulgo Tunc.—416 Syro Exc. P. et Scal. vulgo viro.—417 Duo Pal. et duo al. Multa superstitio : Me. 1. Vana.—421 O. et duo al. veniat et mox Expediat. In quibusdam scriptis, et in pr. Ed. dis-

NOTE

alicujus beneficio sese periculo subtraxerit.

413 *Allia*] Fluvius est Italiæ, hanc procul ab urbe, apud quem deletæ sunt a Gallis copiæ Romanæ, ad 15. Kalend. Sextiles ; quem diem atrum infausta velut appellatione damnarunt.

416 *Palæstino*] Id est, Judæo : nam Palæstina provincia est Syriæ, quæ Palæstina Syria et Judæa plurimis auctoribus dicitur.

Septima] Quæ Sabbathæ sunt Judæorum.

417 *Superstitio sit natalis*] Id est,

Cavesis, ne quid illo die cum puella incipias : ejusmodi dies maxime timeas ; quia, scilicet, natalis strenæ dies et dispendii.

418 *Atra*] Id est, infausta.

419 *Auferet*] Dona, scilicet, quæ extorqueat :

421 *Institor*] *Un facteur de boutique.*

Discinctus] Id est, in tunicis demissis. Propert. ‘ et ibo Mundus demissis institor in tunicis.’

423 *Sapere*] Id est, ‘ in cognoscendis et emendis mercibus callidum esse.’

426 *Bene*] Vili pretio.

- Si non esse domi, quos des, causabere nummos ;
 Litera poscetur ; ne didicisse juvet.
- Quid ? quasi natali cum poscit munera libo ;
 Et, quoties opus est, nascitur ipsa sibi ? 430
- Quid ? cum mendaci damno mœstissima plorat ;
 Elapsusque cava fingitur aure lapis ?
- Multa rogant utenda dari : data reddere nolunt.
 Perdis ; et in damno gratia nulla tuo.
- Non mihi, sacrilegas meretricum ut prosequar artes, 435
 Cum totidem linguis, sint satis ora decem.
- Cera vadum tentet, rasis infusa tabellis :
 Cera tuæ primum nuntia mentis eat.
- Blanditias ferat illa tuas : imitataque amantem
 Verba, nec exiguas, quisquis es, adde preces. 440
- Hectora donavit Priamo, prece motus, Achilles :
 Flectitur iratus voce rogante Deus.

numeres non esse domi ; litera petetur ; ne gratum sit eas didicisse. Quid cum petit dona quasi die natali ; et ipsa nascitur sibi quoties opus est ? Quid cum flet tristissima falsa jactura ; et gemma simulatur defluxisse aure cava ? Multa petunt tradi utenda : nolunt restituere tradita. Amittis ; et nulla gratia est in tuo detrimento. Ora decem cum totidem linguis non sufficiant mihi, ut dolos narrem detestandos scortorum. Cera illita tabellis expositis exploret vadum ; cera eat primo nuntia consilii tui. Illa deferat lenocinia tua, et quisquis es adjice verba simulantia te amantem, nec parce precibus. Achilles prece adductus reddidit Hectorem Priamo :

tinctus pro discinctus.—423 N. scire ut : Be. capere.—428 Ne...juvet, R. O. alii- que nonnulli : vulgo nec didicisse juvat.—429 Heins. vult Quid sua natali.—430 Libri nonnulli illa sibi.—431 Unus Be. mordaci damno : Ed. Mycill. Quid quo mend.—433 Al. reddenda dari : quidam tradenda sibi : unus optanda dari : He. credenda dari.—435 Alii prosequar artes.—437 O. raris tabellis : Pal. roseis.—438 Nuntia O. Sa. et unus Pal. vulgo conscia.—439 N. imitataque mentem :

NOTE

- 427 *Causabere*] In excusationem dicit.
- 428 *Litera*] Syngraphum, scilicet, aut unio, quos hodieque auribus suspendere solent puellæ.
- 430 *Libri*] Libuta genus est plantæ de farre et melle, quod die natali amicis præbere solebant.
- 432 *Lapis*] Pretiosus, scil. gemma, aut unio, quos hodieque auribus suspendere solent puellæ.
- 433 *Cera*] Id est, literæ in tabellis ceratis. Metonymia est subjecti.
- 437 *Vadum*] Id est, qualis sit puellæ animus. Metaph. est ab iis qui flumen trajicere conantur.
- 439 *Priamo, prece*] Pretio tamen addito. 'Exanimumque auro corpus

Promittas facito: quid enim promittere lædit?

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum: 445

Illa quidem fallax, sed tamen apta Dea est.

Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui.

Præteritum tulerit, perdideritque nihil.

At quod non dederis, semper videre daturus.

Sic dominum sterilis sæpe fefellit ager. 450

Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor:

Et revocat cupidus alea blanda manus.

Hoc opus, hic labor est: primo sine munere jungi.

Ne dederit gratis, quæ dedit, usque dabit.

Ergo eat; et blandis peraretur litera verbis: 455

Exploretque animos, primaque tentet iter.

Litera Cydippen, pomo perlata, fefellit:

Insciaque est verbis capta puella suis.

Deus movetur voce supplici. Fac pollicearis: quid enim nocet polliceri? Quivis potest esse locuples promissis. Spes durat in tempus prolixum, si est semel recepta: illa quidem Dea est mendax, sed tamen commoda. Si tradideris aliquid, poteris carere ratione. Præteritum sustulerit, et nihil amiserit. At videaris semper traditurus quod non tradideris. Sic ager infæcundus sæpe decepit dominum. Sic lusor non desinit amittere, ne amiserit: et alea illecebrosa revocat manus avidas. Hoc opus, hic labor est, coire primo sine dono: quæ concessit, concedet semper, ne concesserit frustra. Ergo discedat litera, et perscribatur verbis suavis: et scrutetur mentem, et prima exploret iter. Litera perlata pomo decepit Cydippen; et puella

O. amorum. Heins. conj. amantem vel amorem.—447 Vulg. dederis quicquam.—448 Unus Pat. tuleris. R. 3. perdiderisque.—449 Al. Et quæ non: O. At quæ: unus At si non: N. Sed quod: tres Et si.—452 Blanda cod. Zinzerlingii, C. et quatuor al. vulgo sæpe.—453 Vulg. primum: at meliores primo.—454 Ne dederit R. O. et A. vulgo Si dederit: alius Nec ded.—455 Duo codd. portetur litera: unus tractetur: tres paretur: alius properetur.—457 Be. et quinque al.

NOTÆ

vendebat Achilles.' Virg.

448 *Præteritum*] Munus, scilicet, oblatum, cum tamen sui non faciat copiam puella.

452 *Blanda*] Quæ lene tormentum spe lucri addit lusori.

457 *Cydippen*] Fabulam supra vidimus in epistolis. Acontius Delum, ad Dianæ sacra, quæ a virginibus celebrabantur, ex Cæa insula navi-

gavit; ubi in Cydippes amorem exarsit: et eam uxorem cum aperte non auderet petere, ad hunc dolum confugit. Lex erat, ut quæ in templo Dianæ Deliæ dicerentur, rata essent; itaque pomum ad puellæ pedes projecit, in quo hi versus scripti erant: 'Juro tibi sane, per mystica sacra Dianæ, Me tibi venturam comitem, sponsamque futuram.'

Delph. et Var. Clas.

Ovid.

2 R

- Dísce bonas artes, (moneo,) Romana juvenus ;
 Non tantum, trepidos ut tueare reos. 460
 Quam populus, judexque gravis, lectusque senatus ;
 Tam dabit eloquio victa puella manus.
 Sed lateant vires ; nec sis in fronte disertus.
 Effugiant ceræ verba molesta tuæ.
 Quis, nisi mentis inops, teneræ declamet amicæ ? 465
 Sæpe valens odii litera causa fuit.
 Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba :
 Blanda tamen, præsens ut videare loqui.
 Si non accipiet scriptum, illectumque remittet ;
 Lecturam spera : propositumque tene. 470
 Tempore difficiles veniunt ad aratra juveni :
 Tempore lenta pati fræna docentur equi :
 Ferreus assiduo consumitur annulus usu :
 Interit assidua vomer aduncus humo.
 Quid magis est saxo durum ? quid mollius unda ? 475
 Dura tamen molli saxa cavantur aqua.

imperita est implicita verbis suis. Perdisce liberales artes (hortor), Romana juvenus ; non tantum ut defendas reos timidos. Quam populus et judex severus et lectus Senatus, tam puella superata concedet verbis disertis. Sed vires occultentur, nec sis primo facundus. Tabellæ tuæ vitent verba dura. Quis nisi amens declamet molli amicæ ? Sæpe litera fuit potens causa odii. Sit tibi sermo credibilis, et verba usitata : suavia tamen, ut videaris coram loqui. Si non accipiat literam, et remittat illectam, spera lecturam ; et sta in incepto. Juveni rebelles accedunt ad aratra tempore : equi coguntur pati habenas flexiles tempore. Annulus ferreus consumitur usu continuo : dens curvus aratri teritur terra assidua. Quid est durius petra ? quid mollius aqua ? Petræ tamen duræ perforantur aqua tenera. Superabis ipsam

perlecta fefellit : quidam prælata, prolata, delata.—463 Duo Pal. Lateant artes. Octodecim libri, ne sis. Duo in fronte severus.—464 Ceræ tres Heins. vulgo voces. Ar. verba magistra.—465 Vulg. declamat ; at meliores declamet.—467 Al. consultaque verba.—468 Be. unus sic videare.—469 Sex libri intactumque remittet.—470 H. propositumque tege.—474 Jun. et perit assid.—477 Vulg. perstes.

NOTE

463 *Lateant*] Artis est, scilicet, celare artem: et in eo laus artis ultima.

465 *Declamet*] Id est, Magno eloquentiæ conatu sese magis Oratorem, quam amantem, ridicule profiteatur.

466 *Litera*] Quæ, scilicet, nimis diserta et in declamationis modum composita fuerit.

472 *Lenta fræna*] Quorum, scilicet, habenæ ex corio flexili constant.

474 *Assidua*] Qua assidue inter

Penelopen ipsam (persta modo) tempore vinctes.

Capta vides sero Pergama; capta tamen.

Legerit, et nolit rescribere; cogere noli.

Tu modo blanditias fac legat usque tuas. 480

Quæ voluit legisse, volet rescribere lectis.

Per numeros venient ista gradusque suos.

Forsitan et primo veniet tibi litera tristis;

Quæque roget, ne se sollicitare velis.

Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat, ut instes. 485

Insequere; et voti postmodo compos eris.

Interea, sive illa toro resupina feretur;

Lecticam dominæ dissimulanter adi:

Neve aliquis verbis odiosas afferat aures,

Quam potes, ambiguus callidus abde notis. 490

Seu pedibus vacuis illi spatiosa teretur

Porticus: hic socias tu quoque junge moras.

Et modo præcedas facito; modo terga sequaris:

Et modo festines, et modo lentus eas.

Nec tibi de mediis aliquot transire columnas 495

Sit pudor, aut lateri continuasse latus.

Penelopen tempore, urge modo propositum. Cernis Trojam superatam sero, superatam tamen. Legerit, et nolit respondere, noli cogere. Tu facito tantum ut legat semper molles tuos sermones. Quæ voluit legisse, volet respondere lectis. Ista promovebuntur per numeros suos et gradus. Forte etiam litera mæsta tibi feretur primo; et quæ oret ne velis labefactare se. Illa reformidat quod petit; cupit ut urgeas quod non petit. Insta, et postmodo eris compos voti. Interea sive illa vehetur resupina lecto; adi dissimulanter lecticam dominæ; et ne aliquis præbeat aures invidiosas verbis, vafer involve quantum potes signis dubiis. Seu porticus vasta calcabitur ab illa pedibus incommitatis, tu quoque hic una hæreas. Et modo fac anteeas, modo sequaris terga, et modo properes, et modo lente ambules. Nec te pudeat transire aliquot columnas de mediis, aut continuasse latus lateri. Nec mug-

~~~~~

—480 Al. *legat ipsa*.—482 *Venient* O. et quatuor alii: vulgo *veniunt*: duo *veniant*.—484 Heins. *Quaque roget*.—487 Al. *feratur*.—488 Unus Heins. *dissimulatur*.—489 R. O. et unus V. *offerat*.—492 Jun. et quinque al. *huic socias*. Quinque codd. *tu modo*. Voss. *junge manus*.—495 *Aliquot* O. et decem al. vulgo *aliquam transire columnis*: Arund. et quidam al. *aliquot columnis*.—497 Al. *spe-*

NOTÆ

arandum teritur.

quæ in lectica fuerit.

477 *Penelopen*] Pro quavis castissima muliere.

491 *Vacuis*] Cum nullus sit comes

495 *Columnas*] Quibus Porticus ful-

488 *Dissimulanter*] Quasi nescieris

tæ sunt, scilicet.

Nec sine te curvo sedeat spatiosa teatro :

Quod spectes, humeris afferet illa suis.

Illam respicias, illam mirere licebit ;

Multa supercilio, multa loquare notis.

500

Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam ;

Et faveas illi, quisquis agatur amans.

Cum surget, surges ; donec sedet illa, sedebis.

Arbitrio dominæ tempora perde tuæ.

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos :

505

Nec tua mordaci pumice crura teras.

Ista jube faciant, quorum Cybeleia mater

Concinitur Phrygiis exululata modis.

Forma viros neglecta decet. Minoida Theseus

Abstulit, a nulla tempora comtus acu.

510

Hippolytum Phædra, nec erat bene cultus, amavit.

Cura Deæ, sylvis aptus, Adonis erat.

nifica sedeat sine te teatro curvo: illa afferet suis humeris quod spectes. Licebit illam intuearis, illam suspicias; proferas multa supercilio, multa signis. Et plaudas, histrione saltante aliquam puellam; et faveas amanti, quisquis ille repræsentetur. Surges cum surget: sedebis quamdiu illa sedet. Tere tempus ad libitum dominæ tuæ. Sed neque crispes comam calamistro: nec expolias crura tua pumice aspero. Impera ista faciant quorum numeris Phrygiis mater Cybeleia exululata cantatur. Forma neglecta decet viros. Theseus nulla acu ornatus tempora avexit Minoida. Phædra amavit Hippolytum, nec erat bene com-

~~~~~

cosa teatro.—498 Al. afferat: Apr. et C. auferat: Voss. oculis afferat.—501 Aliquam...puellæ Exc. Scal. et cod. O. vulgo aliquo mimo saltante puellæ.—502 Vulg. Et faveas.—503 Alii surgit, surgat; surgas; sedeto.—506 Pal. Nec tibi.—510 Ald. posterior, Mycil. et al. edd. cultus acu.—513 Ha. corpora sole.—

NOTÆ

- 502 *Agatur*] A mimo repræsentetur. instituta ejus sacra, Cybele quoque dicta est.
- 506 *Pumice*] Pumex spongiosus est lapis, quo in lævigando corpore et deterendis pilis fœminæ utebantur. Gall. *Pierre ponce*.
- 507 *Quorum*] Semiviros magnæ matris Sacerdotes designat, qui totum corpus quotidie, ut mundi essent, radebant.
- 508 *Exululata*] Incondito fistularum et tympanorum strepitu, sicut in Bacchi sacris, et furiali sacrificantium ululatu Bonæ Deæ sacra peragebant.
- 509 *Minoida*] Phædræ Minois filiam, cujus ex Epistola Ariadnes nota fabula.
- 511 *Hippolytum*] De eo supra vs. 338.
- 512 *Deæ*] Veneris, scil. quæ Ado-

- Munditiæ placeant: fuscentur corpora Campo:
 Sit bene conveniens, et sine labe toga.
 Linguaque ne rigeat: careant rubigine dentes: 515
 Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.
 Nec male deformet rigidos tonsura capillos:
 Sit coma, sit docta barba resecta manu.
 Et nihil emineant, et sint sine sordibus ungues:
 Inque cava nullus stet tibi nare pilus. 520
 Nec male odorati sit tristis anhelitus oris:
 Nec lædant nares virque paterque gregis.
 Cetera lascivæ faciant, concede, puellæ;
 Et si quis male vir quærit habere virum.
 Ecce suum vatem Liber vocat: hic quoque amantes 525
 Adjuvat; et flammæ, qua calet ipse, favet.
 Gnosis in ignotis amens errabat arenis,
 Qua brevis æquoreis Dia feritur aquis.

tus. Adonis amor Deæ erat idoneus sylvis. Munditiæ probentur; corpora subnigra reddantur campo; toga sit concinna et sine macula; et lingua ne hæsitet: dentes sint absque rubigine: nec pes incertus fluctuet tibi in calceo male cohærenti. Nec tonsura prave deformet comam asperam: sint capilli, sit barba detonsa perita manû. Et nihil extent, et sint ungues sine spurcitiâ; et nullus pilus sit tibi in nare cava. Nec spiritus oris male odorati sit gravis: nec vir et pater gregis offendant nares. Fac puellæ luxuriosæ reliqua curent: et si quis effæminatus studet consequi virum. Ecce Bacchus accersit suum pœtam: hic etiam fert opem amantibus; et favet igni quo ipse uritur. Gnosis insana vagabatur in arenis insolitis, qua parca

514 Arund. sit sine labe.—515 Vulg. nec rigeat.—517 Heins. Nec mala.—518 O. et R. sit tuta: Heins. conj. scita.—522 Vulg. lædat. Duo Heins. duxque paterque.—524 Alii Vel si quis.—527 Duo libri Gnosias. Mor. errabat in arvis: unde Burn. conj. Gnosias ignotis am. err. in arvis.—528 Quidam codd. in-

NOTÆ

nidem Cinyræ Cypriorum regis et Myrrhæ filium adamavit.

513 *Fuscentur*] Solis ardore, scilicet.

Campo] Martium intellige, ubi variis certaminibus sese Romani juvenes exercebant.

522 *Nec lædant*] Id est, Ne axillæ fetidum, qualem hircus emittit, odorem exhalent.

523 *Cetera*] Cultui superfluo studeant.

524 *Male vir*] Cinædum indicat.

Virum] A quo, scil. patiatur muliebria. Atque atrocissimum est istud in effæminatos et comtulos, quos hodie multos, non sine maximo dedecore, videmus.

525 *Suum*] Quia et Bacchus, sicuti Apollo, Pœtis præesse dicitur, sine quo carmina bene non possunt procedere, ipsis etiam Pœtis fatentibus: 'Nec vivere carmina possunt Quæ scribuntur aquæ potioribus....Laudi-

Utque erat a somno tunica velata recincta,
 Nuda pedem, croceas irreligata comas ; 530
 Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,
 Indigno teneras imbre rigante genas.
 Clamabat, flebatque simul ; sed utrumque decebat :
 Nec facta est lacrymis turpior illa suis.
 Jamque iterum tundens mollissima pectora palmis, 535
 Perfidus ille abiit : quid mihi fiet ? ait.
 Quid mihi fiet ? ait : sonuerunt cymbala toto
 Littore, et attonita tympana pulsa manu.
 Excidit illa metu, rupitque novissima verba :
 Nullus in exanimi corpore sanguis erat. 540
 Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis :
 Ecce leves Satyri, prævia turba Dei :

Dia percellitur aquis marinis. Et ut erat tecta e somno tunica soluta, nudos habens pedes, capillis flavis haud astrictis, vociferabatur Theseum crudelem ad surdas undas, lacrymis immeritis perfundentibus molles genas. Vociferabatur et simul lacrymabatur ; sed utrumque decebat ; nec illa est facta deformior lacrymis suis. Jamque iterum plangens tenerrima pectora manibus, Ille perfidus excessit, dixit : quid mihi eveniet ? Quid mihi eveniet ? inquit. Cymbala et tympana pulsata manu furore correpta toto littore strepuerunt. Illa procubuit metu, et abscondit ultima verba : nullus sanguis erat in corpore exanimato. Ecce Mimallonides comis effusus in dorsum ; ecce Satyri veloces turba præcedens Deum ; ecce Silenus, vino

sula fertur aquis : nonnulli unda refertur : duo Chia feritur : alii India fertur.—529 Alii e somno.—532 Pal. unus, Indigno croceus.—533 Apr. utrumque place-

NOTÆ

bus arguitur vini vinosus Homerus :
 Ennius ipse pater nunquam nisi potus
 ad arma Prosiluit dicenda.' Horat.

Vocat] Ad scribenda carmina impellit : qui etiam favet amantibus.

527 *Gnosis]* Ariadna est Minois filia, a Gnoso Cretæ urbe, ubi ille regnavit, sic dicta. Illam autem, Minotauro ejus ope superato, in patriam, spe data matrimonii, Theseus ducebat, jamque ad Naxum insulam pervenerat ; at ibi miseram reliquit, cujus misertus Liber Pater uxorem sibi copulavit.

528 *Dia]* Naxus est insula, una ex Cycladibus, quæ et Dia appellata est.

532 *Indigno imbre]* Id est, lacrymis, quibus, ob Thesei ex insula discessum, immerita vultus fœdabat.

538 *Attonita]* Furentium Baccharum, scil. quæ Liberi Patris sacra celebrabant.

539 *Excidit]* Notat vox ista conversionem aut subitam animi mutationem, quam facit major objectorum impetus, quo ab alienius rei contemplatione abstrahimur.

Rupit] Intermisit, tympanorum strepitu territa.

541 *Mimallonides]* Bacchæ sunt mulieres Bacchi sacra celebrantes ; quæ a Mimante Ioniæ monte, Baccho sacro, sic dictæ sunt ; nisi incompara-

Ebrius ecce senex pando Silenus asello,
 Vix sedet; et pressas continet arte jubar.
 Dum sequitur Bacchas, Bacchæ fugiuntque petuntque; 545
 Quadrupedem ferula dum malus urget eques;
 In caput aurito cecidit delapsus asello.
 Clamarunt Satyri, Surge age, surge, Pater.
 Jam Deus e curru, quem summum texerat uvis,
 Tigribus adjunctis aurea lora dabat. 550
 Et color, et Theseus, et vox abiire puellæ:
 Terque fugam petiit: terque retenta metu.
 Horruit, ut steriles, agitat quas ventus, aristæ:
 Ut levis in madida canna palude tremit.
 Cui Deus, En adsum tibi cura fidelior, inquit: 555
 Pone metum, Bacchi, Gnosias, uxor eris.
 Munus habe cœlum: cœlo spectabile sidus
 Sæpe reges dubiam Cressa Corona ratem.

oppressus, vix sedet curvo asello, et tenet jubar quas arte comprimit. Dum sequitur Bacchas, Bacchæ et recedunt et accedunt; dum ineptus eques premit asinum ferula, procubuit in caput delapsus aurito asello. Satyri vociferati sunt; Surge age, surge, pater. Jam Deus laxabat habenas aureas, tigribus alligatis, e curru quem summum velaverat racemis. Et color et Theseus et vox puellæ evanuerunt: et ter in fugam se dedit, et ter repressa timore tremuit, ut aristæ steriles quas aura impellit; ut mobilis arundo conculitur in palude uvida. Ad quam Deus, Ecce, ait, præsto sum, cura fidelior: mitte timorem; Gnossias eris conjux Bacchi. Donum accipe cœlum; Corona Cretensis, sidus conspicuum, gubernabis sæpe navem incer-

bat.—540 Be. in exanimis.—544 Heins. et pressas. Unus Pal. comprimit arte.—545 Pal. fugiuntque premuntque.—546 R. male sedit eques.—547 Be. unus arrepto cecidit. Unus Me. auritæ...asellæ.—548 O. et Sa. surge, senex.—549 E curru quinque Heins. vulgo in curru.—551 Pol. et Ha. Et color et sensus: nonnulli Jam color et sensus: unus Be. Jam color et timidæ vires abiire.—553 Fr. R. duo et tres al. aristas.—554 A. et Voss. in media.—557 Multi scripti et olim ed. cæli. Arund. spectabile: vulgo spectabere: Be. unus cæli spectabile.—

NOTÆ

bilis Bocharti sententiam sequi velis, qui vocem facit Hebræam; quasi illæ essent *Memallelan*, id est, garrulæ et loquaculæ; aut a *mamal*, seu torculari, deductam vocem malis.

543 *Silenus*] Bacchi nutritius, prædagogus, et comes est assiduus, pleurumque asello suo, nisi quandoque pedes baculo nititur, insidens, Satyrorum senior.

549 *Deus*] Bacchus, scilicet.

550 *Tigribus*] Qui, ut et lynces, Bacchi currum trahere dicuntur.

555 *Cura*] Id est, Qui tui curam majorem habeam.

556 *Gnosias*] Patronymicum est fœmininum, a Gnoso Cretæ urbe, sic ut et Gnosis, de quo supra.

557 *Cœlum*] Quo a Baccho translata Poëta scripsit in Fastis.

Dixit; et e curru, ne tigres illa timeret,
 Desilit: (imposito cessit arena pedi.) 560
 Implicitamque sinu (neque enim pugnare valebat)
 Abstulit: ut facile est omnia posse Deo.
 Pars, Hymenæe, canunt: pars clamant, Evie, evoë!
 Sic coëunt sacro nupta Deusque toro.
 Ergo, ubi contigerint positi tibi munera Bacchi, 565
 Atque erit in socii fœmina parte tori;
 Nycteliumque patrem, nocturnaque sacra precare,
 Ne jubeant capiti vina nocere tuo.
 Hic tibi multa licet sermone licentia tecto
 Dicere, quæ dici sentiat illa sibi: 570
 Blanditiasque leves tenui perscribere vino;
 Ut dominam in mensa se legat illa tuam:
 Atque oculos oculis spectare fatentibus ignem.
 Sæpe tacens vocem verbaque vultus habet.

tam. Dixit, et e curru leviter descendit, ne illa reformidaret tigres: arena cessit pedi immissio. Et rapuit involutam sinu; (neque enim poterat obniti:) ut facile est Deo posse omnia. Pars canunt, Hymenæe: pars vociferantur, Evie Evoë! Sic Deus et sponsa junguntur sacro lecto. Ergo, ubi obvenerint tibi dona Bacchi appositi, atque fœmina erit in parte lecti socii; orato et patrem Nyctelium, et sacra nocturna, ne imperent vina officere capiti tuo. Hic licet tibi proferre multa abscondita verbis ambiguis, quæ illa cognoscat sibi dici: et perscribere molles blanditias vino exiguo; ut illa se legat dominam tuam in mensa: et aspicere oculos oculis profitentibus amorem. Facies muta sæpe habet vocem et verba. Fac primus corripias

//////////

558 Al. *Cressa puella*.—559 Pat. *ne tigrides*; unde Heins. *tigridas*.—560 Be. et Pal. *Desiluit: posito c. a. pede*.—562 R. et unus Pat. *in facili est*: O. et V. *unus en facili est*: Be. *Abstulerat, facile est*.—563 I. et Be. *unus Pars Hymenæa vocat, pars altera clamat ehohe. Hymenæa multi codd. al. pars Evion Evie clamat; pars altera clamat echion; pars altera Evoë clamant, et similia*.—565 Mor. et tres al. *contingent*.—568 Scaliger scribebat *Ne subeant cap. vin. nociva tuo*.—569 *Licentia tecto* duo Pal. et C. *vulgo latentia ficto*: al. *latentia tecto*.—571 R.

NOTE

558 *Corona*] Sidus est Ariadnes corona, novem stellis conspicua, quam prope Bootes humero sinistro contingit.

Ratem] Id est, nautas, qui cursum suum sideribus solent dirigere. Metonym. est subjecti, seu continentis pro re contenta.

563 *Hymenæe*] Deus est quem in nuptiarum felicitatem solebant invo-

care; Liberi Patris et Veneris, vel, ut alii malunt, Uraniæ filius.

Evie] Evius, vel Evohus, Bacchus dictus est, quod bello adversus Gigantes in Leonem mutatus, eorum unum cum peremisset, audierit a Jove εἰδὲν viè, *Macte, præclare, fili*.

565 *Munera*] Vinum, scil.

567 *Nyctelium*] Eo nomine Bacchus a νυκτελέω, *nocte perficio*, dictus est,

Fac primus rapias illius tacta labellis 575

Pocula; quaque bibet parte puella, bibas.

Et quodcumque cibi digitis libaverit illa,

Tu pete: dumque petes, sit tibi tacta manus.

Sint etiam tua vota viro placuisse puellæ.

Utilior votis factus amicus erit. 580

Huic, si sorte bibes, sortem concede priorem:

Huic detur capiti demta corona tuo.

Sive sit inferior, seu par, prior omnia sumat:

Neu dubites illi verba secunda loqui.

[Tuta frequensque via est, per amicum fallere nomen. 585

Tuta frequensque licet sit via; crimen habet.

Inde procurator nimium quoque multa procurat,

Et sibi mandatis plura videnda putat.]

Certa tibi a nobis dabitur mensura bibendi:

Officium præstent mensque pedesque suum. 590

Jurgia præcipue, vino stimulata, caveto,

Et nimium faciles ad fera bella manus.

pocula tacta illius labiis; et potes qua parte puella potabit. Et quodcumque escæ illa attigerit digitis, tu carpe; et dum carpes, manus a te tangatur. Cupias etiam gratum esse marito puellæ. Erit commodior vobis factus amicus. Si sorte potaveris, permitte illi sortem priorem: corona detracta capiti tuo illi tradatur. Seu fuerit minor, seu æqualis, prior capiat omnia: neve cuncteris illi verba faventia dicere. Secura et trita via est decipere per nomen amicum. Quamvis via sit secura et trita, habet crimen. Inde procurator procurat quoque nimium multa, et plura credit sibi curanda conceditis. Modus tutus bibendi præscribetur a nobis: mens et pedes fungantur officio suo. Fugito præsertim rixas motas vino, et manus

et quatuor al. præscribere.—573 Tres libri foventibus ignem.—576 Vulg. quaque bibit. I. cum quibusdam al. tu quoque parte bibas.—577 Quodcumque cibi unus V. vulgo quemcumque cibum.—580 R. et multi al. Utilior vobis: alius R. verbis.—581 Sorte Exc. P. et Scal. Vulgo forte.—582 Demta I. A. unus et N. vulgo missa.—583 Vulg. Sive erit infer. Pro omnia Scaliger omina.—584 Neu codd. Scal. et I. vulgo Ne. Pal. proxima verba.—585 Amicum Jun. et unus V. vulgo amici.—587. 588 Al. Inde propinator; et multa propinet; ac deinde putet. I. et tres al. jubenda putet: Ro. bibenda.—589 R. τὸ α non agnoscit.—590 Unus Jun. Officium faciat. Pat. servant.—591 Jun. et decem alii stimulantem.—

NOTE

quod noctu ejus sacra celebrarentur.

573 *Ignem*] Amorem, scilicet: quod quidem toties tædet repetere.

581 *Sorte*] Sorte et talis regna vini data, aut arbitrum bibendi, seu Modiperatorem factum, qui bibendi mo-

dum præscriberet, ex Horatio aliisque liquet: immo et sorte dapes distributæ nonnunquam.

Sortem] Ut, scilicet. prior maritus bibat.

587 *Procurator*] Ille est, qui absen-

Occidit Eurytion stulte data vina bibendo.

Aptior est dulci mensa merumque joco.

Si vox est, canta : si mollia brachia, salta :

595

Et, quacumque potes dote placere, place.

Ebrietas ut vera nocet, sic ficta juvabit.

Fac titubet blæso subdola lingua sono :

Ut, quicquid facies dicesve protervius æquo,

Credatur nimium causa fuisse merum.

600

Et, Bene, dic, dominæ ; bene, cum quo dormiat illa :

Sed male sit tacita mente precare viro.

At, cum discedet mensa conviva remota ;

(Ipsa tibi accessus turba locumque dabit)

Inserere te turbæ ; leviterque admotus eunti,

605

Velle latus digitis ; et pede tange pedem.

Colloquio jam tempus adest : fuge rustice longe

Hinc pudor : audentem Forsque Venusque juvant.

Non tua sub nostras veniat facundia leges.

Fac tantum incipias, sponte disertus eris.

610

nimum paratas ad bella crudelia. Eurytion insulse procubuit vina exhibita potando. Mensa et vinum est magis idoneum ludo suavi. Si vox tibi est, cane: si brachia levia, choreas ducito; et esto gratus quacumque virtute potes esse gratus. Ut vera vinolentia officit, sic simulata proderit. Fac lingua fallax hæsitet voce blæsa; ut quicquid ages vel loqueris procacius justo, nimium vinum existimetur fuisse causa. Et bene precare dominæ; et bene precare illi cum quo illa cubet: sed ora mente secreta male sit marito. At, cum conviva abibit, lectis sublatis (ipsa turba faciet tibi aditus et locum), immisceto te turbæ: et agiliter admotus discedenti, tange latus digitis et pedem pede. Jam tempus venit colloquio: pudor insulse, hinc longe abesto; fortuna et Venus favent audenti. Eloquentia tua ne subjiciatur nostris legibus; fac tantum initium facias, eris ultro facundus. Amans est

592 R. Fr. et sex al. *fera verba*: unus Heins. *fera tela*.—595 Fr. *Si tibi vox, canta*.—596 C. et 15. alii *arte placere*: unus V. *parte*.—599 Quidam *Ut quicquid facias dicasve*: sæpe etiam *Et quicquid*.—601 Heins. *dic, dominam*. Alii *dormiet illa*.—603 Voss. *conviva relicta*.—604 Unus V. *locusque dabunt*: I. *locumque*.—605 Pal. *pariterque admotus*.—606 Multi scripti *Pelle latus*: Voss. et tres al. *Molle latus*. Voss. et duo al. *Tange*.—608 Sa. *audentes*: vulgo *audacem*.—609 Vulg. *veniet*: at meliores *veniat*. Heins. scribit *Ne...veniat*.—610 Al. *tan-*

NOTE

tis negotia gerit; cujus generis multiplura, quam domino conducit, curant.

593 *Eurytion*] Centaurus est, qui in Pirithoi nuptiis cum vino incaluis-

set, Hippodamenque rapuisset, a Theseo vasto cratere prostratus animam vinumque evomuit, ut in *Metam.* XII. legitur,

Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis.

Hinc tibi quæratnr qualibet arte fides.

Nec credi labor est: sibi quæque videtur amanda.

Pessima sit, nulli non sua forma placet.

Sæpe tamen vere cœpit simulator amare: 615

Sæpe, quod incipiens finxerat esse, fuit.

Quo magis o faciles imitantibus este, puellæ.

Fiet amor verus, qui modo falsus erat.

Blanditiis animum furtim deprendere nunc sit:

Ut pendens liquida ripa subitur aqua. 620

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos;

Et teretes digitos, exiguumque pedem.

Delectant etiam castas præconia formæ.

Virginibus curæ grataque forma sua est.

Nam cur in Phrygiis Junonem et Pallada sylvis 625

Nunc quoque iudicium non tenuisse pudet?

Laudatas ostentat avis Junonia pennas:

Si tacitus spectes, illa recondit opes.

tibi fingendus verbis, et vulnera simulanda. Hinc tibi fides quolibet artificio quæratnr. Nec difficile est fidem facere: quælibet sibi videtur diligenda. Sit deformissima, nulli sua species non grata est. Sæpe tamen simulator initium fecit vere amandi: sæpe fuit quod incipiens simulaverat esse. Quo magis, o puellæ, estote blandæ simulantibus: amor qui erat modo fictus, fiet amor verus. Nunc liceat clam mentem occupare blanditiis; ut ripa declivis penetratur aqua fluida. Nec molestum sit tibi approbare vultum et comam, et digitos teretes, et pedem parvum. Laudes pulchritudinis placent etiam pudicis. Forma sua est curæ, et placet puellis. Nam quamobrem nunc quoque pudet Junonem et Palladem non vicisse in sylvis Phrygiis? Avis Junonia expandit pennas approbatas: si mutus aspicias, illa denuo occulit divi-

tum cupias.—611 Vulg. Est et agendus.—612 Al. Hæc tibi: Ed. Gryph. ann. 1554. Hic tibi: Heins. vult Hæc tibi...quamlibet.—613 Unus Heins. videntur.—616 Be. Seque quod.—617 Jun. faciles jurantibus: Francius simulantibus.—618 Al. fictus erat.—619 Al. deprend. fas sit.—620 Jun. bibula aqua. L. ripa salitur. Ar. et Be. cavatur.—621 Conjecit Heins. laudare papillas; nam in uno cod. erat puellæ.—627 Ostentat Sa. et quatuor al. vulgo ostendit: Heim. osten-

NOTÆ

609 *Non tua*] Id est, Finem orationi non statuo: quippe Amor, quæ sunt opus, suadebit.

614 *Nulli non*] Inde fit, ut puellis nulla, quam spretæ formæ, sit major injuria.

625 *Phrygiis*] Notius est iudicium Paridis de tribus Deabus, cum nulla

alteram forma præcellentem vellet agnoscere, quam ut toties repetita oculis subjiciamus.

626 *Non tenuisse*] Veneri nempe formæ gloriam et aureum malum Paris libidine corruptus assignavit.

627 *Avis Junonia*] Pavo est, quos Junonis currum trahere voluerunt,

- Quadrupedes, inter rapidi certamina cursus,
 Depexæque jubæ, plausaque colla, juvant. 630
 Nec timide promitte: trahunt promissa puellas.
 Pollicito testes quoslibet adde Deos.
 Jupiter ex alto perjuriam ridet amantum;
 Et jubet Æolios irrita ferre Notos.
 Per Styga Junoni falsum jurare solebat 635
 Jupiter: exemplo nunc favet ipse suo.
 Expedit esse Deos: et, ut expedit, esse putemus.
 Dentur in antiquos thura merumque focos.
 Nec secunda quies illos similisque sopori
 Detinet: innocue vivite; numen adest. 640
 Reddite depositum: pietas sua fœdera servet:
 Fraus absit: vacuas cædis habete manus.
 Ludite, si sapitis, solas impune puellas.
 Hac minus est una fraude tuenda fides.
 Fallite fallentes: ex magna parte profanum 645
 Sunt genus: in laqueos, quos posuere, cadant.

tias. Jubæ comæ et colla delinita prosunt equis, inter pugnas cursus celeris. Nec pollicearis meticulose: pollicitationes ducunt puellas. Sume quoslibet Deos testes promissis. Jupiter contemnit ex cælo perjuriam amantum; et imperat Austros Æolios vana rapere. Solenne erat Jovi ficta jurare Junci per Stygem: ipse nunc indulget exemplo suo. Utile est Deos esse; et quandoquidem est utile, arbitremur esse. Thura et vinum mittantur in altaria antiqua. Nec quies secunda et par stupori illos habet; innoxie vitam agite; Deus adest. Restituite depositum: pietas tueatur sua jura: procul sit dolus: habete manus insontes homicidii. Fallite, si sapitis, solas puellas inulti. Fides est magis erubescenda hoc uno dolo. Decipite decipientes: sunt genus profanum magna ex parte: irretiantur retibus quæ tetenderunt.

dat: Ar. et Apr. extendit.—632 Al. Pollicitis. In nonnullis quolibet adde: Heins. conj. quamlibet.—635 Falsum omnes fere scripti: al. falso: Ed. prima Per falsum Styga Jun.—636 Alii favet ille.—640 Al. innocui.—641 Voss. sua pignora.—644 R. et al. quidam Hæc magis est: O. et Exc. Scal. cum al. Hac magis est: I. et tres al. Hac magis est una parte. Al. pudenda fides.—645 Pat. Fallite

NOTÆ

- 628 *Opes*] Pennas, scilicet, versicolores.
 634 *Æolios*] Quibus imperat Æolus ventorum rex.
Notos] Venti sunt a meridie flantes.
 635 *Styga*] Styx fluvius est, aut inferorum palus, 'Dii cujus jurare timent et fallere numen.' Virg.
 638 *Dentur*] Colendorum et venerandorum Deorum causa, scil.
 639 *Nec secunda*] Quod impie docuit Epicurus.
 641 *Pietas sua*] Id est, Quod docet Pietas aut pollicetur, pii homines fa-

Dicitur Ægyptos caruisse juvantibus arva

Imbribus ; atque annos sicca fuisse novem.

Cum Thrasius Busirin adit, monstratque piari

Hospitis effuso sanguine posse Jovem.

650

Illi Busiris, Fies Jovis hostia primus,

Inquit, et Ægypto tu dabis hospes aquam.

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli

Torruit : infelix imbuat auctor opus.

Justus uterque fuit : neque enim lex æquior ulla,

655

Quam necis artifices arte perire sua.

Ergo, (ut perjuras merito perjuria fallunt,)

Exemplo doleat fœmina lusa suo.

Et lacrymæ prosunt : lacrymis adamanta movebis.

Fac madidas videat, si potes, illa genas.

660

Si lacrymæ (neque enim veniunt in tempore semper)

Deficient ; uda lumina tange manu.

Ægyptus perhibetur caruisse pluvia fœcundante agros ; et arida fuisse annos novem : cum Thrasius venit ad Busirin, et ostendit Jovem posse placari sanguine sparso peregrini. Busiris respondit illi : Eris primus victima Jovis ; et tu peregrinus præbebis aquam Ægypto. Phalaris etiam cremavit tauro artus crudelis Perilli : miser artifex rigavit opus. Uterque fuit æquus : neque enim lex ulla justior, quam auctores cædis interire arte sua. Ergo, ut perjuriam jure decipiant perjuras, fœmina exemplo suo decepta indignetur. Lacrymæ sunt etiam utiles : flectes adamantem lacrymis. Fac, si queas, illa aspiciat genas humidas. Si lacrymæ deerunt, (neque enim fluunt semper opportune,) tange oculos manu illita. Quis

~~~~~

fallaces.—647 Vulg. Ægyptus.—648 Alii annis.—650 R. affuso.—651 Cod. Pal. Jovis infula.—655 Apr. Dignus uterque.—657 Ut...fallunt quinque Heins. vulgo et uras...fallant : scripti plerique ut fallant : R. et O. ut fallent.—658 Lusa cod. Heins. vulgo læsa.—662 Codd. R. item Pol. et quinque alii uncta manu, quod præfert Heins. O. cuncta : tres tincta : duo unda : Helm. inita vel tincta.—

NOTÆ

ciant, serventque.

649 Cum Thrasius] In eo est Poëta, ut contra auctores malum rejiciendum esse ostendat: fabulam itaque narrat de Thrasio, quæ sic se habet. Fuit Busiris rex Ægypti, Neptmi et Libyes filius ; quem, cum novem annis siccitate nimia magna Ægyptum premeret sterilitas, Thrasius hospitum sanguine aquas elici posse docuit. Quisnam et cujas esset Thrasius Bu-

siris interrogavit, cumque eum peregrinum didicisset, eundem primum mactavit. Busiris vero eadem tandem ab Hercule affectus pœna, interiit.

653 Phalaris] Crudelissimus fuit Agrigentinum in Sicilia tyrannus, cui is, de quo nunc, Perillus taurum æneum obtulit, in quem includendos noxios docuit, ut, supposito igne, mugientis bovis boatum vox eorum imi-

Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis ?

Illa licet non det ; non data sume tamen.

Pugnabit primo fortassis ; et, Improbe, dicet.

665

Pugnando vinci sed tamen illa volet.

Tantum, ne noceant teneris male rapta labellis,

Neve queri possit dura fuisse, cave.

Oscula qui sumsit, si non et cetera sumet ;

Hæc quoque, quæ data sunt, perdere dignus erit.

670

Quantum defuerat pleno post oscula voto !

Hei mihi ! rusticitas, non pudor ille fuit.

Vim licet appelles ; grata est vis ista puellis :

Quod juvat, invitæ sæpe dedisse volunt.

Quæcumque est subita Veneris violata rapina,

675

Gaudet : et improbitas muneris instar habet.

At quæ, cum cogi posset, non tacta recessit,

Ut simulet vultu gaudia, tristis erit.

Vim passa est Phœbe ; vis est allata sorori :

Et gratus raptæ raptor uterque fuit.

680

Fabula nota quidem, sed non indigna referri,

Scyrias Hæmonio juncta puella viro.

sapiens non confundat oscula cum verbis lenibus ? Quamvis illa non concedat, cape tamen non concessa. Forte repugnabit ab initio, et dicet : Pessime : sed tamen illa cupiet superari repugnando. Tantum ne male sumta lædant mollia labia, et vide ne possit conqueri fuisse rustica. Qui rapuit oscula, si non et rapiet reliqua, erit dignus amittere hæc quoque quæ sunt concessa. Quantum deerat desiderio pleno post suavia ! Hei mihi ! illa fuit insulsitas, non verecundia. Quamvis dicas violentiam ; ista violentia est accepta puellis : volunt sæpe coactæ concessisse quod gratum est. Quæcumque est celeri furto Veneris temerata, lætatur ; et nequitia habet præstantiam doni. At, quæ abiit intacta, cum posset cogi, quamvis testetur lætitiâ vultu, erit mæsta. Phœbe violata est ; soror temerata est ; et uterque stuprator fuit acceptus raptæ. Puella Scyrias juncta viro Hæmonio est equidem

666 Al. *se tamen*.—669 Al. *cetera sumsit, vel sumit*.—670 Al. *dignus erat*.—671 I. et Apr. *oscula facto* : Heins. conj. *furto*.—673 *Appelles* I. et Apr. vulgo *appellent*.—678 Edd. antiquiores *Cum simulat*. Francius conj. *tristis abit*.—679 *Allata* R. O. et sex al. vulgo *illata* : Fr. *oblata*.—680 Al. *raptis*.—682 Al.

NOTÆ

taretur. Opus laudavit tyrannus, sed artificem primum experiri voluit, quod tam pulchre invenerat.

659 *Adamanta*] Puellam durissimam.

679 *Phæbe*] Leucippi fuit filia, una

cum Haira sorore, quas Idæ et Lynceo fratribus pater despondit, Castor et Pollux amore incensi rapuerunt, ut scribit Hyginus.

682 *Scyrias*] Deidamia est, Lyco-

Jam Dea laudatæ dederat sua præmia formæ,
 Colle sub Idæo vincere digna duas.
 Jam nurus ad Priamum diverso venerat orbe ; 685
 Graiaque in Iliacis mœnibus uxor erat.
 Jurabant omnes in læsi verba mariti :
 Nam dolor unius, publica causa fuit.
 Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
 Veste virum longa dissimulatus erat. 690
 Quid facis, Æacida ? non sunt tua munera lanæ.
 Tu titulos alia Palladis arte petas.

fabula trita, sed non indigna memorari. Jam Dea digna superare duas exhibuerat sua præmia pulchritudinis sub monte Idæo. Jam nurus venerat ad Priamum orbe dissito ; et conjux Græca erat in muris Trojanis. Omnes jurabant in verba mariti contumelia affecti : nam dolor unius fuit causa communis. Indecorum, nisi concessisset hoc precibus matris, Achilles sese virum esse texerat proluxa tunica. Quid agis, Æacide ? lanæ non sunt tua negotia. Tu quære gloriam alia arte Minervæ.

victa puella : Heins. conj. juncta puella toro.—683 Al. mala præmia : unus V. et Med. 1. male.—684 Duas tres Heins. O. pro div. lect. et prima ed. vulgo Venus.—686 Graiaque I. et alii nonnulli item prima ed. vulgo Grataque.—691 Alii Æacide. Me. munia lanæ.—692 Quidam Mss. et ed. pete : Pol. feres :

NOTÆ

medis, regis Scyri, (quæ Ægæi est insula) filia.

Hæmonio] Thessalico, ab Hæmo Thessaliæ monte, vel Æmone Deucalionis filio. De Achille loquitur, qui Phthiam, Thessaliæ urbem, patriam habuit.

Juncta] Apud Lycomedem, Thetis, filium Achillem, ne ad bellum Trojanum proficisceretur, ubi periturum eum didicerat, muliebri habitu celaverat. Cum eo Deidamia rem habuit, ex quo concubitu Neoptolemus seu Pyrrhus procreatus est.

683 *Dea*] Venus, scil. quæ Helenam præmium judicii in formæ suæ gloriam lati Paridi promiserat : quæ Helena Trojani belli, cum Menelao nupsisset, et a Paride rapta fuisset, luctuosissimam facem accendit.

684 *Idæo*] In Ida Phrygiæ monte Deas Junonem, Palladem, et Venerem

de formæ præstantia litigantes Paris audiverat.

Vincere digna duas] Junonem et Palladem, scil. Atque egregie, quod præcepit, Veneri suæ favet Poëta.

685 *Nurus*] Helena, scil. quam raperat Paris, et ex Græcia, regione a Troja dissita, ad patrem Priamum duxerat.

687 *Omnes*] Græci Principes scil. qui in unum coactis copiis, et totius belli Agamemnoni cura demandata, in Trojam navigaverunt, quam post decennalem obsidionem tandem everterunt.

690 *Veste longa*] Illud est, quod ante diximus, habitu muliebri apud Lycomedem regem inter puellas Achillem delituisse.

691 *Æacida*] Achilles est ab Æaco avo sic dictus.

Non sunt] Hoc ideo dicit, quod

Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta tenendo est.
 Pensa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
 Rejice succinctos operoso stamine fusos. 695
 Quassanda est ista Pelias hasta manu.
 Forte erat in thalamo virgo regalis eodem:
 Hæc illum stupro comperit esse virum.
 Viribus illa quidem victa est, ita credere oportet:
 Sed voluit vinci viribus illa tamen. 700
 Sæpe, Mane, dixit, cum jam properaret Achilles:
 Fortia nam posita sumserat arma colo.
 Vis ubi nunc illa est? quid blanda voce moraris
 Auctorem stupri, Deidamia, tui?
 Scilicet, ut pudor est quondam cœpisse priorem, 705
 Sic alio gratum est incipiente pati.
 Ah nimia est juveni propriæ fiducia formæ,
 Expectat si quis, dum prior illa roget!

Quid tibi cum quasillis? manus idonea est tenendo scuto. Cur pensa geris dextra, qua Hector procumbet? Sperne fusos involutos stamine difficili. Hasta Pelias concutienda est ista manu. Forte virgo regia erat in eodem cubiculo: hæc sensit illum esse virum vitio. Illa quidem superata est viribus; ita opus est credere: sed tamen illa voluit superari viribus. Dixit sæpe, Mane, cum jam Achilles festinaret: nam induerat arma strenua colo alijecta. Ubi nunc est illa violentia? Quamobrem, Deidamia, detines verbis lenibus auctorem stupri tui? Nempe ut verecundia est sumsisse olim priorem; sic juvat pati alio incipiente. Ah confidentia elegantiae propriæ est nimia adolescenti, si quis moratur usquedum illa prior oret! Vir prior

N. tene.—693 Tenendo est reponit Burm. ex O. in quo tenenda est. Vulgo apta terendo: nonnulli terenda est: V. terendo est: al. apta ferendo: Be. et unus Heins. clypeis ferendis; alius tenendis.—694 Al. cadat.—705 Quondam tres scripti et prima ed. vulgo quiddam: al. quadam; vel quandam.—708 Vulg.

NOTÆ

- apud Lycomedem cum puellis vivens arma indutus, eam tanquam intrac- muliebria tractaret. tabilem reliquerit.
 692 *Alia*] Bellica, scil. non enim 697 *Virgo*] Deidamia, scil. Lyco- lanificii modo, sed et belli, Dea cre- medis filia.
 dita est. 701 *Properaret*] Ad bellum Troja-
 694 *Hector*] Priami fuit fortissi- num, ab Ulysse inventus, iret. Atque
 mus filius, quem Achilles interfecit. hic turpiter hallucinatus est Commen-
 696 *Pelias*] Hoc fuit ejus hastæ tator.
 nomen, quam Achilles tractabat, 703 *Vis*] Cum abit Achilles, ubi-
 quamque fraxineam ex Pelio Thessa- nam vis, inquit, in quam culpam re-
 liæ monte Peleo Chiron tradiderat, jicias, o Deidamia?
 tanti ponderis, ut Patroclus, Achillis 705 *Cœpisse*] Id est, Priorem Dei-

- Vir prior accedat : vir verba precantia dicat.
 Excipiet blandas comiter illa preces. 710
 Ut potiare, roga : tantum cupit illa rogari.
 Da causam voti principiumque tui.
 Jupiter ad veteres supplex Heroidas ibat :
 Corripuit magnum nulla puella Jovem.
 Si tamen a precibus tumidos accedere flatus 715
 Senseris ; incepto parce, referque pedem.
 Quod refugit, multæ cupiunt : odere, quod instat.
 Lenius instando tædia tolle tui.
 Nec semper Veneris spes est profitenda roganti :
 Intret amicitiae nomine tectus amor. 720
 Hoc aditu vidi tetricæ data verba puellæ :
 Qui fuerat cultor, factus amator erat.
 Candidus in nauta turpis color : æquoris unda
 Debet et a radiis sideris esse niger.
 Turpis et agricolæ, qui vomere semper adunco, 725
 Et gravibus rastris sub Jove versat humum.
 Et tibi, Palladiæ petitur cui palma coronæ,
 Candida si fuerint corpora ; turpis eris.

adeat : vir proferat verba orantia. Illa urbane accipiet preces blandas. Ut potiaris orato : illa optat tantum orari. Præbe causam et principium desiderii tui. Jupiter veniebat supplex ad antiquas heroidas : nulla puella increpavit magnum Jovem. Si tamen adverteris fastus turgidos gigni precibus, desiste ab incepto, et pedem reprime. Multæ optant, quod elabitur ; oderunt quod adest. Aufer tædia tui minus urgendo. Nec semper spes Veneris est indicanda tibi precanti : amor subeat velatus nomine amicitiae. Vidi puellam terribilem deceptam hoc accessu : qui fuerat amicus, erat factus amator. Color albus fædus in nauta : debet esse fuscus aqua maris et radiis Solis. Est etiam indecorus agricolæ ; quia indesinenter invertit terram curvo vomere et rastris onerosis sub dio. Eris etiam deformis, tu a quo quæritur fama coronæ Palladiæ, si tua corpora fuerint alba. Omnis amans

//////////

Expectet.—710 Heins. pro vulg. Excipiat reposuit Excipiet. Al. molliter illa.—714 Quidam codd. Increpuit mugnum, vel Corrupt.—715 R. O. I. et alii nonnulli abscedere. O. flatus : vulgo fastus.—722 Quidam cultor victus ; unde Roverius conj. dictus ; Heins. fictus.—725 Al. in agricola, et quia vomere.—727 Al.

NOTÆ

- damiam ab Achille Amoris illecebras mulantis puellæ superbiam.
 captasse. 723 Candidus] Qualis amantis color esse debeat, indicat.
 713 Heroidas] Danaën, puta, Euphrosynen, Semelen, aliasque. 726 Jove] Sub cælo aperto. Ita
 715 Flatus] Hoc est pudicitiam significat et locutus Horatius.
Delph. et Var. Clas. Ovid. 2 S

Palleat omnis amans : hic est color aptus amanti.

Hic decet : hoc vultu non valuisse putent.

730

Pallidus in Lyrice sylvis errabat Orion :

Pallidus in lenta Naide Daphnis erat.

Arguat et macies animum : nec turpe putaris,

Palliolum nitidis imposuisse comis.

Attenuent juvenum vigilatæ corpora noctes ;

735

Curaque, et e magno qui fit amore, dolor.

Ut voto potiare tuo, miserabilis esto :

Ut, qui te videat, dicere possit, Amas.

Conquerar, an moneam, mixtum fas omne nefasque ?

Nomen amicitia est, nomen inane fides.

740

sit pallidus: hic color est idoneus amanti. Hic decet: existiment puellæ hac specie ægrum fuisse. Orion vagabatur in sylvis pallidus in Lyrice: Daphnis erat pallidus in molli Naide. Macies declaret etiam mentem, nec credideris indecorum imposuisse palliolum capillis unctis. Noctes insomnes et cura et dolor qui oritur ex magno amore imminuant corpora adolescentum. Ut potiaris voto tuo, esto miserandus: ut qui te aspiciat possit dicere; Amas. Doleanne, an admoneam, fas omne et nefas confusum? Nomen amicitia, fides est nomen futile. Hei mihi!

//////////

Et tu: R. O. I. et tres al. Et tua: N. At tibi. Quatuor Heins. palma: vulgo fama. —729 Glossator Mss. in Libro Heins. ad Remed. Amor. hunc versum ita citavit: Palleat omn. am. talis color, &c.—730 Vulgo Hoc decet: hoc multi non voluisse putant. Exc. Scal. et P. et quidam al. Hic decet, hunc multi: prima ed. hic multi non. Hoc a conj. Heins. Vultu unus Heins. Putent R. et duo al.—731 I. in Licea: R. et unus Heins. in Lincea: al. Lincea, Licea, Lincea, Lineam, et simil. Heins. conj. in Dirces silvis.—734 Al. Pileolum nitidis. Pal. præposuisse. —735 Attenuent tres Heins. vulgo Attenuant.—736 Al. in magno: duo scripti et edd. antiquæ et Mycill. et immenso am.—738 Be. possit Amat.—739. 740 O.

NOTE

727 *Palladiæ*] Id est, *Oleaginæ*; nam *Palladi* olea sacra, ex qua arbore coronæ petebantur, quibus victores in *Olympicis certaminibus* donabantur.

731 *Lyrice*] Quænam hæc fuerit, plane non scio: sed vide mihi, quæso, clar. Heinsii varias lectiones; ex quibus, quod libuerit, conjicias. Forte non male *lyncea* legeris, ut intelligatur *Orion*, etiam cum in sylvis venaretur, pallido amantis colore fuisse.

Orion] Insignis fuit venator, *Dianæ* comes assiduus, trium *Deorum* urina procreatus, qui post mortem in cæ-

lum translatus sidus suo nomine fecit procellosum.

732 *Lenta*] Dura et ad amandum tarda: quia fontibus et aquis *Nais* gaudens, scilic.

Daphnis] *Mercurii* fuit filius, qui in *Sicilia* patria *Bucolici* carminis fuit inventor.

733 *Animum*] Id est, *Ejus* ex *Amore* morbum.

734 *Palliolum*] Quo, qui infirmæ erant valetudinis, caput obnubebant.

739 *Conquerar*] Hac interrogati-
one, quæ querimoniam habet, cum bonum malum, fas nefas, omnia deni-

Hei mihi! non tutum est, quod ames, laudare sodali.

Cum tibi laudanti credidit, ipse subit.

At non Actorides lectum temeravit Achillis:

Quantum ad Pirithoum, Phædra pudica fuit.

Hermionen Pylades, quo Pallada Phœbus, amabat: 745

Quodque tibi geminus, Tyndari, Castor erat.

Si quis idem sperat; jacturas poma myricas

Speret: et in medio flumine mella petat.

Nil, nisi turpe juvat: curæ est sua cuique voluptas.

Hæc quoque ab alterius grata dolore venit. 750

Heu facinus! non est hostis metuendus amanti.

Quos credis fidos, effuge; tutus eris.

non est securum celebrare apud socium quod ames. Cum fidem adhibuit tibi celebranti, ipse surrepit. At Actorides non violavit torum Achillis: Phædra fuit casta quantum ad Pirithoum. Pylades amabat Hermionen quomodo Phœbus Minervam: et erat quod tibi geminus Castor, o Tyndari. Si quis sperat idem, speret myricas laturas poma; et captet mella e medio flumine. Nihil, nisi inhonestum prodest: gaudia sua sunt curæ cuique. Hæc quoque fiunt suavia dolore alterius. Heu nefas! hostis non est reformidandus amanti. Vita quos arbitraris fideles;

Conquerar admoneam: R. Cum querar admoneam: unus Heins. Conquerar an sileam: Exc. Pol. tres Heins. et Be. unus Conqu. an taceam. Al. fas esse nefasque. Distichon ita refingit Heins. Num querar, ac moneam mistum fas omne nefasque, Nomen amicitias, nomen inane fides? Al. Nomen amicitia, omisso est.—741 Vulg. quod amas. Pat. jactare sodali.—743, R. O. et al. quidam Achilles.—745 R. quod Pallada: al. qua.—747 Jacturas R. O. et sex al. vulgo laturas.—748 Al. e medio.—752 Pol. et sex al. credis tutos.—

NOTÆ

que essent promiscua, nulli in amore didendum esse monet Poëta.

742 *Subit*] Ut amantis partes, altero expulso, tueatur.

743 *Actorides*] Patroclus est Achilles fidissimus comes, Menœtii filius, ab avo Actore sic dictus.

744 *Pirithoum*] Fidissimus fuit Thesei comes et amicus, qui Phædræ Thesei uxorem, utut impudicam, nunquam amavit.

745 *Hermionen*] Fuit ea Menelai et Helenæ filia, quam Orestes Agamemnonis et Clytæmnestræ filius duxit uxorem.

Pylades] Strophii fuit filius, indis-

solubili et mutuo amicitia cum Oreste junctus vinculo, qui neque hunc furis agitatum in summis periculis deseruit; ut etiam pro illo mori non dubitaverit.

Quo] Amore, scil. in sororem castissimam, fraterno.

746 *Tyndari*] Helena est Tyndari filia, quam frater Castor cum Poluce non nisi honesto amore prosecuti sunt.

747 *Myricas*] Virgulti genus est humilis. Gall. *Bruyere*.

749 *Nil, nisi*] Hoc per querimoniam dictum intellige.

Cognatum fratremque cave, carumque sodalem :

Præbebit veros hæc tibi turba metus.

Finiturus eram : sed sunt diversa puellis

755

Pectora : mille animos excipe mille modis.

Nec tellus eadem parit omnia : vitibus illa

Convenit ; hæc oleis ; hac bene farra virent.

Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ :

Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

760

Utque leves Proteus modo se tenuabit in undas ;

Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.

Hi jaculo pisces, illi capiuntur ab hamis :

Hos cava contento retia fune trahunt.

Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos.

765

Longius insidias cerva videbit anus.

Si doctus videare rudi, petulansve pudenti ;

Diffidet miseræ protinus illa sibi.

Inde fit, ut, quæ se timuit committere honesto,

Vilis in amplexus inferioris eat.

770

Pars superat cœpti, pars est exhausta, laboris.

Hic teneat nostras anchora jacta rates.

securus eris. Fuge consanguineum et fratrem, et dilectum socium ; hæc turba veros tibi creabit timores. Finem eram impositurus ; sed varia sunt ingenia puellis. Falle mille modis mille animos. Nec idem solum generat omnia ; illud aptum est vitibus ; hoc oleis ; hoc lætæ segetes virescunt. Tot sunt mores animis, quot figuræ in mundo : qui sapit, idoneus erit infinitis moribus. Et tanquam Proteus modo liquescet in aquas tenues ; nunc erit leo, nunc arbor, nunc aper horridus. Hi pisces corripuntur jaculo, illi ab hamis ; retia cava hos educunt fune adducto. Nec unus modus tibi suppetat ad omnem ætatem. Cerva annosa prospiciet insidias e longinquo. Si appareas doctus indoctæ, vel procax verecundæ, illa statim sibi miseræ diffidet. Inde oritur, ut, quæ reformidavit se credere nobili viro, veniat in amplexus aspernandi inferioris. Pars superest incepti laboris, pars est absoluta. Anchora immissa hic nostram navem coërceat.

753 Al. *fidumque sod.*—756 Pal. et alii *decipe mille*: Be. *accipe*: Heins. conj. *exige*; vel, *excipe mille dolis*.—761 Vulgo *levis*. Prima ed. et unus V. *tenuabit*: vulgo *tenuabat*: R. et duo al. *tenuavit*. Be. unus, et quatuor al. *in undis*.—762 *Erit* Fragm. O. cod. R. et duo alii: vulgo *erat*.—763 Multi *Hic jac. et illic cap.* Pat. *retinentur ab.* Quinque codd. *ab hamo*.—764 Duo libri *contenta...fune*.—766 *Cerva* R. a manu pr. et O. pro div. lect. vulgo *curva*.—771 Tres libri *est exacta*.—772 R. *teneant fessas*.

NOTÆ

761 *Proteus*] Deus fuit marinus, teo mutabilior.
Neptuni filius, in quasvis formas sese 772 *Hic*] Id est, *Hic finiendum*.
mutare solitus, unde proverbium *Pro-* Metaphora a re nautica petita.

P. OVIDII NASONIS
ARTIS AMATORIÆ

LIBER II.

DICITE, Io Pæan: et, io, bis dicite, Pæan:

Decidit in casses præda petita meos.

Lætus amans donet viridi mea carmina palma:

Præferar Ascræo Mæonioque seni.

Talis ab armiferis Priameius hospes Amyclis

5

Candida cum rapta conjuge vela dedit.

Io, dicite Pæan: et io, bis dicite Pæan: præda quæsita cecidit in mea retia. Amans festivus meos versus decoret palma virenti: præponor seni Ascræo, et Mæonio. Talis hospes Priameius explicuit vela alba cum uxore rapta ab Amyclis armi-

~~~~~

3 R. aliique et pr. ed. *donat*; unde Heins. conj. *dona*. Pal. *amans ornet*. N. *pari mea tempora*. Quatuordecim *tempora palma*. Apr. Be. et duo al. *mea tempora myrto*: C. tres Pal. et quatuor alii *lauro*.—6 Vulg. *vela dabat*; at meliores

NOTÆ

1 *Dicite*] De amica victa triumphandum esse dicit, et Apollinem invocandum, ut in Epiniciis omnibus, et ejuscumque celebratione victoriæ, mos invaluerat. *Pæan* enim Apollinis unum nomen est, ex quo non modo ejus hymni Pæanes dicti sunt, sed et lætitiæ acclamationes verba illa *io Pæan* acceperunt.

3 *Donet palma*] Quia eorum beneficio puellam demernerit.

4 *Ascræo*] Hesiodo, ab Ascra Bœoticiæ vico sic dicto.

Mæonio] Homero, a Mæone patre, aut patria Mæonia, aut Mæone Lydorum rege, qui eum pro filio educaverit: nam hæc omnia incerta sunt.

5 *Talis*] Qualis ego sum, aut amans

Talis erat, qui te curru victore ferebat,
 Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
 Quid properas, juvenis? mediis tua pinus in undis
 Navigat: et longe, quem peto, portus abest. 10
 Non satis est venisse tibi me vate puellam.
 Arte mea capta est: arte tenenda mea est.
 Nec minor est virtus, quam quærere, parta tueri.
 Casus inest illic: hic erit artis opus.
 Nunc mihi, si quando, Puer et Cytherea, favete: 15
 Nunc Erato: nam tu nomen amoris habes.
 Magna paro; quas possit Amor remanere per artes
 Dicere, tam vasto pervagus orbe puer.
 Et levis est, et habet geminas, quibus evolet, alas.
 Difficile est illis imposuisse modum. 20
 Hospitis effugio præstruxerat omnia Minos.
 Audacem pennis reperit ille viam.

feris. Talis erat, qui abducebat te curru victore, Hippodamia ablata curru extraneo. Quid festinas, adolescens? Navis tua est in mediis aquis, et portus, quem cupio, longe abest. Non satis est puellam tibi in manus devenisse me vate: capta est arte mea: retinenda est arte mea. Nec virtus est inferior servare acquisita, quam acquirere: fortuna est illic: hic opus erit artis. Hic mihi, si usquam, estote propitii, Puer et Cytherea: hic faveas Erato: nam tu habes nomen amoris. Magna dicere molior, quo artificio Amor, puer erro tam vasto orbe, possit consistere. Et inconstans est, et habet duas alas, quibus avolet: arduum est illis præscripsisse legem. Minos præcluserat omnia fugæ hospitis: ille invenit pennis iter arduum.

//////////

dedit.—11 Al. *Non satis invenisse tibi est me.*—16 Heins. *amantis habes.*—19 Alii *avolet: multi advolat.*—21 Al. *præcluserat omnia.*—28 *Sit mihi Exc. I.*

NOTÆ

qui meis usus carminibus puella, quam amet, potitur.

Priameius] Paris est quem Menelaus, ut uxorem raperet, scilicet, hospitio excepit.

Amyclis] Amyclæ civitas Laconica, patria Helenæ.

7 *Qui te*] Pelops est Tantali filius, qui Hippodamiæ superato patre Œnomao, eam, quam ille, ne ejus nuptiarum die interiret, sicuti oraculo didicerat, virginitate perpetua damnaverat, uxorem duxit.

8 *Peregrinis*] Pelopis, scil. peregrini.

9 *Properas*] More eorum, qui ad rei cujuslibet finem pervenerunt.

15 *Puer*] Cupidinem et Venerem invocat.

16 *Erato*] Musarum una est ab Amore nomen apud Græcos consecuta.

18 *Pervagus*] Quo, scilicet, ab uno ad alium amantem deficiunt puellæ.

21 *Hospitis*] Dædali nempe, Atheniensis fabri insignis, qui sibi et Icaro filio aptatis alis e Creta evolavit.

Dædalus ut clausit conceptum crimine matris
 Semibovemque virum, semivirumque bovem ;
 Sit modus exilio, dixit, justissime Minos : 25
 Accipiat cineres terra paterna meos.
 Et quoniam in patria, fatis agitatus iniquis,
 Vivere non potui, sit mihi posse mori.
 Da reditum puero, senis est si gratia vilis :
 Si non vis puero parcere, parce seni. 30
 Dixerat hæc : sed et hæc, et multo plura licebat
 Dicere : regressus non dabat ille viro.
 Quod simul ac sensit, Nunc, o nunc, Dædale, dixit,
 Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
 Possidet en terras, et possidet æquora Minos : 35
 Nec tellus nostræ, nec patet unda fugæ.
 Restat iter cœlo : cœlo tentabimus ire.
 Da veniam cœpto, Jupiter alte, meo.
 Non ego sidereas affecto tangere sedes.
 Qua fugiam dominum nulla, nisi ista, via est. 40
 Per Styga detur iter : Stygias tranabimus undas.
 Sint mihi naturæ jura novanda meæ.

Postquam Dædalus sepsit virum semibovem et bovem semivirum, procreatum scelere matris ; sit finis exilio, inquit, Minos æquissime ; solum patrium habeat meos cineres. Et quoniam actus fatis iniquis non potui vivere in patria, liceat mihi obire : concede regressum puero, si gratia senis exigua est ; si non vis favere puero, faveas seni. Locutus erat hæc ; sed poterat loqui hæc et multo plura ; ille non concedebat reditus viro. Quod statim atque cognovit ; Nunc, o nunc, Dædale, inquit, suppetit materia, qua sis solers. En Minos obtinet terras, et obtinet maria ; nec terra, nec aqua aperta est fugæ nostræ. Superest via cœlo : conabimur effugere cœlo : Jupiter summe, fave ausibus meis. Ego non expeto ascendere ad sedes cœlestes : nullum est iter, nisi hoc, quo devitem dominum. Via concedatur per Stygem ; trajiciemus undas Stygias : liceat mihi mutare jura meæ naturæ. Incommo-

vulgo da mihi.—32 *Regressus* prima ed. et sex scripti : vulgo at *egressus* : scripti plerique *Et egressus* : Heins. conj. *regressus nec dabat*.—34 Fr. *habe*.—35 *En* Arg. V. unus et pro div. lect. Arund. vulgo *et*.—37 *Iter cœlo* Exc. Pol. et duo al. Vulgo *cœli*. Sa. et duo al. *cælum tentab*.—38 Edd. Ven. Mycill. et Bersm. *Jupiter alme*.—39 V. et alius *scandere sedes*.—41 Be. et sex al. *transibimus undas* : A. *tentabimus*.—42 *Sint* R. et Exc. P. vulgo *Sunt*. R. *jura mo-*

NOTE

- 23 *Conceptum*] De Minotauro loquitur, quem ex tauro gravida Pasiphaë peperit, atque labyrintho a Dædalo fabricato Minos clausit.
 25 *Justissime*] Fuit ob justitiam apud inferos Minos quoque judex constitutus.
 26 *Accipiat*] Id est, Discedere et patriam revisere liceat.
 29 *Puero*] Icaro, scil. Dædali filio.

Ingenium mala sæpe movent : quis crederet unquam,
 Aërias hominem carpere posse vias ?
 Remigium volucres disponit in ordine pennas : 45
 Et leve per lini vincula nectit opus :
 Imaque pars ceris astringitur igne solutis :
 Finitusque novæ jam labor artis erat.
 Tractabat ceramque puer pennasque renidens,
 Nescius hæc humeris arma parata suis. 50
 Cui pater, His, inquit, patria est adeunda carinis :
 Hac nobis Minos effugiendus ope.
 Aëra non potuit Minos ; alia omnia clausit.
 Quem licet, inventis aëra rumpe meis.
 Sed tibi nec virgo Tegeæa, comesque Bootæ 55
 Ensiger Orion aspiciendus erit.
 Me pennis sectare datis : ego prævius ibo.
 Sit tua cura sequi : me duce tutus eris.

da acunt sæpe ingenium : quis crederet unquam, hominem posse tentare iter aërium ? Ordinat pennas volucres in remigium ; et leve opus implicat ligaminibus lineis ; et pars inferior jungitur cera igne liquefacta ; et jam labor novæ artis erat absolutus. Puer festivus movebat ceram et pennas, ignorans hæc instrumenta adornata pro humeris suis. Cui pater, His, ait, navibus patria est petenda : Minos est nobis vitandus hoc auxilio. Minos nequivit obstruere aërem ; obstruxit alia omnia ; quem concessum est, frange aërem meis excogitatis. Sed nec virgo Tegeæa, nec Orion ensifer, comes Bootæ, erit tibi spectandus. Sequere me pennis traditis ; ego præcedam. Memineris sequi ; securus eris, me prævio. Nam seu tenebimus

venda ; et a manu sec. negata. Francius, Sint modo naturæ jura novanda mihi. —45 Quinque Heins. volucris.—49 R. pinnaeque. Sex renitens : duo remittens : Pal. et V. recudens : duo recentes : R. renectit.—51. 52 R. hac inquit...carina, Hac nobis...eff. erit.—54 Al. Qua licet : nonnulli Quam licet, Quemlibet, Quamlibet.—55 Bootæ optimus R. et unus Pat. vulgo Bootes.—56 Vulgo Ensifer.—

NOTE

41 *Per Styga*] Hoc dicit, quasi invitatus sibi per cælum aperiatur iter.

42 *Novanda*] Naturæ jura innovare videtur Dædalus, qui aërem volucris concessum, terra relicta, tentet.

45 *Remigium*] Eo modo et alii Poëtæ, Virgilius etiam alas ‘remigium’ dixit.

55 *Tegeæa*] Calisto est Lycaonis Arcadiæ regis filia, a Tegea urbe sic dicta ; quam, cum ei vitium Jupiter

obtulisset, eamque in ursam Juno mutasset, ille inter sidera transtulit, quæ etiamnum hodie Ursa major, seu Helice a Græcis vulgo dici solet.

Bootæ] Sidus est Bootes, seu Arctophylax, juxta Arcton.

56 *Ensiger*] Sidera sua qua figura libuit finxerunt Astronomi : Orionem ensem attribuerunt, quod ad ejus formam stellæ nonnullæ dispositæ videntur.

- Nam sive æthereas vicino sole per auras
 Ibimus : impatiens cera caloris erit. 60
 Sive humiles propiore freto jactabimus alas ;
 Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
 Inter utrumque vola : ventos quoque, nate, timeto ;
 Quaque ferent auræ, vela secunda dato.
 Dum monet ; aptat opus puero, monstratque moveri : 65
 Erudit infirmas ut sua mater aves.
 Inde sibi factas humeris accommodat alas :
 Inque novum timide corpora librat iter.
 Jamque volaturus parvo dedit oscula nato :
 Nec patriæ lacrymas continuere genæ. 70
 Monte minor collis, campis erat altior æquis :
 Hinc data sunt miseræ corpora bina fugæ.
 Et movet ipse suas, et nati respicit alas -
 Dædalus ; et cursus sustinet usque suos.
 Jamque novum delectat iter : positoque timore 75
 Icarus audaci fortius arte volat.
 Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
 Vidit ; et inceptum dextra reliquit opus.
 Jam Samos a læva fuerant Naxosque relictæ,
 Et Paros, et Clario Delos amata Deo. 80

iter per aërem æthereum, Sole propinquo ; cera non tolerabit æstum. Seu agitabimus alas demissas, mari propinquiore ; penna agitabilis humescet aquis marinis. Vola inter utrumque : reformida etiam, fili, ventos : et qua parte venti impellent, dato vela faventia. Dum hortatur, accommodat opus puero, et ostendit quomodo debeat agitari : ut mater sua docet aves teneras. Deinde aptat humeris alas pro se structas, et librat meticolose corpus per iter novum. Jamque volaturus deosculatus est parvum filium ; nec genæ patriæ retinuerunt lacrymas. Collis, humilior monte, erat sublimior campis planis : hinc duo corpora tradita sunt fugæ luctuosæ. Dædalus et ipse agit at alas suas, et respicit alas filii ; et servat usque cursus suos. Et jam via nova placet : et metu amoto, Icarus volat vehementius arte audaci. Aliquis aspexit illos, dum insidiatur piscibus arundine tremula ; et manus omisit opus inceptum. Jam Samos et Naxos fuerant præteritæ a sinistra ; et Paros, et Delos

//////////

58 Vulg. *Sit tibi* : pr. Ed. et meliores *tua*.—59 *Leid. sub auras*.—63 *Timeto* Ed. pr. aliæque : sæpe *caveto*.—67 *Eædem sibi factas* : vulg. *suis*.—68 *Inque novum* Me. vulgo *Perque*.—78 *Nonnulli relinquit* : unus V. *remisit* : R. alter

NOTÆ

Aspiciendus] Ut te, scilicet, eorum siderum intuitu, quod nautæ solent, 61 *Humiles*] Si, scilicet, propiore freto eas jactassent.
 regas. 79 *Samos*] Sunt istæ omnes Ægæi

Dextra Lebynthos erant, sylvisque umbrosa Calymne,

Cinctaque piscosis Astypalæa vadis :

Cum puer, incautis nimium temerarius ausis,

Altius egit iter, deseruitque ducem.

Vincla labant; et cera Deo propiore liquescit :

85

Nec tenues ventos brachia mota tenent.

Territus e summo despexit in æquora cœlo :

Nox oculis pavido venit oborta metu.

Tabuerant ceræ; nudos quatit ille lacertos :

Et trepidat; nec, quo sustineatur, habet.

90

Decidit; atque cadens, Pater, o pater, auferor, inquit.

Clauserunt virides ora loquentis aquæ.

At pater infelix, jam non pater, Icare, clamat,

Icare, clamat, ubi es? quove sub axe volas?

dilecta Deo Clario. Lebynthos, et Calymne umbrosa nemoribus, et Astypalæa circumdata vadis piscosis, erant a dextra: cum puer, nimium audax, inceptis temerariis carpsit viam sublimius, et ducem reliquit. Vincula cadunt, et cera fluit Deo propinquiore: nec brachia agitata carpunt ventos subtiles. Perterrefactus deorsum aspexit e summo cœlo in maria: caligo occupat oculos inducta timore trepido. Ceræ emollitæ erant; ille movet brachia vacua: et tremit; nec habet, quo sustentetur. Decidit; et ruens, Pater, o pater, rapior, ait. Aquæ virides obstruxerunt os loquentis. At miser parens, nec jam parens, Icare, inclamat, Icare,

//////////

remittet.—79 Meliores fuerant; vulg. fuerat.—81 Erant unus Heins. et V. vulgo erat. Emend. Nanger. et Heins. Calymne: vulgo Pachynne: alii substituerunt Calydne: R. veterrimus Palismne: prima Ed. cum Mss. nonnullis Palymne.—83 V. ausis: vulgo annis: Med. 1. et prima ed. armis: unus V. et unus A. alis.—84 Ducem Mor. et Me. vulgo patrem.—86 Al. venti: N. auræ.—87 A summo omnes fere editi; sed e reposuit Heins. e V. et uno ex suis: qui et conjecerat, Territus ut summo.—93 Al. nec jam pater; et non jam.

NOTE

maris insulæ: sed tabulæ nostræ hanc Samon ab Icarïæ insulæ dextra collocant.

80 *Clario*] Apollo est, cui sacra Delos; quem Servius Clarium, vel a Claro oppido in Colophoniorum confinio, ejus oraculo nobili; vel a Claro Cycladum una, ubi colebatur.

81 *Lebynthos*] Sunt hæc omnia insularum maris Ægæi nomina, quas in tabulis nostris primo oculi jactu invenias; nisi quod non omnino eo quo indicat ordine Poëta sitæ sunt: ex

quo plurima nostros homines veteri Geographiæ adjecisse facile cognoscas.

85 *Deo*] Sole, scilicet, qui fictitarum alarum ceram emolliisse dicitur.

88 *Nox*] Mentis dicit alienationem, quam potissimum experiri liceat, si non assuetus ex eminentissimo loco in præcipitium oculos et quodammodo corpus rejicias. Ille qui subit horror, et cerebri inversio hæc est, de qua hic Poëta.

- Icare, clamabat : pennas aspexit in undis. 95
 Ossa tegit tellus ; æquora nomen habent.
 Non potuit Minos hominis compescere pennas :
 Ipse Deum volucrem detinuisse paro.
 Fallitur, Hæmonias si quis decurrit ad artes ;
 Datque, quod a teneri fronte revellet equi. 100
 Non facient, ut vivat amor, Medeides herbæ ;
 Mixtaque cum magicis nænia Marsa sonis.
 Phasias Æsoniden, Circe tenuisset Ulixen,
 Si modo servari carmine possit amor.
 Nec data profuerint pallentia philtra puellis. 105
 Philtra nocent animis ; vimque furoris habent.

inclamat, ubi es? et sub quo cælo volas? Icare, inclamabat: vidit pennas in aquis. Humus occultit ossa; maria retinent nomen. Minos nequivit coercere pennas hominis; ego conor coercuisse Deum aligerum. Decipitur, si quis perfugit ad artes Hæmonias; et præbet, quod revellet a fronte equi teneri. Plantæ Medeides, et cantus Marsus, mistus cum sonis magicis, non præstabunt, ut duret amor. Phasias retinisset Æsoniden, Circe Ulyssem, si modo amor possit retineri incantamentis. Nec philtra pallentia exhibita puellis juverint. Philtra officiunt mentibus, et ha-

—95 Li. *Icare, dum clamat.*—96 Apr. et octo al. *Ossa tenet.*—100 R. *revellet: vulgo revellit: tres codd. revellat.*—101 Me. et quatuor al. *ut duret.*—102 *Nænia Marsa optimus R. Exc. Scal. et P. vulgo mersa venena. Codd. Pal. Marsa venena.*—104 Vulg. *posset: at meliores possit.*—105 Al. *pro-*

NOTÆ

96 *Nomen*] Mare Icarium pars illa maris Ægæi supra Samon et Icarium insulam vocatur, in quod decidisse Icarum fabulati sunt Poëtæ.

98 *Deum volucrem*] Cupidinem, scil. ut longo tempore duret amor puellæ.

99 *Hæmonias*] Thessalicas. Nam magica arte Thessali celebres facti sunt.

100 *Quod a teneri*] Quot et hodie nugæ et somnia pro conciliandis amoribus circumferantur, animus non est inquirere. Plurima ad eam rem veteres habebant veneficia. Hic vero de caruncula quadam orbiculata nigra, caricæ magnitudine, Poëta loquitur, quam in equini pulli fronte nasci dictitarunt; quaque ad amores usos veneficos Plinius itemque Aristoteles scripserunt.

101 *Medeides*] Id est, Quibus Medea insignis illa Colchica venefica uti solebat.

102 *Marsa*] 'Marsi populi fuerunt Italiæ, non procul a Roma, ad Septentrionem, a Marso, Circes veneficæ filio, oriundi, veneficiis et incantationibus a Poëtis notati.

103 *Phasias*] Medea est, a Phasi Colchorum fluvio.

Æsoniden] Jasonem Æsonis filium.

Circe] Insignem veneficam, Solis filiam, quam etiam theatra nostra cognoscendam exhibuerunt, non opus est dicere.

Tenuisset] Omnino, si quidem utraque venefica, utraque amans, nec quisquam operæ aut arti pro se parcat.

105 *Pallentia*] Quæ homines faci-

Sit procul omne nefas : ut ameris, amabilis esto :

Quod tibi non facies, solave forma dabit.

Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero ;

Naiadumque tener crimine raptus Hylas ; 110

Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,

Ingenii dotes corporis adde bonis.

Forma bonum fragile est ; quantumque accedit ad annos

Fit minor ; et spatio carpitur ipsa suo.

Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent ; 115

Et riget amissa spina relictæ rosa.

Et tibi jam cani venient, formose, capilli :

Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

Jam molire animum, qui duret, et astrue formæ :

Solus ad extremos permanet ille rogos. 120

Nec levis, ingenuas pectus coluisse per artes,

Cura sit ; et linguas edidicisse duas.

bent vim furoris. Absit omne nefas : ut ameris, esto amabilis : quod vultus, vel forma sola non dabit. Quamvis fueris Nireus, dilectus Homero veteri ; et Hylas mollis sublatus crimine Naiadum : ut retineas dominam, nec stupeas te desertum, cumula bona corporis dotibus ingenii. Forma est bonum caducum : et, quantum inclinat ad annos, minuitur ; et ipsa corripitur spatio suo. Nec violæ, nec lilia patula florent semper ; et spina destituta horrida est, rosa perditæ. Et brevi, capilli fient tibi cani, o pulcher : mox rugæ orientur, quæ sulcent tibi corpus. Nunc finge animum, qui perstet ; et superadde formæ. Ille solus durat ad pyras ultimas. Nec parva sit cura exercuisse ingenium per artes liberales ; et perdidit-

fuerant : Helm. profuerunt : quatuor proficiunt. Unus Pal. pollentia.—109 Sis licet Mor. al. Sic licet : quinque Heins. Scilicet : unus Si licet.—110 V. 1. crimina.—115 Hiantia unus Pal. A. Ha. Me. Cav. et Fr. al. semper, vel mollia, vel candida : optimus R. hyacinthia : sex al. cinthia, pro Cynthia, h. e. Apollinea : Be. unus cincia.—116 Pal. et unus Heins. Aret et amissa : Fr. Et caret am.—119 Formæ optimus R. Exc. Scal. et septem alii : vulgo formam.—120 Unus

NOTÆ

unt pallidos. Metonymia est.

109 *Nireus*] Charopi fuit et Aglaia filius, omnium, qui adversus Trojam iverunt, formosissimus.

Adamatus] Quia illum formæ excellentia Homerus laudavit.

110 *Hylas*] Theodamantis fuit filius, Herculi unice dilectus, quem ipse Colchos navigans cum aquam ex Mysia fluvio Ascanio petitem misisset,

ideo Naiades seu fluviales Nymphas rapuisse Poëtæ finxerunt, quod in profluentem cecidisset.

112 *Ingenii dotes*] Alia omnia quam amorem si istiusmodi Amor doceret, haud contemnendum præceptorem sese præberet.

118 *Arent*] Sunt rugæ in facie hominis, quasi sulci in agro.

120 *Rogos*] Usque ad mortem. Cor-

Non formosus erat, sed erat facundus Ulixes :

Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

O quoties illum doluit properare Calypso ; 125

Remigioque aptas esse negavit aquas !

Hæc Trojæ casus iterumque iterumque rogabat.

Ille referre aliter sæpe solebat idem.

Littore constiterant : illic quoque pulchra Calypso

Exigit Odrysii fata cruenta ducis. 130

Ille levi virga, (virgam nam forte tenebat,)

Quod rogat, in spisso littore pingit opus.

Hæc, inquit, Troja est : (muros in littore fecit :)

Hic tibi si' Simois : hæc mea castra puta.

Campus erat, (campumque facit,) quem cæde Dolonis 135

Sparsimus, Hæmonios dum vigil optat equos.

cisse duas linguas. Ulysses non erat pulcher, sed erat disertus : et tamen cruciavit amore Deas marinas. O quoties Calypso ingemuit illum festinare ; et negavit aquas esse idoneas remigio. Hæc inquirebat et iterum et iterum de ruina Trojæ. Ille solebat narrare sæpius idem aliter. Hæserant in littore : illic quoque formosa Calypso exquirat fata sanguinolenta ducis Odrysii. Ille signat opus, quod petit, in solido littore, bacillo levi (nam forte gestabat bacillum). Hæc est Troja, inquit ; (pinxit muros in littore :) hic tibi sit Simois : finge hæc mea castra esse. Planities erat, (planitiem signat,) quam imbuimus sanguine Dolonis, dum speculator

//////////

Be. pertinet ille.—122 Apr. addidicisse.—124 V. traxit amore. Heins. æquoream Deam.—125 Vulg. Ah quoties. Heins. vult illo...properante.—127 Cav. et prima Ed. Hic Trojæ : Heins. putat Hac...rogante, vel Huic roganti.—130 Multi facta cruenta : unus Me. castra.—132 Th. versat opus.—133 Cav. muros...factos : quare Heins. reposuit Hæc, inquit, Troja est, muris in littore factis.—

NOTÆ

pora solebant cremare veteres.

122 *Duas*] Latinam et Græcam.

124 *Deas*] Pro Dea, per Synecdochē scriptoribus etiam sacris familiarem.

125 *Calypso*] Nympha fuit Oceani, vel, secundum Homerum aliosque, Atlantis filia, quæ in Ogygia insula, ubi ea regnavit, naufragum Ulyssē hospitio benignissime excepit ; quem etiam, immortalitate promissa manere si vellet, ibidem retinere studuit.

130 *Odrysii*] Rhesus est, rex Thraciæ, quem, in Epist. I. Trojanis in auxilium venisse, et a Diomede et U-

lysse obtruncatum fuisse vidimus. Odrysii dicitur ab Odrysarum gente Thracia, quibus imperavit.

135 *Dolonis*] Fuit Dolon vir Trojanus, qui Græcorum castra speculatum missus, cum in Diomede et Ulyssē, speculatores etiam a Græcis missos, incidisset, et pacta impunitate Trojanorum consilia aperuisset, dein de adventu Rhesi monuisset, ab ipsis Diomede et Ulyssē obtruncatus est.

136 *Hæmonios*] Thessalicos Achilles, quos ille laboris præmium poposcerat.

Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi :

- Hac ego sum raptis parte revector equis.
 Pluraque pingebat : subitus cum Pergama fluctus
 Abstulit, et Rhesi cum duce castra suo. 140
 Tum Dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
 Perdiderint undæ nomina quanta, vides ?
 Ergo age, fallaci timide confide figuræ,
 Quisquis es : aut aliquid corpore pluris habe.
 Dextera præcipue capit indulgentia mentes : 145
 Asperitas odium, sævaque verba, movent.
 Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis,
 Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
 At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo :
 Quasque colat turres Chaonis ales habet. 150
 Este procul lites, et amaræ prælia linguæ.
 Dulcibus est verbis mollis alendus amor.

cupit equos Hæmonios. Illic fuerant tabernacula Rhesi Sithonii: ego redivi hac, equis sublatis, nocte. Pingebat et plura; cum unda repentina delevit Trojam, et castra Rhesi cum duce suo. Tum Dea, Cernis, inquit, quanta nomina fluctus, quos credis tutos tibi proficiscenti, abstulerint? Ergo age, quisquis es, confide cunctanter formæ dolosæ: aut habe aliquid majoris corpore. Cautum obsequium movet præsertim animos: rusticitas et verba immitia pariunt odium. Odio habemus accipitrem, quia vitam agit semper in armis; et lupos assuetos ruere in pecus timidum. At hirundo, quia mansueta, nullos sentit dolos hominum: et avis Chaonis habet turres quas habitet. Absint rixæ et certamina linguæ pestiferæ. Tener

135 Vulg. campum fecit.—138 Al. sum captis. Ha. parte: vulgo nocte. Alii reversus equis.—143 Duo Heins. timide ne crede: duo al. nimium ne crede.—144 Al. atque aliquid. Unus Heins. pro var. lect. corpore majus.—146 Verba movent C. et Arund. vulgo bella movet: quatuor Heins. verba movet.—151 N. Ite procul. R. et N. jurgia linguæ: quatuor præmia.—152 Jun. est signis. Duo

NOTE

137 *Sithonii*] Thracii; nam, ut scribit Gellius, Thracia prius Sithon dicebatur; aut saltem ejus pars erat, ut placet aliis.

138 *Raptis*] Scilicet Diomedes et Ulysses Rhesium aggressi sunt, eum interfecerunt, ejusque equos candore nivali abduxerunt.

139 *Fluctus*] Unda superinducta quicquid in littore pinxerat Ulysses delevit.

141 *Dea*] Calypso, scil. Atque hæc profecto ingeniosa sunt maxime.

150 *Chaonis*] Fuit Chaon vir Trojanus, a quo Chaonia dicta pars Epiri, ubi templum Jovis Dodonei, et sylva, in qua columbæ humana voce responsa dabant. 'Ales Chaonis' itaque pro quibuslibet columbis, per Synecdoch.

153 *Nuptæ*] Vix concordiam inter conjuges esse tacite innuit.

- Lite fugent nuptæque viros, nuptasque mariti :
 Inque vicem credant res sibi semper agi.
 Hoc decet uxores : dos est uxoriam, lites. 155
 Audiat optatos semper amica sonos.
 Non legis jussu lectum venistis in unum :
 Fungitur in vobis munere legis amor.
 Blanditias molles, auremque juvantia verba
 Affer, ut adventu læta sit illa tuo. 160
 Non ego divitibus venio præceptor Amoris :
 Nil opus est illi, qui dabit, arte mea.
 Secum habet ingenium, qui, cum libet, Accipe, dicit.
 Cedimus : inventis plus placet ille meis.
 Pauperibus vates ego sum ; quia pauper amavi. 165
 Cum dare non possem munera, verba dabam.
 Pauper amet caute : timeat maledicere pauper :
 Multaque, divitibus non patianda, ferat.
 Me memini iratum dominæ turbasse capillos :
 Hæc mihi quam multos abstulit ira dies ! 170
 Nec puto, nec sensi tunicam laniasse ; sed ipsa
 Dixerat : et pretio est illa redempta meo.
 At vos, qui sapitis, vestri peccata magistri
 Effugite : et culpæ damna timete meæ.

amor est fovendus blandis verbis. Nuptæ abigant maritos rixa, et mariti nuptas : et credant semper vicissim res sibi agi. Hoc decet uxores, dos est uxoris rixæ. Amica audiat semper voces expetitas. Non coistis in unum torum præscripto legis : amor fungitur in vobis vice legis. Prome blanditias teneras et verba jucunda auribus ; ut ille sit hilaris tuo accessu. Ego non accedo præceptor amoris opulentis : nihil est opus arte mea illi qui dabit. Qui dicit, cum vult, Cape, habet secum ingenium. Cedimus : ille plus placet meis excogitatis. Ego sum vates pauperibus, quia amavi pauper. Cum non possem exhibere dona, exhibebam verba. Pauper amet callide : pauper caveat maledicere : et patiat multa non toleranda divitibus. Recordor me iratum confudisse capillos dominæ : hæc ira quam multos dies mihi rapuit ! Nec arbitror, nec adverti discerpisse tunicam ; sed ipsa dixerat : et illa est redempta meis nummis. At vos, qui sapitis, vitate delicta præceptoris vestri ; et reformidate

Heins. *alliciendus amor*.—153. 154 *Fugent et credant R. et Li. cum Exc. P. et Scal. vulgo fugant et credunt. Pro vulg. rem omnes meliores res.*—159 *Auremque Ed. pr. vulg. aures.*—160 *Me. 1. et Jun. Profer.*—161 *Al. præcept. amandi.*—163 *Unus Pal. qui cuilibet.*—164 *Al. plus habet : plures cum Ed. pr. et Exc. P. ac Scal. plus valet.*—169 *Vulg. Me iratum memini.*—170 *Multi Mss. Heu*

NOTE

154 *Inque vicem]* Iis signate utitur dicebant enim, Tuas res agito ; vel vocibus, quibus solebant in divortiis ; Tuas res tibi habeto.

- Prælia cum Parthis, cum culta pax sit amica ; 175
 Et jocus, et causas quicquid amoris habet.
 Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti ;
 Perfer, et obdura ; postmodo mitis erit.
 Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus.
 Frangis, si vires experiere tuas. 180
 Obsequio tranantur aquæ: nec vincere possis
 Flumina ; si contra, quam rapit unda, nates.
 Obsequium tigresque domat Numidasque leones.
 Rustica paulatim taurus aratra subit.
 Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta ? 185
 Succubuit meritis trux tamen illa viri.
 Sæpe suos casus, nec mitia facta puellæ
 Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.

detrimenta peccati mei. Certamina sint cum Parthis, pax cum amica comita ; et jocus, et quicquid habet causas amoris. Si nec erit satis mitis, nec facilis tibi amanti, tolera usque et persta ; mox erit blanda. Ramus deflexus ab arbore cedit obsequio : rumpis, si periculum feceris virium tuarum. Aqua trajiciuntur obsequio, nec queas superare flumina, si nates contra quam unda aufert. Obsequium vincit tigres et leones Numidas : taurus subjicitur paulatim aratro agresti. Quid fuit immitius Atalanta Nonacrina ? tamen illa truculenta cessit meritis viri. Aiunt Milaniona deplorasse sæpe suam fortunam sub arboribus, et facta crudelia puellæ.

mihî, vel Hei : Scripti plerique Illa dies.—173 Vulgo si sapitis.—177 Al. comis amica.—180 Al. Franges. Nonnulli experiare.—183 Numidasque R. cum Exc. P. et Scal. ac duodecim aliis : vulgo tumidosque : nonnulli Numidosque, mundosque, timidusque, undasque.—187 Al. immitia facta.—188 Milaniona R. Al.

NOTÆ

175 *Parthis*] Sunt Parthi gens ultra Medos, Scytharum progenies, olim bellicosissima.

179 *Obsequio*] Id est, lente et paulatim illum flectendo.

183 *Numidasque*] Est Numidia provincia Africæ, Gætuliæ contermina, ubi aquæ inopia et calore immitissima generantur animalia.

185 *Nonacrina*] Arcadica, a Nonacri monte Arcadiæ sic dicta.

Atalanta] Duæ ejus nominis fuerunt. Hic autem de Arcadica sermo est, quæ Jasii, vel, ut alii volunt, Abantis regis Argivorum fuit filia, ve-

natrix insuper, quæ conservandæ suæ virginitatis causa Dianæ sese dedit comitem: quanquam tandem Meleagri seu Milanionis victa obsequio Parthenopæum peperit.

188 *Milaniona*] Tam diversa de isto et Atalanta dixerunt fabularum scriptores, ut quid potissimum sequaris vix reperias. Amphidamantem patrem Milanioni fuisse scripsit Apollodorus, qui eidem Parthenopæum ex Atalanta filium tribuit: Hyginus Parthenopæum Atalantæ quidem, sed ex Meleagro, cui Ceneus pater fuerit, filium facit. Fabulæ.

- Sæpe tulit jusso fallacia retia collo :
 Sæpe fera torvos cuspide fixit apros. 190
- Sensit et Hylæi contentum saucius arcum :
 Sed tamen hoc arcu notior alter erat.
 Non te Mænalias armatum scandere sylvas,
 Nec jubeo collo retia ferre tuo.
- Pectora nec missis jubeo præbere sagittis. 195
 Artis erunt cauto mollia jussa meæ.
 Cede repugnanti ; cedendo victor abibis.
 Fac modo, quas partes illa jubebit, agas.
- Arguet, arguito ; quicquid probat illa, probato :
 Quod dicet, dicas : quod negat illa, neges. 200
 Riserit, arride : si flebit, flere memento.
 Imponat leges vultibus illa tuis.
 Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos ;
 Tu male jactato, tu male jacta dato.

Sæpe gestavit collo coacto retia dolosa: sæpe transverberavit apros truces mucrone immiti. Sensit etiam vulneratus arcum intentum Hylæi: sed tamen alter erat notior hoc arcu. Nolo te armis instructum ire in sylvas Mænalias, nec gestare plagas cervicibus tuis. Nec suadeo offerre pectora sagittis emissis. Leges artis meæ erunt leves callido. Cede aversanti; cedendo discedes victor. Fac modo tuearis partes quas illa imperabit. Reprehendet, reprehendito; quicquid illa laudat, laudato: quod affirmabit, affirmes: quod illa negat, nega. Riserit, arride: si ploraret, mementō plorare. Illa præscribat leges vultibus tuis. Seu ludet, et jacies numeros eburnos manu; tu jactato male, tu concede male jacta. Seu jacies talos, ne

Melaniona, Minaliona, Mimaliona.—189 Al. fallentia retia.—190 Apr. feros missa cusp. al. sæva vel jussa cusp.—191 Aldinæ et al. Sensit et Ilei. Fr. contortum arcum.—192 Jun. certior alter. Be. et al. fortior.—193 Duo scripti Mænalias montes: unus Heins. Mænalias rupes.—195 Al. Corpora nec. Duo codd. nec Scythicis: V. unus nec fixis.—196 Cauto a conj. Heins. vulgo cautæ: quidam certe: Be. certæ: unus Heins. tantæ.—198 Alter R. illa subibit: multi jubebit, eas.—199 Vulg. Arguit.—201 Fr. flierit, deflere memento.—204 Al. tu

NOTÆ

191 *Hylæi*] Centaurus fuit, qui una cum Rhæco Atalantæ vim paraverat, quos illa sagittis confecit; quanquam maximus noster fabularum enarrator et inventor, ultro sese Milanionem Centaurorum jaculis Atalantæ puellæ causa objecisse, innuere videtur.

192 *Alter*] Cupidinis, scil. quo saucius erat Milanion.

Delph. et Var. Clas.

193 *Mænalias*] Arcadicas; ab Arcadiæ monte Mænalo.

195 *Præbere*] Ut fecit Milanion, siquidem poëtæ credimus.

203 *Numeros*] Talos dicit, *des dez*, quibus latera punctis et numeris sunt distincta.

204 *Male*] Ut vincat amica.

Dato] Id est, Calculos promoveto :

Ovid.

2 T

Seu jacies talos, victam ne pœna sequatur, 205
 Damnosi facito stent tibi sæpe canes :
 Sive latrocinii sub imagine calculus ibit ;
 Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.
 Ipse tene distenta suis umbracula virgis :
 Ipse face in turba, qua venit illa, locum. 210
 Nec dubita tereti scamnum producere lecto :
 Et tenero soleam deme, vel adde, pedi.
 Sæpe etiam dominæ, quamvis horrebis et ipse,
 Argentis manus est calfacienda sinu.
 Nec tibi turpe puta (quamvis tibi turpe, placebit) 215
 Ingenua speculum sustinuisse manu.
 Ille, fatigatæ perdendo monstra novercæ,
 Qui meruit cœlum, quod prior ipse tulit,

pœna sequatur victam ; fac canes damnosi sæpe tibi eveniant. Sive calculus movebitur sub specie latrocinii ; fac miles tuus intreat ab hoste vitreo. Teneto ipse umbracula exporrecta suis virgis : fac ipse locum in turba, qua illa pergit. Nec cunctator promovere scamnum lecto tereti : et tolle, vel appone soleam pedi tenero. Sæpe etiam manus dominæ frigentis est calfacienda gremio, quamvis et ipse tremes. Nec crede tibi indecorum (quamvis tibi indecorum, placebit) sustinuisse speculum manu liberali. Ille, qui meruit cœlum, quod ipse prior sustentavit, occidendo monstra

bene jacta dato.—206 Voss. damnosos.—209 Al. distincta tuis.—211 Be. et unus Heins. supponere lecto : Voss. et Ha. subducere.—213 Nonnulli algebis et ipse.—214 Fr. calfac. manu.—215 Quamvis tibi Sa. et Me. 1. vulgo quamvis sit.—217 Perdendo sex scripti et pr. ed. vulgo vincendo : R. cum Exc. Scal. et al.

NOTE

dicebant enim *calculus dare* pro *promovere*, annotante Salmasio; ita ut in jactandis tesseris potissimum fortuna, in dandis seu promovendis calculis, *les dames*, ars locum haberet. Vereor interim, ne sensus alius lateat, qui ex accuratiori veterum ludorum cognitione esset petendus.

205 *Pœna*] Nummos aut mulctam, quam qui victus est tenetur persolvere, vetat ab amica repetere.

206 *Canes*] Canis nomine appellatur talus, cum ex jactu unitatem referebat, qui omnium luctuosissimus damnum creabat.

207 *Latrocinii*] *Laterones* diceban-

tur olim, qui a latere principis starent, itemque milites: inde latrunculorum ludus, quos in mensa ordinare, et inter se bellum movere Palamedes docuit.

Calculus] Latro, latrunculus, calculus unam et eandem rem significant. Gall. *Des échecs*.

208 *Vitreo*] Ex vitro, ligno, aut simili materia fiunt latrunculi.

209 *Umbracula*] De umbellis loquitur, quibus hodie etiam ad arcendum solem aut pluviam utuntur puellæ.

212 *Soleam*] Calceamenti genus est quod pedis plantam tantum, teretibus habenis ei junctum, defendit.

Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas	
Creditor, et lanas excoluisse rudes.	220
Paruit imperio dominæ Tirynthius heros.	
I nunc; et dubita ferre, quod ille tulit.	
Jussus adesse foro, jussa maturius hora	
Fac semper venias; nec nisi serus abi.	
Occurras aliquo tibi dixerit; omnia differ:	225
Curre; nec inceptum turba moretur iter.	
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:	
Tunc quoque pro servo, si vocat illa, veni.	
Rure eris, et dicet, Venias, (Amor odit inertes,)	
Si rota defuerit, tu pede carpe viam.	230
Nec grave te tempus sitiensve Canicula tardet,	
Nec via per jactas candida facta nives.	
Militiæ species amor est: discedite segnes.	
Non sunt hæc timidis signa tuenda viris.	

novercæ defessæ, creditur tractasse quasillum inter puellas Ioniacas, et emolliisse lanas crudas. Heros Tirynthius obtemperavit imperio dominæ. Abi jam; et cunctator pati, quod ille passus est. Facito ut, jussus adesse foro, adsis semper maturius hora præscripta; nec abi nisi serus. Monuerit obviam eas aliquo; omnia differ. Curre, nec turba obstet itineri incepto. Nocte revertetur, rediens domum satura epulis: tunc quoque si illa accersit, adesto pro servo. Fuerit rure, et monebit, ut venias, (amor odit ignavos,) si currus defuerit, tu suscipe iter pede. Nec tempus triste, nec Canicula urens moretur te, nec via facta alba per nives sparsas. Amor est species belli: ignavi abite. Hæc signa non sunt defendenda a viris meticolosis.

præbendo: Arg. perimendo: duo premento.—219 Al. Ionicas, vel Ionias inter: C. Inter Achaidas: Heins. vult Inter Mæonidas, vel Mygdonidas.—222 Vulg. ipse tulit. Hoc distichon aberat a Be. uno.—223 Unus Be. maturior.—224 Be. unus et septem al. jussus abi.—225 N. aliqui tibi dixerit: Be. alicui.—232 Unus cod. per altus: duo perque altus: Be. per latus: duo per longas.—234 I. cum

NOTÆ

217 *Novercæ*] Junonis, scil. quæ Eurysthei ministerio tantum non eum laboribus oppressit, quotidie in nova monstra illum ablegans.

218 *Tulit*] Cælum, quod Atlas humeris dicitur sustentare, Hercules suis dicitur imposuisse dum fessus ille quiesceret.

219 *Inter Ioniacas*] Cum, scil. apud Omphalen Lydiam seu Mæoniam, in Ionia Asiæ minoris parte, pro ancilla

Hercules servivit, colum et alia muliebria tractavit.

221 *Tirynthius*] Eo nomine a Tirynthe Peloponnesi oppido, ubi educatus, Hercules dictus est.

230 *Rota*] Pro curru aut rheda. Synecdoche est.

231 *Sitiens*] Vel potius sitim creans. Metonymia est. Nec hyeme nec æstate amatorem segnem esse suadet Poëta.

- Nox, et hyems, longæque viæ, sævique dolores 235
 Mollibus his castris, et labor omnis inest.
 Sæpe feres imbrem cœlesti nube solutum ;
 Frigidus, et nuda sæpe jacebis humo.
 Cynthius Admeti vaccas pavisse Pheræas
 Fertur, et in parva delituisse casa. 240
 Quod Phœbum decuit, quem non decet? exue fastus,
 Curam mansuri quisquis amoris habes.
 Si tibi per tutum planumque negabitur ire,
 Atque erit apposita janua fulsa sera ;
 At tu per præceps tecto delabere aperto : 245
 Det quoque furtivas alta fenestra vias.
 Læta erit, ut causam tibi se sciet esse pericli.
 Hoc dominæ certi pignus amoris erit.
 Sæpe tua poteras, Leandre, carere puella ;
 Tranabas, animum nosset ut illa tuum. 250

Nox et hyems et productæ viæ, et feri dolores, et labor omnis est in his castris mollibus. Sæpe patieris pluviam expressam nube cœlesti: et sæpe jacebis frigidus terra nuda. Cynthius dicitur pavisse vaccas Phæreas Admeti, et habitasse in humili tugurio. Quod decorum fuit Phæbo, cui non est decorum? Depone superbiam, quisquis curam geris amoris duraturi. Si prohibitus fueris accedere per tutum et planum, et fores erunt munitæ sera affixa; at tu demittaris per præceps tecto patenti: fenestra sublimis det quoque ingressus clandestinos. Gaudebit, ut cognoscet se esse tibi causam discriminis. Hoc erit pignus dominæ veri amoris. Leandre, poteras sæpe curare puella tua: trajiciebas, ut illa cerneret tuum animum. Nec te pudeat

multis al. *signa ferenda*: Pat. *tenenda*: duo arma *ferenda*.—235 Multi ed. Be. unus et tres al. *sævique labores*: Jun. *calores*.—236 *Quinque libri in castris*: N. et *castr.* Heins. conj. *hæc*. Alii *dolor omnis*.—237 *Unus nube fluentem*: quatuor *solutos*.—238 Al. *in nuda*. Exc. I. *manebis humo*.—239 *Pheræas unus V.* Pat. cum al. et pr. Ed. vulgo *per æstus*: multi *per herbas*. R. I. L. et Exc. Scal. ac P. *Pheræi*: Mor. *servasse Pheræas*.—243 *Planumque unus V.* vulgo *placitumque*: al. *placidumque*.—244 *Apposita alter R.* vulgo *opposita*.—245 *Unus R. delab. ab alto*.—247 Be. *se feret*. Pal. *se sentiat*: Be. et tres al. *sentiet*.—248 Pal. *amoris habe*.—250 Voss. et duo al. *sciret ut*.—252 Mor. et unus V. *eme-*

NOTE

Cunicula] Sidus est, a quo fervidos volunt oriri calores, quod eo exoriente graves sint.

234 *Hæc*] Amoris, scil. qui ut castra, signa quoque militaria habere dicitur.

239 *Cynthius*] Apollo est, a Deli monté Cynthio.

Admeti] Pheræorum in Thessalia rex fuit Admetus, cujus vaccas divinitate, ob Cyclopas occisos, spoliatus Apollo, per annorum novem spatium pavit.

249 *Leandre*] Ejus ad amicam epistolam vidimus.

Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordine prima,
Nec tibi sit servos demeruisse pudor.

Nomine quemque suo (nulla est jactura) saluta :

Junge tuis humiles, ambitiose, manus.

Sed tamen et servo (levis est impensa) roganti

255

Porrige fortunæ munera parva tuæ.

Porrige et ancillæ, qua pœnas luce pependit

Lusa maritali Gallica veste manus.

Fac plebem (mihi crede) tuam : sit semper in illa

Janitor, et thalami qui jacet ante fores.

260

tuas fecisse ancillas, ut quæque erit prima ordine ; nec te pudeat servos devincire. Saluta unumquemque nomine suo, (nullum est detrimentum :) viles manus ambitiose consere tuis. Sed tamen parva etiam præbe dona fortunæ tuæ servo petenti : (parvus est sumtus.) Præbe etiam famulæ, qua die exercitus Gallicus deceptus habitu maritali luit pœnas. Crede mihi, demerere plebem : janitor sit semper in illa, et qui

//////////

ruisse.—254 *Tuis* optimus R. et ed. Gryph. ann. 1554. vulgo *tuas.*—256 Heins.

NOTE

257 *Qua*] Nonis, scil. Quintilibus, quæ Caprotinæ dictæ, et ancillarum festum, in ejus rei memoriam quod Republicæ servandæ causam invenissent. Quæ res sic se habet, sicuti ex Macrobio didicimus : ‘ Post urbem captam, cum sedatus esset Gallicus motus, res vero publica esset ad tenue deducta, finitimi, opportunitatem invadendi Romani nominis aucupati, præferunt sibi Posthumium Livium, Fidenatium Dictatorem. Qui, mandatis ad Senatum missis, postulavit, ut si vellent reliquias suæ civitatis manere, matresfamilias sibi et virgines dederentur. Cumque Patres essent in ancipiti deliberatione suspensi, ancilla nomine Philotis, seu Tutela, pollicita est, se cum ceteris ancillis sub nomine dominarum ad hostes ituram ; habituque matrumfamilias et virginum sumto, hostibus, cum prosequentium lacrymis, ad fidem doloris, ingestæ sunt. Quæ cum a Livio in castris distributæ fuissent, viros plurimo vino provocarunt, diem

festum apud se esse simulantes. Quibus soporatis, ex arbore caprifico, quæ castris erat proxima, signum Romanis dederunt ; qui cum repentina incursione superassent, memor beneficii Senatus, omnes ancillas manu jussit emitti, dotemque eis ex publico fecit, et ornatum quo tunc erant usæ gestare concessit, diemque ipsum Nonas Caprotinas nuncupavit ab illa caprifico, ex qua signum victoriæ ceperunt, sacrificiumque statuit annua solennitate celebrandum, cui lac, quod ex caprifico manat, propter memoriam facti præcedentis adhibetur.’ Atque hinc vera hujus loci expositio petitur.

258 *Maritali*] Id est, quæ maritæ seu matronæ Romanæ videretur.

Gallica manus] Id est, Gallorum exercitus : unde alios Nasonem secutum esse auctores clarum est, nisi, quod suspicari pronum est, Italicis hominibus Gallos, quorum viribus illi niterentur, immixtos fuisse credas.

259 *Illæ*] Quam tuam faciās, scil.

Nec dominam jubeo pretioso munere dones :

Parva, sed e parvis callidus apta dato.

Dum bene dives ager, dum rami pondere nutant ;

Afferat in calatho rustica dona puer.

Rure suburbano poteris tibi dicere missa ;

265

Illa vel in Sacra sint licet emta Via.

Afferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat ;

At nunc castaneas non amat illa nuces.

Quin etiam turdoque licet, missaque columba,

Te memorem dominæ testificare tuæ.

270

Turpiter his emitur spes mortis, et orba senectus.

Ah pereant, per quos munera crimen habent !

Quid tibi præcipiam teneros quoque mittere versus ?

Hei mihi ! non multum carmen honoris habet.

Carmina laudantur : sed munera magna petuntur.

275

Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.

cubat ante januam cubiculi. Nec impero dona pretiosa porrigas dominæ: præbe parva, sed vafer idonea ex parvis. Dum rus est opulentum, dum arbores labant onere; puer munera rustica in qualo afferat. Licebit dicere tibi missa villa suburbana; quamvis vel emta fuerint in Via Sacra. Apportet aut racemos, aut quas Amaryllis amabat: at illa non amat nunc nuces castaneas. Quin etiam potes curam dominæ tuæ patefacere turdo et sertis missis. Spes mortis et orba senectus his inhoneste acquiritur. Ah pereant, per quos dona habent crimen! Cur te admoneam mittere quoque versus molles? Hei mihi! carmen non habet multum laudis. Carmina probantur; sed dona magna quærentur. Barbarus ipse est gratus, dummodo

quia parva mox sequitur, mavult parca.—260 Arg. quæ jacet.—261 Me. munere dites.—266 Quidam Illa tibi in.—268 Non amat R. Exc. Scal. et unus Pat. nunc amat vulgo: aut amat Ha. et Be. unde Heins. conj. haud.—269 Alii turdoque licet. Septem Mss. missaque columba: alii corona.—272 C. et Sa. quorum

NOTÆ

263 *Pondere*] Pomorum, scil.

265 *Missa*] Quia magis decorum et honestum.

266 *Sacra*] Sacra dicta, quod in ea fœdus inter Romulum et Tatium, non sine sacrificiis, ictum.

267 *Amaryllis*] Ad illud Maronis respicit, 'Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.'

268 *At nunc*] Argute in sui sæculi puellis avaritiam notat.

269 *Turdo*] Humanum sermonem

imitari scripsit Plinius. Vel itaque quia garruli, vel quia in mensarum deliciis, ad puellam mittendos censet Poëta.

Columba] Alii *corona*, ad quam, scil. garruli turdi alligabantur: nisi simpliciter sarta malis intelligere.

271 *Spes mortis*] Hæreditatum execratur captatores, qui viventibus, sub spe eorum mortis, munera, ut hæredes scriberentur, mittere solebant.

Sive erit in Tyriis; Tyrios laudabis amictus:

Sive erit in Cois, Coa decere puta.

Aurata est, ipso tibi sit pretiosior auro:

Gausapa si sumsit; gausapa sumpta proba. 300

Astiterit tunicata; Moves incendia; clama:

Sed timida, caveat frigora, voce roga.

Compositum discrimen erit; discrimina lauda:

Torserit igne comam; torte capille place.

Brachia saltantis, vocem mirare canentis: 305

Et, quod desierit, verba querentis habe.

Ipsos concubitus, ipsum venerere licebit,

Quod juvat; et querula gaudia voce notes.

Ut fuerit torva violentior illa Medusa;

Fiet amatori lenis et æqua suo. 310

erit induta vestes Tyrias, laudabis Tyrias: sive induta fuerit Coas, crede Coa decere. Si fuerit in aureis; sit tibi pretiosior auro ipso. Si ceperit gausapa, laudato gausapa capta. Constititit tunicata; vociferator, Incendia excitas: sed orato voce pavida, vitet frigus. Discrimen erit concinnatum: proba discrimina: ornavit comam calamistro; calamistrata coma place. Mirator brachia saltantis, et vocem cantantis: et queritor, quod destiterit. Licebit reverearis ipsos concubitus, ipsum quod juvat, et indices voluptatem voce conquerente. Quamvis illa fuerit truculentior sæva Medusa, fiet mitis et benigna amatori suo. Fac tantum, ne vide-

~~~~~

Sed tu.—298 Mycillus conj. in *Ceis, Cea.*—300 Apr. et Pal. *gausape si.* Alii *sumit.*—303 Ha. et Fr. *Cum positum discr.*—304 *Place* R. et tres al. cum prima Ed. vulgo *places.*—305 Al. *venerere canentis.* Jun. Voss. et unus Be. *mirere.*—306 *Quod* R. et duo alii: vulgo *cum.*—308 Scripti *et quædam gaudia voce notes, vel et quædam gaudia vocis habe:* R. et quatuor al. cum Exc. I. et Scal. *quædam gaudia noctis habe:* unus Heins. *et quæ das gaudia vocis habe:* Burm. conj. *et quæ dat gaudia voce proba.*—309 *Ut* R. cum Exc. Scal. et quatuor alii: vulgo *Si.* Unus Heins. *violentior illa Creusa:* Pal. *truculentior:* Jun. *crudelior.*

NOTÆ

297 *Tyriis*] In veste purpurea, a Tyro, conchilio atque purpura nobili, sic dicta.

298 *Cois*] Cos insula est maris Ægæi, unde bombycinæ vestes tenuissimæ ad fœminarum luxum transportabantur.

299 *Sit pretiosior*] Ut eam magis quam aurum laudes.

300 *Gausapa*] Vestis erat gausape villosa, quæ hyemali tempore gestabatur.

301 *Tunicata*] Tunica veste, quæ usque ad talos longioribus manicis fluebat, vestita.

Moves incendia] *Vous mourrez de chaud.* Laudetur, inquit, vestis, quæ maxime calorem fovet; quod amicæ gratum sit.

303 *Discrimen*] Comæ divisio.

304 *Torserit*] Calamistris et instrumentis ferreis etiamnum hodie ad crispandos crines utuntur.

309 *Medusa*] Fuit ea Phorci filia,

Tantum, ne pateas verbis simulator in illis,
 Effice: nec vultu destrue dicta tuo.
 Si latet ars, prodest; affert deprensa pudorem:
 Atque adimit merito tempus in omne fidem.
 Sæpe sub autumnno (cum formosissimus annus, 315
 Plenaque purpureo subrubet uva mero;
 Cum modo frigoribus preminur, modo solvimur æstu)
 Aëre non certo corpora languor habet.
 Illa quidem valeat: sed, si male firma cubarit,
 Et vitium cœli senserit ægra sui; 320
 Tunc amor et pietas tua sit manifesta puellæ:
 Tunc sere, quod plena postmodo falce metas.

aris fallax in illis turbis: nec redarguas dicta vultu tuo. Ars juvat, si dissimulatur; cognita creat pudorem: et jure tollit fidem in omne tempus. Sæpe Autumnno accedente, (cum anni tempestas pulcherrima, et uva plena vino purpureo subrubet, cum modo urgetur frigoribus, modo laxatur calore,) morbus vexat corpora aëre instabili. Illa quidem puella leta fruatur valetudine: sed si ægra detinebitur, et morbo afflicta senserit intemperiem cœli sui; tunc amor et pietas tua sit aperta puellæ: tunc sparge, quod reseces postmodo plena falce. Nec te capiant fastidia

—311 R. *turbis simulator*.—315 Al. *autumnnum*.—317 R. Fr. et L. *premitur*, et *solvitur*.—318 L. *Aër et incerto*.—319 Quatuor codd. *male sana*.—322 Be. *lancè*

NOTE

cui caput, non capillis, sed viperis fuit horridum; quo tantum intuentibus terrorem afferebat, ut in lapides illico rigescerent. Quo commento stupendam ejus pulchritudinem indicare voluerunt.

311 *Verbis*] Quidam *turbis*; quod non de concubitu, ut putavit vir clariss. sed de cœtibus aut puellarum turbis, de quibus supra, intelligendum. Atque hæc præcepta pleraque, qui ex amore in civilem vitam induxerit, quantum sibi aliisque profuerit, vix quisquam satis possit dicere.

314 *Merito*] Omnino: siquidem enim certum est contra nos aliquid moliri eum qui alia, quam quæ verbis promit, in sinu fovet, et maxime ab omnium oculis removet; qua causa cuiquam fidem habeam, quem ego in fraude deprehenderim, quam ipsum

maxime occultare sciverim? Difficile vero, inquis, cum tam diversis moribus et opinionibus homunculis vivere, et cum iis idem sentire? Immo difficillimum; quantave prudentia, præsertim si sancte vivere vis, opus est! Interim si ab aliis, satius est a se saltem non dissentire, et cor inter, linguam, omnem denique statum, concordiam fovere, quam semper larvas, quas subinde quivis excutiat et premat, impudenter in hominum cœtus et ora portare. O miseròs, quales quidem nonnullos novi, perverse sibi ex astutia sua placentes, qui usque eo tantum astuti sunt, ut aliis, non esse se, sed esse cupere callidos, vere malos et stultos esse demonstrent!

315 *Annus*] Pro anni parte: ita et locutus Horatius.

Nec tibi morosi veniant fastidia morbi;
 Perque tuas fiant, quæ sinet ipsa, manus.
 Et videat flentem; nec tædeat oscula ferre; 325
 Et sicco lacrymas combibat ore tuas.
 Multa vove; sed cuncta palam: quotiesque libebit,
 Quæ referas illi, somnia læta vide.
 Et veniat, quæ lustret anus lectumque locumque:
 Præferat et tremula sulfur et ova manu. 330
 Omnibus his inerunt gratæ vestigia curæ:
 In tabulas multis hæc via fecit iter.
 Ne tamen officiis odium quærat ab ægra,
 Sit suus in blanda sedulitate modus.
 Neve cibo prohibe, nec amari pocula succi 335
 Porrige: rivalis misceat illa tuus.
 Sed non, cui dederis a littore carbasa, vento
 Utendum, medio cum potiere freto.

morbi difficilis; et fiant per tuas manus, quæ ipsa concedet. Et aspiciat lacrymantem; nec tædeat osculari; et absumat ore arido lacrymas tuas. Concipe multa vota; sed omnia coram: et quoties placuerit, finge somnia festiva, quæ illi narres. Et accedat anus, quæ purget et lectum et locum: et sulfur et ova manu trepidante præferat. In his omnibus manifesta erunt signa gratæ curæ: hæc ratio viam struxit plurimis in tabulas. Attamen ne odium reportetur ab ægra ex meritis, sua sit mensura in officiosa benevolentia. Neve a cibis absterreas, nec offer pocula succi ingrati: rivalis tuus illa temperet. Sed aura non est utendum, cui vela tradideris a littore, postquam navigabis in mari aperto. Dum novus amor va-

metas.—324 Vulg. sinet illa.—325 Pal. et duo alii Te videat.—327 Libebit R. et Sa. vulgo licebit.—329 Unus V. Ter veniat.—330 Al. Perferat et, vel Proferrat: V. Ter ferat. Li. V. unus et pr. Ed. sulfura viva manu.—332 Tabulas R. cum duodecim aliis: quidam tabulis: al. thalamos.—335 Cibo R. V. duo et pr. Ed. plerique cibos: al. cibos præbe.—337 Cui dederis rescripsit Heins. e R. qui habet cum dederis: vulgo quo dederas.—338 Potiere pr. Éd. et scripti

NOTÆ

322 *Sere*] Metaphora ab agricolis. Id est, In amanda et colenda puella esto assiduus.

329 *Et veniat*] Sacrum pro amicæ salute monet faciendum esse, cujus Appuleius meminit in *Metam.* ultimo; quo, summum Sacerdotem Isis lucida, ovo, et sulfure, non sine sollemnissimis precibus usum esse di-

cit. De eo sacro Juvenal. Propert. Tibull. etiam scripserunt.

332 *Tabulas*] Quibus suprema voluntas seu testamentum creditur.

335 *Neve cibo prohibe*] Quia ægris ingratum.

337 *Sed non*] Metaphora a re nautica petita, non eadem omni tempore convenire dicit.

- Dum novus errat amor, vires sibi colligat usu :
 Si bene nutrieris, tempore firmus erit. 340
- Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas :
 Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.
 Nascitur exiguus, sed opes acquirat eundo ;
 Quaque venit, multas accipit amnis aquas.
 Fac tibi consuescat : nil consuetudine majus. 345
 Quam tibi dum capias, tædia nulla fuge.
- Te semper videat : tibi semper præbeat aurem :
 Exhibeat vultus noxque diesque tuos.
- Cum tibi major erit fiducia, posse requiri ;
 Tum procul, absenti cura futurus, abi. 350
- Da requiem : requietus ager bene credita reddit :
 Terraque cœlestes arida sorbet aquas.
- Phyllida Demophoon præsens moderatius ussit :
 Exarsit velis acrius illa datis. 355
- [Penelopen absens solers torquebat Ulixes :
 Phyllacides aberat, Laodamia, tuus.]
- Sed mora tuta brevis : lentescunt tempore curæ ;
 Vanescitque absens, et novus intrat, amor.

gatur, vires sibi comparet usu : si bene nutrieris tempore, erit fortis. Solebas palpari vitulum, quem times taurum : arbor, sub qua nunc decumbis, fuit virga. Fluvius oritur parvus, sed comparat vires fluendo ; et recipit multas aquas, qua currit. Fac assuescat tibi : nihil majus consuetudine. Quam dum tu sectaris, nulla refuge tædia. Semper te aspiciat : semper tibi aurem commodet : nox et dies offerant faciem tuam. Cum magis confides te posse desiderari ; tum procul recede, cura futurus dissitæ. Quiescat ; ager requietus refert cum fructu commissa : et terra sicca bibit aquas cœlestes. Demophoon præsens minus inflammavit Phyllida : illa vehementius flagravit carbasis explicitis. Ulysses callidus absens cruciabat Penelopen : Laodamia, tuus Phyllacides procul erat. Sed cunctatio brevis est segura : curæ sedantur tempore ; et amor absens discutitur, novus subit. Dum Menelaus

nonnulli : vulgo *potiare*.—339 Al. *colligit*.—341 V. *metuas*. Apr. *mollire solebas*.—345 Alii *nihil assuetudine*.—346 Unus V. *dum captas*.—347 Vulg. *præbeat aures*.—348 R. unus *Exhibeant*, probante Heinsio.—350 Quidam *Cum procul* : unus Me. I *procul*. Sa. et Mor. I. *abi* : vulgo *eris*.—355 A. *torrebat Ulixes*. Hoc distichon, quia frigidiusculum est, et in Me. I. omittitur, salva orationis serie abesse posse videtur Heinsio.—357 Sex codd. *languescunt tempora*.

NOTE

- 353 *Phyllida*] Hujus epistolam, ut *culum istud distichon esse annotavit et Penelopes, itemque Laodamiæ, clar. Heinsius.*
 antea vidimus. 356 *Phyllacides*] Protesilaus est, ab
 355 *Penelopen*] Optime frigidius- *avo Phylaco sic dictus.*

- Dum Menelaus abest, Helene ne sola jaceret,
 Hospitis est tepido nocte recepta sinu. 360
- Qui stupor hic, Menelaë, fuit? tu solus abibas:
 Isdem sub tectis hospes et uxor erant.
- Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
 Plenum montano credis ovile lupo?
- Nil Helene peccat; nil hic committit adulter: 365
 Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
- Cogis adulterium, dando tempusque locumque.
 Quo, nisi consilio est usa puella tuo?
- Quid faciat? vir abest, et adest non rusticus hospes:
 Et timet in vacuo sola cubare toro. 370
- Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.
 Usa est humani commoditate viri.
- Sed neque fulvus aper media tam sævus in ira,
 Fulmineo rabidos cum rotat ore canes:
- Nec lea, cum catulis lactentibus ubera præbet: 375
 Nec brevis ignaro vipera læsa pede:
- Fœmina quam, socii deprensa pellice lecti,
 Ardet; et in vultu pignora mentis habet.
- In ferrum flammasque ruit: positoque decore
 Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei. 380

abest, Helena, ne cubaret sola, admissa est nocte in gremium calidum hospitis. Quænam fuit hæc inscitia, Menelaë? Tu proficisceris solus: hospes et conjux erant in eadem domo. Insane, committis columbas pavidas accipitri? committis plenum ovile lupo montano? Vacat culpa Helena; hic vacat culpa adulter: ille admittit, quod tu, quod quiris admitteret. Suades adulterium, præbendo tempus et locum. Quo consilio est usa puella, nisi tuo? Quid agat? vir peregre est; et præsens est hospes urbanus; et metuit jacere sola in lecto derelicto. Atrides judicaverit: ego Helenen insontem dico. Usa est facilitate viri indulgentis. Sed neque aper rufus tam ferus in ira media; cum proterit canes furiosos dente fulmineo; nec leæna, cum exhibet ubera catulis lactentibus, nec brevis vipera trita pede inscio; quam fœmina pellice correpta tori jugalis furit; et exhibet in facie animi indicia. Rapitur in tela et ignes; et agitur projecto decore, ut tacta corni-

Unus languescit. R. tempore formæ.—359 Helena Pal. et duo alii; et ita mox 365. idem Pal.—360 V. cupido sinu: Sa. socio.—361 Qui R. et tres alii: vulgo Quis. Duo Quis furor: Be. Quis stupor, o Menelaë, modo tu s. a. R. cum solus. Burm. conj. tun' stultus abibas.—365 V. admittit.—368 R. et Jun. Quid nisi.—373 V. furvus aper.—374 Rabidos R. et al. nonnulli cum pr. Ed. vulgo rapidos.—375 Apr. et duo alii latrantibus ubera.—379 Al. posi-

NOTE

360 *Hospitis*] Paridis, scil. quam fabulam toties tædet recoquere.

Conjugis admissum, violataque jura maritæ,
 Barbara per natos Phasias ulta suos.
 Altera dira parens (hæc est, quam cernis, hirundo),
 Aspice, signatum sanguine pectus habet.
 Hoc bene compositos, hoc firmos solvit amores : 385
 Crimina sunt cautis ista timenda viris.
 Nec mea vos uni damnat censura puellæ.
 Di melius! vix hoc nupta tenere potest.
 Ludite : sed furto celetur culpa modesto.
 Gloria peccati nulla petenda sui. 390
 Nec dederis munus, cognosse quod altera possit :
 Nec sint nequitiae tempora certa tuæ.
 Et, ne te latebris capiat sibi foemina notis,
 Non uno est omnis convenienda loco.

bus Dei Aonii. Phasias barbara vindicavit filiorum suorum dispendio crimen mariti, et jura temerata nuptæ. Altera mater crudelis (hæc est hirundo, quam vides : respice) habet pectus notatum sanguine. Hoc rumpit amores quietos, hoc rumpit certos : hæc flagitia sunt fugienda viris callidis. Nec censura mea vos addicit uni puellæ. Di melius! vix marita hoc potest servare. Ludite : sed crimen tegatur furto modesto. Nulla est quaerenda gloria delicti sui. Nec donum obtuleris, quod altera possit agnoscere : nec statuta sint tempora tuæ proterviae. Et ne puella deprehendat te latibulis sibi perspectis, qualibet non est adeunda uno loco. Et

.....

toque pudbre : Voss. et duo al. timore.—381 Maritæ R. vulgo mariti.—385 Al. rumpit amores. Quidam Hæc bene c. hæc firm. rumpat am. Hoc distichon in scriptis quibusdam atque edd. Aldinis et Gryph. ann. 1554. transpositum inseritur post v. 380.—387 Damnat Li. vulgo donat.—388 Alter Me. potes.—390 Al. petenda tui.—391 Li. et ed. quidam altera possit.—394 Al. est semper.

NOTÆ

- 371 *Viderit*] Ea de re judicet.
 380 *Aonii*] Bacchi, qui Thebas Bœotiae patriam habuit, quam primum Aones barbari tenuerunt.
Ictu] Id est, Baccha, vini Deique furore correpta.
 381 *Conjugis*] Jasonis scilicet, qui, sprete Medea, Creontis regis filiam uxorem duxit.
 382 *Phasias*] Medea est, de qua paulo ante, a Phasi Colchorum fluvio sic dicta; quæ violati tori dolore liberos ex Jasone susceptos interfecit.
 383 *Altera*] Progne est, cujus jam antea scripsimus historiam: ipse eandem, si voles, ex Metam. vi. 620. petere poteris.
 384 *Pectus*] Hoc dicit, quia hirundinis in pectore plumæ visuntur rubicundæ.
 387 *Uni damnat puellæ*] Id est, Ad id cogit, ut cum una tantum puella rem habeatis.
 388 *Melius*] Quæ bona, quæ mala fuerint sciunt, scilicet, tam lepidi Dii, quos ad ejusmodi nequitias licet accessere.
 392 *Certu*] Qua re in alio occupa-

- Et quoties scribes, totas prius ipse tabellas 395
 Inspice : plus multæ, quam sibi missa, legunt.
 Læsa Venus justa arma movet, telumque remittit :
 Et, modo quod questa est, ipse querare, facit.
 Dum fuit Atrides una contentus, et illa
 Casta fuit : vitio est improba facta viri. 400
 Audierat, laurumque manu vittasque ferentem,
 Pro nata Chrysen non valuisse sua.
 Audierat, Lyrnesi, tuos, abducta, dolores ;
 Bellaque per turpes longius isse moras.
 Hæc tamen audierat : Priameida viderat ipsam. 405
 Victor eras prædæ præda pudenda tuæ.
 Inde Thyestiaden thalamoque animoque recepit ;
 Et male peccantem Tyndaris ulta virum.

quoties scribes, ipse excute prius totas tabellas : multæ plus legunt, quam sibi scripta. Puella offensa justa arma tractat, et remittit telum, et efficit, ut ipse doleas, quod modo doluit. Dum Atrides fuit contentus una, illa etiam fuit pudica ; factu est impudica crimine mariti. Acceperat Chrysen gestantem manu et laurum et vittas nihil potuisse in gratiam filia suæ. Acceperat tuos dolores, Lyrnesi abrepta ; et bella producta fuisse per inhonestas moras. Tamen acceperat hæc : aspexerat ipsam Priameida. Victor præda eras erubescenda prædæ tuæ. Inde admisit in cubiculum et animum Thyestiaden ; et Tyndaris ulta maritum prave delinquentem. Si

—398 Al. quæ questa est ipsa.—403 R. et alii nonnulli adducta.—405 Al. Hæc tantum.—406 Eras...tuæ Me. 1. vulgo Erat...suæ.—409 Pal. male celaris. Alii

NOTÆ

tum esse amore amantem amica tandem cognosceret.

396 *Inspice*] Quæ scripseris excute, ne plura interpretetur, quam dixisse volueris.

399 *Atrides*] Agamemnon est, Atræi filius, qui Chryseidem Chryseæ Apollinis sacerdotis filiam primo, deinde et Briseidem Achilli abreptam, amavit, ut fuse in epistolis vidimus.

401 *Laurumque*] Ad Agamemnonem Chryses redimendæ filia gratia, præferens manu aureum sceptrum, coronis Phœbi vittisque redimitum, venerat ; quem repulit, et e conspectu abire jussit.

403 *Lyrnesi*] Hippodamia est, Lyr-

nesso, in Trojæ confinio oppido, abrepta.

404 *Turpes*] Quia, propter abreptam Chryseidem, quam restituere Agamemnon recusavit, per novem dies et noctes sacerdotis precibus permotus Apollo sagittas emisit, quibus plurimi Græcorum interfecti sunt.

405 *Tamen*] Innuit hac voce Poëta, ne hac quidem causa ab officio recessisse Clytæmnestram.

Priameida] Cassandra est, Priami filia, quæ Agamemnoni in prædæ divisione cesserat ; quamque ille, si Diis placet, ad uxorem ducebat.

407 *Thyestiaden*] Ægisthus est,

Quæ bene celaris, si qua tamen acta patebunt,
 Illa licet pateant, tu tamen usque nega. 410
 Tum neque subjectus, solito nec blandior esto.
 Hæc animi multum signa nocentis habent.
 Sed lateri nec parce tuo : pax omnis in uno
 Concubitu : prior hoc inficianda Venus.
 Sunt, qui præcipiant herbas, satureia, nocentes 415
 Sumere : (judiciis ista venena meis.)
 Aut piper urticæ mordacis semine miscent ;
 Tritaque in annoso flava pyrethra mero.
 Sed Dea non patitur sic ad sua gaudia cogi,
 Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx. 420
 Candidus, Alcathoi qui mittitur urbe Pelasga,
 Bulbus, et, ex horto quæ venit, herba salax,
 Ovaque sumantur, sumantur Hymettia mella,
 Quasque tulit folio pinus acuta nuces.

facta, quæ bene texeris, tamen aliqua inmotescant, tu tamen semper nega, quamvis illa appareant. Tum neque sis subditus, nec mitior solito. Hæc habent indicia animi plurimum sentis. Sed neque ignosce lateri tuo : concordia omnis in solo concubitu : Venus prior ea re neganda. Sunt, qui jubeant uti satureiis herbis noxiis : (ista sunt toxica mea sententia.) Aut terunt piper cum semine urticæ urentis ; et pyrethra flava, permixta cum vino veteri. Sed Dea, quam sublimis Eryx habet sub colle umbroso, non sinit sic venire ad sua gaudia. Bulbus albus, qui venit ab urbe Pelasga Alcathoi, et herba salax, quæ pètitur ex horto, et ova comedantur : mella Hymettia comedantur, et nuces,

si quæ.—410 Fr. et Pat. acta nega.—411 Alii Tu neque. In quibusdam ne parce.—413 Al. omnis in illo, vel in illo est.—421 Al. Alcathoë. V. et To. Pe-

NOTE

Thyestis filius.

408 Tyndaris] Clytæmnestra est, Tyndari filia, quæ adulteri ope Agamemnonem maritum occidit.

415 Saturcia] Herba est hortensis odorifera, qua etiam in condimentis utuntur. Gall. *Sarriette*. Sed Satureia fæminino genere cum apud Plinium et Columellam legatur, omnino in Mycilli sententiam concesserim qui de cibo ex Satyrio herba solo contactu Venerem provocante intelligit, aut ejusmodi aliqua compositione.

417 Mordacis] Nempe urtica, si le-

viter tractetur, manns urit et mordet.

418 Pyrethra] Herba est, ejus radix præsertim igneæ est naturæ ; unde a Græcis nomen inditum.

419 Dea] Venus.

420 Eryx] Mons est Siciliae, ubi templum Venus habuit, quæ inde Erycina dicta.

421 Alcathoi] Fuit Alcathous Pelopis filius, a quo Megara condita, unde bulbi, quos maxime probat Cato, mittebantur.

422 Bulbus] Communi illo nomine appellantur radices omnes rotundæ,

- Docta, quid ad medicas, Erato, deverteris ? 425
 Interior curru meta terenda meo est.
 Qui modo celabas monitu tua crimina nostro ;
 Flecte iter, et monitu detege furta meo.
 Nec levitas culpanda mea est : non semper eodem
 Impositos vento panda carina vehit. 430
 Nam modo Threicio Borea, modo currimus Euro :
 Sæpe tument Zephyro lintea, sæpe Noto.
 Aspice, ut in curru modo det fluitantia rector
 Lora, modo admissos arte retentet equos.
 Sunt quibus ingrata timida indulgentia servit : 435
 Et, si nulla subest æmula, languet amor.
 Luxuriant animi rebus plerumque secundis ;
 Nec facile est æqua commoda mente pati.
 Ut levis absumtis paulatim viribus ignis
 Ipse latet, summo candet in igne cinis : 440

quas pinus folio acuto præbuit. Erato docta, quamobrem deflectis ad artes medicas? meta interior tenenda est curru meo. Tu, qui modo tegebas peccata tua præcepto nostro, pedem refer, et præcepto meo profer crimina tua. Nec inconstantia mea est vituperanda: navis curva non fert semper eodem vento quos capit. Nam modo Aquilone Threicio impellimur, modo Euro; carbasa sæpe Favonio, sæpe Austro turgescunt. Vide, ut moderator in curru modo admittat luxas habenas, modo coercet arte equos incitatos. Sunt, quibus meticulousum obsequium est inutile: et amor torpet, si nulla subit pellex. Mentis lasciviunt plerumque rebus prosperis; nec facile est bona ferre æquo animo. Ut ignis levis ipse conditur ardore paulatim con-

lasgi.—425 Medicas Mor. vulgo magicas. Alii diverteris: unus Heins. reverteris: Fr. et edd. quædam converterteris.—426 Al. meta tenenda.—430 Duo Impositas: Be. Imposito: alii In portus.—432 R. Sæpe damus.—433 Be. unus in cursu. Vulg. dat fluitan.—436 Pal. nulla subit: Heins. conj. subis.—437 Li. et Me. quandoque secundis.—440 R. et unus V. summo calet: al. summo qui calet; sed calet; cum calet; qui latet, et simil. Heins. conj. summo canet, idque

NOTE

quales sunt cepa, allium, &c.

424 *Nuces*] *Des pignons.*

425 *Erato*] *Musa est, quam hujus libri initio invocavit.*

426 *Interior*] *Metaphora ab aurigantibus, de quibus jam sæpe, supra Amor. III. Id est, Propius ad rem veniendum.*

431 *Threicio*] *Quia ad Septemtrionem magis quam Italia aut Græcia*

deflexa est Thracia, ideo Boreas a Septemtrione flans Threicius dicitur.

Euro] *Ventus est flans ab ortu Euræus.*

432 *Zephyro*] *Ab occidente spirat Zephyrus.*

Noto] *Meridionalis est Notus.*

440 *Candet*] *Candidus est admodum cinis quo pruna tegitur, postquam violentior ignis erupit.*

- Sed tamen extinctas admoto sulfure flammæ
 Invenit; et lumen, quod fuit ante, redit:
 Sic, ubi pigra situ securaque pectora torpent,
 Acribus est stimulis eliciendus amor.
 Fac timeat de te, tepidamque recalface mentem: 445
 Palleat indicio criminis illa tui.
 O quater, et quoties numero comprehendere non est,
 Felicem, de quo læsa puella dolet!
 Quæ, simul invitas crimen pervenit ad aures,
 Excidit; et miseræ voxque colorque fugit. 450
 Ille ego sim, cujus laniet furiosa capillos:
 Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas:
 Quem videat lacrymans: quem torvis spectet ocellis:
 Quo sine non possit vivere; posse velit.
 Si spatium quæras; breve sit, quo læsa queratur: 455
 Ne lenta vires colligat ira mora.
 Candida jamdudum cingantur colla lacertis:
 Inque tuos flens est accipienda sinus.
 Oscula da flenti: Veneris da gaudia flenti.
 Pax erit: hoc uno solvitur ira modo. 460
 Cum bene sævierit, cum certa videbitur hostis;
 Tum pete concubitus foedera: mitis erit.

sumto, cinis albicat in extremo igne; sed tamen manifestat flammæ extinctas sulfure appposito, et lumen, quod fuit ante, renovatur: sic, ubi mentes situ torpentes, et tranquillæ languent, amor est excitandus vehementibus aculeis. Fac metuat de te, et excita animum torpentem: illa exalbescat indicio culpæ tuæ. O quater beatum, et quoties non licet assequi numero, de quo puella offensa mæsta est! Quæ, statim atque peccatum aures subivit invitas, lapsa est; et vox et color destituit infelicem. Ego sim ille, cujus amens laceret crines: ego sim ille, in cujus genas molles involet: quem flens aspiciat: quem intueatur infensis oculis: sine quo non queat vivere: optet posse. Si tempus quæras; sit breve, quo offensa doleat; ne ira sumat vires longa mora. Jamdudum cervicem niveas complectaris brachiis: et lacrymans fovenda est tuo gremio. Da suavia lacrymanti: da gaudia Veneris lacrymanti. Concordia erit: ira sedatur hoc uno modo. Cum multum insaniverit, cum videbitur hostis pertinax: tum posse foedera concubitus, lenis erit. Pax ibi habitat telis

unus cod. exhibet.—441 Unus Pat. *admoto carcere*; unde conj. Heins. *amato carcere*: N. *admoto flamine*. Arg. *sulfure tædas*.—444 Al. *alliciendus*.—447 O *quater* R. et quatuor al. vulgo *O quantum*.—450 Sa. et tres al. *mensque colorque*.—451 Duo libri *cujus rapiat*.—452 Arg. et Voss. *cui secet*.—453 R. et Pal. *torvus sp. ocellus*. Be. *oculis quem sp. amaris*.—458 Al. *tuò sinu*. Duo libri ex-

NOTÆ

450 *Excidit*] Vide quæ supra Art. Amat. i. 539. monuimus.
 Delph. et Var. Clas. Ovid.

Illic depositis habitat Concordia telis :

Illo (crede mihi) Gratia nata loco est.

Quæ modo pugnarunt, jungunt sua rostra columbæ ; 465

Quarum blanditias verbaque murmur habet.

Prima fuit rerum confusa sine ordine moles :

Unaque erant facies sidera, terra, fretum.

Mox cælum impositum terris : humus æquore cincta est :

Inque suas partes cessit inane Chaos. 470

Sylva feras, volucres aër accepit habendas :

In liquida pisces delituistis aqua.

Tum genus humanum solis errabat in agris :

Idque meræ vires, et rude pectus erat.

Sylva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes : 475

Jamque diu nulli cognitus alter erat.

Blanda truces animos fertur mollisse voluptas :

Constiterant uno foemina virque loco.

Quid facerent ? ipsi nullo didicere magistro :

Arte Venus nulla dulce peregit opus. 480

Ales habet, quod amet : cum quo sua gaudia jungat,

Invenit in media foemina piscis aqua.

remotis: (crede mihi) gratia nata est illo loco. Columbæ, quæ modo certaverunt, copulant sua rostra; quarum murmur habet blanditias et verba. Prima massa fuit confusa sine ordine rerum; et sidera, terra, mare erant unus vultus. Mox cælum evectum super terras; terra circumdata est mari: et Chaos inane distributum est in suas partes. Sylva accepit feras possidendas, aër aves; pisces conditi estis aqua fluida. Tum gens humana vagabatur in campis desertis; et id erat vires puræ, et corpus crassum. Nemus fuerat habitatio, herba esca, frondes lecti: et jamdiu nulli alter erat notus. Suavis voluptas dicitur delinisse animos feros: foemina et vir coaluerant uno loco. Ipsi didicerunt nullo præceptore quid agerent: Venus absolvit opus suave sine arte. Avis habet, quod amet: piscis foemina reperit in aqua media, cum quo fruatur suis gaudiis. Cervæ sequitur comparem;

cupienda.—460 R. tollitur ira.—463 Mor. Illic compositis.—464 Arund. et tres al. Gratia juncta.—466 R. blanditiæ. Sa. verbaque vultus. Sex scripti habent.—468 Alii erat facies.—471 Aldinæ: Sylva feras cepit, volucres agitabilis aër.—474 Al. Hisque meræ: Gryph. Edd. Hisque novæ vires. Sex scripti rude pectus: vulgo rude corpus.—475 Francius, fuerant.—478 Al. virque toro.—479 Arund. Quod facerent, ipsi.—482 Unus R. Convenit in. Jun. in medias aquas.—483 Sex

NOTE

470 Chaos] Materia prima est in- poris, non ratione animi quicquam formis seu confusa. administrabant.

474 Vires] Quia tum viribus cor-

- Cerva parem sequitur; serpens serpente tenetur :
 Hæret adulterio cum cane nexa canis.
 Læta salitur ovis : tauro quoque læta juvenca est : 485
 Sustinet immundum sima capella marem.
 In furias agitantur equæ, spatiumque remota
 Per loca dividos amne sequuntur equos.
 Ergo age; et iratæ medicamina fortia præbe :
 Illa feri requiem sola doloris habent. 490
 Illa Machaonios superant medicamina succos :
 His, ubi peccaris, restituendus eris.
 Hæc ego cum canerem, subito manifestus Apollo
 Movit inauratæ pollice fila lyræ.
 In manibus laurus : sacris inducta capillis 495
 Laurus erat : vates ille videndus agit.
 Is mihi, Lascivi, dixit, præceptor Amoris,
 Duc, age, discipulos ad mea templa tuos.

anguis capitur angue: canis juncta adulterio manet cum cane. Ovis læta initur: junix quoque exhilaratur tauro: capella sima fert marem impurum. Equæ in furias eunt, et sequuntur equos dividos flumine per loca intervallo dissita. Ergo age, adhibe præstantia remedia ira incensæ: illa sola medentur crudeli dolori. Illa medicamenta potiora sunt succis Machaoniis: eris restituendus his, cum peccaveris. Cum hæc modularer, repente Apollo manifestus pulsavit pollice fila lyræ inauratæ. Laurus in manibus: laurus erat innexa sacris capillis: ille vates videndus me agit. Is dixit mihi, Præceptor amoris luxuriosi, age, ducito discipu-

scripti Cerva marem.—485 Heins. malebat tauro sua læta.—486 Be. capellu caprum.—487 Remota prima—Ed. vulgo remoto: scripti nonnulli remotæ: Pal. remotos.—488 Multi codd. diversos amne, vel dividos.—494 R. consona fila.—495 Al. induta cap. unus obductu.—496 Agit C. vulgo adest: pr. Ed. et scripti

NOTÆ

487 *In furias*] ‘Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.’ Virgil.

489 *Medicamina*] De Venere intelligit.

491 *Machaonios*] Æsculapii fuit filius Machaon, medica arte insignis, quem cum Podalirio fratre Agamemnon ad bellum Trojanum duxit, ubi multum sanandis ægrotis profuit.

493 *Apollo*] Phæbus est aut Sol,

quem Medicinæ, Rhetoricæ, Musicæ, Poëticæ, inventorem voluerunt; lyra tantum valens, ut ad ejus cantum Trojæ mœnia extruxisse dicatur.

495 *Laurus*] Hanc castissimam arborem propter Daphnen, quæ in eam sese abscondidit Apollinis libidinem fugiens, ipse Apollo postea amavit.

498 *Mea*] Ædem Apollinis Delphici intelligit, ubi plurima oracula ipse reddere solitus.

Est ibi diversum fama celebrata per orbem
 Litera ; cognosci quæ sibi quemque jubet. 500
 Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit ;
 Atque opus ad vires exiget omne suas.
 Cui faciem natura dedit, spectetur ab illa :
 Cui color est, humero sæpe patente cubet. 505
 Qui sermone placet, taciturna silentia rumpat :
 Qui canit arte, canat : qui bibit arte, bibat.
 Sed neque declament medio sermone diserti :
 Nec sua non sanus scripta poëta legat
 Sic monuit Phœbus : Phœbo parete monenti.
 Certa Dei sacro est hujus in ore fides. 510
 Ad propiora vocor : quisquis sapienter amabit,
 Vincet, et e nostra, quod petet, arte feret.
 Credita nec semper sulci cum fœnore reddunt :
 Nec semper dubias adjuvat aura rates.
 Quod juvat, exiguum ; plus est, quod lædit amantes : 515
 Proponant animo multa ferenda suo.

los tuos ad mea templa. Est ibi dictum fama approbatum per totum orbem, quod imperat unicuique, ut seipsum cognoscat. Qui erit sibi perspectus, solus amabit sapienter ; et modum faciet omnibus operibus ex suis viribus. Ille, cui natura dedit formam, aspiciatur ab illa : qui candidus est, decumbat humero sæpe aperto. Qui gratus est sermone, frangat silentia taciturna : qui suaviter cantat, cantet : qui bibit eleganter, bibat. Sed neque facundi declament sermone medio : nec poëta insanus legat sua poëmata. Ita jussit Apollo : obedite Apollini jubenti. Fides tuta est in ore sacro hujus Dei. Poscor ad propiora : quisquis sapienter amabit, victor erit ; et reportabit ab arte nostra, quod postulabit. Neque sulci referunt semper commissa cum usura : nec ventus promovet semper naves incertas. Quod gratum est amantibus, est parvum ; majus est, quod offendit. Multa arbitrentur

plerique adit : R. et unus Pat. abit : septem al. erat : quatuor ait.—499 Al. Est ubi : R. et duo al. cum pr. Ed. tibi : Pol. et duo alii mihi. A. div. celebrata fama per orbem.—500 N. quemque decet ; unde Heins. conj. docet.—504 Burm. conj. semipatente.—505 Fr. nocitura silentia, Exc. I. et quatuor Heins. rumpat : vulgo vitet.—508 Al. vesanus.—511 Al. patienter amabit.—515 Scripti potiores, teste Heinsio, lædat. Burm. ita mallet interpungere :

NOTE

499 *Diversum*] In partes diversas sectum.

500 *Litera*] Chiloni, ut Plinius docet, mortales oraculorum societatem dedere, tria præcepta ejus Delphis consecrando aureis literis, quæ hæc sunt : Noscere se quemque : Nihil

nimum : Comitum æris alieni ac litis esse miseriam.

504 *Patente*] Ut cutis candor appareat.

507 *Medio*] Tum præcipue declamandi periculum.

511 *Propiora*] Quæ magis ad amo-

Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla ;
 Cœrula quot baccas Pallados arbor habet ;
 Littore quot conchæ ; tot sunt in amore dolores :
 Quæ patimur, multo spicula felle madent. 520
 Dicta erit isse foras, quam tu fortasse videbis ;
 Isse foras, et te falsa videre, puta.
 Clausa tibi fuerit promissa janua nocte :
 Perfer et immunda ponere corpus humo.
 Forsitan et vultu mendax ancilla superbo 525
 Dicet, Quid nostras obsidet iste fores ?
 Postibus et duræ supplex blandire puellæ ;
 Et capiti demtas in fore pone rosas.
 Cum volet, accedes : cum te vitabit, abibis.
 Dedecet ingenuos tædia ferre sui. 530
 Effugere hunc non est, quare tibi possit amica
 Dicere ? non omni tempore sensus adest.

toleranda animo suo. Quot lepores in Atho, quot apes aluntur in Hybla ; quot baccas habet arbor cœrulea Minervæ ; quot conchæ littore ; tot sunt dolores in amore. Tela, quibus vulneramur, plena sunt plurimo felle. Illa, quam tu forte aspicias, dicta erit exiisse : credito exivisse, et te falsa intueri. Fores fuerint tibi obstructæ nocte pacta, sustine etiam demittere corpus terræ sordidæ. Forte etiam famula subdola dicet vultu elato, Quamobrem iste obsessam tenet nostram januam ? Delinito etiam supplex postes puellæ crudelis ; et suspende foribus rosas sublatas e capite. Adibis, quando volet ; recedes, cum te fugiet. Dedecet ingenuos sui pati tædia. Quamobrem amica possit tibi dicere, Non datur hunc vitare ? ratio

plus est, quod lædit. Amantes Proponant, &c.—520 Unus R. felle virent.—521 Al. cum tu. R. fortasse videres.—521 Tres Heins. Perfer et in nuda : quidam in dura : unus perfer in nuda. Alii ponito corpus.—526 V. Quis nostras. Quidam edd. et scripti possidet iste.—527 Multi scripti et diræ. Edd. plurimæ duræ precibus. Heins. eduræ.—528 Al. limine pone.—531 Hunc corr. Heins. quia codd. quidam exhibent huic : vulgo hinc. Conj. Heins. cave ne tibi possit amica Dicere.—532 Adest N. et sex al. vulgo abest : scripti plerique obst.—

NOTÆ

rum felicitatem conducunt.

517 *Atho*] Athos Macedoniæ mons est altissimus.

Hybla] Urbs fuit Siciliae, apibus et optimo melle laudatissima.

518 *Pallados arbor*] Olea est, quam repente e terræ gremio hominibus Pallas obtulit, cum Cecropis urbi nomen suum, victo Neptuno, qui equum

pro munere dederat, victrix imposuit.

519 *Tot sunt in*] Atqui, 'nocet emta dolore voluptas,' si Epicureo sed callidissimo Flacco credimus. Cur non igitur in suum objectum Mens nostra, quæ a Deo est, tot nugis delusa, tandem reflectitur ? Me piget profecto in his versari, nisi quia faciendum fuit ; et forte aliquis faci-

Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellæ,
Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.

Quid moror in parvis? animus majoribus instet. 535

Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.

Ardua molimur: sed nulla, nisi ardua, virtus.

Difficilis nostra poscitur arte labor.

Rivalem patienter habe; victoria tecum

Stabit: eris magni victor in arce Jovis. 540

Hæc tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas

Dicere: nil istis ars mea majus habet.

Innuet illa, feras: scribet, ne tange tabellas:

Unde volet, veniat: quoque libebit, eat.

Hoc in legitima præstant uxore mariti; 545

Cum tener, ad partes tu quoque, somne, venis.

Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte.

Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.

non adest omni tempore. Nec indecorum crede tolerare maledicta nec ictus puellæ, nec pedes molles deosculari. Quamobrem hæreo in parvis? Mens majora inquirat. Magna proferam; plebs, adesto toto animo. Ad difficilia anhelamus; sed nulla virtus, nisi difficilis. Labor improbus petitur a nostra arte. Fer rivalem æquo animo; victoria tecum manebit: eris victor in arce magni Jovis. Puta non hominem, sed quercus Pelasgas te hæc docere: ars mea nihil habet majus istis. Illa innuet, patere: scribet, ne tange tabellas: redeat, unde libuerit; et eat, quo voluerit. Mariti hoc agant in uxore legitima. Cum, somne mollis, tu quoque venis ad partes. Fateor, ego non sum perfectus in hac arte. Quid agam? sum ipse minor

533 N. mala dicta.—535 Instet Pat. vulgo instat.—536 A. Vera canam: Sch. Magna paro.—537 Al. nisi ardua vincunt: unus vincant.—543 Nonnulli Innuet: unus Innuat. Fr. Jun. Sa. et Be. feres.—544 Apr. et ed. Gryph. ann. 1554. et Bersm. Unde libet. Ed. Mycill. quaque libebit: quinque libri quove.—545 Unus

NOTÆ

lius ex nostro labore nequitias naturæ cognoverit, quas citius et in perpetuum oderit.

530 *Tædia ferre sui*] Id est, Videre et pati quod alius ipsum ægre videat, aut cum eo sit.

532 *Non omni*] Verba sunt, quæ ingrato amanti dicere possit puella, qui nequidem se molestum sentit, &c. quem stupiditatis arguere oporteat.

540 *Victor in*] Sicuti Imperatores, qui triumphantes ad Jovis Capitolini

ædes triumphali curru vehebantur.

541 *Quercus*] In Epiro Dodona urbs fuit, juxta quam Pelasgi Jovi templum construxerunt, adjacente nemore; cujus quercus, aut etiam iis insidentes columbæ, humana voce responsa darent.

543 *Innuet*] Id est, Rivalem aliquo amoris signo beabit.

Scribet] Ad rivalem, scilicet.

546 *Cum tener*] Id est, Possit ire dormiente marito uxor quo volet, et

- Mene palam nostræ det quisquam signa puellæ ?
 Et patiar ? nec me quolibet ira ferat ? 550
 Oscula vir dederat (memini) suus : oscula questus
 Sum data : barbarie noster abundat amor.
 Non semel hoc vitium nocuit mihi : doctior ille,
 Quo veniunt alii conciliante viro.
 Sed melius nescisse fuit. Sine furta tegantur : 555
 Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.
 Quo magis, o juvenes, deprehendere parcite vestras.
 Peccent : peccantes verba dedisse putent.
 Crescit amor prensis : ubi par fortuna duorum est,
 In causa damni perstat uterque sui. 560
 Fabula narratur toto notissima cœlo,
 Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.
 Mars pater, insano Veneris turbatus amore,
 De duce terribili factus amator erat.
 Nec Venus oranti (neque enim Dea mollior ulla est) 565
 Rustica Gradivo, difficilisve fuit.

meis præceptis. Quisquamne signa det puellæ nostræ coram me? et feram? nec ira me quolibet rapiat? Maritus suus deosculatus erat, (recordor,) conquestus sum deosculatum fuisse: amor noster plenus est ferocia. Hoc vitium sæpe mihi obfuit: ille callidior, quo conciliante fœminæ adeunt alium virum. Sed utilius fuit ignorasse: permittite furtivi concubitus celentur; ne pudor agnitus recedat a facie deprehensa. Quo magis, o juvenes, fugite corripere vestras. Ludant: ludentes arbitrentur fefellisse. Amor augetur deprehensis: ubi æqualis est fortuna duorum, uterque hæret firmiter in causa sui dispendii. Fabula notissima celebratur toto cælo, Mars et Venus deprehensi arte Vulcani. Mars pater, correptus furioso amore Veneris, factus erat amator de duce formidabili. Nec Venus (neque enim Dea ulla est blandior) fuit morosa vel difficilis Gradivo. Ah quoties lasciva perhibetur

*****

V. præstent.—550 Ed. Mycill. *ne me*. C. et Jun. *qualibet*. Scripti et pr. Ed. *feret*.—551 Be. *unus ubi dederat, memini, sua*. Pal. *memini sua basia questus*.—552 R. *barbaria*: Sa. *barbariæ*. Unus Heins. *abundet*.—554 Al. *viri*.—556 Al. *Nec fugiat*. Alii *falsus ab ore*: pr. Ed. et multi scripti *lassus ab ore*. N. *Nec fug. fasso victus amore pudor*.—561 Heins. *narrantur*.—562 Al. *Mulciberi*.—563 R. *succensus amore*: Apr. *turpatus*: Francius *stimulatus*.—564 Pat. *amator*

NOTÆ

- unde volet venire. illum, cum quo deprehenderis, illa amet.
 556 *Ne fugiat*] Ut postea impudenter et in ipso ore peccet puella. 560 *In causa*] Uterque mutuo magis amore implicatur.
 559 *Crescit*] Ut sic non te, qui puellam in furto deprehenderis, sed 562 *Mulciberis*] Vulcanus est a mul-

Ah quoties lasciva pedes risisse mariti
 Dicitur, et duras igne vel arte manus !
 Marte palam simulat Vulcanum imitata, decebat :
 Multaque cum forma gratia mixta fuit. 570
 Sed bene concubitus primos celare solebant.
 Plena verecundi culpa pudoris erat.
 Indicio Solis (quis Solem fallere possit ?)
 Cognita Vulcano conjugis acta suæ.
 Quam mala, Sol, exempla moves ? pete munus ab illa ; 575
 Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
 Mulciber obscuros lectum circaque superque
 Disponit laqueos : lumina fallit opus.
 Fingit iter Lemnon : veniunt ad fœdus amantes :
 Impliciti laqueis nudus uterque jacent. 580
 Convocat ille Deos : præbent spectacula capti.
 Vix lacrymas Venerem continuisse putant.

despexisse pedes mariti, et manus asperas igne vel arte ! Fingens Vulcanum imitatur coram Marte, decebat ; et multa suavitas juncta erat formæ. Sed solebant bene tegere primos concubitus. Peccatum erat plenum pudoris verecundi. Facta uxoris suæ perspecta Vulcano indicio Solis : (quis possit Solem latere ?) Quam mala exempla doces, o Sol ? posce illam donum. Et habet, quod tibi dare queat, si sileas. Vulcanus aptat retia cæca et circa et super torum : opus fugit oculos. Simulat iter in Lemnon : amantes succedunt ad fœdus : uterque nudus retibus involuti jacent. Ille congregat Deos : impliciti sunt spectaculo. Credunt Venerem vix coercuisse

eras.—567 Vulg. pedem risisse.—569 Simulat Mor. quinque Heins. simulet: quidam simul et : unus Heins. similis. Pro decebat unus Pal. decenter.—571 Al. primo.—573 Multi fallere posset.—576 Pal. At tibi: Be. unus Hæc tibi.—580 Fr. et Apr. Implicitis.—582 Al. continuisse ferunt.—584 Sex Heins. appo-

NOTE

cendo ferro *mulciber* aut *mulcifer* dictus, Jovis et Junonis filius, Veneris maritus; quam in adulterio cum Marte deprehensam catenis constrinxit, deridendamque Diis propinavit.

566 *Gradivo*] Id nominis a *gradiendo*, vel a *κράδαλνεν* seu hastæ vibratione, Mars Deus belli consecutus est.

567 *Pedes*] Eum e cælo Jupiter in insulam Lemnum propter corporis deformitatem dedit præcipitem; quo

casu crure fracto claudus factus est.

573 *Solis*] Ille vero deprehensus Vulcano indicavit.

578 *Laqueos*] Ferreos sed tamen tenuissimos ille supposuit.

579 *Lemnon*] Insula est maris Ægæi, in qua Vulcanus sedem posuit et ferrariam fecit, multiplicemque ferri et ignis usum docuit incolas, memor quod cælo ruentem exceperent.

Non vultus texisse suos, non denique possunt

Partibus obscœnis opposuisse manus.

Hic aliquis ridens, In me, fortissime Mavors,

585

Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait.

Vix precibus, Neptune, tuis captiva resolvit

Corpora. Mars Threcen occupat; illa Paphon.

Hoc tibi profectum, Vulcane: quod ante tegebant,

Liberius faciunt, ut pudor omnis abest.

590

Sæpe tamen demens stulte fecisse fateris:

Teque ferunt iræ pœnituisse tuæ.

Hoc vetui: vos ecce vetat deprensa Dione

Insidias illas, quas tulit ipsa, pati.

Nec vos rivali laqueos disponite: nec vos

595

Excipite arcana verba notata manu.

Ista viri captent (si jam captanda putabunt)

Quos faciunt justos ignis et unda viros.

lacrymas. Nequeunt operuisse faciem suam, non denique apposuisse manus partibus turpibus. Aliquis illos irridens inquit, Mars invicte, transfer retia in me, si tibi sunt gravia. Vix expedivit corpora captiva tuis precibus, o Neptune. Mars in Thraciam contendit; illa Paphon. Istud consecutus es, Vulcane; faciunt audacius quod ante velabant, postquam omnis pudor recessit. Sæpe tamen agnoscis inepte fecisse, insane: et aiunt te pœnituisse iræ tuæ. Hoc prohibui: ecce Venus correpta vos prohibet pati illos dolos, quibus ipsa fuit capta. Nec vos retia tendite rivali; nec vos captate verba signata manu secreta. Ista quærant viri (si jam credent quærenda) quos ignis et aqua faciunt justos viros. Ecce iterum moneo; nihil

suisse: quatuor imposuisse.—585 Tres Heins. Hos aliquis: plures Hinc.—588 Pat. unus Thracem occupat: vulgo Creten.—589 Profectum unus V. vulgo profecit: R. profecto: ceteri plerique profecto: Fr. et septem al. pro facto.—592 Fr. et duo R. artis pœnit.—594 Al. ipsa, dare: V. unus ipsa, peti. Ba. Insidias ulli, q. t. i. dare.—597 Quidam præferunt si tam capt.—598 Al. Quos

NOTE

585 *Mavors*] *Mavors*, quasi magna vertens, Mars quoque dicitur a Poëtis.

587 *Neptune*] Hujus fingunt precipi irretitos Vulcanum dimisisse.

588 *Threcen*] Quia populi bellicosissimi Thraces.

Paphon] Urbs est Cypri Veneris sacra.

593 *Dione*] Nympha fuit, Oceani

et Tethyos filia, Veneris mater, a qua *Dionæa* dicta est, nonnunquam etiam *Dione*.

598 *Quos faciunt*] Solebant in solennibus nuptiis vir et fœmina ignem et aquam adhibita elementa utrinque contingere; ut ita ceteras quoque res necessarias communes esse discerent; atque hoc ritu legitimi dicuntur mariti.

En iterum testor : nihil hic, nisi lege remissum,

Luditur : in nostris instita nulla jocis.

600

Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis,

Magnaque Threicia sacra reperta Samo ?

Exigua est virtus, præstare silentia rebus :

At contra gravis est culpa, tacenda loqui.

O bene ; quod, frustra captatis arbore pomis,

605

Garrulus in media Tantalus aret aqua !

Præcipue Cytherea jubet sua sacra taceri.

Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.

Condita si non sunt Veneris mysteria cistis ;

Nec cava vesanis ictibus æra sonant :

610

hic, nisi lege, concessum. Nulla instita decipitur nostris jocis. Quis audeat in vulgus profanum propalare mysteria Cereris, et magna sacra inventa in Samo Thracia? parva est virtus, res silentio condere: at contra magnum est crimen dicere tacenda. O bene; quod loquax Tantalus sitit in media aqua, pomis frustra petitis ex arbore! Cytherea præsertim monet sua sacra silentio involvi. Hortor, ne quis garrulus accedat ad illa. Arcana Veneris si non sunt clausa cistis; nec

faciet.—599 Fr. nihil hic non lege. L. lege solutum.—601 Vulgo audet vulg. profanus.—603 Al. Eximia est, vel Eximia en.—604 Unus Be. tegenda loqui.—605 Al. Quam bene.—610 Mor. et quinque al. sonent.—611 Alii Sic tamen in-

NOTÆ

599 *Remissum*] Jam in primo matronas secluserat.

600 *Instita*] Matronæ per fasciolas, quibus utebantur, sunt intelligendæ.

601 *Cereris*] Hujus frugum Deæ tam secreta fuerunt sacra, ut commune mysterii nomen illis tanquam proprium auctores tribuerint.

602 *Threicia*] Samothrace est Ægæi maris insula ad Thraciam porrecta, ubi magnificentum templum, et Cereris maxima religio.

Reperta] Cærimoniæ, quas Athenienses omnium celeberrimas in Eleusina faciunt, quæ in Samothracia atque in Thracia, unde eas Orpheus sumsisse traditur, fiunt, in Gnoso apud Cretam prisca lege statutoque tempore celebrantur: quo palam est ejusmodi cærimonias ab eis ad alias gentes fuisse traductas. Diodorus.

606 *Garrulus*] Deorum arcana, quæ in eorum admissus convivium didicerat, mortalibus Tantalus, Jovis ex Plote nympha filius, evulgaverat: qui impietatis suæ apud inferos huic pænæ est addictus, ut inter epulas æterna fame, aquis laborum tenuis affluentibus, siti ardentissima torqueatur.

607 *Cytherea*] Venus est a Cytheris insula, quo primum concha maris advecta.

609 *Cistis*] Cistæ in sacris Cereris inter symbola habebantur, quibus clausa atque arcana omnia esse debere significabatur.

610 *Nec cava*] Ad Cybeles sacra alludit, quæ plurimo tympanizantium Corybantum strepitu, quo olim etiam Jovis pueri vagitus celaverant, celebrabantur: monetque sine multo strepitu sacra Veneris esse peragenda.

Attamen inter nos medio versantur in usu :

Sed sic, inter nos ut latuisse velint.

Ipsa Venus pubem, quoties velamina ponit,

Protegitur læva semireducta manu.

In medio passimque coit pecus : hoc quoque viso, 615

Avertit vultus sæpe puella suos.

Conveniunt thalami furtis et janua nostris :

Parsque sub injecta veste pudenda latet.

Et si non tenebras, at quiddam nubis opacæ

Quærimus ; atque aliquid luce patente minus. 620

Tunc quoque, cum solem nondum prohibebat et imbrem

Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat ;

In nemore atque antris, non sub Jove, juncta voluptas.

Tanta rudi populo cura pudoris erat.

At nunc nocturnis titulos imponimus actis : 625

Atque emitur magno nil, nisi posse loqui.

Scilicet excuties omnes ubicumque puellas,

Cuilibet ut dicas, Hæc quoque nostra fuit :

cæra cava resonant ictibus insanis ; attamen sunt in usu medio inter nos ; sic tamen, ut velint celata esse inter nos. Ipsa Venus, quoties exiit vestes, velatur pubem manu sinistra semireflexa. Bruta junguntur palam et passim ; et hoc viso puella deflectit sæpe oculos suos. Cubicula et janua apta sunt secretis nostris : et verenda teguntur veste imposita. Et si non expetimus tenebras, at aliquid umbræ obscuræ, atque aliquid minus luce aperta. Tunc quoque, cum tegula nondum tuebatur a sole et nimbis, sed quercus præbebat domos et escam ; voluptas inita in sylva et speluncis, non in aperto : tanta cura pudoris erat crasso populo. At jam laudi ducimus facta nocturna : et nihil comparatur magno, nisi posse loqui. Nempe investigabis omnes ubicumque puellas, ut dicas unicuique, Hæc quoque fuit nostra : ne defi-

ter : unus Heins. Sed sic inter vos.—616 R. unus Avertis.—618 Duo Heins. superjecta veste.—619 Duo libri noctis opacæ.—620 V. et pr. Ed. atque aliud luce.—622 Pat. et Fr. dabant.—627 Ubicumque puellas C. et quatuor alii : prima Ed. et multi scripti ubicumque puella est : ed. Gryph. ann. 1554. ubi

NOTÆ

614 *Semireducta*] Id est, Ad mediam usque corporis partem, dextram versus, adducta.

622 *Sed quercus*] De primis loquitur temporibus, quibus glande vixisse homines, et in sylvis habitasse voluerunt.

623 *Jove*] Id est, cælo aperto.

625 *Titulos*] Eos damnat, qui, quod nocte egerunt, die, ut inde gloriam consequantur, proferunt.

626 *Posse loqui*] Vix linguam contineri posse dicit.

627 *Scilicet*] Vim habet prohibendi

- Ne desint, quas tu digitis ostendere possis ;
 Ut quamque attigeris, fabula turpis erit. 630
- Parva queror : fingunt quidam, quæ vera negarent,
 Et nulli non se concubuisse ferunt.
- Corpora si nequeunt, quæ possunt nomina tractant :
 Famaque, non tacto corpore, crimen habet.
- I nunc, claude fores, custos odiose, puellæ ; 635
 Et centum duris postibus adde seras.
- Quid tuti superest, cum nominis extat adulter ;
 Et credi, quod non contigit esse, cupit ?
- Nos etiam veros parce profitemur amores :
 Tectaque sunt solida mystica furta fide. 640
- Parcite præcipue vitia exprobrare puellæ,
 Utile quæ multis dissimulasse fuit.
- Nec suus Andromedæ color est objectus ab illo,
 Mobilis in gemino cui pede penna fuit.
- Omnibus Andromache visa est spatiosior æquo : 645
 Unus, qui modicam diceret, Hector erat.

ciant, quas tu possis digitis indicare. Ut singulas tetigeris, erunt fabula infamis. Conqueror parva : quidam simulant, quæ negarent si essent vera ; et cum nulla non dicunt se corpus commiscuisse. Si non possunt tangere corpora, tangunt nomina, quæ possunt ; et fama habet vitium, corpore intacto. Abi jam, oppone Januam, custos invise, puellæ ; et appone centum seras duris postibus. Quid certi restat, siquidem adulter invenitur nominis ; et optat credi, quod non contigit esse ? Nos raro proferimus etiam veros amores ; et furta mystica celata sunt fide firma. Nolite præsertim objicere puellæ mendas, quas multos jovit texisse. Nec color suus exprobratus Andromedæ ab illo, cui ala fuit agitabilis in utroque pede. Andromache visa est major justo omnibus : Hector erat solus, qui prædicaret modi-

quæque puella est.—629 Alii Nec desint : Marg. Bersm. Neu.—630 Al. Nec quanquam attigeris.—631 A. quædam. Voss. etiam.—633 Tractant unus A. et optimus R. vulgo tangunt. Quatuor Mss. et edd. priores, Ald. Mycill. et Bersm. quod p. nomine tangunt.—634 Al. Famaque non facto crimine.—636 R. Exc. Scal. et al. nonnulli obde seras.—637 Scripti multi ubi nominis.—641 Multi edd. Parcite præterea. Vulg. exprob. puellis.—642 R. nam multis : alii quod :

NOTE

hoc in loco hæc particula. Negat Poëta singulas esse quæ in urbe sunt recensendas puellas, ut quæ cum illis acta sint seu vere seu falso dicatur.

643 *Andromedæ]* Cephei Æthiopum regis filia Andromeda fusca fuisse dicitur ; quam ob Cassiopeæ matris

superbiam Perseus Jovis et Danaës filius ceto, marino monstro, expositam liberavit.

644 *Mobilis]* De Perseo loquitur, qui talaribus seu alatis calceamentis a Mercurio, cui ille carus fuit, donatus est.

Quod male fers, assuesce ; feres bene. Multa vetustas

Lenit : at incipiens omnia sentit amor.

Dum novus in viridi coalescit cortice ramus,

Concutiat tenerum quælibet aura, cadet.

650

Mox eadem ventis, spatio durata, resistet,

Firmaque adoptivas arbor habebit opes.

Eximit ipsa dies omnes e corpore mendas :

Quodque fuit vitium, desinit esse mora.

Ferre novæ nares taurorum terga recusant :

655

Assiduo domitas tempore fallit odor.

Nominibus mollire licet mala : fusca vocetur,

Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.

Si pæta est, Veneri similis : si flava, Minervæ.

Sit gracilis, macie quæ male viva sua est.

660

Dic habilem, quæcumque brevis ; quæ turgida, plenam :

Et lateat vitium proximitate boni.

cam. Quod male toleras, assuesce ; facile tolerabis : tempus multa delinit : at amor novus advertit omnia. Dum tener ramus adnascitur cortici viventi, quilibet ventus agitet tenerum, proteretur. Mox arbor eadem, confirmata tempore, contra ventos stabit, et valida habebit divitias adoptivas. Tempus ipsum tollit omnia vitia e corpore : et quod fuit vitium, cessat esse mora. Nares non assuetæ fugiunt tolerare coria taurorum : odor latet victas tempore continuo. Potes lenire malu nominibus : dicatur fusca, cui sanguis erit obscurior pice Illyrica. Si pæta est, Veneri similis : si cæsia, Minervæ : gracilis sit, quæ male viva est macie suæ. Dic agilem, quæcumque est parva ; bene habitam, quæ turgida : et vitium tegatur

pr. Ed. et decem scripti quam.—647 Li. cuncta vetustas.—648 Al. Leniet : incipiens. Al. Lenit, et.—649 Pal. pubescit cortice : tredecim callescit : Apr. calescit : unus Heins. durescit : alius candescit.—651 Eadem R. pro div. lect. et quatuor al. vulgo etiam. Alii resistit.—653 Duo Heins. Exuit ipsa : alius Auferat illa dies. Alii de corpore.—661 Alii Dic agilem.—666 Al. ligat

NOTE

645 *Andromache*] Æetionis Thebarum regis fuit filia, Hectoris Priami filii uxor, qui illi staturæ proceritatem, ut ab omnibus cerneretur, non objiciebat, immo modicam dicebat.

649 *Novus in viridi*] De arborum insitione loquitur.

652 *Adoptivas*] De fructibus loquitur, quorum succus ex arbore agresti equidem, bonitas ex insito surculo

est tamen.

655 *Novæ nares*] Homines dicit non assuetos vix primo corii, quo calceamenta fiunt, odorem ferre.

658 *Illyrica*] Pro quavis pice. Est autem Illyris, Illyricum, seu Illyria regio in ora maris Adriatici, Italiæ opposita.

Sanguis] Qui cutem colorat, scilicet et per eam videtur.

Nec quotus annus eat, nec, quo sit nata, require,

Consule : quæ rigidus munera Censor habet.

Præcipue, si flore caret, meliusque peractum

665

Tempus ; et albentes jam legit illa comas.

Utilis, o juvenes ! aut hæc, aut serior ætas.

Iste feret segetes ; iste serendus ager.

Dum vires annique sinunt, tolerate labores :

Jam veniet tacito curva senecta pede.

670

Aut mare remigiis, aut vomere findite terras ;

Aut fera belligeras addite in arma manus :

Aut latus, et vires, operamque afferte puellis.

Hoc quoque militiæ est : hoc quoque quærit opes.

Adde, quod est illis operum prudentia major :

675

Solus et, artifices qui facit, usus adest.

Illæ munditiis annorum damna rependunt :

Et faciunt cura, ne videantur anus.

Utque velis, Venerem jungunt per mille figuras.

Inveniat plures nulla tabella modos.

680

Illis sentitur non irritata voluptas :

Quod juvet, ex æquo foemina virque ferant.

vicinitate boni. Nec pete, quotus annus currat, nec quo consule sit nata : quam provinciam censor severus habet. Præsertim, si flos excidit, et anni festiviores exacti ; et illa jam habet capillos canentes. Aut hæc, aut ætas provecior est apta, o juvenes : iste ager proferet segetes ; iste est serendus. Dum vires et anni concedunt, ferte labores : senectus curva jam aderit pede tacito. Aut sulcate mare remigiis, aut humum vomere ; aut conferte manus belligeras in arma sæva : aut adhibete latus et vires et operam puellis. Hoc quoque est militiæ ; hoc quoque postulat vires. Adjice, quod illis adest scientia major operum : et experientia, quæ sola facit artifices. Illæ compensant damna annorum munditiis ; et efficiunt cura, ne credantur anus. * *

//////////

illa : R. cum potior. leget : al. legat, vel liget.—671 Al. mare navigiis ; et terram.—672 R. et duo al. virtute in arma.—674 Militiæ Exc. I. vulgo militia. Al. fecit opes.—677 Al. damna sequuntur : C. repellunt.—680 Inveniat unus Heins. al. Inveniet, vel Invenit.—681 Al. tractu irritata ; et tactu irr. duo Heins. tactu nutrita.—682 Al. juvat, et ferunt : R. vero lubet pro ju-

NOTÆ

664 *Consule*] Per Consulum seriem et officio præscriptum.

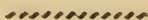
solebant Romani annos numerare.

666 *Legit*] Quas evellat, scilicet.

Censor] Cui in aliorum inspicere vitam et mores lege concessum, immo

675 *Illis*] Adultioribus puellis, scilicet.

- Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt :
 Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
- Odi quæ præbet, quia sit præbere necesse ; 685
 Siccaque de lana cogitat ipsa sua.
- Quæ datur officio, non est mihi grata voluptas.
 Officium faciat nulla puella mihi.
- Me voces audire juvat sua gaudia fassas :
 Utque morer memet, sustineamque, roget. 690
- Aspiciam dominæ victos amentis ocellos.
 Langueat ; et tangi se vetet illa diu.
- Hæc bona non primæ tribuit natura juventæ,
 Quæ cito post septem lustra venire solent.
- Qui properant, nova musta bibant : mihi fundat avitum 695
 Consulibus priscis condita testa merum.
- Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phœbo :
 Et lædunt nudos prata novella pedes.
- Scilicet Hermionen Helenæ præponere posses ?
 Et melior Gorge, quam sua mater, erat ? 700
- Ad Venerem quicumque voles attingere seram,
 Si modo duraris, præmia digna feres.
- Consciis ecce duos accepit lectus amantes :
 Ad thalami clausas, Musa, resiste fores.
- Sponte sua, sine te, celeberrima verba loquentur : 705
 Nec manus in lecto læva jacebit iners.
- Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
 In quibus occulte spicula figit Amor.
- Fecit in Andromache prius hoc fortissimus Hector ;
 Non solum bellis utilis ille fuit. 710
- Fecit et in capta Lyrneside magnus Achilles,
 Cum premeret mollem lassus ab hoste torum.

vat.—683 Al. *utrinque*.—686 Pal. *Hic quoque de lana*: Fr. *Sic quoque de*.—690 Vulg. *meme sustin*. Deinde R. et quinque alii *sustin. atque*. Heins. sic versum refingit: *Quæque morer memet sustineamque rogent*: ut ad voces referatur.—697 *Phæbo* R. et decem alii: vulgo *vento*, vel *ventis*.—698 Sex Heins. *lædunt teneros*.—701 Al. *At Ven*.—705 Fr. et Mor. et pr. Ed. *sine me*.—707 Vulgo *quid agant*.—708 *Figit* Exc. I. et quinque al. vulgo *tingit*: multi *tangit*.—710 Alii *Non solum*.—711 Apr. et duo al. *fortis Achilles*.—

- Illis te tangi manibus, Brisei, sinebas,
 Imbutæ Phrygia quæ nece semper erant.
 An fuit hoc ipsum, quod te, lasciva, juvaret, 715
 Ad tua victrices membra venire manus ?
 Crede mihi, non est Veneris properanda voluptas ;
 Sed sensim tarda prolicienda mora.
 Cum loca repereris, quæ tangi foemina gaudet ;
 Non obstat, tangas quo minus illa, pudor. 720
 Aspicias oculos tremulo fulgore micantes,
 Ut sol a liquida sæpe refulget aqua.
 Accedent questus, accedet amabile murmur,
 Et dulces gemitus, aptaque verba loco.
 Sed neque tu dominam velis majoribus usus 725
 Desine ; nec cursus anteat illa tuos.
 Ad metam properate simul : tum plena voluptas ;
 Cum pariter victi foemina virque jacent.
 Hic tibi servandus tenor est, cum libera dantur
 Otia ; furtivum nec timor urget opus. 730
 Cum mora non tuta est ; totis incumbere remis
 Utile, et admissio subdere calcar equo.
 Finis adest operi : palmam date, grata juvenus ;
 Sertaque odoratæ myrtea ferte comæ.
 Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi ; 735
 Æacides dextra ; pectore Nestor erat :

* * * *Finis appropinquat operis : date palmam, grata juvenus ; et exhibete corollas myrteas capillis unctis. Quantus Podalirius erat arte medica apud Græcos, Æacides dextra, Nestor eloquentia ; quantus Calchas visceribus,*

712 Multi pro lassus habent lapsus.—715 Be. *Nam fuit. Ha fuit unus Heins.*
 —718 *Prolicienda unns Pat. al. perficienda, projicienda, proficienda, prospicienda.*—722 Al. *in liquida : R. ad liquidas aquas : Pal. a liquidis aquis.*—723 Al. *accedant, accedat.*—724 Al. *joco. Loco Be. et quinque alii.*—726 Al. *Desere ; nec.*
 —729 *Scripti potiores et pr. Ed. versandus tenor.*—731 A. et Fr. *incumbere velis.*
 —733 N. et sex al. *lata juvenus : unns tota : Voss. Graia.*—735 V. *Epidau-*

NOTE

- 734 *Myrtea*] Qua qui Amatoria scriberent Poëtæ coronabantur, quia Veneri myrtus sacra.
 735 *Danaos*] Græcos intellige, a Danao Argivorum rege sic dictos.
Podalirius] Æsculapii fuit filius, Machaonis frater, de quo antea.
 736 *Pectore*] Ex quo melle dulcior Nestoris fluebat oratio.
Nestor] Nelqi fuit filius, summa

Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
 Automedon curru, tantus amator ego.
 Me vatem celebrate, viri, mihi dicite laudes :
 Cantetur toto nomen in orbe meum. 740
 Arma dedi vobis: dederat Vulcanus Achilli.
 Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
 Sed quicumque meo superarit Amazona ferro,
 Inscribat spoliis, Naso magister erat.
 Ecce rogant teneræ, sibi dem præcepta, puellæ. 745
 Vos eritis chartæ proxima cura meæ.

Telamonius armis, Automedon curru, ego tantus amator. Viri, canite me vatem; laudibus me efferte: nomen meum celebretur in toto orbe. Præbui vobis arma: Vulcanus præbuerat Achilli. Victores estote donis exhibitis, ut ille fuit victor. Sed quicumque vicerit Amazona meis telis, insculpat spoliis, Naso erat magister. Ecce puellæ molles orant, sibi præbeam documenta. Vos eritis cura proxima chartæ meæ.

rius arte.—744 Unus Heins. *Inscribant.* Plurimi scripti *Inscribat foliis.*

NOTE

prudencia et eloquentia celeberrimus, qui etiam 50. navibus in Trojam cum aliis Græcis principibus navigavit.

737 *Calchas*] Thestoris fuit filius, qui etiam cum Græcis ad Trojam profectus est, longe omnium ariolandi peritia, quam ab Apolline didicerat, præstantissimus.

Telamonius] Ajax est Telamonis filius, qui Græcis sua virtute in expugnanda Troja multum profuit.

738 *Automedon*] Achillis fuit aurga, Dioræ filius.

741 *Vulcanus*] Mortuo Patroclo, qui ab Hectore armis Achillis spoliatus, Thetis Achillis mater a Vulcano petiit, ut in ejus gratiam arma filio fabricaret.

743 *Amazona*] Dicuntur Amazones fœminas fuisse, quæ Mæotim et Tanaim incoluerunt, etiam fortissime bellum gesserunt, nisi pleraque fabulosa sunt. Pro quibusvis posuit puellis aut fœminis quæ Amoris castra sequantur.

P. OVIDII NASONIS
ARTIS AMATORIÆ

LIBER III.

ARMA dedi Danais in Amazonas. Arma supersunt,
Quæ tibi dem, et turmæ, Penthesilea, tuæ.

Ite in bella pares : vincant, quibus alma Dione
Faverit, et, toto qui volat orbe, Puer.

Non erat armatis æquum concurrere nudas :

5

Sic etiam vobis vincere turpe, viri.

Dixerit e multis aliquis, Quid virus in anguem
Adjicis ? et rabidæ tradis ovile lupæ ?

Præbui arma Græcis adversus Amazonas : arma restant, quæ tibi exhibeam et turmæ tuæ, o Penthesilea. Descendite pares ad militiam ; superiores discedant, quibus alma Dione faverit, et puer, qui volat per omnes terras. Non erat justum inermes descendere adversus armatos : sic etiam victoria potiri vobis indecorum, o viri. Aliquis e multis dixerit, Quamobrem addis venenum serpenti ? et credis ovile

1 Al. *Prima dedi*, ita ut interpungatur post *arma*.—2 Al. *et turbæ*.—7 Alii

NOTE

1 *Danais*] Id est, Viris adversus puellas militantibus, illisque insidiantibus.

2 *Penthesilea*] Amazonum fuit regina, quæ etiam Trojanis in auxilium venit, et post multa præclara belli

facinora ab Achille interfecta est.

3 *Dione*] Nympham diximus antea Veneris matrem, quæ tamen pro ipsa Venere sæpius ponitur.

4 *Puer*] Cupido est.

7 *Quid virus*] Quasi dicat sua ne-

Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.

Spectetur meritis quæque puella suis. 10

Si minor Atrides Helenen, Helenesque sororem

Quo premat Atrides crimine major habet;

Si scelere Œclides Talaionidæ Eriphyles

Vivus et in vivis ad Styga venit equis;

Est pia Penelope, lustris errante duobus, 15

Et totidem lustris bella gerente viro.

Respice Phyllaciden: et quæ comes isse marito

Fertur; et ante annos occubuisse suos.

Fata Pheretiadæ conjux Pagasæa redemit:

Proque sui est uxor funere lata viri. 20

lupæ furenti? Nolite spargere vitium paucarum in omnes. Quælibet puella pendatur meritis suis. Si junior Atrides habet crimen quo urgeat Helenen, et major Atrides crimen quo urgeat sororem Helenes; si Œclides descendit vivus, et in equis vivis ad Stygem crimine Eriphyles Talaionidæ; est pia Penelope, marito decem annis vagante, et totidem annis bella gerente. Aspice Phyllaciden, et quæ dicitur descendisse comes marito; et interiisse ante annos suos. Conjux Pagasæa redemit fata Pheretiadæ: et uxor est elata pro funere mariti sui. Excipe me,

virus in angues.—8 Al. rapidis, vel rabidis lupis. Be. credis ovile.—9 Unus Heins. dispergere crimen.—13 Vulgo Talaonidæ: ed. Gryph. ann. 1554. Talaonidæ.—15 At pia duo libri; tres ast.—20 Quidam Proque viro: al. Proque viro est uxor funere lata mori; vel passa mori; vel lecta mori. Fr. Proque suo est uxor

NOTÆ

quitia et calliditate satis armatas mulieres.

11 *Minor*] Menelaus est Atrei minor natu filius, sicuti Agamemnon major fuit.

Helenesque sororem] Clytæmnestra est, quæ Ægysthi adulteri ope Agamemnonem maritum, ut ante vidimus, trucidavit.

13 *Œclides*] Amphiarus est Œclei filius, augurandi arte peritissimus, quem latitantem Eriphyle uxor, aureo monili corrupta, prodidit, et ad bellum Thebanum, ubi se periturum sciebat, compulit: quo factum, ut hiatu terræ, primo quo ad Thebas venit die, absorptus sit.

Talaonidæ] Talaionis Argivorum regis filia.

14 *Styga*] Ad inferos; Styx enim inferorum fluvius, aut palus.

15 *Lustris errante*] Decem annos errasse Ulyssem, antequam ad uxorem, prostrato Ilio, pervenire posset, voluerunt Poëtæ: ex quo piam Penelopen pias esse et honestas alias mulieres, quædam si malæ sunt, Naso noster contendit.

17 *Phyllaciden*] Protesilaus est Iphicli filius, a Phylace, quæ sub ejus imperio fuit, sic dictus.

Quæ comes] Protesilaum primum e navi descendentem Hector, ut in Laodamiæ uxoris ejus epistola vidimus, mactavit. Quod cum intellexisset fœmina fidissima, ut mortui umbra saltem posset intueri a Diis solatium optavit: qua re impetrata in

Accipe me, Capaneu; cineres miscebimur, inquit
Iphias, in medios desiluitque rogos.

Ipsa quoque et cultu est et nomine fœmina Virtus.

Non mirum, populo si favet illa suo.

Nec tamen hæ mentes nostra poscuntur ab arte. 25

Conveniunt cymbæ vela minora meæ.

Nil, nisi lascivi per me discuntur amores:

Fœmina præcipiam quo sit amanda modo.

Fœmina nec flammæ, nec sævos discutit arcus.

Parcius hæc video tela nocere viris. 30

Sæpe viri fallunt; teneræ non sæpe puellæ:

Paucaque, si quæras, crimina fraudis habent.

Capaneu, inquit Iphias, confundemus cineres: et se dedit in medios rogos. Ipsa quoque virtus est fœmina habitu et nomine. Non mirum, si illa favet populo suo. Nec tamen ejusmodi ingenia expetuntur ab arte nostra. Vela minora competunt navigio meo. Nihil, nisi amores lascivi cognoscuntur per me: docebo, quomodo puella sit amanda. Puella neque excutit flammæ, neque arcus feros. Video hæc tela minus obesse viris. Viri sæpe decipiunt, puellæ molles non sæpe: et, si inqui-

funera passa viro.—21 Miscebimur conj. Heins. vulgo miscebimus.—24 Vulgo Nec mirum; et favet ipsa. Alii placet illa.—25 Alii pascuntur: unus nascuntur.—28 Al. præcipio.—29 Al. excutit arcus: R. pro div. lect. et multi al. effugit: Apr. defugit.—30 Heins. videas.—32 Sa. Parcaque. Unus Pal. habet.—33 Pha-

NOTÆ

illius amplexibus expiravit. Sed fabula est.

19 *Pheretiadæ*] Admetus est Pheretis filius Thessalus, qui Alcestin Peliaë filiam uxorem duxit, quæ maritum tanto amore dilexit, ut, parentibus ejus, mortem pro ipso oppetere renuentibus, illam ipsa ultro amplexa fuerit.

Pagasæa] Alceste est, quæ a Pagasæ Thessaliaë urbe sic dicta est.

21 *Capaneu*] Fuit Capaneus nobilis Argivus, qui una cum Polynice ad bellum Thebanum profectus, cum scalas muris admovere vellet, lapidibus a Thebanis fuit obrutus.

22 *Iphias*] Evadne est, Iphidis filia, quæ cum mariti funus celebraretur, se, nequicquam a tam præclaro amo-

ris facinore patre dehortante, in rogam projecit.

23 *Cultu*] Habitu muliebri Romæ colebatur Virtus.

25 *Hæ mentes*] Quæ, scilicet, virtute præditæ. Optime vero quod, fatente ipso nefariæ artis magistro, virtutem deturbare sit amoribus indulgenti necesse.

26 *Vela minora*] Metaph. est, cujus sensum si penitus inspicias, non tam fœminas per vela, quam earum mentem, intelligas.

27 *Nil, nisi*] Multum illi profuerint profecto Nasonis nequitiaë, quicumque nequitias confitenti credere voluerit. Tela prævisa minus nocent; nec minimum confert ad vitam virus omne cognoscere.

Phasida, jam matrem, fallax dimisit Iason :

Venit in Æsonios altera nupta sinus.

Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas

35

Pavit, in ignoto sola relicta loco.

Quære, novem cur isse vias dicatur ; et audi

Depositis sylvas Phyllida flesse comis.

At famam pietatis habet ; tamen hospes et ensem

Præbuit, et causam mortis, Elissa, tuæ.

40

Quid vos perdidit, dicam ? nescistis amare.

Defuit ars vobis : arte perennat amor.

ras, arguuntur paucis criminibus fraudis. Jason deceptor repudiavit Phasida jam matrem: altera conjux venit in sinus Æsonios. Theseu, Ariadna destituta in loco solo prædæ fuit avibus marinis, quantum in te fuit. Pete, cur Phyllis perhibeatur novem vias trivisse; et discite sylvas deplorasse Phyllida comis amissis. At laude pietatis celebratur; tamen, o Dido, tibi hospes exhibuit et gladium, et causam necis tuæ. Docebo, quid vos occiderit? nescivistis amare. Ars vos destituit: amor

sida jam pr. Ed. et tres scripti : vulgo *Phasiadem* : R. et multi al. *Phasideum*. Pol. *decepit Iason*.—34 R. *nupta toros*.—35 Olim editi *ad te* : duo *ad Theseum*.—37 Al. *cur isse vices* : ed. Gryph. ann. 1554. *ipse vices* : R. *cur una vices dicantur* ; et a manu sec. *cur una vices iter isset*, quomodo plurimi ex scriptis. Tres *cur una vices iterasset* : unus *cur una vices sic isset*. Prima Ed. et sex scripti *Quære novem vicibus cur una feratur* : unus *cur una vices feratur* : alius *Quære novem vices cur una ter isset*. Heins. e vestigiis R. conj. *Quære novem cur una viæ dicatur*, vel *dicantur*.—39 Alii *Et famam*.—42 Post hunc versum in pr. Ed. addebatur hoc distichon : *Quid tibi divitiæ prosunt? quid forma, quid ætas?*

NOTÆ

29 *Nec discutit*] Constante amat.

33 *Phasida*] Medea est, de qua jam sæpius, a Phasi Colchorum fluvio.

34 *Æsonios*] Jasonis Æsonis filii.

Altera] Creusa, scil. Creontis Corinthiorum regis filia.

36 *Pavit*] Quia per Theseum, qui in littore deserto Ariadnen reliquit, quo minus ea moreretur et avibus præda esset, non stetit.

37 *Novem*] Hanc fabulam explicat Hyginus his verbis fabula 59. 'Demophoon Thesei filius in Thraciam ad Phyllidem in hospitium dicitur venisse, et ab ea esse amatus. Qui cum in patriam vellet redire, fidem ei dedit se ad eam rediturum. Qui die constituta cum non venisset, illa eo

die dicitur novies ad littus cucurrisset, quod ex ea *Enneados* Græce appellatur. Phyllis autem ob desiderium Demophoontis spiritum emisit. Cui parentes cum sepulcrum constituisent, arbores ibi sunt natæ, quæ certo tempore Phyllidis mortem lugent, quo folia arescunt et diffluunt. Cujus ex nomine folia Græce *phylla* sunt appellata.'

39 *At famam*] De Ænea loquitur, cujus decantatam pietatem oblique arguens Poëta cum Elissam fraudaverit, quoslibet fallaces esse viros probasse intendit.

40 *Elissa*] Didonis nomen est proprium, de qua antea in epistolis vidimus.

Nunc quoque nescirent : sed me Cytherea docere

Jussit : et ante oculos constitit ipsa meos.

Tum mihi, Quid miseræ, dixit, meruere puellæ ?

45

Traditur armatis vulgus inerme viris.

Illos artifices gemini fecere libelli :

Hæc quoque pars monitis erudienda tuis.

Probra Therapnææ qui dixerat ante maritæ,

Mox cecinit laudes prosperiore lyra.

50

Si bene te novi, cultas ne læde puellas ;

Gratia, dum vives, ista petenda tibi.

Dixit : et e myrto (myrto nam vincta capillos

Constiterat) folium granaque pauca dedit.

Sensimus acceptis numen quoque : purior æther

55

Fulsit, et e toto pectore cessit onus.

Dum facit ingenium ; petite hinc præcepta, puellæ,

Quas pudor, et leges, et sua jura sinunt.

durat arte. Nunc etiam ignorarent : sed Venus imperavit, ut docerem : et ipsa se ante oculos meos exhibuit. Tum dixit mihi, Quid admiserunt miseræ puellæ ? vulgus nudum proditur viris armatis. Duo libelli præstiterunt illos artifices ; hæc quoque pars instituenda præceptis tuis. Qui maledicta objecerat conjugii Therapnææ, mox prædicavit laudes lyra lætiore. Si bene te novi, ne offende puellas ornatas. Hæc gratia tibi quærenda, quoad vixeris. Dixit ; et porrexit folium et grana pauca e myrto : (nam sese obtulerat religata comam myrto.) Experti sumus quoque numen donis sumtis : purior æther micuit, et pondus discussum toto pectore. Dum valet ingenium ; hinc sunite documenta, puellæ, quas pudor, et leges, et sua

~~~~~

Rustica si nescis tale movere latus.—44 V. astitit ipsa.—51 Al. te nosti : R. te monui. Be. et unus Heins. teneras ne læde : Apr. cultas mihi redde : Mor. et al. cultas ne lude.—53 V. nam nexa : Pal. jam nexa : tres cincta cap.—55 Al. acceptum : et unus Heins. clarior æther.—57 Apr. Dum valet, et pro var. lect. favet.—58 R. sua vita sinit. Heins. versum refingit : Qua pudor et leges et sua vitta

NOTÆ

43 *Cytherea*] Venus est, de qua jam toties.

47 *Libelli*] Nasoniani, quos ante vidimus.

48 *Hæc*] Puellæ, scilicet.

49 *Therapnææ*] Helena est, cui *Theraphnæ*, oppidum Laconia, ubi nata dicitur, hoc dedit nominis.

Qui] Stesichorus est Poëta Lyricus, Siculus, qui carmen in Helenam Trojanani excidii facem scripsit ; qua re a

Castore et Polluce Helenæ fratribus occæcatus est ; deinde somnio monitus, cum palinodiam cecinisset, visum recepit.

54 *Granaque*] Pauca myrtili baccas.

55 *Purior*] Aptissima profecto metaphora a cælo, quo nubibus et nebulis vacuo facilius omnia videntur ; ut Veneris donis Poëtæ mentem solutam et illuminatam fuisse intelligas.

56 *Onus*] Quod incumberebat in tra-

Venturæ memores jam nunc estote senectæ :
 Sic nullum vobis tempus abibit iners. 60
 Dum licet, et veros etiam nunc editis annos,
 Ludite : eunt anni more fluentis aquæ.
 Nec, quæ præteriit, iterum revocabitur unda :
 Nec, quæ præteriit, hora redire potest.
 Utendum est ætate ; cito pede labitur ætas : 65
 Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
 Hos ego, qui canent frutices, violaria vidi :
 Hac mihi de spina grata corona data est.
 Tempus erit, quo tu, quæ nunc excludis amantem,
 Frigida deserta nocte jacebis anus : 70
 Nec tua nocturna frangetur janua rixa :
 Sparsa nec invenies limina mane rosa.
 Quam cito (me miserum !) laxantur corpora rugis,
 Et perit, in nitido qui fuit ore, color !
 Quasque fuisse tibi canas a virgine jures, 75
 Spargentur subitæ per caput omne comæ.

juva non prohibent. Memineritis jam nunc senectutis futuræ ; sic nullum tempus vobis effluet vacuum. Ludite, dum licet, et agitis etiam nunc annos florentes : anni effluunt sicut aqua liquida : nec unda, quæ effluxit, iterum revocabitur : nec hora, quæ effluxit, potest recurrere. Utendum est ætate : ætas currit pede celeri : nec tam bona sequitur, quam prima fuit bona. Ego vidi violaria, hos frutices, qui albicant : jucundum sertum oblatum est mihi de hac spina. Tempus veniet, quo tu, quæ nunc propellis amantem, cubabis anus gelida nocte destituta : nec fores tuæ rumpentur jurgio nocturno : nec comperies mane limina conspersa rosa. Quam cito (me infelicem) corpora marcescunt rugis, et effluit nitor, qui floruit in facie splendida ! et comæ, quas jures fuisse tibi candidas a puerili ætate, diffluent statim per

//////////

sinit.—61 R. etiamnum reciditis. Ar. teneros annos: Jacobus Gronovius corrigebat veros inceditis annos.—63 Al. rursus revoc.—65 Voss. volvitur ætas: Pal. et al. labitur hora.—72 Unus cod. limina aperta rosa.—74 Nonnulli in niveo.—75 Pat. ab origine jures.—76 Vulg. Sparguntur subito.—79 Al. Vestra sine.—

NOTÆ

dendis de Amore præceptis mulieribus.

57 *Facit*] Ad Venerem retulit clar. Heinsius. Potius videtur tamen ut ad puellas referam, quarum ingenium ad anorem propendat.

58 *Quas*] Matronas ab his nequitis in primo ipse Poëta sejunxerat.

67 *Canent*] Ariditate, scil.

71 *Nec tua*] Sic Horat. Od. i. 25. ad Lydiam: 'Parcius junctas quantium fenestras Ictibus crebris juvenes protervi, Nec tibi somnos adimunt; amatque Janua limen.'

72 *Sparsa*] Amantium tangit vesaniam, qui nocte coronati ante amicæ limen stabant, et exclusi coronas relinquebant.

Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas ;

Nec faciunt cervos cornua jacta senes.

Nostra sine auxilio fugiunt bona : carpite florem ;

Qui, nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.

80

Adde, quod et partus faciunt breviora juventæ

Tempora : continua messe senescit ager.

Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori ;

Nec Cephalus roseæ præda pudenda Deæ.

Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis ;

85

Unde habet Ænean Harmonienque suos ?

omne caput. Serpentes deponunt senectutem cum pelle subtili ; nec cornua amissa efficiunt cervos senes. Nostra bona dilabuntur sine remedio : deripite florem, qui nisi dereptus fuerit, ipse male defluet. Adde, quod partus etiam faciunt tempora juventutis breviora : ager senescit messe assidua. Endymion Latmius non est tibi pudori, o Luna, nec Cephalus præda erubescenda Deæ roseæ. Quanquam Adonis condonetur Veneri, quem flet adhuc ; unde habet suos Ænean et Harmonien ? O

~~~~~

81 R. Exc. Pol. Be. et quinque al. cum pr. ed. *seniora juventæ*.—85. 86 Lektionem hujus distichi exhibuit cod. R. nisi quod Heins. *donetur* reposuit pro *ponetur*. Vulgo *Ut taceam de te, quem nunc quoque luget, Adoni, Unde habet*

NOTE

77 *Anguibus*] Singulis annis pellem et senectutem exuere angues scripsit Plinius : immo et ejusmodi quæ nostrates *Indusia* vocant ipsemet vidi, et etiam in agris inveni.

78 *Nec faciunt*] Quotannis sua cornua amittere cervos procul dubio verum est ; quanquam haud scio annon aliqui, præsertim quibus tanta succrescunt, per plures annos ea retineant. Cornibus aut eorum ramis ætas usque ad annum sextum cognoscitur, deinde similia reviviscunt, ex quibus nihil certi de ætate cognoscas, uti quidem veteribus visum. Quæ melius venatores sciunt, hac de re consulendi. Longam agunt ætatem cervi, atque etiam centesimum annum excedunt.

83 *Latmius*] Dearum exemplo puellas ad amores inducit.

Endymion] Pastor quidam fuit, cu-

jus amore Luna capta, cælo deturbatum et perpetuo somno damnatum in Latmi Cariæ montis specu, a quo Latmius dictus, occultavit.

84 *Cephalus*] De eo Deionei, aut, ut alii volunt, Mercurii filio, quem Aurora rapuit, neque a dilectissima Procri ad sui amorem potuit perducere, antea vidimus, et postea in *Metam. vi.* videbimus.

Roseæ] Aurora est, quæ a colore cæli, quem ipsa ante Solis exortum induit, rosea dicitur.

85 *Adonis*] Filius fuit Cynaræ, Cypriorum regis, quem Venus unice amavit, et apri dente occisum ad desperationem usque flevit.

86 *Ænean*] Ex Anchise Ænean Venus procreavit ; unde et illam viris indulsisse probatur.

Harmoniæque] Hanc Venus ex Marte suscepit.

Ite per exemplum, genus o mortale, Dearum ;
 Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
 Ut jam decipiant, quid perditis? omnia constant.
 Mille licet sumant; deperit inde nihil. 90
 Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu.
 Sufficit, et damni pars caret illa metu.
 Quid vetet apposito lumen de lumine sumi,
 Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
 Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis. 95
 Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
 Nec vos prostituit mea vox; sed vana timere
 Damna vetat: damnis munera vestra carent.
 Sed me flaminibus venti majoris iturum,
 Dum sumus in portu, provehat aura levis. 100
 Ordior a cultu: cultis bene Liber ab uvis
 Provenit; et culto stat seges alta solo.
 Forma Dei munus: forma quota quæque superbit?
 Pars vestrum tali munere magna caret.

gens mortalis, imitemini exemplum Dearum; nec denegate gaudia vestra viris cupidis. Quid amittitis, quamvis etiam fallant? omnia permanent. Quamvis mille capiant; nihil inde absumitur. Ferrum exeritur, saxa minuuntur attritu. Illa pars perstat, et caret periculo detrimenti. Quid prohibeat lumen accendi de lumine admoto, quisve custodiat aquas latus in æquore cavo? Attamen, inquis, non juvat ulla fœmina det viro. Dic mihi, quid amittis, nisi aquam, quam capies? nec mea verba vos pervulgant; sed prohibent reformidare vana damna: dona vestra sunt sine detrimento. Sed ventus lenis me impellat, dum navigo in portu, me, inquam, navigaturum flatibus venti vehementioris. Incipio a cultu: Bacchus bene nascitur ex uvis cultis; et seges procera crescit in agro exculto. Forma donum Dei: quota quæque inflatur forma? pars multa vestrum destituitur tali dono. Cura finget

//////////

Ænean Harmonienque (al. Hermionenque) Venus.—93 Quid vetet conj. Heins. Jun. Quid vetat: vulgo Quis vetet.—94 Vulg. Quisque cavum.—95 Det tamen, et inquis a conj. Heins. vulgo Et tamen, et inquit.—98 Voss. Be. et quinque al. munera nostra.—101 R. Ordior; vulg. Ordinar.—102 A. Seges ampla. Idem cum al. culto loco.—103 Heins. Forma Deum.—104 Fr. et tres Codd. multa

NOTÆ

95 *Det*] Id est, sui faciat copiam: cogitare: verum mentem cum subit, quomodo non semel locuti sunt et id unum superest aversari. alii.

100 *Portu*] Metaphora est a re nautica: portus pro rei initio positus.

101 *Liber*] Bacchus est, pro vino, cui præest.

- Cura dabit faciem : facies neglecta peribit ; 105
 Idaliæ similis sit licet illa Deæ.
 Corpora si veteres non sic coluere puellæ ;
 Nec veteres cultos sic habuere viros.
 Si fuit Andromache tunicas induta valentes ;
 Quid mirum ? duri militis uxor erat. 110
 Scilicet Ajaci conjux ornata venires,
 Cui tegimen septem terga fuere boum.
 Simplicitas rudis ante fuit : nunc aurea Roma
 Edomiti magnas possidet orbis opes.
 Aspice, quæ nunc sunt Capitolia, quæque fuerunt ; 115
 Alterius dicas illa fuisse Jovis.
 Curia, concilio quæ nunc dignissima tanto est,
 De stipula, Tatio regna tenente, fuit.
 Quæ nunc sub Phœbo ducibusque Palatia fulgent,
 Quid, nisi araturis pascua bubus, erant ? 120

formam: forma neglecta evanescet; quamvis illa sit par Deæ Idaliæ. Si veteres puellæ non sic curarunt corpora; nec veteres habuerunt viros sic expolitos. Si Andromache fuit vestita vestibus crassis; quid mirum? erat conjux asperi militis. Nempe uxor comta adires Ajacem, cui terga septem boum fuerunt tegumentum? Olim crassa rusticitas viguit: nunc Roma potens habet magnas divitias orbis perdomiti. Vide Capitolia, quæ nunc stant, et quæ steterunt; dicas illa fuisse alterius Jovis. Curia, quæ est nunc spectatissima tanto consessu, fuit de stipula, Tatio regnante. Palatia, quæ nunc sunt splendida sub Phæbo et ducibus; quid

caret: Heins. vult carent.—108 Vulg. Non veteres. Cultos viros R. N. et duo alii: vulgo cultus sic h. viri.—109 Unus R. et edd. vetustæ induta vagantes: unus Pal. volantes: Ha. squalentes: Mor. et unus Heins. volentes.—111 Vulgo veniret.—113-114 Voss. illa fuit. Edomiti L. Plerique veteres aurea Roma est Et domiti magnas, &c.—116 Li. dicas; vulg. dices.—117 Concilio C. et quinque

NOTÆ

106 *Idaliæ*] Venus est ab Idalio Cypri monte.

109 *Valentes*] Crassas et densas fuisse, non quales tum Romæ gestabant bombycinas et pellucidas, inuit.

111 *Conjux*] Tecmessam ancillam dicit, quam Ajax Telamonius amavit. 'Movit Ajacem Telamone natum Forma captivæ dominum Tecmessæ.' Horat.

116 *Alterius*] Miseri, scil. alicujus,

non Deum atque hominum patris.

117 *Curia*] Curiam duorum generum fuisse scribit Varro, ubi curarent Sacerdotes res divinas, et ubi Senatus humanas.

118 *Tatio*] Fuit Tatius Sabinorum dux acerrimus, quem etiam post atrocissimam pugnam in regni partem Romulus accepit.

119 *Phæbo*] Apollinis Palatini templum intelligit, quod in Palatio Augustus ædificavit.

Prisca juvent alios : ego me nunc denique natum
 Gratulor : hæc ætas moribus apta meis.
 Non quia nunc terræ lentum subducitur aurum ;
 Lectaque diverso littore concha venit.
 Nec quia decrescunt effosso marmore montes : 125
 Nec quia cœruleæ mole fugantur aquæ.
 Sed quia cultus adest ; nec nostros mansit in annos
 Rusticitas, priscis illa superstes avis.
 Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
 Quos legit in viridi decolor Indus aqua. 130
 Nec prodite graves insuto vestibus auro :
 Per quas nos petitis, sæpe fugatis, opes.
 Munditiis capimur : non sint sine lege capilli.
 Admotæ formam dantque negantque manus.
 Nec genus ornatus unum est : quod quamque decebit, 135
 Eligat ; et speculum consulat ante suum.
 Longa probat facies capitis discrimina puri :
 Sic erat ornatis Laodamia comis.

erant, nisi pascua bobus terram versaturis ? Antiqua delectent alios : ego mihi plaudo esse nunc denique natum : hæc ætas conveniens moribus meis. Non quia aurum ductile effoditur nunc terra ; et concha lecta mittitur littore remoto. Nec quia montes minuuntur marmore reciso : nec quia aquæ cœruleæ removentur cæmentis. Sed quia cultus adest ; nec mores agrestes vigentes apud avos antiquos duraverunt ad nostrum sæculum. Vos quoque non gravate aures pretiosis lapillis, quos fuscus Indus petit ex glauca aqua. Nec venite in conspectum tardæ auro intexto vestimentis : nos sæpe abigitis per divitias, per quas nobis insidiamini. Ducimur munditiis : coma non sit neglecta. Manus adhibitæ conciliant et destruunt formam. Nec genus cultus est unum : Unaquæque sibi assumat, quo unaquæque ornabitur ; et ante consulat speculum suum. Longa facies expetit discrimina capitis nudi :

alii: vulgo consilio. Tres scripti et edd. nonnullæ consilii tanti.—123 Al. terra. Tres libri *lentum subducitur*: Ba. *tectum*.—124 Tres Heins. *bacca venit*.—127 Unus Heins. *crevit in annos*.—129 Al. *ornate lapillis*.—130 V. et Pol. *discolor*.—131 V. et Apr. pro var. lect. *inserto vestibus*.—133 Vulg. *nec sint*:

NOTÆ

Ducibusque] Augustum præcipue et Tiberium intelligit, quorum ille in palatio habitavit, hic ibidem natus est.

123 *Lentum*] Quod in tenuissimas laminas duci potest.

124 *Concha*] Pro baccis seu margaritis, quæ in conchis nascuntur,

et ex rubro aut Indico mari petuntur, usurpavit. Laudatissimæ sunt, quæ magnæ, rotundæ, ponderosæ, læves, candidæ.

126 *Fugantur*] In mari voluptatis causa immensis sumtibus ædificabant luxuria diffuentes Romani: quod non uno loco queritur Horatius.

Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
 Ut pateant aures, ora rotunda volunt. 140
 Alterius crines humero jactentur utroque.
 Talis es assumpta, Phœbe canore, lyra.
 Altera succinctæ religetur more Dianæ,
 Ut solet, attonitas cum petit illa feras.
 Huic decet inflatos laxè jacuisse capillos : 145
 Illa sit astrictis impedienda comis.
 Hanc placet ornari testudine Cyllenea :
 Sustineat similes fluctibus illa sinus.
 Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes ;
 Nec quot apes Hyble, nec quot in Alpe feræ ; 150
 Nec mihi tot positus numero comprehendere fas est :
 Adjicit ornatus proxima quæque dies.

Laodamia sic erat capillis comitis. Ora rotunda postulant parvum nodum sibi relinqui suprema fronte, ut aures appareant. Capilli alterius spargantur humero utroque. Talis es, Phœbe sonore, lyra capta. Altera nectatur in modum Dianæ expeditæ: ut solet, cum illa insequitur feras timore percussas. Hanc decorat coma tumens et fluctuans: illa sit implicanda capillis religatis. Gratum est hanc ornari testudine Cyllenea: illa gerat cincinnos similes fluctibus. Sed neque comprehendens numero glandes in ilice ramosa; nec quot apes in Hyble, nec quot feræ in Alpibus; nec possum numerare tot genera cultus. Quælibet dies exorians in-

~~~~~  
 Heins. vult *ne sint*.—138 Unus Heins. *Deidamia*.—139 Sch. *sub fronte*.—140 Ed. Mycilli et margo Bersm. *Ne pateant*.—145 *Huic R.* et duo al.—147 Al. *Huic placet*. Ed. Gryph. ann. 1554. *Hanc decet*.—148 Jun. et Sch. *illa comas*.—149 Heins. vult *numeraris*. Al. *in ilice frondes*.—150 Edd. priores *Hyblæ*.—151 R. *posito*: prima Ed. et scripti nonnulli *positos*: al. *cultus*.—

NOTÆ

- 130 *Decolor*] Quia Sole fuscus.
 137 *Discrimina*] Divisionem dicit capillorum.
Puri] Id est, quod sine velamine est.
 139 *Nodum*] Crines dicit in orbem coactos, quos Juvenalis cincinnum, Martialis annulum appellat.
 143 *Religetur*] Colligi et ad cervicem astringi cupit, ita tamen ut defluant.
 147 *Testudine*] Reticulo curvo in modum testudinis, quo utebantur mulieres ad ornatum capitis.
Cyllenea] Quia ad testudinis simili-
- tudinem Mercurius, a Cyllene Arcadiæ monte, ubi is natus, sic dictus, lyram invenit.
 148 *Sinus*] Capillorum, scil. aut quos faciant fluctuantes.
 150 *Hyble*] Mons est Siciliae, de quo supra.
Alpe] Sunt Alpes montes altissimi Galliam ab Italia dividentes.
 151 *Positus*] Quibus in mille figuras flectuntur capilli.
 152 *Adjicit ornatus*] *La mode trouve tous les jours quelque ajustement nouveau,*

- Et neglecta decet multas coma : sæpe jacere
 Hesternam credas ; illa repexa modo est.
 Ars casum simulet. Sic capta vidit ut urbe 155
 Alcides Iolen, Hanc ego, dixit, amo.
 Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Eucæ,
 Sustulit in currus, Gnosi relictâ, suos.
 O quantum indulget vestro Natura decori,
 Quarum sunt multis damna pianda modis ! 160
 Nos male detegimur, raptique ætate capilli,
 Ut Borea frondes excutiente, cadunt.
 Fœmina canitiem Germanis inficit herbis ;
 Et melior vero quæritur arte color.
 Fœmina procedit densissima crinibus emtis ; 165
 Proque suis alios efficit ære suos.
 Nec rubor est emisse palam : venire videmus
 Herculis ante oculos, Virgineumque chorum.

venit ornatus. Capilli neglecti conveniunt etiam multis: sæpe putes hesternos neglectos; illi modo fuerunt ordinati. Ars imitetur casum. Sic statim atque Alcides aspexit Iolen in urbe expugnata, dixit, Ego hanc amo. Bacchus evertit te similem in currus suos, Gnossi destituta, Satyris vociferantibus Eucæ. O quantum natura favet vestro honori, quarum vitia sunt tegenda multis modis! Nos infeliciter nudamur, et coma sublata ætate defluit, tanquam folia Aquilone prosterente. Fœmina imbuit canos succis Germanis; et color jucundior nativo captatur arte. Fœmina ambulat spississima capillis emtis; et facit alios suos nummis suorum loco. Nec pudet comparasse palam: cernimus vendi coram Hercule et choro

155 R. *Ars casus similis.* R. et duo al. *ut urbe:* ceteri fere omnes *in urbe.* Al. *capta ut vidit in urbe.*—160 Th. *damna pudenda.*—167 Al. *Nec pudor.* Multi scripti et edd. Myc. et Bersm. *venisse palam:* V. et Be. interpungunt post

NOTÆ

153 *Sæpe jacere*] Ea arte nonnullam ornatas fuisse dicit puellas, ut non esse viderentur: qua re eo modo ornandas esse nonnullas, sicuti et aliis secus opus est facere, innuit.

155 *Casum*] Ne sentiant viri arte quæsitam negligentiam.

Sic] Haud stulte sapiit Poëta.

156 *Alcides*] Hercules est, primum a parentibus ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, a robore immenso, sic dictus; vel ab Alcæo avo ut placet Herodoto.

Iolen] Euryti Œchaliæ regis fuit

filia, quam pater Herculi uxorem dare cum denegaret, vi, direpta urbe, et interfecto Euryto, abduxit.

158 *Gnosi*] Ariadnen dicit; de qua vide quæ supra in epistolis.

163 *Germanis*] Germania allatis, aut quas a Germanis didicerint: nam quænam sint nescio, nec quibus utuntur hodie in Germania, quod quidem audiverim, canitiem arcent.

165 *Densissima*] Crinibus densis.

168 *Herculis*] Plures Romæ Herculi sacras ædes fuisse constat. Hic

- Quid de veste loquar? nec vos, segmenta, requiro;
 Nec quæ bis Tyrio murice lana rubes. 170
 Cum tot prodierint pretio leviores colores;
 Quis furor est, census corpore ferre suo?
 Aëris ecce color, tum cum sine nubibus aër,
 Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas.
 Ecce tibi similis, qui quondam Phryxon et Hellen 175
 Diceris Inois eripuisse dolis.
 Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:
 Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
 Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,
 Roscida luciferos cum Dea jungit equos. 180
 Hic Paphias myrtos: hic purpureas amethystos,
 Albentesve rosas, Threiciamve gruem.

virgineo. Quid dicam de vestimentis? Nec vos expeto, segmenta; nec te, lana, quæ fulges bis Tyrio murice. Cum tot sint inventi colores pretio minore; quis furor est bajulare census corpore suo? Ecce color aëris, tum cum aër est sine nubibus, nec Notus tepidus vehit aquas pluvias. Ecce color tibi similis, qui jactaris abstulisse olim Phryxon et Hellen fraudibus Inois. Hic undis similis, habet quoque nomen ab undis: arbitratus fuero Nymphas hac veste velari. Ille imitatur crocum: Dea roscida tegitur veste crocea, cum copulat equos luciferos. Hic simulat myrtos Paphias: hic amethystos purpureas, vel rosas albicantes, vel gruem Thraciam. Nec

emisse.—168 Unus Heins. Virgin. caput: Be. et Pal. virg. thorum.—169 Al. nec nunc, nec enim, nec jam, non vos.—170 Plurimi scripti et edd. de Tyrio. Vulgo rubet.—172 Suo tres Heins. vulgo suos.—173 Quinque libri nubibus æther: unus imber. L. Jun. et duo al. sine nubibus extat.—174 Duo incitat Auster: duo al. concipit.—177 Imitatus unus V. et Exc. Pol. vulgo imitatur.—180 Jun. Roscida purpureos. Pal. Lucida rorifluos. R. movit equos: L. movet:

NOTÆ

de illa agitur, quam apud Circum Flaminium Herculi et Musis Fulvius Nobilior ædificavit.

169 *Segmenta*] Vestes intelligit auro, vel aureis segmentis, aut etiam fasciolarum distinctas.

170 *Bis*] *Dibapham* appellabant lanam bis tinctam murice.

173 *Aëris*] Cæsius appellatur, nonnullis hyacinthiinis.

175 *Tibi similis*] Referendum est ad aureum arietis Phrixæi colorem.

Phryxon] Fuit Phryxus Athamantis regis Thebarum filius, qui nover-

cæ Inus insidias declinans, una cum sorore Helle ex Græcia in Colchida profugit; nisi quod puellam, aureo ariete mare cum fratre transfretantem, in Hellespontum, cui nomen dedit, ferunt delapsam.

176 *Inois*] Inus novercæ, Cadmi filia.

177 *Hic undas*] Glaucum designat, ni fallor; quanquam de undulatis vestibibus exponit Mycillus.

180 *Roscida*] Auroram dicit, quæ, mane quia surgit, rore perfusa est.

181 *Paphias*] Veneri sacra myrtus,

Nec glandes, Amarylli, tuæ, nec amygdala desunt:
 Et sua velleribus nomina cera dedit.
 Quot nova terra parit flores, cum vere tepenti 185
 Vitis agit gemmas; pigraque cedit hyems:
 Lana tot, aut plures succos bibit. Elige certos:
 Nam non conveniens omnibus omnis erit.
 Pulla decent niveas: Briseida pulla decebant.
 Cum rapta est, pulla tum quoque veste fuit. 190
 Alba decent fuscas: albis, Cephei, placebas,
 Sic tibi vestitæ pressa Seriphos erat.
 Quam pæne admonui, ne trux caper iret in alas;
 Neve forent duris aspera crura pilis!
 Sed non Caucasea doceo de rupe puellas, 195
 Quæque bibant undas, Myse Caice, tuas.

glandes tuæ, Amarylli, nec amygdala desiderantur. Cera etiam imposuit suum nomen lanis. Quot flores terra nova gignit, cum vitis protrudit gemmas vere tepido, et hyems segnis fugit; lana imbuatur tot, aut pluribus succis. Dispice decentes: nam non omnis erit congruens omnibus. Nigra decent candidas: nigra decebant Briseida. Induta erat quoque nigro amictu tum, cum capta est. Candida decent fuscas: grata eras in candidis, Cephei. Seriphos erat calcata a te sic velata. Quam prope jussi, ne truculentus hircus cubaret in axillis; neve crura essent scabra pilis asperis! Sed non instituo puellas de saxo Caucaseo, et quæ potent

~~~~~

Pal. *unus mergit.*—181 R. Sa. et duo alii *purpureas*: vulgo *purpureos*.—186 Multi scripti et pr. Ed. *fugit hyems*: Fr. *surgit*.—188 *Omnis erit meliores* cum pr. Ed. vulgo *unus erit*.—189 Al. *deceat*, et *decebat*.—190 Heins. *capta est*.—193 *Pæne* R. Exc. Pol. *bene*: unus Pal. *Quod pæne*: vulgo *Quam sæpe*.—

NOTE

quæ a Papho Cypri, Veneri urbe sacra, Paphia dicitur. Coloris autem est viridis nigricantis.

Amethystos] Violaceum colorem intelligit ab *Amethysto* gemma appellatum.

182 *Gruem*] Avis est nota, qua hoc in loco ejus colorem cineraceum intelligit Poëta.

183 *Glandes*] Castaneas dicit, quas Maronis *Amaryllis* amabat.

187 *Plures*] Id est, varii coloris.

Certos] Decentes, scilicet.

190 *Rapta*] Vel ab Achille, ejus diruta patria; vel ab Agamemnone,

qui eandem Achilli, Talthybio et Eurybate ad eam rem missis præconibus, mœstam et recusantem eripuit.

191 *Cephei*] *Andromeda* est, *Cephei* Æthiopum regis filia.

192 *Seriphos*] Parva est insula, Cycladum una, in Ægæo, ubi educatum *Perseum* tradunt.

193 *Caper*] Alarum fœtorem dicit, qui capri odorem refert; unde in illis cubare jocose dicitur.

195 *Sed non*] Romanas puellas per se satis cautas et curiosas dicit, ut minutas mundicitias eas docere non sit necesse.

Quid? si præcipiam, ne fuscet inertia dentes;

Oraque suscepta mane laventur aqua?

Scitis et inducta candorem quærere cera.

Sanguine quæ vero non rubet; arte rubet.

200

Arte supercilii confinia nuda repletis,

Parvaque sinceras velat aluta genas.

Nec pudor est oculos tenui signare favilla;

Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.

Est mihi, quo dixi vestræ medicamina formæ,

205

Parvus, sed cura grande libellus opus.

Hinc quoque præsidium læsæ petitote figuræ:

Non est pro vestris ars mea rebus iners.

Non tamen exposita mensa deprenat amator

Pyxidas: ars faciem dissimulata juvat.

210

Quem non offendat toto fæx illita vultu,

Cum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?

aquas tuas, Caice Myse. Quid, si moneam, ne pigritia denigret dentes, et ora abluantur mane aqua sumta? Nostis etiam captare alborem cera illita. Quæ non rubet sanguine sincero; rubet artificio. Artificio repletis confinia vacua supercilii, et tenuis aluta tegit veras genas. Nec pudet circumlinire oculos tenui favilla; vel croco juxta te nato, clare Cydne. Est mihi libellus parvus, sed opus magnum cura, quo scripsi medicamina vestræ formæ. Sumite quoque hinc auxilium formæ immi- nutæ: ars mea non est segnis pro vestris rebus. Attamen amator ne corripiat pyxidas explicita mensa: ars latens formam adjuvet. Quem non lædat fæx sparsa tota facie, cum fluit in sinus tepidos decidens pondere? Cæsypa, succus extractus

~~~~~

196 *Bibant* R. et quinque alii: vulgo *bibunt*.—197 *Mor. Quid tibi*.—205 *Be. et alii Est mihi qui dicit: quatuor qui dixit: Ed. prima quo duxi*.—207 *F. consilium læsæ. Prima Ed. figuræ; et sic quatuor scripti; vulgo puellæ*.—209 *C. tamen et positas: Heins. conj. ut positas*.—210 *Al. juvet: Voss. facit*.—213 *Cæsypa*

NOTÆ

Caucasea] Est Caucasus mons Scythiam ab India dirimens usque ad Taurum porrectus; ubi ferocissimi et durissimi vivunt homines.

196 *Myse*] Caicus fluvius est Phrygiæ et Lydiæ, a Mysia veniens.

199 *Inducta*] Quam nostræ vocant *pommade*.

201 *Nuda*] Fœminæ calamistro et coloribus superciliorum raritatem emendabant. Juvenalis: 'Ille supercilium madida fuligine tinctum

Obliqua producit acu.'

202 *Aluta*] Pellis est mollissima.

204 *Cydne*] Fluvius est Ciliciæ, unde optimus crocus afferebatur; quo etiam, sicuti et cineribus, aut ejusmodi pigmentis, in venustandis oculis utebantur.

206 *Libellus*] De eo Ovidii libello, quem de medicamine faciei scripsit, postea videbimus.

210 *Pyxidas*] Quibus sua pigmenta puellæ asservant.

Œsypa quid redolent, quamvis mittatur Athenis
 Dentus ab immundo vellere succus ovis ?
 Nec coram mixtas cervæ sumsisse medullas, 215
 Nec coram dentes defricuisse probem.
 Ista dabunt faciem ; sed erunt deformia visu :
 Multaque, dum fiunt turpia, facta placent.
 Quæ nunc nomen habent operosi signa Myronis,
 Pondus iners quondam, duraque massa fuit. 220
 Annulus ut fiat, primo colliditur aurum :
 Quas geritis vestes, sordida lana fuit.
 Cum fieret, lapis asper erat ; nunc nobile signum
 Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.
 Tu quoque dum coleris, nos te dormire putemus ; 225
 Aptius a summa conspiciare manu.
 Cur mihi nota tuo causa est candoris in ore ?
 Claude forem thalami, quid rude prodis opus ?

ab impuro vellere ovis quid olent, quamvis asportentur Athenis? Nec laudem coram cepisse medullas confusas cervæ ; nec purgasse coram dentes. Ista formam præstabit ; sed erunt visu turpia : et multa, indecora dum fiunt, facta placent. Signa, quæ nunc celebrantur accurati Myronis, fuerunt olim pondus grave et moles dura. Ut annulus fiat, aurum primo tunditur. Vestimenta, quibus tegimini, fuit lana obscena. Cum fieret, erat saxum durum ; nunc præstans signum Venus nuda siccet capillos humidos aqua. Tu etiam dum ornaris, nos credamus te dormire ; melius specteris a manu ultima. Quamobrem causa alboris in facie tua sit mihi perspecta? Obde ostium cubiculi ; quare ostendis opus infectum? Decet viros igno-

pa R. et unus V. vulgo Œsopa. Alii mittantur : R. imitatur. Scaliger reponerat quamvis mutantur athenis.—214 Al. immundæ.—215 Unus V. suisse medullas, unde Heins. conj. surxisse.—216 Al. perfricuisse.—217 Duo scripti dabunt formam : R. et quinque al. curam : unus speciem.—221 Fr. Li. Jun. et Voss. contunditur aurum : unus colliquitur.—224 Francius malebat Sola Venus.—225 Al. Tu faciem cura, dum te dorm. put.—226 Vulg. conspiciere.—227 Tuo tres Heins. vulgo tui. Cod. Med. et edd. nonnullæ splendoris in ore.—228 Al. forem. Non-

NOTÆ

213 *Œsypa*] Medicamentum aut pigmentum dicit, quod ex sordibus ovillæ lanæ, illius præsertim, quæ natibus adhærescit, extrahitur : cuius extrahendi modum Plinius, et ante ipsum Dioscorides, docuit.

217 *Faciem*] Aut ejus pulchritudinem.

219 *Myronis*] Statuarius fuit insig-Delph. et Var. Clas.

nis Ageladis discipulus, quem Petronius pæne hominum animas ferarumque ære comprehendisse dicit : quanquam alius fuit Polycleti discipulus.

224 *Venus*] De illa licet intelligere decantatissima Venere Praxitelica nuda, quæ fuit in templo Bruti Callaici, una cum Martis colosso, apud Circum

Ovid.

2 Y

- Multa viros nescire decet. Pars maxima rerum
 Offendat, si non interiora tegas. 230
 Aurea quæ pendent ornato signa theatro ;
 Inspice, quam tenuis bractea ligna tegat.
 Sed neque ad illa licet populo, nisi facta, venire :
 Nec nisi submotis forma paranda viris.
 At non pectendos coram præbere capillos, 235
 Ut jaceant fusi per tua terga, vetem.
 Illo præcipue, ne sis morosa, caveto
 Tempore : nec lapsas sæpe resolve comas.
 Tuta sit ornatix. Odi, quæ sauciat ora
 Unguibus, et rapta brachia figit acu. 240
 Devovet, et dominæ tangit caput illa : simulque
 Plorat ad invisas sanguinolenta comas.

rare multa : pars maxima rerum lædat, si non veles interiora. Signa aurea intueri, quæ pendent culto theatro ; quam tenuis lamella ligna operiat. Sed neque datur populo accedere ad illa, nisi absoluta ; nec forma quærenda, nisi viris dimissis. At comam coram ornandam non prohibeam tradere ; ut jaceat sparsa per tua terga. Vide præsertim, ne sis difficilis illo tempore : nec sæpe diffinge comas lapsas. Secura sit ornatix : odi, quæ vulnerat faciem unguibus, et fodit brachia acu correpta. Illa male precatur et tractat caput dominæ ; et simul cruenta lacrymatur

nulli quæ rude cogis opus : R. quid rude cogis : quatuor al. quæ rude prodis ; unus quod prodis.—230 Vulg. offendit : pr. Ed. aliæque offendet.—231 Burm. conj. splendent pro pendent.—232 F. ligna ligat : Heins. linat.—234 Ha. forma pianda.—236 Fr. pro var. lect. sua terga : al. tua colla. Unus Heins. vetem : vulgo veto.—238 Prima ed. et quinque scripti nec laxas : tres nexas.—241 Heins.

NOTÆ

Flaminium : quanquam et plures aliæ fuerunt Veneris statuæ.

Exprimit] Talem plurimi artifices e mari exeuntem Venerem sculpserrant et pinxerant.

226 *A summa*] Id est, Postquam suo cultui ultimam manum puella posuit.

227 *Nota*] Non vult Poëta, quæ causa candido sit vultu puella cognoscere, sed nativum esse ejus colorem credere.

232 *Tenuis*] Vix credibilis est tenuitas, in quam aurum deduci potest.

234 *Forma*] Faciem sibi, viris re-

motis, fingendam esse docet puellas.

238 *Lapsas*] Forte per *lapsas* comas intelligit, quas non satis apte ornatix astrinxit ; quamobrem morosa domina totum opus destruat, et de novo fingendos et pectendos capillos jubeat.

239 *Tuta sit*] Ornatricem pulsare, aut alia injuria afficere vetat.

240 *Brachia figit*] Ornatricis, scilicet quam domina imperitam aut malam clamitet. Quod præcedenti nostræ expositioni non parum favere videtur.

242 *Sanguinolenta*] Si domina, sci-

Quæ male crinita est, custodem in limine ponat ;
 Orneturve Bonæ semper in æde Deæ.
 Dictus eram cuidam subito venisse puellæ ; 245
 Turbida perversas induit illa comas.
 Hostibus eveniat tam fœdi causa pudoris ;
 Inque nurus Parthas dedecus illud eat.
 Turpe pecus mutilum : turpe est sine gramine campus :
 Et sine fronde frutex ; et sine crine caput. 250
 Non mihi venistis, Semele, Ledeve, docendæ ;
 Perque fretum falso, Sidoni, vecta bove.
 Aut Helene, quam non stulte, Menelaë, repositis ;
 Tu quoque non stulte, Troie raptor, habes.

ad comas odiosas. Quæ male comata est, custodem statuat in limine ; vel comatur semper in templo Bonæ Deæ. Nuntiatum fuerat me intervenire repente cuidam puellæ ; illa turbata sumit comas ascititias. Causa tam turpis pudoris accidit hostibus ; et illud dedecus cadat in nurus Parthas. Indecorum est pecus mutilatum : indecorum campus sine herba ; et frutex sine foliis, et caput sine capillis. Non mihi oblata estis instituendæ, Semele, vel Leda ; et, Sidoni, rapta ficto tauro per mare ; vel Helene, quam non imperite repetis, o Menelaë ; tu quoque non imperite

Devovet, ut dom.—242 Et invisas scripti plerique cum pr. Ed.—248 Sexdecim Codd. nurus Pharias : tres Phasias : Fr. et Be. Farias : unus Heins. Phareas.—249 Turpe est sine Pat. 1. vulgo turpis sine.—252 Pal. fretum flavo.—254 Sch. Troie : vulgo Troice. Unus Troice pastor : N. victor, pro vector, ut Heins. cre-

NOTÆ

licet, ipsam verberaverit.

244 *Bonæ Deæ*] Cybele est Deorum mater, Bona Dea, Fauna et Fatua dicta, ut nonnullis placet. Tantæ autem pudicitia hæc Fauna seu Bona Dea fertur fuisse, ut dum vixit, illam, nisi maritus Faunus, mas nullus viderit ; quam ille propter ebrietatem virgis myrteis occidit : unde illi in operto sacrificandi et viros excludendi mos fluxit. Tibullus, ‘ Sacra Bonæ, maribus non adeunda, Deæ.’

In æde] Id est, Ubi nulli sint viri.

246 *Perversas*] Capillos ascititios.

248 *Parthas*] Pro quibusvis posuit hostium puellis, quia ex Crassiana et Antoniana clade Romanis formidabiles Parthi.

251 *Semele*] Cadmi Thebarum regis

fuit filia, Bacchi mater, quam Jupiter amavit. Hic vero una cum sequentibus pro pulcherrima ponitur fœmina ; quod genus docere se tantum, negat Poëta.

Ledeve] Fuit Leda Tyndari uxor, Castoris et Pollucis mater, cuius fuit captus forma Jupiter.

252 *Falso*] De Jove loquitur bovis formam induto, cum Europen in Cretam portavit.

Sidoni] Europa est, Agenoris Phœnicum regis filia, quæ a Sidone urbe Phœnicæ maxima et antiquissima illo nomine appellata est.

253 *Menelaë*] Jam sæpius hunc Atrei filium Helenæ maritum fuisse vidimus.

254 *Troie*] Paris est, qui Helenam

- Turba docenda venit, pulchræ turpesque puellæ, 255
 Pluraque sunt semper deteriora bonis.
 Formosæ minus artis opem præceptaque curant :
 Est illis sua dos, forma sine arte pôtens.
 Cum mare compositum est, securus navita cessat,
 Cum tumet, auxiliis assidet ille suis. 260
 Rara tamen mendo facies caret. Occule mendas :
 Quamque potes, vitium corporis abde tui.
 Si brevis es, sedeas ; ne stans videare sedere :
 Inque tuo jaceas quantulacumque toro.
 Hic quoque, ne possit fieri mensura cubantis, 265
 Injecta lateant fac tibi veste pedes.
 Quæ nimium gracilis, pleno velamina filo
 Sumat : et ex humeris laxus amictus eat.
 Pallida purpureis tingat sua corpora virgis :
 Nigrior ad Pharii confuge piscis opem. 270
 Pes malus in nivea semper celetur aluta :
 Arida nec vinclis crura resolve suis.

retines, o raptor Trojanc. Formosæ et deformes puellæ oblata est turba instituenda : et plura sunt semper pejora bonis. Quæ pulchræ sunt, minus laborant de auxilio et præceptis artis : dos sua est illis, pulchritudo valens sine arte. Cum mare est tranquillum, nauta tutus quiescit : cum inflatur, ille adest et confert suam operam. Interim non multa forma caret nævo : tege nævos : et occulta, quantum potes, deformitatem corporis tui. Si parva es, sedeas ; ne stans videaris sedere : et pusilla jaceas in tuo lecto. Hic etiam, ne sumi possit mensura jacentis ; fac pedes occultentur, vestibus tibi superstratis. Quæ est nimis tenuis, induat vestes crasso filo ; et vestitus defluat laxus ex humeris. Pallens illinat sua corpora virgis purpureis : fusca, pete auxilium a pisce Phario. Pes turpis tegatur semper aluta candida : nec spolia crura macilentia vinculis suis. Parvæ analectrides sunt optæ hu-

debat.—256 Al. *Pulchraque sunt* : Exc. I. *Plurima*.—257 *Curant* Exc. I. Sa. et duo alii cum pr. Ed. vulgo *quærent* : unus Pal. *poscunt*.—258 *Octo libri sine arte decens* : Be. et duo alii *placens* : unus *patens*.—259 Apr. et sex alii cum edd. nonnullis *navita transit*.—262 Vulg. *Quaque potes*.—265 Heins. *Sic quoque*.—267 Alii *Quæ nimis est gracilis*.—269 Alii *tangat sua*. Quidam *corpora*

NOTE

Trojani excidii facem rapuit.

267 *Pleno*] Ut vestis beneficio plenior et succulentior videatur.

269 *Purpureis*] Purpureo colore infectis.

270 *Pharii*] Pharum insulam fuisse ad ostia Nili fluvii, qui crocodilos

alit, satis compertum est : anne vero crocodilum, cujus intestina et stercus ad sua pigmenta et fucos puellæ quærebant, quem Plinius minorem et in terra tantum vivere scripsit, bene piscem appellaverit Poëta, aut qui de crocodilo hunc locum expo-

- Conveniunt tenues scapulis analectrides altis :
 Inflatum circa fascia pectus eat.
- Exiguo signet gestu quodcumque loquetur ; 275
 Cui digiti pingues, et scaber unguis erunt.
 Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur ;
 Et semper spatio distet ab ore viri.
 Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
 Dens tibi, ridendo maxima damna feres. 280
 Quis credat ? discunt etiam ridere puellæ :
 Quæritur atque illis hac quoque parte decor.
 Sint modici rictus, sint parvæ utrimque lacunæ ;
 Et summos dentes ima labella tegant.
- Nec sua perpetuo contendant ilia risu : 285
 Sed leve nescio quid foemineumque sonent.
 Est, quæ perverso distorqueat ora cachinno :
 Cum risu læta est altera, flere putes.
 Illa sonat raucum, quiddamque inamabile stridet ;
 Ut rudit ad scabram turpis asella molam. 290

meris prominentibus: fascia vinciat pectus obesum. Cui digiti erunt crassi, et unguis asper, indicet rarissimo gestu, quodcumque dicet. Cui spiritus grave olens, nunquam loquatur jejuna; et sejungatur semper spatio ab ore viri. Si dens fuerit tibi ater, aut nimius, aut male ordinatus; maximo detrimento erit ridere. Quis fidem adhibeat? puellæ discunt etiam ridere: et species petitur quoque hac parte ab illis. Hiatus sint parvi, lacunæ sint exiguæ ex utraque parte; et extrema labia operiant dentium radices. Nec inflent sua latera risu continuo: sed reddant nescio quid leve et foemineum. Est, quæ pervertat ora pravo cachinno: altera cum risu effusa est, credas plorare. Illa vocem reddit raucam, et stridet quiddam odio dignum; ut obscæna usella rudit ad molam asperam. Quo ars non pervenit? dis-

guttis; alii succis.—272 Vulgo resolve tuis.—273 Analectrides vel analeptrides conj. Heins. e cod. R. qui habet analecptrides, et in marg. analetrides: vulgo analectides. Codices diversas lectiones exhibent.—274 R. 2. Inflatum: vulgo angustum.—275 Unus V. signes et loqueris: duo signi; Jun. signat. Heins. Exig. signa gest. qu. loqueris.—276 Vulg. unguis erit.—283 Scripti plerique et pr. Ed. rictus, parvæque utr. R. parieque.—286 Multi libri sonet.—287 Put. quæ disparso.—288 R. risu usa est, vel lata: duo al. risuque usa est.—289 Quid-

NOTÆ

suerunt, ipsi viderint: me equidem
 hac in parte cæcutire plane fateor.

273 *Analectrides*] Pulvilli erant aut
 ejusmodi aliquid ex gossipio, quo
 prominentium scapularum vitium
 puellæ emendare conabantur.

274 *Inflatum*] Vide, si placet, clar.
 Heinsii notam, qua nihil melius ad
 hunc locum possim comminisci.

283 *Rictus*] Os apertum, quale ri-
 dentis est hominis, aut canis ringentis,
rictus dicitur.

Quo non ars penetrat? discunt lacrymare decenter:

Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.

Quid? cum legitima fraudatur litera voce,

Blæsaque fit jusso lingua coacta sono:

In vitio decor est, quædam male reddere verba, 295

Discunt posse minus, quam potuere, loqui.

Omnibus his, quoniam prosunt, impendite curam.

Discite fœmineo corpora ferre gradu.

Est et in incessu pars non temnenda decoris.

Allicit ignotos ille, fugatque viros. 300

Hæc movet arte latus, tunicisque fluentibus auras

Excipit; extensos fertque superba pedes.

Illa, velut conjux Umbri rubicunda mariti,

Ambulat; ingentes varica fertque gradus.

Sed sit, ut in multis, modus hic quoque: rusticus alter 305

Motus; in incessu mollior alter erit.

Pars humeri tamen ima tui, pars summa lacerti

Nuda sit, a læva conspicienda manu.

cunt flere condecere; et flent, quando et quomodo volunt. Quid, cum literæ negatur sonus debitus, et lingua fit blæsa coacta sono accersito? Venustas invenitur in vitio, male efferre quædam verba. Discunt posse minus loqui, quam potuerunt. Curate hæc omnia, quandoquidem juvant. Discite gerere corpora passu fœmineo. Est etiam pars non spernenda venustatis in gressu. Ille conciliat et proturbat viros incognitos. Hæc agit arte latus, et excipit auras vestibibus fluitantibus; et superbiens movet pedes porrectos. Illa incedit, sicut uxor rubicunda viri Umbri: et varica progreditur amplis gressibus. Sed modus adsit hic quoque, sicut in multis: alter incessus crassus; alter erit lascivus in motu. Pars tamen ultima tui humeri, pars ultima brachii sit exerta, inspicienda a manu sinistra. Hoc vobis decorum

damque inamabile tres libri cum Exc. I. vulgo raucum quiddam, atque inam. Heins. conj. stridet: vulgo ridet.—290 Al. et scabra t. a. mola.—291 Voss. et quinque alii discant: et 292 volent. Me. plorent.—294 Unus Heins. subdola lingua sono.—295 Unus Pat. et Arg. male verba recidere quædam: Arund. pro div. lect. quædam rescindere.—297 Al. quando prosunt: Jun. his magnam prodest impendere curam: Me. I. magnam (prodest) impendite curam—300 Prima Ed. et multi scripti Alligat ign. Reposuit Heins. ille pro illa.—302 Al. Accipit; ext. R. extentos.—303 Unus Pat. rubicunda Catonis: Heins. conj. coloni.—

NOTE

303 *Umbri*] Populi fuerunt Italiæ fortissimi, Apennini accolæ, quorum uxores tanquam agrestiores hic damnat Poëta.

304 *Varica*] Varius dicitur ille qui cruribus distortis et pedibus introrsum retortis ambulat: cui *valgus* opponitur.

- Hoc vos præcipue, niveæ, decet : hoc ubi vidi,
 Oscula ferre humero, qua patet, usque libet. 310
- Monstra maris Sirenes erant : quæ voce canora
 Quamlibet admissas detinuere rates.
 His sua Sisyphides auditis pæne resolvit
 Corpora : nam sociis illita cera fuit. 315
- Res est blanda canor : discant cantare puellæ.
 Pro facie multis vox sua lena fuit.
 Et modo marmoreis referant audita theatris ;
 Et modo Niliacis carmina lusa modis.
 Nec plectrum dextra, citharam tenuisse sinistra
 Nesciat arbitrio fœmina docta meo. 320
- Saxa ferasque lyra movit Rhodopeius Orpheus,
 Tartareosque lacus, tergeminumque canem.

præsertim, candidæ: hoc ubi aspexi, subit usque, qua patet, dare oscula humero. Sirenes erant monstra maris; quæ retinuerunt voce sonora naves quamvis festinantes. Sisyphides his auditis propemodum dissolvit corpora: nam cera fuit adhibita sociis. Cantus est res suavis: puellæ discant canere. Vox sua fuit conciliatrix multis loco formæ; et interdum recinant audita theatris marmoreis; et interdum versus modulatos modis Niliacis. Nec fœmina docta nesciat, iudicio meo, tractasse plectrum dextra, citharam sinistra. Orpheus Rhodopeius demulsit lyra silices, et feras, et stagna Tartarea, et canem tergeminum. Ultor æquissime matris, saxa

~~~~~

305 Heins. putat scribendum *Sed sit ut in cultu.*—312 R. *Quamlibet*: vulgo

NOTÆ

311 *Sirenes*] Monstra numero tria, nomine apud alios alio fuerunt, specie oris fœminea, reliquo corpore, secundum aliquos, volucres, aut pisces, juxta Pelorum Siciliæ promontorium habitantes, quæ cantus suavitate præternavigantes allicere, allectos devorare solebant: quas Ulysses sociorum auribus cera obturatis, cum se malo alligari jussisset, eantus vitavit.

312 *Detinuere*] Sirenum meminit Poëta, ut puellas, cantare discant, admoneat.

313 *Sisyphides*] Ulysses est Sisyphi filius, qui Antolycam, Laërtæ desponsatam violavit, ex quo Ulyssem peperit.

Resolvit] Diximus jam: sese malo navis Ulysses alligaverat. Atque ex eo, quod sese propemodum resolverit, cantus illecebræ intelliguntur.

318 *Niliacis*] Fuit Nilus fluvius Ægypti, qua ex regione cantilenæ, ob lasciviam, maxime placebant.

319 *Plectrum*] Instrumentum est, quo pulsatur cithara.

321 *Rhodopeius*] Thracius, a Rhodope Thraciæ monte. Thrax enim fuit Orpheus, Apollinis et Calliopes filius, qui a patre accepta lyra tantum valuisse dicitur, ut feras cicuraret, fluvios sisteret, aliaque incredibilia cantus suavitate ludens efficeret.

322 *Tergeminum*] Cerberum dicit

Saxa tuo cantu, vindex justissime matris,

Fecerunt muros officiosa novos.

Quamvis mutus erat, voci favisse putatur

325

Piscis, Arioniae fabula nota lyræ.

Disce etiam duplici genalia naulia palma

Verrere: conveniunt dulcibus illa jocis.

Sit tibi Callimachi, sit Coi nota poëtæ,

Sit quoque vinosi Teia Musa senis.

330

Nota sit et Sappho: quid enim lascivius illa?

Cuive pater vafri luditur arte Getæ.

obsequiosa tuo cantu struxerunt nova mœnia. Piscis, fabula vulgata lyræ Arioniae, creditur motus fuisse cantu, quanquam esset mutus. Disce etiam pulsare utraque manu naulia delectantia: illa apta sunt suavibus lusibus. Musa Callimachi sit tibi perspecta, sit poëtæ Coi, sit quoque Teia senis potoris. Cognita sit etiam Sappho; quid enim mollius illa? et a quo pater decipitur dolis Getæ callidi. Possis etiam

quaslibet.—317 Pat. et Arg. resonent.—324 Pal. unus offic. duos; unde Heins. conj. tuos.—327 Al. nabilia palma: Pal. lamina: alius nubila.—328 R. et Arund.

NOTÆ

tricipitem, quem atras aures demittere cantus suavitate coëgit, cum ad Inferos Eurydicen uxorem a Plutone ivit repetitum.

323 *Vindex*] De Amphione loquitur, Jovis et Antiopes filio, qui lyræ a Mercurio acceptæ sono, hoc ab Horatio habuit elogium; ‘Dictus et Amphion, Thebanae conditor urbis, Saxa movere sono testudinis, et prece blanda Ducere quo vellet.’ Dictus autem est *vindex*, ideo quod una cum fratre Letho Lycum matris maritum, Diricenque superinductam pellicem, interfecerunt.

326 *Arioniae*] Fuit Arion Poëta Lyricus, patria Methymneus e Lesbo insula, qui artis beneficio, quam profitebatur, cum multam pecuniam collegisset, patriamque repetens, propter opes, sibi paratas insidias mortemque cognovisset, nautas orasse fertur, ut carmen aliquod prius sibi concinere liceret, quam moreretur; quo impetrato, sumta cithara suaviss-

sime carmen modulans, in mare sese dejecit: sed a delphino, quem cantu exciverat, dorso exceptus ad Tænarum deportatus est.

327 *Naulia*] *Nablium* sive *naulium* nomen est barbarum instrumenti musici, quod Græci vocant *psalterium*.

329 *Callimachi*] Callimachus Poëta fuit insignis, Batti filius, cui primas in Elegia Quintilianus tribuit, cujusque nonnulla opera supersunt.

Coi] Philetas est Poëta Elegiographus, ex Co Ægæi maris insula oriundus, qui Philippi et Alexandri magni temporibus floruit.

330 *Teia*] De Anacreontis Lyrici Poëtæ et supra modum lascivi Musa loquitur, cujus Patria Teios fuit, Ioniae civitas.

331 *Sappho*] Poëtria fuit Mitylenea, quæ cum Alcæo claruit, usque adeo insignis, ut Musarum choro ascribi meruerit. Ab ea Sapphicum carmen nomen invenit.

332 *Cuive*] Terentium dicit, apud

Et teneri possis carmen legisse Properti :

Sive aliquid Galli, sive, Tibulle, tuum.

Dictaque Varroni fulvis insignia villis

335

Vellera, germanæ, Phryxe, querenda tuæ.

Et profugum Ænean, altæ primordia Romæ ;

Quo nullum Latio clarius extat opus.

Forsitan et nostrum nomen miscabitur istis ;

Nec mea Lethæis scripta dabuntur aquis.

340

Atque aliquis dicet, Nostri lege culta magistri

Carmina, quis partes instruit ille duas.

Deve tribus libris, titulus quos signat Amorum,

Elige, quod docili molliter ore legas.

legisse carmen mollis Propertii: sive aliquid Galli, sive tuum, o Tibulle: possis etiam legisse vellera flenda sororis tuæ, Phryxe, spectabilia villis aureis, celebrata a Varrone: et Ænean profugum, initium excelsæ Romæ; quo opere nullum datur illustrius apud Latinos. Forsitan nomen etiam nostrum apponetur istis; nec scripta mea mittentur in aquas Lethæas. Atque aliquis dicet, Inspice elegantes versus nostri magistri, quibus ille instituit partes duas. Vel elige de tribus libris, quos titulus indicat Amorum, quod amatorie legas ore facili. Vel cantetur a te

Verrere: vulgo Vertere.—332 Unus Heins. pater vasti.—334 Francius, Tibulle, tui.—343 Vulg. Deque tribus: in uno Pal. De veterum. Ba. amores: Pat.

NOTÆ

quem Getam herum suum simul et ejus fratrem fallere invenias.

334 *Galli*] Jam aliquid antea de isto Cornelio Gallo insigni Poëta diximus. Augusto fuit amicitia conjunctissimus, a quo Ægypti præses constitutus; quanquam adversus eum conjurasse non obscure indicat Suetonius, quamobrem et sibi violentas manus intulisse creditus est.

335 *Varroni*] Non de illo omnium Romanorum eruditissimo loquitur, philosopho pariter et poëta, tantopere laudato; sed de Varrone alio Attacino; ab Attace Narbonensis provinciæ vico, sic dicto, qui Argonautica scripsit.

336 *Phryxe*] Fuit Phryxus Athamantis et Nepheles filius, qui una

cum sorore Helle, consensu aurei velleris ariete, Inus novercæ insidias fugiens, pontum transfretare aggressus est; quo incepto Helle periit, quæ aquæ strepitu territa in mare decidit.

337 *Ænean*] Per Ænean Virgilii Æneiden intellige, qua illius herois virtus celebratur.

Primordia] Quomodo in Latium Trojani excidii reliquias Æneas deduxerit, a quibus orti qui Romæ posuerunt fundamenta, ex Virgilio cognoscimus.

340 *Lethæis*] Fuit Lethe fluvius inferorum, cujus aquam quicumque gustasset, præteritorum omnium obliviscebatur.

342 *Duas*] Viros et fœminas, scil.

Vel tibi composita cantetur Epistola voce; 345
 Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
 O ita, Phœbe, velis; ita vos, pia numina vatam,
 Insignis cornu Bacche, novemque Deæ!
 Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam;
 Ut moveat posito brachia jussa mero? 350
 Artifices lateris, scenæ spectacula, amantur:
 Tantum mobilitas illa decoris habet.
 Parva monere pudet: talorum ducere jactus
 Ut sciat, et vires, tessera missâ, tuas.
 Et modo tres jactet numeros: modo cogitet, apte 355
 Quam subeat partem callida, quamque voçet.

Epistola voce accommodata; ille invenit hoc opus incognitum aliis. O ita faceas, Phœbe; ita vos, Bacche spectabilis cornu, et Deæ novem, pia Numina poetarum! Quis in dubium revocet, quin cupiam puellam posse saltare; ut agitet lacertos provocatos, vino remoto. Histriones, spectacula scenæ amantur; tantum illa mobilitas habet venustatis. Pudet monere parva; ut didicerit jactare talos, et vires tuas, tessera jacta. Et modo jactet tres numeros; modo reputet, quam partem utiliter cauta

et duo al. amoris.—350 Sch. brachia passa: duo missa: unus Be. brachia sæpe.—351 Pro amantur Heins. vult emuntur.—353 Ducere Jun. et Pat. 1. alii dicere: multi. discere.—355 Duo codd. et edd. quidam numero.—In Mor. et

NOTÆ

345 *Epistola*] De epistolis loquitur, quas nomine conscripsit Heroidum, ubi plurima amatoria reperias.

346 *Novavit*] Epistolarum scribendarum laudem aucupatur Poëta, quia aliis ante ipsum non usitatum illud scribendi genus.

348 *Novemque*] De Musis loquitur. Bacchum quod attinet, illum jam antea vidimus Poëtis amicum. Plura qui cupit Horat. adeat, et Od. II. 19. legat, qua Bacchum carmina docentem audiet.

351 *Artifices lateris*] Histriones sunt, qui in lateribus coercendis et concinne movendis non levem ponunt operam.

353 *Talorum*] Tali quatuor tantum, tessera quibus et hodie utimur, sex habebant latera.

354 *Missâ*] Notum est hodie, quomodo in pyrgo aut turricula tesserae agitentur, et ex eo in alveum seu tabulam lusoriam emittantur. Notæ etiam variæ leges quibus vincunt aut vincuntur qui alexæ student; ut nihil opus sit pluribus rem apertam patefacere.

355 *Tres*] Quamobrem tres, me nescire plane fateor: quod ut quisque explicet, veterum perspectam ludendi rationem habeat, necesse arbitror: tanti ego non duxi.

356 *Quam subeat partem*] Cui sit periculo subjecta, inquit Merula. Ego per partem, numerum intelligo, quo ad vincendum opus sit: nam conjectura omnino opus est in his leviusculis, quæ, ludendi modus quia varius est, haud scio an quisquam satis

- Cautaque non stulte latronum prælia ludat :
 Unus cum gemino calculus hoste perit.
 Bellatorque sua pressus sine compare bellat :
 Æmulus et cœptum sæpe recurrit iter. 360
 Reticuloque pilæ leves fundantur aperto :
 Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.
 Est genus in totidem tenui ratione redactum
 Scriptula, quot menses lubricus annus habet.
 Parva tabella capit ternos utrimque lapillos ; 365
 In qua vicisse est, continuasse suos.
 Mille facesse jocos. Turpe est nescire puellam
 Ludere : ludendo sæpe paratur amor.
 Sed minimus labor est, sapienter jactibus uti.
 Majus opus, mores composuisse suos. 370

ineat, et quam petat. Et callida non ludat inepte certamina latronum : cum calculus unus perit hoste gemino. Et bellator correptus sine sua compare certat ; et æmulus sæpe pedem refert promotum. Et pilæ expolitæ spargantur, reticulo aperto : nec pila ulla movenda, nisi quam rapies. Est genus lusus facile distributum in totidem scrupos, quot annus celer habet menses. Parva tabella habet ternos calculos utrimque ; in qua continuasse suos est superasse. Finge mille ludos ; indecorum est puellam nescire ludere ; amor conciliatur sæpe ludendo. Sed labor est minimus uti perite jactibus : majus opus temperasse mores suos. Dum minus cavemus, et dete-

quibusdam aliis post v. 357. hi duo inserti legebantur : *Prælia laudantur, quo capiatur amans. Prælia laudantur latronum imitantia pugnas, Unus, &c.*—358 Apr. et unus Heins. *Unus et in gem.*—359 Multi codd. *pressus sine conjugate* : Apr. *præsens*. Prima Ed. cum R. Sa. et al. quibusdam *sua et bellat*. Plures *bellet* : al. *pugnet* : N. *ludat*.—360 Edd. Mycill. Bersm. et una Ven. *recurrat opus*.—361 Pal. unus *Lecticuloque quidem lenes*.—363 Quidam codd. *ratione reductum*.—364 Al. *Spicula, quot*.—366 Leid. et quatuor al. *continuasse suos* : tres libri *cont. duos*.—367 *Facesse* R. et quatuor alii : vulgo *fac esse*, vel

NOTÆ

certo possit probare.

357 *Latronum*] Ante monui hunc esse ludum quem nostri dicunt *des échecs*.

359 *Compare*] De Regina intelligit, quam eo nomine in calculorum ludo vocitant. Sed hæc omnia frustra peritis juxta et imperitis quisquam exponat, quæ solo usu cognoscuntur.

361 *Reticuloque*] Ludum describit, cujusmodi nos nullum, quod quidem sciam, hodie habemus ; nisi forte illum aliquatenus imitantur pueri, dum

sulfurata aut bacillos manu comprehensos in mensam spargunt, quos singulos immotis aliis oporteat colligere.

364 *Scriptula*] Scrupos dicit, quibus etiam hodie utimur in eo ludo quem vocamus *les dumes*.

Quot menses] Duodecim vero scrupis collusor uterque utitur.

365 *Ternos*] Ludum describit, quem dicimus *aux merelles*.

369 *Jactibus*] Id est, numero qui ex tesserarum jactu oritur.

Dum sumus incauti, studioque aperimur in ipso ;
 Nudaque per lusus pectora nostra patent ;
 Ira subit, deforme malum, lucrique cupido ;
 Jurgiaque, et rixæ, sollicitusque dolor.
 Crimina dicuntur : resonat clamoribus æther : 375
 Invocat iratos et sibi quisque Deos.
 Nulla fides : tabulæque novæ per vota petuntur :
 Et lacrymis vidi sæpe madere genas.
 Jupiter a vobis tam turpia crimina pellat,
 In quibus est ulli cura placere viro. 380
 Hos ignava jocos tribuit Natura puellis :
 Materia ludunt uberiore viri.
 Sunt illis celeresque pilæ, jaculumque, trochique,
 Armaque, et in gyros ire coactus equus.
 Nec vos Campus habet, nec vos gelidissima Virgo ; 385
 Nec Thuscus placida devehit amnis aqua.

gimur in studio ipso, et mens nostra patet nuda per ludos ; ira malum turpe, et cupiditas lucri irrepit ; et jurgia, et rixæ, et dolor anxius. Probra objiciuntur ; aër personat clamoribus ; et quisque sibi implorat Deos iratos. Nulla fides tabulis, quæ non petuntur per vota : et vidi sæpe genas humidas esse lacrymis. Jupiter amolitur a vobis, quæ curatis placere ulli viro, crimina tam indecora. Natura imbellis dedit hos ludos fæminis : viri ludunt materia ampliore. Sunt illis pilæ veloces, et jaculum, et trochi, et arma, et equus jussus moveri in orbes. Nec Campus vos occipit, nec Virgo gelidissima ; nec fluvius Thuscus aufert aqua levi. At licet, et

face esse.—371 Dum sumus pr. Ed. et quatuor scripti ; vulgo Tunc sumus. Alii ab ipso.—377 Lectionem nostram unus Heins. exhibet : vulgo Nulla fides tabulis, quæ non per. R. 1. et quatuor al. tabulæ : R. 3. pro div. lect. talis, quæ non per.—380 Heins. conj. si quibus est.—383 R. 3. pro div. lect. teretesque

NOTÆ

371 *Studio*] Ludendi, scil. aut vincendi.

373 *Deforme*] Quod vultum et oculos deformat.

376 *Iratos*] Qui iræ nostræ participes facti, illatam, nostro judicio, injuriam ulciscantur.

377 *Tabulæque novæ per vota petuntur*] Lego, *Nulla fides tabulis, quæ non per vota petuntur*. Quid sibi alii in expositione hujus versus voluerint, non satis assecutus sum ; sic tamen intelligo : videtur dicere Poëta male lusori fidendum esse, cu-

jus votis, neque ludus, neque alea, neque Dii favent : quippe qui in collusorem, damni impatientia, sæpissime insurgat.

381 *Ignava*] Ut puellis non liceat tanquam armatis pugnare.

385 *Campus*] Campum Martium dicit, ubi ludorum et omni genere certaminum sese Romana juvenus exercebat.

Virgo] Aqua fuit in Campum Martium derivata, qua sudorem et pulverem ablucebant qui sese in eo exercebant. Illam autem a virgine, quæ

At licet, et prodest, Pompeias ire per umbras ;

Virginis æthereis cum caput ardet equis.

Visite laurigero sacrata Palatia Phœbo :

Ille Parætonias mersit in alta rates.

390

Quæque soror conjuxque Ducis monumenta pararunt :

Navalique gener cinctus honore caput.

Visite thuricremas vaccæ Memphitidos aras :

Visite conspicuis terna theatra locis.

Spectentur tepido maculosæ sanguine arenæ ;

395

Metaque ferventi circueunda rota.

juvat ambulare per porticus Pompeias ; cum caput æstuat equis æthereis Virginis. Celebrate Palatia dicata Phæbo laurifero : ille detrusit naves Parætonias in profundum. Visite etiam monumenta, quæ soror et uxor Imperatoris struxerunt ; et gener redimitus caput corona navali. Frequentate altaria thuricrema juvencæ Memphiticæ : adite terna theatra locis conspicuis. Arenæ tinctæ sanguine tepido spec-

//////////

pila.—386 Me. *liquidis devehit amnis aquis.*—387 Tres libri *sub umbras.*—390 R. I. et duo alii *Parætonicas.*—391 Francius *in ima.*—392 L. et duo al. *vinculus hon.*—394 Unus Pat. *trina theatra.*—395 Al. *maculatæ.*—399 Al. *atque Orphea*

NOTÆ

ejus aquæ fontem indicavit, ut Frontinus docet ; vel potius, ut Plinius scribit, id nominis ex eo sortitam volunt, quod ad Herculaneum rivum ubi pervenit, eum refugit, quasi Herculis congressum metuat.

386 *Thuscus*] De Tiberi loquitur, qui ab Apennino monte defluens per Thusciam Romam defertur ; quem fluvium Romani, exercitii causa, nando superare consueverant.

387 *Pompeias*] De porticu loquitur Pompeii, de qua antea, quæ in Campo Martio fuit.

388 *Virginis*] Æstatem designat, qua docente Hygino per Cancrum, Leonem, et Virginem Sol transit.

389 *Palatia*] De porticu loquitur, de qua etiam supra i. 73. quam in Palatino Augustus una cum templo Apollini sacram fecit.

390 *Ille*] Apollo, qui in pugna Actiaca Augusto affuisset dictus est : qua de re Virgilius, itemque Plutarchus.

Parætonias] Ægyptias dicit, quibus usus est Antonius adversus Augustum, a Parætonio Ægypti urbe maritima.

391 *Soror*] Octaviam dicit Augusti sororem, cujus nomine ædificata fuit porticus, juxta Marcelli filii theatrum.

Conjux] Livia est, Augusti uxor, quæ etiam suo nomine porticum habuit.

392 *Cinctus*] Agrippam dicit, Augusti generum, quem ille post debellatum Pompeium in Sicilia, ut Plinius scribit, navali corona decoravit ; a quo etiam porticus una nomen accepit.

393 *Memphitidos*] De templo Isis intelligit, cujus supra, i. 77. meminit Poëta.

394 *Terna*] Ea in campi Martii vicinitate fuisse docet Strabo.

395 *Sanguine*] Gladiatorum, scilicet qui illic suum sanguinem profundeabant.

Quod latet, ignotum est, ignoti nulla cupido.

Fructus abest, facies cum bona teste caret.

Tu licet et Thamyran superes, et Amœbea cantu ;

Non erit ignotæ gratia magna lyræ.

400

Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles ;

Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.

Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poëtis ?

Hoc votum nostri summa laboris habet.

Cura Ducum fuerunt olim Regumque poëtæ :

405

Præmiaque antiqui magna tulere chori.

Sanctaque majestas, et erat venerabile nomen

Vatibus : et largæ sæpe dabantur opes.

Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,

Contiguus poni, Scipio magne, tibi.

410

tentur ; et meta ambienda rota fervida. Quod latitat est incognitum ; nullum desiderium rei incognitæ. Utilitas nulla est, cum pulchra facies caret teste. Licet tu vincas cantu et Thamyran et Amœbea ; non erit magnus favor lyræ ignotæ. Si Apelles Cous nusquam pinxisset Venerem ; illa lateret submersa aquis marinis. Quid queritur a sacris vatibus, nisi fama tantum ? summa nostri laboris habet hoc votum. Poëtæ fuerunt olim cura Deorum et regum : et chori antiqui reportaverunt ingentia præmia. Erat etiam majestas sancta et nomen reverendum poëtis : et amplæ divitiæ sæpe offerebantur. Ennius natus in montibus Calabris emeruit erigi

//////////

cantu.—400 Quidam gloria magna.—401 Duo Bersm. unus Heins. et ed. Gryph. ann. 1554. Cois nunquam. Alii nunquam pinxisset.—404 Sa. fama laboris.—405 R. et quatuor al. Cura Deum. Exc. I. fuerunt : vulgo fuerant.—406 Tres libri multa tulere.—409. 410 Hosce versus emendavit Parrhasius in

NOTÆ

396 *Metaque*] Per metam Circum intellige, aut ludos in Circo celebrari solitos.

397 *Quod latet*] Ea gratia puellas docet loca publica frequentare, ut a viris videantur, deinde amentur.

399 *Thamyran*] Fuit Thamyras poëta Thracius, qui Musas etiam lyra provocare ausus, victus ab iis, oculis et lyra privatus est.

Amœbea] Fuit Amœbeus citharædus Atheniensis magni nominis, de quo Athenæus, Plutarchus, et alii.

401 *Venerem*] Eam Anadyomenen e mari egredientem pinxerat Apelles,

quam in delubro patris Cæsaris Augustus dedicavit.

Apelles] Pictor fuit, cujus etiamnum hodie fama præstantissimum prædicat, qui tempore floruit Alexandri magni. Patriam eandem cum Hippocrate medico habuit Coon, Ægæi maris insulam, et urbem.

404 *Votum*] Ut, scilicet, fama nostra præclara sit, et plurimis fausto nomine innōtescamus.

406 *Chori*] Proprie chorus multitudo est canentium aut saltantium ; sed hic pro Poëtis ponitur.

409 *Ennius*] Poëta fuit ingenio

Nunc hederæ sine honore jacent : operataque doctis
 Cura vigil Musis nomen inertis habet.
 Sed famæ vigilare juvet : quis nosset Homerum,
 Ilias æternum si latuisset opus ?
 Quis Danaën nosset, si semper clausa fuisset; 415
 Inque sua turri perlatusset anus ?
 Utilis est vobis, formosæ, turba, puellæ.
 Sæpe vagos ultra limina ferte pedes.
 Ad multas lupa tendit oves, prædetur ut unam :
 Et Jovis in multas devolat ales aves. 420
 Se quoque det populo mulier speciosa videndam :
 Quem trahat, e multis forsitan unus erit.
 Omnibus illa locis maneat studiosa placendi :
 Et curam tota mente decoris agat.
 Casus ubique valet : semper tibi pendeat hamus. 425
 Quo minime credas gurgite, piscis erit.
 Sæpe canes frustra nemorosis montibus errant :
 Inque plagam nullo cervus agente cadit.

tibi proximus, Scipio magne. Nunc hederæ neglectæ jacent : et cura vigil addicta doctis Musis habet famam ignavæ. Verum placeat famæ studere : cui cognitus esset Homerus, si Ilias opus æternum latuisset ? Cui cognita esset Danaë, si fuisset semper inclusa ; et usque delituisset anus in sua turri ? O pulchræ puellæ ; cætus vobis prodest. Efferte sæpe pedes incertos domibus. Lupa it ad multas oves, ut unam surripiat : et avis Jovis devolut in multas aves. Fæmina formosa præbeat se quoque aspiciendam populo : forsitan unus erit e multis, quem capiat. Illa studeat placere omnibus locis : et toto animo curam gerat venustatis. Fors ubique valet ; hamus semper tibi pendeat. Piscis invenietur in gurgite, quo minime arbitraris. Sæpe canes vagantur frustra in montibus nemorosis : et cervus ruit in retia nullo

//////////

comment. ad Claudiani Raptum Proserpinæ, lib. I. 42. cum in scriptis omnibus sit in montibus hortos (vel ortos) Contiguos pæne tibi, vel tuis. R. pænis.—411 Unus Heins. honore manent. Idem cum sex al. operosaque doctis.—413 Al. invigilare juvat.—416 Al. si latuisset : tres delatusset : Arg. delituisset : Fr. et duo al. prælatuisset.—417 Turba R. V. unus et pr. Ed. vulgo cura.—418 Al. extra lim. Heins. ferte reposuit pro ferre.—419 Al. In multas. Arg. In multas lupus exit oves.—421 Al. formosa videndam.—426 Credas unus V. Jun. credes : vulg. credis.—427 Mor. et duo alii canis...errat.—428 Vulg. Inque plagas. Be.

NOTE

maximus, arte rudis, qui Rudias Calabriæ oppidum patriam habuit, Scipioni Africano majori adeo charus, ut e marmore in Scipionum sepulcro constitutus, ne eo quidem divelli voluerit.

411 *Hederæ*] Id est, Poëtæ, qui hedera coronantur.

414 *Ilias*] Alterum est Homeri opus, quo Ilii seu Trojæ describitur excidium.

416 *Anus*] Id est, quæ in sua turri

- Quid minus Andromedæ fuerat sperare revinctæ,
 Quam lacrymas ulli posse placere suas? 430
 Funere sæpe viri vir quæritur. Isse solutis
 Crinibus, et fletus non tenuisse, decet.
 Sed vitate viros cultum formamque professos;
 Quique suas ponunt in statione comas.
 Quæ vobis dicunt, dixerunt mille puellis. 435
 Errat, et in nulla sede moratur amor.
 Fœmina quid faciat, cum sit vir levior ipsa;
 Forsitan et plures possit habere viros?
 Vix mihi credetis; sed credite: Troja maneret,
 Præceptis Priami si foret usa sui. 440
 Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
 Perque aditus tales lucra pudenda petant.
 Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo:
 Nec brevis in rugas cingula pressa suas.
 Nec toga decipiat filo tenuissima: nec si 445
 Annulus in digitis alter et alter erit.

insequente. Quid minus fuit expectandum Andromedæ constrictæ, quam lacrymas suas posse cuiquam placere? Vir captatur sæpe in exequiis viri: decet incedere capillis passis, et non cohibuisse ejulatus. Sed fugite viros profitentes ornatus et speciem, et qui ordinant suos capillos. Dixerunt mille puellis, quæ dicunt vobis. Amor eorum vagatur, et in nullo loco permanet. Quid faciat puella, cum vir sit ipsa expolitor, et forte possit habere plures viros? Vix mihi fidem habebitis, sed habete: Troja staret, si paruisset monitis sui Priami. Sunt qui mendaci amoris titulo prædabundi oberrent, et quærant erubescendum questum per ejusmodi accessus. Nec capilli splendidissimi nardo liquida vos decipiant: nec brevis fascia astricta in sinus suos. Nec toga filo subtilissima fallat: nec si multus annulus erit in digitis:

et quatuor al. agente venit.—429 Nonnulli codd. sperare relictæ, et revictæ. Al. Andromede potuit sperare revincta.—431 Vulg. Ire solutis.—437 Multi faciet; et vir sit.—440 Al. usa senis: alii Priame, si f. u. tuis.—441 Leid. et tres alii mendacis. Vulg. grassantur.—443 Al. liquido: quatuor nitido liquidissima nardo.—444 R. et al. nonnulli lingula pressa: alii ligula. Cod. Gruteri

NOTÆ

fuisset anus facta.

420 *Jovis ales*] Aquila.

440 *Priami si*] Quia ille Helenam, belli causam, reddendam censebat.

442 *Aditus*] Amoris speciem, scil.

443 *Nardo*] Nardus, vel Nardum, planta est seu frutex, ex India aut

Syria; ex quo unguentum pretiosissimum parabatur.

444 *Rugas*] Quas faciunt vestes fascia collectæ.

Cingula] Fasciam dicit, qua cingebatur toga.

Forsitan ex horum numero cultissimus ille
 Fur sit; et uratur vestis amore tuæ.
 Redde meum, clamant spoliatae sæpe puellæ:
 Redde meum, toto voce boante foro. 450
 Has, Venus, e templis, multo radiantibus auro,
 Lenta vides lites, Appiadesque Deæ.
 Sunt quoque non dubia quædam mala nomina fama:
 Deceptæ a multis crimen amantis habent.
 Discite ab alterius vestris timuisse querelis: 455
 Janua fallaci nec sit aperta viro.
 Parcite, Cecropides, juranti credere Theseo;
 Quos faciet testes, fecit et ante, Deos.
 Et tibi, Demophoon, Thesei criminis hæres,
 Phyllide decepta nulla relicta fides. 460
 Si bene promittant, totidem promittite verbis:
 Si dederint, et vos gaudia pacta date.

forsitan ille ornatissimus ex horum numero fur sit; et flagret desiderio vestis tuæ. Pone meum, vociferantur sæpe puellæ nudatæ: toto foro voce remugiente, Pone meum. Venus mollis, et tuæ Appiades, cernis has rixas e templis fulgentibus multo auro. Sunt quoque rumore certo nonnulla fumosa nomina: delusæ a multis habent crimen amantis. Discite ex querimoniis alterius metuisse vestris: fores ne pateant viro fraudulento. Cecropides, nolite fidem habere Theseo juranti; Deos, quos adhibebit testes, prius adhibuit. Nec ulla tibi superest fides, Demophoon, hæres perfidiæ Theseæ, Phyllide elusa. Si multum polliceantur, polliceamini totidem verbis: si dederint, vos etiam præbete voluptatem promissam. Illa potest opprimere flammæ

impexas lingula nexa comas.—446 Octo libri unus et alter.—452 Lenta R. vulgo Læta. Alii videt. R. 1. et al. Appiadesque tuæ. Arund. et unus Be. Læta videt l. App. suæ.—453 R. 2. dubiæ famæ.—454 Fr. crimen amoris. Burm. vult totum distichon sic legi: Sunt quoque non dubia quidam mala nomina fama, Deceptæ et multi crimen amantis amant.—455 To, vobis timuisse: Jun. renuisse; sex tenuisse: N. et Be. caruisse: Burm. conj. vobis cavisse.—461 Promittant meliores:

NOTÆ

452 *Appiadesque*] Meretriculas dicit, quæ extra urbem, via Appia, circaque templum illic Veneri dicatum, habitabant.

453 *Mala nomina*] Plane hunc locum commentator non intellexit, siquidem ego aliquid video. Per nomina viros intelligo, nequitia sua et dolis factos celebres, quos fugitare debere puellas, ne ipsæ eorum in se

Delph. et Var. Clas.

crimen derivent, docet Poëta.

457 *Cecropides*] Athenienses puellas, a Cecrope rege sic dictas, Poëta compellat, quas perfido Theseo, qui Ariadnen destituit, minus credere debere, admonet; quo exemplo quaslibet ab omnibus protritæ famæ hominibus abstinere jubet.

459 *Hæres*] Quia patris Thesei exemplo qui Ariadnen deseruerat, De-

Ovid.

2 Z

Illa potest vigiles flammæ extinguere Vestæ ;

Et rapere e templis, Inachi, sacra tuis ;

Et dare mixta viro tritis aconita cicutis ;

465

Accepto Venerem munere si qua negat.

Fert animus propius consistere, supprime habenas,

Musa ; nec admissis excutiare rotis.

Verba vadum tentent abiignis scripta tabellis.

Accipiat missas apta ministra notas.

470

Inspice : quodque leges, ex ipsis collige verbis,

Fingat, an ex animo, sollicitusque roget.

Vestæ inextinctæ ; et tollere sacra e templis tuis, o Inachi ; et viro porrigere aconita intrita tritis cicutis ; si aliqua negat Venerem dono accepto. Mens est propius accedere ; corripe lora, o Musa ; nec proturberis rotis ferventibus. Si verba exarata tabellis abiignis tentent vadum : famula idonea accipiat literas missas. Inspice, et ex verbis ipsis cognosce, an simulet quod leges, an petat anxius et sin-

—————

vulg. promittent : alii promittunt.—463 In uno Pat. *vigili* ; unde Heins. vult *vigilis*.—469 Vulg. *tentant*. Prima Ed. R. et al. nonnulli *alienis scripta* : unde

NOTÆ

mophon Phyllida destituit, ut in epistolis vidimus.

463 *Vestæ*] Ignis ipse est, quem Vestam virginem incorruptam voluerunt, Vestæ antiquæ Deum matris, quæ Terra est, filiam ; cujus nulla fuit effigies, sed ejus loco, in templo ignis sempiternus magna solitudine a virginibus vestalibus custodiebatur.

464 *Inachi*] Isis est, vel Io, Inachi filia, de qua jam toties.

465 *Aconita*] Aconitum, sicut et cicuta plantæ sunt seu herbæ venenosæ.

467 *Propius*] Metaphora sumpta est a curulibus certaminibus, in quibus, ut jam sæpe monuimus, artis erat currus rotam interiorem, ut compendiosissimum circulum describeret, quam proxime metam admovere. Sensum vero non assecutus videtur Merula ; tacuerunt alii, quos quidem ego vidi. Hunc autem esse arbitrator. In eo est Poëta, ut quæ fœminas

spectant, magis quam quæ viros moneat ; qui nihilominus proxime præcedentibus versibus quædam viris depromsit aptissima, cum puellas tanquam scelestissimas damnavit, quæ Venerem accepto munere denegaverint. Ad scopum jam, quasi aberasset, revertitur Naso, atque Musam hortatur propius metam accedat, puellisque non viris consulat.

469 *Verba vadum*] Metaphora est, qua amantium aut amare simulantium virorum in capiendis puellis ratio cognoscitur ; quam quomodo deludant, eas postmodum docebit. Perinde verbum *tentent* expone ac si esset, Cum tentant, aut Si tentent.

471 *Quodque*] Acute profecto ex ipsis verbis legendum aut colligendum esse monet Poëta, fingatne, an ex animo roget, qui ad puellam scribit ; vix enim qui nec sollicitus, nec amans, solliciti et amantis verba facile et ut fert rei natura expresserit.

Postque brevem rescribe moram : mora semper amantes
 Incitat, exiguum si modo tempus habet.
 Sed neque te facilem juveni promitte roganti : 475
 Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.
 Fac timeat speretque simul : quotiesque remittes,
 Spesque magis veniat certa, minorque metus.
 Munda, sed e medio, consuetaque verba, puellæ,
 Scribite : sermonis publica forma placet. 480
 Ah quoties dubius scriptis exarsit amator ;
 Et nocuit formæ barbara lingua bonæ !
 Sed quoniam, quamvis vittæ careatis honore,
 Est vobis vestros fallere cura viros ;
 Ancillæ pucrive manus ferat apta tabellas : 485
 Pignora nec juveni credite vestra novo.

cere: et rescribe post exiguum spatium: dilatio semper inflamat amantes, si modo exigua est mora. Sed neque te præbe facilem adolescenti oranti: nec tamen recusa ore pertinaci, quod cupit. Fac metuat et speret simul: et quoties remittes, et spes magis tutu accedat, et minor metus. Puellæ, scribite verba culta, sed usitata, et e medio petita: forma orationis usu approbata arridet. Ah quoties amator fluctuans scriptis insanivit; et lingua barbara obfuit laudatæ formæ! Sed quoniam, utcumque absit laus vittæ, sollicitæ estis decipere viros vestros; manus idonea famulæ vel pueri portet tabellas; nec committite vestra pignora ignoto juveni. Ego vidi

Heins. conj. *acernis*.—471 Al. *dumque leges*.—475 Heins. vult *permitte roganti*.—476 Al. *edure*: quidam *e toto*, vel *ex toto*. R. 3. et unus V. *ore nega*: vulgo *ille, nega*.—478 Al. *Spes magis hinc veniat*: Heins. *Spes magis huic veniat*.—479 Unus V. *Blanda, sed*.—480 Al. *verba placent*.—481 *Dubius* pr. Ed. R. et tres alii: vulgo *dubiis*.—485 *Apta* Arg. Pat. unus et V. vulgo *arte*. Quidam *ante, apte, arta*. Vetus cod. Scalig. *premat arte tabellas*.—486 Al. *puero novo*.

NOTÆ

473 *Brevem moram*] Duo dicit, mora ut detur, deinde brevis sit.

474 *Incitat*] Quia inter spem mentumque fluctuans animus accenditur, et accuntur spiritus; qui tamen mora, si nimia est, residunt. Inde fit, ut gratiam qui maximam cupit inire ejusquam, non prius vota ejus implere debeat, quam multum ferbuerint. Qui autem a semetipso veram laudem expetierit, etiam aliorum vota prævertat: nam evenit sæpissime, ut illum callidum sua spes frustretur; hunc generosum et fortem sua nec

laus nec merces unquam destituit.

481 *Dubius*] Ob puellæ verba ambigua.

483 *Vittæ*] Vittas castitatis et pudicitia symbolum antea diximus: adeoque non nisi ad infames meretriculas scribit poëta; quæ quomodo, quove animo legamus nostrum est internoscere. Malis omnia mala, etiam bona; bonis omnia bona, etiam mala: mentem humanam tentant omnia; quid quisque amplectatur ipse curet. Quanquam nequidem cogitando tetigisse quæ nos suaviter sollicitant, et

Vidi ego, pallentes isto terrore puellas,
 Servitium miseram tempus in omne pati.
 Perfidus ille quidem, qui talia pignora servat :
 Sed tamen Ætnæi fulminis instar habet. 490
 Judice me fraus est concessa, repellere fraudem :
 Armaque in armatos sumere jura sinunt.
 Ducere consuescat multas manus una figuras.
 Ah pereant, per quos ista monenda mihi !
 Nec nisi deletis tutum rescribere ceris : 495
 Ne teneat geminas una tabella manus.
 Fœmina dicatur scribenti semper amator ;
 Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.
 Sed libet a parvis animum ad majora referre,
 Plenaque curvato pandere vela sinu. 500

puellas infelices pallidas isto pavore premi servitio in omne tempus. Ille quidem perfidus, qui retinet talia munera: sed tamen habet potestatem fulminis Ætnæi. Per me licet artem arte deludere: nec jura prohibent capere arma adversus armatos. Una manus discat pingere diverso caractere. Ah pereant, per quos ista a me inculcanda! Nec tutum rescribere nisi ceris abstersis: ne una tabella duas habeat manus. Fœmina dicatur semper amator scribenti. Illa sit in vestris literis, qui fuit ille. Sed animum placet a parvis ad majora retrahere, et plena carbasa expli-

Jun. *vestra rudi. R. credita nostra.*—487 L. *fallentes ipso latore puellas. Jun. deceptos isto latore: Apr. et tres al. deflentes isto terrore: multi fallentes.*—489 Al. *munera servat: L. captat.*—493 Voss. *varias manus.*—494 Arg. *Di pereant.*—496 Vulg. *Nec teneat.*—497 *Scribenti quatuor codices: vulg. scribentis.*—499 *Sed libet alter Me. al. Si licet; meliores Sed licet: Mor. Si libet: Arund.*

NOTÆ

statim convellunt, nullus credo non dixerit tutissimum, nisi quærit proteri, qui jam sua sponte victus est.

486 *Credite*] Tabellas ab ancilla referendas esse innuit, ne eas novus amator pignora habeat, quibus puellam quovis tempore accusare possit et arguere.

487 *Terrore*] Qui ex creditis tabellis oritur; quia, scilicet, metuit semper fœmina sese ne quando iratus amator apud maritum accuset.

488 *Servitium*] Cogitur nempe fœmina, tabellarum pignore devincta, ne accusetur utcumque perfido ama-

tori collibitum fuerit, omnia facere.

490 *Ætnæi*] In Ætna monte Jovis fulmina fabricare etiam Cyclopos voluerunt poëtæ.

493 *Multas*] Ut sua manu exaratum epistolam negare, si opus sit, puella audeat.

494 *Per quos*] Perfidos dicit, qui epistolas a fœminis acceptas maritis tradere minitantur.

496 *Geminas*] Amantis, scil. viri, et puellæ.

497 *Fœmina*] Hujus distichi sensus est, ut, mutatis partibus, cum ad puellam scribit amator, perinde scribat,

Pertinet ad faciem rabidos compescere mores.

Candida pax homines, trux decet ira feras.

Ora tument ira; nigrescunt sanguine venæ;

Lumina Gorgoneo sævius igne micant.

I procul hinc, dixit, non es mihi, tibia, tanti;

505

Ut vidit vultus Pallas in amne suos.

Vos quoque si media speculum spectetis in ira;

Cognoscat faciem vix satis ulla suam.

Nec minus in vultu damnosa superbia vestro:

Comibus est oculis alliciendus amor.

510

Odimus immodicos (expertæ credite) fastus.

Sæpe tacens odii semina vultus habet.

Spectantem specta: ridenti mollia ride.

Innuet; acceptas tu quoque redde notas.

care sinu inflato. Conducit ad vultum frænare mores furiosos. Pax læta decet homines, ira truculenta feras. Facies inflatur ira; venæ obscurantur sanguine; oculi coruscant truculentius oculis Gorgoneis. Procul hinc, tibia, inquit Pallas, non es mihi tanti, cum faciem suam intuita est in aqua. Vos quoque si aspiciatis speculum in media ira; vix ulla cognoscat satis vultus suos. Nec turgeat superbia perniciose per vestram faciem. Amor est conciliandus oculis blandis. Odimus fastus immoderatos; (expertæ credite;) sæpe vultus silens habet causas odii. Aspice aspicientem: arride suaviter ridenti. Innuet; tu quoque remitte signa accepta.

Sed placet.—500 Multi tendere vela: unus reddere: Be. prendere.—501 Al. rapidos. V. componere mores.—503 Arg. concresecunt sanguine.—504 Al. sævius angue.—508 Vulg. Cognoscet.—509 Plures scripti et prima Ed. Nec tumeat vultu.—510 Quidam Dulcibus est: Mor. Jun. et duo al. Mollibus. Unus Heins. eliciendus.—511 Unus V. Odimus indomitos. R. N. et V. unus expertæ: vulgo

NOTÆ

ac si ipse puella foret, puella vero tanquam vir esset. Atque ex ea methodo eveniret potissimum, ut neque perfidus amans, neque maritus fœminam coarguere posset.

501 *Pertinet]* Forma nempe morum feritate, quæ in oculos et vultum erumpit, multum minuitur, vel etiam extinguitur.

504 *Gorgoneo]* Tres fuerunt Gorgones Phorci filia, monstra, quibus caput non capillis, sed anguibus horrida, aspectu usque adeo terribili, ut in lapides illico intuentes illas rigerent.

Igne] Ex oculis erumpente, scilicet.

506 *Vidit vultus]* Minervam volunt tibiam abjecisse, ejus inflatu quod vultus vidisset deformari.

512 *Tacens]* Quæcumque bona sunt, sibi quisque expetit; nec nisi aliquo fine aut bono, quo homo moveatur, quisquam alium quærit. Annon igitur illi male erit, quempiam qui quærit, videt, et amat, a quo negligitur aut spernitur? Si male erit, annon et illud, per quod sibi male est, oderit? Vultum itaque, statum, verba, omnia sua denique ad aliorum arbitrium aut commodum saltem etiam fingere dis-

Sic ubi prolusit, rudibus puer ille relictis 515
 Spicula de pharetra promit acuta sua.
 Odimus et moestas. Tecmessam diligit Ajax :
 Nos, hilarem populum, foemina læta capit.
 Nunquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
 Ut mea de vobis altera amica foret. 520
 Credere vix videor, cum cogar credere partu,
 Vos ego cum vestris concubuisse viris.
 Scilicet Ajaci mulier moestissima dixit,
 Lux mea ; quæque solent verba juvare viros ;
 Quid vetat a magnis ad res exempla minores 525
 Sumere, nec nomen pertimuisse ducis ?
 Dux bonus huic centum commisit vite regendos ;
 Huic equites ; illi signa tuenda dedit.
 Vos quoque, de nobis quem quisque sit aptus ad usum,
 Inspicite : et certo ponite quemque loco. 530
 Munera det dives : jus qui profitebitur, adsit :
 Facundus causam sæpe clientis agat.

Ubi puer ita prælusit, ille omissis rudibus profert sagittas acutas ex pharetra sua. Odimus etiam tristes. Ajax amet Tecmessam : foemina festiva movet nos populum alacrem. Ego, Andromache, nunquam te orarem, nec te, Tecmessa, ut altera de vobis esset mea amica. Ego vix videor credere, cum cogar credere partu, vos consuevisse cum vestris viris. Enimvero foemina tristissima dixerit Ajaci, Sol mi ; et verba, quæ solent prodesse viris? quid prohibet petere exempla a magnis ad res minores, nec expavisse nomen ducis? Dux peritus credidit huic centum milites moderandos vite ; huic equites ; illi signa tradidit defendenda. Vos quoque videte, ad quem usum unusquisque de nobis sit idoneus : et unumquemque in certum locum referte. Dives præbeat dona : qui profitebitur jus, adsit : disertus dicat sæpe causam cli-

experto. Unus Heins. fatus pro fastus ; qui quidem conj. flatus.—515 Al. prælusit. Alii ille sagittis.—516 Apr. legit acuta.—518 Unus Heins. læta rapit.—520 Ba. altera nupta.—521 Li. vix possum. Pr. Ed. et duo scripti nisi cogar credere partus ; Me. partu. Ed. Gryph. ann. 1554. nisi cogar credere partus.—525 Vulg. Quis vetat.—527 Vite R. V. unus et alii : vulgo jure : alter R.

NOTÆ

cant, qui sese amari, et sibi bene esse volunt.

515 *Rudibus*] Quibus non tam potenter infigitur, quodammodo tamen amor conciliatur.

517 *Tecmessam*] Ajacis captiva fuit, adeoque mæsta.

Ajax] Telamonis est filius, post

Achillem Græcorum fortissimus.

519 *Andromache*] Fidissima fuit Hectoris uxor, mæstissima, quod, Troja deleta, in Pyrrhi manus venisset.

527 *Vite*] De vite loquitur, quam centurio gestabat.

Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum.

Hic chorus ante alios aptus amare sumus.

Nos facimus placitæ late præconia formæ.

535

Nomen habet Nemesis : Cynthia nomen habet.

Vesper et Eoæ novere Lycorida terræ :

Et multi, quæ sit nostra Corinna, rogant.

Adde, quod insidiæ sacris a vatibus absunt :

Et facit ad mores ars quoque nostra suos.

540

Nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi :

Contemto colitur lectus et umbra foro.

Sed facile hæremus, validoque perurimur æstu ;

Et nimium certa scimus amare fide.

Scilicet ingenium placida mollimur ab arte :

545

Et studio mores convenienter eunt.

Vatibus Aoniis faciles estote, puellæ.

Numen inest illis ; Pieridesque favent.

entis. Qui versus struimus, mittamus tantum versus. Hæc turba sumus idonei præ ceteris ad amandum. Nos celebramus late formam quæ grata fuit. Nemesis habet famam : Cynthia habet famam. Hesperus, et terræ, quæ spectant ad Aurorum, cognoscunt Lycorida : et multi exquirunt, quæ sit nostra Corinna. Adde, quod doli procul sunt a sacris poëtis : et ars nostra confert quoque ad mores suos. Nec ambitio, nec cupido habendi nos movet : lectus et umbra quæritur foro neglecto. Sed facile capimur, et æstuamus potenti amore ; et novimus amare fide nimium firma. Nempe mitescit ingenium ab arte dulci : et mores apte respondent studio. Puellæ, estote lubentes poëtis Aoniis. Numen adest illis ; et Pierides favent.

Marte : A. turre.—529 Sit N. et A. 1. vulgo erit ; et in usum.—534 Al. Nam chorus : unus R. Nos chorus.—535 Pro late in Arund. erat late : Heins. conj. lati.—539 Duo libri ab vatibus.—540 Al. nostra bonos.—541 Al. nos urget : tres Heins. nos urit.—545 Mollimur Sa. et quatuor alii : vulgo mollitur. Fr. et

NOTÆ

536 *Nemesis*] Hanc Tibullus amavit, et celebravit.

Cynthia] Propertii fuit amica.

537 *Vesper*] Plaga occidentalis per vespertinam stellam intelligitur.

Lycorida] Galli Poëta carminibus cognita.

538 *Corinna*] Isthoc nomine amicam suam Naso celebravit.

542 *Lectus et umbra*] Amoribus res maxime aptæ.

543 *Hæremus*] Amore capimur.

545 *Ingenium mollimur*] Græcismus Poëtis familiaris.

547 *Aoniis*] Poëtas a Bœotix parte montana Mysis sacra, quæ Aonia dicitur, Aonios nominat.

548 *Pieridesque*] Musas dicit, quæ a Pierio monte Thessaliæ, aut Pieri filiabus, quas victas in picas transformaverunt, illo nomine appellatæ sunt.

Est Deus in nobis ; et sunt commercia cœli.

Sedibus æthereis spiritus ille venit. 550

A doctis pretium scelus est sperare pœtis.

Me miserum ! scelus hoc nulla puella timet.

Dissimulate tamen, nec prima fronte rapaces

Este. Novus viso casse resistet amans.

Sed neque vector equum, qui nuper sensit habenas, 555

Comparibus frænis, artificemque regat.

Nec stabiles annis animos, viridemque juventam

Ut capias, idem limes agendus erit.

Hic rudis, et castris nunc primum notus Amoris,

Qui tetigit thalamos præda novella tuos ; 560

Te solam norit ; tibi semper inhæreat uni.

Cingenda est altis sepibus ista seges :

Effuge rivalem : vinces, dum sola tenebis.

Non bene cum sociis regna Venusque manent.

Ille vetus miles sensim et sapienter amabit : 565

Multaque tironi non patienda feret.

Deus est in nobis ; et sunt consortia cœli. Ille spiritus mittitur sedibus cœlestibus. Nefas est expetere dona a doctis Pœtis. Me miserum ! nulla puella refugit hoc nefas. Dissimulate tamen, nec estote rapaces prima fronte : novus amans restabit viso laqueo. Sed neque equus equum moderabitur, cui nuper fræna imposita, et domitum habenis æqualibus. Nec ut capias mentes annis confirmatas, et juventutem virescentem, eadem via erit terenda. Hic inexpertus et nunc primum cognitus castris amoris, qui præda recens iniit thalamos tuos, cognoverit te solam, semper tibi uni adhærescat. Ista seges est munienda altis sepibus. Vita rivalem : superabis, dum sola tenebis. Regna et Venus non bene stant cum sociis. Ille vetus miles amabit paulatim et sapienter : et patietur multa non ferenda novitio. Nec qua-

Pal. nostra ab arte : alii blanda.—549 Vulg. sunt et comm.—555 Al. neque rec-
tor : quidam victor. Jun. qui nullas sensit.—556 Al. Cum paribus. Alii regit,
vel reget.—561 Mor. et septem al. adhæreat : N. militet.—562 Pal. Texenda

NOTÆ

550 *Spiritus*] Quo in pœmatibus pangendis opus, ut nihil vates moliantur inepte ; eorum omnia nescio quid magnum spirent.

554 *Casse*] Metaphora est a feris, quæ, cognitis insidiis, etiam esca, quam maxime appetunt, abstinere solent.

555 *Nuper sensit*] Nondum domitus est.

556 *Comparibus*] Duriori nempe fræno ad regendum equum indomitum opus est.

Artificemque] Equum dicit fræno assuetum.

558 *Limes*] Per limitem, viam intellige. Aptissima autem metaphora quomodo puellæ cum adolescentibus, quomodo cum adultioribus sit vivendum, indicat Pœta.

- Nec franget postes, nec sævis ignibus uret ;
 Nec dominæ teneras appetet ungue genas.
 Nec scindet tunicasve suas, tunicasve puellæ :
 Nec raptus flendi causa capillus erit. 570
- Ista decent pueros, ætate et amore calentes :
 Hic fera composita vulnera mente feret.
 Ignibus hic lentis uretur, ut humida tæda ;
 Ut modo montanis sylvæ recisa jugis.
 Certior hic amor est : brevis et fœcundior ille. 575
- Quæ fugiunt, celeri carpite poma manu.
 Omnia tradantur : portas reseravimus hosti ;
 Et sit in infida prodicione fides.
 Quod datur ex facili longum male nutrit amorem.
 Miscenda est lætis rara repulsa jocis. 580
- Ante fores jaceat : Crudelis janua, clamet :
 Multaque submissee, multa minanter agat.
 Dulcia non ferimus : succo renovemur amaro.
 Sæpe perit ventis obruta cymba suis.

tiet januam, nec eam accendet flammis furentibus ; nec involabit unguibus in molles genas dominæ. Nec lacerabit vestes suas, vel vestes puellæ : nec coma dilaniata erit causa ejulandi. Ista conveniunt adolescentulis ætate et amore ardentibus : hic tolerabit plagas sævas mente pacifica. Hic ardebit moderatis ignibus, ut fax humida ; ut lignum nuper desectum verticibus montanis. Hic amor est certior : ille brevis et uberior. Deripite manu propera poma quæ effluunt. Omnia doceantur : prodidimus portas hosti ; et fides inveniatur in perfida prodicione. Quod facile conceditur, male fovet longum amorem. Repulsa rara est jungenda festivis jocis. Sternatur ante januam : Sævæ fores, increpitet : et gerat multa modeste, multa minaciter. Non patimur dulcia : restituamur succo amaro. Navigium perit sæpe

~~~~~

est. Duo Heins. alta seges.—564 Be. Venusque juvant.—571 Ba. decent animos : Jun. juvenes.—573 Sa. et multi al. humida fœna : R. fræna : multi ligna. Unus R. Ignibus heu lentistorretur et humida tæda.—575 Al. gravis et fec. Exc. I. quamvis fœcundior : R. gravis et fœcundior : illu Quæ fugiunt. Arund. Certior huic amor est, gravis et fœcundior illi. Edd. Mycill. et Bersm. Certior hic amor est : brevis, at fœcundior, ille.—577 Nonnulli tradentur. Alii reserabimus.—578 Al. Ut sit.—581 Vulg. jaceant, et clament : unus Pal. cantet.—583 Renovemur R.

NOTÆ

- 565 *Ille vetus*] De amatore loquitur qui jam diu amoris castra secutus est.
- 571 *Ista*] Amore insanire, januas frangere, vestes lacerare, &c.
- 572 *Fera*] Scilicet ferus Amor est, et fera vulnera impingit.
- 576 *Poma*] De juvenilibus amoribus loquitur.
- 577 *Hosti*] De puellis loquitur, quibus adversus viros arma tradit.
- 578 *In infida prodicione*] Infidis puell-

- Hoc est, uxores quod non patiatur amari : 585
 Conveniunt illas, cum voluere, viri.
 Obde forem ; et duro dicat tibi janitor ore,
 Non potes : exclusum te quoque tanget amor.
 Ponite jam gladios hebetes ; pugnetur acutis.
 Nec dubito, telis quin petar ipse meis. 590
 Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator ;
 Solum se thalamos speret habere tuos.
 Postmodo rivalem, partitaque fœdera lecti
 Sentiat. Has artes tolle ; senescet amor.
 Tum bene fortis equus reserato carcere currit ; 595
 Cum, quos prætereat, quosque sequatur, habet.
 Quamlibet extinctos injuria suscitât ignes.
 En ego (confiteor) non nisi læsus amo.
 Causa tamen nimium non sit manifesta doloris ;
 Pluraque sollicitus, quam sciat, esse putet. 600

pessumdatum ventis suis. Hoc est, quod non sinat conjuges amari ; viri adeunt illas, cum cupiverunt. Claude januam ; et janitor tibi dicat ore sævo, Non potes : amor movebit te quoque repulsum. Relinquit nunc enses obtusos ; certetur acutis. Nec dubito, quin ipse appetar meis telis. Amator etiam nuper correptus speret, dum cadit in retia, se solum frui tuis cubiculis. Postmodo experiatur rivalem, et fœdera tori divisa. Remove hos dolos ; amor languebit. Equus generosus tum bene currit carcere aperto, cum habet quos antevertat, et quos sequatur. Injuria accendit amores, quantumvis oppressos. En ego (agnosco) non amo nisi offensus. Causa tamen doloris non sit nimium aperta. Et anxius credat plura esse, quam

vulgo renovamur : tres al. removemur.—587 Al. Claude fores : duro : R. et tres al. Adde forem, et duro : Arund. Obde forem, duro dicat sub janitor ære.—588 A. 2. et unus Heins. Sic quoque : al. se quoque.—591 Al. cadat. Me. captus modo nuper : alius factus quoque nuper.—594 Vulg. senescit.—597 Quamlibet R. Arund. et unus Pat. al. Quoslibet, et Quælibet. Exc. I. et duo al. suscitet : Voss. susti-

NOTÆ

lis sese tamen virum dicit, a suis partibus desciscentem, vera præcepta tradere, quibus illæ fidere debeant.

583 *Non ferimus*] Viris suam felicitatem tædia afferre confitetur.

Succo amaro] Repulsas dicit, et puellarum fastidia.

584 *Sæpe perit*] Metaphora a ventis, quibus nimium secundis, si tamen secundi dici debent, quandoque etiam navis obruitur.

585 *Hoc est*] Quod, scilicet, cum volunt viri, uxores suas conveniunt.

588 *Non potes*] Sensus est, quod si maritum janitor ab uxore excluderet, eam quoque maritus amaret.

589 *Ponite*] Hujus metaphoræ sensus est, ut amatoribus, amoris redintegrandi causa, difficiles sese præbeant puellæ.

590 *Petar*] Ut mihi quoque dura sit amica.

Incitet et ficti tristis custodia servi,
 Et nimium duri cura molesta viri.
 Quæ venit ex tuto, minus est accepta voluptas.
 Ut sis liberior Thaide, finge metus.
 Cum melius foribus possis, admitte fenestra : 605
 Inque tuo vultu signa timentis habe.
 Callida prosiliat, dicatque ancilla, Perîmus :
 Tu juvenem trepidum quolibet abde loco.
 Admiscenda tamen Venus est segura timori ;
 Ne tanti noctes non putet esse tuas. 610
 Qua vafer eludi possit ratione maritus,
 Quaque vigil custos, præteriturus eram.
 Nupta virum timeat : rata sit custodia nuptæ.
 Hoc decet : hoc leges jusque pudorque jubent.
 Te quoque servari, modo quam vindicta redemit, 615
 Quis ferat ? ut fallas, ad mea sacra veni.
 Tot licet observent, (adsit modo certa voluntas,)
 Quot fuerant Argo lumina, verba dabis.

noscat. Custodia molesta simulati servi etiam stimulet, et gravis cura mariti nimium asperi. Voluptas, quæ oritur ex certo, est minus grata. Quamvis sis liberior Thaide ; simula timores. Introduce per fenestram, cum possis melius per januam : et præbe indicia metuentis in facie tua. Famula astuta irruat et dicat, Interimus. Tu occulta juvenem trepidantem quolibet loco. Venus tamen tuta est admiscenda timori ; ne credat noctes tuas non esse tanti. Omissurus eram, quomodo maritus astutus et sedulus custos possit falli. Nupta metuat maritum : custodia sit certa nuptæ. Hoc decet : leges, jus, et pudor hoc imperant. Quis patiatur te quoque servari, quam vindicta modo asseruit ? ut decipias, veni ad mea sacra. Quamvis tot vigilent, (modo firma voluntas adsit,) quot oculi fuerant Argo ; fallas.

//////////

not.—603 V. ex voto. Sch. ex tacito.—605 Pal. ut melius.—606 Al. verba timentis : Pat. signa timoris.—607 Unus R. Candida pros. Burm. vult Pallida.—609 Al. Sed miscenda. Unus Heins. segura timenti.—611 V. Qua ferus.—614 R. Sa. et duo al. cum pr. Ed. duxque pudorque.—617 Al. modo vestra ; modo vera ;

NOTÆ

- 595 *Carcere*] Quibus carceribus, antequam certaminis signum datum fuerit, equi coërentur.
 601 *Ficti*] Quem sibi a marito custodiae causa datum puella fingat.
 604 *Thaide*] Quæ, apud Terentium, meretricula est planissime suo genio indulgens, nulli obnoxia.
Finge metus] Quasi custodem aut maritum haberet.
 613 *Rata*] Certum habeat custodem, ne quis ad eam furtim veniat.
 615 *Vindicta*] Virga erat, qua a Prætore imposita servi libertate donabantur.
 616 *Mea sacra*] De præceptis suis amatoriis loquitur.
 618 *Argo*] Fuit Argus vaccæ Io

Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,
 Sumendæ detur cum tibi tempus aquæ ? 620
 Conscia cum possit scriptas portare tabellas,
 Quas tegat in tepido fascia lata sinu ?
 Cum possit sura chartas celare ligatas ;
 Et vincto blandas sub pede ferre notas ?
 Caverit hæc custos : pro charta conscia tergum 625
 Præbeat ; inque suo corpore verba ferat.
 Tuta quoque est, fallitque oculos e lacte recenti
 Litera : carbonis pulvere tange ; leges.
 Fallet et humiduli quæ fiet acumine lini,
 Et feret occultas pura tabella notas. 630
 Affuit Acrisio servandæ cura puellæ :
 Hunc tamen illa suo crimine fecit avum.

Scilicet impedit custos, ne possis scribere, cum concedatur tibi tempus aquæ capiendæ? cum conscia possit ferre tabellas exaratas, quas fascia lata operiat in sinu tepido? cum possit oculere chartas alligatas cruribus; et deferre dulces literas, sub pede astricto? Custos hæc vitaverit: conscia exhibeat tergum loco chartæ; et deferat verba in suo corpore. Litera quoque est segura, et fugit oculos e lacte novo: asperge pulvere carbonis; legere poteris. Latebit quoque quæ exarabitur acumine lini humiduli, et tabella alba feret signa secreta. Cura puellæ custodiendæ non defuit Acrisio; illa tamen fecit hunc avum suo scelere. Quid agat custos, cum tot

modo grata. Pr. Ed. et scripti potiores voluptas: unus Be. adsit modo sola voluptas.—621 Heins. Nuncia cum pos.—622 Al. in medio. Pol. fascia longa.—623 Al. possit solea. Unus R. et pr. Ed. ceras celare: unus V. ceram.—624 Pat. Et tenero. Voss. ferre preces.—629 Duo codd. Fallet et ex humili. V. liquefiet acumine lini: Apr. qua sit acumine; vel, a semine; vel, de semine: Fr. et alius acumine ligni: Heins. conj. alumine nitri; Burm. humiduli quæ fiet alumine lini.—630 Et ferat multi ex scriptis.—631 Duo R. At fuit Acrisio.—633 Al. fa-

NOTÆ

custos centum oculis a Junone impositus, quem, fistulæ cantu sopitum, Mercurius obtruncavit.

619 *Scilicet*] Negandi vim habet hæc particula, non sine irrisione.

620 *Aquæ*] Corporis sordes ablundi causa.

625 *Caverit*] Custodem negat impedimento esse, quo minus puella in conscia tergo ad amatorem scribat.

629 *Fallet*] Lini viridis calamo loco styli uti posse fæminas docet, ne

scriptura, nisi addito pulvere, appareat. Sed potiora habemus nos, quibus chartas nostras inficimus, succum puta ceparum, citreorum, immo lotium, cujus nulla, nisi igne quasi ad chartæ nigredinem admoto, vestigia conspiciuntur.

631 *Acrisio*] Patrem jam sæpe diximus Danaës, quam turri conclusit ænea; Jupiter tamen in imbrem aureum conversus vitiavit.

632 *Fecit avum*] Quia nepotem A-

- Quid faciat custos ; cum sint tot in Urbe theatra ?
 Cum spectet junctos illa libenter equos ?
 Cum sedeat Phariæ sistris operata juvencæ ; 635
 Quoque sui comites ire vetentur, eat ?
 Cum fuget e templis oculos Bona Diva virorum,
 Præterquam si quos illa venire jubet :
 Cum, custode foris tunicas servante puellæ,
 Celent furtivos balnea tuta viros : 640
 Cum, quoties opus est, fallax ægrotet amica ;
 Et cedat lecto quamlibet ægra suo :
 Nomine cum doceat, quid agamus, adultera clavis,
 Quasque petas, non det janua sola, vias.
 Fallitur et multo custodis cura Lyæo : 645
 Illa vel Hispano lecta sit uva jugo.

theatra sint in urbe? cum illa spectet cupide equos junctos? cum sedeat operata sistris vaccæ Phariæ; et eat quo sui comites prohibeantur ire? cum Bona Dea proturbet e templis suis oculos virorum, præterquam si illa imperat aliquos adesse; cum balneu securo tegant viros furtim receptos, custode servante foris amictus puellæ: cum amica dolosa ægra sit, quoties usus postulat; et moveatur lecto suo quantumvis ægra; cum clavis adulterina admoneat nomine quid agamus, et janua sola non præbeat ingressus quos petis? Vigilantia etiam custodis decipitur multo vino: quamvis illa uva sit collecta ex colle Hispano. Sunt quoque succi qui creent

ciat; et tot in orbe.—635 Al. sacris operosa juvencæ.—636 Al. Quoque suæ comites ire jubentur: Be. unus ire verentur.—637 Fuget e tres Heinsii: vulg. fugit a: alii fugat.—639 Alii tunicam.—640 Tuta Exc. I. vulg. multa. Alii tuta jocos.—642 Ita R. 1. Apr. et Exc. Scal. nisi quod in Apr. est quamlibet. Scripti et edd. nonnulli Tollat et in lectum quemlibet illa s. al. Et celet lecto quemlibet ægra s. F. Et credat lecto cum libet ægra s.—643 Al. quid agatur.—644 Al.

NOTÆ

crisio, cum filium peperit Perseum.

634 *Junctos*] In Circo, scil. quo confluebant puellæ.

635 *Phariæ*] Isisid sacra dicit, quæ ex Ægypto Romam fuerunt transvecta, *Pharia* a Pharo quondam insula Ægypto adjacente dicta. Ea autem a Romanis mulieribus multorum dierum castimonia, ficta saltem, celebrantur.

Sistris] Instrumentum fuit sistrum, multis crepitaculis crebra agitatione circumsonantibus argutum.

Juvencæ] Juvenca dicitur Isis, quia

prius Io in vaccam mutata est, quam numen apud Ægyptios obtinuerit.

636 *Vetentur*] Ab Isidis et Bonæ Deæ sacris mares arcebantur.

637 *Bona diva*] Cybele est, magna Deorum mater.

638 *Si quos*] De amantibus loquitur, quosmittere Cybelen fingit Poëta.

641 *Amica*] Ad quam eat puella, ubique amans latitet.

643 *Nomine*] Nempe adulteria loquantur claves adulterinæ.

644 *Non sola*] Quia etiam per fenestras

Sunt quoque quæ faciant altos medicamina somnos ;

Victaque Lethæa lumina nocte premant.

Nec male deliciis odiosum conscia tardis

Detinet ; et longa jungitur ipsa mora.

650

Quid juvat ambages, præceptaque parva movere ;

Cum minimo custos munere possit emi ?

Munera (crede mihi) capiunt hominesque Deosque :

Placatur donis Jupiter ipse datis.

Quid sapiens faciat ? stultus quoque munere gaudet.

655

Ipse vir, accepto munere, mutus erit.

Sed semel est custos longum redimendus in annum :

Sæpe dabit, dederit quas semel, ille manus.

Questus eram (memini) metuendos esse sodales :

Non tangit solos ista querela viros.

660

Credula si fueris, aliæ tua gaudia carpent ;

Et lepus hic aliis exagitandus erit.

somnos profundos, et opprimant oculos victos nocte Lethæa. Nec conscia moratur imperite molestum lentis gaudiis ; et ipsa connectitur longo spatio. Quid prodest docere ambages et præcepta minuta ; cum custos possit emi minimo dono ? Dona (crede mihi) movent homines et Deos : Jupiter ipse delinitur muneribus oblatiis. Quid agat sapiens ? Fatuus quoque lætatur dono. Vir ipse erit mutus, dono accepto. Sed custos est conciliandus semel in longum annum ; ille commodabit sæpe manus, quas semel commodaverit. Conquestus eram (memini) socios esse timendos ; ista querimonia non spectat ad solos viros. Si fueris credula, aliæ tua fruentur voluptate ; et hic lepus erit premendus aliis. Hæc quoque, quæ officiosa exhibet

//////////

petes : Cod. Gruteri Quasque potes non dat. Dan. Heins. vult Quasque petis ; vel Quaque patet.—650 Al. jungitur illa : edd. Bersm. et Myc. ille : R. frangitur illa.—651 Vulgo parva monere.—653 F. captant hom. al. placant.—654 Unus R. Jupiter ille.—655 Pal. 1. Quid faciat stultus, sapiens si munere gaudet. Margo Bersm. Quid faciat melius.—656 Al. Ipse quoque. Multi edd. et sex scripti mitis erit : Pal. victus erit.—657 In annum Exc. I. vulgo in avum.—658 N.

NOTÆ

tras patet aditus.

645 *Cura*] Qua in servanda puella retinetur, scil.

Lyæo] Vino, quod a Lyæo, seu Libero patre, seu Baccho vini Deo, qui curas solvit, eo appellatur nomine.

646 *Vel Hispano*] Hispanum pro immitti aut minus generoso vino posuit, ut patet ex particula *vel* : quod vinum ex Laletana provincia peteba-

tur. Quanquam optimo etiam abundat Hispania.

648 *Lethæa*] Id est, obliviosa : fuit enim Lethe Inferorum fluvius, cujus aquam si quis gustasset, præteritorum omnium obliviscebatur.

649 *Odiosum*] Custodem, scilicet.

Conscia] Ancillam intellige.

660 *Non tangit*] Puellas monet ab æqualibus suis etiam cavere, ne sibi

Hæc quoque, quæ præbet lectum studiosa locumque ;
 Crede mihi, mecum non semel illa fuit.
 Nec nimium vobis formosa ancilla ministret : 665
 Sæpe vicem dominæ præstitit illa mihi.
 Quo feror insanus ; quid aperto pectore in hostem
 Nitor ; et indicio prodor ab ipse meo ?
 Non avis aucupibus monstrat, qua parte petatur :
 Non docet infestas currere cerva canes. 670
 Viderit utilitas ; præcepta fideliter edam.
 Lemniasi gladios in mea fata dabo.
 Efficite (et facile est) ut nos credamus amari :
 Prona venit cupidis in sua vota fides.
 Spectet amabilius juvenem ; suspiret ab imo 675
 Fœmina ; tum sero cur veniatque roget.
 Accedant lacrymæ, dolor et de pellice fictus :
 Et laniet digitis illius ora suis.

torum et locum ; crede mihi, illa non fuit semel mecum. Nec ancilla nimis pulchra serviat vobis : illa sæpe mihi præbuit vicem dominæ. Quo rapior stultus ? quamobrem in hostem contendo pectore nudo ; et ipse reregor indicio meo ? Avis non indicat aucupibus, qua parte appeti oporteat : cervu non instituit canes infestos ad currendum. Utilitas consuluerit ; tradam fideliter præcepta. Præbebo enses Lemniadibus in meam necem. Facite (et primum est) ut arbitremur nos amari ; fides accedit facilis in sua desideria cupidis. Puella intueatur amabilius juvenem ; ducat suspiria ex imo pectore ; et quærat cur accedat tam sero. Lacrymæ adjiciantur, et dolor simulatus de pellice ; et illius discerpat faciem digitis suis. Jamdudum

Usque dabit.—662 Vulgo exagitatus erit. Sa. habet eris.—663 Heins. cui præbes lectum st. loc. ; vel focumque.—666 Multi præbuit illa. Be. et tres al. illa sua.—668 Nitor Cav. et duo V. vulgo Mittor.—670 Infestas Fr. vulgo infestos.—671 Præcepta duo Heins. vulgo ego cæpta.—672 Lemniasi rescribit Heins. e vestigiis R. qui exhibet Lemnias et : vulgo Lemnia dum : quidam codd. Lemnios et, Lemniades, Lemniadis, Lemniados, Lemniadi. Scripti plerique in mea damna.—673 Alter Me. Efficere et facile est : inde Heins. conj. Efficere in facili est. Pr. Ed. et unus V. et Be. credamur amanti.—675 Be. unus ama-

NOTÆ

amatores suos præripiant.

662 *Lepus*] Pro præda, seu amatore posuit.

667 *Aperto pectore*] Istud dicit, quia puellis omnia virorum consilia aperit.

671 *Viderit utilitas*] Perinde est ac si diceret, Viris scio non utilia fore,

quæ ego dico ; sed minus curo : satis nunc mihi fuerit puellas fideliter docere. Ceterum in ista sui proditione maxima fuit Poëtæ cautio.

672 *Lemniasi*] Dativus est Græcus, pro *Lemniadibus*. Pro quibusvis vero posuit fœminis in viros sævis Lemniades, quas omnes viros suos una nocte

Jamdudum persuasus erit, miserebitur ultro :

Et dicet, Cura carpitur ista mei.

680

Præcipue, si cultus erit, speculoque placebit,

Posse suo tangi credet amore Deas.

Sed te, quæcumque es, moderate injuria turbet ;

Neu sis audita pellice mentis inops.

Nec cito credideris : quantum cito credere lædat,

685

Exemplum vobis non leve Procris erit.

Est prope purpureos colles florentis Hymetti

Fons sacer, et viridi cespite mollis humus.

Sylva nemus non alta facit : tegit arbutus herbam :

Ros maris, et lauri, nigraque myrtus olent.

690

Nec densæ foliis buxi, fragilesque myricæ,

Nec tenues cytisi, cultaque pinus abest.

Lenibus impulsæ Zephyris, auraque salubri,

Tot generum frondes, herbaque summa tremunt.

erit victus ; miserebitur sponte : et dicet, Ista tangitur mei amore. Præsertim, si erit ornatus, et se probabit speculo, arbitrabitur Deas posse carpi amore suo. Sed quæcumque es, injuria te parum moveat ; neve sis exanimis audita pellice. Nec statim fidem adhibueris : Procris erit vobis exemplum non contemnendum, quantum obsit statim credere. Est juxta clivos purpureos Hymetti floridi fons sacer, et solum tenerum cespite virenti. Sylva non excelsa efficit nemus : arbutus occultit herbam : lybanotis, et lauri, et myrtus fusca odores emittunt. Nec buxi spissæ foliis, et myricæ fragiles, nec cytisi tenues, et pinus culta deest. Folia tot generum et herba ultima tremunt, agitata placidis Zephyris et aura salutifera. Jucunda

biliter : Ba. amabilibus.—677 Pal. et quatuor al. de pellice questus.—680 Vulg. ipsa mei.—683 Vulg. quæcumque est.—684 Neu unus Pal. vulgo Nec, vel Ne.—690 Pal. Flos maris.—691 Quatuor Heins. Densæ foliis buxi : vulgo densum foliis buxum : quatuor densus fol. buxus : unus Pat. Densaque nec fol. buxus. V. viridesque myricæ : N. et Pat. humilesque : Be. fragilesque.—694 Vulg. summa

NOTÆ

trucidasse antea vidimus.

675 *Imo*] Pectore, scilicet.]

676 *Roget*] Ut sui desiderio amator teneri credat puellam.

677 *Pellice*] Id est, de aliqua puella, quam amica fingat suum amatorem retinere, qua re maxime ad credendum sese amari inducatur.

686 *Procris*] Erechthei Atheniensium regis fuit filia, quæ Cephalo nupsit, a quo inscio, cum ipsum in sylvas secuta esset, ubi eum cum qua-

dam nympa congregi solitum audierat, interfecta est. Fabulam prolixè repetit Ovidius *Metam.* vii. 690. quam nunc ipse narrabit.

687 *Est prope*] Procridis fabulam narrare occipit.

Purpureos] Ex florum coloribus.

Hymetti] Mons est Atticæ, melle et marmoribus celebratus.

691 *Myricæ*] Virgulti genus est humilis, quod Gallice vocamus *bruyère*.

692 *Cytisi*] Est cytisis in re pe-

- Grata quies Cephalo : famulis canibusque relictis 695
 Lassus in hac juvenis sæpe resedit humo.
 Quoque meos releves æstus, cantare solebat,
 Accipienda sinu, mobilis Aura, veni.
 Conjugis ad timidas aliquis male sedulus aures
 Auditos memori detulit ore sonos. 700
 Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Auræ,
 Excidit : et subito muta dolore fuit.
 Palluit, ut seræ, lectis de vite racemis,
 Pallescunt frondes, quas nova læsit hyems.
 Quæque suos curvant matura cydonia ramos ; 705
 Cornaque adhuc nostris non satis apta cibus.
 Ut rediit animus, tenues a pectore vestes
 Rumpit, et indignas sauciat ungue genas.
 Nec mora ; per medias sparsis furibunda capillis
 Evolat, ut thyrso concita Baccha, vias. 710
 Ut prope perventum ; comites in valle relinquit.
 Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.

quies Cephalo : juvenis defessus quievit sæpe in hac terra servis et canibus omissis. Solebat canere, Accede, Aura levis, recipienda sinu meo, ut sedes meos ardores. Aliquis prave officiosus deportavit voces acceptas ore memori ad aures pavidas uxoris. Ut Procris audivit nomen Auræ, tanquam pellicis, lapsa est ; et continuo obmutuit dolore. Expalluit, tanquam folia ultima, quæ hyems ingruens ussit, uvis vite recisis ; et tanquam cydonia matura, quæ deprimunt suos ramos, et corna non satis adhuc idonea ad nostros cibos. Postquam animus rediit, lucerat subtiles amictus a pectore, et vulnerat genas immeritas ungue. Nec mora ; amens prorumpit per medias vias coma sparsa, ut Baccha tacta thyrso. Ut prope accessum ; deserit pedisequas in valle : ipsa strenua furtim suspenso gradu sylvam subit. Quid

tremet. — 696 N. Labilis hac juvenis. Unus Heins. residit humo : alius recumbit. — 697 Quoque duo V. vulgo Quæque. — 698 Unus Heins. et edd. Mycill. et Bersm. nobilis aura : Apr. pro div. lect. mollis amica. — 700 Multi codd. et Ed. pr. retulit : quidam pertulit. — 702 Al. mota dolore. — 703 Scripti plerique ut sera lectus de vite racemus, vel lectis racemis : alii sectis racemis. Arg. et duo al. sacra lectus de v. racemus. — 707 Al. Utque animus rediit. — 708 I. appetit ungue. — 709 Al. passis cap. — 711 Vulg. valle reliquit : R. relinquit. — 712 Th. et qua-

NOTÆ

- cuaria usus eximii frutex, lactis copiam inducens. 706 *Non satis*] Subpallida enim sunt, et albescentia immatura corna.
 695 *Cephalo*] Procridis fuit maritus, quam Aurora amavit. 710 *Thyrso*] Jam sæpius de hoc Bacchi gestamine, deque Bacchis ejus sacra celebrantibus, verba fecimus.
 698 *Aura*] Ventum seu auram petebat, qua refocillaretur ; unde datus locus fabulæ et Procridis zelotypiæ. 711 *Prope*] Ad locum, scilicet, ubi
Delph. et Var. Clas. Ovid. 3 A

- Quid tibi mentis erat, cum sic male sana lateres,
 Procri? quis attoniti pectoris ardor erat?
 Jam jam venturam, quæcumque erat Aura, putabas 715
 Scilicet, atque oculis probra videnda tuis.
 Nunc venisse piget; (neque enim deprendere velles)
 Nunc juvat: incertus pectora versat amor.
 Credere quæ jubeant, locus est, et nomen, et index;
 Et quia amans semper, quod timet, esse putat. 720
 Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam;
 Pulsantur trepidi corde micante sinus.
 Jamque dies medius tenues contraxerat umbras;
 Inque pari spatio vesper et ortus erant.
 Ecce redit Cephalus sylvis, Cyllenia proles, 725
 Oraque fontana fervida spargit aqua.
 Anxia, Procri, lates. Solitas jacet ille per herbas;
 Et, Zephyri molles, Auraque, dixit, ades.
 Ut patuit miseræ jucundus nominis error;
 Et mens et rediit verus in ora color. 730

tibi erat animi, Procri, cum sic amens latitares? quis erat impetus mentis percussæ? Nempe arbitraberis jam jam accessuram, quæcumque erat Aura; et flagitia aspicienda esse oculis tuis. Nunc piget accessisse; (neque enim cuperes pellicem corripere:) nunc placet: amor fluctuans agit mentem. Locus est, et nomen, et index, quæ suadeant fidem adhibere; et quia amans credit semper esse, quod reformidat. Postquam aspexit herbam protritam, signa corporis; sinus tremuli agitantur corde saliente. Et jam dies medius minuerat umbras leves; et occasus et ortus erant in æquali intervallo. Ecce Cephalus, progenies Cyllenia, revertitur sylvis, et abluit ora æstuantia aqua fontana. Procri sollicita, latitas: ille sternitur per herbas notas; et, inquit, Zephyri lenes et Aura, accede. Ut gratus error nominis apertus miseræ; et animus et color natus rediit in vultus. Exsilit; et conjux in

tuor al. fort. adit.—713 Unus mentis erit; alius eras: Heins. vult mentis, io? Pol. male sola. N. sana jaceres: tres al. timeres.—716 Cod. unus Heins. probra nitenda. Pal. ante oculos pr. v. tuos: Be. et Li. oculis pr. v. tuis.—720 Et quia amans conj. Heins. vulgo Et quia mens semper: quidam Et quæ mens: R. et quatuor al. Et quod amans.—721 Cod. Gruteri Vidit ut in pressa v. c. herba: al. Vidit et in pressa: quidam ut oppressa.—722 Tres codd. tepidi sinus. Mor. veste micante: multi corde tremente.—724 Fr. Mor. et sex al. Jamque pari.—725 Scalig. emendabat Hellenia proles.—726 Scripti plerique pulsat aqua: duo lavit.—727 Voss. teneras jacet.—729 Octo scripti jucundi nominis.—730 Duo

NOTÆ

Cephalus requiescebat.

719 Locus] Occultus, scilicet, et ab hominum ore remotus, cujusmodi quæruunt amantes.

724 Inque pari] Medium diem describit.

725 Cyllenia] Cyllenium dicit Cephalum a Mercurio patre, qui vulgo a

Surgit; et appositas agitato corpore frondes

Movit, in amplexus uxor itura viri.

Ille feram sonuisse ratus, juveniliter arcum

Corripit: in dextra tela fuere manu.

Quid facis, infelix? non est fera: supprime tela.

735

Me miserum! jaculo fixa puella tuo est.

Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum.

Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.

Ante diem morior, sed nulla pellice læsa:

Hoc faciet positæ te mihi, terra, levem.

740

Nomine suspectas jam spiritus exit in auras:

Labor io! cara lumina conde manu.

Ille sinu dominæ morientia corpora mœsto

Sustinet; et lacrymis vulnera sæva lavat.

Exit, et, incauto paulatim pectore lapsus,

745

Excipitur miseri spiritus ore viri.

amplexus mariti ventura, frondes proximas agitavit corpore moto. Ille credens feram strepitum fecisse, arcus sumit alacriter: tela fuerunt in manu dextra. Quid agis, miser? non est fera: mitte sagittas. Me infelicem! puella transverberata est telo tuo. Hei mihi! exclamat, amicum pectus vulnerasti. Hic locus habet semper plagas a Cephalo. Fato fungor ante diem, sed nulla offensa pellice: hoc te mihi conditæ reddet levem, o terra. Jam anima erumpit in auras invisas nomine: io cado! claudite oculos manu dilecta. Ille sinu tristi fovet corpora cadentia domina; et abluit lacrymis crudeles plagas. Anima erumpit; et, soluta paulatim inconsulto pectore, excipitur ore mariti infelicis. Sed redeamus in viam, incumben-

libri *Ut mens et red.* duo alii *Ut mens ut red.* Pro *verus* duo scripti *versus*; Heins. conj. *virus*. Sexdecim, in *ore*.—731 Al. *oppositas*.—733 R. et sex al. *vidisse ratus*: Be. *sensisse*.—734 Tres scripti *Arripit*.—736 F. *Te miserum*. Unus Heins. *tua est*.—738 Mor. *ex Cephalo*.—739 Quidam *moriar*. Apr. *sed non a pellice*: Fr. *sed non jam pellice*.—740 Al. *positam*.—741 Edd. *prisca* et Myc. et Bersm. *suspectam mihi spiritus ex. in auram*.—742 *Labor io* R. V. duo et pr. Ed. vulgo *Jam morior*. Quatuor libri *Labor jam*. Duo *Labor et o*. Sa. et octo al. *claudite manu*.—743 Al. *mor. pectora*. Editiones quædam contra fidem scriptorum codicum huic disticho sequens præponunt, *Exit, et in cauto*.—

NOTE

monte ubi educatus Cyllenius appellatus est. Quanquam Deionei alii Cephalum volunt fuisse filium.

738 *Hic locus*] Procridis pectus, quod Cephalo amore etiam vulneratum erat.

740 *Hoc*] Quod mihi nullam superinductam scivero pellicem.

Faciet levem] Id est, Solatio fuerit post mortem.

741 *Suspectas*] Quia pellicis vices in Procridis pectore Aura impleverat.

742 *Labor io*] Verba sunt Procridis morientis.

Conde] Quod fuit olim officium pro-

Sed repetamus iter : nudis mihi rebus agendum est,

Ut tangat portus fessa carina suos.

Scilicet expectes, dum te in convivia ducam,

Et quæras monitus hac quoque parte meos ?

750

Sera veni ; positaque decens incede lucerna.

Grata mora est Veneri : maxima lena mora est.

Etsi turpis eris, formosa videbere potis :

Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.

Carpe cibos digitis ; est quiddam gestus edendi :

755

Ora nec immunda tota perunge manu.

Neve domi præsume dapes : et desine, citra

Quam capies paulo, quam potes esse, minus.

dum est mihi, rebus apertis ; ut navis lassa perveniat in portus suos. Nempe moraris, donec ducam te in convivia, et captas quoque mea præcepta in hac parte ? Tarda accedito ; et decora progredere lucerna adhibita. Cunctatio jucunda est Veneri : dilatio est lena maxima. Quamvis eris deformis, videbere pulchra ebriis ; et nox ipsa præbebit vela mendis tuis. Sume escam digitis ; gestus edendi est aliquid : nec obline totam faciem manu sordida. Neve ante cape cibos domi : et omitte comedere citra paulo minus quam expetes, et quam potes comedere. Si

745 *Exit* rescripsit Heins. pro *Dixit*.—747 Scripti plerique et pr. Ed. *repet. opus : mihi nudis rebus eundum est*.—749 Al. *expectas, ut te : scripti plerique et pr. Ed. Solicite expectes, dum te*.—752 *Est Veneri* N. et Cav. unus Heins. *est Veneris* : unus V. et pr. Ed. *Venus est* : vulg. *venies* : nonnulli *veniens*. Burm. hunc versum ita distinguere mallet : *Gr. mor. est. Veneri max. len. &c.*—753 Al. *videb. cunctis*.—755 *Quiddam* a conj. Heins. pro *quidam*.—756 A. *alter nec indigna. Be. tacta perunge*.—757 *Vetustæ edd. Neve diu : quidam Neve nimis*. Heins. *et desine* reposuit pro *sed desine*.—758 *Capies* R. et quatuor al. vulgo *cupias* :

NOTÆ

pinquiorum.

745 *Exit*] Repetitio est verborum Procridis.

Incauto] Cauta etenim non fuit Procris, quæ Cephalo de improvise interveniens pro fera ab inscio interfecta est.

747 *Sed repetamus*] Hoc dicit, quia ipsum Procridis fabula longe ab instituto avocavit ; et metaphora utitur petita a viatoribus.

Nudis] Apertis verbis, sine omni ambage, aut exemplo.

751 *Posita*] Nam per lucernæ lumen pulchriores videntur puellæ.

752 *Lena*] Amoris conciliatrix.

753 *Etsi turpis*] Alia ratio, quam obrem sero veniendum.

755 *Quiddam*] Non est nihil gestus edendi, sed habet quod etiam ad amorem alliciat.

757 *Neve domi*] Eas damnat domi quæ panem atrum vorant, deinde, cum amatore dum cœnant, liguriunt, quasi cibum attingere non auderent, aut vento viverent.

Et] Alii *sed* : quod licet clar. Heinsius mutandum censuerit, reponere vellem, utpote quæ ad scopum maxime faciat. *Dixit Poëta, Ne domi*

- Priamides Helenen avide si spectet edentem,
 Oderit; et dicat, Stulta rapina mea est. 760
- Aptius est, deceatque magis potare puellas.
 Cum Veneris puero non male, Bacche, facis.
 Hoc quoque, qua patiens caput est, animusque pedesque
 Constant: nec, quæ sint singula, bina vide.
 Turpe jacens mulier, multo madefacta Lyæo: 765
 Dignaque concubitus quoslibet illa pati.
 Nec somnis posita tutum succumbere mensa:
 Per somnos fieri multa pudenda solent.
 Ulteriora pudet docuisse: sed alma Dione,
 Præcipue nostrum est, quod pudet, inquit, opus. 770
 Nota sibi sint quæque: modos a corpore certos
 Sumite: non omnes una figura decet.
 Quæ facie præsignis eris, resupina jaceto:
 Spectentur tergo, quis sua terga placent.
 Milanion humeris Atalantes crura ferebat: 775
 Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
 Parva vehatur equo: quod erat longissima, nunquam
 Thebais Hectoreo nupta resedit equo.

Priamides videat Helenen comedentem cupide, oderit; et dicat, Mea præda est inepta. Concinnius est, et magis deceat puellas bibere. Bacche, non male stas cum puero Veneris. Hoc quoque, quatenus fert caput: et mens et pedes suo fungantur officio: nec cerne gemina, quæ sint unica. Fæmina jacens delibuta multo vino est res deformis: illa cretetur ferre quoslibet congressus. Nec securum vinci somnis mensa apposita: multa crubescenda solent fieri per somnos. Pudet docuisse ulteriora. * * *

tres capias. Voss. adde minus: tres ede minus.—760 Vulg. et dicet.—763 Vulgo quam patiens. Pr. Ed. et quidam scripti Hoc bibe, quam pat. alius Hoc bibe, quod facies: Voss. Sed bibe qua: Me. Sed bibe quod: Burm. conj. Obbibe, qua pat.—765 Apr. et Me. I. jacet.—767 Vulg. Nec somno tutum est posita.—771 Quatuor scripti et margo Bersm. ad corpora. Duo modos cunctos: unus comtes.—773 Al. erit.—774 Vulgo Spectetur t. cui.—776 Accipienda C. N. et

NOTÆ

- edas, ut sobria videaris in convivio: 763 Hoc] Ut bibat puella, scil.
 non ab opposito vitio cavet; Sed 764 Singula, bina] Qualia ebriis
 vide, inquit, ne nimium absumas, aut videntur.
 vorax vociteris. 765 Lyæo] Vino, cui a Baccho vini
 759 Priamides] Paris est Priami Deo hoc nomen, ut paulo ante diximus.
 Trojanum regis filius, qui Helenam rapuit.

- Strata premat genibus, paulum cervice reflexa,
 Foemina, per longum conspicienda latus. 780
 Cui femur est juvenile, carent cui pectora menda,
 Stet vir, in obliquo fusa sit ipsa toro.
 Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleia mater,
 Solvere : et effusis colla reflecte comis.
 Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit, 785
 Ut celer aversis utere Parthus equis.
 Mille modi Veneris. Simplex minimique laboris,
 Cum jacet in dextrum semisupina latus.
 Sed neque Phœbei tripodes, nec corniger Ammon,
 Vera magis vobis, quam mea Musa, canent. 790
 Si qua fides arti, quam longo fecimus usu ;
 Credite : præstabunt carmina nostra fidem.
 Sentiât ex imis Venerem resoluta medullis
 Fœmina : et ex æquo res juvet illa duos.
 Nec blandæ voces, jucundaque murmura cessent : 795
 Nec taceant mediis improba verba jocis.
 Tu quoque, cui Veneris sensum natura negavit,
 Dulcia mendaci gaudia finge sono.
 Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella es ;
 Quo pariter debent fœmina virque frui. 800
 Tantum, cum finges, ne sis manifesta caveto :
 Effice per motum luminaque ipsa fidem.
 Quod juvet : et voces et anhelitus arguat oris.
 Ah pudet ! arcanas pars habet ista notas.
 Gaudia post Veneris quæ poscet munus amantem, 805
 Ipsa suas nolet pondus habere preces.

~~~~~

septem al. vulgo *aspicienda*.—778 Duo libri *nuda resedit*.—781 Cui pectora Me. 1. vulgo *quoque cetera* : al. *quoque pectora*.—782 Vulgo *Semper in o. f. s. illa t.*—783 Ed. Bersm. ut *Phylaceia*.—784 R. et *enissis*. Me. 1. *colla renecte* : Apr. *reflente* : Be. et alius *referre*.—787 R. Exc. Scal. et al. nonnulli *Mille joci*.—789 Be. *Phæbea*. R. et Pal. *neque, Phæbe, tui* : unus Heins. *neque jam Phæbi*.—790 Vulg. *canet* : unus *canat* : quatuor *canent*.—794 V. *ut ex æquo*. Quidam *una duos*.—798 Pal. et unus Me. *mentito sono*.—799 R. *puellæ* : sex aliæ cum pr. Ed. *puella est*.—801 Exc. I. *cum simulas* : nonnulli *Dum nimium simulas* : duo *Tute cum simulas* : Heins. *vult At tu dum simulas*.—803 Vulg. *Quod juvat*.—804 Unus R. et Be. *Et color et centum pars*. Pal. *illa pro ista*.—805 Vulg. *poscit*. R. et pr. Ed. *amantes*.—806 Vulg. *Illa suas nolit* ; R. multi-

Nec lucem in thalamos totis admitte fenestris.

Aptius in vestro corpore multa latent.

Lusus habet finem : cycnis descendere tempus,

Duxerunt collo qui juga nostra suo.

810

Ut quondam juvenes, ita nunc, mea turba, puellæ

Inscribant spoliis, Naso magister erat.

* * *Lusus habet fidem : tempus est desilire cycnis, qui gesserunt juga nostra collo suo. Ut juvenes olim, sic nunc puellæ, mea turba, insculpant exuviis, Naso erat magister.*

que alii *nollet*.—808 Fl. et Pal. *menda latent*.—809 Al. *discedere tempus*.—811 Quinque scripti *mea cura*.—812 Al. *inscribat foliis*.

NOTÆ

809 *Cycnis*] Non immerito Poëta, qui est in tutela Apollinis, et res Venereas cecinit, ab avibus utrique numini sacris se vectum fuisse dicit.

Descendere cycnis pro Curru descendere, quem cyeni traxerunt.

812 *Spoliis*] Quas adolescentibus detraxerunt.

P. OVIDII NASONIS
R E M E D I O R U M
A M O R I S
LIBER UNUS.

P. OVIDII NASONIS
R E M E D I O R U M
A M O R I S

LIBER UNUS ¹

LEGERAT hujus Amor titulum nomenque libelli :

Bella mihi, video, bella parantur, ait.

Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido;

Tradita qui toties, te duce, signa tuli.

Non ego Tydides, a quo tua saucia Mater

5

In liquidum rediit æthera Martis equis.

Sæpe tepent alii juvenes : ego semper amavi.

Et si, quid faciam nunc quoque, quæris ; amo.

Amor viderat titulum et nomen hujus libelli : Cerno, inquit, bella adversus me, bella parantur. Noli arguere flagitii tuum Poëtam, o Cupido ; qui toties gestavi signa credita te imperatore. Ego non sum Tydides, a quo mater tua vulnerata rediit in fluidum cælum equis Martis. Alii juvenes sæpe frigent : ego semper

¹ Codex Regius et alii nonnulli librum unam faciunt ex duobus. Noster

NOTÆ

5 *Tydides*] Diomedes est, Tydei filius, qui bello Trojano Veneris dextram vulnere violavit.

6 *Martis equis*] Quos non eius curru sibi orat Venus, Homeri *Iliados* lib. v.

- Quin etiam docui, qua possis arte parari :
 Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit. 10
 Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes :
 Nec nova præteritum Musa retexit opus.
 Si quis amat, quod amare juvat, feliciter ardens
 Gaudeat, et vento naviget ille suo.
 At, si quis male fert indignæ regna puellæ, 15
 Ne pereat, nostræ sentiat artis opem.
 Cur aliquis, collum laqueo nodatus ab arcto,
 E trabe sublimi triste pendit onus ?
 Cur aliquis rigido fodit sua viscera ferro ?
 Invidiam cædis, pacis amator, habes. 20
 Qui, nisi desierit, misero periturus amore est,
 Desinat : et nulli funeris auctor eris.
 Et puer es ; nec te quicquam, nisi ludere, oportet.
 Lude : decent annos mollia regna tuos.
 Nam poteras uti nudis ad bella sagittis : 25
 Sed tua letifero sanguine tela carent.

amavi : et si petis quid agam nunc quoque, amo. Quin etiam ostendi, qua arte possis conciliari : et quod nunc est ratio, fuit ante furor. Nec destituimus te, puer suavis, nec nostras artes : nec Musa nova dissolvit opus anteactum. Si quis amat quod gratum est amare, feliciter incensus lætetur, et ille naviget vento secundo. At si quis indigne patitur imperia sævæ puellæ ; experiatur auxilium nostræ artis, ne intereat. Cur aliquis pressus collum constricto laqueo pendit onus lugubre ex tigro alto ? Cur aliquis fixit sua præcordia ferro duro ? Fers invidiam necis, conciliator pacis. Qui periturus est amore infelici, nisi omiserit, omittat : et nemini eris causa mortis. Et puer es ; nec oportet te quicquam facere, nisi ludere. Lude : imperia mollia conveniunt annis tuis. Num poteras uti depromptis sagittis ad bella :

enim ipse *libellum* vocat hujus poëmatitis initio. *Heins.*—9 *Vulg. posses.*—10 *Al. que nunc.*—11 *Arg. nec vestras.*—12 *Me. 1. nova prætextum.*—13 *Ardens optimus P. vulgo ardet.*—17 *Laqueo nod. ab arcto conj. Heins. e vestigiis P. præstantissimi et duorum al. qui habent laqueum nod. ab alto : vulgo laqueo collum nod. amator.*—19 *Viscera P. et Exc. I. vulgo fodiat sua pectora.*—22 *Burm. conj. auctor eas.*—23 *Unus Heins. Nam puer es : Me. En puer : alius At.*—24 *Al. Decent animos.*—25 *Multi poteris.*—26 *Letifero sanguine unus F. et pr.*

NOTÆ

- 9 *Qua arte*] Hanc artem, quæ in tita a ventis, quibus navis impellitur ;
 conciliando Amore versatur, superi- qua figura, fortuna et felicitate sua in
 oribus libris docuit. Amore utendum suadet poëta.
 14 *Vento*] Metaphora familiaris pe- 25 *Nudis*] Ex pharetra depromptis.

Vitricus et gladiis et acuta dimicet hasta ;
 Et victor multa cæde cruentus eat.
 Tu cole maternas, tuto quibus utimur, artes :
 Et quarum vitio nulla fit orba parens. 30
 Effice nocturna frangatur janua rixa ;
 Et tegat ornatas multa corona fores.
 Fac coëant furtim juvenes, timidæque puellæ :
 Verbaque dent cauto qualibet arte viro.
 Et modo blanditias, rigido modo jurgia posti 35
 Dicat, et exclusus flebile cantet amans.
 His lacrymis contentus eris sine crimine mortis.
 Non tua fax avidos digna subire rogos.
 Hæc ego. Movit Amor gemmatas aureus alas ;
 Et mihi, Propositum perfice, dixit, opus. 40
 Ad mea, decepti Juvenes, præcepta venite ;
 Quos suus ex omni parte fefellit amor.
 Discite sanari, per quem didicistis amare :
 Una manus vobis vulnus opemque feret.

sed tua tela carent sanguine mortifero. Vitricus pugnet ensibus et hasta acuta ; et victor feratur sanguinolentus plurima strage. Tu indulge artibus maternis, quibus utimur secure : et quarum culpa nulla mater fit orba. Fac fores sternantur jurgio nocturno ; et plurimum sertum velet januam cultam. Fac juvenes et puellæ meticolosæ convenient furtim ; et decipiant maritum vasfrum qualibet fraude. Et modo amator dicat blanditias, modo probra duræ januæ ; et repulsus canat miserabiliter. Contentus eris his lacrymis sine probro mortis. Fax tua non meruit accedere ad pyras rapaces. Hæc ego : Amor splendidus agitavit alas radiantes ; et mihi dixit, Absolve opus inceptum. Juvenes elusi, quos amor suus perdidit ex omni parte, accedite ad mea monita. Discite sanari, per quem docti estis amare : una manus

Ed. vulgo *mortifero vulnere* : meliores *sanguine*.—29 Leid. *quibus uteris*.—30 Li. cum al. *Ex quarum*. Fr. et Leid. *nulla sit*.—33 Pal. 3. et tres al. *trepidæque puellæ* : Be. *cupidæque*.—34 Al. *dent capto*.—36 Mor. *carmen amans*.—37 R. *comptus eris*, et a manu sec. *si comptus eris* : unus Heins. *tu comptus*

NOTE

27 *Vitricus*] Mars est Deus belli, qui cum Venere Cupidinis matre concubuit.

29 *Maternas artes*] Jocos, scil.

36 *FleBILE*] Pro *Flebiliter*, quomodo et alibi.

38 *Fax*] Amori tribuuntur faces, quibus etiam in nuptiis utebantur ;

sed in funeribus diversæ prorsus admovebantur.

40 *Propositum*] Libellum dicit de Remedio Amoris.

44 *Una*] Suam dicit, qua amatorios et lascivos versus scripsit, jam adversus amorem scripturus.

- Terra salubres herbas, eademque nocentes, 45
 Nutrit: et urticæ proxima sæpe rosa est.
 Vulnus in Herculeo quæ quondam fecerat hoste,
 Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
 Sed quæcumque viris, vobis quoque dicta, puellæ,
 Credite: diversis partibus arma damus. 50
 E quibus ad vestros si quid non pertinet usus;
 Attamen exemplo multa docere potest.
 Utile propositum, sævas extinguere flammæ;
 Nec servum vitii pectus habere sui.
 Vixisset Phyllis, si me foret usa magistro; 55
 Et per quod novies, sæpius isset iter.
 Nec moriens Dido summa vidisset ab arce
 Dardanidas vento vela dedisse rates.

feret vobis vulnus et remedium. Terra gignit herbas salutiferas, et eadem gignit noxias: et rosa est sæpe proxima urticæ. Hasta Pelias, quæ inflixerat olim vulnus hosti Herculeo, præbuit remedium vulneris. Sed puellæ, credite quoque dicta vobis quæcumque dicta viris: præbemus arma partibus diversis. E quibus, si quid non spectat ad vestra commoda; attamen potest docere multa exemplo. Utile est institutum opprimere ignes feros; nec habere animum servum vitii sui. Phyllis vixisset, si habuisset me præceptorem; et trivisset sæpius viam, quam trivit novies. Nec Dido moriens aspexisset ab arce excelsa naves Trojanas tradidisse vela vento.

eris.—45 Al. salutiferas herbas. Unus P. eademque nocivas.—47 R. P. optimus et Ha. in Herculeo: vulgo vulnus Achilleo.—48 Unus cod. hasta fuit.—53 Unus P. distinguere flammæ: unus Heins. astringere.—54 Vitii sui R. 2. vulgo vitiiis p. h. tuum, vel suum: quidam vitii suum, vitii tuum, vitii tui.—58 Vulg.

NOTE

47 *Herculeo*] De Telepho loquitur, Herculis ex Auge filio, qui Achillis hasta, quæ Pelias dicta est, vulneratus, ejusdem rubigine sanatus est.

51 *Quibus*] De puellis loquitur, ad quarum usus non sunt, quæ monebit Naso, plurima: tametsi contra indicat.

53 *Utile*] Nunquam satis dici potest quam utile, quam Deo gratum, qui mentes castas amat, quam jucundum per seipsum liberum esse. Sed statim et mature libidini obviam eundem; principiis obstandum; fugiendum; non de voluptate cogitandum

præsertim, quæ ipsa usque adeo mentis est venenum præsentissimum, ut cogitationem, cum subit, eo ipso quod subit, vincat; quippe quæ amatur cum intelligitur, nisi pectus sit certis quibusdam vocibus, quas paucissimi sciunt, egregie præparatum.

55 *Phyllis*] Quæ Amoris impatientia, ob Demophoontis absentiam laqueo vitam finivit; ut vidimus in *Epistolis*.

56 *Isset*] Sæpius ad mare profecta est Phyllis, ut prospiceret suusne Demophon rediret: quæ diutius si expectasset, et sæpius adhuc ad mare

Nec dolor armasset contra sua viscera matrem ;
 Quæ socii damno sanguinis ulta virum est. 60
 Arte mea Tereus, quamvis Philomela placeret,
 Per facinus fieri non meruisset avis.
 Da mihi Pasiphaën ; jam tauri ponet amorem :
 Da Phædræ ; Phædræ turpis abibit amor.
 Redde Parin nobis ; Helenen Menelaus habebit : 65
 Nec manibus Danais Pergama victa cadent.
 Impia si nostros legisset Scylla libellos ;
 Hæsisset capiti purpura, Nise, tuo.
 Me duce, damnosas, homines, compescite curas :
 Rectaque cum sociis, me duce, navis eat. 70

Nec dolor arma præbuisset matri, quæ ulta est maritum jectura sanguinis socii, adversus sua viscera. Tereus, arte mea, non meruisset mutari in avem per flagitium, quamvis Philomela placeret. Da mihi Pasiphaën ; jam relinquet amorem tauri. Da Phædræ ; amor inhonestus Phædræ recedet. Da nobis Paridem ; Menelaus obtinebit Helenen : nec Pergama superata proterentur manibus Danais. Si Scylla impia evolvisset nostros libellos ; Nise, purpura mansisset in capite tuo. Homines coercete amores perniciosos, me suasore : et navis currat recta cum sociis me præ-

Dardanias vento.—63 P. et sex al. deponet amorem : unus spernet am.—66 Danais R. 1. P. 1. et Arund. vulgo Danaum. Plerique veteres victa forent.—67 Maz. legisses.—69 Unus Heins. damnosos h. comp. mores ; alter damnosos flammam.—

NOTÆ

ivisset, suum tandem, qui post ejus obitum rediit, Demophoonta vidisset.

57 *Dido*] Hanc in epistolis diximus suæ necis auctorem, ob Æneæ, quem amabat, discessum.

58 *Dardanidas*] Æneæ, scilicet comitumque Trojanorum, qui a Dardano Trojæ ædificatore hoc nomen sortiti sunt.

59 *Matrem*] De Medea loquitur, quæ ab Jasonem repudiata filios communes in sui ultionem mactavit ; ut jam sæpe vidimus.

60 *Socii*] Optime et feliciter ea voce Jasonis et Medæ filios designavit.

61 *Tereus*] Fabulam hanc vidimus antea ; quam prolixè si cupis legere,

inspice *Metam.* vi. 428.

63 *Pasiphaën*] De hac quoque Minois uxore, Tauri amore incensa, antea verba fecimus.

64 *Phædræ*] Quæ privigni Hippolyti amore exarsit.

66 *Nec manibus*] Frustra, opinor, quæ de Troja, a Græcis propter Helenam a Paride raptam diruta, diximus, huc retulero.

67 *Scylla*] Quæ patri Niso fatalem crinem, ut amori suo serviret, surripuit : quam fabulam sæpius repetitam *Metam.* viii. videbimus.

68 *Purpura*] Crinis purpureus.

70 *Duce*] Quia de Amoris remediis scribit.

Navis] Se Typhin et gubernatorem Amoris in i. De Arte vocavit.

Naso legendus erat, tunc cum didicistis amare ;

Idem nunc vobis Naso legendus erit.

Publicus assertor dominis oppressa levabo

Pectora : vindictæ quisque favete suæ.

Te precor, o vates, adsit tua laurea nobis,

75

Carminis, et medicæ, Phœbe, repertor opis.

Tu pariter vati, pariter succurre medenti :

Utraque tutelæ subdita cura tuæ.

Dum licet, et modici tangunt præcordia motus ;

Si piget, in primo limine siste pedem.

80

Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi ;

Et tuus, incipiens ire, resistat equus.

Nam mora dat vires, teneras mora percoquit uvas :

Et validas segetes, quod fuit herba, facit.

eunte. Naso erat legendus, tunc cum didicistis amare ; idem Naso erit nunc vobis legendus. Ego vindex publicus exonerabo corda oppressa dominis : unusquisque favete vindictæ suæ. Te oro, Phœbe arcitenens, inventor carminis et auxilii medici, tua laurea nos non destituat. Tu juva pariter poëtam, juva pariter medicum : utraque cura subjecta est tutelæ tuæ. Dum licet, et motus moderati afficiunt viscera, si piget, fige gradum in primo aditu. Proculcato mala semina morbi repentini, dum nova sunt ; et equus tuus primo progrediens gradum sistat. Nam tempus suppeditat vires ; tempus decoquit uvas teneras : et præstat fortes segetes,

73 *Dominis oppressa* rescripsit Heins. quia in R. P. Li. et Exc. Scal. est *dominis suppressa* : Exc. I. et duo al. *damnis suppressa* : vulgo *vitiis suppressa*.—75 Al. *precor incipiens* : Exc. I. *precor, arcitenens*, quod placet Heins.—77 Margo Bersm. *Tu melius*.—80 Duo scripti *siste gradum*.—83 Nonnulli *de-*

NOTÆ

74 *Vindicta*] Virga, quæ *vindicta* dicebatur, in libertatem a Prætore servi asserebantur ; quam ad rem aludit poëta, qui se amatores a gravissimo servitio liberaturum profitetur : ut *vindicta* pro ipsa libertate sit hoc in loco intelligenda.

75 *Laurea*] Corona est ex lauro Apollini sacra arbore facta. Cum vero lauream ab Apolline, magis ejus opem, quam et postmodum nominat, expetit.

77 *Medenti*] Remedia amatoribus afferenti.

78 *Cura*] Poëtica, scil. et medicina.

79 *Motus*] Amorem dicit.

80 *Si piget*] Quia iis tantum scribere dixit, quibus in amore non sunt res secundæ.

Siste pedem] O optimum consilium ! Vinceris perpetuo, quisquis primihosti tua ruina crescenti non potuisti resistere.

82 *Incipiens*] Idem quod modo hac docet comparatione ; facilius esse initio amori resistere.

83 *Nam mora*] Non mora quidem,

Quæ præbet latas arbor spatiantibus umbras, 85
 Quo posita est primum tempore, virga fuit.
 Tum poterat manibus summa tellure revelli ;
 Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
 Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente :
 Et tua læsuro subtrahe colla jugo. 90
 Principiis obsta : sero medicina paratur,
 Cum mala per longas convaluere moras.
 Sed propera : nec te venturas differ in horas.
 Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
 Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando. 95
 Optima vindictæ proxima quæque dies.
 Flumina pauca vides de magnis fontibus orta :
 Plurima collectis multiplicantur aquis.
 Si cito sensisses, quantum peccare parares,
 Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos. 100
 Vidi ego, quod primo fuerat sanabile, vulnus
 Dilatum longæ damna tulisse moræ.
 Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
 Dicimus assidue : Cras quoque fiet idem.

*quod fuit herba. Arbor quæ offert spatiosas umbras ambulanti-
 bus, fuit virga, quo tempore primum sata est. Tum poterat eradicari extremo solo manibus ; nunc hæret aucta in immensum suis viribus. Circumlustrato mente veloci, quale sit id quod amas : et subducito cervices tuas jugo te pressuro. Obnitere primordiis : remedium quæritur sero cum morbi vires collegerunt per longa tempora. Sed festina ; nec te dimitte in tempus futurum. Qui non est idoneus hodie, cras erit minus. Omnis amor fallit, et invenit pabula manendo. Quæque dies prima aptissima libertati. Cernis paucos fluvios natos de magnis scaturiginibus : plurimi augentur aquis congestis. Myrrha, si statim cognovisses quantum institueres peccare, non velares faciem tuam cortice. Ego vidi plagam, quæ fuerat primo medicabilis, prorogutam habuisse incommoda proluxæ moræ. Sed, quia juvat deripere flores Veneris, dicimus*

coquit.—84 Al. quæ fuit.—86 Novem scripti et quidam editi primo tempore.—88 Al. acta suis.—91 F. paretur.—92 Multi scripti invaluere.—93 P. profer in.—95 Plerique Mss. et edd. omnis amans. Sa. recipitque alim.—97 Al Flum. magna vides parvis de.—99 Heins. conj. quam tu peccare.—103 P. R. et quatuor al. item pr. Ed. decerpere fructum : multi fructus, vel florem.—104 Duo

NOTÆ

sed causæ quibus conceditur mora. fugisset, nec in arborem sui nominis mutata esset.
 100 Non tegeres] Quia si patris flagitioso amore abstinuisset, nec ille mutata Idem] Ut, scil. amorem proeam trucidare parasset, nec ipsa au- pellamus.

Delph. et Var. Clus.

Ovid.

3 B

- Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ ; 105
 Et mala radices altius arbor agit.
 Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
 Et vetus in capto pectore sedit amor ;
 Majus opus superest : sed non, quia serior ægro
 Advocor, ille mihi destituendus erit. 110
 Quam læsus fuerat partem Pæantius heros,
 Certa debuerat præsecuisse manu.
 Post tamen hic multos sanatus creditur annos
 Supremam bellis imposuisse manum.
 Qui modo nascentes properabam pellere morbos, 115
 Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.
 Aut nova, si possis, sedare incendia tentes :
 Aut ubi per vires procubuere suas.
 Cum furor in cursu est, currenti cede furori.
 Difficiles aditus impetus omnis habet. 120

indesinenter: Idem curabitur quoque cras. Interea ignes secreti gliscunt in præcordia; et prava arbor ducit altius radices. Si tamen opportunitas primi remedii præterita est, et vetus amor occupavit mentem irretitam; majus opus restat: sed quanquam arcessor tardius ad ægrotum, ille non erit mihi deserendus. Heros Pæantius debuerat excidisse manu confirmata partem qua vulneratus fuerat. Hic tamen valetudini restitutus post multos annos, existimatur admovisse manum ultimam bellis. Qui festinabam fugare modo morbos incipientes, nunc serus affero tibi auxilium lentum. Vel coneris opprimere incendia nascentia si queas; vel ubi remisissent per vires suas. Cum furor est in impetu, obsequere furori ruenti. Omnis im-

codd. fiat idem.—105 Unus Heins. placidæ serpunt Sa. et Pal. per viscera.—106 Unus cod. Ut mala.—108 Septem Heins. in cauto.—111 Quam R. vulgo Qua.—112 Certa debuerat P. et I. vulgo Debuerat celeri.—115 R. tollere morbos.—116 Cant. Admoveam. Al. nunc quoque.—117 Pat. incend. tenta.—118 P. a manu pr. succubuere: Pat. per longas succub. moras.—119 Vulg. Dum furor.

NOTE

109 *Majus opus*] In amore eradicando, scil.

111 *Quam*] Græcismus elegans nostro familiaris.

Pæantius] Philoctetes est Pæantis filius, Herculis comes, qui sagitta hydræ veneno infecta, una ex iis quas ab Hercule acceperat, in pede casu vulneratus fuit. Quanquam alii a serpente læsum asserunt.

112 *Præsecuisse*] Ne venenum, scilicet, ad sanas partes cum sanguine flueret.

113 *Post tamen*] In Lemno relictus fuerat Philoctetes, quod fœtorem ex ejus vulnere Græci ferre non possent: quem tandem tamen Machaon medicus valetudini restituit.

114 *Supremam*] Occiso Achille, Ulysses in Lemnum regressus, Philocteten ad Trojam reduxit, qui Herculis sagittas habebat, sine quibus Troja capi non poterat.

118 *Aut ubi*] Immedicabiles dicit esse amores, dum fervent; nec, nisi post aliquod tempus, adhibendum re-

Stultus, ab obliquo qui cum descendere possit,
 Pugnat in adversas ire natator aquas.
 Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,
 Respuit, atque odio verba monentis habet.
 Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi 125
 Jam sinet, et veris vocibus aptus erit.
 Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
 Flere vetet? non hoc illa monenda loco.
 Cum dederit lacrymas, animumque expleverit ægrum;
 Ille dolor verbis emoderandus erit. 130
 Temporis ars medicina fere est: data tempore prosunt,
 Et data non apto tempore vina nocent.
 Quin etiam accendas vitia, irritesque vetando;
 Temporibus si non aggrediare suis.
 Ergo, ubi visus eris nostræ medicabilis arti, 135
 Fac monitis fugias otia prima meis.
 Hæc, ut ames, faciunt: hæc, ut fecere, tuentur:
 Hæc sunt jucundi causa cibusque mali.

petus habet accessus arduos. Natator est imperitus qui, cum possit devolvi ab obliquo, conatur nature in aquas oppositas. Animus impatiens, nec adhuc medicabilis arte, rejicit atque odit vocem admonentis. Incipiam melius tunc, cum jam patietur suas plagas tangi, et erit opportunus verbis salutiferis. Quis, nisi amens, prohibeat matrem lacrymari in funere filii? Illa non est admonenda hoc loco. Cum profuderit lacrymas, et morem gesserit animo dolenti; illa ægritudo delinienda erit verbis. Medicina est propemodum ars temporis: vina exhibita opportune juvant, et exhibita intempestive obsunt. Quin etiam inflammes vitia, et acriora facias prohibendo; si non attentes temporibus suis. Ergo ubi visus eris sanabilis nostræ arti, fac primo præceptis meis vites otia. Hæc faciunt ut ames: hæc, postquam effecerunt, fovent: hæc sunt causa et esca morbi grati. Si removeas otia, arcus Cupi-

—121 Al. *discedere possit*.—123 Sa. et Maz. *animi*. Francius volebat *artem Respuit*.—129 Scripti cum pr. Ed. *impleverit*.—130 Heins. vult *Inde dolor*; vel *ægrum illa, dolor, &c.*—131 Vulgo *Temporibus medicina valet*. Nostra lectio est ex veterrimo R.—135 *Nostræ arti* R. P. et tres al. vulgo *nostra arte*: duo codd. et Ed. pr. *prima arte*.—137 Al. *quod fecere, vel quæ fecere*.—138 Unus

NOTE

medium quod non ab initio allatum fuerit. bonum omne est.
 129 *Animumque expleverit*] Sibi in flendo nato morem gesserit.
 126 *Veris*] Pro utilibus posuit.
 Optime: nam certe veritas omnis boni fundamentum, aut certe ipsum 136 *Prima*] Pro primo.

- Otia si tollas, periire Cupidinis arcus,
 Contemtæque jacent, et sine luce, faces. 140
- Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,
 Et quam limosa canna palustris humo ;
 Tam Venus otia amat. Qui finem quæris amoris,
 (Cedit amor rebus,) res age : tutus eris.
- Languor, et immodici sub nullo vindice somni, 145
 Aleaque, et multo tempora quassa mero,
 Eripiunt omnes animis sine vulnere nervos.
 Affluit incautis insidiosus Amor.
 Desidiam puer ille sequi solet : odit agentes.
 Da vacuæ menti, quo teneatur, opus. 150
 Sunt fora : sunt leges : sunt, quos tuearis, amici :
 Vade per urbanæ candida castra togæ.
 Vel tu sanguinei juvenilia munera Martis
 Suscipe : deliciæ jam tibi terga dabunt.
 Ecce fugax Parthus, magni nova causa triumphii, 155
 Jam videt in campis Cæsaris arma suis.

dinis elanguerunt, et tædæ jacent spretæ, et sine igne. Quam platanus delectatur flumine, quam populus aqua, et quam arundo palustris solo lutulento ; tam Venus lætatur otio. Qui cupis finem amoris, (amor cedit rebus,) negotia tracta ; eris securus. Languor, et somni multi sub nullo moderatore, et alea, et tempora fracta multo vino, auferunt omnes vires animis sine plaga. Amor dolosus arreptit incuriosis. Ille puer solet sectari inertiam : odit sedulos. Da menti oscitanti opus, quo impediatur. Sunt fora, sunt leges ; sunt amici, quos defendas. Ambula per castra alba togæ urbanæ. Vel immisce te oneribus juvenilibus Martis cruenti : jam voluptas a te recedet. Ecce Parthus fugax, nova materia magni triumphii, jam cernit arma Cæsaris in campis suis.

Heins. *Hæc tibi* : Pat. *mihi*.—140 Be. *Deceptæque jac.*—141 *Vino R. Exc. Scal. vulgo rivo* : tres scripti *limo* : Fr. a manu pr. *Phæbo*.—143 Duo libri *quæris amori* : unus Heins. *quæris amandi*.—145 Al. *nullo indice*. Cant. et alius *immodici tangunt præcordia motus*.—147 Vulg. *animo sine vuln. vires*.—148 Al. *Affluit incautis*. Al. *desidiosus Amor* : Be. *invidiosus*.—151 Vulg. *et quos tuear*.—152 *Candida* cod. I. *vulgo splendida*.—153 Unus Heins. *Vel tibi*.—161 *Quæ-*

NOTE

145 *Vindice*] Qui aliquem e lecto cogat surgere.

146 *Tempora quassa*] Caput dicit nimio vino titubans.

152 *Vade per*] In candidatorum numero et honorum ambitu esse debere monet eum, qui amorem fugare cu-

piat. Solebant enim in togis candidis ambulare, qui magistratus a populo petebant.

154 *Deliciæ*] Amor a te fugerit.

155 *Ecce fugax*] Bellum Parthicum designat, quod Caius vel Tiberius Augusti sumsit auspiciis, de quo an-

Vince Cupidineas pariter Parthasque sagittas :

Et refer ad patrios bina tropæa Deos.

Ut semel Ætola Venus est a cuspide læsa ;

Mandat amatori bella gerenda suo.

160

Quæritis, Ægisthus quare sit factus adulter ?

In promptu causa est : desidiosus erat.

Pugnabant alii tardis apud Ilion armis :

Transtulerat vires Græcia tota suas.

Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat ;

165

Sive foro, vacuum litibus Argos erat.

Quod potuit fecit ; ne nil ageretur, amavit.

Sic venit ille puer : sic puer ille manet.

Frangere pariter Cupidineas et Parthas sagittas : et referre bina tropæa ad Deos patrios. Postquam Venus est semel vulnerata a mucrone Ætola ; committit bella administranda amatori suo. Petit, quamobrem Ægysthus sit factus adulter ? Causa est ad manum ; erat otiosus. Alii certabant apud Trojam lentis armis : Græcia tota avexerat vires suas. Sive optaret navare operam bellis, nulla ministrabat ; sive foro, Argos erat sine litibus. Ne nihil illic moveretur, quod licuit, amavit. Ille puer sic subit ; ille puer sic moratur. Rura quoque, et desiderium

ritis Exc. Scal. vulgo *Quæritur*.—164 Al. *Quo tulerat* : R. *veterrimus Transtulerant*.—166 Heins. et Douza *Argos* : aliæ edd. *Argus*.—167 R. P. et Exc.

NOTE

tea. Fugacem vero Parthum appellat, quoniam a tergo non minus infestas fugiens immittit hosti sagittas, quam consistens.

156 *Jam videt*] Sensus est, Jam cuivis amatori datur occasio, qua amorem negotiosus propellat.

158 *Tropæa*] Spolia sunt ab hostibus reportata, quæ veteres in loco ubi victoria parta, monumentum, postibus affigere solebant.

159 *Ætola*] Diomedis Ætolix regis ; quod factum bello Trojano accidisse antea monuimus.

160 *Mandat*] Marti, amatori suo, belli curam Venus reliquit, ut jam in castris nec reperiat ipsa, nec filius comesve ejus Amor. Quæ an vera

sint semper, viderit Naso.

161 *Ægysthus*] Thyestis fuit filius, qui Clytæmnestram Agamemnonis uxorem corruptit : de qua re jam sæpe. Adulter fuerat pater, qui cum fratris Atrei uxore concubuerat, cum filia Pelopeia incestum patraverat ; qualis inde nasci potuit filius ?

163 *Tardis*] Decem annos duravit Trojana obsidio.

166 *Argos*] Vetus ac nobilis fuit civitas in Argolide, ubi sicuti et Mycenis Agamemnon regnavit : sed et aliæ fuerunt ejusdem nominis civitates in Græcia, quæ tota quandoque illo nomine intelligitur.

168 *Sic*] Cum nihil aliud agendum succurrit.

- Rura quoque oblectant animos, studiumque colendi :
 Quælibet huic curæ cedere cura potest. 170
 Colla jube domitos oneri supponere tauros ;
 Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
 Obrue versata Cerealia semina terra,
 Quæ tibi cum multo fœnore reddat ager.
 Aspice curvatos pomorum pondere ramos ; 175
 Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
 Aspice jucundo labentes murmure rivos :
 Aspice tondentes fertile gramen oves.
 Ecce petunt rupes, præruptaque saxa, capellæ.
 Jam referent hædis ubera plena suis. 180
 Pastor inæquali modulatur arundine carmen :
 Nec desunt comites, sedula turba, canes.
 Parte sonant alia sylvæ mugitibus altæ ;
 Et queritur vitulum mater abesse suum.
 Quid ? cum suppositas fugiunt examina taxos, 185
 Ut relevent demti vimina torta favi ?
 Poma dat autumnus : formosa est messibus æstas :
 Ver præbet flores : igne levatur hyems.

colendi ea demulcent mentes : quælibet cura potest cedere huic curæ. Fac tauri jugo assueti præbeant cervices oneri ; ut vomer curvus proscindat duram terram. Et operi semina Cerealia terra subacta, quæ ager referat tibi cum multo fructu. Vide ramos pressos onere pomorum ; ut arbor sua vix par sit oneri quod protulit. Pasce oculos rivis fluentibus suavi murmure : cerne oves pascentes herbas fœcundas. En capellæ scandunt rupes et saxa abrupta. Jam referent ubera distenta hædis suis. Pastor meditatatur carmen arundine inæquali : nec canes comites, turba vigil, desiderantur. Alia parte sylvæ excelsæ remugiunt ; et mater gemit vitulum suum desiderari. Quid cum examina vitant fumos subjectos, ut favi sublatis pondus detrahant viminibus tortis ? Autumnus exhibet poma ; æstas pulchra est messibus ;

Scalig. Quod potuit, ne nil illic ageretur, amavit.—169 Heins. oblectent.—171 Quidam indomitos. Ed. pr. et duo scripti oneri submittere.—172 Leid. Sentiat ut dur.—173 F. Cerealia munera.—174 Unus Heins. cum justo fœn.—177 Optimus P. pro div. lect. liquaces rivos : unus Heins. ludentes.—179 Voss. petunt montes ; al. ramos ; unde Burm. conj. dumos.—180 Al. referunt.—multi Ut referant.—181 Al. moderatur arund. unus Med. meditatatur.—185 Suppositas taxos emend. Heinsius : Exc. I. suppositos tax. P. compositos taxos : vulgo suppositos fumos : R. compositos fumos.—186 Apr. et Maz. dento favo.

NOTÆ

- 173 *Cerealia*] Quæ Ceres frugum paribus juncta calamis.
 Dea invenit. 185 *Examina*] De apibus loquitur,
 181 *Inæquali arundine*] Fistula im- quas fumo fugare mos erat, cum fa-

Temporibus certis maturam rusticus uvam
 Deligit ; et nudo sub pede musta fluunt : 190
 Temporibus certis desectas alligat herbas ;
 Et tonsam raro pectine verrit humum.
 Ipse potes riguis plantam deponere in hortis :
 Ipse potes rivos ducere lenis aquæ.
 Venerit insitio ; fac ramum ramus adoptet : 195
 Stetque peregrinis arbor operta comis.
 Cum semel hæc animum cœpit mulcere voluptas,
 Debilibus pennis irritus exit Amor.
 Vel tu venandi studium cole. Sæpe recessit
 Turpiter a Phœbi victa sorore Venus. 200
 Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci :
 Nunc tua frondosis retia tende jugis.
 Aut pavidos terre varia formidine cervos :
 Aut cadat adversa cuspide fossus aper.

rer exhibet flores ; hyems lenitur foco. Rusticus carpit temporibus constitutis racemos maturos ; et musta defluunt sub pede nudo. Colligit herbas detonsas temporibus constitutis ; et radit rastris terram tonsam. Ipse potes statuere plantam in hortis riguis : ipse potes derivare aquam placidam. Cum aderit insitio ; fac ramum sibi asciscat ramum : et arbor sit ornata frondibus alienis. Cum hæc voluptas semel occœpit delinire mentem, Amor imbecillis recedit pennis infirmis. Vel tu indulge studio venandi : Venus sæpe discessit turpiter superata a sorore Apollinis. Nunc sequere leporem obvium catulo sagaci : nunc pone tuas plagas montibus nemorosis. Aut percelle vario terrore cervos timidos ; aut aper transfixus mucrone opposito

Torta optimus P. vulgo curva.—189 Vulg. maturas...avas.—190 Alii Colligit.—191 Prima Ed. et scripti nonnulli colligit herbas : Mor. pro div. lect. aggregat, unde Heins. conj. aggerat.—192 Quidam scripti versat humum, vel vertit.—193 Nonnulli plant. deducere ; vel defigere.—194 L. lætus aquæ.—201 Unus Heins. leporem parvum. I. sectare sequaci.—202 Ed. Gryph. ann. 1554. Nunc

NOTÆ

vos subtrahere volebant.

186 *Vimina*] Ex quibus alvearia fiunt, quæ mellis ab apibus collecti pondere gravantur.

191 *Herbas*] De fœno agitur, quod vel in metas extrahitur, vel per fasciculos in pratis religatur.

192 *Raro*] De rastris sermo est, quibus in metas colligitur et cogitur fœnum.

196 *Comis*] De ramis seu frondibus loquitur, quæ per insitionem in varii generis trunco succrescere videmus.

200 *Phæbi sorore*] Diana est venationis Dea, quam qui sequatur vix in Amoris casses incidat.

201 *Pronum*] Quem facile sagax canis inveniatur.

- Nocte fatigatum somnus, non cura puellæ, 205
 Excipit; et pingui membra quiete levat.
 Lenius est studium, studium tamen, alite capta,
 Aut lino, aut calamis præmia parva sequi :
 Vel, quæ piscis edax avido male devoret ore,
 Abdere supremis æra recurva cibus. 210
 Aut his, aut aliis, donec dediscis amare,
 Ipse tibi furtim decipiendus eris.
 Tu tantum i, quamvis firmis retinebere vinclis,
 I procul, et longas carpere perge vias.
 Flebis, ut occurret desertæ nomen amicæ : 215
 Stabit et in media pes tibi sæpe via.
 Sed quanto minus ire voles, magis ire memento :
 Perfer : et invitos currere coge pedes.
 Nec pluvias vites : nec te peregrina morentur
 Sabbata ; nec damnis Allia nota suis. 220

prosternatur. Somnus, non cura puellæ, nocte excipit defessum ; et membra mulcet quiete humectante. Levius est studium, studium tamen, captare exiguos fructus ave capta, aut retibus, aut calamis viscatis : vel tegere hamos aduncos escis superinductis, quos piscis vorax male absorbeat ore cupido. Ipse eris tibi fallendus clandestinum, his aut aliis, donec desuescis amare. Tu tantum recede, quamvis coercere validis vinculis, procul abi, nec desine sequi longas vias. Lugebis, cum subibit nomen amicæ relictæ : et pes tibi hærebit sæpe in medio itinere : at quo minus progredi cupies, magis progredi memor esto : usque tolera : et vim facilo pedibus renitentibus, ut currant. Nec timeas imbres ; nec sabbata aliena te detineant ; nec

in.—203 Pal. Aut terre victos. Unus Heins. vana formidine.—206 Pingui R. Exc. Scal. et P. pro div. lect. vulgo dulci.—207 Edd. veteres et scripti septemdecim prodest tamen.—208 Unus Heins. aut calamo.—210 Unus Heins. Abdere sub primis : multi Addere.—211 Sa. et al. desistis amare.—213 Tu tamen i a conj. Heins. scripti majori ex parte cum pr. Ed. Tu tamen et : duo Tu tamen infirmis quamvis : P. 4. Tu tamen hic quamvis : I. et tres al. Tu tandem firmis quamvis.—215 Ut occurret a conj. Heins. vulgo et occurret.—217 Al. quando minus : Ed. pr. quantum : Unus cod. quo minus ire vides, tanto magis : alius tanto ire mem.—219 Duo F. et pr. Ed. vita, unde Heins. fecit vites : vulgo

NOTÆ

- 207 *Studium*] Occupation.
 208 *Calamis*] Viscatis, scilicet.
 209 *Male*] Pro ipso pisce, scilicet.
 213 *Vinclis*] Puellæ cura, scilicet, quam in urbe, non in sylvis inventurum se, amatorem non latet.
 219 *Peregrina*] A Judæis peregrinis observata. 220 *Allia*] Hoc fluvii Italiæ nomen est, qui se Tiberino non longe ab urbe immiscet, apud quem maxima strage Romani a Gallis, Brenno duce, profligati sunt : unde factum, ut ‘Aliensis dies’ pro atro et infausto usurpetur.

Nec quot transieris, sed quot tibi, quære, supersint

Millia: nec, maneat ut prope, finge moras.

Tempora nec numerata: nec crebro respice Romam.

Sed fuge: tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.

Dura aliquis præcepta vocet mea; dura fatemur 225

Esse: sed, ut valeas, multa dolenda feres.

Sæpe bibi succos, quamvis invitus, amarus

Æger; et oranti mensa negata mihi.

Ut corpus redimas, ferrum patieris et ignes;

Arida nec sitiens ora levabis aqua; 230

Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?

At pretium pars hæc corpore majus habet.

Sed tamen est artis strictissima janua nostræ,

Et labor est unus tempora prima pati.

Aspicias, ut pressos urant juga prima juvencos? 235

Ut nova velocem cingula lædat equum?

Forsitan a Laribus patriis exire pigebit.

Sed tamen exhibis: deinde redire voles.

Allia cognita suis stragibus. Nec cura quot millia præterieris, sed quot tibi restent: nec comminiscitor moras, ut maneat prope. Nec rationem habe temporum: nec sæpius respice Romam: sed fuge; Parthus securus est adhuc ab hoste fuga. Aliquis dicat mea præcepta dura; agnoscimus dura esse: sed tolerabis multa lugenda, ut valeas. Sæpe ægrotus sorpsi, quamvis animo iniquo, succos amaros; et mensa negata mihi roganti. Ut redimas corpus, tolerabis ferrum et ignes; nec sitiens abluas aqua ora æstuantia; recusabis quicquam ferre, ut valeas animo? At pars hæc præstantior est corpore. Sed tamen aditus artis nostræ est arctissimus, et solus est labor ferre prima tempora. Nonne vides, ut prima juga premant novos juvencos? Ut primum lorum offendat equum celerem? Forte pigebit excedere domo paterna: sed tamen excedes; deinde cupies reverti. Nec domus patria, sed amor

opta.—220 Al. damnis alea nata tuis.—222 Al. nec maneat, nec prope finge moras.—225 R. Jure aliquis mea dura vocat præcepta. Fatemur.—229 Vulg. patiaris.—230 Al. ora levabis.—233 Duo codd. hæc artis. Strictissima decem scripti; vulgo tristissima.—235 Al. ut pressos: Fr. et Leid. teneros lædunt juga: unus domitos urunt: decem pressos lædunt.—237 E Laribus unus; ex alter.—

NOTE

221 *Nec quot*] Amatorem vetat moræ causas fingere, aut quam longam viam confecerit exquirere, ut quiescat; sed magis de itinere faciendo jubet inquirere, ut procedat.

224 *Parthus*] Parthorum exemplo, qui fuga hostem profligant et sibi

consulunt, fugiendum et vincendum esse docet: quod quidem consilium nequeo satis laudare et commendare.

233 *Strictissima*] Ut qui semel ingressus sit, alia omnia levia experiantur. ‘Dimidium facti, qui cœpit, habet,’ inquit Horatius.

- Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicæ,
 Prætendens culpæ splendida verba suæ. 240
- Cum semel exieris, centum solatia curæ
 Et rus, et comites, et via longa dabunt.
- Nec satis esse puta discedere : lentus abesto ;
 Dum perdat vires, sitque sine igne, cinis.
- Si nisi firmata properabis mente reverti, 245
 Inferet arma tibi sæva rebellis Amor.
- Quid ? quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis ;
 Et spatium damno cesserit omne tuo ?
- Viderit, Hæmoniæ si quis mala pabula terræ,
 Et magicas artes posse juvare putat. 250
- Ista veneficii vetus est via : noster Apollo
 Innocuam sacro carmine monstrat opem.
- Me duce non tumulo prodire jubebitur umbra :
 Non anus infami carmine rumpet humum.

amicæ, obvelans vitium suum speciosis verbis, te retrahet. Cum semel prodieris, et rus, et comites, et iter longum præbebunt centum amoris levamina. Nec crede satis esse abire : absens esto diu ; donec ignis absumat vires, et cinis sit sine igne. Si festinabis redire, nisi animo confirmato, Amor pertinax inferet tibi arma crudelia. Quid quod, postquam abfueris, reverteris cupidus et sitiens ; et omnis mora cesserit detrimento tuo ? Si quis aspexerit mala gramina terræ Hæmoniæ, et credit artes magicas posse esse solatio. Ista est veneficii antiqua via : noster Apollo auxilium indicat innoxium sacro carmine. Umbra non cogetur exire ex tumulo me auctore ;

240 Al. *Prætendes*. Al. *culpæ tuæ* : Sa. *facta suæ* : quatuor al. *facta tuæ*.—
 242 Francius volebat *ut via longa*. R. et P. *longa dabit*.—243 Vulg. *esse putes*.—
 244 Li. *sine igne rogus*.—247 Correxerit Heins. *Quid quod, ut abfueris* : unus
 V. et ed. Gryph. ann. 1554. *et abfueris* : vulgo *Quicquid eras fueris* : unus
 Quisquis es affueris : duo *Quisquis et* : alius, *Quicquid eris fueras* : reliqui cum
 pr. Ed. *Quicquid et abfueris*.—249 Scripti plerique *Fallitur Hæmon*.—
 251 Unus cod. et edd. quædam *veneficiis*.—253 Al. *prodire videbitur*.—

NOTE

235 *Prensos*] Qui recens ad jugum sunt compulsi, cum ante per prata vagarentur.

237 *Laribus*] Deos domesticos pro domo paterna posuit.

240 *Splendida*] Quasi pietatis nomine domum revertetur.

244 *Sitque sine*] Elegantissima metaphora, qua penitus extinguendum

prius amorem indicat, quam in urbem redeat amator.

249 *Hæmoniæ*] Thessaliam dicit, veneficiis terram notissimam.

253 *Non tumulo*] Varia tangit ex veneficarum disciplina.

254 *Rumpet*] 'Hæc cantu finditque solum, Manesque sepulcris Elicit.' Tibullus.

Non seges ex aliis alios transibit in agros : 255
 Nec subito Phœbi pallidus orbis erit.
 Ut solet, æquoreas ibit Tiberinus in undas :
 Ut solet, in niveis Luna vehetur equis.
 Nulla recantatas deponent pectora curas ;
 Nec fugiet vivo sulfure victus amor. 260
 Quid te Phasiacæ juverunt gramina terræ,
 Cum cuperes patria, Colchi, manere domo ?
 Quid tibi profuerunt, Circe, Perseides herbæ,
 Cum sua Neritias abstulit aura rates ?
 Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret : 265
 Ille dedit certæ lintea plena fugæ.
 Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis :
 Longus at invito pectore sedit amor.

anus non fodiet terram tristi carmine. Seges non migrabit ex aliis in alios agros : nec orbis Solis fiet repente pallidus. Tiberinus curret, ut solet, in aquas marinas ; Luna procedet, ut solet, in equis albis. Nullæ mentes omittent curas carminibus repressas ; nec amor recedet superatus vivo sulfure. Colchi, quid tibi profuerunt herbæ soli Phasiaci, cum optares manere in domo patris? Circe, quid te juverunt herbæ Perseides, cum ventus suus abripuit naves Neritias? Omnia tentasti, ne hospes versutus discederet. Ille tradidit plena carbasa certæ fugæ. Omnia tentasti, ne ignis sævus te absumeret : at longus amor mansit in animo refugiente.

254 Duo scripti et ed. Mycill. *insano carmine.*—255 P. *exibit in agros.*—
 259 Mor. *Nullaque cantatas* : unus Heins. *Nulla replantatas. Idem pectore.*—
 263 Tres *Phasideæ* : unus *Phasiadæ* : alius *Perseidos* : Heins. *vult Phasiados.*
 —264 Al. *Cum tibi.* Scripti plerique *perperam Naricias.* Alii *hora rates.*—

NOTÆ

256 *Nec subito*] Sese negat prorsus incantamenti operam daturum : sapientius quam multi solent nomine impudenter Christiani.

258 *In niveis*] Neque obscurabitur, neque cœlo deducetur : quod factitare se jactant magi.

259 *Nulla*] Non verum dixisse arbitror. Neque enim nihil sunt, neque sunt quæ dicunt magi omnia, quacumque illi denique arte utantur.

Recantatas] Magicis artibus repressas.

260 *Sulfure*] Id sacrum dicit, quo, adhibito sulfure, ovo, et teda, lustrabantur amantes.

261 *Phasiacæ*] Colchon dicit, Medæ patriam, ubi Phasis fuit fluvius.

262 *Colchi*] Medeam alloquitur, quæ a patria Colchis dicitur.

Manere] Potius quam Jasonem sequi.

263 *Circe*] Solis filiam notissimam nobis jam ante sua fecerunt veneficia.

Perseides] Eo nomine a Persa Oceani filia, matre Circes, appellavit.

264 *Neritias*] Naves dicit Ulyssis, quem Circe amavit, a Nerito, Ithacæ insulæ monte ubi ille regnavit, hoc nomen sortitas.

266 *Certæ*] Quam nullæ herbæ impedire potuerunt.

Vertere quæ poteras homines in mille figuras :

Non poteras animi vertere jura tui.

270

Diceris his etiam, cum jam discedere vellet,

Dulichium verbis detinuisse ducem :

Non ego, quod primo (memini) sperare solebam,

Jam precor, ut conjux tu meus esse velis.

Et tamen, ut conjux essem tua, digna videbar :

275

Quod Dea, quod magni filia Solis eram.

Ne properes oro : spatium pro munere posco.

Quid minus optari per mea vota potest ?

Et freta mota vides ; et debes illa timere.

Utilior velis postmodo ventus erit.

280

Quæ tibi causa fugæ ? non hic nova Troja resurgit :

Non alius socios Rhesus ad arma vocat.

Hic amor, hic pax est ; in qua male vulneror una :

Totaque sub regno terra futura tuo est.

Illa loquebatur : navem solvebat Ulixes :

285

Irrita cum velis verba tulere Noti.

Poteras transmutare homines in mille formas : non poteras mutare leges pectoris tui. Perhiberis etiam demulsisse his vocibus ducem Dulichium, cum jam vellet proficisci : Ego jam non oro, quod primo solebam sperare, (memini,) ut tu velis esse meus maritus. Et tamen videbar idonea, ut essem tua uxor ; quod eram Dea, quod filia magni Solis. Precor, ne festines : peto moram pro beneficio. Quid minus potest desiderari per mea vota ? Et cernis æquora concita ; et debes illa reformidare. Ventus erit postmodo æquior velis. Quæ tibi causa fugæ ? Troja nova non hic excitatur : alius Rhesus non rapit socios ad arma. Hic est amor, hic pax ; in qua sola male lædor : et omnis mea terra mansura est sub tuo imperio. Illa loquebatur : Ulysses deducebat navem : Austri rapuerunt verba vana cum velis. Circe

//////////

268 Al. *et invito*, vel *in invito*. P. et al. *nonnulli mansit amor*.—269 Scripti cum pr. Ed. *tu poteras*: unus cod. *cum poteras*.—275 Jun. *Sed tamen*: Leid. *Ut tamen*.—279 Unus Heins. *freta magna*.—280 Quatuor libri *Utilius tempus*.—281 Al. *resurget*.—282 *Alius* a conj. Heins. pro vulg. *aliquis*. *Rhesus optimus* P. et Arg. vulgo *rursus*. Unus F. *in arma*.—283 *Meliores*, teste Heins. *et pax*. Heins. *vult a qua*.—286 P. *cum votis*. Heins. conj. *cum velis vota*.—

NOTÆ

270 *Jura*] Quibus ad amandum quasi cogebatur.

272 *Dulichium*] Ulysses dicit, ab insula Dulichio, ex Echinadibus una, Peloponnesum ab occasu spectante, sic dictum.

282 *Rhesus*] Rex fuit Thraciæ, quem albis equis in Trojanorum auxilium venientem Ulysses et Diomedes interfecerunt.

286 *Verba*] Circes, scilicet, quæ contempsit Ulysses.

Ardet, et assuetas Circe decurrit ad artes :

Nec tamen est illis attenuatus amor.

Ergo age, quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,

Deme veneficiis carminibusque fidem.

290

Si te causa potens domina retinebit in Urbe ;

Accipe, consilium quod sit in Urbe meum.

Optimus ille fuit vindex, lædentia pectus

Vincula qui rupit, dedoluitque semel.

Si cui tantum animi est, illum mirabor et ipse :

295

Et dicam, Monitis non eget ille meis.

Tu mihi, qui, quod amas, ægre dediscis amare ;

Nec potes, et velles posse, docendus eris.

Sæpe refer tecum sceleratæ facta puellæ ;

Et pone ante oculos omnia damna tuos.

300

Illud et illud habet : nec ea contenta rapina

Sub titulum nostros misit avara lares.

Sic mihi juravit : sic me jurata fefellit.

Ante suam quoties passa jacere forem !

uritur, et confugit ad artes solitas, nec tamen amor est imminutus illis. Ergo age, quisquis tibi quæris auxilium ab arte nostra, noli fidem adhibere veneficiis et carminibus. Si causa gravis te detinebit in Urbe domina, accipe quod sit consilium meum in Urbe. Ille fuit optimus assertor, qui abscidit vincula prementia pectus, et semel dedoluit. Si tantum animi est alicui, ego etiam illum suspiciam ; et dicam, Iste non indiget meis præceptis. Tu eris mihi instituendus, qui invitus desinis amare quod amas ; nec potes, et velles posse. Revocato sæpe in animum facta scelestæ puellæ, et objice oculis tuis omnia tua detrimenta. Habet illud et illud : nec contenta ea rapina, avara jussit inscribendam nostram domum. Sic juravit mihi, jurata sic me decepit. Quoties sivit me jacere ante suas fores ! Ipsa amat alios : contem-

287 Unus P. et assiduas. Nonnulli edd. et scripti *Circe tendebat*.—289 Age unus R. vulgo *Ergo quisquis*.—291 *Domina* R. et ed. Gryph. ann. 1554. Reliqui fere *dominæ*.—293 Heins. conj. *Optim. ille sui vind.*—294 Pal. *dissolventa semel* ; pro quo *dissoluenda* esset legendum.—295 *Si cui duo* Heins. vulgo *Sed cui*.—297 Al. *Tu modo*. Unus *Tu modo quicquid*.—299 Al. *verba puellæ*, aut *dicta* : Sa. *regna*.—302 Multi *Sub titulo*.—304 *Suam forem*

NOTÆ

287 *Assuetas*] Quibus ad veneficia utebatur.

291 *Domina*] Roma, scilicet.

294 *Vincula*] De amore loquitur, quo amantis pectus torquetur.

Dedoluit] Amoris impatientiam vit, ejusque dolorem abjecit.

301 *Illud et illud*] Verba sunt amantis, aut certe quæ amantem repetere docet Ovidius, ut amicam contemneret discat.

302 *Titulum*] Quo ædes inscribuntur vendendæ.

- Diligit ipsa alios ; a me fastidit amari. 305
 Institor heu noctes, quas mihi non dat, habet !
 Hæc tibi per totos inacescant omnia sensus :
 Hæc refer : hinc odii semina quære tui.
 Atque utinam possis etiam facundus in illis
 Esse ! dole tantum ; sponte disertus eris. 310
 Hæserat in quadam nuper mea cura puella :
 Conveniens animo non erat illa meo.
 Curabar propriis æger Podalirius herbis :
 Et (fateor) medicus turpiter æger eram.
 Profuit assidue vitiis insistere amicæ. 315
 Idque mihi factum sæpe salubre fuit.
 Quam mala sunt nostræ, dicebam, crura puellæ !
 Nec tamen, ut vere confiteamur, erant.
 Brachia quam non sunt nostræ formosa puellæ !
 Et tamen, ut vere confiteamur, erant. 320
 Quam brevis est ! nec erat : quam multum poscit amantem !
 Hinc odio venit maxima causâ meo.

nit amari a me. Heu institor habet noctes, quas mihi non concedit ! Hæc omnia inamarescant tibi per totos sensus : hæc commemora : pete hinc initia odii tui. Atque etiam utinam possis esse disertus in illis ! dole tantum ; facile eris disertus. Desiderium meum manserat nuper in quadam puella : illa non erat obsequens animo meo. Æger Podalirius reficiebar propriis herbis : et (confiteor) eram medicus indecore afflictus. Juvit inhærere vitiis amicæ assiduæ : et id factum sæpe mihi fuit salutiferum. Quam turpia sunt crura nostræ puellæ ! dicebam. Nec tamen erant, ut verum agnoscamus. Quam nostræ puellæ lacerti non sunt pulchri ! et tamen, ut verum agnoscamus, erant. Quam parva est ! nec erat : quam multum petit ab amante ! Hinc vehemens causa accessit odio meo. Mala quoque sunt proxi-

unus Heins. vulgo *suas fores*.—307 *Inacescant* R. cum duobus aliis. Alii aliter : unus *vanescant*, alius *manescant* : Cod. I. *non cessent* : prior Me. *accescant*.—308 Heins. *odii...tuis*.—309 Vulg. *posses*.—315 R. *assiduæ*.—318 Al. *verum*.—319 Hoc distichon deerat in Li. Fr. et in antiquis quibusdam edd. ut Ald. priore.—320 *Et tamen* P. et Arg. Vulgo *Nec tamen*.—321 *Nec erat* P. cum duobus al. et ed. Gryph. ann. 1554. vulgo *et erat*.—322 Scripti

NOTE

307 *Inacescant*] Quam optime dolorem exprimit vox ista, quo in recensendis acceptis injuriis animus irritatur.

312 *Conveniens*] Quippe quæ amori non favebat.

313 *Podalirius*] Æsculapii fuit fili-

us, medicus insignis, cui sese poëta in amore curando similem facit.

Herbis] Præceptis, scilicet.

314 *Turpiter*] Quia medicum decebat aliis, quam sibi non possit, præstare opem.

Æger] Quia amans.

- Et mala sunt vicina bonis : errore sub illo
 Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.
- Quam potes, in pejus dotes deflecte puellæ : 325
 Judiciumque brevi limite falle tuum.
- Turgida, si plena est; si fusca est, nigra vocetur.
 In gracili macies crimen habere potest.
- Et poterit dici petulans, quæ rustica non est :
 Et poterit dici rustica, si qua proba est. 330
- Quin etiam, quacumque caret tua fœmina dote,
 Hanc moveat, blandis usque precare sonis.
- Exige quod cantet, si qua est sine voce puella :
 Fac saltet, nescit si qua movere manum.
- Barbara sermone est ; fac tecum multa loquatur. 335
 Non didicit chordas tangere ; posce lyram.
- Durius incedit ; face inambulet : omne papillæ
 Pectus habent tumidæ ; fascia nulla tegat.
- Si male dentata est ; narra, quod rideat, illi.
 Mollibus est oculis, quod fleat illa, refer. 340

ma bonis: sub illo errore virtus sæpe damnata est pro vitio. Detorque in pejus, quantum potes, bona puellæ: et decipe iudicium tuum exiguo termino. Si obesa est, dicatur turgida; si fusca est, nigra. Macies potest argui in gracili. Quæ non est rustica, poterit etiam vocari proterva: et si qua est honesta, poterit dici morosa. Quin etiam indesinenter orato verbis lenibus, tua puella exerat dotem, quacumque caret. Si aliqua puella est sine voce; poscito canat: si qua nescit agitare manum, fac saltet. Est barbara sermone; fac multis tecum disserat. Non docta est pulsare chordas; pete lyram. Ambulat crassius, fac incedat: papillæ tumidæ occupant totum pectus; nulla fascia velet. Si male est dentata; refer illi quod rideat. Est oculis teneris, commemorato quod illa lugeat. Juverit etiam

plerique *Hæc odio*.—323 Heins. vult *Ut mala*.—325 Al. *Qua potes*.—327 Landinus ad Horat. Od. i. 23. legit *Turgida si pinguis*.—329 Fr. *quia rustica: P. et sex alii si*.—331 Al. *tua dote puella*.—332 Ed. Mycill. et aliæ vitiose *Hanc maneat: R. et Li. moneas: quatuor moreas*.—333 Heins. *Exigito cantet. Quidam ut cantet, et uti cantet*.—334 *Manum R. et pro div. lect. P. et Li. vulgo pedem*.—335 Pat. *sermonem. P. tecum ut*.—337 *Inambulet R. et Exc. Scal. vulgo ut ambulet*.—338 Vulgo *Pectus habent: vitium. Heins. nulla liget*.—339 *Illi R.*

NOTÆ

- 315 *Assidue*] Quæ animo perpetuo incepta lenitas, virtutes alias alia vitia.
 322 *Hinc*] Ex eo, scilicet, quod 326 *Brevi*] In medio consistit virtus, ita ut ad alterutram partem si inclinaveris, in vitium incurras. Pro-

- Proderit et subito, cum se non finxerit ulli,
 Ad dominam celeres mane tulisse gradus.
 Auferimur cultu: gemmis auroque teguntur
 Omnia: pars minima est ipsa puella sui.
 Sæpe, ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras. 345
 Decipit hac oculos ægide dives Amor.
 Improvisus ades; deprendes tutus inermem:
 Infelix vitiis excidet illa suis.
 Nec tamen huic nimium præcepto credere tutum est;
 Fallit enim multos forma sine arte decens. 350
 Tum quoque, cum positis sua collinet ora venenis,
 Ad dominæ vultus (nec pudor obstat) eas.
 Pyxidas invenies, et rerum mille colores;
 Et fluere in tepidos cœsypa lapsa sinus.
 Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas: 355
 Non semel hinc stomacho nausea facta meo.

subito mane accelerasse gressus ad dominam, cum nulli se ornaverit. Rapimur ornatu: omnia velantur gemmis et auro: ipsa puella est pars minima sui. Sæpe exquiras quod ames inter tam multa. Opulentus Amor fallit oculos hac ægide. Adesto inexpectatus; securus corripies inermem: illa infelix deturbabitur suis vitiis. Nec tamen cautum est nimium confidere huic consilio: nam forma decora sine arte decipit multos. Accedas etiam tum ad ora dominæ, cum unget faciem suam pigmentis appositis (nec pudor impediatur). Reperies pyxidas, et mille colores rerum; et cœsypa dilapsa currere in sinus calidos. Phineu, illa unguenta referunt odorem mensarum tuarum: non semel nausea hinc nata ventriculo meo. Nunc di-

vulgo illa; vel ipsa.—344 Nonnulli *Crimina* pro *Omnia*.—348 Al. *ipse suis*.—350 Al. *multas*.—351 P. *cum quinque aliis cum pos. sua collin. vulgo compositis sua cum linit*.—354 Unus P. Maz. et duo alii *Effluere*: R. *Defluet*.—356

NOTÆ

- digus fueris, si plus paulo liberalis. ad stuporem cogere.
 340 *Mollibus*] Ex quibus facile prodeant lacrymæ. 347 *Inermem*] Quia inornata.
 341 *Finxerit*] Comam composuerit, faciem fuco illiverit, &c. 351 *Venenis*] De fuco loquitur.
 343 *Auferimur*] Ad amandum quasi cogimur. 354 *Cœsypa*] Videsis quæ supra diximus.
 346 *Ægide*] Fuit Ægis Minervæ scutum, Medusæ capite horridum, quod quicumque intuebatur in saxum vertebatur; quam ad rem nunc alludit poëta, qui ornamentis suis indutas puellas viris dicit imponere, eosque 355 *Phineu*] Fuit Phineus rex Arcadiæ, quem oculis Dii privarunt, quod filium occæcasset; cujus mensas Harpyiæ adversus ipsum immissæ ventris profluvio turpissime fœdabant, ut dapibus vesci non posset.
 356 *Hinc*] Ex inspectis puellarum pyxidibus.

Nunc tibi, quæ medio Veneris præstentur in usu,
 Eloquar : ex omni parte fugandus amor.
 Multa quidem ex illis pudor est mihidicere : sed tu
 Ingenio verbis concipe plura meis. 360
 Nuper enim nostros quidam carpsere libellos ;
 Quorum censura Musa proterva mea est.
 Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe ;
 Quod volet, impugnent unus et alter opus.
 Ingenium magni detrectat livor Homeri : 365
 Quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.
 Et tua sacrilegæ laniarunt carmina linguæ,
 Pertulit huc victos quo duce Troja Deos.
 Summa petit livor : perflant altissima venti :
 Summa petunt dextra fulmina missa Jovis. 370

cam tibi, quæ fiant in medio usu Veneris : amor profligandus ex omni parte. Pudet quidem multa referre ex illis : sed tu mente assequere plura verbis meis. Nuper enim quidam reprehenderunt nostros libellos ; quorum censura Musa mea est petulans. Dummodo sic placeam, dum lauder in toto orbe ; unus et alter improbent opus, quod libuerit. Invidia detrahit ingenio magni Homeri. Zoile, quisquis es, habes nomen ex illo. Linguæ etiam scelestæ discerpserunt tua carmina, quo duce Troja huc devexit Deos superatos. Invidia invehitur in excelsa : venti deverrunt altissima : fulmina emissa manu Jovis tangunt sublimia. At tu, quisquis es, quem

~~~~~

Quatuor libri e stomacho ; unus in stomacho.—357 P. et quatuor al. medios in usus. Unus F. præstentur : vulgo præstemus : P. I. præstamus.—364 Vulgo Quam volet : quidam Qui volet, Quam libet, Quo libet, Qua valet, Quo volet,

NOTÆ

362 *Proterva*] Est profecto ; nec satis est quod placeat, cum vix aliter quam placendo nostra nosmet capiat vanitas, et in præceps rapiat miseria.

366 *Quisquis es*] Hoc dicit, quia vix aliter notus Zoilus, quam quod in Homerum libros composuerit, quos Alexandria Ptolemæo regi recitavit : cui quidem nullum ille dedit responsum, quod tantum Poëtam immerito culpari videret. Testatur Vitruvius eum Zoilum ad egestatem compulsam regem adiisse, ut ab eo aliquid acciperet, cui ille respondit, Debere, qui meliori ingenio sese profiteretur, non

modo unum, sed plures etiam pascere posse, cum Homerus, qui ante mille annos decessisset, ævo perpetuo tot millia hominum pasceret. Accusatus deinde Zoilus parricidii, cruci affixus est ; et *Homeromastix*, quod Homeri obtrectator fuisset, dictus est.

368 *Duce*] De Virgilio loquitur, qui Æneæ adventum in Italiam cecinit.

Troja] Ex Marone totam Trojæ historiam, ejus urbis excidium, Æneæ fugam, in Italiam Penates advectos, &c. cognosces.

At tu, quicumque es, quem nostra licentia lædit;
 Si sapis, ad numeros exige quidque suos.
 Fortia Mæonio gaudent pede bella referri.
 Deliciis illic quis locus esse potest?
 Grande sonant tragici; tragicos decet ira cothurnos: 375
 Usibus e mediis soccus habendus erit.
 Liber in adversos hostes stringatur iambus;
 Seu celer, extremum seu trahat ille pedem.
 Blanda pharetratos elegeia cantet amores:
 Et levis arbitrio ludat amica suo. 380
 Callimachi numeris non est dicendus Achilles:
 Cydippe non est oris, Homere, tui.

nostra nimia libertas offendit; si sapis, revoca singula ad rationes suas. Bella strenua volunt cantari pede Mæonio. Quis locus potest esse illic deliciis? Tragici magna sonant; ira decet cothurnos tragicos: soccus erit habendus ex mediis usibus. Iambus liber immittatur in hostes adversos; seu currat, seu ille ducat pedem ultimam. Mollis elegeia canat amores pharetratos: et amica levis ludat arbitrio suo. Achilles non est cantandus numeris Callimachi: Homere, Cydippe non est tui

Quum volet.—372 R. quidque: Sa. quodque: vulg. quæque.—375 R. et Fr. Tragici; tumidos decet.—376 Usibus e med. R. unde Heins. conj. Lusibus: P. Versibus e modicis: reliqui plerique Versibus in mediis. Unus Heins. eris.—380 R. laudet amica: plures plaudat: unus laudet.—381 Voss. est tractandus.

NOTE

372 *Ad numeros*] Levis est Poëtæ excusatio, nam quod gravissimum in accusatione non tangit.

373 *Mæonio*] Heroico carmine; quali usus est Homerus, Mæonius incerta etymologia dictus.

375 *Cothurnos*] Calceamenti genus est altius assurgens, quo in tragœdia utebantur, sicuti socco humiliori in comœdia.

376 *Usibus*] Id est, Ex vita communi, quæ comœdia describitur.

Soccus] Per soccum stylum intelligit humiliorem, sicuti per cothurnum sublime dicendi genus.

377 *Liber*] Vel quia pede cito, iambo, scil. syllaba brevi et longa constante conflatus est; vel quia libere scribunt, qui iambo adversus ali-

quem utuntur.

378 *Celer*] Versus est hypercatalecticus, qui præter pedum justum numerum syllabam habet in fine.

Seu trahat] Versum catalecticum dicit, cui una syllaba deest in fine.

381 *Callimachi*] Versibus elegis, in quibus scribendis primas Callimachus obtinuit.

Achilles] Id est, Heroum facta fortia. Metonymia est cum synechoche.

382 *Cydippe*] Cujus nominis poemata scripserat Callimachus, ex quo fragmenta ab antiquis grammaticis citantur. Vidimus etiam supra, Cydippes ad Acontium epistolam mollem, elegis versibus scriptam.

Oris] Id est, Cydippes amores versibus heroicis non deceat scribere.

Quis ferat Andromaches peragentem Thaida partes ?

Peccat, in Andromache Thaida si quis agat.

Thais in arte mea: lascivia libera nostra est.

385

Nil mihi cum vitta: Thais in arte mea est.

Si mea materiæ respondet Musa jocosæ,

Vicimus, et falsi criminis acta rea est.

Rumpere, livor edax; jam magnum nomen habemus:

Majus erit; tantum, quo pede cœpit, eat.

390

Sed nimium properas: vivam modo; plura dolebis:

Et capiunt animi carmina multa mei.

Nam juvat, et studium famæ mihi crescit amore:

Principio clivi vester anhelat equus.

Tantum se nobis elegi debere fatentur;

395

Quantum Virgilio nobile debet opus.

carminis. Quis patiatur Thaidem tuentem partes Andromaches? Si quis tueatur partes Thaidis in Andromache errat. Thais est in arte mea: lascivia nostra est libera. Nihil mihi cum vitta: Thais est in arte mea. Si mea Musa competit materiæ jocosæ, vicimus, et accersita est falsi criminis. Disrumpere, invidia vorax; jam consecuti sumus magnam famam: major erit; procedat tantum pede, quo instituit. Sed nimium festinas: modo supersim; plura dolebis: et animi mei capiant multa carmina. Nam prodest, et desiderium famæ decoræ mihi augetur. Equus vester ducit ilia in aditu collis. Elegi agnoscunt se debere tantum nobis; quantum poëma heroicum debet Virgilio.

—384 Vulg. *Quis feret.*—385 Voss. *libera nobis.*—386 Edd. *priscae et plures scripti Nil mihi cum nupta est.*—388 Alii *Vicimus.*—392 *Capiunt* R. al. *capiunt animi: vulgo capient anni. Al. carmina plura: Pol. capient animi carmina magna mei.*—393 Al. *crescit honore: Pat. unus honestæ: R. et P. a manu pr. crevit honori; alii sex crescit honori: unus V. credit.* Hinc Heins. conj. *cessit honori, vel cedit.*—394 *Vester* R. et tres al. *vulgo noster.*—396 *Quidam pro*

NOTE

383 *Andromaches*] Hanc vidimus antea Hectoris uxorem, matronam dignissimam; quod ex his quoque Maronis versibus facile colligas, 'Heu! quis te casus dejectam conjuge tanto Excipit, aut quæ digna satis fortuna revisit, Hectoris Andromache?'

Thaida] Meretriculæ nomen est apud Terentium.

386 *Vitta*] Id est, Cum honestis puellis aut fæminis, quæ vitta utebantur.

388 *Vicimus*] Egregiam vero lau-

dem ex hac victoria reportaverit.

394 *Vester*] Livorem hac compellat metaphora, furiam quam tam cito poëta rumpi nolit, nisi ante majorem suam gloriam viderit.

395 *Debere*] In scribendis elegis principem sese fuisse apud Latinos poëta gloriatur: quod quidem non immerito.

396 *Opus*] Alii *epos*; quæ vox versum significat in genere, sed pro carmine heroico sumitur propter ejus excellentiam.

Hactenus invidiæ respondimus : attrahe lora

Fortius ; et gyro curre, poëta, tuo.

Ergo ubi concubitus, et opus juvenile petetur ;

Et prope promissæ tempora noctis erunt ;

400

Gaudia ne dominæ, pleno si pectore sumes,

Te capiant ; in eas quamlibet ante velim.

Quamlibet invenias, in qua tibi prima voluptas

Desinat : a prima proxima segnis erit.

Sustentata Venus gratissima : frigore soles,

405

Sole juvant umbræ : grata fit unda siti.

Et pudet, et dicam, Venerem quoque junge figura,

Qua minime jungi quamque decere putes.

Nec labor efficere est : raræ sibi vera fatentur :

Et nihil est, quod se dedecuisse putent.

410

Tunc etiam jubeo totas aperire fenestras,

Turpiaque admissis membra notare die.

At, simul ad metas venit finita voluptas,

Lassaque cum tota corpora mente jacent ;

*Hactenus respondimus invidiæ : vates, retine fortius habenas ; et curre orbe tuo : * * Nec difficile est præstare : pauca sibi confitentur vera : et nihil est, quod sibi credant indecorum. Tunc etiam impero aperire totas fenestras, et observare membra deformia luce recepta. At statim atque voluptas absoluta perducta est ad metas, et corpora jacent defessa cum omni animo ; dum pænitet, et malis nullam*

//////////

opus legunt epos ; quia in vetustis Codd. scribitur opos.—397 Hinc in antiquis edd. liber secundus incipiebat. Sed in P. R. et septem al. continuantur versus uno tenore.—398 P. et duo al. Fortiter.—399 Fr. petuntur : Heins. vult petentur.—401 Pectore P. Exc. I. et al. nonnulli : vulgo corpore.—403 Vulg. tua prima.—404 Unus R. Decidat vel Occidat.—405 Sa. et quinque al. frigora sole : totidem frigora soles.—407-408 Nostram lectionem exhibent R. et P. pro div. lect. et quinque alii. Alter R. finge figura : vulgo Veneris qu. j. figuram. Seq. versu libri melior. quaque decere. R. et multi al. decere putas ; Heins. conj. potest. Cod. I. et P. Veneri qu. i. figuram, Quam min. i. quamque d. putes.—409 Raræ sibi alter R. vulgo raro tibi : P. et edd. nonnullæ raræ tibi : R. rara est tibi.—411 Alter R. jubeas.—413 Quidam ad metam venit properata. Tres

NOTÆ

397 *Attrahere*] Ne amplius malevolos et invidios insectetur sua Musa, petita ab equis metaphora, hortatur Naso.

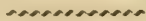
398 *Gyro*] In orbem circa metas equos et currum agitare necesse habebat auriga, qui victoria potiri cu-

piebat. Inde petita metaphora sese ad opus inceptum exequendum hortari pergunt poëta.

409 *Raræ*] Pauca dicit puellas vitia sua agnoscere ; ut, patentibus iis, earum odium sibi creare cuivis amanti liceat.

Dum piget, et nullam malis tetigisse puellam, 415
 Tactusque tibi non videare diu ;
 Tunc animo signa, quodcumque in corpore mendæ est :
 Luminaque in vitii illius usque tene.
 Forsitan hæc aliquis (nam sunt quoque) parva vocabit :
 Sed, quæ non prosunt singula, multa juvant. 420
 Parva necat morsu spatiosum vipera taurum :
 A cane non magno sæpe tenetur aper.
 Tu tantum numero pugna ; præceptaque in unum
 Contrahe : de multis grandis acervus erit.
 Sed quoniam mores totidem, totidemque figuræ ; 42
 Non sunt judiciis omnia danda meis.
 Quo tua non possunt offendi pectora facto ;
 Forsitan hoc alio iudice crimen erit.
 Ille quod obscœnas in aperto corpore partes
 Viderat ; in cursu qui fuit, hæsit amor : 430
 Ille quod, a Veneris rebus surgente puella,
 Vidit in immundo signa pudenda toro.

puellam attigisse, et videaris tibi non tacturus diu ; tunc nota animo, quodcumque est vitii in corpore : et defige usque oculos in turpitudinibus illius. Forsitan aliquis hæc dicat parva (nam sunt quoque) ; sed quæ non juvant singula, multa sunt utilia. Parva vipera occidit morsu taurum vastum : aper retinetur sæpe a cane non magno. Tu tantum certa numero ; et coge monita in unum : magnus cumulus erit de multis. Sed quandoquidem mores totidem, et totidem figuræ ; omnia non sunt concedenda judiciis meis. Forte hoc erit crimen alterius iudicio, quo facto tuus animus non potest lædi. Ille quia aspexerat partes obscœnas in corpore nudato ; amor, qui fuit in cursu, constitit : ille quod puella discedente a Veneris rebus, aspexit notus erubescere.

libri veniet.—414 Boxh. *Laxaque*.—415 Vulgo *malles tet*.—416 Edd. *priscæ* et tres scripti *Facturusque*.—417 Vulgo *quæcumque in c. menda* : quidam *Quodcumque mendum*.—423-424 Quidam libri *Tu tamen et ; Tu tamen in ; Tu tantum in*. Leid. et margo Bersm. *perceptaque*. P. *in usum* : quinque *in unum Collige*. Alii *magnus acervus*.—425 P. et unus Leid. *mores totidem, quot in orbe figuræ*.—426 Quidam *indiciis*. Duo *digna meis*.—431 Unus Heins. *in Veneris usu*.—

NOTE

417 *Animo signa*] Monet poëta, ut pro expellendo cujuscumque puellæ amore, ejus vitia amans mente volvat. Quod quidem præceptum est optimum ; siquidem caute et tempore cogitanti plurima semper et catervatim earum sese vitia offerant : nec possit quisquam, nisi quod bonum

est, amare.

423 *Tu tantum*] Omnium præceptorum istud est primum : Præcepta omnia denique in unum cogere ; eorumque distinctorum in unum coactorum meminisse ad usum.

425 *Figuræ*] Veneris tangit obscœna.

Luditis, o, si quos potuerunt ista movere.

Afflarant tepidæ pectora vestra faces.

Attrahat ille puer contentos fortius arcus :

435

Saucia majorem turba petetis opem.

Quid ? qui clam latuit, reddente obscœna puella ;

Et vidit, quæ mos ipse videre vetat ?

Di melius, quam nos moneamus talia quenquam !

Ut prosint, non sunt experienda tamen.

440

Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas.

Fortior est, plures si quis habere potest.

Secta bipartito cum mens discurrit utroque ;

Alterius vires subtrahit alter amor.

Grandia per multos tenuantur flumina rivos,

445

Cassaque seducto stipite flamma perit.

Non satis una tenet ceratas anchora puppes :

Non satis est liquidis unicus hamus aquis.

Qui sibi jam pridem solatia bina paravit ;

Jam pridem summa victor in arce fuit.

450

cendas in lecto sordido. O jocamini, si ista potuerunt tangere aliquos. Faces tepidæ perstrinxerant vestra pectora. Ille puer intendet fortius arcus intentos ; turba vulnerata, requiretis majus auxilium. Quid, qui furtim occultavit se, puella ejiciente sordida ; et aspexit, quæ mos ipse prohibet aspicere ? Dii melius quam doceamus quenquam talia ! quamvis juvent, non sunt tamen tentanda. Moneo etiam ut habeatis duas amicas. Si quis potest habere plures, est tutior. Cum mens ducta fluctuat, amore utroque diviso ; alter amor surripit vires alterius. Magni fluvii minuuntur per multos rivos, et flamma debilis extinguitur ligno detracto. Una anchora non satis retinet puppes pice oblitæ : unicus hamus non satis est liquidis aquis. Qui quasivit sibi jam pridem solatia bina ; jam pridem fuit victor in

//////////

433 Al. *ista juvare*.—434 Plurimi scripti *Afflarunt*.—435 Al. *Attrahet*.—437 Pat. *radente obscœna*. Sa. *radenti obsc. puellæ*.—438 Al. *mox ipse, vel ipsa*.—440 Ald. posterior, Gryph. et recentiores *quædam expedienda tamen* : Bo. *expedienda tibi* : duo scripti *excipienda*.—442 Unus Heins. *habere parat* : Pat. *potes*.—446 R. *Hæsaque vel Cassaque* : prima Ed. et multi scripti *Magnaque* : octo *Lataque* : quidam *Lentaque, Altaque, Multaque, Cunctaque, Totaque, Læsaque, Lætaque*. I. cum al. *Secta que subducto*. *Seducto* R. et septem alii.—448 Vulg. *Nec satis*. Mor. et Leid. *in liquidis*.—451 *Fueris* P. R. alii que :

NOTÆ

433 *Luditis*] Eos alloquitur Poëta, qui amore leviter tacti, levibus ejusmodi causis ab eo possint divelli.

434 *Tepidæ faces*] Mediocris Amor.

435 *Attrahet*] Amor fiet violentior.

442 *Fortior*] Quem minus Amor possit convellere.

449 *Solatia bina*] Amicas intelligit, quarum altera deficiente, ad aliam recurrere liceat.

At tibi, qui dominæ fueris male creditus uni,
 Nunc saltem novus est inveniendus amor.
 Pasiphaës Minos in Procride prodidit ignes :
 Cessit ab Idæa conjuge victa prior.
 Amphilochi frater ne Phegida semper amaret, 455
 Callirhoë fecit parte recepta tori.
 Et Parin CEnone summos tenuisset ad annos,
 Si non CEBalia pellice læsa foret.
 Conjugis Odrysio placuisset forma tyranno :
 Sed melior clausæ forma sororis erat. 460
 Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat ?
 Successore novo vincitur omnis amor.

arce suprema. At amor novus est nunc saltem parandus tibi, qui fueris male traditus uni dominæ. Minos destituit amorem Pasiphaës in Procride: prior uxor cessit superata ab uxore Idæa. Callirhoë admissa in partem lecti fecit, ne frater Amphilochi amaret semper Phegida. CEnone etiam tenuisset Paridem usque ad annos ultimos, si non fuisset pulsa Pellice CEBalia. Pulchritudo uxoris arrisisset tyranno Odrysio: sed pulchritudo sororis inclusæ erat major. Quamobrem hæreo exemplis, quorum numerus me premit? Omnis amor superatur novo successore. Mater

vulg. fueras.—453 Procride P. vulgo Prognide: nonnulli Pronide: R. 1. Prognæde: unus Pat. Progride; alii aliter. Prodidit P. et duo aut tres alii: vulgo perdidit.—455 Phegida reposuit Nauger. vulgo Phagida.—457 Parin CEnone

NOTÆ

453 Pasiphaës] Fuit Pasiphaë Minois uxor, ut jam sæpe vidimus; Minois inquam, qui Procridem, Cephale elapsam et fugitivam, in Creta excepit, amavit, cane donavit velocissimo, ab ea valetudini restitutus.

Prodidit] Pro Desertit.

454 Ab Idæa] Faciunt hæc verba, ut ad Merulæ sententiam accedendum propendeam, qui pro Procride, Plotide superiori versu reponendum esse censet, Pindari interpretis fretus auctoritate, qui hujus Plotidis formosæ mulieris Cretensis causa, Pasiphaën meretricem dicit factam fuisse. Atque illa quidem Idæa a Cretæ monte dicta fuerit: cum si de Cassandra, quam Clytæmnestræ uxori pellicem Agamemnon superinduxerit,

exponere volueris, paulo obscurius locutus Poëta videatur.

455 Amphilochi frater] Alcmaon est, Amphiarai filius, qui Alpheisibææ Phegei filia Callirhoën Acheloi filiam superinduxit.

457 Parin] Fabulam vide supra in CEnones epistola.

458 CEBalia] Helenam dicit, quæ CEBaliam seu Laconiam patriam habuit.

459 Conjugis] Prognēs, scil. Pandionis, Athenarum regis, filia.

Odrysio] Tereo rege Thracum, ab Odrysis Thraciæ circa Hebrum fluvium populo, sic dicto.

460 Sororis] Philomelam intellige, quam vitiatam linguaque privatam arctissima custodia Tereus servabat,

Fortius e multis mater desiderat unum ;

Quam cui flens clamat : Tu mihi solus eras.

Ac ne forte putes nova me tibi condere jura ;

465

(Atque utinam inventi gloria nostra foret !)

Vidit id Atrides : quid enim non ille videret,

Cujus in arbitrio Græcia tota fuit ?

Marte suo captam Chryseida victor amabat :

At senior stulte flebat ubique parens.

470

Quid lacrymas, odiose senex ? bene convenit illis.

Officio natam lædis, inepte, tuo.

Quam postquam reddi Calchas, ope tutus Achillis,

Jusserat, et patria est illa recepta domo ;

Est, ait Atrides, illi quam proxima forma ;

475

Et, si prima sinat syllaba, nomen idem :

æquiore animo desiderat unum e multis, quam cui ejulans vociferatur : Tu eras solus mihi. Et ne forte credas me tibi parare nova jura (atque utinam laus inventi esset nostra !); Atrides illud scivit : quid enim ille ignoraret, in cujus potestate tota Græcia fuit ? Victor amabat Chryseida raptam suis armis : at pater adultior inepte lacrymabatur ubique. Quamobrem lugens, senex invidiose ? Illi bene concordant. Imperite offendis filiam studio tuo. Quam postquam Calchas, securus auxilio Achillis, imperaverat restitui, et illa revertit domum patriam ; Est, inquit Atrides, puella quam proxima illi pulchritudine, et si prima syllaba non obstet, nomen idem : Achil-

R. vulgo Paris *Ænonen*.—461 Heins. vult fatiget.—463 Fortius rescripsit Heins. e R. in quo Fortius : vulgo *Parcius*.—464 Quam cui a conj. Heins. vulgo *Quam quæ*. Sa. qui flens.—465 Ar. prodere jura : plurimi scripti tradere. P. 4. fingere. Sa. me contendere.—467 F. et quid non ille videret.—469 Quinque scripti raptam Chrys. unus P. amarat. P. 1. et duo al. habebat.—471 Optimi R. et P. convenit illis. prima Ed. et scripti fere omnes convenit illi ; vulgo editum contigit illi.—473 F. Achilli.—474 Fr. pro var. lect. patrio sinu.—475 Vulgo Atrides ait, est illius proxima forma. Illi quam a conj. Heins. Illius jam est I. et P.—476 Syllaba R. L. et unus Heins. vulgo litera.—

NOTE

- 463 Fortius] Minori cum dolore.
 467 Atrides] Agamemnon, Atrei filius.
 468 Cujus in arbitrio] Fuit ille bello Trojano summus Imperator et Rex regum a Græcis principibus factus.
 469 Marte] Thebis Ciliciis a Græcis expugnatis.
 Chryseida] Astynomen dicit, Chryseæ, Apollinis sacerdotis, filiam, a patre Chryseida dictam, de qua jam sæpius.
 471 Illis] Agamemnoni et Chryseidi.
 472 Officio] Illam, scil. filiam suam, Apollinis insignibus ornatus Chryses pater a Græcis repetivit.
 473 Calchas] Hic in Græcorum exercitu vates fuit maximus, qui Agamemnonis metu, cum Chryseidem patri reddendam, ad sedandam pestem, quam Apollo hujus causa immiserat, proloqui non auderet, Achillis sustentatus promissis, tandem Apollinis vo-

Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles :
 Si minus ; imperium sentiat ille meum.
 Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi ;
 Est aliquid valida sceptrata tenere manu. 480
 Nam, si Rex ego sum, nec mecum dormiet illa,
 In mea Thersites regna, licebit, eat.
 Dixit ; et hanc habuit solatia magna prioris ;
 Et prior est cura cura sepulta nova.
 Ergo assume novas, auctore Agamemnone, flammæ ; 485
 Ut tuus in bivio distineatur amor.
 Quæris, ubi invenias ? artes, i, perlege nostras.
 Plena puellarum jam tibi navis eat.
 Quod si quid præcepta valent mea, si quid Apollo
 Utile mortales perdocet ore meo ; 490
 Quamvis infelix media torreberis Ætna ;
 Frigidior glacie fac videare tuæ.
 Et sanum simula ; ne, si quid forte dolebis,
 Sentiat : et ride, cum tibi flendus eris.

les ultro tradat mihi hanc, si sapiat: sin minus, ille sentiat meum imperium. Quod si quis vestrum, Achivi, arguit hoc factum; est aliquid tractare sceptrata manu forti. Nam, si ego sum Rex, nec illa concumbat mecum, licebit Thersites regnis meis potiat. Dixit; et hanc habuit magna solatia prioris: et prior amor est profligatus novo amore. Ergo, Agamemnone consulente, admitte novos ignes; ut amor tuus hæreat in bivio. Petis, ubi reperias? abi, excute artes nostras. Jam habeas navem plenam puellarum. Quod si meum monita aliquid possunt, si Apollo edocet homines aliquid utile ore meo; quanquam miser flagrabis in media Ætna; fac tuæ amicæ appareas frigidior glacie. Et finge sanum esse; ne, si forte crucieris re aliqua,

477 Tres si sapiet.—478 Vulg. Sin minus.—479 Al. accusat.—482 Pro eat V. eas.—483 Voss. et Heins. solatia bina.—484 Unus P. et L. Et prior est posita : P. et L. sepulta: vulgo repulsa.—485 P. novas curas.—486 Distineatur R. et Exc. Scal. vulgo detineatur : Sa. destituatur.—487 I, perlege R. vulgo tu perl. duo en perl. totidem et pr. Ed. jam perlege.—488 Vulgo navis erit.—490 Al. edocet : tres libri prædocet.—492 Glacie P. et unus Leid. vulgo dominæ.—493 Vulg.

NOTÆ

luntatem Græcis aperuit.

475 Est] Alia quædam puella, scilicet, quæ Briseis est, Achilli ab Agamemnone erepta.

479 Achivi] Eo nomine Græci ab Achaia, quæ etiam quandoque pro Græcia sumitur, dicti sunt.

482 Thersites] Fædissimus fuit et

ignavissimus omnium qui adversus Trojam navigaverunt, quem pugno Achilles interfecit.

483 Prioris] Chryseidis nempe.

484 Cura] Pro Amore, ut sæpe alibi.

486 Bivio] In duabus puellis.

491 Ætna] Id est, Amore violento.

- Non ego te jubeo medias abrumpere curas : 495
 Non sunt imperii tam fera jura mei.
 Quod non es, simula; positosque imitare furores :
 Sic facies vere, quod meditatus eris.
 Sæpe ego ne biberem, volui dormire videri :
 Dum videor, somno lumina victa dedi. 500
 Deceptum risi, qui se simulabat amare ;
 In laqueos auceps decideratque suos.
 Intrat amor mentes usu : dediscitur usu.
 Qui poterit sanum fingere, sanus erit.
 Dixerit, ut venias pacta tibi nocte, venito. 505
 Veneris, et fuerit janua clausa ; feras.
 Nec dic blanditias, nec dic convicia posti,
 Nec latus in duro limine pone tuum.
 Postera lux aderit ; careant tua verba querelis :
 Et nulla in vultu signa dolentis habe. 510
 Jam ponet fastus, cum te languere videbit :
 Hoc etiam nostra munus ab arte feres.

cognoscat : et ride, cum tibi eris plorandus. Ego non tibi impero frangere medias curas : leges imperii mei non sunt tam duræ. Finge, quod non es ; et simula furores sedatos : sic vere præstabis, quod cogitaveris. Ego sæpe volui videri stertere, ne potarem : dum videor, tradidi oculos superatos somno. Irrisi delusum, qui fingebat se amare ; et auceps ceciderat in retia sua. Amor subit animos usu ; expellitur usu. Qui poterit imitari sanum, erit sanus. Mennerit, ut accedas nocte tibi promissa, accede. Adveneris, et fores fuerint obdita ; tolere. Nec adulator posti, nec probra objice ; nec sterne latus tuum in limine duro. Postera dies illucescet ; voces tuæ sint sine querimoniis : et nulla habe indicia mærentis in facie. Jam relinquet superbiam, cum sentiet te tepere : capies etiam hunc fructum a nostra arte. Tamen

nec si.—495 Al. *abrumpere flammæ.*—496 *Jura P. et duo alii ex melior. vulgo jussa.*—497 Al. *non est.*—501 Alii *simularat amare.*—504 V. *poteris, et eris.*—507 Multi scripti e melior. et prima Ed. *fac convicia : I. et sex Heins. fer convicia. P. pro div. lect. fac incendia posti : duo codd. rigido nec jurgia posti.*—510 Multi codd. *doloris, vel pudoris.*—512 Vulg. *feras.*—513 Ita R. *Falle*

NOTE

tissimo ; Ætna enim Siciliæ mons est flammis notissimus.

495 *Medias curas*] Amorem, cum violentissimus furit.

497 *Quod non es*] Liber, aut amore vacuus, scilicet.

498 *Sic facies*] Verissime dicit :

fingendoque paulatim usus et consuetudo aliam facit naturam.

501 *Deceptum*] Pergit ostendere Poëta, simulando rem ipsam induci.

507 *Nec dic*] Qui mos est amantium.

Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi.

Propositis frænis sæpe repugnat equus.

Utilitas lateat; quod non profitebere fiet.

515

Quæ nimis apparent retia, vitat avis.

Ne sibi tam placeat, quo te contemnere possit;

Sume animos: animis cedat ut illa tuis.

Janua forte patet; quamvis revocabere, transi.

Est data nox; dubita nocte venire data.

520

Posse pati facile est; tibi ni sapientia desit,

Promptius e facili gaudia ferre licet.

Et quisquam præcepta potest mea dura vocare?

En etiam partes conciliantis ago.

Nam, quoniam variant animi, variamus et artes.

525

Mille mali species, mille salutis erunt.

Corpora vix ferro quædam sanantur acuto:

Auxilium multis succus et herba fuit.

Mollior es, nec abire potes, vinctusque teneris,

Et tua sævus Amor sub pede colla premit;

530

decipe te quoque, nec finem impone amori. Equus sæpe resistit frænis oblati. Fructus dissimuletur; eveniet quod non palam prosequeris. Avis effugit laqueos qui nimis extant. Ne tam sibi plaudat, ut possit te spernere; animum obfirma; ut illa cedat animo tuo. Forte janua aperta est; transi, quamvis revocaberis. Nox est concessa; cunctator adesse nocte pacta. Pronum est posse ferre; nisi sapientia te destituerit. Licet consequi citius gaudia a lubente. Et quisquam potest dicere mea præcepta crudelia? Ecce tueor etiam partes conciliantis. Nam quoniam diversæ sunt mentes, tradimus etiam artes diversas. Mille species mali, mille erunt solatii. Quædam corpora ægre curantur ferro acuto: succus et herba opem tulit multis. Lascivior es, nec potes discedere, et teneris constrictus, et Amor crudelis

tamen etiam Exc. Pol. et unus Heins. vulgo *fallet amor, dum sit*: P. *Tunc quoque fallit amor, ne sit*: Fr. *Te quoque falle tibi*: multi *fallat*. Sa. *dum fit tibi*. Quidam *nisi sit*; *ne*; *ni*; *ut*.—514 Leid. *Oppositis*. multi scripti et quidam edd. *Præpositis*.—517 *Sibi* P. pro div. lect. cum Pat. et R. vulgo *tibi*. *Quo te unus Heins. pro div. lect. vulgo ut te*: scripti plerique et pr. Ed. *quod te*: R. *nec te*.—521 R. *ubi sapientia*: vulgo *tibi ni patientia*.—522 *Promptius* P. a manu pr. vulgo *Protinus*. Unus V. *gaudia magna feres*.—523 *Tredecim sæva vocare*.—525 *Variamus et* P. vulgo *variabimus*.—528 Quidam codd. *herba tulit, vel dedit*.

NOTÆ

513 *Te quoque*] Ne si statim et vi aperta amor convelleretur, maxime repugnaret.

515 *Quod non profitebere*] Amorem, scilicet, convellere.

522 *Promptius e facili*] Ut etiam Amori consulat qui patiens sit.

Facili] Puella, scilicet.

524 *Conciliantis*] Hoc dicit ex præcedenti pentametro.

Desine luctari; referant tua carbasa venti:

Quoque vocant fluctus, hac tibi remus eat.

Explenda est sitis ista tibi, qua perditus ardes.

Cedimus: in medio jam licet amne bibas.

Sed bibe plus etiam, quam quod præcordia poscunt: 535

Gutture fac pleno sumta redundet aqua.

Perfruere usque tua, nullo prohibente, puella.

Illa tibi noctes auferat, illa dies.

Tædia quære: malis faciunt et tædia finem.

Jam quoque, cum credas posse carere, mane. 540

Dum bene te cumules, et copia tollat amorem;

E fastidita non juvet isse domo.

Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit.

Hunc tu si quæres ponere; pone metum.

Qui timet, ut sua sit, neu quis sibi detrahat illam; 545

Ille Machaonia vix ope sanus erit.

pede urget cervices tuas; noli repugnare; venti reducant tua vela: et remus tibi agitetur, quo undæ trahunt. Ista sitis, qua miser æstuas, est tibi satianda. Sinimus: jam licet bibas e medio fluxio. Sed bibe plus etiam, quam quod viscera expe- tunt: fac aqua hausta redundet pleno gutture. Potiaris usque tua amica nullo impediante. Illa absumat tibi noctes et dies. Captato tædia: tædia imponunt etiam finem malis. Hære jam quoque, cum arbitreris posse carere. Usquedum te bene expleas, et satietas auferat amorem, noli exire domo spreta. Amor quoque, quem timor alit, fit longus. Tu si cupias hunc dimittere; tolle metum. Qui metuit, ut sua sit, neu aliquis sibi illam præripiat; ille vix convalescet, auxilio Machaonio.

—530 Multi colla tenet.—531 Referant multi libri cum pr. Ed. Heins. referant sine.—532 P. Quoque: vulg. quaque.—534 Sa. et Fr. in medio.—537 Perfruere cod. Scal. et unus V. al. utere et: R. et P. cum al. Et fruere: duo Sic fruere; R. alter In fruere; unde Heins. conj. I, fruere.—539 Post quære distinxit Heins. vulgo quære mali: faciunt et.—540 Al. credes.—541 Al. cumulas, et tollit.—542 E fastidita a conj. Heins. vulgo Et fastidita: Cod. Scal. et unus V. Infastidita. Alii non libet. Isse a conj. Heins. vulgo esse.—544 Vulg. Hunc si tu quæris.—545 Neu pro ne reposuit Heins. Alii subtrahat illam.—546 Al. tutus erit: unus salvus: Pat. sanus erat, unde Heins. legit eat.

NOTE

529 Abire] Ab amica discedere.

531 Referant] Metaphora a navigatione, qua præcedenti viam contrariam dicit insistendam esse.

532 Quoque vocant] Ad amicam, quo fert animi impetus, eundum esse monet.

535 Sed bibe] Amatorem docet hac

metaphora, sese amore suo exsaturare. Quod male, frustra, et incaute Poëta admonuit.

546 Machaonia] Id est, Ulla; nam fuit Machaon in obsidione Trojæ medicus apud Græcos insignis, Æsculapii filius.

Plus amat e natis mater plerumque duobus,
 Pro cuius reditu, quod gerit arma, timet.
 Est prope Collinam templum venerabile portam :
 Imposuit templo nomina celsus Eryx. 550
 Est illic Lethæus Amor, qui pectora sanat ;
 Inque suas gelidam lampadas addit aquam.
 Illic et juvenes votis obliviam poscunt :
 Et si qua est duro capta puella viro.
 Is mihi sic dixit : (dubito, verusne Cupido 555
 An somnus fuerit ; sed puto somnus erat :)
 O qui sollicitos modo das, modo demis, amores,
 Adjice præceptis hoc quoque, Naso, tuis.
 Ad mala quisque animum referat sua ; ponet amorem :
 Omnibus illa Deus plusve minusve dedit. 560
 Qui Puteal Janumque timet, celeresque Kalendas,
 Torqueat hunc æris mutua summa sui.

Mater plus diligit plerumque e filiis duobus illum pro cuius reditu sollicita est, quod militiam sequitur. Est templum venerandum prope portam Collinam: Eryx sublimis dedit nomina templo. Est illic Lethæus Amor, qui mentes sanitati restituit; et instillat aquam gelidam in suas lucernas. Illic etiam juvenes petunt oblivisci amoris: et puella, si qua est capta viro crudeli. Is mihi sic dixit: (haud scio an verus Cupido, an somnus fuerit; sed arbitror somnus erat:) O Naso, qui modo concilias, modo fugas amores anxios; adde quoque hoc tuis monitis. Unusquisque appellat animum ad mala sua; omittet amorem: Deus præbuit illa omnibus plus vel minus. Qui metuit Puteal et Janum, et Kalendas properas; sors argenti mutuo accepti cruciet

—551 Unus Heins. *pectora fovit. Alius vulnera sanat.*—557 R. *solicitus.*—558 Vulg. *hac quoque: alii hæc quoque:*—560 Multi cum pr. Ed. *ille Deus.*—

NOTÆ

549 *Collinam*] Romæ porta fuit, qua in collem Quirinalem dabatur exitus, cui propinquum fuit templum Veneris Erycinæ.

550 *Imposuit*] Quia ab Eryce, colle Siciliæ, dictum, in quo templum fuit Veneri maxima veneratione celebratum.

551 *Lethæus*] Oblivionem inducens amoris: a Lethe inferorum fluvio, cujus aquam si quis gustasset, præteritorum omnium oblivisceretur.

552 *Lampadas*] Faces, quibus amantium solet corda accendere.

553 *Obliviam*] Amoris, scilicet.

557 *O qui*] Verba sunt Cupidinis ad Poëtam.

561 *Puteal*] Locus erat ubi Prætor jus dicebat, a vicina fossa seu puteo sic dictus. Libonis autem fuit cognominatus, quod ab eo primum subsellia illic et Prætoris tribunal collocatum est.

Janum] Fuit Janus fronte duplici Deus, cujus templum pace claudebatur, bello aperiebatur; a quo quidam Romæ in foro dictus locus, ubi ejus statuæ; quas inter mercatores et fœneratores conveniebant.

Timet] Vel quia fœneratori pecu-

Cui pater est durus, votis ut cetera cedant,

Huic pater ante oculos durus habendus erit.

Hic male dotata pauper cum conjuge vivit :

565

Uxorem fato credat obesse suo.

Est tibi rure bono generosæ fertilis uvæ

Vinea : ne nascens uva sit usta time.

Ille habet in reditu navim : mare semper iniquum

Cogitet, et damno littora foeda suo.

570

Filius hunc miles, te filia nubilis angant.

Et quis non causas mille doloris habet ?

Ut possis odisse tuam, Pari, funera fratrum

Debueras oculis substituuisse tuis.

Plura loquebatur ; placidum puerilis imago

575

Destituit somnum : si modo somnus erat.

Quid faciam ? media navim Palinurus in unda

Deserit : ignotas cogor inire vias.

illum. Cui pater est severus, quamvis cetera sequantur vota, huic pater severus habendus erit ante oculos. Hic pauper vitum agit cum uxore male dotata: arbitretur uxorem officere fato suo. Est tibi vinea fœcunda uvæ generosæ rure pingui; metue ne racemus erumpens sit ustus. Ille habet navem in recursu; habeat semper in animo mare infidum, et littora tristia suo detrimento. Filius miles torqueat hunc, te filia nubilus. Et quis non habet mille causas doloris? Ut possis contemnere tuam, Paris, debueras objecisse oculis tuis mortem fratrum. Plura proferebat; imago puerilis deserit somnum dulcem, si modo erat somnus. Quid agam? Palinurus destituit navem in mediis aquis: cogor ingredi iter incognitum.

//////////

562 Merula legebat *mutua cura*.—563 Vulg. *Cui durus pater est, ut voto cetera*.—564 Tres scripti *semper habendus*.—565 Pol. et Cant. *conjuge dormit*.—566 Scripti plerique *facto credat adesse, vel abesse*.—567 Tres scripti *rure novo*.—568 V. *crescens uva*.—569 Vulg. *navem*; sed meliores *navim*.—570 Al. *littora sava*: duo codd. *plena*: Heins. conj. *fœta*.—571 Al. *hunc filiu*, et *angant*.—572 Unus Mor. *mille salutis*.—573 Alii *posses od*.—574 Scripti plerique cum Exc. I. et Scal. *sustinuisse*: Exc. Pol. et sex al. codd. *præposuisse*: Ed. Gryph. ann. 1554. *Debueras animo sæpe referre tuo*.—575. 576 Scripti nonnulli et prima Ed. *placide et somnus, vel Destituor somno*: unus Heins. et ed. Mycill. *som-*

NOTÆ

nia restituenda; vel coram Prætore ea aut alia causa sistendum.

Celeres] Kalendis pecuniam ponebant fœnusque accipiebant fœneratores: ergo debitoribus celeres Kalendæ, quæ maturius quam opus esset recurrerent.

562 *Torqueat*] Ne sit de amore cogitandi spatium.

568 *Usta*] Frigoribus, scilicet.

573 *Tuam*] Helenam nempe, quæ tot malorum causa fuit.

Funera fratrum] Qui bello Trojano ejus causa mactati sunt.

Quisquis amas (loca sola nocent) loca sola caveto.

Quo fugis? in populo tutior esse potes. 580

Non tibi secretis (augent secreta furores)

Est opus: auxilio turba futura tibi est.

Tristis eris, si solus eris: dominæque relictæ

Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.

Tristior idcirco nox est, quam tempora Phœbi: 585

Quæ relevet luctus, turba sodalis abest.

Nec fuge colloquium; nec sit tibi janua clausa:

Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.

Semper habe Pyladen, qui consoletur Orestem.

Hic quoque amicitia non levis usus erit. 590

Quid nisi secretæ læserunt Phyllida sylvæ?

Certa necis causa est: incommitata fuit.

Ibat, ut Edono referens trieterica Baccho

Ire solet fuis barbara turba comis.

Quisquis amas, loca deserta officiunt: fuge loca deserta. Quo te agis? potes esse securior in populo. Non tibi est opus locis semotis: (loca sola augent furores:) cætus erunt tibi adjumento. Mæstus eris, si solus eris: et vultus dominæ desertæ exhibebuntur oculis tuis, tanquam ipsa adesset. Idcirco nox est tristior quam tempora Phœbi: cætus sociorum desideratur, qui minuat mæstitiam. Nec vita sermones: nec janua sit tibi aperta: nec tristis obvolve faciem tuam tenebris. Semper adsit tibi Pylades, qui consoletur Orestem. Hæc quoque utilitas amicitia non erit parva. Quid nisi sylvæ remotæ perdiderunt Phyllida? Causa certa mortis est: incommitata fuit. Incedebat, ut turba barbara celebrans trieterica Bacchi Edoni solet incedere

nis.—577 P. medias undas.—581. 582 Nostra lectio ex R. Non etiam P. Secretis etiam Fr. Vulgo Nam tibi secretos augent secreta furores, Est opus auxilio: turba futura tibi est. P. in populo turba.—586 Al. Quæque levet: tres Bersm. Quæ releves. Pro luctus unus P. fletus. R. et I. turba fidelis.—587 Vulg. sit tua; at meliores sit tibi.—588 Al. luctus flebilis adde. R. et pr. Ed. abde tuis.—589 Tres Heins. qui consoletur: vulgo Pyladen aliquem, qui curet Orestem: Me. Pyladen, qui te procuret: duo socium qui curet.—593 Scripti ut Ædonio vel

NOTÆ

575 *Loquebatur*] Cupido, scilicet.

Puerilis] Cupidinis, qui Poëtam per somnos allocutus est.

577 *Palinurus*] Fuit hic optimus navis Æneæ gubernator, cui Amorem perfectum amandi magistrum, quem in somnis Poëta viderat, non sine lepore ad alia pergens, comparat.

578 *Inire*] Id est, Amoris remedia nondum satis peritus scribere.

580 *In populo*] Verissime: atque hoc unum est ex præceptis optimum; præsertim vero si populum memineris deligere: quanquam ipsa per se turba remedio est.

589 *Pyladen*] Fuit hic Strophii filius, indissolubili cum Oreste Agamemnonis filio, amicitia conjunctus, quem ob matris cædem Furiis actum ad omnia pericula secutus est.

Et modo, qua poterat, longum spectabat in æquor : 595
 Nunc in arenosa lassa jacebat humo.
 Perfide Demophoon, surdas clamabat ad undas :
 Ruptaque singultu verba dolentis erant.
 Limes erat tenuis, longa subnubilus umbra :
 Quo tulit illa suos ad mare sæpe pedes. 600
 Nona terebatur miseræ via. Videris, inquit :
 Et spectat zonam pallida facta suam.
 Aspicit et ramos : dubitat, refugitque quod audet :
 Et timet : et digitos ad sua colla refert.
 Sithoni, tunc certe vellem non sola fuisses ; 605
 Non fleres positis Phyllida, sylva, comis.

sparsis comis. Et modo prospiciebat, quantum poterat, in mare vastum: nunc jacebat defessa in solo arenoso. Infide Demophoon, vociferabatur ad undas surdas: et verba marentis erant interrupta singultu. Callis erat subobscurus proluxa umbra; quo illa sæpe contulit suos gradus ad mare. Misera conficiebat nonum iter. Consulueris, inquit: et pallida facta intuetur cingulum suum. Spectat etiam ramos: hæsitat, et respuit quod audet: et metuit: et refert digitos ad sua colla. Sithoni, velem certe tunc non sola fuisses; sylva, non plorares Phyllida, comis amissis. Vir

Aonio. Sa. celebrans trieterica.—595 Al. latum in æquor.—598 R. et P. Raptaque singultu R. pro div. lect. et septem alii dolentis: vulgo loquentis.—600 Vulg. Qua tulit ipsa.—601 Alii Viderit, inquit: optimus Pat. Videris.—606 Fleres duo Heins. et duo alii: vulgo flesses: I. et septem al. flesses.—

NOTÆ

591 *Phyllida*] Quæ Demophoontis absentiam ferre non valens, sese laqueo ex vivis sustulit.

593 *Edono*] Ab Edone, Thraciæ monte, ubi multus Bacchi cultus, hic vini Deus dictus est.

Trieterica] Festa sunt Bacchi solenniora, quæ tertio quoque anno, in memoriam expeditionis Indicæ, ex qua post tertium annum rediit, celebrabantur.

594 *Turba*] De Bacchantibus fœminis, sacra Bacchi celebrantibus, loquitur.

601 *Videris*] Non sine elegantiæ sæpius hac voce utitur in majori affectuum commotione aut desperatione Poëta. Gall. diceremus, *Qu'il en*

arrive ce qui pourra: vel, Y donne ordre qui voudra.

602 *Zonam*] Qua mortem arcessere cupiebat.

603 *Ramos*] Quibus sese suspendere meditabatur.

605 *Sithoni*] Thracia fuit Phyllis, quæ ideo Sithonis dicitur; nam Thracia, aut certe ejus pars, dicta Sithonia.

606 *Non fleres*] Adeoque nec ipsa Phyllis, quæ in amygdalum sine foliis mutata laqueo vitam finisset.

Positis] Fingit Poëta Phyllidis causa et ejus mortis dolore sylvam frondes aut folia amittere. Quæ res ex fabula modo allata petita est: cum φύλλα, id est, *folia*, adveniente Demophoonte, amygdalus emiserit

Phyllidis exemplo nimium secreta timete,
 Læse vir a domina, læsa puella viro.
 Præstiterat juvenis, quicquid mea Musa jubebat;
 Inque suæ portu pæne salutis erat. 610
 Recidit, ut cupidos inter devenit amantes :
 Et, quæ condiderat, tela resumsit Amor.
 Si quis amas, nec vis ; facito contagia vites.
 Hæc etiam pecori sæpe nocere solent.
 Dum spectant oculi læsos, læduntur et ipsi : 615
 Multaque corporibus transitione nocent.
 In loca nonnunquam siccis arentia glebis
 De prope currenti flumine manat aqua.
 Manat amor tectus, si non ab amante recedas :
 Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus. 620
 Alter item jam sanus erat ; vicinia læsit.
 Occursum dominæ non tulit ille suæ.
 Vulnus in antiquum rediit male firma cicatrix ;
 Successumque artes non habuere meæ.

offense a domina, puella offensa a domino, metuite nimium deserta exemplo Phyllidis. Juvenis perfecerat, quicquid mea Musa imperabat ; et erat propemodum in portu salutis suæ. Recidit, ut decidit inter amantes cupiditate flagrantes, et Amor resumsit tela, quæ abdiderat. Si quis amas, nec vis ; sic contagia fugias. Hæc etiam sæpe solent damno esse pecori. Dum oculi intuentur offensus, ipsi etiam offenduntur : et multa efficiunt corporibus transmigrando. Aqua defluit nonnunquam in loca torrida glebis siccis de rivo juxta fluente. Amor latens erumpit, si non te sejungas ab amante : et sumus omnes turba solers in hoc. Alter item jam convalescerat ; vicinitas offendit. Ille non sustinuit occursum dominæ suæ. Cicatrix male indurata recidit in veterem plagam ; et meæ artes caruerunt

607 Al. *secreta cavete*.—611 *Recidit* R. et Exc. Scal. vulgo *Decidit* : duo *Accidit*.—612 *Condiderat* Sa. R. alter et unus V. vulgo *deciderant* : plerique *veteres conciderant* : unus *cecidierant* : alius *reciderant*.—613 Multi *Si quid amas*.—618 Unus Heins. *prope labenti*, alter *mananti*.—622 Edd. *veteres* et quinque scripti *Occursus dominæ*.—623 Plurimi edd. et scripti *male sana*.—624 Multi

NOTÆ

in quem Phyllis mutata.

609 *Juvenis*] Cujusdam juvenis exemplo, qui prope liber amantium consortio recidit, eos fugiendos esse docet Poëta.

616 *Transitione*] Id est, Dum ab *Delph. et Var. Clas.*

uno ad alium feruntur.

618 *Manat*] Furtim pectori illabatur, aut ex eo irrupit.

620 *In hoc*] Ut manet amor viresque resumat, nisi amantum consortia vitaverimus.

Ovid.

3 D.

- Proximus a tectis ignis defenditur ægre : 625
 Utile finitimis abstinuisse locis.
 Nec, quæ ferre solet spatiantem porticus illam,
 Te ferat : officium neve colatur idem.
 Quid juvat admonitu tepidam recalescere mentem ?
 Alter, si possis, orbis habendus erit. 630
 Non facile esuriens posita retinebere mensa :
 Et multam saliens incitat unda sitim.
 Non facile est visa taurum retinere juvenca :
 Fortis equus visæ semper adhinnit equæ.
 Hæc ubi præstiteris, ut tandem littora tangas, 635
 Non satis est ipsam deseruisse tibi.
 Et soror, et mater valeant, et conscia nutrix,
 Et quicquid dominæ pars erit ulla tuæ.
 Nec veniat servus : nec flens ancillula fictum
 Suppliciter dominæ nomine dicat, Ave. 640
 Nec, si scire voles, quid agat tamen illa, rogabis.
 Profer : erit lucro lingua retenta suo.

felici exitu. Ignis proximus a tectis vix arcetur : utile effugisse loca vicina. Nec porticus, quæ solet habere illam deambulantem, te habeat : neve idem obsequium præstetur. Quid prodest animum tepidum inflammari denuo admonitu ? Alter orbis erit colendus, si queas. Esuriens non coërceberis facile, admota mensa : et aqua multum exsiliens provocat sitim. Non facile est cohibere taurum, visa juvenca : equus generosus semper adhinnit equæ aspectæ. Ubi hæc servaveris, ut tandem ad littus appellas, non satis est tibi ipsam dereliquisse. Et soror, et mater, et nutrix conscia discedant ; et quicquid erit pars aliqua dominæ tuæ. Nec accedat servus ; nec mærens ancillula dicat suppliciter verbis dominæ simulatum, Ave. Nec si cupies nosse, quid tamen illa faciat, petes. Procrastina : lingua repressa erit

//////////

Successus.—632 *Multam* Ba. et pr. Ed. vulgo *multum*.—634 Edd. priscae et quatuor scripti *visa equa* : unus Heins. *visam equam*.—636 Unus Heins. *destituisse tibi*.—638 *Quicquid* quinque Heins. vulgo *quisquis*.—639 Unus cod. *ancillula furtim*.—641 Edd. vett. *tamen ipse rogabis*. Sex scripti *scire velis*.—642 *Profer* prima Ed. cum P. et tribus al. vulgo *Perfer*. R. suo : vulgo *tuo*.—

NOTÆ

628 *Officium*] Erga puellam, scilicet.

629 *Admonitu*] Id est, Oculis mentisque ea objecta repræsentando, quibus permoveantur.

635 *Littora*] Quietem ab amore,

637 *Valeant*] Ab omnibus discedendum censet, quibus in memoriam revocari possit amica.

638 *Pars*] Id est, Amicum, aut aliquid simile, quo amicæ refricatur memoria.

- Tu quoque, qui causam finiti reddis amoris,
 Deque tua domina multa querenda refers ;
 Parce queri : melius sic ulciscere tacendo ; 645
 Dum desideriiis effluat illa tuis.
 Et malim taceas, quam te desisse loquaris.
 Qui nimium multis, Non amo, dicit ; amat.
 Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis,
 Quam subito : lente desine ; tutus eris. 650
 Flumine perpetuo torrens solet acrius ire.
 Sed tamen hæc brevis est, illa perennis aqua.
 Fallat, et in tenues evanidus exeat auras,
 Perque gradus molles emoriatur amor.
 Sed modo dilectam scelus est odisse puellam : 655
 Exitus ingeniis convenit iste feris.
 Non curare sat est : odio qui finit amorem,
 Aut amat, aut ægre desinet esse miser.
 Turpe, vir et mulier, juncti modo, protinus hostes :
 Non illas lites Appias ipsa probat. 660

enolumento suo. Tu etiam, qui refers causam extincti amoris, et narras multa conquerenda de tua domina; desine conqueri: melius sic vindicabis omittendo; donec illa elabatur votis tuis. Et malim sileas, quam dicas te cessasse. Qui proficitur apud plures, se non amare; amat. Sed ignis certius opprimitur sensim, quam repente: paulatim cessa, securus eris. Torrens solet currere vehementius fluvio jugi: sed tamen hæc aqua est momentanea, illa assidua. Amor decipiat, et evanescat in ærem subtilem, et pereat per gradus insensiles. Sed flagitium est odio habere puellam modo amatam: hic finis ad animos spectat feroces. Abunde est negligere: qui finem imponit anori odio, aut amat, aut vix cessabit esse infelix. Fœdum, vir et fœmina, modo conjuncti, illico hostes: Appias ipsa non laudat illa dissidia. Sæpe

643 *Finiti reddis amoris* P. R. Exc. Scal. et tres alii: P. pro div. lect. cum al. *finito reddis amori*: multi *finiti quæris amoris*.—645 Al. *sic te ulciscere*. Cant. *ulc. querendo*.—646 Al. *Ut desider.* unus Heins. *De desid.*—647 F. et Ed. *prima cessisse loquaris*.—651 *Acrius* quinque Heins. vulgo *altius*: R. *altior*.—653 Nonnulli Mss. *radicitus exeat*.—654 Voss. *emolliatur*. Quatuor *amoveatur*.—656 L. *provenit iste*.—657 *Non curare sat est* R. P. pro div. lect. et Exc. Scal. prima Ed. *curasse*: vulgo *Nec curandus adest: odio: duo Non curandus*

NOTÆ

645 *Parce queri*] Optime præcipit, ne forte querendo et sibi morem gerendo satietur animus, minuatur injuria, excusetur; ne genio placens interim recurrat amica, &c. Non moveri optimum est; nam quærit,

nec satis sanus est, qui queritur; statimque maximas vires sumserit illud, quod non, nisi quia placet, quæritur.

653 *Fallat*] Ita evanescat, ut non sentiatur.

Sæpe reas faciunt, et amant: ubi nulla simultas

Incidit, admonitu liber aberrat amor.

Forte aderam juveni: dominam lectica tenebat:

Horrebant sævis omnia verba minis.

Jamque vadaturus, Lectica prodeat, inquit.

665

Prodierat: visa conjuge mutus erat.

Et manus, et manibus duplices cecidere tabellæ:

Venit in amplexus: atque ita, Vincis, ait.

[Tutius est, aptumque magis, discedere pace,

Quam petere a thalamis litigiosa fora.]

670

Munera quæ dederis, habeat sine lite jubeto:

Esse solent magno damna minora bono.

Quod si vos aliquis conducet casus in unum,

Mente memor tota, quæ damus arma, tene.

Nunc opus est armis: hic, o fortissime, pugna.

675

Vincenda est telo Penthesilea tuo.

accusant, et amant: ubi nulla discordia evenit, amor solutus admonitionibus deflectit. Forte astabam juveni: lectica habebat dominam: omnia verba horrida erant denuntiationibus terribilibus. Et jam vadaturus, Exeat, inquit, lectica. Exiverat: uxore aspecta mutus erat. Et manus et duplices codicilli defluerunt manibus: se dedit in complexus: atque ita loquitur, Superas. Securius est, et magis idoneum disjungi pace, quam ire a cubiculis ad fora litigiosa. Imperato, possideat sine litigio dona quæ obtuleris: detrimenta minora solent esse magno lucro. Quod si fors aliqua vos coget in unum, retine memor animo toto arma quæ tradimus: nunc opus est armis: hic certa, o generosissime. Penthesilea superanda est ferro tuo.

abest.—658 Scripti plerique *amet, et desinat.*—662 Margo Bersm. et ed. Mycill. *a monitu. Vulgo oberrat.*—663 Alii *aderat juvenis. V. unus tenebas: duo scripti ferebat.*—669 Hoc distichon Heins. Nasonianæ venæ non esse existimat.—671 *Dederis P. et tres al. vulgo ded-ras. P. habeat sine lege.*—675 Al. *Hic opus. Al. nunc o fort. unus his, o: duo hic, hic fortissime. Unus*

NOTÆ

660 *Appias*] Venus est genitrix, cujus templum in foro fuit C. Cæsaris, ab aqua Appia, quæ illic erat, cognominata.

661 *Reas faciunt*] Quosdam dicit de puellis conqueri, quas maxime amant: ut minus finem amoris lites indicent.

662 *Admonitu liber*] Sponte amorem, quem nemo abire cogat, dicit discedere.

663 *Aderam*] Advocatus operam meam præstabam: vel simpliciter astabam.

665 *Vadaturus*] Vadari ille dicitur, qui adversarium in jus venire cogit, vel sponsorem exhibere, cujus fide certum sit, ut se constituto die sistat.

667 *Tabellæ*] Codicillos dicit, quibus jura continebantur.

672 *Minora bono*] Quia eo pretio libertas emitur.

Nunc tibi rivalis, nunc durum lamen, amanti :

Nunc mediis subeant irrita verba Deis.

Nec compone comas, quia sis venturus ad illam :

Nec toga sit laxo conspicienda sinu.

680

Nulla sit ut placeas alienæ cura puellæ :

Jam facito e multis una sit illa tibi.

Sed quid præcipue nostris conatibus obstet,

Eloquar ; exemplo quemque docente suo.

Desinimus tarde, quia nos speramus amari.

685

Dum sibi quisque placet, credula turba sumus.

At tu nec voces (quid enim fallacius illis ?)

Crede, nec æternos pondus habere Deos.

Neve puellarum lacrymis moveare caveto :

Ut flerent, oculos erudiere suos.

690

Artibus innumeris mens oppugnatur amantum ;

Ut lapis æquoreis undique pulsus aquis.

Nec causas aperi, quare divortia malis :

Nec dic, quid doleas ; clam tamen usque dole.

Nunc æmulus, nunc durum lamen tibi amanti, nunc verba vanu, Diis testibus, in animum revocentur. Nec exorna capillos, quia sis iturus ad illam : nec toga sit spectanda sinu laxo. Nullo modo labores, ut gratus sis alienæ puellæ : fac ut illa sit jam tibi una e pluribus. Sed dicam, quid præsertim moretur nostros nisus : exemplo suo admonente unumquemque. Sero desistimus, quia speramus nos amari. Sumus turba credula, dum quisque sibi plaudit. At tu nec fidem adhibe verbis, (quid enim fraudulentius illis ?) nec Deos æternos alicujus esse momenti. Et vide, ne tangaris fletibus puellarum : docuerunt oculos suos lacrymare. Mens amantum appetitur dolis innumeris ; ut saxum jactatum undique aquis marinis. Nec causas dicito, propter quas malis dissidia : nec loquitor, quid ægre feras ; clam

Leid. His op. est arm. his o fort.—677 Amanti R. et duo alii : sex amantis : vulgo amicæ. Sa. durum lamen amanti : F. diræ lamen amicæ : R. 2. duræ l. amicæ : Boxh. durum nomen amicæ.—679 P. comam ; et tres alii et illam. Vulg. cum sis ; et quinque libri si sis.—680 Al. lapsu sinu : unus largo : unus lato. Unus Heins. confluitura sinu.—682 Al. Jam face, vel Jam face ut, vel Jam fac. Unus Heins. illa tuis.—683 Al. vestris conatibus.—684 Ed. prima Proloquar.—686 Me. quisque favet.—691 Unus Heins. expugnatur.—693 Al. divortia quæ-

NOTÆ

676 *Penthesilea*] Puellam, quam quis amaverit, fortissimæ comparat Amazonum reginæ, adversus quam pugnandum sit.

678 *Mediis*] Qui a puella falso jurante advocantur.

680 *Laxo*] Honoris causa demissa.

682 *E multis*] Quæ minus adeo ametur.

686 *Placet*] Ut sese denique amari posse credat.

688 *Nec æternos pondus*] Quia per-

Nec peccata refer; ne diluat. Ipse favebis:

695

Ut melior causa sit illa tua.

Qui silet, est firmus: qui dicit multa puellæ

Probra, satisfieri postulat ille sibi.

Non ego Dulichio furiales more sagittas,

Nec rapidas ausim tingere in amne faces.

700

Nec nos purpureas Pueri resecabimus alas:

Nec sacer arte mea laxior arcus erit.

Consilium est quodcumque cano. Parete canenti:

Utque facis, coeptis, Phœbe saluber, ades.

tamen ægre feras sine fine. Nec commemora delicta, ne expurget: ipse indulget: ut illa causa sit potior causa tua. Qui tacet, est fortis: qui ingerit multas contumelias puellæ, ille petit sibi satisfieri. Ego non audeam mergere in fluxio sagittas furibundas, nec faces ardentis more Dulichio. Nec nos præscindemus alas purpureas Pueri: nec sacer arcus erit remissior arte mea. Quodcumque cano, est consilium. Et auscultate canenti: et Phœbe salutaris, annue inceptis, ut facis.

res, vel quæris.—694 Jun. sed tamen.—695 Ipse favebis R. optimus et tres al. quidam ne diluat ipse cavebit: plerique scripti nec diluat ipsa caveo: quidam illa vel ipse caveo. Alter R. nec cui favet ipsa, favebis.—699 Dulichio Exc. Scal. R. 1. et pro div. lect. 2. vulgo Dulichias. Furiales reposuit Heins. pro furiali.—700 Rapidas L. Vulgo raptas: unus F. rabidas.—703 Unus Heins.

NOTÆ

juria Dii rident amantum; nec quid jurent, cogitant puellæ.

693 *Nec causus aperi*] Ne forte leviusculæ tandem videantur, nec satis dignæ, quibus convellatur amor. Præceptum multis de causis optimum.

695 *Refer*] Apud amicam, scilicet.

Favebis] Puellæ peccata diluenti, ut, si maxima sint, nulla videantur.

696 *Illam*] Causa amicæ.

698 *Postulat*] Quanti usus esse potest in vita hæc, si quis bene meditatus fuerit, veritas! Non alia re magis feroculi sunt quidam, quam quod in cordatos viros incidunt, qui bonitate sua postulare videntur, quia ipsi ultro, renitentibus malis, benefacere student. Ergo cautum maxime opus esse hac in parte virum bonum, quilibet qui hæc legerit, vir bonus cogitet; ne non modo improbos juvare

nequeat, sed insuper eorum in se nequitiam intempestiva sua bonitate derivet. Latrantibus canibus ne allatret, lupos contemnat; ne sibi in sua rabie, quæ aliquid posse videatur, placeant; quiescat denique.

699 *Dulichio*] Ulyssis, Dulichii insulæ regis, qui amores suos cum Circe et Calypso, præceps nimis, non dissolvit, sed violento more abruptit, laceravit, discerpsit.

Furiales] Cupidinis, quibus incensa Circe, Calypso.

700 *Rapidas*] Ab effectu, quia amantes, præsertim vero puellas, in rabiem vertit.

Tingere in amne] Id est, Violentissimo et truculento more amorem extinguere.

701 *Pueri*] Amoris, scilicet.

702 *Laxior*] Pro minus potente, quia laxi nulla vis.

- Phœbus adest : sonuere lyræ ; sonuere pharetræ. 705
 Signa Deum nosco per sua : Phœbus adest.
 Confer Amyclæis medicatum vellus aënis
 Murice cum Tyrio : turpius illud erit.
 Vos quoque formosis vestras cenferte puellas :
 Incipiet dominæ quemque pudere suæ. 710
 Utraque formosæ Paridi potuere videri :
 Sed sibi collatam vicit utramque Venus.
 Nec solam faciem ; mores quoque confer et artes :
 Tantum iudicio ne tuus obsit amor.
 Exiguum est, quod deinde canam : sed profuit illud 715
 Exiguum multis ; in quibus ipse fui.
 Scripta cave relegas blandæ servata puellæ :
 Constantes animos scripta relecta movent.
 Omnia pone feros (pones invitus) in ignes :
 Et dic : Ardoris sit rogos iste mei. 720

Phœbus favet : lyræ strepuerunt ; pharetræ strepuerunt. Cognosco Deum per sua indicia : Phœbus favet. Compara lanam infectam aënis Amyclæis cum purpura Tyria : illa erit languidiore colore. Vos etiam comparate vestras puellas cum pulchris : unusquisque occipiet erubescere puellam suam. Utraque potuerunt videri pulchræ Paridi ; sed Venus superavit utramque secum comparatam. Nec compara solum vultum ; compara etiam mores et solertiam : tantum ne amor tuus officiat iudicio. Quod postea cantabo, est parvum ; sed illud parvum jovit multos ; inter quos ipse fui. Vide, ne relegas literas asservatas suavis puellæ : literæ relectæ percellunt mentes firmas. Immitte omnia (quanquam ægre) in savos ignes : et dic : Hic sit rogos amoris mei.

Concilium.—712 Al. *vincis*. Ed. quædam prisca, et Gryph. ann. 1554. cum duobus scriptis *tibi collatam vincis*.—713 *Meliores artem*, teste Heins.—714 Sa. *suus amor*. Alii *obstet amor*.—715 *Quidam est non agnoscunt*. Heins. conj. *Exiguum quid*.—719 *Pones R. et P. vulgo quamvis*.—722 *Francius Tu timi-*

NOTÆ

703 *Consilium*] Vide clarissimi Heinsii notam.

705 *Lyræ*] Apollinis musicæ inventoris gestamen.

707 *Confer*] Comparatione cum aliis puellis, suam cuique minus pulchram videndam, adeoque minuendum amorem, docere instituit poëta.

Amyclæis] Fuerunt Amyclæ Peloponnesi civitas juxta Eurotan, ubi

purpureo colore vellera imbuebantur, quæ, quamvis pulchra, nihilominus cum Tyriis collata de suo pretio perdere multum videbantur.

711 *Utraque*] Juno, scilicet et Pallas, de quarum pulchritudine simul et Veneris sententiam suam dicere iustus est Paris.

720 *Rogus*] In quem projectus meus ignis aut amor pereat.

Thestias absentem succendit stipite natum.

Tu timide flammæ perfida verba dabis ?

Si potes, et ceras remove. Quid imagine muta

Carperis ? hoc periit Laodamia modo.

Et loca multa nocent : fugito loca conscia vestri

725

Concubitus : causas mille doloris habent.

Hic fuit ; hic cubuit : thalamo dormivimus isto :

Hic mihi lasciva gaudia nocte dedit.

Admonitu refricatur amor ; vulnusque novatum

Scinditur : infirmis causa pusilla nocet.

730

Ut pæne extinctum cinerem si sulfure tangas ;

Vivet, et e minimo maximus ignis erit :

Sic, nisi vitaris quicquid renovabit amorem,

Flamma redardescet, quæ modo nulla fuit.

Argolides cuperent fugisse Capharea puppes ;

735

Teque, senex, luctus ignibus ulte tuos.

Thestias inflammavit filium absentem stipite : tu injicies cunctanter verba infida in ignem ? Si potes, projice etiam ceras : quamobrem moveris effigie muta ? Laodamia periit hoc modo. Multa etiam loca efficiunt : vitato loca conscia vestri concubitus : habent mille causas doloris. Hic fuit ; hic jacuit : dormivimus isto cubiculo : præbuit mihi hic voluptatem nocte lasciva. Amor renovatur admonitione ; et plaga renovata aperitur : parva causa officit debilibus. Quemadmodum si moveas cinerem prope extinctum, sulfure accendetur, et ignis maximus erit e minimo : sic nisi effugeris, quicquid redintegrabit amorem, flamma resuscitabitur, quæ modo nulla fuit. Naves Argolicæ optarent vitasse Capharea ; et te, senex, ulte tuos mæ-

us. Vulg. flammis.—725 Ed. Gryph. ann. 1554. sæpe nocent.—726 Mille unus Leid. et Cant. vulgo illa.—729 Refricatur R. al. renovatur et revocatur. Alter R. vulnusque coactum : Me. creatum.—730 Edd. prisæ et Mycill. et Bersm. et firmis. Edd. quidam et scripti culpa pusilla.—733 Al. revocabit amorem.—734 P. et F. Flamma retardescet : reliqui plerique et pr. Ed. recandescet : nonnulli recalescet, vel recalescit : unus Heins. recrudescet.—735 Al. Argolicæ,—

NOTE

721 *Thestias*] Althea Thestii filia, quæ filium suum Meleagram, in focum projecto stipite, quo illius fata continebantur, perdidit. Quam fabulam prolixè ab Ovidio *Metam.* VIII. 450. enarratam huc piget transcribere.

723 *Ceras*] Imagines cereas, amicæ vultus referentes.

724 *Hoc modo*] Per asservatam

Protesilai in cera imaginem. Ambigue locutus est Poëta ; quod fugiendum.

Laodamia] De qua in *Epistolis*, quæ sic in sua loquitur : ‘ Dum tamen arma geres diverso miles in orbe, Quæ referat vultus est mihi cæra tuos.’

730 *Scinditur*] Aperitur. Metaphora est a vulneribus, quæ nonnun-

Præterita cautus Niseide navita gaudet.

Tu loca, quæ nimium grata fuere, cave.

Hæc tibi sint Syrtes; hæc Acroceraunia vita:

Hic vomit et potat dira Charybdis aquas.

740

Sunt, quæ non possint aliquo cogente juberi;

Sæpe tamen casu facta juvare solent.

Perdat opes Phædra; parces, Neptune, nepoti:

Nec faciet pavidos taurus avitus equos.

rores. Nauta prudens latatur Niseide vitata. Tu fuge loca, quæ fuerunt nimium suavia. Hæc sint tibi Syrtes; effuge hæc Acroceraunia: hic crudelis Charybdis reddit aquas absorptas. Sunt, quæ non possint imperari ab ullo vim faciente; sæpe tamen forte præstita solent prodesse. Phædra amittat divitias; ignosces nepoti, o Neptune. Nec taurus ab avo inmissus perterrefaciet equos. Ad inopiam cœgisses

737 Al. cautus Ripheide.—739 Sa. atra Ceraunia.—740 Al. vomit epotas. Leid. hic potat. Unas Heins. vomit acceptas.—741 Unus Leid. aliquo calcante; unde Heins. conj. inculcante. Quidam cogente moneri, et moveri.—742 Olim editi

NOTÆ

quam recrudescent.

Infirmis] Quanta cura istud meditari oportet pusillum!

735 *Argolides]* Docet a simili, loca fugienda esse quæ periculosa sunt. Hujus loci vero hæc est fabula. Nauplius, Palamedis pater, rex Eubœæ, cum Ulyssis opera præsertim et Græcorum iniquo judicio filium circumventum et occisum intellexisset, ut eam necem ulcisceretur, Græcis Troja redeuntibus et tempestate laborantibus, ex Caphareo Eubœæ promontorio, accensa face, signum dedit, quasi illic portus fuisset; quo cum illi navigassent, inter asperrimos scopulos naufragio afflicti sunt.

736 *Senex]* Nauplius est, qui falso portus indicio Græcis naufragii causa fuit.

737 *Niseide]* Scyllam dicit, quæ est scopulus in freto Siculo. Quamquam Phorci fuit filia Scylla quæ in hunc scopulum mutata est; sed hic Poëta, quod et fecit Maro, Scyllam Nisi filiam, cum illa altera confundit.

739 *Syrtes]* Duæ sunt ad littus Africanum, quæ loca sunt vadosa, quo arenæ cumulos aqua ventis turbata cogit; qui brevina navigantibus maxime periculosa efficiunt.

Acroceraunia] Epiri montes sunt et scopuli.

740 *Charybdis]* Gurges est in freto Siculo insanis undarum vorticibus æstuans, proxima quæque absorbens, iterumque revomens.

741 *Sunt]* Multæ res, scilicet.

743 *Phædra]* Jam de ea Minois filia, Thesei uxore, sæpius vidimus: quæ si divitiis et otio non abundasset, Hippolyti privigni amore capta non fuisset: adeoque nec ipsum spreta ad patrem oblata stupri accusasset; nec credulus Theseus adversus eum Neptunum invocasset; nec phocas contra innocentem Neptunus immisisset.

Nepoti] Hippolyto, cujus avus fuit Ægeus, Neptuni filius.

744 *Taurus]* Alii a phocis perterritos dicunt equos Hippolyti, a quibus,

- Gnosida fecisses inopem ; sapienter amasset. 745
 Divitiis alitur luxuriosus amor.
 Cur nemo est, Hecalen ; nulla est, quæ ceperit Iron ?
 Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
 Non habet, unde suum paupertas pascat amorem :
 Non tamen hoc tanti est ; pauper ut esse velis. 750
 At tibi sit tanti, non indulgere theatris :
 Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
 Enervant animos citharæ, lotosque, lyræque ;
 Et vox, et numeris brachia mota suis.
 Illic assidue ficti saltantur amantes : 755
 Quid caveas actor, quid juvet, arte docet.

Gnosida, amasset sapienter. Amor lascivus nutritur opibus. Quamobrem nullus est, qui deliniverit Hecalen ; nulla est, quæ commoverit Iron ? Quia scilicet alter egenus, altera inops. Inopia non habet, unde nutriat suum amorem : hoc tamen non est tanti, ut cupias esse inops. At tibi sit tanti non frequentare theatra ; donec amor bene recedat ex vacuo pectore. Citharæ, et lotus, et lyræ molliunt mentes ; et vox et brachia agitata numeris suis. Amatores simulati semper illic saltantur : mimus docet artificiose, quid fugias, et quid juvet. Dicam coactus : ne attinge mol-

casus. R. et duo al. cum pr. Ed. levare solent.—747 Vulg. Irum.—753 Lotosque rescripsit Heins. e R. Exc. Scal. et codd. Salmasii, in quibus lotosque : vulgo cantusque. Multi citharæque jocique : unus citharæ jocique.—755 Al. cantantur amantes, vel amores, et similia.—756 Scripti plerique auctor et juvat : Al. quod juvet : unus Heins. quod juvat : R. qua juvet. Heins. legit Quas caveas actor, qua juvet arte docet, et caveas capit de spectatoribus in cavea sedentibus :

NOTÆ

curru excussus, per saxa discerptus sit.

Avitus] Ab avo, seu potius proavo, Neptuno immissus.

745 *Gnosida]* Pasiphaë est, quæ a Gnoso, Cretæ celeberrimo oppido, ubi Minos regnavit, sic dicta.

Sapienter] Adeoque maritum, non taurum.

747 *Hecalen]* Fuit Hecale anus pauperula, quæ Theseum hospitio excepit.

Iron] Irus Ithacensis mendicus fuit, de quo in Penelope.

751 *Theatris]* Habent theatra bonæ notæ plurima, sed quæ non nisi castæ mentis periculo maximo excer-

nantur. ‘ Filii Dei cum viderent pulchras esse filias hominum, ex iis sibi uxores delegerunt.’ Gen. vi. Delegerunt et dilexerunt, quia pulchras viderunt : et pulchræ videntur, quæ pulchræ sunt. Quotusquisque vero oculos et aures, Ulyssis more, ubi apertissimis opus est, obturare sciverit, aut potuerit !

753 *Citharæ]* Quæ in theatris resonant.

Lotosque] Est lotus arbuscula Africæ familiaris, fructum ferens suavissimum, quem ideo patriæ oblivionem inducere voluerunt Poëtæ. Ejus fruticis ligno ad tibias veteres utebantur, unde pro iis positum.

Eloquar invitus: teneros ne tange poëtas.

Submoveo dotes impius ipse meas.

Callimachum fugito; non est inimicus Amori:

Et cum Callimacho tu quoque, Coë, noces. 760

Me certe Sappho meliorem fecit amicæ:

Nec rigidos mores Teia Musa dedit.

Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli,

Vel tua, cujus opus Cynthia sola fuit?

Quis potuit lecto durus discedere Gallo? 765

Et mea nescio quid carmina dulce sonant.

Quod nisi dux operis vatem frustratur Apollo;

Æmulus est nostri maxima causa mali.

tes poëtas. Impius ipse subverto dotes meas. Removeto Callimachum; non est infensus Amori: tu quoque, Coë, officis etiam cum Callimacho. Sappho me præstitit profecto leniorem amicæ: nec Musa Teia docuit mores severos. Quis potuit legisse secure versus Tibulli; vel tuos, cujus opus fuit una Cynthia? Quis potuit abire crudelis Gallo lecto? Mea etiam carmina resonant nescio quid suave. Quod nisi Apollo impulsor operis destituit poëtam; rivalis est causa maxima vestra ægri-

Burm. vult *Qua capias, actor, quod juvat, arte docet.*—758 Pat. *ipse mei: duo al. esse.*—759 P. a manu sec. *inimicus amanti.*—761 Fr. *Meque meæ Sappho.*—766 Al. *tale sonant.* Duo scripti *dulce canunt.* Quatuor *lene sonant.*—767 Plu-

NOTÆ

754 *Numeris]* *En cadence.*

756 *Actor]* Locum mendosum quamobrem crediderit clarissimus Heinsius plane non video, cum tam bonus, quanquam paulo obscurior sensus sit. Fabularum actores dicit perite et Arte Amatoria docere, quæ fugere oporteat; quæque jucunda, dum ab histrionibus aguntur, amorem fovent, quo aliquis ab amica repulsus torqueatur.

757 *Invitus]* Non tam quidem qui sibi teneri Poëtæ laudem non obscure tribuit.

Ne tange] Plurima vero in illis legendis cautione est opus: neque certe majus aliud mentis venenum. Atqui ab illis tam multa, quæ optima sunt, licet desumere. Verum est. Sed rosæ sunt inter spinas; aut fruc-

tus quos custodiunt serpentes.

759 *Callimachum]* Illum antea elegiarum scriptorem elegantissimum, sed lascivum vidimus.

760 *Coë]* Est Cos Ægæi maris insula, Cariæ opposita, Philetæ elegiographi poëtæ, de quo nunc, patria.

761 *Sappho]* Cujus sæminæ carmina fuerunt maxime lasciva, sicuti ipse monuit poëta in Arte.

762 *Teia]* Anacreontis Teii et maxime lascivi poëtæ; cujus patria fuit Teios, vel Teos, urbs Ionæ.

764 *Cynthia]* Fuit hæc Propertii amica, quam ubique celebrat.

765 *Durus]* Amori intactus.

Gallo] Hunc quoque Poëtam Ægypti a Cæsare præsidem, qui sese sua nece cruentavit, antea vidimus.

At tu rivalem noli tibi fingere quenquam :
 Inque suo solam crede jacere toro. 770
 Acrius Hermionen ideo dilexit Orestes ;
 Esse quod alterius cœperat illa viri.
 Quid, Menelæï, doles ? ibas sine conjuge Creten :
 Et poteras nupta lentus abesse tua.
 Ut Paris hanc rapuit ; nunc demum uxore carere 775
 Non potes : alterius crevit amore tuus.
 Hoc et in abducta Briseide flebat Achilles,
 Illam Plisthenio gaudia ferre toro.
 Nec frustra flebat ; mihi credite. Fecit Atrides,
 Quod si non faceret, turpiter esset iners. 780
 Certe ego fecissem, nec sum sapientior illo.
 Invidiæ fructus maximus ille fuit.
 Nam sibi quod nunquam tactam Briseida jurat
 Per sceptrum ; sceptrum non putat esse Deos.
 Di faciant, dominæ possis transire relictæ 785
 Limina ; proposito sufficiantque pedes.

tudinis. At tu noli tibi comminisci ullum æmulum ; et crede solam cubare in suo lecto. Orestes ideo vehementius amavit Hermionen, quod illa occæperat esse alterius viri. Quamobrem mæres, Menelæï ? proficiscebaris Creten sine uxore : et poteras tardus sejungi ab uxore tua. Postquam Paris hanc sustulit ; nunc tandem non quis esse sine uxore : tuus amor auctus est amore alterius. Achilles etiam hoc dolebat in Briseide abrepta, illam portare gaudia lecto Plisthenio. Nec de nihilo dolebat ; fidem mihi adhibete : Atrides præstitit, quod si non præstitisset, fuisset fæde vecors. Profecto ego fecissem, nec sum sapientior illo. Illa utilitas invidiæ fuit maxima. Nam quod jurat per sceptrum Briseida nunquam tactam a se ; sceptrum non credit esse Deos. Dii præstent, possis transgredi domum dominæ relic-

//////////

rimi Codd. *frustretur*.—768 V. *vestri mali*.—774 Al. *lætus abesse*.—775 Nunc pr. Ed. cum R. et duobus aliis : vulgo *tum*.—778 Toro R. et unus V. vulgo

NOTÆ

771 *Hermionen*] Fuit hæc Menelai et Helenæ filia, quam Tyndarus avus maternus Oresti, Agamemnonis filio, inscio patre, qui apud Trojam militabat, pater vero ipse, eorum quæ a socero gesta erant ignarus, Pyrrho despondit : qua re factum est ut Orestes rivalem, cui tradita fuerat

sponsa, trucidaverit.

778 *Plisthenio*] Agamemnoni, Plisthenis filio, quem Atrei dixerunt ideo Poëtæ, quod ab Atreo patruo, defuncto patre, una cum fratre Menelao educatus fuerit.

779 *Fecit*] Nempe cum Briseide rem habuit.

Et poteris : modo velle tene. Nunc fortiter ire,

Nunc opus est celeri subdere calcar equo.

Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro

Esse puta : remis adjice vela tuis.

790

Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,

Vellem desineres hostis habere loco.

At certe, quamvis odio remanente, saluta.

Oscula cum poteris jam dare ; sanus eris.

Ecce cibos etiam (medicinæ fungar ut omni

795

Munere) quos fugias, quosve sequare, dabo.

Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,

An veniat Megaris, noxius omnis erit.

Nec minus erucas aptum vitare salaces ;

Et quicquid Veneri corpora nostra parat.

800

Utilius sumas acuentes lumina rutas ;

Et quicquid Veneri corpora nostra negat.

tæ ; et pedes sufficiunt instituto. Et poteris ; retine tantum velle : nunc opus est strenue incedere, nunc opus est urgere equum velocem stimulis. Credito Lotophagos esse in illa spelunca ; Sirenas esse in illa : adde vela remis tuis. Optarem etiam omitteres in inimicorum numero recensere æmulum, quo olim nimium mærebas. At certe, quamvis odio durante, salute impertitor. Cum jam poteris ferre oscula, firmus eris. Ecce, ut præstem omnia officia medicinæ, præbebo etiam cibos, quos remorcas, et quos sumas. Omnis bulbus, Daunius, an tibi missus a regionibus Libycis, an afferatur Megaris, erit perniciosus. Nec minus utile fugere erucas salaces ; et quicquid facit corpora nostra expedita ad Venerem. Capius aptius rutas acuentes visum ; et quicquid avertit corpora nostra a Venere. Petis, quid tibi sua-

//////////

vivo.—790 Heins. vela suis.—793 Al. Aut certe.—797 P. pro div. lect. ab hortis.—799 Duo libri jubeo vitare : unus aptum evitare.—800. 802 Duo libri corpora vestra.—804 Expedire rescripsit Heins. pro experire. V. unus exci-

NOTÆ

787 *Nunc*] Cum præter amicæ domum iter habendum est.

789 *Lotophagos*] Populi fuerunt Africæ, a loto fructu, de quo supra, sic dicti : cujus suavitæ usque adeo capti sunt Ulyssis socii, ut ejus patriæque sint obliti.

Antro] Invidiose de amicæ domo loquitur.

790 *Vela*] Metaphora a naviganti-

bus, qua oceyssime prætereundum esse indicat.

797 *Daunius*] Apulea Daunia provincia Italiæ, unde bulbi Romam portabantur, post Africanos seu Libycos optimi, teste Plinio.

798 *Megaris*] Megara urbs fuit Atticæ.

799 *Erucas*] Eruca herba est virtutis calidæ, quam vocamus *Roquette*.

Quid tibi præcipiam de Bacchi munere, quæris?

Spe brevius monitis expedire meis.

Vina parant animum Veneri, nisi plurima sumas; 805

Et stupeant multo corda sepulta mero.

Nutritur vento, vento restinguitur ignis.

Lenis alit flammam, grandior aura necat.

Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas

Eripiat: si qua est inter utramque, nocet. 810

Hoc opus exegi: fessæ dateserta carinæ.

Contigimus portum, quo mihi cursus erat.

Postmodo reddetis sacro pia vota poëtæ,

Carmine sanati foemina virque meo.

deam de dono Bacchi? Exsolveris meis monitis spe citius. Vina instigant animum ad Venerem, nisi bibas plurima; ut mens oppressa multo vino torpeat. Ignis alitur vento, opprimitur vento. Placida aura nutrit flammam, vehementior extinguit. Aut nulla sit ebrietas, aut tanta, ut tibi absumat curas: si aliqua est inter utramque, officit. Absolvi hoc opus: porrigite corollas navi fatigatæ. Pervenimus ad portum, ad quem intendebam. Vir et foemina restituti versibus meis exsolveritis deinceps pia vota sacro vati.

piare: Ha. erudiere. Vulgo monitus experiere meos.—805 Vulg. parant animos.—806 Al. Ut stupeant: Leid. et duo al. Fac stupeant.—807 Exc. I. P. et sex al. Ignem ventus alit, vento.—808 Vulg. flammam.—810 Quatuor Heins. utramque: vulg. utrumque.—811 Heins. vult Ecce opus.—813 Alii reddatis. Heins. conj. Vos modo reddatis.

MEDICAMINA FACIEI.

FRAGMENTUM.

DISCITE, quæ faciem commendet cura, puellæ :

Et quo sit vobis forma tuenda modo.

Cultus humum sterilem Cerealia pendere jussit

Munera : mordaces interiere rubi.

Cultus et in pomis succos emendat acerbos ;

5

Fissaque adoptivas accipit arbor opes.

Puellæ, discite quæ cura adjuvet formam ; et qua ratione pulchritudo sit vobis conservanda. Cultura coëgit terram infæcundam exsolvere dona Cerealia : rubi pungentes profligati sunt. Cultura lenit etiam succos immites in pomis ; et arbor di-

//////////

2 Al. cura tuenda. Nonnulli ora tenenda, unde Heins. conj. linenda.—3 Al.

NOTÆ

3 *Cerealia*] Id est, quæ sunt Cerealis, frugum inventricis.

Jussit] Jussisse videtur, qui causæ est ut quid fiat ; alioqui *jubere humum*, &c. tropus est audacior.

4 *Mordaces*] Quia spinis riget hic frutex, quibus proxima quæque retinet.

Interiere] Quia post inventam agri-

culturam recisi frutices noxii, rubi præsertim ; neque amplius moris ex iis, sed frumento in cibum usi sunt homines.

Rubi] Rubus frutex est notissimus, mora ferens.

5 *Cultus*] Qui præsertim per insitionem.

6 *Adoptivas*] Metaphora gratissima

Culta placent : auro sublimia tecta linuntur ;

Nigra sub imposito marmore terra latet.

Vellera sæpe eadem Tyrio medicantur aëno :

Sectile deliciis India præbet ebur.

10

Forsitan antiquæ, Tatio sub rege, Sabinæ

Maluerint, quam se, rura paterna coli.

Cum matrona, premens altum rubicunda sedile,

Assiduo durum pollice nebat opus.

Ipsaque claudebat, quos filia paverat, agnos :

15

Ipsa dabat virgas cæsaque ligna foco.

At vestræ teneras matres peperere puellas.

Vultis inaurata corpora veste tegi.

visa accipit divitias adoptivas. Exculta jucunda sunt : tecta excelsa inaurantur ; terra atra occultatur sub marmore instrato. Lanæ eadem inficiuntur sæpe aëno Tyrio : India suppeditat ebur fissile deliciis. Forsitan Sabinæ veteres præoptaverint, Tatio regnante, arva paterna coli quam se. Cum matrona rubicunda insidens excelso sedili trahebat fila dura pollice sedulo. Et ipsa in septa admittebat agnos, quos filia egerat ad pastum : ipsa immittebat foco virgas et ligna secta. At vestræ matres ediderunt puellas molles : cupitis corpora velari amictu inaurato. Cupitis

//////////

humum quondam.—4 Ed. prima Semina : mordaces.—7 Unus Cod. tecta levantur.—9 Unus V. medicata veneno.—10 Pat. mittit ebur.—11 Unus Heins. Tatio regnante. Pro Sabinæ N. puellæ.—13 N. sedens alium.—16 Alii focis.—19 Alii

NOTÆ

ab hominibus, qui sibi alienam prolem adoptant ; qua metaphora dulces significat fructus, qui ex surculo mitiori in truncum sylvestrem immisso nascuntur.

9 *Sæpe*] Ut saturior sit, non dilutus, color. *Dibapham* vocabant purpuram bis tinctam murice.

Tyrio] Laudatissima fuit apud veteres purpura Tyro Phœnicia urbe celeberrima per varias gentes portata.

Aëno] Vasa erant amplissima ærea, in quibus murice lana inficiebatur.

10 *Ebur*] Quo ad varia ornamenta, in laquearibus præsertim, utebantur : unde Horatius, ‘ Non ebur, neque aureum Mea renidet in domo lacu-

nar,’ &c.

11 *Tatio*] Hic fuit Sabinorum dux acerrimus, qui cum varia victoria cum Romanis pugnasset, tandem, Sabinis suis in urbem receptis, in regni partem et ipse a Romanis acceptus est.

Sabinæ] Fuerunt Sabini, Roma ad Septemtrionem, gens dura, quorum fortissimæ a Poëtis itemque historicis laudantur conjuges.

13 *Altum*] Ex quo facilius prolixum filum ex colo trahere.

Rubicunda] Colore nativo ex dura vita et laboriosa erumpente.

14 *Durum*] Propter assiduitatem et tædium ; aut etiam quia dura et laboriosa manu exercebatur.

15 *Ipsa*] Non ancilla.

Vultis odoratos positu variare capillos :
 Conspicuam gemmis vultis habere manum. 20
 Induitis collo lapides Oriente paratos :
 Et quantos oneri est aure tulisse duos.
 Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
 Cum comtos habeant sæcula nostra viros.
 Fœminea vestri poliuntur lege mariti : 25
 Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
 Proin se quæque parent ; nec quo venentur amores,
 Refert : munditiæ crimina nulla merent.
 Rure latent, finguntque comas : licet arduus illas
 Celet Athos ; cultas altus habebit Athos. 30
 Est etiam placuisse sibi quotacumque voluptas :
 Virginibus cordi grataque forma sua est.
 Laudatas homini volucris Junonia pennas
 Explicat ; et forma muta superbit avis.

variis modis flectere comam unctam : cupitis habere manum splendidam gemmis : gestatis collo lapides Oriente petitos : et tantos, ut sit oneri gestasse duos aure. Nec tamen ineptum, si vobis studium placendi, cum nostra tempora habeant viros excultos. Vestri mariti ornantur muliebriter : et uxor ægre invenit quod adjiciat ad ornatum. Proinde singulæ se ornent : nec interest qua via amores accersant. Munditiæ nulla castigatione sunt dignæ. Rure conduntur, et componunt capillos : licet excelsus Athos illas tegat ; excelsus Athos habebit ornatas. Quotacumque est etiam jucunditas sibi placuisse : pulchritudo sua est accepta et curæ puellis. Avis Junonia pandit pennas approbatas ab homine ; et avis muta fastus induit pulchritu-

Vultis adornatos.—20 Multi manus.—21 N. et Me. paratos : vulg. petitos.—22 Quantos oneri est a conj. Heins. vulgo quantos onus est : duo Heins. quanto bonus : totidem et quantus honor est.—23 Scripti plerique sit vobis.—25 Poliuntur rescripsit Heins. pro potiuntur.—27 Proin...parent conj. Heins. vulgo Per se quæque paret : sex libri Pro se quæque parat. Pal. et quos veneretur amores : nonnulli cum pr. Ed. quos et veneretur ; duo venerentur.—28 Unus Præfert.—29 Ed. Bersm. Rure jacent.—30 Al. cultus.—31 Quotacumque reponunt Mycill. et Heins. pro vulg. quæcumque. Cod. Helm. cuicumque.—34 Plerique libri

NOTÆ

22 *Quantos*] Gemmis et margaritis non ex fulgore modo, sed et ex magnitudine pretium positum est.

25 *Fœminea*] Quod turpissimum viris quibus labor convenit.

29 *Latent, finguntque*] Pudicas etiam et quæ rure lateant nullius malæ rei causa sese dicit exornare, ut ma-

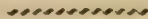
gis ad cultum quaslibet puellas invitet. Cujusmodi quidem monitore nihil opus fuit.

30 *Athos*] Mons est inter Thraciam et Macedoniam altissimus.

33 *Volucris Junonia*] Pavo est Junoni sacer.

Sic potius nos uret amor ; quam fortibus herbis, 35
 Quas maga terribili subsecat arte manus.
 Nec vos graminibus, nec mixto credite succo :
 Nec tentate nocens virus amantis equæ.
 Nec mediæ Marsis finduntur cantibus angues :
 Nec redit in fontes unda supina suos. 40
 Et quamvis aliquis Temesæa removerit æra ;
 Nunquam Luna suis excutietur equis.
 Prima sit in vobis morum tutela, puellæ :
 Ingenio facies conciliante placet.
 Certus amor morum est : formam populabitur ætas, 45
 Et placitus rugis vultus aratus erit.
 Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
 Et veniet rugis altera causa, dolor.

dine. Amor nos citius sic inflammabit, quam herbis potentibus, quas manus maga revellit arte formidabili. Nec committite vos herbis, nec succo intrito. Nec experiamini virus noxium equæ furentis. Nec serpentes mediæ secantur incantamentis Marsis: nec aqua prona recurrit ad fontes suos. Et quamvis aliquis sustulerit æra Temesæa; Luna nunquam dejicietur suis equis. Puellæ, prima sit in vobis morum custodia, vultus arridet ingenio conciliante. Amor morum est firmus; tempus deprædabitur pulchritudinem; et facies quæ grata fuit, erit secta rugis. Tempus futurum est, quo vos pœnitebit spectavisse speculum; et dolor accedet altera causa

multa superbit: alii stulta: M. cauta: unus Pal. læta.—35 Al. potius vos. Uret unus A. vulgo urget: alii nos tanget amor.—39 Al. findantur: tres libri fundantur.—41 V. Temeseia moverit.—44 Al. placent.—46 Al. placidus.—50 Hunc

NOTÆ

35 *Sic*] Cum cultæ fuerint puellæ.

37 *Nec credite*] Ut per illa viros ad amorem vestri perducere speretis.

38 *Nocens*] Quia furorem inducere creditum.

Virus] Hippomanes est, de quo supra.

39 *Marsis*] Fuerunt Marsi populi Italiæ fortissimi, juxta Sabinos, qui Marso Circes filio sati maximi quoque fuerunt venefici.

40 *Nec redit*] Nullam esse dicit vim carminibus aut incantamentis.

41 *Temesæa*] Fuit Temesa Brutiorum in Italia oppidum, Templa, a La-

tinis, referente Plinio, dictum, ubi olim ærifodinæ. Voluerunt autem stulti mortales sese tympanis æreis Lunæ, incantamentis laboranti, obstrepentes posse succurrere, ne in terram procideret. Quo remedio opus non esse; adeoque incantamentorum vim falso laudari, docet Poëta.

43 *Prima*] Nam, ut habet Sallustius, ‘Divitiarum et formæ gloria fluxa atque fragilis est; virtus clara æternaque habetur.’ Optime ergo præcipit libidinosus doctor, ut pudicos saltem hæc neglexisse pudeat.

Sufficit, et longum probitas perdurat in ævum ;
 Fertque suos annos : hinc bene pendet amor. 50
 Disce, age, cum teneros somnus dimiserit artus,
 Candida quo possint ora nitere modo.
 Hordea, quæ Libyci ratibus misere coloni,
 Exue de palea tegminibusque suis.
 Par ervi mensura decem madefiat ab ovis : 55
 Sed cumulent libras ordea nuda duas.
 Hæc ubi ventosas fuerint siccata per auras ;
 Lenta jube scabra frangat asella mola.
 Et, quæ prima cadunt vivaci cornua cervo,
 Contere : in hæc solidi sexta face assis eat. 60
 Jamque ubi pulvereæ fuerint confusa farinæ,
 Protinus in cribris omnia cerne cavis.

rugis. Integritas suppeditat, et perstat in productum tempus ; et tolerat suos annos : amor hinc bene pendet. Disce age, quomodo vultus candidi possint splendescere, cum somnus depresserit membra mollia. Nudato palea et corticibus suis hordea, quæ agricolæ Libyci miserunt navibus. Æqualis mensura ervi humescat ab ovis decem : sed hordea expurgata impleant duas libras. Ubi hæc fuerint exsiccata per aërem ventosum ; fac asella segnīs terat mola aspera. Pinse etiam cornua prima quæ excidunt cervo vivaci : fac sexta pars solidæ libræ mittatur in hæc : et postquam omnia fuerint admixta farinæ pulvereæ, cribrato omnia in cribris cavis. Adde

versum correxit et distinxit Heins. vulgo *Perque suos annos hinc bene pendet amor, sine distinctione.*—51 Me. *Disce, age :* alii *Discite :* quidam *Dic, age.*—55 He. *Par orobi,* cum glossa *ordei.*—59 *Cadunt* quinque Heins. et pr. Ed. vulgo *cadent.*—60 Al. *in hac.* Quidam *in hac solida, in hoc solida, et hoc solido.* Mor. *in hoc solida texta fac agis eat.* Texta etiam in aliis. Heins. conj. *et huc solidi sexta face assis eat.*—61 Al. *Namque ubi.*—62 *In cribris* a conj. Heins. vulgo *in numeris, vel innumeris.* Codd. *Marii in mundis :* multæ edd. *in nume-*

NOTÆ

49 *Sufficit*] Satis est ; sed motum habet et tractum vox illa quem alio vocabulo nequeam exprimere. Solutium et nescio quam inducit quietem rem ipsam cogitantibus, et perenni sua virtute sese involventibus. *La Vertu se fournit toujours elle-meme, et se renouvelle tous les jours.*

53 *Libyci*] Sunt Libyes populi Africæ, hoc in loco pro Afris in genere positi, a quibus maximam frumenti

copiam Romani petebant.

55 *Erv*] Est ervum genus leguminis, *ers* Gallice dicti.

56 *Nuda*] Tegminibus et palea exuta.

59 *Prima*] Quotannis vero statuto veris tempore decidunt.

60 *Hæc*] Hordei et ervi farinam, scilicet.

Sexta] Pars, scilicet.

Assis] Seu Libræ.

Adjice Narcissi bis sex sine cortice bulbos,
 Strenua quos puro marmore dextra terat:
 Sextantemque trahat gummi cum semine Thusco. 65
 Huc novies tanto plus tibi mellis eat.
 Quæcumque afficiet tali medicamine vultum;
 Fulgebit speculo levior ipsa suo.
 Nec tu pallentes dubita torrere lupinos,
 Et simul inflantes corpora frige fabas. 70
 Utraque sex habeant, æquo discrimine, libras:
 Utraque da nigris comminuenda molis.
 Nec cerussa tibi, nec nitri spuma rubentis
 Desit, et Illyrica quæ venit iris humo.

duodecim bulbos Narcissi decorticatos, quos manus fortis terat puro marmore: et ducat sextantem gummi cum semine Thusco: huc tibi adhibeatur novies plus tanto mellis. Quæcumque illinet faciem tali medicamine, ipsa nitebit expolitior speculo suo. Nec tu cunctare frigere lupinos pallidos, et simul torre fabas tumefacientes corpora. Utraque habeant sex asses pari discrimine: da utraque terenda atris molis. Nec cerussa, nec spuma nitri rubentis te deficiat, et Iris quæ mittitur terra

ris. o. c. suis: N. in numeris omn. conde cavis.—65 Al. Sextantemque terat.—66 Al. Et novies.—69 Torrere A. et He. alii præbere: Mor. pallere: unus Pat. terere: Pal. ferrere, unde Heins. conj. frenderere.—70 Vulgo inflantis corpora frange seræ, vel instantis c. finge seræ, nullo sensu. unus Pat. instantes. Deinde scripti potiores corpora frugiferæ: unus Heins. frigefere: He. frange feræ: unus M. fige fece. His vestigiis depravatæ lectionis insistens Heins. emendavit inflantes corp. frige fabas. Marius conj. inflantis c. frange fabæ.—72 Pro Utraque edd. vett. et duo Mss. Lectaque; unus Letaque. Al. de nigris. Unus

NOTÆ

63 *Narcissi*] Est narcissus planta notissima, propter floris amœnitatem, hortis familiaris.

65 *Sextantemque*] Duas uncias.

Semine] Proprie frumenti genus est quod *Zeam* vocant, ex quo alica, docente Plinio, fiebat.

66 *Novies tanto plus*] Id est, novem sextantes, una libra cum dimidia, uncia 18.

69 *Nec tu*] Aliud proponit medicaminis genus.

Lupinos] Sunt lupini leguminis genus, ab omnibus animalibus sua amaritudine tutum, autore Plinio. ‘Pallentes’ autem dixit ab effectu, quod

qui gustaverint palleant. ‘Tristes’ appellavit Maro.

70 *Inflantes*] Quippe flatulentissima est faba.

71 *Sex*] Ut tres libræ lupinorum et totidem fabarum sumantur.

73 *Cerussa*] Pharmacum est notissimum, quod ex plumbi ramentis tenuissimis super vas asperrimi aceti impositis extrahitur.

Nitri] Est nitrum species salis notissima, *salpetre*. Spuma vero ejus *Aphronitrum* dicitur; quod ex speluncis quibusdam destillans in Asia colligi, medici quidam scriptitarunt.

74 *Illyrica*] Est Illyris, Illyricum,

- Da validis juvenum pariter subigenda lacertis : 75
 Sed justum tritis uncia pondus erit.
 Addita de querulo volucrum medicamina nido
 Ore fugant maculas : Halcyonea vocant.
 Pondere, si quæris, quo sim contentus in illis ;
 Quod trahit in partes uncia sexta duas. 80
 Ut coëant, apteque lini per corpora possint,
 Adjice de flavis Attica mella favis.
 Quamvis thura Deos, irataque numina placent ;
 Non tamen accensis omnia danda focus.
 Thus ubi miscueris radenti tubera nitro ; 85
 Ponderibus justis fac sit utrimque triens.

Illyrica. Da quoque hæc pinsenda fortibus brachiis juvenum : sed uncia erit justum pondus pistis. Adde etiam medicamentu ex nido querulo avium : abstergunt labes facie : dicunt Halcyonea. Si petis quo pondere sim contentus in illis ; quod capit uncia divisa in duas partes. Ut cohæreant, et possint facile inungi per corpora, adde mella Attica de favis flavis. Quamvis thura propitient Deos et numina infensa ; non sunt tamen omnia immittenda aris ardentibus. Ubi intriveris thus nitro expolienti nævos, fac triens sit utrimque æquis ponderibus : * et adde parum

det : Pat. da libris : Heins. conj. pigris.—73 Al. Nec cum cerussa.—77 Addita de alter M. et quatuor Heins. vulgo Addita da. Quidam Additaque : unus Addita quod : Marius vult Addito.—80 Al. Quas trahit : duo Quos : unus Quo. Heins. conj. uncia secta.—85 Alii radenti corpora.—86 Vulgo utrumque trahens.

NOTÆ

seu Illyria, regio in ora maris Adriatici, Italiae opposita, unde Iris laudatissimi nominis afferebatur.

Iris] Planta est, cujus radix maxime laudatur ad odores. Nostri vocant eam *Glayeul, flambe*, vel etiam *Iris*.

77 *Querulo*] Propter pipientes pullos.

Volucrum] De Halcyonibus loquitur, quæ, ut Plinius scribit, aves sunt paulo ampliores passeribus, colore cyaneo ex parte majore, tantum purpureis et candidis admistis pennis, collo gracili ac procero. Quas aves videre, ut idem ait, rarissimum est.

Nido] Hi Halcyonum nidi, referente eodem Plinio, admirationem habent, pilæ figura paulum eminenti,

ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, qui ferro intercidi nequeunt, ictu valido franguntur.

78 *Halcyonea*] De iis medicamentis sic ait Plinius ; ‘Lepras, lichenas, lentigines, tollunt cum lupino, et sulphuris duobus obolis.’

80 *Uncia sexta*] Niger selibram intelligit. Planissime vero correctionem probavero clariss. Heinsii qui legit *secta*.

81 *Coëant*] Ut cohæreant varia, de quibus locutus est, medicamina.

82 *Attica*] Quæ Athenis, Hymetto monte collecta, in varia loca, Romam præsertim, portabantur.

83 *Quamvis*] Aliud docet medicamentum.

85 *Tubera*] De papulis, pustulis-

Parte minus quarta dereptum cortice gummi,

* Et modicum e myrrhis pinguibus adde cubum.

Hæc ubi contriris, per densa foramina cerne :

Pulvis ab infuso melle premendus erit.

90

Profuit et marathros bene olentibus addere myrrhis ;

Quinque trahant marathri scrupula, myrrha novem.

Arentisque rosæ quantum manus unaprehendat,

Cumque Ammoniaco mascula thura sale.

Hordea quem faciunt illis affunde cremorem.

95

Æquent expensas cum sale thura rosas.

Tempore sis parvo molles licet illita vultus ;

Hærebit toto multus in ore color.

Vidi quæ gelida madefacta papavera lympha

Contereret, teneris illineretque genis.

100

* * * *

thymi, et adde cubum parvum pinguis myrrhæ. Ubi hæc subegeris, cribrato per spissa foramina: pulvis erit diluendus admixto melle. Utile etiam fuit adjicere fœniculum myrrhis fragrantibus; fœniculum ducat quinque scrupula, myrrha novem. Et adde rosæ siccæ quantum una manus capiat, et thura mascula cum sale Ammoniaco. Infunde illis cremorem quem faciunt hordea. Thura cum sale æquent rosas ponderatas. Quamvis fueris uncta faciem teneram tempore exiguo, multus nitor manebit in tota facie. Vidi quæ contunderet papavera humectata aqua frigida, et induceret genis mollibus. * * * *

—————

—87 *Dereptum* rescripsit Heins. Vulgo *direptum*.—88 Pal. *Et medium*. N. *modicum emiriris pigribus*: Pat. *e mutis*: prima Ed. *modicum meritis pigibus*. V. et quatuor al. non habent τὸ *e*. idem *mirtis*. Al. *adde cibum*: Mss. Ciofani *subum*. Heins. conj. *Et modicum mistis picribus adde thymum, vel pistis picribus*.—89 Al. *contriveris, vel contrieris*: Mor. et alii *contereris*.—91 *Marathros* corr. Mycil. pro *marathos*.—92 Al. *Quinque parant, vel parent*. Quidam *myrrha decem*.—95 Al. *quem fac*. Al. *infunde*.—97 Hunc versum Burm. exhibuit ex emend. Heins. vulgo *sit parvo mulier*. Quinque scripti *mollis lic. ill. vultu*: pr. Ed. et sex al. *mollis vultu*: duo *mollis vultus*.—98 Al. *nullus in ore*.

NOTÆ

que, quæ faciem infestare solent, loquitur. Eas vero expoliendi et tollendi vim habere nitrum docet Plinius.

87 *Dereptum cortice*] Quia arborum cortici innascitur gummi.

88 *Et modicum*] Vide Notam clar. Heinsii. Deinde expende annon per cubum aliquantulam myrrhæ partem possis intelligere.

91 *Marathros*] Latini *fœniculum* vocant.

92 *Scrupula*] Scrupulum pars est

drachmæ tertia; tria adeoque drachmam conficiunt.

94 *Ammoniaco*] Lapsus est Commentator qui Ammoniacum gummi, rem omnino diversam, cum sale qui in Libya eruebatur, confudit. Hodie etiam in officinis reperitur sal Ammoniacus, sed factitius est.

95 *Cremorem*] Pro succo hordei posuit, quomodo fere Celsus usurpat.

97 *Tempore*] Maximæ virtutis postremum esse medicamentum innuit.

P. OVIDII NASONIS
H A L I E U T I C O N .

FRAGMENTUM.

* * * *

ACCEPTIT mundus legem : dedit arma per omnes,
Admonuitque sui. Vitulus sic namque minatur,
Qui nondum gerit in tenera jam cornua fronte :
Sic damæ fugiunt, pugnant virtute leones.
Et morsu canis, et caudæ sic scorpios ictu :
Concussisque levis pennis sic evolat ales.
Omnibus ignotæ mortis timor, omnibus hostem,
Præsidiumque datum sentire, et noscere teli

5

Mundus subiit legem : præbuit arma singulis, et admonuit sui : sic enim vitulus, qui nondum jam habet cornua in molli fronte, minas intentat : sic damæ fugiunt, leones certant fortitudine, et canis morsu, et sic scorpius percussione caudæ : et avis levis sic avolat pennis agitatis. Metus est mortis omnibus incognitæ ; concessum

2 Thuan. *vitulus quæ manuque minatur* : A. *vitulus manuque minatur* : Aldinæ edd. ex Mss. Sannazarii *minaci*. Burm. vult *vitulus sic nempe minatur*.—4 Heins. conj. *rictuque leones*.—6 Mss. *Concursisque*. Edd. Gesn. et Pithœi

NOTE

1 *Arma*] Arma, ut ex sequentibus patet, non proprie, quod clariss. Heinsius videtur putasse, sed tropice pro innata quavis industria, et ad sibi

consulendum a natura data sagacitate, usurpavit.

4 *Damæ*] Sunt caprarum sylvestrium quoddam genus. Gall. *Daim*.

Vimque modumque sui: sic et Scarus arte sub undis,
 Incidit, assumtamque dolo tandem pavet escam. 10
 Non audet radiis obnixa occurrere fronte,
 Aversus crebro vimen sed verbere caudæ
 Laxans subsequitur, tutumque evadit in æquor.
 Quin etiam si forte aliquis, dum pone nataret,
 Mitis luctantem Scarus hunc in vimine vidit, 15
 Aversam caudam morsu tenet: atque ita *
 * Uber servato, quem texit, in * resultet.
 Sepia tarda fugæ, tenui cum forte sub unda
 Deprensa est, jam jamque manus timet illa rapaces,
 Inficiens æquor nigrum vomit ore cruorem, 20
 Avertitque vias, oculos frustrata sequentes.
 Clausus rete Lupus, quamvis immanis et acer,

*omnibus sentire hostem et columen datum, et cognoscere potestatem et modum suorum armorum: sic etiam scarus resecat dolo sub undis, et timet escam tandem correptam fraude. Non audet sese dare fronte opposita in radios; sed aversus divellens vimen frequenti caudæ agitatione subsequitur, et erumpit in mare securum. Quin etiam si forte aliquis propitius scarus aspexit hunc conflictantem in nassa, dum pone nataret, morsu apprehendit aversam caudam: * Sepia lenta ad fugam, cum forte correpta est sub aqua molli, et illa jam jamque metuit manus prædabundas, tingens mare exspuit ore atrum sanguinem, et corripit vias, frustrata oculos insequentes. Lupus irretitus, quamvis ingens et vehemens, demissus quiescit in arenis dimotis*

//////////

pinnis.—7 Burm. conj. *innatus mortis timor.*—9 Ms. Vlitii sic *Escarus.*—10 Ms. Vlitii, et Ald. *Decidit.*—12 *Vimen sed* Cod. Thuan. et A. alii *veniens sub.*—14 *Dum pone nataret* restituerunt Pantagathus et Gesnerus: alii *damptus nataret;* et ceterorum fere omnium corrupta lectio.—16 Codd. *Aversum:* Heins. *Aversam;* qui etiam addidit *ita* ex iisdem. Vlitii Ms. *atque*:* Pith. *atque ita*.*—17 Thuan. *Uber servato quem texit irresultet:* A. *Uberet nato quem texit quem resultat.* Vlitius sic refingit suppletque: *atque ita flexu Liberiore natans quem texit nassa [vel rete] resultat.*—20 Mss. *vomit illa vel illace.*—21 Vulg. *Avertitque vices.*—22 Thuan. *quamvis immitis.*—23 Alii *submissus*

NOTÆ

9 *Scarus*] Piscis est saporis eximii; quem refert Plinius inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudæ ictibus crebris fores laxare, atque ita retrorsum erumpere. Quam luctam si forte alius Scarus extrinsecus videat, apprehensa mordicus cauda adjuvat.

10 *Assumtamque dolo*] Ab insidiante piscatore, scilicet.

11 *Radiis*] De viminibus loquitur, quibus contexta est nassa.

14 *Pone*] Aut juxta eam nassam, qua aliquis Scarus captus sit.

18 *Sepia*] Piscis genus est quoddam, sanguine nigro, quod atramentum ideo dixere, quo emisso insidiantibus piscatoribus iter quasi præsepire dicitur. Gallice vocatur *Seiche.*

22 *Lupus*] Piscis est genus, quem in deliciis habuere Romani. E mari

Dimotis cauda submissus sedit arenis.

. in auras
Emicat, atque dolos saltu deludit inultus : 25

Et Muræna ferox, teretis sibi conscia tergi ;

Ad laxata magis conversa foramina retis,
Tandem per multos evadit lubrica flexus,
Exemploque nocet, cunctis intervenit una.

At contra scopulis crinali corpore segnis 30

Polypus hæret, et hac eludit retia fraude,
Et sub lege loci sumit mutatque colorem ;

Semper ei similis, quem contigit : atque ubi prædam
Pendentem setis avidus rapit, hic quoque fallit

Elato calamo, cum demum emersus in auras 35

Brachia dissolvit, populatumque exspuit hamum.

cauda . . . Exilit in auras, et eludit impune dolos saltu. Et muræna immitis sibi conscia dorsi lubrici, accedens ad foramina magis laxa retis, tandem lubrica erumpit per multas agitationes ; et dispendio est, una succurrit omnibus. At contra polypus piger adhæret saxis corpore crinito, et declinat retia hac arte, et induit et immutat colorem sub lege loci, semper similis ei quem contigit : atque ubi rapax corripit escam pendentem setis, hic quoque decipit arundine sublata, cum demum extractus in ærem laxat brachia, et evomit hamum devoratum. At mugil excutit cauda

sedet armis in austri : alii cedit arenis : Thuan. et A. ridet arenis in auras ; unde Heins. sedit arenis : posuitque duas voces in auras in fine sequentis versus. —25 Edd. Gesn. Bersm. et Vlitii diludit.—26 Ms. Vlitii More ferox et reti sibi conscia.—27 Idem Ms. connexat forma retis.—29 Bersm. quod prævenit una. —32 A. mittitque colorem.—34 Setis Pith. Gesn. aliique : Ald. retis.—35 A.

NOTÆ

flumina ingreditur, ubi quibuscumque sordibus, præsertim stercoribus, vescitur. *Spigola* dicitur Italis.

23 *Sidit*] Ne retibus capiatur.

26 *Muræna*] Piscis littoralis est, itemque fluvialis ; nostris etiam hominibus in deliciis. Gall. *Lamproye*.

29 *Intervenit*] Quia per idem a Muræna laxatum foramen sese subtrahunt.

30 *Crinali*] Hoc dicit quia brachia seu pedes habet quam plurimos et tenuissimos, quibus sese rupibus alligat.

31 *Hac fraude*] Quia retibus tan-

tum raditur aut fricatur, non comprehenditur.

32 *Sub lege*] Ex lege, Ovidiana locutio. Dictus vero est hic piscis loci cujusvis colorem induere. Quæ res oculorum nostrorum ratione ideo minus videri debet absurda, quod et aves plurimæ sint, lepores etiam eo videamus, quo terra est, colore ; ut præsentis et in conspectu positos omnino non videamus.

34 *Setis*] Quibus etiamnum utuntur hodie ad suspendendos hamos ; albis præsertim, quæ, quia sunt pellucidæ a piscibus non ita possunt cognosci.

At Mugil cauda pendentem everberat escam,
 Excussamque legit. Lupus acri concitus ira,
 Discursu fertur vario, fluctusque ferentes
 Prosequitur, quassatque caput, dum vulnere sævus 40
 Laxato cadat hamus, et ora patentia linquat.
 Nec proprias vires nescit Muræna nocendi:
 Auxilioque sui, morsu nec cominus acri
 Deficit, aut animos ponit captiva minaces.
 Anthias his, tergo quæ concutit, utitur armis, 45
 Vim spinæ novitque suæ, versoque supinus
 Corpore lina secat, fixumque intercipiit hamum.

* * *

Cetera quæ densas habitant animalia sylvas,
 Aut vani quatiunt semper lymphata timores,
 Aut trahit in præceps non sana ferocia mentis. 50
 Ipsa sequi Natura monet, vel cominus ire.

escam pendentem, et colligit excussam. Lupus vehemēti ira turbatus rapitur cursu diverso, et persequitur undas ferentes, et concutit caput, donec hamus ferus excidat vulnere laxato, et deserat ora aperta. Nec muræna ignorat propriam potestatem efficiendi: nec deest adjumento sui cominus morsu strenuo, aut capta deserit animos minaces. Anthias utitur his armis quæ movet tergo, et cognoscit potentiam spinæ suæ, et supinatus inverso corpore rescindit lina, et surripit hamum alligatum... Aut metus inanes agitant semper reliqua animalia turbata, quæ colunt spissas sylvas, aut ferocia insana animi agit in præceps. Ipsa natura hortatur sequi, vel cominus ac-

~~~~~

tum demum.—37 Et Mug. alii. Heins. malebat Mugilis.—38 Ms. Vlitii pro concitus ira, habet contricritatus.—39 Idem Discussu.—43 Idem cum A. Auxilioque sibi. Pro cominus, Marg. Bersm. eo minus; et ita Aldin.—45 Vulg. quæ non videt: Thuan. vidit: A. quem non vidit.—46 Vometque sua et, Ms. Vlitii.—48 Thuan. Et cetera: A. Æthera.—51 Vulg. Natura movet; alii docet.—

NOTÆ

35 *Elato*] Cum piscator captum piscem aqua extrahere cogitat.

37 *Mugil*] Alio nomine dicitur *Capito*, propter capitis crassitiem; cujus natura ex eo ridicula est quod capite abscondito sese totum latere credat.

45 *Anthias*] Piscis est quidam Græcis sacer dictus, quod loca frequentet, ubi nulla bellua. De eo Plinius, Ælianus, Plutarchus.

Quæ concutit] *Quem non videt* restituendum, quia maxime ad scopum

facit Poëtæ, qui naturam dicit animalia quævis instituisse. Corrigebat clar. Heinsius *quæ concutit*.

48 *Cetera*] Deploratum esse hoc fragmentum, et ex diversi generis operibus conflatum satis superque ex hoc loco patet.

49 *Lymphata*] Furore quodam agitata. Crediderunt veteres, furore corripri eos qui aliquo in fonte *Nymphæ* speciem aut imaginem vidisset: inde petita est metaphora.

Impiger ecce Leo venantum sternere pergit
 Agmina, et adversis infert sua pectora telis.
 Quoque venit, fidens magis et sublatior ardet,
 Concussitque toros, et viribus addidit iram. 55
 * Prodidit; atque suo properat sibi robore letum.
 Fœdus Lucanis provolvitur Ursus ab antris,
 Quid nisi pondus iners, stolidæque ferocia mentis?
 Actus Aper setis iram denuntiat hirtis:
 Et ruit oppositi nitens in vulnera ferri, 60
 Pressus et emisso moritur per viscera telo.
 Altera pars fidens pedibus, dat terga sequenti,
 Ut pavidus Lepores, ut fulvo tergo Damæ,
 Et capto fugiens Cervus sine fine timore.
 [Ipsa sequi natura docet, vel cominus ire.] 65
 Hic generosus honos, et gloria major Equorum:
 Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho.
 Seu septem spatiis Circo meruere coronam;
 Nonne vides, victor quanto sublimius altum
 Attollat caput, et vulgi se venditet auræ? 70
 Celsave cum cæso decoratur terga leone,

cedere. Ecce leo strenuus non desinit prosternere catervas venatorum; et immittit sua pectora telis oppositis. Et ex quo venit, excandescit magis confidens et elatior, et agitavit toros, et adjecit iram viribus. * Prodidit, et accelerat sibi mortem suis viribus. Turpis ursus devolvitur ex speluncis Lucanis, quid nisi pondus ineptum, et ferocia mentis stupidæ? Aper actus indicat iram setis horridis: et contendens se immittit in plagas ferri adversi, et pressus moritur telo adacto per viscera. Altera pars confidens pedibus vertit terga insequenti, ut lepores timidi, ut damæ rufo tergo, et cervus fugiens sine fine, metu provido. (Ipsa natura instituit sequi, vel cominus accedere.) Hic honor nobilis equorum, et gloria major: nam palmam carpunt mente, et lætantur triumpho. Seu meruerunt coronam Circo septem gyris; nonne aspicias quanto excelsius victor efferat caput, et se prædicet favori vulgi? Vel

52 Ms. Vlitii ecce Leo: alii Impiger et telo.—54 Quoque Aldin. Quodque Ms. Vlitii: qui pro sublatior habet sibi latior.—58 Ferocia menti reponit Aldus.—59 Ms. Vlitii Actus et per retis.—60 Idem Se ruit.—63 Vulg. et fulvo.—68 F. Si septem spatiis circi. Vlitii Ms. circo movere.—71 Ms. Vlitii cateso pro cæso;

NOTE

51 *Ipsa sequi*] Loco suo mota fuisse hæc omnia et perturbata, vel ex hoc versu patet, qui infra repetitur: nullo bono sensu hic legitur.

57 *Lucanis*] Sita est Lucania inter Brutiam et Apuliam, ad Apenninos montes, in Italiæ parte Orientali.

Quam tumidus, quantoque venit spectabilis actu,
 * Compescatque solum generoso concita pulsu
 Ungula sub spoliis graviter redeuntis opimis :
 Quid laus prima Canum ? quibus est audacia præceps, 75
 Venandique sagax virtus, viresque sequendi.
 Quæ nunc elatis rimantur naribus auras,
 Et nunc demisso quærunt vestigia rostro ;
 Et produnt clamore feram, dominumque vocando
 Increpitant : quem si collatis effugit armis, 80
 Insequitur tumulosque canis camposque per omnes,
 Noster in arte labor positus : spes omnis in illa.
 Nec tamen in medias pelagi te pergere sedes
 Admoneam, vastique maris tentare profundum.
 Inter utrumque loci melius moderabere funem. 85
 Aspera num saxis loca sint : nam talia lentos
 Deposcut calamos ; at purum retia littus.
 Num mons horrentes demittat celsior umbras

cum ornatur dorsum sublime leone interfecto, quam inflatus quantoque gestu incedit spectabilis? * Et ungula acta percussu nobili premat terram sub spoliis lautis magnifice revertentis. Quid gloria prima canum? quibus est audacia ruens, et vis sagax venandi, et facultas insequendi. Quæ nunc scrutantur aërem naribus sublimibus, et nunc sectantur vestigia rostro inclinato; et indicant feram latratibus, et obstrepunt domino accersendo, quem si fera evitat, canis insequitur armis conjunctis, et per omnes colles et per omnes campos. Labor noster constitutus in arte: omnis spes in illa: nec tamen te jubeam progredi in medias sedes maris, et experiri altum vasti æquoris. Melius reges rete inter utrumque loci. An loca sint scabra saxis: nam talia expetunt arundines flexiles: at littus purum retia. An mons sublimior

leo pro leone.—72 Idem actum pro actu.—74 Idem Vincula sub; et redeunte opimis.—75 Thuan. Qui laus: Heins. vult Dein, vel Quid.—79 Ms. Vlitii effugitque: Heins. emendat quæ si collatis effugit armis.—80 Vlitii Ms. Insequiturque.—85 Thuan. quoci pro loci. Vlitii, moderabere funem: Aldin. finem; et sic Thuan.—86 Pithœi Ed. non saxis.—87 Pro purum Ms. Vlitii pucrum: unde

NOTE

72 *Actu*] Gall. diceres, *Avec quel air de fierté.*

73 *Compescatque*] Nihil hic mutandum crediderim; imo denotat optime vox ista strenui et generosi equi acrem incessum.

80 *Collatis*] Canem dicit arma sua conferre ad hoc ut a domino suo fera capiatur.

83 *Nec tamen*] Vide Poëtæ membra disjecta.

85 *Inter utrumque*] Ad piscaturam aptum locum dicit non ripam, non altum mare, sed horum medium.

Funem] Pro retibus, synecdochice.

86 *Aspera*] Admoneam, inquit, videas, num loca saxis scateant, &c.

87 *Purum*] Quod sine rupibus,

In mare. Nam varie quidam fugiuntque petuntque.
Num vada subnatis imo viridentur ab herbis. 90

* *

Objectetque moras, et molli serviat algæ.
Descripsit sedes varie Natura profundi:
Nec cunctos una voluit consistere pisces.
Nam gaudent pelago, quales Scombrigue, Bovesque,
Hippuri celeres, et nigro tergo Milvi; 95
At pretiosus Helops, nostris incognitus undis;
Ac durus Xiphias, ictu non mitior ensis:
Et pavidi magno fugientes agmine Thunni:
Parva Echeneis adest (mirum) mora puppibus ingens:
Tuque comes ratium, tractique per æquora sulci, 100

derolvat umbras horridas in æquor: nam quidam diverse fugiunt et accedunt. An vada viridentur ab herbis imo succrescentibus... Et objiciat moras, et obsecundet teneræ algæ. Natura instituit diverse sedes maris: nec voluit omnes pisces una permanere. Nam nonnulli lætantur alto, quales scombri, et boves, hippuri veloces, et milvi atro corio; et præclarus helops ignotus nostro mari; ac durus xiphias, non lenior ictu gladii; et thunni timidi fugientes magno agmine: exigua echeneis invenitur (mirum) mora maxima navibus: tuque comes navium, pompile, qui sectaris

//////////

vir doctus intelligit pulchrum, vel curvum.—88 Heins. Non mons.—90 Idem Non vada.—92 Vulg. Oblectetque moras.—94 Vlitius legit gaudent pelago Squali Scrombique.—98 Pro Thunni Vlitii Ms. Dumni.—99 Idem Parva Etheneir: F.

NOTÆ

saxis, &c.

91 *Serviat*] Loquitur credo de herbis quibusdam algam sustinentibus; quibus impediatur rete.

Algæ] Vilis est herba, maris ejectamentum.

94 *Pelago*] Id est, profundo mari.

Scombrigue] *Maquereau* dicitur nostris.

Bovesque] De his Ælianus, aliisque plurimis; quem ea de re consulere licet, si libet.

95 *Hippuri*] Ab equo, etymologia Græca, nomen accepit hic piscis, pinna a capite ad caudam, equinæ caudæ similitudine, deducta.

Milvi] Est Milvus piscis quidam, qui saltu supra mare sese attollens

Milvi avis in morem videtur volare.

96 *Helops*] Delicatissimi cibi esse dicitur, quem male cum Acipensere quidam confuderunt.

97 *Xiphias*] Latine Gladius dicitur, ex cetorum genere, rostro acuto, superiore maxilla ensiformi.

98 *Thunni*] Piscis est qui mense Maio copiosissime in freto Gaditano, quo ex Oceano illo tempore irrumpit, ab Hispanis capitur, et in varias terras cadis asservatus mittitur.

99 *Echeneis*] Remoram Latini dixerunt, quem piscem navibus moram afferre fabulati sunt: quanquam qui sit, et quæ ejus notæ, ab auctoribus, varia tradentibus, non definitum.

Qui semper spumas sequeris, Pompile, nitentes :
 Cercyrosque ferox, scopulorum fine moratus :
 Cantharus, ingratus succo : tum concolor illi
 Orphas, cæruleaque rubens Erythinus in unda :
 Insignis Sargusque notis, insignis et alis : 105
 Et superaurata Sparulus cervice refulgens ;
 Et rutilus Pagur, et fulvi Synodontes, et ex se
 Concipiens Channe, gemino fraudata parente.
 Tum viridis squamis, parvo Saxatilis ore,
 Et rarus Faber, et pictæ Mormyres, et auri 110
 Chrysophrys imitata decus : tum corpõris Umbræ

semper spumas albas sulci ducti per maria: et cercyros vehemens habitans oras rupium: cantharus injucundus succo: tum orphas illi concolor, et erythinus rubens in aqua cærulea: et sargus egregius maculis, et egregius alis: et sparulus splendens cervice superaurata; et pagur rutilus, et fulvi synodontes et channe concipiens ex se destituta utroque parente. Tum saxatilis viridis squamis, ore exiguo, et rarus faber, et mormyres pictæ, et chrysophrys simulans decus auri: tum umbræ corpõris

Parva et Echeneis, mirum.—100 Vlitii Ms. factique per æq.—102 Idem Cercyrosque.—104 Alii Erythinus.—109 Gesnerus legit Tum viridis Teragus parvo

NOTÆ

101 *Pompile*] Hic Neptuno sacer creditus, quod ad portum usque naves sequatur. Sed de his alii ex professo, quorum compilare scrinia non videtur utile.

104 *Orphas*] Cito hunc adolescere scripsit Giscaferius, ut ultra biennium vitam non proferat; quem tamen dissectum diu viverescripsit Aristoteles.

Rubens Erythinus] Qui ideo Latinis *Rubellio* dictus.

105 *Sargusque*] Fere in Ægyptio mari nascitur, auctore Festo. Bis parere, vere et autumno dicitur, pluresque habere uxores, quarum causa certamina init.

106 *Sparulus*] Auratæ simillimum, adeo ut etiam piscatoribus imponat, rotundiore tamen, minore et magis compresso corpore, scripsit Giscaferius. Quem de his vide.

107 *Pagur*] Græcis πάργος, seu φάργος, a voracitate dicitur.

Synodontes] Synodus, untis, Latinis *Dentix*; cui nomen ab extantibus dentibus impositum.

Ex se concipiens] Idem tradit Plinius.

108 *Gemino fraudata*] Omnino, siquidem ex se concipiat, patrem non habebunt, matre sola nati.

110 *Faber*] Gall. *Dorée*. Romani *pesce S. Pietro*. Qui captus grunnit suum more.

Mormyres] Hunc lineis pullis parallelis in lateribus insignem scribit Giscaferius.

111 *Chrysophrys*] Aurata est, quem cum Fabro cave confundas. Hic piscis est timidissimus, littoralis et marinus, qui æstate, mediis fervoribus capitur, aliis temporibus latet.

Umbræ] Piscis est carnivorus et solivagus, suo natatu ita oculos effugiens, ut umbra verius quam piscis inventibus appareat.

Liventis, rapidique Lupi, Percæque, Tragique.
 Quin laude insignis caudæ Melanurus, et ardens
 Auratis Muræna notis, Merulæque virentes,
 Immitisque suæ Conger per vulnera gentis ; 115
 Et capitis duro nociturus Scorpious ictu,
 Ac nunquam æstivo conspectus sidere Glaucus.
 At contra herbosa pisces laxantur arena,
 Ut Scarus, epastas solus qui ruminat escas ;
 Fœcundumque genus Mænæ, Lamiroisque, Smarisque, 120
 Atque immunda Chromis, merito vilissima Salpa.
 Atque avium dulces nidos imitata sub undis,
 Et Squalus, et tenui suffusus sanguine Mullus :
 Fulgentes Soleæ candore, et concolor illis
 Passer, et Adriaco mirandus littore Rhombus : 125
 Tunc Epodes lati, tum molles tergo Ranæ.
 Extremi parent *
 *
 *

lividi, et lupi celeres, et percæ et tragi. Quin egregius melanurus honore caudæ, et muræna ardens maculis auratis, et merulæ virides, et congrus sævus per plagas sui generis ; et scorpius offuturus duro ictu capitis, et glaucus nunquam visus sidere æstivo. At contra pisces natant in arena herbosa, ut scarus qui solus ruminat cibos absuntos, et mænæ genus fœcundum, et lamiros et smaris, atque chromis sordida, salpa jure contentissima : atque phicis imitata dulces nidos volucrum sub aquis, et squalus, et mullus suffusus sanguine subtili : soleæ nitentes albore, et passer concolor illis, et rhombus mirandus littore Adriaco : tum epodes lati, tum ranæ teneræ cute.

Saxat.—115 Pro Conger Pithæus ex Ms. edidit Cancer. Vlitius reliqua emendat suæ...per vuln. chelæ.—116 Ciacconus legit *Et captus duro*. Multi Scorpio jactu.—118 Ms. Vlitii pisces luxantur.—119 Mss. ruminet.—120 Ms. Vlitii et Pithæi Mænæ Lamiroisque : vulg. Menerelamiroisque.—122 Ex Plinio Vlitius emendat *Atque avium Phycis nid. &c.*—123 Alii *Et squamas tenui*.—126 Ms. Vlitii *Tunc lepores lati*.—127 Aldin. *Extremi pas**. Ms. Vlitii et Thuan.

NOTÆ

- 112 *Percæque*] Notissimus piscis, cujusmodi etiam in fluviis habemus, saporis jucundissimi.
- 113 *Insignis*] Nigricantem scripsit Oppianus.
- 115 *Conger*] Congrus etiam dicitur, Anguillæ non absimilis.
- 116 *Scorpious*] Venenatus est ejus ictus.
- 117 *Æstivo*] Canicula, scilicet.
- 118 *Laxantur*] Id est, in illa arena soluti vivunt.
- 122 *Dulces*] Vide clariss. Heinsii notas.
- 124 *Soleæ*] Gall. *Sole*, Piscis cibi notissimi et delicatissimi.
- 125 *Mirandus*] Quia figura romboide, seu quatuor laterum.

Lubricus et spina nocuus non Gobius ulla,
 Et nigrum niveo portans in corpore virus
 Loligo, durique Sues, sinuosaque Caris :
 Et tam deformi non dignus nomine Asellus :
 Tuque peregrinis, Acipenser, nobilis undis.

130

* * * * *

Ultimi parent . . . Lubricus gobius et nulla spina nocens, et loligo gestans virus atrum in corpore candido, et duri sues, et caris sinuosa : et asellus immeritus nomen tam turpe : et tu, acipenser, præcellens in aquis peregrinis.

//////////

pareuc*. A. *parcus*.—130 *dirique sues* passim citat Gesnerus. Multi *sinuosaque Ces**. unde conj. alii *Cestra* ; alii *Thressa* ; alii *serpens* : libri scripti *Caris*.

NOTÆ

128 *Gobius*] *Gouion* Gall. suavissimi cibi pisciculus, etiam fluviatilis.

129 *Virus*] Nigrum dicit sanguinem ; quem atramentum vocant.

130 *Loligo*] Piscis est, cujus generis, ut scribit Plinius, tanta multitudine mari evolant, ut navigia submergant.

131 *Asellus*] *Merlue* dicitur Gallis.

132 *Acipenser*] Sturio etiam dicitur, Gall. *Esturgeon*, jucundissimi saporis cibus.

Nobilis] Quia non tam grati saporis qui ad hæc nostra maria adnatant, quam quos forte apud Pontum gustaverat Poëta.

E P I C E D I O N

DRUSI CÆSARIS,

ET

NUX, ELEGIA,

QUÆ OVIDIO DUBIE ASCRIBUNTUR.

A. SABINI

EPISTOLÆ TRES,

QUÆ

PENELOPÆ, PHYLLIDI, ET CENONÆ NASONIANIS

RESPONDENT.

INCERTI AUCTORIS
CONSOLATIO
AD
LIVIAM AUGUSTAM,
DE
MORTE DRUSI NERONIS,
FILII EJUS,
QUI IN
GERMANIA MORBO PERIIT.

VISA diu felix, mater modo dicta Neronum,
Jam tibi dimidium nominis hujus abest.
Jam legis in Drusum miserabile, Livia, carmen.
Unum, qui dicat jam tibi, Mater, habes.
Nec tua te pietas distendit amore duorum: 5
Nec posito filii nomine, dicis; Uter?
Et quisquam leges audet tibi dicere flendi?
Et quisquam lacrymas temperat ore tuas?
Hei mihi, quam facile est (quamvis hic contigit omnes)
Alterius luctu fortia verba loqui! 10

2 Scaligeri, Pithœi, Mycilli, et Bersmanni Edd. *adest*, ut et veteres: sed jam Pithœus restituit *abest*.—5 Heins. *se pietas*. Quædam editiones *amore*

Scilicet exiguo percussa es fulminis ictu ;
 Fortior ut possis cladibus esse tuis.
 Occidit exemplum juvenis venerabile morum :
 Maximus ille armis, maximus ille toga.
 Ille modo eripuit latebrosas hostibus Alpes, 15
 Et titulum belli dux, duce fratre, tulit.
 Ille genus Suevos acre, indomitosque Sygambros
 Contudit, inque fugam barbara terga dedit :
 Ignotumque tibi meruit, Romane, triumphum ;
 Protulit in terras imperiumque novas. 20
 Solvere vota Jovi, fatorum ignara tuorum,
 Mater, et armiferæ solvere vota Deæ,
 Gradivumque patrem donis implere parabas ;
 Et quoscumque coli jusque piumque Deos.
 Maternaque sacros agitabas mente triumphos : 25
 Forsitan et curæ jam tibi currus erat.
 Funera pro sacris tibi sunt ducenda triumphis,
 Et tumulus Drusum pro Jovis arce manet.
 Fingebas reducem ; præceptaque mente fovebas
 Gaudia ; et ante oculos jam tibi victor erat. 30
 Jam veniet : jam me gratantem turba videbit :
 Jam mihi pro Druso dona ferenda meo.
 Obvia progrediar, felixque per oppida dicar ;
 Collaque et hoc oculos illius ore premam.
 Talis erit : sic occurret : sic oscula junget : 35
 Hoc mihi narrabit : sic prior ipsa loquar.
 Gaudia vana foves : spem pone, miserrima, falsam.
 Desine de Druso læta referre tuo.
 Cæsaris illud opus, voti pars altera vestri,
 Occidit. Indignas, Livia, solve comas. 40
 Quid tibi nunc mores presunt, actumque pudice
 Omne ævum, et tanto tam placuisse viro ?

tuorum.—6 Francius volebat *quæris, Uter.*—13 Med. *memorable morum.*—
 24 Alii *coli est*: sed *est* abest a vett. Edd.—29 Vulg. *perceptaque*: Francius
præceptaque præfererat.—34 Vulg. *Collaque et os oculosque*: libri scripti cum
 priscis edd. partim *osque oculosque*, partim *os oculos*; unde Heins. *hos oculos*,
 vel *hoc oculos*.—37 Alii *gaudia magna.*—39 Plurimi *veluti pars altera*: Heins.

- * Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum, *
 Ultima sit laudes inter ut illa tuas ?
- Quid tenuisse animum contra sua sæcula rectum ; 45
 Altius et vitiis exeruisse caput ?
- Nec nocuisse ulli, et fortunam habuisse nocendi ?
 Nec quenquam nervos extimuisse tuos ?
- Nec vires errasse tuas Campoque Foroque ;
 Quamque libet citra constituisse domum ? 50
- Nempe per hos etiam Fortunæ injuria mores
 Regnat ; et incerta est hic quoque nixa rota.
- Hic quoque sentitur : ne quid non improba carpat,
 Sæviti ; et injustum jus sibi ubique facit.
- Scilicet immunis si luctus una fuisset 55
 Livia, Fortunæ regna minora forent ?
- Quid ? si non habitu sic se gessisset in omni,
 Ut sua non essent invidiosa bona ?
- Cæsaris adde domum : quæ certe, funeris expers,
 Debuit humanis altior esse malis. 60
- Ille vigil, summa sacer ille locatus in arce,
 Res hominum ex tuto cernere dignus erat.
- Nec fieri ipse suis, nec quenquam flere suorum ;
 Nec, quæ nos patimur vulgus, et ipse pati.
- Vidimus erepta mœrentem stirpe Sororis. 65
 Luctus, ut in Druso, publicus ille fuit.
- Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, sepulcro :
 Et cepit generos jam locus ille duos.
- Vix posito Agrippa tumuli bene janua clausa est :
 Perficit officium funeris, ecce, soror. 70
- Ecce, ter ante datis, jactura novissima, Drusus
 A magno lacrymas Cæsare quartus habet.
- Claudite jam, Parcæ, nimium reserata sepulcra ;
 Claudite : plus justo jam domus ista patet.

castigat voti.—42 Edd. *priscæ jam placuisse*.—43 *Meruisse pro inviolata* quidam Mss.—50 Pro *quamque* Pithæus vult *quaque* ; Heins. quoque *continuisse modum*.—52 Edd. *priores regnet*.—53 Heins. *neu quid*.—54 Idem quoque *iniqua facit*.—61 *Sacer ipse* Edd. *priscæ cum membris*. Heins. vult *summa patriæ ille loc*.—70 Lipsius legit *Percipit officium*.—75 Pro *incassum* pr. Ed.

- Cedis ; et incassum tua nomina, Druse, levantur. 75
 Ultima sit fati hæc summa querela tui.
 Iste potest implere dolor vel sæcula tota,
 Et magni luctus obtinuisse locum.
 Multi in te amissi : nec, cui tot turba bonorum,
 Omnis cui virtus contigit, unus eras. 80
 Nec genitrice tua fœcundior ulla parentum :
 Tot bona per partus quæ dedit una duos.
 Heu ! par illud ubi est, totidem virtutibus æquum ?
 Et concors pietas, nec dubitatus amor ?
 Vidimus, attonitum fraterna morte, Neronem 85
 Squalida promissa flere per oꝛa coma,
 Dissimilemque sui, vultu profitente dolorem :
 Hei mihi, quam toto luctus in ore fuit ?
 Tu tamen extremo moriturum tempore fratrem
 Vidisti : lacrymas vidit et ille tuas. 90
 Affigique suis moriens tua pectora sensit,
 Et tenuit vultu lumina fixa tuo :
 Lumina, cœrulea jam jamque natantia morte,
 Lumina, fraternas jam subitura manus.
 At miseranda parens suprema neque oscula fixit, 95
 Frigida nec fovit membra tremente sinu.
 Non animam apposito fugientem excepit hiatu ;
 Nec traxit cæsas per tua membra comas.
 Raptus et absenti, dum te fera bella morantur,
 Utilior patriæ, quam tibi, Druse, tuæ. 100
 Liquitur ; ut quondam, Zephyris et solibus ictæ
 Solvuntur teneræ, vere tepente, nives.
 Te queritur, casusque malos, irrisaque tales, *
 Accusatque annos, ut diuturna, suos.

in longum.—79 Heins. scribit *nec cui tot turba* ex variis Lectionibus Johannis Rutgersii : vulg. *nec tu tot verba*. Scaliger legebat *nam cui tot turba*.—82 Pro *quæ dedit* Heins. *edidit*.—86 Vulg. *Pallida promissa*. In ed. Veneta *permissa*.—87 Pro *dolorem* Heins. *colorem*.—88 Alii *in orbe fuit*.—91 Heins. malebat *Affligique* ; quia *lumina fixa* sequitur.—93 In prior. Edd. *jam jam natantia*.—95 Duæ Edd. *oscula fregit* : Heins. conj. *legit*.—96 Vulg. *Frig. nec movit* : at Heins. alique *fovit*.—98 Med. *cæsas* : vulg. *cæcas*.—103 Locus, ut critici putant corruptus et mendosus. Combianus liber *casusque etiam derisa malignos* : Heins. vult *casusque malos, irrisaque vota* : Cuperus *irrisaque tabet*. Gangræus

- Talis in umbrosis, mitis nunc denique, sylvis 105
 Deflet Threicium Daulias ales Ityn :
 Halcyonum tales ventosa per æquora questus
 Ad surdas tenui voce sonantur aquas.
 Sic plumosa novis plangentes pectora pennis
 CEniden subitæ concinuistis aves. 110
 Sic flevit Clymene : sic et Clymeneides, alte
 Cum juvenis patriis excidit ictus equis.
 Congelat interdum lacrymas, duratque, tenetque,
 Suspensasque oculus fortior intus agit.
 Erumpunt, iterumque gravant gremiumque sinusque, 115
 Effusæ gravidis uberibusque genis.
 In vires abiit flendi mora : plenior unda
 Defluit, exigua si qua retenta mora.
 Tandem, ubi per lacrymas licuit, sic flebilis orsa est,
 Singultu medios impediante sonos. 120
 Nate, brevis fructus, duplicis sors altera partus,
 Gloria confectæ, nate, parentis, ubi es ?
 Sed neque jam duplicis, neque jam sors altera, partus,
 Gloria confectæ nunc quoque matris, ubi es ?
 Heu ! modo tantus, ubi es ? tumulo portaris et igni. 125
 Hæc sunt in reditus dona paranda tuos ?
 Siccine dignus eras oculis occurrere matris ?
 Sic ego te reducem digna videre fui ?
 Cæsaris Uxori si talia dicere fas est ;
 Jam dubito, magnos an rear esse Deos. 130
 Nam quid ego admisi ? quæ non ego numina cultu,
 Quos ego non potui demeruisse Deos ?
 Hic pietatis honos ? artus amplector inanes.
 Et vorat hos ipsos flamma rogosque sinus.

ad Juv. x. 251. hunc versum citat hoc modo : *Te quer. casusque malos invisaeque fata: Roverius maluit irrisaque clamat. Alii aliter.—111 Vulg. alto: Rutger-sius altæ; at libri scripti alte.—114 Vulg. oculis fortior ictus.—115 Pro gra-vant Burm. vult lavant. Edd. priores gemitumque sinumque: Bersman. fremi-tumque.—119 Sed flebilis Scalig. Pithœi aliæque edd.—122 Edd. vett. Gloria conspectæ.—125 Mss. Combii Qui modo tantus eras: Heins. conj. Heu modo quantus ubi es?—132 Idem, Quos ego non fovi, demeruique Deos.—134 Libri vett. Evocat hos ipsos. Vulg. quoque rogosque suos; at Rutgersius suos: Com-*

- Tene ego sustineo positum scelerata videre ? 135
 Tene meæ poterunt ungere, nate, manus ?
 Nunc ego te infelix summum teneoque tuorque ?
 Effingoque manus ? oraque ad ora fero ?
 Nunc primum aspiceris consul victorque parenti ?
 Sic mihi, sic miseræ nomina tanta refers ? 140
 Quos primum vidi fasces, in funere vidi :
 Et vidi eversos, indiciumque mali.
 Quis credat ? matri lux hæc mœstissima venit,
 Qua natum in summo vidit honore suum.
 Jamne ego non felix ? jam pars mihi rapta Neronum, 145
 Materni celebrer nomine Drusus avi ?
 Jamne meus non est, nec me facit ille parentem ?
 Jamne fui Drusi mater ? et ipse fuit ?
 Nec cum victorem referetur adesse Neronem,
 Dicere jam potero, Major, an alter, adest ? 150
 Ultima contigimus : jus matris habemus ab uno.
 Unius est munus, quod tamen orba negor.
 Me miseram ! extimui, frigusque per ossa cucurrit.
 Nil ego jam possum certa vocare meum.
 Hic meus ecce fuit : jubet hic de fratre vereri. 155
 Omnia jam metuo : fortior ante fui.
 Sospite te saltem moriar, Nero, tu mea condas
 Lumina, et excipias hanc animam ore pio.
 Atque utinam Drusi manus altera, et altera fratris,
 Formarent oculos, comprimerentque, meos ! 160
 Quod licet, hoc certe tumulo ponemur in uno,
 Druse : neque ad veteres conditus ibis avos.
 Miscebor cinerique cinis, atque ossibus ossa.
 Hanc lucem celeri turbine Parca neat !
 Hæc et plura refert : lacrymæ sua verba sequuntur, 165
 Oraque nequicquam per modo questa fluunt.

bii Liber *sinus*.—138 Alii *Affigoque manus*.—141 Meliores *Quos* : Rutgersius *Quum* : edd. priscae *Quo*.—142 Multi volunt *inversos* ; Heins. *Sed vidi aversos*.—143 *Mœstissima* ed. postrema Aldi : vulgo *carissima*.—144 *Quæ natum* ed. Bersman.—146 Ed. Gryphii minor *Materno celebrer*.—147 Heins. *nec me vocat*.—149 Vett. *referetur* : vulg. *referatur*.—161 Heins. scribendum putat *o certe*.

- Quin etiam corpus, matri vix vixque remissum,
 Exequiis caruit, Livia, pæne suis.
- Quippe ducem arsuris exercitus omnis in armis,
 Inter quæ periit, ponere certus erat. 170
- Abstulit invitis corpus venerabile Frater ;
 Et Drusum patriæ, quod licuitque, dedit.
- Funera ducuntur Romana per oppida Drusi ;
 (Heu facinus !) per quæ victor iturus erat.
- Per quæ deletis Rhætorum venerat armis. 175
- Hei mihi, quam dispar huic fuit illud iter !
 Consul init fractis mœrentem fascibus Urbem.
- Quid faceret victus, sic ubi victor init ?
- Mœsta domus plangore sonat, cui figere lætus
 Parta sua dominus voverat arma manu. 180
- Urbs gemit, et vultum miserabilis induit unum ;
 Gentibus adversis forma sit illa, precor !
- Incerti clauduntque domos, strepitantque per urbem ;
 Hic illic pavidi clamque palamque dolent.
- Jura silent, mutæque tacent sine vindice leges : 185
- Aspicitur toto purpura nulla foro.
- Dique latent templis : neque iniqua ad funera vultus
 Præbent : nec poscunt thura ferenda rogo.
- Obscuros delubra tenent : pudet ora colentum
 Aspicere, invidiæ, quam meruere, metu. 190
- Atque aliquis de plebe pius pro paupere nato
 Sustulerat timidus sidera ad alta manus :
- Jamque precaturus, Quid ego autem credulus, inquit,
 Suscipiam in nullos irrita vota Deos ?
- Livia, non illos pro Druso Livia movit. 195
- Nos erimus magno maxima cura Jovi ?

—168 Alii *pæne suis*.—170 Rutgers. *Inter quæ periit*: vulg. *Inter quæque ruit*: nonnulli vett. *Inter quæque ruens*.—172 Vulg. *Et Drusum prunæ*: sed plerique veteres *primæ*; nisi quod Combianus cum duabus vetustis Edd. *patriæ*. Francius item legebat *quem licuitque*.—177 Vett. nonnulli *Consul init*; at vulg. *Consuluit*. Norisius ad Cenotaph. Pisan. Dissert. III. c. 2. legit *Cum subiit*.—184 Vett. Edd. *Hic illi*.—185 Pro *tacent* Heins. et Francius malebant *jacent*; ut illud Metam. I. 149. *Victa jacet pietas*.—187 Francius, *Di latitant*.—

- Dixit : et iratus vota insuscepta reliquit ;
 Duravitque animum, destituitque preces.
 Obvia turba ruit : lacrymisque rigantibus ora
 Consulis erepti publica damna refert. 200
 Omnibus îdem oculi ; par est concordia flendi.
 Funeris exequiis adsumus omnis Eques.
 Omnis adest ætas : mœrent juvenesque senesque ;
 Ausoniæ matres, Ausoniæque nurus.
 Auctorisque sui præfertur imagine mœsta, 205
 Quæ victrix templis debita laurus erat.
 Certat onus lecti generosa subire juvenus :
 Et studet officio sedula colla dare.
 Et voce et lacrymis laudasti, Cæsar, alumnum ;
 Tristia cum medius rumperet orsa dolor. 210
 Tu letum optasti, Dis aversantibus omen,
 Par tibi : si sinerent te tua fata mori.
 Sed tibi debetur cœlum : te, fulmine pollens,
 Accipiet cupidi regia magna Jovis.
 Quod petiit, tulit ille ; tibi ut sua facta placerent : 215
 Magnaque laudatus præmia mortis habet.
 Armatæque rogum celebrant de more cohortes :
 Et pedes exequias reddit equesque duci.
 Te clamore vocant iterumque iterumque supremo.
 At vox adversis collibus icta redit. 220
 Ipse pater flavis Tiberinus inhorruit undis :
 Sustulit et medio nubilus amne caput.
 Tum salice implexum, muscoque et arundine, crinem
 Cœruleo magna legit ab ore manu :
 Uberibusque oculis lacrymarum flumina misit : 225
 Vix capit adjectas alveus altus aquas.

193 Plerique vett. *ego autem* : vulg. *ego jam*.—207 Vulg. *Certat onus luctu* : unus vetus liber, et Naugerius *lecti*.—210 Duo Mss. *ora dolor* : totidem alii et pr. Ed. *oasa dolor* ; alii *orso*.—212 Heins. *Par sibi*.—215 Vulg. *Quid petiit ? vult ille* : libri veteres *Quod petiit*. Nostra lectio placet Heinsio, quam et habet Naugerius cum uno antiquo cod. Lipsius, *Quod petii, tulit ille*. Pro *placere*nt Burm. Sec. *vult probaret*.—218 Pithæus, *Ac pedes* ; libri vett. *Ast* ; quidam *At*.—221 Vulg. *adhorruit undis* ; tres libri *abhorruit* ; unus *inhorruit*.—222 *Et medio* priscæ edd. vulg. *e medio* : Combianus, *Et tulit e medio* ; Heins. *Extulit et med*.—224 Plurimi edd. *Cærulea*, nam habent distinctionem post

- Jamque rogi flammam extingueret fluminis ictu,
 Corpus et intactum tollere, certus erat.
 Sustentabat aquas, cursusque inhibebat equorum,
 Ut posset toto proluere amne rogam. 230
 Sed Mavors templo vicinus, et accola Campi,
 Tot dixit siccis verba nec ipse genis :
 Quanquam amnes decet ira ; tamen, Tiberine, quiescas :
 Non tibi, non ullis, vincere fata datur.
 Iste meus periit : periit arma inter et enses : 235
 Et dux pro patria : funere causa latet.
 Quod potui tribuisse, dedi : victoria parta est.
 Auctor abît operis, sed tamen extat opus.
 Quondam ego tentavi Clothoque duasque sorores,
 Pollice quæ certo pensa severa trahunt, 240
 Ut Remus Iliades et frater conditor Urbis
 Effugerent aliqua stagna profunda via.
 De tribus una mihi, Partem accipe, quæ datur, inquit,
 Muneris : ex istis, quod petis, alter erit.
 Hic tibi ; mox Veneri Cæsar promissus uterque. 245
 Hos debet solos Martia Roma Deos.
 Sic cecinere Deæ : nec tu, Tiberine, repugna,
 Irrite ; nec flammam amne morare tuo.
 Nec juvenis positi supremos destrue honores.
 Vade age, et admissis labere pronus aquis. 250
 Paret : et in longum spatiosas explicat undas ;
 Structaque pendenti pumice tecta subit.
 Flamma diu cunctata caput contingere sanctum,
 Erravit posito lenta sub usque toro.
 Tandem ubi complexa est sylvas, alimenta que sumsit, 255
 Æthera subjectis lambit et astra comis.

crinem: vulg. *Cœruleum*.—226 Conj. Heins. *alveus arctus*; Burma. *amplus*.—
 227 Rutgers. *fluminis auctu*; Heins. *actu*; Francius, *unda*.—229 Conj. Heins.
Sustentabat atrox—inhibebat in æquor: unus liber vetus, *inhib. aquarum*.—
 234 Vett. libri *non nullis*; Heins. *aliis*, vel *ulli*.—235 Vulg. *periitque arma*.—
 236 Scaliger, *Et lux proh! patriæ funere clausa latet*. Omnes vett. *funera*:
 unus etiam *patriæ*; unde Heins. *Et lux proh! patriæ lumine cassa latet*. Burma.
vult causa patet.—240 Vett. edd. *Impia quæ certo pollice pensa trahunt*.—
 248 Vulg. *Irrita*.—250 *et immissis veteres omnes*.—252 Edd. vett. *Structa-*
que.—254 Vett. *sibi usque*; pro quo Heins. *subitque*, monente Lipsio; *subitque*

Qualis in Herculeæ colluxit collibus Œtæ,
 Cum sunt imposito membra cremata Deo.
 Uritur heu decor ille viri, generosaque forma,
 Et faciles vultus ; uritur ille vigor ! 260
 Victricesque manus, facundaque principis ora,
 Pectoraque, ingenii magna capaxque domus !
 Spes quoque multorum flammis uruntur in îsdem.
 Iste rogos miseræ viscera matris habet.
 Facta ducis vivent, operosaque gloria rerum. 265
 Hæc manet : hæc avidos effugit una rogos.
 Pars erit historiæ, totoque legetur in ævo :
 Seque opus ingeniis carminibusque dabit.
 Stabis et in rostris tituli speciosus honore ;
 Causaque dicemur nos tibi, Druse, necis. 270
 At tibi jus veniæ superest, Germania, nullum.
 Postmodo tu pœnas, barbare, morte dabis.
 Aspiciam regum liventia colla catenis ;
 Duraque per sævas vincula nexa manus :
 Et tandem trepidos vultus : inque illa ferocum 275
 Invitis lacrymas decidere ora genis.
 Spiritus ille minax, et Drusi morte superbus,
 Carnifici in mœsto carcere dandus erit.
 Consistam, lætisque oculis, lentusque videbo
 Strata per obsœnas corpora nuda vias. 280
 Hunc Aurora diem, spectacula tanta ferentem,
 Quam primum croceis roscida portet equis.
 Adjice Ledæos, concordia sidera, fratres ;
 Templaque Romano conspicienda foro.
 Quam parvo numeros implevit principis ævo, 285
 In patriam meritis occubuitque senex !
 Nec sua conspiciet (miserum me !) munera Drusus,
 Nec sua pro templi nomina fronte leget.

//////////

Pithœi, et aliæ edd.—260 Plurimæ edd. *Et facilis*: Francius, *graciles*.—
 272 Heins. *barbara, morte*.—274 Francius, *per servas*.—275 *Intrepidus vultus*
 Cod. Bersmanni.—280 Pro *lentusque* vulg. *lætusque*: Heins. *vult lentisque ocu-*
lis lætisque.—282 Multæ edd. *rosida portet*.—288 Unus Heins. *pro templi*:

- Sæpe Nero, illacrymans, submissa voce loquetur :
 Cur adeo fratres, heu sine fratre, Deos ? 290
 Certus eras nunquam, nisi victor, Druse, reverti.
 Hæc te debuerant tempora : victor eras.
 Consule nos, duce nos, duce jam victore, caremus :
 Invenit en tota mœror in urbe locum.
 At comitum squalent immissis ora capillis, 295
 Infelix, Druso sed pia turba suo.
 Quorum aliquis, tendens in te sua brachia, dixit :
 Cur sine me, cur sic incomitatus abis ?
 Quid referam de te, dignissima conjuge Druso,
 Atque eadem Drusi digna parente nurus ? 300
 Par bene compositum ; juvenum fortissimus alter,
 Altera tam forti mutua cura viro.
 Fœmina tu princeps ; tu filia Cæsaris : illi
 Nec minor es magni conjuge visa Jovis.
 Tu concessus amor, tu solus et ultimus illi, 305
 Tu requies fesso grata laboris eras.
 Te moriens, per verba novissima, questus abesse :
 Et mota in nomen frigida lingua tuum.
 Infelix recipis, non quem promiserat ipse :
 Nec qui missus erat : nec tuus ille redit. 310
 Nec tibi deletos poterit narrare Sygambros,
 Ensibus et Suevos terga dedisse suis.
 Fluminaque, et montes, et nomina magna locorum :
 Et si quid miri vidit in orbe novo.
 Frigidus ille tibi, corpusque refertur inane : 315
 Quemque premat sine te, sternitur ecce torus.
 Quo raperis, laniata comas, similisque furenti ?
 Quo ruis ? attonita quid petis ora manu ?
 Hoc fuit Andromache, cum vir religatus ad axem
 Terruit admissos sanguinolentus equos. 320

vulg. præ templi.—289 Alii Nero in lacrymas.—290 Scaliger, Cur adeo, frater, heu sine fratre tuo es?—294 Vulg. in tota : Mycillus hic tota : Med. et tota ; sic et Scal. Alii legunt Invenit tota ; vel etiam Invenis in tota.—302 Heins. vult tam forti.—304 Scalig. Nec minor et. Vulg. etiam jussa Jovis.—305 Burm. vult confessus amor.—308 Francius ad nomen.—314 Idem Et quicquid.—

Hoc fuit Evadne, tunc cum ferienda coruscis
 Fulminibus Capaneus impavida ora dedit.
 Quid mortem tibi moesta rogas? amplexaque natos,
 Pignora de Druso sola relicta tenes? 325
 Et modo per somnos agitaris imagine falsa,
 Teque tuo Drusum credis habere sinu?
 Et subito tentasque manu, sperasque receptum;
 Quæris et in vacui parte priore tori?
 Ille pio (si non temere hæc creduntur) in arvo
 Inter honoratos excipietur avos. 330
 Magnaque maternis majoribus, æqua paternis
 Gloria, quadrijugis aureus ibit equis:
 Regalique habitu, curruque superbus eburno,
 Fronde triumphali tempora vinctus erit.
 Accipient juvenem Germanica signa ferentem 335
 Consulis imperio conspicuumque decus.
 Gaudebuntque suæ merito cognomine gentis;
 Quod solum domito victor ab hoste tulit.
 Vix credent tantum rerum cepisse tot annos.
 Magna viri latum quærere facta locum. 340
 Hæc ipsum sublime ferent: hæc, optima mater,
 Debuerant luctus attenuare tuos.
 Fœmina digna illis, quos aurea condidit ætas,
 Principibus natis, principe digna viro.
 Quid deceat Drusi matrem, matremque Neronis, 345
 Aspice: quo surgas, aspice, mane toro.
 Non eadem vulgusque decent, et lumina rerum.
 Est quod præcipuum debeat ista domus.
 Imposuit te alto Fortuna, locumque tueri
 Jussit honoratum, Livia: perfer onus. 350
 Ad te oculos, auresque trahis: tua facta notamus.
 Nec vox missa potest principis ore tegi.
 Alta mane; supraque tuos exsurge dolores:
 Infragilemque animum, quod potes, usque tene.

319 Priores edd. *ad axes*.—321 Prima Ed. *furibunda coruscis*: Heins. *feriunda*.
 —338 Heins. cum vet. libro *Quod solus*.—347 Burm. conj. *culmina rerum*.—349
 Libri vett. *alte fort*. Vulg. etiam *locumque teneri*; sed Combianus *priscæque*

- An melius per te virtutum exempla petemus, 355
 Quam si Romanæ principis edis opus ?
 Fata manent omnes : omnes expectat avarus
 Portitor : et turbæ vix satis una ratis.
 Tendimus huc omnes : metam properamus ad unam :
 Omnia sub leges mors vocat atra suas. 360
 Ecce necem intentam cœlo, terræque, fretoque,
 Casurumque triplex vaticinantur opus.
 I nunc, et, rebus tanta impendente ruina,
 In te solam oculos et tua damna refer.
 Maximus ille quidem juvenum, spes publica vixit ; 365
 Et, qua natus erat, gloria summa domus.
 Sed mortalis erat : nec tu segura fuisti,
 Fortia progenie bella gerente tua.
 Vita data est utenda : data est sine scœnore nobis
 Mutua, nec certa persoluenda die. 370
 Fortuna arbitriis tempus dispensat iniquis.
 Illa rapit juvenes : sustinet illa senes.
 Quaque ruit, furibunda ruit : totumque per orbem
 Fulminat, et cæcis cæca triumphat equis.
 Regna Deæ immitis parce irritare querendo : 375
 Solicitare animos parce potentis heræ.
 Quæ tamen hoc uno tristis tibi tempore venit,
 Sæpe eadem rebus favit amica tuis.
 Nata quod en alte es, quod foetibus aucta duobus ;
 Quodque etiam magno consociata Jovi : 380
 Quod semper domito rediit tibi Cæsar ab orbe,
 Gessit et invicta prospera bella manu :
 Quod spes implerunt maternaque vota Neronis ;
 Quod pulsus toties hostis utroque duce.
 Rhenus, et Alpinæ valles, et sanguine nigro 385
 Decolor infecta testis Itargus aqua.

Edd. *tueri*.—354 Vulg. *quo potes*.—356 Vetustæ edd. *Quin tu Rom.*—357 Heins. pro *avarus* conj. *Avernus*.—361 Alii *necem in tantam*.—362 Scalig. *Causurumque...vaticinatur*, et sic quidem multi alii.—367 Vett. plerique *mortalis erit* : Heins. *enim*.—371 Vulg. *dispens. ubique* : vett. nonnulli *inique* ; Heins. emendat *iniquis*.—372 Vulg. *sustulit illa*.—379 Plerique *quod es alte* ; alii *alte es* :

- Danubiusque rapax, et Dacius orbe remoto
 * Apulus huic hosti perbreve Pontus iter :
 Armeniusque fugax, et tandem Dalmata supplex,
 Summaque dispersi per juga Pannonii : 390
 Et modo Germanus Romanis cognitus orbis.
 Aspice quot meritis culpa sit una minor.
 Adde quod est absens functus : nec cernere nati
 Semineces oculos sustinuere tui.
 Quique dolor menti lenissimus influit ægræ, 395
 Accipere es luctus aure coacta tuos.
 Prævertitque metus per longa pericula luctum ;
 Tu quibus auditis anxia mentis eras.
 Non ex præcipiti dolor in tua pectora venit,
 Sed per mollitos ante timore gradus. 400
 Jupiter ante dedit fati mala signa cruenti,
 Flammifera petiit cum tria templa manu :
 [Junonisque gravi nocte impavidæque Minervæ,
 Sanctaque et immensi Cæsaris icta domus.]
 Sidera quin etiam cœlo fugisse feruntur ; 405
 Lucifer et solitas destituisse vias.
 Lucifer in toto nulli comparuit orbe,
 Et venit stella non præeunte dies.
 Sideris hoc obitus terris instare monebat ;
 Et mergi Stygia nobile lumen aqua. 410
 At tu, qui superes mœstæ solatia matri,
 Comprecor, illi ipsi conspiciare senex.
 Perque annos diurnus eas fratrisque tuosque ;
 Et vivat nato cum sene mater anus.

~~~~~  
 Bersmannus edidit *quod est alte*.—386 Mycillus conj. *testis it Albis*.—387 *Rapax* est in Combiano et duabus vetustis edd. vulg. *capax*.—388 Burm. conj. *Angulus : hinc h. p. pontis iter*.—391 Vulg. *modo Germani* ; Med. *Germanus*. Burm. Sec. etiam vult *Romano cogn*.—392 Heins. emend. *quot* ; vulg. *quam*.—393 Med. et Combianus *functus* ; plurimi *fætus*.—395 Vulg. *Qui dolor et menti. Levissimus* etiam Pith. et Scalig. edd.—396 Rutgersius, veteresque libri *Accipere es* ; vulg. *acciperes* : ed. minor Gryphii *Accipis en luctus*.—403 Combii Cod. *Junonisque Grais notæ* ; primæ edd. *gradus note*. Cuperus totum locum ita refingit : *Flammifera petiit cum sua templa manu, Junonisque gravis, doctæ impavidæque Minervæ, Sanctaque divini Cæsaris icta domus*. Burm. conj. *Junonisque gravi castæ, impavidæque Minervæ, Signaque divini Cæsaris, icta manu*.—409 Francius malebat *Sideris hic obitum* ; Burm. conj. *hunc obitus*.—410 Vulg. *numen aqua*.

- Eventura precor. Deus excusare priora 415
 Dum volet; a Druso cetera læta dabit.
- Tu tamen ausa potes tanto indulgere dolori:
 Longius ut nolis, heu male fortis, ali. *
- Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,
 Obtulit invitæ cum tibi Cæsar opem: 420
- Admovitque preces, et jus immiscuit illis:
 Aridaque affusa guttura tinxit aqua.
- Nec minor est nato servandæ cura parentis:
 Hic adhibet blandas, nec sine jure, preces.
- Conjugis et nati meritum pervenit ad omnes: 425
 Conjugis et nati, Livia, sospes ope es.
- Supprime jam lacrymas: non est revocabilis istis,
 Quem semel umbrifera navita lintre tulit.
- Hectora tot fratres, tot deflevere sorores;
 Et pater, et conjux, Astyanaxque puer, 430
- Et longæva parens: tamen ille redemptus ad ignes
 Nullaque per Stygias umbra renavit aquas.
- Contigit hoc etiam Thetidi: populator Achilles
 Iliaca ambustis ossibus arva premit.
- Illi cœruleum Panope matertera crinem 435
 Solvit, et immensas fletibus auxit aquas.
- Consortesque Deæ centum, longævaque magni
 Oceani conjux, Oceanusque pater;
- Et Thetis ante omnes: sed nec Thetis ipsa, neque omnes
 Mutarunt avidi tristia jura Dei. 440
- Prisca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit,
 Et flevit populo Cæsar utrumque palam.
- Sed rigidum jus est, et inevitabile mortis.
 Stant rata, non ulla fila renenda manu.
- Ipse tibi emissus nebulosi littore Averni, 445
 Si liceat, forti verba tot ore sonet:

—415 *Et ventura* priscae edd. cum Pith. et Scalig.—417 Heins. vult usque, vel ora potes. Burm. ita refingit, *ausa fores tantum i. d. L. u. nolles, &c.* ubi *fores* pro *fuisses*.—419 Combrianus liber *Quin etiam*. Mycillus quoque pro *fueras* vult *fuervis*.—423 *Servandæ* Combrianus et prim. edd. *servandi* vulg.—441 Med. *quid hæc repeto?*—444 Vulg. *fila tenenda*.—445 Roverius malebat

- Quid numeras annos ? vixi maturior annis.
 Acta senem faciunt : hæc numeranda tibi.
 His ævum fuit implendum, non segnibus annis.
 Hostibus eveniat longa senecta meis. 450
 Hoc atavi monuere mei, proavique Neronēs.
 Fregerunt ambo Punica bella duces.
 Hoc domus ista docet, per te mea, Cæsaris alti.
 Exitus hic, mater, debuit esse meus.
 Nec meritis (quanquam illa juvant magis) abfuit illis, 455
 Mater, honos : titulis nomina plena vides.
 Consul, et ignoti victor Germanicus orbis,
 (Cui fuit heu ! mortis publica causa) legor.
 Cingor Apollinea victricia tempora lauro,
 Et sensi exequias funeris ipse mei. 460
 Decursusque virum notos mihi, donaque Regum,
 Cunctaque per titulos oppida lecta suos.
 Et quo me officio portaverit illa juvenus,
 Quæ fuit ante meum tam generosa torum.
 Denique laudari sacrato Cæsaris ore 465
 Emerui, lacrymas elicuique Deo.
 Et cuiquam miserandus ero ? jam comprime fletus.
 Hoc ego, qui flendi sum tibi causa, rogo.
 Hæc sentit Drusus, si quid modo sentit in umbra.
 Nec tu de tanto crede minora viro. 470
 Est tibi, sitque precor, multorum filius instar :
 Parsque tui partus sit tibi salva prior.
 Est conjux, tutela hominum : quo sospite vestram,
 Livia, funestam dedecet esse domum.

~~~~~

emensus nebulosum littus ; nam vulg. *emissus nebulosum littus*. Med. et Combianus cum pr. Ed. *nebulosi in littore* : Heins. tollit *in* : vel conj. *nebuloso litt.*—446 Edd. priores *Sic liceat*.—450 Vulg. *senecta metu* ; Heins. emendat *meis*, Scaligero etiam probante.—455 Gronovii est emendatio. Alii *meritis quoniam* vel *quicquam* : ulla pro illa : *affuit* vel *obfuit* pro *abfuit* ; Lipsius citat *affuit illis*.—456 Burm. vult *omnia plena*.—458 Vulg. *Qui fuit* ; Mycillus *Quæ fuit* ; Heins. emendat *Cui*.—462 Idem *Victaque p. t. o. lata a ferendo*.—464 Idem conj. *Quæ subiere meum*.—466 Vulg. *Et merui*.—469 Heins. malebat *in umbris*. Burm. Sec. *si quid modo sentiat umbra*.—472 Heins. *it tibi salva* : Francius, *est tibi*.

NUX,

ELEGIA.

SUNT qui asserant, hoc quoque opusculum de Nuce falso ascribi Nasoni. Ego vero, ipsius, non alterius Poëtæ partum esse asseverarim: quod ex dicendi caractere quivis vel mediocriter eruditus deprehendere poterit. Sed (ut ad opusculi ipsius argumentum deveniam) inducit Poëta arborem nucem, quæ in publica via stabat, conquerentem, quod a transeuntibus et viatoribus frequenter saxis feriatur. Et ab hac Nucis querela occasione capta, latenter carpit sui temporis avaritiam ac luxuriam, antiquorumque laudat severitatem et continentiam.

NUX ego juncta viæ, cum sim sine crimine vitæ,
A populo saxis prætereunte petor.
Obruere ista solet manifestos pœna nocentes,
Publica cum lentam non capit ira moram.
Nil ego peccavi: nisi si peccasse vocatur, 5
Annua cultori poma referre suo.
At prius arboribus, tum cum meliora fuere
Tempora, certamen fertilitatis erat.

*Ego nux proxima viæ, cum sim sine probro vitæ, appetor lapidibus a plebe trans-
eunte. Hoc supplicium solet opprimere noxios deprehensos, cum publica ira non
patitur tardam moram. Ego in nulla re deliqui: nisi si deliquisse dicatur, reddere
poma annua suo cultori. At quondam contentio erat de fœcunditate inter arbores,*

---

5 Alii peccare. Pro vocatur alii videtur, vel fatemur, vel fatetur: R. vocetur.

NOTÆ

3 *Obruere*] Obruitor proprie qui vi, ad judices noxius damnandus traha-
subito, multitudine opprimitur. tur.

4 *Lentam*] Qualem esse oportet, si *Capit*] Pro fert, eleganter.

Cum domini memores sertis ornare solebant
 Agricolas, fructu proveniente, Deos. 10
 Sæpe tuas igitur, Liber, miratus es uvas:
 Mirata est oleas sæpe Minerva suas.
 Pomaque læsissent matrem; ni subdita ramo
 Longa laboranti furca tulisset opem.
 Quin etiam exemplo pariebat fœmina nostro; 15
 Nullaque non illo tempore mater erat.
 At postquam platanis, sterilem præbentibus umbram,
 Uberior quavis arbore venit honos;
 Nos quoque frugiferæ (si nux modo ponor in illis)
 Cœpimus in patulas luxuriare comas. 20
 Nunc neque continuos nascuntur poma per annos:
 Uvaque læsa domum, læsaque bacca venit.
 Nunc uterum vitiat, quæ vult formosa videri:
 Raraque in hoc ævo est, quæ velit esse parens.

tum cum tempora fuerunt feliciora. Cum possessores grati solebant decorare corollis Deos agricolas, et fructu nascente. Ergo, Bacche, admiratus es sæpe racemos tuos: Minerva admirata est suas oleas. Poma quoque offendissent matrem, nisi furca longa supposita ramo succumbenti tulisset auxilium. Quin etiam fœmina partus edebat nostro exemplo; et nulla non erat mater illa tempestate. At postquam major honor accessit platanis exhibentibus umbram infœcundam quam ulli arbori; nos etiam fructiferæ, (si nux modo numeror in illis,) cœpimus diffuere in frondes patulas. Nunc neque poma gignuntur per annos assiduos: et uva extenuata fertur domum, et bacca extenuata. Nunc quæ vult videri pulchra, corrumpit uterum: nec plurima est in hoc sæculo, quæ cupiat esse mater. Certe ego securior essem si

—6 Bodl. *referre meo.*—9 Vulg. *Tunc domini.*—10 *Agricolæ* plerumque legitur. Et quidam, *præveniente.*—13 Alii *læsissent matres.* Vulg. *nisi subdita.* Marg. Bersm. *ramis.*—17 Alii *steriles...umbras.*—19 Vulg. *fructiferæ.* R. et duo alii *ponar.*—21 Alii *Nos neque:* Heins. *Hinc neque.*—23 R. et tres alii

NOTÆ

9 *Domini memores*] Dei cujusvis in cuius esset tutela quævis arbor: nam suo Deo olim quæque sacra credebatur; ut vitis Baccho, olea Minervæ, Esculus Jovi.

10 *Proveniente*] Et primitiis quidem; quibus videlicet in proximum annum auferent etiam arborum fœturam.

12 *Oleas*] Cum olivarum pondere gravatæ essent.

13 *Matrem*] Arborem, scil. quam oneri impari furcis sæpe fulcire opus est.

15 *Pariebat*] Ex Bibliis constat etiam ludibrio fuisse olim fœminas quæ nulla prole beatæ essent.

20 *Cœpimus*] In hominum luxum rejicit, quod alternis annis et malignius fructus ferat ipsa, aliæque arbores, hominum stultitiæ servientes.

22 *Læsa*] Quia nec tam magna,

Certe ego, si nunquam peperissem, tutior essem. 25
 Ista Clytæmnestræ digna querela fuit.
 Si sciat hoc vitis, nascentes supprimet uvas :
 Orbaque, si sciat hoc, Palladis arbor erit.
 Hoc in notitiam veniat maloque piroque ;
 Destituent sylvas utraque poma suas. 30
 Quæque sibi vario distinguit poma colore,
 Audiat hoc cerasus, stipes inanis erit.
 Non equidem invideo : numquid tamen ulla feritur,
 Quæ sterilis sola conspicienda coma est ?
 Cernite sinceros omnes ex ordine truncos, 35
 Qui modo nil, quare percutiantur, habent.
 At mihi sæva nocent mutilatis vulnera ramis ;
 Nudaque dejecta cortice ligna patent.

nunquam fetus edidissem. Ista querimonia fuit digna Clytæmnestra. Si vitis hoc noscat, compescet uvas prorumpentes : et arbor Minervæ erit orba, si hoc noscat. Hoc resciscant malus et pyrus ; utraque poma deserent suas arbores. Cerasus, quæ pingit sibi poma diverso colore, hoc accipiat ; erit truncus vacuus. Non equidem invideo : ane tamen ulla petitur, quæ infæcunda insignis est solis frondibus ? Aspiciat ex ordine singulos stipites intactos, qui saltem nihil habent quam-obrem feriantur. At plagæ crudeles mihi officiant, ramis truncatis ; et ligna nuda

Nunc uterus vitii est : Pal. mulier vitio est : Me. uterum servat : Lov. uterus vitis. —25 Jun. Ecce ego.—26 Vulg. Clytæmnestra.—30 Destituant Mor. et alius : Francius volebat Destituet s. u. pæne suas. Post hunc versum in multis codicibus ascripti erant ineptissimi quidam versus, quæ Monachorum sordes facile produunt : Audiat hoc prunus, dare desinet utile munus. Audiat hæc cerasus, stipes inanis erit. Audiet hæc ficus, ficu privabit amicum (vel amicos.) Escule ne parias, ne quoque tu pereas. Fraxinus horroris causam cum vestit honoris. Et hæc ipsa etiam diverso modo leguntur in codicibus, et multa etiam deesse hujus Poëtastri, indicium dabat Junianus codex, ubi inter primum et secundum versum intervallum erat, unde excidisse quædam constat. In aliis erat : Fructus jucundos, qui fert simul et rubicundos Audiat hoc ficus, ficu privabit amicus. Audiat hoc cerasus, &c. In alio post, Audiat hoc prunus, &c. Doctanus excutiet quæ gignit et arida fiet. Contra in Moreti codice a vs. 27. deerant quatuor disticha. Burm.—31 Lov. vestit sua poma.—33 Vulg. nunquam tamen.—35 Unus Cod. Cernite securos.—37 Duo Codd. scæva nocent. Fr. nudatis vulnera.—38 Pro dejecta alii detecto, vel decerpto, vel direpto ; unus delecto :

NOTÆ

nec tam bene nutrita, foliis succum ad se derivantibus.

26 *Clytæmnestræ*] Quæ, cum marito Agamemnonem occidisset, haud immerita ab Oreste filio interfecta est.

27 *Hoc*] Quod scilicet feracibus arboribus damno sint sui fructus.

28 *Palladis arbor*] Olea est, quam

Pallas ex terra eduxit, munus hominibus gratissimum, quando cum Nep- tuno olim certavit.

30 *Sylvas*] Arbores.

33 *Invideo*] A se amolitur, quod fæminarum prope commune est vitium, invidiam.

35 *Ex ordine*] Solent vero in ordi-

Non odium facit hoc, sed spes indulta rapinæ.

Sustineant aliæ poma; querentur idem.

40

Sic reus ille fere est, de quo victoria lucro

Esse potest: inopis vindice facta carent.

Sic timet insidias, qui scit se ferre viator,

Cui timeat: tutum carpit inanis iter.

Sic ego sola petor; soli quia causa petendi est.

45

Frondebis intactis cetera turba virent.

Nam quod habent frutices alii quoque proxima nobis

Fragmina, quæ læso vimine multa jacent;

Non istis sua facta nocent: vicinia damno est.

Excipiunt ictu saxa repulsa meo.

50

Idque fide careat; si non, quæ longius absunt,

Nativum retinent inviolata decus.

cortice detracto aperta sunt. Malevolentia non hoc præstat, sed spes concessa rapinæ. Aliæ ferant poma, conquerentur idem. Sic ille propemodum est reus; de quo victoria potest esse utilitati: facta pauperis carent ultore. Sic viator, qui novit se gestare cui metuat, reformidat insidias: vacuus viam ingreditur securam. Sic ego sola ferior, quia est casu soli ferendi. Reliqua turba virescunt comis illibatis. Nam quod alii frutices habent quoque fragmenta proxima nobis, quæ multa sternuntur fractis virgultis; sua facta non efficiunt istis: vicinitas detrimento est. Excipiunt lapides remissos ictu meo. Atque id nullam fidem inveniat; si quæ longius sunt dissita non servant intacta honorem nativum. Ergo, si sapiant et voces respon-

Fr. *dejecta*.—39 Me. *spes indicta*; alius *illustra*; vulg. *inducta*.—40 R. et alius *querantur*; Lov. *queruntur*.—41 Ex V. *legebat* Heins. *Fit reus ille fere*. In multis etiam *victoria læta*.—44 Vulg. *Quod timeat*; Ma. *Cur tim*. Pro *carpit* Pat. *curris*.—45 N. *soli mihi causa*; alius *quia fructus causa*.—46 Vulg. *turba viret*.—47 Mor. *alii quoque*; vulg. *aliquando*, et quidam *alioquin*.—48 A. *quæ læso*; vulg. *quod læso*; duo vett. *collæso*. In Mor. *quod multo vimine læsa jacent*; unde Heins. *mutilo*. In Lov. *læso vimine juncta*; unde Burm. *trunca jacent*.—

NOTE

nem digeri steriles arbores, quæ frondis et umbræ causa coluntur.

41 *De quo*] 'Non rete accipitri tenditur neque milvio Qui male faciunt nobis; illis, qui nil faciunt, tenditur: Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur: Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest.' Terentius.

42 *Carent*] Quia nihil inde abradi potest.

44 *Cui*] Auro nempe, et id genus aliis, quæ expetit latro.

Tutum] 'Cantabit,' scilicet, 'vacuus coram latrone viator.'

45 *Petendi*] Passive: id est, Cur petar, et lapidibus obruar.

47 *Frutices*] Quibus agros solent obsepere.

Proxima] Id est, ex proximis mihi arboribus decussa.

48 *Vimine*] Ramusculos dicit, lapidum ictu ex arboribus revulsos.

49 *Facta*] Fructus puta, quos ferant ipsæ.

Vicinia] Quia sunt juxta me positæ.

Ergo, si sapiant, et mentem verba sequantur ;
 Devoveant umbras proxima quæque meas.
 Quam miserum est, odium damnis accedere nostris ; 55
 Meque ream nimix proximitatis agi !
 Sed, puto, magna mei est operoso cura colono.
 Invenias, qui det nil mihi, præter humum.
 Sponte mea facilis contemto nascor in agro :
 Parsque loci, qua sto, publica pæne via est. 60
 Me, sata ne lædam, (quoniam sata lædere dicor,)
 Imus in extremo margine fundus habet.
 Non mihi falx nimias Saturnia deputat umbras :
 Duratam renovat non mihi fossor humum.

deant menti ; proxima quæque maledictis insectentur umbras meas. Quam calamitosum est, malevolentiam adjungi nostris detrimentis ; et me accusari nimix propinquitatis ! Sed, arbitror, magna est cura mei agricolæ laborioso. Reperias qui nihil præbeat præter solum. Ultra nascor facilis in agro neglecto : et pars loci, qua sto est propemodum iter publicum. Extremus ager me habet in extrema ora, ne noceam segetibus (quoniam perhibeor nocere segetibus). Falx Saturnia non mihi resecat nimias frondes : fossor non instaurat terram induratam. Quamvis

51 Ed. pr. *Atque fide careant ; Heins. Hacque fide caream.*—55 In uno Cod. *accrescere nostris.*—58 *Vetusta editio cum Med. codice, Invenies quod det nil mihi : alia cum tribus scriptis, Invenias dederit quid mihi : unus, Invenies dederit quid mihi : alius, Inveniat : duo, Inveniat si quid det mihi. Lege, Invenias, qui det nil mihi, præter humum : nam in uno V. Inveniet qui det nil. Heins.*—60 *Alii quo sto.*—63 *O. Nunc mihi. Marg. Bersm. Saturni pro Saturnia.*—

NOTÆ

51 *Idque*] Quod dico, scilicet, a me in proximas arbores redundare injuriam. Atque hic lepidus est ad argumentum inconcussus ingressus ; et ejus vitii dissimulationem quod in nuce est, quæ umbra sua et omnem terræ succum ad se trahendo, magis quam saxa repellendo, propinquas perdit arbores.

53 *Verba sequantur*] Si ipsæ arbores loquantur, et sua de me cogitata proferant.

54 *Devoveant*] Annon ingeniosissime sibi Nux consulit, quæ vicinas arbores amoris specie a se propellens, multam terram suam facit ?

55 *Odium*] Aliarum arborum, scilicet, quæ propter Nucis viciniam la-

pidibus impetitæ, illi male precantur.

56 *Ream*] Cum alias sit vicinia in propinqua parte amicitix, si modo seni Terentiano fides.

57 *Puto*] Ironice loquitur.

61 *Dicor*] Et verum dicitur ; sed acute dissimulat quod negare erat difficile ; ut etiam patienter obtrectationis videatur tolerare injuriam.

63 *Nimias*] Vitis præsertim, multarum insuper arborum vitium est luxuries, quam ferro compescere opus est, ut fructus producant. Nuces non ita solent putari, nisi forte cum fructus earum fustibus aut percicis decutiuntur. Quanquam tamen fit et illud, totumque earum caput rescinditur ; quod certe non parum ad fruc-

Sole licet siccaque siti peritura laborem ; 65
 Irriguæ dabitur non mihi sulcus aquæ.
 At cum maturas fesso nova cortice rimas
 Nux agit ; ad partes pertica sæva venit.
 Pertica dat plenis immitia vulnera ramis ;
 Ne possim lapidum verbera sola queri. 70
 Poma cadunt, mensis non interdicta secundis ;
 Et condis lectas, parca colona, nuces.
 Has puer aut rectus certo dilaminat ictu ;
 Aut pronus digito bisve semelve petit.
 Quatuor in nucibus, non amplius, alea tota est ; 75
 Cum sibi suppositis additur una tribus.
 Per tabulæ clivum labi jubet alter ; et optat,
 Tangat ut e multis quamlibet una suam.

crucier peritura Sole et siti arida ; non mihi exhibebitur sulcus aquæ irriguæ. At cum nux recens ducit rimas cortice scisso ; pertica fera accedit ad partes. Pertica infligit sævas plagas ramis plenis ; ne possim conqueri solos ictus saxorum. Poma decidunt non prohibita bellariis ; et servas nuces collectas, colona tenax. Puer aut decutit certo ictu ordinatas ; aut inclinatus aut semel aut bis appetit digito. Tota alea est in quatuor nucibus, non plus ; cum una imponitur tribus sibi subjectis. Alter cogit volvi per declivitatem tabulæ ; et cupit ut una e multis attin-

64 Heins. pro non vult num.—66 Multi libri succus aquæ ; in tribus erat rivus.—68 Duo libri *pertica longa* ; Pal. *scæva*.—69 N. *Pertica scæva venit, plenis dans v. r.* Fr. *P. dat plenis inimicaque v. r.*—70 Bersm. Ed. *Nec possim* : Lov. *Nec possum*.—72 Mor. *Et comedit* : Jun. *Sed condis*.—73 Vulg. *rectas*, et multi vett. *lectas* : Heins. vult *sectas*. In R. est *rectus*. Multi ex scriptis *dilaminat ictu* ; unde Erasmus *dilaminat* : alii *delineat, divulnerat, disseparat*. Douza *deverberat*.—74 *Pronus* R. et Me. vulg. *pronas*.—78 Alii *quælibet una*.—

NOTÆ

tus copiam et bonitatem confert.

Saturnia] Quæ Saturno et tempori omnia absumentis insigne attributum est.

Umbras] Aut certe frondes et ramos, qui ejus causa sunt. Metonymia est effecti.

67 *Maturas*] Maturitatis indicium. Metonymice.

68 *Nux agit*] Solent nuces, cum maturescunt, ex cortice exteriori sese expedire, qui primo dehiscit seu rimas agit.

71 *Secundis*] Gall. dicimus, *au des-*

sert.

73 *Rectus*] Alii *rectas*, id est, recto ordine dispositas, quem qui frangit inferius digestas pro se capit. Vel per *rectas* castellatim dispositas intellige: qui sunt hodierni quoque puerorum lusus.

74 *Pronus*] Nec placet Dominici, nec placet Erasmi expositio, nec qui sit hic lusus possim dicere: nisi est vulgaris puerulorum, qui nuces in rectum ordinem digestas, alia rotunda volvendo, non impetendo, a linea sua divellunt.

Est etiam, par sit numerus qui dicat, an impar :
 Ut divinatas auferat augur opes. 80
 Fit quoque de creta, qualem cœleste figuram
 Sidus, et in Græcis litera quarta gerit.
 Hæc ubi distincta est gradibus ; qui constitit intus,
 Quot tetigit virgas, tot rapit inde nuces.
 Vas quoque sæpe cavum, spatio distante, locatur ; 85
 In quod missa levi nux cadat una manu.
 Felix, secreto quæ nata est arbor in arvo ;
 Et soli domino ferre tributa potest !
 Non hominum strepitus audit, non illa rotarum :
 Non a vicina pulverulenta via est. 90
 Illa suo, quæcumque tulit, dare dona colono,
 Et plenos fructus annumerare potest.

gat unamquamque suam. Est etiam qui divinet, numerus sit par an impar : ut vaticinator tollat divitias prædictas. Fit quoque figura de creta, qualem sidus cœleste et litera quarta apud Græcos habet. Ubi hæc divisa est gradibus, qui constitit intus tot sumit inde nuces quot attigit virga. Vas quoque cavum apponitur sæpe spatio distante ; in quod nux una decidat jacta manu levi. Arbor beata, quæ crevit in agro remoto ; et potest pendere vectigal uni domino ! illa non audit tumultus hominum, non rotarum : non est pulvere oppressa a via proxima. Illa potest exhibere munera quæcumque produxit suo cultori, et numerare.

81 Aldinæ, et Bersm. Edd. *cœleste figura*.—83 Alii *quæ constitit*.—84 Vulg. *virga, tot capit ipsa nuces* : vetus ed. Cod. R. et Langermanni *tot capit inde* : in A. *tot rapit* ; et Burm. corrigit *virgas*.—87 *In arvo* Ed. pr. et meliores scripti : vulg. *in agro*.—88 Pal. *Quæ soli*.—90 Duo libri *Non est vic.* R. *Non*

NOTE

80 *Augur*] Puerum dicit qui par an impar numerus fuisset nucum quas alius manu aut veste occultasset, feliciter indicavit.
 81 *Qualem*] Trianguli dicit, qualis est sideris quod Græci *Deltoton* vocaverunt, a figura hac Δ sui δέλτα, quod quarta est alphabeti eorum litera.
 83 *Gradibus*] Lineas dicit certis intervallis distinctas, in quibus disponebantur nuces.
 85 *Cavum*] Ut nuces continere possit.
 86 *Levi*] Agili, et ad caute mittendum expedita.
 87 *Secreto*] Procul a via publica.
 88 *Et soli*] Arbor profecto frugi, et bonæ fidei, cui grave sit quod debet non posse reddere ! Atque hinc atrocior videtur in illam injuria.
 89 *Hominum strepitus*] Quo non majus aliud pacificæ malum.
 92 *Annumerare*] Metaphora a debitoribus.
 93 *Maturos nunquam*] Ad foeminarum alludit abortum, quæ earum maxima est infelicitas.
 94 *Ante diem*] Ante tempus datum ad foetus maturitatem.

At mihi maturos nunquam licet edere fœtus ;
 Ante diemque meæ decutiuntur opes.
 Lamina mollis adhuc tenero dum lacte, quod intro est ; 95
 Nec mala sunt ulli nostra futura bono ;
 Jam tamen invenias, qui me jaculentur, et ictu
 Præfestinato munus inane petant.
 Si fiat rapti, fiat mensura relictî ;
 Majorem domini parte, viator, habes. 100
 Sæpe aliquis, foliis ut nuda cacumina vidit,
 Esse putat Boreæ triste furentis opus.
 Æstibus hic, hic me spoliatam frigore credit :
 Est quoque, qui crimen grandinis esse putet.
 At mihi nec grando, duris invisâ colonis, 105
 Nec ventus fraudi, solve, geluve fuit.
 Fructus obest : peperisse nocet : nocet esse feracem.
 Quæque fuit multis, et mihi præda malo est.

plenos fructus. At nunquam possum proferre fœtus maturos ; et divitiæ meæ excutiuntur ante tempus. Dum cortex est adhuc tener lacte molli, quod est intus ; nec damna nostra sunt futura compendio cuiquam ; jam tamen reperias, qui me appetant, et quærant præmium inutile ictu præpropere. Si fiat mensura rapti, et fiat mensura relictî ; viator, habes partem majorem parte possessoris. Sæpe aliquis ut aspexit verticem privatam foliis, credit opus esse luctuosum Aquilonis rapidi. Hic arbitratur me nudatam caloribus, hic frigore : est etiam, qui credat esse vitium grandinis. At neque grando odiosa asperis agricolis, nec ventus, aut sol, aut gelu damno fuit. Fœtus officit : damno est peperisse : obest esse fœcundam. Et præda est mihi

*sibi vic. et omittit est.—91 Ciofanus e Ma. emendat dare poma colono.—93 Ms. Fabricii At mihi maternos.—94 Ed. pr. et duo scripti Ante diem nostræ deji-
 ciuntur : et vulg. percutiuntur.—95 Vulg. tenero est in lacte quod intra est.
 Tenero de lacte quod intro est O. tener et de lacte quod intro est N. tenero de
 lacte quod intus vetus editio, et quinque scripti : tenero de lacte quod intra est,
 duo : teneroque in lacte quod intro est V. Scribo, ut cum superioribus hæc
 cohæreant, Lamina mollis adhuc tenero dum lacte, quod intus, vel, intro est.
 Heins.—97 Invenias meliores scripti ; vulg. invenio. Cod. Mor. qui me ja-
 culetur ; et mox petat : Pal. jaculantur, et petunt.—98 Vulg. nomen inane ;
 et Mor. numen.—100 Pal. domino ; unde Heins. domina parte. Quidam
 etiam habet pro habes.—101 Alii foliis ubi.—102 Vet. ed. cum Med. fre-
 mentis opus.—103 N. Æstibus hic, alius spol. in Mor. Æstibus hic veris ; unde
 Heins. Æstibus hic vernis spol. hic frig. &c.—105 Bo. magnis invisâ.—
 106 Alii ventus damno.—108 Vulg. hæc mihi præda ; alii est mihi pr. malo ;*

NOTÆ

95 *Lamina*] De cortice viridi ex-
 teriori loquitur.

98 *Inane*] Quia nondum in nucleum
 coaluit lac quod intus est.

99 *Si fiat*] Viatores majorem fruc-

tus partem tollere, fraudato Domino,
 queritur.

104 *Crimen*] Quod ita foliis spoli-
 ata fuerim.

Præda malo, Polydore, fuit tibi: præda nefandæ
 Conjugis Aonium misit in arma virum. 110
 Hesperii regis pomaria tuta fuissent:
 Una sed immensas arbor habebat opes.
 At rubus, et sentes tantummodo lædere natæ,
 Spinaque vindicta cetera tuta sua est.
 Me, quia nec noceo, nec obuncis vindicor hamis; 115
 Missa petunt avida saxa proterva manu.
 Quid, si non aptas solem fugientibus umbras,
 Finditur Icario cum cane terra, darem?

damno, quæ fuit damno multis. Polydore, præda fuit tibi damno. Præda uxoris sceleratæ impulit virum Aonium ad bellum. Pomaria Regis Hesperii fuissent secura: sed una arbor gerebat divitias infinitas. At rubus et vepres tantummodo ortæ ad nocendum, et dumus reliquis securus est sua ultione. Lapides petulantes me appetunt jacti manu rapaci, quia nec officio, nec defendor spinis aduncis. Quid, si non præberem umbras idoneas Solem vitantibus, cum humus dehiscit cane Icario? Quid

vel hei mihi pr. mal. est: Heins. vult et mihi.—109 In Ma. Præda fuit, Polydore, malo tibi.—110 Vulg. misit ad arma.—111 Mor. Hesperiique ducis.—115 Obuncis duo libri: unus abuncis; vulg. aduncis.—117 Alii vitantibus um-

NOTÆ

109 *Præda*] Quam quilibet possit de nucibus facere.

Polydore] Fuit hic Priami filius, quem, suis rebus diffidens infelix Pater Polymnestori Thraciæ regi, tunc amico, cum magno auri pondere credidit; eo quidem consilio ut si Troja a Græcis vastaretur, ille Polydorum suum quandoque in regnum restitueret. Verum perfidus, auri sacra fame urgente, post eversam Trojam Polydorum interfecit. Qua de re Virgilius.

110 *Aonium*] Est Aonia pars Bæotiæ montana, tota Apollini et Musis sacra: unde hic per Aonium virum, Amphiaräum intelligit Dominicus, vatem seu augurem Argivum Apollineum, quem latitantem conjux Eriphyle aureo monili ab Adrasto rege corrupta ad bellum Thebanum, unde rediturum se non esse vates didicerat, perfido exemplo produxit. Erasmus

vero totum hunc locum de Helena exponit, præda quam, postquam Paris suam fecisset, Græci decennali bello repetiverunt.

111 *Hesperii*] Atlantem dicit, aut ejus fratrem Hesperum, cujus filiæ hortum habuisse dicuntur, in quo arbores aurea mala ferentes; quæ ut auferret Hercules ab Eurystheo missus est.

113 *Lædere natæ*] Pro, ad lædendum, phrasis Græca.

114 *Vindicta*] Quia propinquius tentantem lædere spinis suis vulnerant.

115 *Hamis*] Spinās dicit hamis similes.

116 *Proterva*] Quia manu proterva mittuntur.

117 *Quid si non*] Tutiosem se fingit, quod sibi propter umbram parcat viator.

118 *Icario*] Comitē volunt fuisse Icari, Dædali filii, Canem, qui ob

- Quid, nisi suffugium nimbos vitantibus essem ;
 Non expectata cum venit imber aqua ? 120
 Omnia cum faciam, cum præstem sedula cunctis
 Officium, saxis officiosa petor.
 Hæc mihi perpressæ domini patienda querela est.
 Causa habeor, quare sit lapidosus ager.
 Dumque repurgat humum, collectaque saxa remittit ; 125
 Semper habent in me tela parata viæ.
 Ergo invisâ aliis, uni mihi frigora prosunt :
 Illo me tutam tempore præstat hyems.
 Nuda quidem tunc sum ; nudam tamen expedit esse :
 Nec spoliûm de me, quod petat, hostis habet. 130
 At simul induimus nostris sua munera ramis ;
 Saxa novos fructus grandine plura petunt.
 Forsitan hic aliquis dicat, Quæ publica tangunt,
 Carpere concessum est : hoc via juris habet.
 Si licet hoc ; oleas destringite : cædite messes. 135
 Improbe, vicinum carpe, viator, olus.

nisi essem perfugium effugientibus imbres, cum nimbus ruit aqua improvisa? Cum præstem omnia, cum assidua prosequar omnes officiis, officiosa abruor lapidibus. Querimonia heri toleranda est mihi hæc passæ. Dicor causa, quamobrem fundus sit saxis plenus. Et dum mundat agrum, et rejicit lapides collectos ; viæ habent semper missilia parata in me. Ergo frigora odiosa aliis, juvant me solam : hyems me securam facit illa tempestate. Sum equidem tunc nuda ; tamen juvat esse nudam : nec hostis habet prædam quam rapiat de me. At statim atque inducimur sua dona nostris ramis ; plures lapides grandine impetunt novos fructus. Forte hic aliquis dicat, Licet sumere quæ extenduntur ad publica : via habet hoc juris. Si istud concessum ; colligite olivas : subsecute messes. Viator proterve, corripe olus vicinum.

bras ; vel nutantibus ; Heins. vult mutantibus.—121 N. cum cunctis sedula præstem : Jun. sedula nutrix.—122 Duo libri et Bersm. ed. invidiosa petor.—124 Vulg. Causabor quare : O. Causabor queritur : Francius malebat Causa feror, quare.—128 Alii Illo ne metuam temp. scripti nonnulli Illo ut non metuam ; unde Heins. Illo ne metuam —130 Fr. Non s. d. m. qui, &c.—131 Vulg. sua velleræ, vel vulnera : Heins. nova munera.—133 Alii hoc aliquis. Heins. vult Si roget hic aliquis.—135 Scripti plerique Scilicet ; et pro hoc pr. Ed. et quinque manu exarati has ; duo hic, unus huc. Heins. refingit Scilicet ite oleas ;

NOTÆ

officium in domini extincti corpus, tissimum.
 quod prodidit, collatum, inter sidera 124 *Lapidosus*] Propter lapides in
 locum meruerit. Hoc signum cum Nucem projectos, qui super agrum
 Sol ingreditur æstum facit vehementer recidunt.

Intret et urbanas eadem petulantia portas ;
 Sitque tuis muris, Romule, juris idem.
 Quilibet argentum prima de fronte tabernæ
 Tollat: et ad gemmas quilibet alter eat. 140
 Auferat hic aurum, peregrinos ille lapillos ;
 Et quascumque potest tangere, tollat opes.
 Sed neque tolluntur: nec, dum regit omnia Cæsar,
 Incolumis, tanto præside, raptor erit.
 At non ille Deus pacem intra mœnia finit. 145
 Auxilium toto spargit in orbe suum.
 Quid tamen hoc prodest, media si luce palamque
 Verberor, et tutæ non licet esse mihi ?
 Ergo nec nidos foliis hærerere, nec ullam
 Sedibus in nostris stare videtis avem. 150
 At lapis, in ramo sedit quicumque bifurco,
 Hæret, et ut capta victor in arce manet.

Eadem procacitas subeat etiam portas urbanas ; et idem juris sit tuis mœnibus, Romule. Quilibet auferat argentum de fronte obviæ tabernæ: et quisvis alius se conferat ad gemmas. Hic rapiat aurum, ille lapillos peregrinos; et auferat divitias quascumque potest auferre. Sed neque auferuntur; nec dum Cæsar omnia administrat, prædator erit impunitus tanto præside. At ille Deus non claudit pacem intra muros. Diffundit opem suam toto orbe. Quid tamen hoc juvat si aperto die et palam percutior, et non licet esse secure? Ergo neque cernitis nidos stare in frondibus, nec avem ullam quiescere in nostris sedibus. At saxum remanet quodcumque constitit in ramo bifido, et perstat ut victor in arce expugnata. Reliqua

et distringite pro destr. vult.—137 A. Intret in urb. Bo. et Jun. violentia portas.—139 Pr. Ed. et quatuor scripti primæ de fr.—141 Bo. Aufer. hinc; quod Heinsio placet; qui et pro ille reponit inde.—142 Quidam tollere tollat: N. tangere tangat.—143 Douza legebat dum reget.—145 Med. et vet. ed. pater intra mœnia sumit: libri veteres finit; duo figit.—146 Vulg. sparsit in orb.—148 Quidam tutam non licet esse nucem; alii tutæ...nuci. Med. cum Erfurtano libro habet tutæ mihi.—150 Duo scripti videbis avem.—151 Alii Ut lapis. Pro se-

NOTÆ

137 *Intret*] Ut cuilibet impune liceat quidvis de via furari et perdere. Quod si ridiculum, tale et erit in me irruere.

138 *Tuis muris*] Pro, in tuos muros. Nove dixit.

Romule] Romanos sub Romæ conditoris nomine compellat.

Juris idem] Eadem impetendi

licentia.

139 *Fronte*] Ubi res venales exponuntur.

145 *Deus*] Augusto, vivo etiam, templa posita, data thura, pace per totum mundum ab illo stabilita, veræ pacis quam Dei filius in mundum attulit symbolo.

Cetera sæpe tamen potuere admissa negari,

Et crimen nox est inficiata suum.

Nostra notat fusco digitos injuria succo,

155

Cortice contactas inficiente manus.

Ille cruor meus est : illo maculata cruore

Non profectura dextra lavatur aqua.

O ego, cum longæ venerunt tædia vitæ,

Optavi quoties arida facta mori !

160

Optavi quoties, aut cæco turbine verti,

Aut valido missi fulminis igne peti !

Atque utinam subitæ raperent mea poma procellæ :

Vel possem fructus excutere ipsa meos.

Sic, ubi detracta est a te tibi causa pericli,

165

Quod superest, tutum, Pontice castor, habes.

Quid mihi tunc animi est, cum sumit tela viator ;

Atque oculis plagæ destinat ante locum ?

Nec vitare licet moto fera verbera trunco,

Quem sub humo radix vinclaque firma tenent.

170

tamen facinora potuerunt sæpe abnegari, et nox non agnovit crimen suum. Nostra injuria inficit digitos succo subnigro, cortice tingente manus tactas. Ille est meus sanguis ; manus infecta illo sanguine abluitur aqua non profutura. O quoties cupivi exsiccata interire, cum tædia subierunt vitæ prolixæ ! quoties desideravi aut eradicari cæca procella, aut percuti potenti igne fulminis intorti ! Atque utinam repentini turbines diriperent meas nuces : vel ipsa possem dejicere meos fructus. Sic ubi derepta est tibi a te causa discriminis, castor Pontice, geris securum quod restat. Quid mihi est tunc animi, cum viator carpit missilia ; atque antesignat oculis locum vulneri ? Nec licet effugere sævos ictus stipite domito, quem radix et vincula valida

dit unus liber venit. N. in ramos...bisulcos.—154 V. nox : vulg. vox : A. nux. Multi alii Crimen ut est uxor : Fr. Crimen ut et nux est.—157 Fr. Ille color.—161 Duo libri certo turbine ; sex cum pr. Ed. rapido. Mss. Mor. et alii turbine venti.—165 Vetus editio, et Med. dejecta est.—169 Verbera duo libri Bersm. et Edd. veteres : vulnera novem scripti.—170 Lovaniensis vinclaque sæva : Fr. et vett. edd. curvaque vincla : Med. et ed. una vet. vincula curva.—172 Ciofanus et Fa-

NOTÆ

153 *Admissa*] Crimina, quæ in quempiam reduudant.

155 *Nostra notat*] Inficit enim manus succus qui ex nucum cortice exteriori exsudat.

161 *Cæco*] Quia non sine cæli obscuratione insano tumultu furit.

166 *Castor*] Animal est amphibium, in Ponto nascens, Canis forma, quod etiam fibrum vocant, quem fabulantur testes sibi præcidere, quorum causa ad medicamina sese quæri intelligit. 'Redimunt se,' inquit Cicero, 'ea parte corporis, propter quam maxime

Corpora præbemus plagis : ut sæpe sagittis,
 Cum populus manicas deposuisse vetat :
 Utve gravem candens ubi tolli vacca securim,
 Aut stringi cultros in sua colla videt.

Sæpe meas vento frondes tremuisse putastis : 175
 Sed metus in nobis causa tremoris erat.

Si merui, videorque nocens ; imponite flammæ ;
 Nostraque fumosis urite membra focus.

Si merui, videorque nocens ; excidite ferro : 180
 Et liceat miseræ dedecus esse semel.

Si nec cur urar, nec cur excidar, habetis,
 Parcite. Sic cœptum perficiatis iter.

tenent sub terra. Exhibemus corpora vulneribus: ut sæpe reus sagittis cum populus prohibet remorisse manicas: et ut vacca alba cum cernit securim ponderosam attolli, aut cultros nudari in sua colla. Sæpe credidistis mea folia trepidasse aura: sed timor erat in nobis causa trepidationis. Si merui, et sons videor; immittite membra nostra in ignem, et cremate focus fumidis. Si merui et sons videor; reseccate ferro; et concedatur infelici esse semel ignominia. Si nec habetis quamobrem incendar, nec quamobrem resecer; ignoscite: sic absolvatis iter inceptum.

bricius Quem populus.—173 Vulg. *Utque gravem pavida est: Alii grav. patiens, vel pascens vel pandens. Heins. emend. candens.*—177 Erasmus conj. *imponite flammam.*—180 Heins. vult *Ut lic. mis. dedoluisse semel: Burm. deperuisse.*

NOTE

expetuntur.'

172 *Cum populus*] Sese perinde viatorum plagis et fustibus esse dicit expositam, ut manicis palo alligatus reus, cui venientia tela corporis motu aut fuga minime liceat effugere.

173 *Candens*] Alba, qualem Diis superis mactare solebant.

180 *Semel*] Non semper. Atque

hoc maxime ad injuriæ deprecationem videtur conferre, quod sponte potius morti certæ nux sese objiciat, quam tot opprobria pati sustineat. Nec mihi certe satis emunctæ naris esse licuit, qui claris. juxtaque doctissimi Heinsii censuram qua nihil sani, aut Latini leporis in hoc versu esse affirmat, approbare potuerim.

A. SABINI
 EPISTOLÆ TRES,
 TRIBUS
 OVIDII EPISTOLIS
 RESPONDENTES.

AULUS Sabinus imperante Octavio atque Ovidii temporibus claruit. Ad Trisenam amicam Elegiarum librum dedit. Fastorum inchoatos reliquit. Scripsit etiam epistolas, quibus Ulysses Penelopæ, Hippolytus Phædræ, Æneas Didoni, Demophoon Phyllidi, Iason Hypsipylæ, Phaon Sapphoni respondent. Quæ omnes, præter has tres quas nunc præ manibus habemus, sæculorum ignavia perierunt,

EPISTOLA I.

ULIXES PENELOPÆ.

PERTULIT ad miserum tandem tua casus Ulixen,
 Penelope, chartis verba notata piis.

Agnovi caramque manum, gemmasque fideles.

Solamen longis illa fuere malis.

Arguis ut lentum : mallet quoque forsitan esse ;

5

Quam tibi quæque tuli dicere, quæque feram.

Non hoc objecit mihi Græcia : cum mea fictus

Detinuit patrio littore vela furor.

Sed thalamis nec velle tuis, nec posse carere :

Causaque fingendæ tu mihi mentis eras.

10

//////////

1 Douza mallet *Pertulit ad miserum tandem quis casus Ulixen Penelope, chartis verba notata tuis?*—5 Heins. *mallet quod.*—6 Idem pro *feram* vult *fero* ; vel totum versum sic refingit, *Quam tibi quæ tulerim dicere, quæque feram.*—10 Douza corrigebat *Et mihi tu falsi causa furoris eras ;* vel *Fingendique mihi.*

Nil tibi rescribam curæ est, properemque venire.
 Dum propero, adversi vela tulere Noti.
 Non me Troja tenet, Graiis odiosa puellis;
 Jam cinis, et tantum flebile, Troja, solum.
 Deiphobusque jacet, jacet Asius, et jacet Hector: 15
 Et quicumque tui causa timoris erat.
 Evasi et Thracum cæso duce prælia Rheso,
 In mea captivis castra revectus equis:
 Tutus et e media Phrygiæ Tritonidis arce
 Fatalis palmæ pignora capta tuli. 20
 Nec timui commissus equo; male sedula quamvis
 Clamabat vates, Urite, Troës, equum:
 Urite; mendaci celantur robore Achivi:
 Et Phrygas in miseros ultima bella ferunt.
 Perdiderat tumuli supremum munus Achilles, 25
 Sed Thetidi est humeris redditus ille meis.
 Nec laudem Danaï tanto renuere labori:
 Erepti pretium corporis arma tuli.
 Quid refert? pelago sunt obruta. Non mihi classes;
 Non socii superant: omnia pontus habet. 30
 Solus adhuc mecum, qui me tot casibus unus
 Duravit, patiens ad mala, perstat Amor.
 Illum non avidis canibus Niseia virgo
 Fregit: non tumidis torta Charybdis aquis:
 Non ferus Antiphates, nec in uno corpore dissors 35
 Parthenope, blandis insidiosa modis.
 Non quod Colchiacis Circe tentaverit herbis,
 Non quod solennes altera Diva toros.
 Utraque se nobis mortalia demere fila
 Spondebat, Stygias utraque posse vias. 40
 Te tamen, hac etiam sprete mercede, petivi,
 Passurus terra tot mala, totque mari.

 —11 *Curæ est* conj. Heins. vulg. *curas*.—16 *Erat* pr. Edd. alii *erant*.—17 Qui-
 dam sic corrigit, *Evasi, ut Thracum ceciderunt prælia Rheso*.—21 Heins. *mule*
credita quanquam.—24 Burn. Sec. conj. *ultima tela*.—31 Heins. *casibus unum*.
 —33 *Niseia* restituit Heins. vulgo *Nereia*.—35 *Dissors* reponit Heins. *pro*
discors.—36 Pro *modis* Donza vult *notis*.—37 *Colchiacis Circe* corr. Heins.
 vulgo *Colchiacus artes*: Heusing. mavult *Colchiacas Circe tentaverat herbas*.—

Sed tu foemineo nunc forsā nomine tacta,
 Non secūra leges cetera verba mea.
 Quæque mihi Circe, quæ sit mihi causa Calypso, 45
 Jamdudum ignoto sollicitere metu.
 Certe ego cum Antinoum, Polybumque, Medontaque legi,
 Heu toto sanguis corpore nullus erat!
 Tot juvenes inter, tot vīna licentia, semper
 (Hei mihi! quo credam pignore?) casta manes. 50
 Curve placent ulli, si sunt in fletibus ora,
 Deperit et lacrymis non decor iste tibi?
 Pacta quoque es thalamo, nisi mendax tela moretur,
 Et cœptum revoces callida semper opus.
 Ars pia; sed quoties oculos frustrabere lana, 55
 Successum toties ars dabit ista tibi.
 Ah melius, Polypheme, tuo superatus in antro,
 Finissem ingratos ad mala tanta dies!
 Threicio melius cecidissem milite victus,
 Ismaron errantes cum tenuere rates: 60
 Crudelemve illo satiassem tempore Ditem,
 Quo redii Stygiis fata moratus aquis.
 Vidi ubi (nequicquam quod me tua litera celat)
 Sospes digresso quæ mihi mater erat.
 Retulit illa domus eadem mala: meque querentem 65
 Fugit, ab amplexu ter resoluta meo.
 Phyllaciden vidi: contemptis sortibus ille
 Primus in Hectoreas intulit arma domos.
 Felix laudata cum conjuge! læta per umbras
 Illa suum fortes it comitata virum. 70

 —40 Heins. corr. *Spondebant.*—45 Swarthius in *Analectis* II. 2. e vet. libro *canta Calypso.*—48 *Ut toto* Heins. Francius *In toto.*—49 *Licentia* vult Heins. e conj. Barthii et Swarthii: vulgo *liquentia.*—50 Vulgo *Hei mihi! quid credam? pign. c. m.*—51 Heins. conj. *Curve places;* et Francius, *si sordent fletibus.*—53 Burm. *thalamos,* nisi *pactu* passive usurpatur.—54 *Revocas callida* a conj. Heins. vulgo *revocas pallida.*—55. 56 Heins. vult *quoties...lana? Succ. quoties a. d. i. tibi?* atque ita ed. Gryph. ann. 1554.—57 Swarthius e vet. libro *At melius;* deinde *tuo si pransus in antro.*—58 Salmasius *ac mala;* Heins. *ob mala.*—65 Delrius Comment. Senec. *Troad.* 459. *terque querentem* legit.—66 *Pro resoluta* Heins. vult *revoluta.*—70 *Fortes it* conj. Swarth. et Heins. vulg. *forte sit.* Douza malebat *fortis est;* Salmas. *fertur sic:* qui et superiore

Necdum illi Lachesis dictos numeraverat annos :
 Sed juvat ante suum sic cecidisse diem.
 Vidi, nec lacrymas oculi tenuere cadentes,
 Deformem Atriden (hei mihi) cæde nova.
 Illum Troja virum non læserat : ille furentem 75
 Nauplion, Euboicos transieratque sinus.
 Quid refert ? animam per vulnera mille profudit,
 Jam reduci solvens debita vota Jovi.
 Tyndaris has illi læso pro fœdcre pœnas
 Struxerat ; externos ipsa secuta viros. 80
 Ah ! mihi quid prodest (captivas Teucridas inter
 Cum staret conjux Hectoris, atque soror)
 Defectis Hecubem pœtius legisse sub annis,
 Ne tibi suspectus pellicis esset amor ?
 Prima meis omen metuendum puppibus illa 85
 Fecit : non membris ipsa reperta suis.
 Latratu miseram finivit mœsta querelas ;
 Et stetit in rabidam protinus acta canem.
 Prodigio tali placidum Thetis abstulit æquor,
 Æolus infusus incubuitque Notis. 90
 Pervagus hinc toto non felix differor orbe ;
 Et, quocumque vocat fluctus et aura, feror.
 Sed si Tiresias tam læti providus augur,
 Quam verax vates in mala nostra fuit ;
 Et terra et pelago, quicquid mihi triste canebat, 95
 Emensus fato jam meliore vagor.
 Jam mihi nescio quo comitem se in littore jungit
 Pallas, et hospitibus per loca tuta trahit.
 Nunc primum Pallas versæ post funera Trojæ
 Visa mihi : medium temporis ira tulit. 100

versu laudato cum conjuge.—71 Heins. mallet *perneverat annos*.—77 Vetus li-
 ber Swarth. *per adultera tela*.—79 Vulg. *lætas pro fœdcre*.—80 Heins. *toros pro*
viros.—82 Idem *Cum starent*.—83 Al. *Hecubam*. Prima Ed. *Hecubem potui*.
Potui etiam ed. Bersm. Plantin. et Gryph. ann. 1554.—86 Heins. conj. *Fecit*
anus membris orba reperta suis : Burm. mallet *Fecit anus membris lapsa* [vel *cassa*]
repente suis ; vel *Fecit, non membris usa repente suis*.—90 Heins. *Æolus effusus*.—
 91 Margo Bersm. *Pervagus hoc totum enim felix*.—92 Al. edd. *quocumque*.—

- Quicquid Oilides commiserat, omnibus unus
 Peccavit: Danais omnibus ira nocens.
 Nec te, Tydide, cujus modo foverat arma,
 Eximit: errato tu quoque ab orbe venis.
 Non Telamone satum capta de conjugè Teucrum: 105
 Non ipsum, pro quo mille fuere rates.
 Felix Plisthenide, quacumque in sorte fuisti
 Conjugè cum carâ: non gravis illa fuit.
 Seu venti fecere moras, sive æquora vobis;
 Ad nulla est vester damna retentus amor. 110
 Oscula nec venti certe tenere, nec undæ:
 Promptaque in amplexus brachia semper erant.
 Sic utinam errarem: faceres tu mollia, conjux,
 Æquora: te socia nil mihi triste foret.
 Nunc quoque, Telemacho tecum mihi sospite lecto, 115
 Omnia sunt animo jam leviora mala.
 Quem tamen infestas rursus queror ire per undas,
 Herculeam Sparten, Nestoreamque Pylon.
 Ingrata est pietas, cui tanta pericula subsunt:
 Nam male commissus fluctibus ipse fuit. 120
 Sed labor in fine est: occursum in littore vates
 Dixit. In amplexus, care, ferere tuos.
 Noscendus soli veniam tibi: tu preme solers
 Lætitiâ, et tacito gaudia conde sinu.
 Non vi certandum, nec aperta in bella ruendum. 125
 Sic cecinit laurus ille monere suas.
 Forsitan ante dapes, interque vacantia vina,
 Ultoris pharetris utile tempus erit.
 Et modo despectum subito mirentur Ulixen.
 Heu, precor, ut properet ille venire dies! 130

101 Edd. al. *Quicquid et Cœnides*.—102 Heins. conj. *ille nocens*.—103 *Foverat* conj. Heins. vulgo *noverat*.—106 *Præ quo* citat Swarth.—107 *Plisthenide* vult Heins. vulgo *Plisthenides*.—111 Heins. mallet *certi tenere*.—115 *Lecto* rescribunt Swarth. et Heins. pro *tecto*.—117 Burm. conj. *infestas jussum vel missum*. Heusing. mavult *infesto cursu*.—120 Heins. *Jam male*.—127 Jan. Gebhardus Antiq. II. 15. conj. *bacchantia vina*; Heins. conj. *vocantia vina*, h. e. ad ultionem invitantia tanquam opportuna: Burm. conj. *ante larces, inter fragrantia vina*.—130 Heins. malebat *Hic, precor, hic properes velle venire, dies: Frau-*

Antiqui renovet qui lætus fœdera lecti :
Et tandem incipias conjuge, cara, frui.

//////////

cuis, Quam precor, vel Hic precor, ut properet velle venire dies: Burm. conj. Heu, precor, heu properes ille v. d.—131 Idem, Antiqui renoves qui. Heins. quo tandem; et Francius ut tandem.

EPISTOLA II.

DEMOPHOON PHYLLIDI.

PHYLLIDI Demophoon patria dimittit ab urbe :
Et patriam meminit muneris esse tui.
Nec face Demophoon alia, nec conjuge captus,
Sed tam non felix, quam tibi notus erat.
Thesea, (quo socero nequicquam, Phylli, tumebas ; 5
Impuleritque ignes forsitan ille tuos,)
Turpe pati nobis, regno ferus expulit hospes :
Hunc illi finem longa senecta dedit.
Qui modo peltiferas fudit Mæotidas armis,
Alcidæ magni, non minor ipse, comes. 10
Qui socerum Minoa gravi sibi fecit ab hoste,
Mirantem monstri cornua victa sui.
Arguor exilii (quis credat ?) causa fuisse :
Nec tacitum frater me sinit esse reum :
Dum thalamos, inquit, dilectæ Phyllidos urges, 15
Et tuus externo cessat in igne furor ;

//////////

1 Aliæ edd. *demittit*.—4 Prima Ed. *Sed tamen felix*: Heins. conj. *Esset tam felix*. Hensing. *natus erat*; Burm. *Sed non tam felix, quam tibi fidus erat*; vel *certus*.—5 Alii *Phylli timebas*.—6 Bersm. *impuleritne*.—10 *Ipsa* a conj. Heins. vulgo *esse*.—13 Ita scribit et distinguit Heins. vel etiam *Arguor exilii, si credis*: vulgo *Arg. auxilii, quem credis*: prima ed. *Arg. exilii qui credis*.—

Fluxere interea pede tempora lapsa fugaci;
 Prævenitque tuas flebilis hora moras.
 Forsitan aut nondum fractis occurrere rebus,
 Aut poteras fractis utilis esse tamen. 20
 Cur potiora tibi Rhodopeia regna fuere,
 Quæque magis regnis cara puella fuit?
 Intonat his Acamas: eadem mox objicit Æthra;
 Infelix functæ jam prope sortis anus.
 Et quod non condant nati sua lumina palmæ,
 Fecisse hæc nostras arguit usque moras. 25
 Non equidem inficior: multum clamavit uterque:
 Staret Threiciis cum mihi puppis aquis.
 Poscunt, Demophoon, (quid cessas?) carbasa venti:
 Demophoon patrios respice dure Deos. 30
 Respice: et exemplum, qua gaudes, Phyllida sume.
 Sic amat, ut terra nolit abire sua.
 Utque redire velis, non ut comitetur euntem,
 Te rogat: et præfert barbara regna tuis.
 Me tamen hæc inter tacitum convicia sæpe
 Adversis memini vota tulisse Notis. 35
 Sæpe abitura tuo ponentem brachia collo,
 Gavisum in fluctus æquora mota truces.
 Nec metuam hoc ipso coram genitore fateri:
 Libertas meritis est mihi facta tuis; 40
 Dicere, non duro dilectam Phyllida liqui
 Pectore: nec præceps vela ferenda dedi.
 Et flevi; et flentem solando sæpe, remansi,
 Cum staret cursus jam mihi certa dies.
 Denique Threicia veni rate: non dare Phyllis 45
 Quam potuit, jussit tardius ire ratem.

14 *Me sinit* corr. Heins. vulgo *nec sinit*.—19. 20 Edd. Bersm. et Plantin. *et nondum: fractis* rescripsit Heins. pro *factis*. Edd. Bersm. Plant. et Gryph. ann. 1554. *At poteras*.—21 *Cur* conj. Heins. vulgo *Cum*. Edd. Ald. Bersm. et Plantin. *potiora mihi*.—23 *Acamas* corr. Heins. vulgo *Athamas*.—26 *Hæc* conj. Heins. pro *hic*.—30 *Dure* vel *iture* Heins. vulgo *jure*: Ed. Gryph. *thure*.—39 *ipsum* Bersm.—41 *Dicere* conj. Heins. pro *Dices*.—45 Hoc distichon Burm. vult ita refingere: *Remige Threicio veni; nam non dare Phyllis Quam voluit, jussit tardius ire ratem: vel, Remige Threicio veni, rate nam dare Phyllis Quam*

Ignosce et fasso ; memor es Minoidos ipse.
 Antiquus necdum pectore cessit amor.
 Et quoties oculis circumdat sidera, dixit,
 Quæ fulget cœlo, nostra puella fuit. 50
 Illum dilecta Bacchus sibi cedere jussit
 Conjuge : desertæ crimen at ille subit.
 Exemploque patris perjurus dicor et ipse :
 Nec quæris causas, Sithoni dura, moræ :
 Nec satis ampla putas redituri pignora, si me 55
 Non amor alterius, non amor ullus habet.
 Nullane fama tibi turbatos, Phylli, penates
 Theseos, et miseræ retulit acta domus ?
 Non laqueos audis caræ me flere parentis ?
 Flebilior laqueis (hei mihi !) causa subest. 60
 Non fratrem Hippolytum : cecidit miserabilis ille,
 Præceps attonitis per freta raptus equis.
 Non tamen excuso reditus : licet undique fata
 Accumulent causas ; tempora parva peto.
 Thesea, quod superest, patrem tumulabimus ante : 65
 Succedat tumulo non sine honore decens.
 Da spatium veniamque, peto : non perfidus absum :
 Nec mihi jam terra tutior ulla tua est.
 Quicquid mite fuit post diruta Pergama, quicquid
 Aut bella, aut pelagi detinuere moræ ; 70
 Sola fuit Thrace : patria quoque jactor in illa :
 Auxilium superes casibus una meis.
 Si modo mens eadem : nec quod sit jam mihi dives
 Regia, Cecropia non minor arce, movet :
 Nec patris offendunt casus ; nec crimina matris ; 75
 Nec jam non felix omine Demophoon.

potuit jussit tardius ire meam.—49 Ed. Gryph. et margo Bersm. dicis, pro dixit.—59 Caræ reposuit Burm. vulgo cari.—63 Burm. Sec. distichon ita legere velit : Non tamen excuso : reditus (licet undique fata Accumulent causas) tempora parva peto.—66 Heins. vult decet.—67 Heins. Dcs spatium.—68 Burm. gratior vel latior ulla ; Heins. mitior.—70. 71 Heusing. corr. Haud bella, haud pelagi ; et mox jactor in ipsa.—72 Superes prima Ed. Vulgo superest.—73 Heins. nec tam quod sit tibi dives : Francius, Sit tibi mens eadem, nec quod

Quid? si Phœbeam peterem te conjuge Trojam,
 Perque annos sequerer bella gerenda decem?
 Penelopen audis: toto laudatur in orbe,
 Exemplum fidi non leve facta tori. 80
 Illa piæ (sic rumor ait) mendacia telæ
 Struxit, et instantes distulit arte procos:
 Cum properata palam revocaret stamina noctis,
 Atque iterum in lanas omne rediret opus.
 At tua ne fugiant spreti connubia Thraces, 85
 Phylli, times: ulli nubere, dura, potes?
 Estque tibi pectus cujusque accedere tædæ?
 Obstat perfidiæ nec metus iste tuæ?
 Ah tibi quantus erit facti rubor! ah tibi quantus
 Tum dolor, aspicies cum mea vela procul! 90
 Damnabisque tuos sero temeraria questus?
 Demophoon, dices, hei mihi, fidus erat!
 Demophoon rediit, et sævos forsitan Euros
 Passus, et hyernas dum quoque currit aquas.
 Ah cur nescio quam properavimus (hei mihi!) culpam? 95
 Rupî, quam ruptam sum mihi questa, fidem.
 Sic tamen ah potius, sic perstes; quam mihi de te
 Ulterior tangat pectora, Phylli, dolor!
 Quos tibi (me miserum!) laqueos, quæ fata minaris?
 Et nimis audaces gens habet ista Deos. 100
 Parce, precor: famamque domus mihi crimen habentis
 Perfidiæ, gemina ne preme, dura, nota.
 Excuset patrem fatis in parte relictâ
 Gnosis: non merui, cur ferar ipse nocens.

sit regia dives Jam tibi.—79 Heins. toto laudetur ut orbe.—80 Ed. Bersm. fidi.
 —81 Piæ a conj. Heins. vulgo piæ.—82 Procos prima Ed. vulgo toros.—
 83 Heins. revocarent...noctes: ed. Gryph. et margo Bersm. noctu.—84 Heins.
 conj. reneret opus.—87 Ed. Gryph. cujusquam accedere tædas: Heins. conj.
 Estne t. p. cujusquam accedere tædæ, vel accendere tædas.—92 Demoph. dicens,
 Heins.—93. 94 Rediit prima Ed. item Bersm. et Plant. vulgo redit huc. Mox
 prima Ed. dum quoque credit: Heins. conj. dum properavit; vel, dum freta currit:
 Burm. dum modo currat. Ed. Gryph. En mihi Demophoon et savos redditur
 Euros Passus, et hyernas dum freta sulcat, aquas.—100 Heins. conj. Ut nimis
 audaces gens habet ista Deos! Burm. Sec. Et nimis audaces gens habet ista ma-
 nus.—101 Flammasque domus pr. Ed. flammaque Bersm. flammamque Plant.
 famamque domus modo crimen habentis Burm. Sec. Heins. jam crimen; vel,

Nunc venti mea verba ferant, qui vela tulerunt.

105

Est animus reditus: sed pia causa tenet.

male crimen habenti.—103 Margo Bersm. et ed. Gryph. *Accuset p. f. prædæque rel.* Heins. conj. *Accuset patrem fatis si forte rel.* Heusing. *mavult, Excuset p. f. in patre rel.*—105 Heusing. corr. *Nec venti m. v. ferunt.*

EPISTOLA III.

PARIS CENONÆ.

QUÆ satis apta tibi tam juste, Nympha, querenti
Rescribam; fateor quærere verba manum.

Quærit, nec subeunt. Sentit sua crimina tantum:
Solvere, quæ sentit, non sinit alter amor.

Si levat hoc iras, ipso me iudice damnor.

5

Quid refert? causa tu meliore cales.

Damnatumque tibi me sub sua jura Cupido

Retrahit: alterius sic quoque præda sumus.

Prima meis tu pacta toris: fassusque juventam

Te primum accepta est conjuge noster amor.

10

Nondum tantus eram. Quo me genitore superbum

Arguis; hoc dominus tunc retinendus eram:

Non ego Deiphobum sperabam, aut Hectora fratrem,

Cum pastos agerem, te comitante, greges:

1 Burm. Sec. emend. *Nymphæ tam justa querenti.*—2 Heins. vult *Rescribat.*—5 *Hoc* conj. Gronovius: vulgo *hic.*—6 *Cales* substituit Heins. pro vulg. *cares*: idem et Bersm. conj. *cales*, vel *cadis.*—7 *Tibi* a conj. Burm. vulgo *sibi.* *Prima*: edd. *non sub sua jura*: Heins. conj. *non sub tua*, Burm. *tibi me sub nova jura.*—12 Gronov. conj. *hoc domino*: Heins. *huic domino tunc renuendus eram*; vel *hoc domino, te retinendus hera*: Heusing. edidit *hic domino jure timendus*

- Reginamque Hecubem, nisi matris nomine, noram : 15
 Et fueras illi digna manere nurus.
 Sed non est rationis amor. Te consule, Nympha.
 Læsa es : sed læsam scribis amare tamen.
 Cumque petant Satyri connubia, cum tua Panes ;
 Rejectæ memor es tu tamen usque facis. 20
 Adde, quod hic fatis amor est adjunctus, et illum
 Præscia venturi viderat ante soror.
 Nondum Tyndaridos nomen mihi sederat aure,
 Nec cecinit Graios illa vocare viros.
 Omnia vera vides : superant mea vulnera tantum. 25
 Utque tuam supplex poscere cogar opem.
 Te penes arbitrium nostræ vitæque necisque :
 Victuri jam nunc pectora sume tibi.
 Flevisti, memini, tamen hac in voce canentis :
 Et, Mala, dixisti, sint precor ista procul. 30
 Nec si fata ferant, tulerint sic cetera quamvis,
 Ut possim Œnone perdere læsa Parin.
 Tot superare metus, qui me, nec credere cogit,
 (Ignoscas) idem te quoque fallit Amor. 35
 Imperat ille Deis : cum vult, in cornua tauri,
 Cum vult, in pennas destruit ille Jovem.
 Non foret in terris tanto miranda decore
 Tyndaris ; (heu flammis nata puella meis !)
 Si sua non cycno mutasset Jupiter ora.
 Fluxerat in Danaëis aureus ante sinus : 40
 Piniferamque Iden falsus lustraverat ales :
 Inter Agenoreas constiteratque boves.
 Victorem Alciden dominæ quis pensa tenere
 Crederet ? at lanas nere coëgit Amor.

eram.—15 Heins. *Reginæque Hecubem, non m. n. n.*—16 Burm. Sec. *digna venire.*—18 Priscæ edd. *Læderes. Al. et læsam* : margo Bersm. *Læsa es ; te læsam* : Heins. conj. *Læderis et læsam* ; vel *Læsa licet læsam.*—20 *Rejectæ* emend. Heins. vulgo *Dejectæ.*—21 Edd. Bersm. et Plant. *his fatis.*—24 Heusing. edidit *Me cec. Gr. illa vocare toros.*—25 Bersm. ed. *vera fides.*—26 *Cogar* scribit Heins. vulgo *cogor.*—28 Prima Ed. *Victuræ jam n. pectore.* Heusing. scribit *sumo*, et hunc versum parentheses notis ab oratione reliqua sejungit. —35 *Deis* reposuit Heins. vulgo *Deus.*—36 Ed. Bersm. *instruit.*—41 Alii

- Dicitur et Coa sedisse in veste puellæ. 45
 Illa Cleonæo tecta leone fuit.
 Te memini Phœbum, Cēnone, (mea crimina dico)
 Fugisse, et nostros præposuisse toros.
 Non ego præstabam Phœbo : sed tela Cupido
 His in te voluit legibus ire sua. 50
 Consolare tamen digna tua pellice damna :
 Quam tibi prætulimus, nata puella Jove est.
 Sed quod nata Jove est, minimum me tangit in illa :
 Quod non est facies pulchrior ulla, nocet.
 Atque utinam formæ judex incallidus essem 55
 Creditus Idæis, Pegasi Nympha, jugis !
 Non mihi Junonis, nec obsesset Pallados ira ;
 Laudata est oculis quod Cytherea meis.
 Dividit hæc aliis flammæ celeresque paresque :
 Ut libitum est, nati temperat ipsa faces. 60
 Non tamen evaluit vitare domestica tela.
 Quos aliis arcus, et sibi dura tulit.
 Deprensam conjux illam in Mavorte dolebat.
 Testibus hic Divis cum Jove questus erat.
 Jam dolet et Mavors, terras ultroque reliquit : 65
 Prætulit Anchisen huic habitura suum.
 Anchisen propter voluit formosa videri :
 Visaque post latam jacuit ulta Deam. *
 Quid mirum est potuisse Parin succumbere Amori,
 Immunis sub quo non fuit ipsa parens ? 70
 Quam læsus Menelaus amat, non læsus amavi.
 Adjice, non læso quod comes ipsa fuit.

~~~~~
Pinniferamque.—45 *Coa* corr. Heins. vulgo *Coæ*.—51 *Al. Consuluere tamen,* vel *Consolere.*—54 *Pro nocet* Heins. vult *movet.*—55 *Idem male callidus.*—58 *Idem Blandita est oculis.*—63 *Deprensam illam* prima Ed. alii *Deprensa illa.*—65. 66 *Margo Bersm. et ed. Gryph. ann. 1554. Cælo terrasque relicto, et mox hinc habitura : vulgo his abitura. Habitura etiam prima Ed. Huic habitura a conj. Heins. Gryph. alia hinc abitura. Burm. vult ultorque reliquit, Præt. Anch. hæc hab. s. Heusing. legit : Terras, utroque relicto, (vel utroque relictis.) Prætulit, Anch. hic h. s.*—68 Heins. conj. *Divaque postlatos marcuit (vel languit) ulta Deos,* vel etiam *Bisque ita (vel Bis Dea) postlatos marcuit ulta Deos.* Heusing. mavult *Visaque, postlatos mæruit ulta Deos.*—69. 70 *Parin succumbere ; et mox ipsa parens emend. Heins. vulgo pari succurrere, et ipse Paris: margo Bersm. et ed. Gryph. ipsu Parin.*—72 Ed. Bersm. *ipse fuit.*—73 *Cogit conj.*

Et magnos (video) cogit mihi rapta tumultus :
 Armataeque petunt Pergama mille rates.
 Non vereor belli ne non sit causa probanda : 75
 Est illi facies digna movere duces :
 Si mihi nulla fides ; armatos respice Atridas.
 Quam sibi sic repetunt, sic metuenda mihi est.
 Quod si vertendæ spem mentis concipis hujus ;
 Cur cessant herbæ, carmina curve tua ? 80
 Nam te nec Phœbi solertior artibus ulla est ;
 Phœbeæque Hecates somnia vera vides.
 Tecum sideribus, tecum deducere Lunam
 Nubibus, et memini surripuisse diem.
 Pascebam tauros : interque armenta leones 85
 Obstupui placidos vocibus ire tuis.
 Quid retro Xanthum, retro Simoënta vocatum
 Adjiciam cursus non tenuisse suos ?
 Ipse pater Cebren, natæ male tutus ab ore,
 Cantatas quoties restitit inter aquas ! 90
 Nunc locus CEnonæ est, nunc illam ostende : parabis
 Sive tuos ignes pellere, sive meos.

Heins. atque ita margo Bersm. vulgo *cogi*.—78 Heins. conj. *sic retinenda*, et ita edd. Plant. Gryph. et Bersm.—81 *Nam te* a conj. Heins. vulgo *Cum te*.—89 *Cebren* et *tutus ab ore* restituit Heins. vulgo *ceu rem*, vel *seu rem*; et *tutus haberet*.—91 Ita emendavit Heins. vulgo *CEnone est : nunc illas tende, paravit*, vel *parabit*. *Parabis* etiam unus liber Bersm. et ed. Gryph. ann. 1554.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBRI XV.

NASONIS EPIGRAMMA.

ORBA parente suo quicumque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab illo,
Sed quasi de Domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, erat.

INDEX EORUM

QUÆ

IN UNOQUOQUE LIBRO

METAMORPHOSEON OVIDII

CONTINENTUR.

LIBRI I.

METAMORPHOSEON.

CHAOS in quatuor elementa.
Cælum et terram quinque distingui
zonis.
Quatuor ventorum regiones.
Hominis origo.
Quatuor ætatum descriptio.
Gigantum sanguis in homines crude-
les.
Lycaon in lupum.
Lactei circuli descriptio.
Jovis oratio.
Diluvii descriptio.
Lapides in homines.
Terra in varias animalium figuras.
Pythonis serpentis cædes.
Pythia ludi.
Cupidinis sagittarum descriptio.
Daphne in laurum.
Tempe descriptio.
Io in vaccam.
Argi oculi in caudam pavonis.
Syrinx nympa in calamum.
Io vacca in humanam formam.
Phaëthontis Epaphique contentio.

LIBRI II.

Regiæ solis descriptio.
Quatuor anni partes.
Solis currus descriptio.
Equorum solis nomina.
Terræ incendium.
Telluris querelæ.
Phaëthontis casus.
Heliades in populos.
Cycnus rex Ligurum in olorem.
Calisto Lycaonis filia in ursam.
Arcas cum Calisto matre in sidera.
Corvus ex candido niger.
Coronis in cornicem.
Erichthonius sine matre natus.
Nyctimene in noctuam.
Ocyroë Chironis filia in equam.
Apollo in pastorem.
Battus in lapidem indicem.
Aglauros Cecropis filia in saxum.
Invidiæ domus descriptio.
Invidiæ effictio.
Jupiter in taurum.
Europa ex Phœnicia in Cretam a-
vecta.

LIBRI III.

Draconis dentes in viros armatos.
 Cadmus Bœotix conditor.
 Actæon in cervum.
 Bacchus ex Semele Cadmi filia.
 Juno in anum.
 Bacchi educatio.
 Tiresias in fœminam.
 Tiresias in marem.
 Narcissus in florem.
 Echo in vocem.
 Tyrrheni nautæ in delphinos.
 Bacchus in puerum.
 Penthei descriptio.

LIBRI IV.

Bacchi nomina.
 Dercetis Babylonia in piscem.
 Semiramis in columbam.
 Nais in piscem.
 Mora ex albis nigra Pyrami et This-
 bes sanguine effecta.
 Veneris cum Marte adulterium.
 Leucothoë in thuris arborem.
 Clytie in heliotropium herbam.
 Daphnis Idæus in saxum.
 Scythion in fœminam.
 Celmus puer in adamantem.
 Crocos cum Smilace in flores.
 Salmacidis fontis natura.
 Hermaphroditus cum Salmacide nym-
 pha copulatus.
 Mineides in vespertiliones.
 Ino Athamantis uxor in Deam.
 Viæ ad Inferos descriptio.
 Juno ad Inferos.
 Melicerta in Deum marinum.
 Comites Inus in saxa et aves.
 Cadmus cum uxore in anguem.
 Jupiter in aurum.
 Persei gesta.
 Guttæ sanguinis Medusæ capitis in
 serpentes.
 Atlas in montem.
 Andromeda ceto exposita.
 Virgulta in coralia.
 Andromedæ Persei que nuptiæ.
 Pegasus equus alatus e sanguine Me-
 dusæ.
 Medusæ capilli in serpentes.

LIBRI V.

Cephenes Perseum oppugnantes in
 saxa.
 Cephenum tumultus descriptio.
 Phineus Cephei frater in statuam.
 Prætus in lapidem.
 Polydectes in saxum.
 Hippocrenes fontis descriptio.
 Pyrenei sacrilegium.
 Musæ in aves.
 Pierides in picas.
 Gigantomachix descriptio.
 Jupiter in arietem.
 Apollo in corvum.
 Bacchus in caprum.
 Diana in felem.
 Juno in vaccam.
 Venus in piscem.
 Mercurius in ibim.
 Cereris laudes.
 Proserpinæ raptus.
 Pergi lacus descriptio.
 Cyane nympha in stagnum.
 Puer temerarius in stellionem.
 Arethusa nympha in fontem.
 Ascalaphus in bubonem.
 Sirenes in aves.
 Lynceus rex Scytharum in lyncem.

LIBRI VI.

Arachne in araneam.
 Arachnes cum Pallade certamen.
 Pallas in vetulam.
 Telarum Palladis Arachnesque de-
 scriptio.
 Hæmus et Rhodope in montes.
 Pygmæa in gruem.
 Antigone in ciconiam.
 Cynaræ filiæ in saxa.
 Jupiter in taurum.
 Jupiter in aquilam.
 Jupiter in cyenum.
 Jupiter in satyrum.
 Jupiter in Amphitryonem.
 Jupiter in anrum.
 Jupiter in ignem.
 Jupiter in pastorem.
 Jupiter in serpentem.
 Neptunus in juvencum.

Neptunus in Enipeum fluvium.
 Neptunus in arietem.
 Neptunus in equum.
 Neptunus in delphinem.
 Apollo in pastorem.
 Apollo in accipitrem.
 Apollo in leonem.
 Bacchus in uvam.
 Saturnus in equum.
 Niobe in marmor.
 Niobes filiorum mors.
 Amphionis exitus.
 Lycii rustici in ranas.
 Marsias in fluvium.
 Eburneus Pelopis humerus.
 Tereus in upupam.
 Progne in hirundinem.
 Philomela in lusciniam.
 Orithyïæ raptus.
 Zetes et Calais alati.

LIBRI VII.

Draconis dentes in homines armatos.
 Jasonis in Colchos expeditio.
 Phinei calamitas.
 Medeæ amores.
 Tauri ignem efflantes.
 Pervigilis Draconis sopor.
 Æson ex sene juvenis.
 Aridus olivæ ramus in viridem.
 Guttæ aquæ in flores.
 Nutrices Bacchi ex vetulis juvenes.
 Aries senio confectus in agnum.
 Pelix cædes.
 Cerambus in avem.
 Draco in saxum.
 Juvencus in cervum.
 Coæ mulieres cornutæ.
 Telchi visu omnia mutantés.
 Hyries filius in cynnum.
 Hyrie in lacum.
 Combe in avem.
 Fungi in homines.
 Phineus in avem.
 Periphas in avem.
 Polyphemonis filia in avem.
 Medea ad Ægeum.
 Cerberi spuma in aconitum.
 Thesei gesta.
 Scironis latronis ossa in scopulos.

Delph. et Var. Clas.

Minois bellum in Athenienses.
 Sithonis in monedulam.
 Ægina insula quæ et Cœnona.
 Æaci filii.
 Formicæ in homines.
 Pestis descriptio.
 Cephalus Procris maritus in aliam figuram.
 Vulpes et canis in saxa.
 Procridis mors.

LIBRI VIII.

Nisus in haliætum avem.
 Scylla in Cyrim avem.
 Muri vocales.
 Labyrinthi Cretensis descriptio.
 Ariadnæ corona in sidus.
 Dædali volatus.
 Talus puer serræ circinique inventor, in perdicem.
 Dædalus ad Cocalum.
 Apri Calydonii descriptio.
 Atalantæ forma.
 Althææ fratres a Meleagro cæsi.
 Stipes in quo Meleagri vita.
 Meleagri mors.
 Meleagri sorores in aves meleagridas.
 Naiades in Echinadas insulas.
 Perimele nympa in insulam.
 Oppidum in stagnum.
 Jupiter cum Mercurio in homines.
 Casa in templum.
 Philemon cum Baucide uxore in arbores.
 Proteus in varias formas.
 Metra Erisichthonis filia in varias figuras.
 Erisichthonis impietas.
 Famis patria.
 Famis descriptio.
 Fœdus Erisichthonis exitus.
 Achelous in varias figuras.

LIBRI IX.

Acheloi Herculisque lucta.
 Achelous in anguem.
 Achelous in taurum.
 Copiæ cornu.
 Nessi centauri cædes.
 Tunica a Deianira ad Herculem missa.

Ovid.

Herculis labores.
 Lichas in scopulum.
 Hercules in Deum.
 Galantis in mustelam.
 Dryope in arborem.
 Lotos nymp̄ha in arborem.
 Iolaus senex in juvenem.
 Callirhoës pueri in juvenes.
 Deos quoque fatis obnoxios esse.
 Miletus Miletī urbis conditor.
 Byblis Miletī filia in fontem.
 Caunus Byblidos frater, Caunī urbis
 conditor.
 Iphis puella in marem.

LIBRI X.

Orphei Eurydicesque nuptiæ.
 Orphei ad Inferos descensus.
 Atys in pinum.
 Cyparissus in cupressum.
 Orphei carmen.
 Jupiter in aquilam.
 Hyacinthus puer in florem.
 Hyacinthia festa.
 Propetides in saxa.
 Cerastæ in tauros.
 Statua eburnea in virginem.
 Myrrha Cinyræ filia in arborem.
 Adonis in florem.
 Hippomenes in leonem.
 Atalanta in leenam.
 Mynte nymp̄ha in mentam.

LIBRI XI.

Serpens in saxum.
 Orphei cædes.
 Bacchæ Thraciæ in arbores.
 Midæ stoliditas.
 Contacta a Mida in aurum.
 Arena Pactoli in aurum.
 Midæ aures in asininas.
 Cannæ vocales.
 Apollo cum Neptuno in homines.
 Hesione Laomedontis filiæ liberatio.
 Thetis in varias formas.
 Ceyx in avem.
 Dædalion in accipitrem.
 Lupus in saxum.
 Halcyone in avem.
 Somni domus descriptio.

Dei somni effictio.
 Morpheus in homines.
 Phobetor in animalia bruta.
 Phanthasos in inanimata.
 Morpheus in Ceycem.
 Æsacus in mergum.

LIBRI XII.

Serpens in saxum.
 Iphigenia, Agamemnonis filia, in cer-
 vam.
 Famæ domus descriptio.
 Protesilai cædes.
 Cycnus puer in avem.
 Cæneus in avem.
 Cænis puella in marem.
 Pirithoi et Hippodamiæ nuptiæ.
 Lapitharum Centaurorumque prælia.
 Periclymenus, Nelei filius, in varias
 figuras.
 Achillis mors.

LIBRI XIII.

Ajax in hyacinthum florem.
 Armorum Achillis iudicium.
 Ajacis oratio.
 Artificiosissima Ulyxis oratio.
 Hecuba in canem.
 Polydori cædes.
 Polyxenæ immolatio.
 Polymnestoris Thraciæ regis excæ-
 catio.
 Memnonis cineres in aves.
 Æneæ in Latium navigatio.
 Anii filiæ, omnia suo tactu in frumen-
 tum, vinum, oleumve convertentes,
 in columbas.
 Duo juvenes ex rogi favilla.
 Index in saxum.
 Siciliæ descriptio.
 Scylla in monstrum.
 Acis in fluvium.
 Polyphemi cantilena.
 Glaucus in Deum marinum.

LIBRI XIV.

Scyllæ inguina in canes.
 Cercopes in simias.
 Sibylla in vocem.
 Socii Ulyxis in porcos.

Socii Ulyxis in pristinam formam.
 Picens in avem.
 Pici comites in feras.
 Canens Pici uxor loci nomen.
 Diomedis socii in aves.
 Apulus pastor in oleastrum.
 Æneæ naves in nymphas.
 Navis in scopulum.
 Ardea in avem.
 Æneas in Deum indigetem.
 Albani reges.
 Vertumnus in varias figuras.
 Vertumnus in vetulam.
 Anaxarete puella in saxum.
 Urbis Romæ conditores.
 Aquæ frigidæ in calidas.
 Romulus in Deum.
 Hersilia, Romuli uxor, in Deam
 Oram.

LIBRI XV.

Calculi albi in nigros.
 Numa ad Pythagoram.
 Pythagoræ dogmata.
 Pythagoræ sermo.
 Pythagoræ metempsychosis.
 Pythagoras in Euphorbum.
 Omnium rerum vicissitudinem esse.
 Annus in quatuor partes.
 Quatuor hominis ætates.
 Sperma hominis in hominem.
 Ex quatuor elementis omnia fieri.
 Omnia in quatuor elementa resolvi.
 Terra in mare.
 Mare in terram.
 Mira Lyci fluminis natura.
 Erasinus fluvius.
 Caicus fluvius.
 Amasenus fluvius.
 Anigrus fluvius.
 Hypanis fluvius.
 Insulæ in continentem.
 Ex continenti insulæ.
 Helice Buraque urbes submersæ.
 Ex planitie montes.
 Mira aquarum natura.

Crathis et Sybaris fluvii.
 Salmacidis fontis natura.
 Æthiopiæ lacus.
 Clitorii fluvii natura.
 Lyncestus fluvius.
 Arcadiæ lacus.
 Ortygia insula ex mobili immobilis.
 Symplegades insulæ olim instabiles.
 Ætnæ montis incendium.
 Homines in aves.
 Scythicæ mulieres in aves.
 Apes ex vitulis.
 Crabrones ex equis.
 Scorpius ex cancro.
 Tineæ agrestes in papilionibus.
 Limus in ranas.
 Informis caro in ursum.
 Apes sine pedibus.
 Aves ex ovi medio.
 Hominis spinæ medulla in anguem.
 Phœnix ex seipso.
 Hyænam feram modo marem modo
 fœminam esse.
 Mira chamæleontis natura.
 Lyncurium ex lyncum urina.
 Corallium ex molli durum.
 Gentium vicissitudines.
 Trojæ ruina.
 Sparta.
 Mycenæ.
 Athenæ.
 Thebæ.
 Romæ origo.
 Hominem ex anima et corpore con-
 stare.
 Numæ regnum.
 Hippolytus in Virbium.
 Egeria, Numæ uxor, in fontem.
 Gleba in puerum.
 Hasta Romuli in arborem.
 Cippo cornua.
 Æsculapius in anguem.
 Æsculapius Romam advectus.
 Julius Cæsar in cometen.
 Augusti laudes.
 Metamorphoseon commendatio.

METAMORPHOSEON

SERIES COMPENDIOSA,

EX

GUILIELMI CANTERI

NOVARUM LECTIONUM

LIBRO I. CAP. 20.

EXISTIMO equidem multis, cum Ovidii Transformationes legunt, idem quod mihi sæpe, contingere: ut perpetuam illam et nunquam interruptam narrationum tam variarum connexionem satis mirari nequeant: quodque in hoc Opere Poëta tam convenienter proposito suo, a prima mundi origine ad sua usque tempora, perpetuum carmen artificiosissime deducat. Quæ quidem res ita me semper delectavit, ut temperare mihi tandem non potuerim, quin, Opere toto semel pervoluto, ordinis rationem per singulas fabellas considerare, atque adeo totum Opus quasi in Epitomen quandam redigerem: ut quam ex partibus singulis olim voluptatem ceperam, eam post e toto poëmate breviter sub oculos posito longe pleniorum perciperem: et Poëtæ ingenium, ut in aliis rebus multis, ita in hac præcipue non vulgare fuisse deprenderem. Hujus porro voluptatis fructum ut cum aliis etiam, nec invitis fortasse, communicemus; visum est hoc loco Transformationes Ovidii, quam brevissime fieri potuit, excerptas, Lectori, tanquam in tabella, spectandas proponere: earumque methodum omnem velut digito commonstrare. Ea vero talis est.

LIBER I. Principio Chaos in elementa quatuor distinguitur, quibus cum sui darentur singulis incolæ; homo ex terra et aqua creatus est. Secutæ sunt ætates hominum quatuor. In quarum postrema de Gigantum sanguine nati sunt homines. Qui cum essent impii, Jupiter, quamvis antea Lycaonem in lupum mutarat, generali nihilominus supplicio diluvium inducens, omnia in aquam convertit. Hic soli relinquuntur superstites, Deucalion et Pyrrha. Qui post redditam terram, jactis post terga lapidibus, humanum repararunt genus. Nam reliqua quidem animalia sponte sua ex humore et calore prodierunt. In his etiam Pytho serpens. Quem cum Apollo interemisset,

Pythios ludos in rei memoriam instituit, quibus victores æsculea corona donabantur: nondum enim extiterat laurus, donec in eam Daphne puella fuit conversa. Quod cum accidisset, tum ad patrem ejus Peneum reliquis fluviis, sive congratulandi sive etiam consolandi gratia congregatis, solus desideratus est Inachus, quod de filia Iöne sollicitus esset, quam Jupiter post stuprum in juveneam commutarat. Ea cum ab Argo custodiretur, hunc Mercurius, narrata prius nymphæ Syringis in arundinem transformatione, occidit: cujus oculi deinde a Junone in pavonem collati fuerunt. Tum Iö, pristina mulieris forma recepta, Epaphum parit.

LIB. II. Qui cum aliquando Phaëthonti Apollinem, ut falsum ac supposititium patrem, objecisset, ille currus Solaris imperium ad diem unum a patre in pignus veræ stirpis petiit. Quo impetrato, terra ab eo tota accenditur, et inter cetera nigrescunt Æthiopes. Phaëthontem deinde fulmine percussum dum lugent sorores, et una cognatus Cycnus; illæ in arbores, hic in cyenum mutatur. Tum Jupiter lustrato terrarum orbe, ac pristino vigori restituto, in Callistonem incidit, eamque sumta Dianæ forma stupravit. Ob id irata Juno, Callistonem in ursam convertit: quam postea Arcas filius transfixurus fuerat, nisi utrumque Jupiter inter sidera retulisset. Qua de re cum apud Oceanum Juno conquesta esset, in cælum relata fuit humeris pavonum, qui nuper variati fuerant: sicut et corvus nuper ex albo niger erat redditus, cum cornicis monitis, quæ illi tum suam in cornicem, tum Nyctimenes in noctuam mutationem explicarat, non obtemperasset: verum audacter Coronidis adulterium ad Apollinem detulisset. Ejus deinde filio, Æsculapio, dum futura prædicat Ocyroë; in equam ira divina vertitur. Tum Chiron pater Apollinis auxilium frustra invocavit: quod ille jam in Elide pastor factus, aliud ageret, neglectis etiam bubus. Id quod Mercurio furandi occasionem dedit: qui deinde, Batti, (is erat solus furti conscius,) perfidia se commutando deprehensa, ipsum in indicem lapidem convertit. Inde in Atticam ingressus, Herse, Cecropis filia, potitur. Cui dum invidet soror Aglaurus, in saxum obrigescit. Postea Jupiter, cum ipsum boves Agenoris ad littus advertere jussisset, sumta tauri specie, Europam per mare in Cretam transvexit.

LIB. III. Hic Agenor Cadmum jubet filiam amissam investigare. Quod dum ille facit, e dentibus draconis occisi satis enascuntur homines: cum quibus ille deinde Thebas condidit. Huic primum valide luctuosa fuit nepotis Actæonis in cervum mutati dilaceratio: quamvis Junoni grata fuerit, quæ Semelen pellicem oderat. Ideoque ad ipsam facie Beroës nutricis accedens, mortem illi procuravit. Paulo post Jupiter cum Junone disputans, utra sit Venus snavior, Tiresiam adhibet arbitrum: quandoquidem sexum utrumque fuerat expertus. Is lata contra Junonem sententia, ab illa quidem visu privatus, a Jove autem vaticinandi scientiam consecutus est. Primum ejus oraculum in Narcisso comprobatum fuit: qui cum puellas omnes, inter quas et Echo præ amoris impatientia in vocem fuerat conversa, contempsisset; sui ipsius denique amore contabescens, flos factus est. Pentheus tamen vatem hunc irridebat, quanquam et ipsi vera prædixerat. Nam, cum Bacchi celebrarentur Orgia, ille famulum quendam sacrorum, postquam nautas in pisces fuisse transformatos intellexerat, in vincula conjecit: atque inde a Bacchis fuit discerptus: id quod magnam apud omnes fidem sacris conciliavit.

LIB. IV. Alcathoë tamen, una cum sororibus, constanter ea contemnebat. Sic ut festo die varias ad colum historiās illæ inter se narrare cœperint, partim de moris denigratis, partim de Apolline in Eurynomen verso, ut cum Leucothoë concumberet: quamobrem Clytie zelotypa in heliotropium mutata: partim etiam de Hermaphrodito et Salmacide nympha, in unum corpus concretis. Quo facto, sorores ipsæ in vesperiliones, earumque telæ in vitem et pampinos transformatæ sunt. Hac de re cum Agave lætaretur, magnus ei dolor oblatus est: cum Ino et Athamas in mare per insaniam prosiluerunt, factique sunt Dii marini. Quos dum mulieres Thebanæ pro mortuis deplorant, in saxa et volucres commutantur. Cadmus quoque hac calamitate commotus, relictis Thebis, in Illyriam cum uxore profectus est: ubi uterque anguineam formam accepit. Solus ergo restabat de Bacchi contemtoribus Acrisius, avus Persei, qui Gorgonis caput amputavit, e cujus guttis in terram delapsis angues exorti sunt: et Atlantem in montem, virgasque, post Andromedam liberatam, in lapides convertit. Orto deinde in nuptiis tumultu, Phineum cum suis, unaque Prætum et Polyecten, saxeos reddidit.

LIB. V. Tum Pallas, quæ hactenus comes fuerat, ipso relicto, in Heliconem se confert, ut Hippocrenen inspicat. Ibi narrant illi Musæ de Pyreneo, et Pieridibus in picas conversis; postquam, cantu de variis transformationibus instituto, cum ipsis contendissent.

LIB. VI. Quo exemplo mota Dea, anum se fecit. Itaque inuito cum Arachne texendi certamine, postquam utriusque tela varias transformationes repræsentavit, ipsam in araneam mutavit. Nihil tamen hoc Nioben movit, quo minus amissis liberis in saxum obduresceret. Quo quidem cognito, vulgus Lycios rusticos in ranas a Diana versos, et Marsyam ab Apolline excoriatum, in memoriam revocavit. Cumque ad consolandos Thebanos urbes finitimæ convenissent, soli defuerunt Athenienses: quoniam a Tereo Rege infestabantur. Qui deinde stuprata Philomela, in upupam transformatus fuit: quemadmodum et Philomela in lusciniam, ac Procne in hirundinem. Quæ res Pandioni socero intellecta, mortem attulit. Huic in regno successit Erechtheus: e cujus filia Orithyia, Boreas Calain procreavit et Zethen. Qui in Argonautarum numero quondam fuerunt; cum Jason, seminatæ serpentis dentibus, e quibus homines armati prodierunt, et dracone sopito, vellus aureum retulit.

LIB. VII. Is postquam domum cum Medea rediit, Æsoni illa juventutem reddidit. Eandemque Pelix pollicita, præmisso arietis in agnum reformati specimine, dolo eum occidit. Inde per varia loca multis insignia transformationibus delata, post occisos liberos, Ægeο nupsit. Contra hunc postea bellum movit Minos; collectis undique copiis: ut et e Paro. Quam cum Arne quondam prodidisset, in monedulam fuerat conversa. At Æacus ab Ægeο stetit, et ad eum Myrmidones suos, e fornicis ortos, auxilio misit, duce Cephalo: qui olim uxorem suam, mutata sibi forma, in adulterium pellegerat, canemque suum simul cum vulpe in saxa converti viderat.

LIB. VIII. Minos interim Alcathoën obsidet: qua capta, Nisus in haliaetum et Scylla in cirin fuere translati. Hinc in Cretam ille reversus est, ubi Minotaurus labyrintho erat inclusus. Quem cum Theseus de medio sustulisset, cum Ariadne in patriam rediturus, eam in itinere dereliquit. Tunc eam Bacchus assumpsit, ejusque coronam inter sidera collocavit. Icarus vero, cum

ex insula conaretur post patrem evolare, submersus est: ejusque exequias celebrantem patrem vidit perdix, e Talo nuper transformata. Theseus interea, cum valde celebris jam esset, ad aprum Calydonium, cujus interfectore sublato, sorores ejus in meleagrides aves mutatae sunt, fuit convocatus. Inde ad Acheloum divertitur, et Echinades insulas conspicit, in quas Naiades erant conversae. Quod ita fieri potuisse Lelex, primum Baucidis et Philemonis probat exemplo, qui in arbores fuerint commutati: sicut et domus ipsorum in templum, ac pagus ipse in stagnum. Achelous deinde Protei et Mestrae transformationes adjicit, ac suas denique, quibus usus quondam fuerat, cum ipsum premeret Hercules, gratia Deianirae.

LIB. IX. Haec illi postea vestem misit, qua periit (postquam Lichas in scopulum fuit translatus) et in caelum traductus est. Tum Alcmena ad Iolen se contulit: eique Galanthidem in mustelam, et illa vicissim sororem suam in arborem conversam narravit. Interim supervenit ipsis Iolaus, reparata per Heben juventute. Id quod non posse omnibus contingere, Jupiter Æaci exemplo docet. Hunc fugiens Miletus, in Asiam discessit, et Byblidem procreavit atque Caunum: cujus illa desiderio tabefacta, in fontem periit. Quae quidem res magis mira cunctis visa fuisset; nisi paulo ante Iphis, ipso nuptiarum die, virilem sexum accepisset.

LIB. X. His porro nuptiis qui interfuerat Hymenæus, ad Orpheum inde se contulit, sed malo omine: quandoquidem mox obiit Eurydice, et postea secundo. Cum quidem non aliter obstupuit Orpheus, quam qui Cerbero conspecto saxeus est effectus. Postea cum in monte quodam varias transformationes lyra exprimeret, accurrerunt arbores omnes, et inter ceteras pinus ex Aty, et cupressus e Cyparisso mutata.

LIB. XI. Hinc Thraciæ mulieres cum illum discerpissent, in arbores mutatae sunt. Tum Bacchus e Thracia recessit, et Midæ pro Sileno restituto auri copiam fecit: cujus cum illum pœniteret, in Pactolo lotus, arenas ejus aureas reddidit. Postea Phœbus pro iniquo judicio aures illi asininas tribuit. Quo facto, Trojæ mœnia, humanam indutus formam, extruxit. Hanc urbem postquam cepit Hercules, Hesionam Telamoni uxorem dedit: quandoquidem Peleus jam Thetidem post multas ejus transformationes duxerat: et ad Ceycem postea profectus, Dædalionem in accipitrem, et lupum in lapidem conversum, partim intellexerat, partim ipse viderat. Accidit deinde, ut Halcyone, marito post naufragium sub Morphei figura secundum quietem conspecto, in avem, sicut et maritus, mutaretur. Quos in aëre volantes cum animadvertissent quidam, Æsacum quondam in mergum, qui tum forte aderat, meminere transformatum.

LIB. XII. Huic tum Priamus pater, tanquam mortuo, exequias fecit una cum filiis; excepto tamen Paride, qui in Græciam profectus erat: quemque deinde persecuti Græci, draconem Aulide lapideum viderunt redditum. Inde Cycnus ab Achille occisus in avem vertitur; cum invulnerabilis fuisset: ut et Cænus olim in Cæneum, post in avem, commutata. Quod cum narrasset Nestor, Periclymeni quoque transformationes adjunxit.

LIB. XIII. Neptunus deinde Achilli mortem procurat. De cujus armis Ajax et Ulixes post mortem contendunt. Ajace vero hac de causa mortuo,

sanguis ejus in hyacinthum vertitur. Capta jam Troja, Hecuba fit canis. Cujus infortunium cum Dii omnes deplorarent, Aurora sola Memnonem duntaxat, avem jam factum, lugebat. Æneas porro profugus ad Anium, cujus filiae in columbas erant conversæ, aliaque deinceps loca transformationibus clara, delatus est. In Latium denique ut venit, bellum cum Turno suscepit.

LIB. XIV. Is cum per Venulum peteret auxilium a Diomede, cujus socii in aves fuerant mutati, repulsam tulit; redeunte Venulo per ea loca, in quibus pastor quondam in oleastrum erat conversus. Postea naves Æneæ in prælio nymphæ fiunt. Sicut et Ardea, post occisum Turnum, avis: atque Æneas ipse, Indiges. Successerunt huic reges alii. Quorum inter ceteros sub Proca floruit Pomona: quam cum amaret Vertumnus, sumta primum anas forma, et Anaxaretis in saxum conversæ exemplo usurpato; deinde rursum juvenis factus, voto potitur. Inde sub Numitore aquæ frigidæ redduntur calidæ. Cui qui successit, Romulus, factus est Quirinus; ejusque uxor Ora Dea.

LIB. XV. Secutus est Numa: qui cum de originibus Crotonis inquireret, nigros calculos quondam in albos fuisse commutatos comperit; et Pythagoram de perpetuis rerum transformationibus disputantem audivit. Mortuum deinde Numam deflens Ægeria, nec Hippolyti, qui suas ipsi conversiones proponebat, consolationem admittens, in fontem liquescit. Id quod non minus fuit mirandum, quam quod Romuli lancea arbor, aut Cipus factus est corvutus. Julius Cæsar denique in stellam post obitum commutatus fuit.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER I.

IN nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora. Di cœptis (nam vos mutastis et illas)
Aspirate meis : primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Mens mea cupit cantare formas versas in nova corpora. Dii (nam vos quoque convertistis illas) favete meis ausis, et deducite poëma continuum u primo exordio orbis ad meam ætatem.

~~~~~

Metamorphoseon, non Metamorphoseos, inscriptum esse hoc opus ab Auctore, Mss. optimorum, auctorum hoc carmen laudantium, Planudis in metaphrasi Græca, et Græcorum, ad quorum imitationem Noster hæc scripsit, evincunt auctoritates, quas vide ap. Heins.—2 Pro vos Pal. Berneg. unus Hamb. a m. pr. et Schedæ Leod. Di; quæ repetitio concinna Heinsio videbatur et nervosa. Di dedit Mitscherl....et illas. Codd. quidam easdem. Francius conj. vel nam vos mutastis in illa, vel namque has mutastis in illa.—4 Codd. nonnulli continuum, improbante Burm. Plin. VII. Ep. 9. 9. continuum carmen

NOTÆ

1 *In nova*] Omnium Poëtarum laudatissimo more hic noster scite et breviter totius operis sui proponit argumentum.

Formas mutatas] Hypallage ad scopum aptissima, pro Corpora mutata in novas formas; nec melius potuit

poëta quam verborum conversione ad rerum conversionem descendere.

2 *Et*] Vis est non sine gratia multa in hac causali conjunctione, qua sibi Deos propitios facit Poëta.

3 *Aspirate*] Metaphora a navigantibus, quibus aspirantes venti maxi-

FAB. I. Chaos in Species.

CHAOS, ut Hesiodus indicat volumine quod Deorum originem continet, fuit in initio quædam rerum confusio, quæ postea in suas species distributa est, ita ut levissima corporum, æther igneus, et infra hunc aër frigidus, ceteraque sidera sublimem peterent partem universa: per quæ solis splendor ac lunæ vagaretur: gravissima autem, humus, liquorque, in ima parte subsiderent.

ANTE, mare et tellus, et, quod tegit omnia, cœlum, 5
Unus erat toto Naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigestaque moles;

1. *Mare et terra, et cœlum, quod involvit cetera, fuerant prius una facies Naturæ in mundo universo, quam vocaverunt Chaos; quæ quidem fuit massa crassa et con-*

eodem sensu.—5 Vivianus e suo Cod. notaverat hanc lectionem *et tellus*: extat etiam in uno Med. et recepit Heins. vulg. *et terras*.—6 In Scholiaste inedito Senecæ Tragici ad Thyest. 832. qui servatur in bibliotheca Ultrajectina, legebatur, *primo naturæ*, quod non invenustum videtur Burmanno.—

NOTÆ

mo sunt auxilio. Stultissime vero hodie plerique eorum qui se Christianos vocant non opem a Deo petunt, qua utantur ipsi, sed ipsum Deum volunt turpissimi otii ministrum.

Prima] Non quidem omnino prima, quo nulla mentis humanæ acies penetrare possit; sed a prima rerum distinctione, et ex Chao extractione.

Ab origine] A Judæis ad Ægyptios, ab Ægyptiis ad Græcos, alias deinde gentes ita, quasi per manus, pervenit Patriarcharum traditio, ut, licet variis fabularum involucris obscuratam, ipsissimam tamen veritatem sæpissime retinuisse etiam Ethnicos nullus non possit jure suspicari. Ceterum haud scio, quanquam ex Platonicis, Hesiodo, aliis, plurima hauserit noster, an non ex Judæis ipsis multa surripuerit.

4 *Perpetuum*] Ut ad optatam metam cursu æquabili, perque rerum haud interruptam seriem, pervenire

possim. Quæ summa laus est tum ingenii, tum artificii Poëtæ, qui tot fabulas tam reconditas, tam varii argumenti, continua serie, et quasi contigua structura, ad modum annulorum in torque aut catena consertorum, ab orbe usque condito ad Augusti tempora tam apte contexerit.

Deducite] Voci *perpetuum* verbum aptissime respondens; metaphora a lanam trahentibus seu fila ducentibus, sumta.

6 *Vultus*] Forma, figura, species, imago.

7 *Chaos*] Per istam Poëtarum vocem nihil aliud intelligendum, quam philosophorum materia prima; tantaque omnium rerum confusio, ut omnia sint quasi unum. Quem prope arbitror fuisse naturæ statum post Angelorum malorum apostasiam: de quibus non hic locus est prolixè disputandi.

Nec quicquam, nisi pondus iners ; congestaque eodem
 Non bene junctarum discordia semina rerum.
 Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan; 10
 Nec nova crescendo reparabat cornua Phœbe ;
 Nec circumfuso pendebat in aëre tellus
 Ponderibus librata suis : nec brachia longo
 Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
 Quaque fuit tellus, illic et pontus et aër : 15
 Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
 Lucis egens aër ; nulli sua forma manebat.
 Obstabatque aliis aliud : quia corpore in uno
 Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
 Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus. 20
 Hanc Deus et melior litem Natura diremit :

fusa, nec aliud, quam pondus ignarum, et semina dissidentia rerum male cohærentium in unum coacta. Nullus Sol ministrabat adhuc lucem orbi ; nec Luna renovabat nova cornua crescendo ; nec terra stabat in aëre circumfluo suspensa sua gravitate ; nec mare extenderat brachia ad vastas et dissitas oras terrarum : et qua parte fuit terra, ibidem et mare et aër fuerunt. Eo modo terra non erat solida, nec aqua natabilis, aut fluida ; aër erat luce carens : nulli sua forma constabat. Atque unum cetera impediabat ; quia in eadem mole frigida certabant cum calidis, humida cum aridis, mollia cum duris, gravia cum levibus. Deus et æquior Na-

//////////

8 Quidam Codd. *congestaque in unum*.—9 Heins. *dissortia rerum*.—11 In quibusdam *renovabat cornua*.—13 Alii *Ponderibus libranda*. Cod. Ms. Academiæ Berolinensis, *nec margine longo Brachia terr.*—14 Unus liber *riparum pro terrarum*. In multis *Amphitrides* ; in aliis *Amphitrites*.—15 Alii *Quaque erat et tellus*. Porphyr. ad Horat. Od. III. 4. *Quaque fuit tellus ; illic et pontus, ut aër*. Hoc placuit Jac. a Cruce, eo quidem sensu, ut post *Quaque* (ubique) *fuit tellus* suspendatur oratio, tum inferatur *illic et pontus* (fuit) *ut* (ubi) *aër*. Ms. Francof. et alii, *Ut qua erat et tellus, illic*. Burm. suadebat, *Utque fuit tellus illic, ubi pontus et aër, Sic erat, &c.* ut similitudo inferatur.—18 *Quod cor-*

NOTÆ

8 *Congestaque*] Certe felicissime rem ipsam expressit ; nec verbis ullis melius, credo, dici possit.

10 *Titan*] Sol est, a patre Hiperione ex Titanibus uno sic appellatus.

11 *Phœbe*] Luna est, a fratre Phœbo, seu Sole, sic dicta.

13 *Librata*] Rem istam perspicue explicant Cartesiani, quorum consulenda philosophia.

14 *Amphitrite*] Neptuni fuit uxor,

quæ hic pro mari terram circumterente et alluente ponitur ; *παρὰ τὸ ἀμφιτρίβειν*.

19 *Frigida pugnabant*] Totus hic locus rhetoricus est magis quam philosophicus aut verus.

21 *Deus*] Ille vero est, qui, quantum ab omni concretionem et materia liber, infinita sua potentia omnia sentit et movet. Quod qui non capiet, auræ divinæ nescius quæ in ipso est,

Nam cœlo terras, et terris abscidit undas,
 Et liquidum spisso secrevit ab aëre cœlum.
 Quæ postquam evolvit, cæcoque exemit acervo,
 Dissociata locis concordi pace ligavit. 25
 Ignea convexi vis et sine pondere cœli
 Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.
 Proximus est aër illi levitate locoque :
 Densior his tellus, elementaque grandia traxit ;

tura composuit hanc discordiam. Separavit enim terram a cœlo, et aquam a terra, et sejunxit ætherem fluidum ab aëre crasso. Quæ postquam expedivit, et extraxit obscura congerie, conjunxit ea separata locis amica concordia. Igneus impetus convexi cœli et sine mole exiit, et sibi elegit sedem in arce ultima. Aër est illi proximus levitate et sede. Terra est spissior istis, et sumsit principia crassiora: et

pore legit Gebhard. Crepund. i. 6. In Bernegger. cod. erat corpora.—23 In Aldin. ab æthere: meliores arce.—27 Fl. et tres alii fecit in arce, non impro-

NOTÆ

aut verius ipse est, corporis molem agitans, caveat cæcitate sua in propriam perniciem violare.

Natura] Nihil est aliud, quam res ipsæ, vi divinæ voluntatis, eo quo sunt modo dispositæ, seseque invicem producentes.

23 *Spisso*] Respectu ætheris, scilicet, propter vapores e terra in aërem ascendentes.

Cœlum] Pro æthere posuit, qui purissimus est et clarissimus.

24 *Cæco*] Chao, scilicet, quod in tenebris latebat.

25 *Dissociata*] Vere equidem locis distincta elementa pro majori sui parte, non ita tamen ut non simul maneant, et ex uno generetur aliud.

Concordi pace] Quia præsertim, tametsi figura sua, motu aut quiete, aliisque ejus generis quæ evolvunt physici, diversa sint inter se elementa, multa tamen habent communia, quæ, ut loquuntur, ex identitate fluent materiæ.

26 *Convexi*] Eo nomine appellatur corpus in orbem figuratum, cum extrinsecus consideratur; intrinsecus

concavum dicitur.

Sine pondere] Non bene hæc a veteribus fuerunt intellecta, quæ ex Cartesianis facile est cupienti cognoscere; hic evolvere non licet.

27 *Arce*] De cœlo quod finxerunt, loquitur, ultimo, et supremo: namque in editoribus locis solent arces ædificari.

28 *Proximus est aër*] Hinc factum, ut Juno, quo nomine aër intelligitur, soror et conjux Jovis, qui ignis est, seu æther, dicatur. Atque huc pertinet audax illud Homeri commentum de Junone in aëre a Jove suspensa. Quas fabulas, seu potius veritatis, indignis et porcis non objiciendæ, involucra si quis quoad usum damnaverit, hinc saltem veritatis ipsius increatæ methodum dediscat damnare. Qui melius quam ænigmatibus, et sibi et suis non potuit, adversus stultissimos et ferocissimos mundi porcos, consulere. A Deo patre luminum, videntes occæcante, orta est veritas sub carne latens, in qua hærent carnei, per quam ad spirituales in carne latentes oportuit descendere.

Et pressa est gravitate sui : circumfluis humor
Ultima possedit, solidumque coercuit orbem.

30

FAB. II. Terra in varias personas.

SEPARATA erat terra a ceteris elementis, sed homo nondum natus, ipsius terræ futurus cultor ac dominus. Itaque Promethens Iapeti filius terram imbre mollivit, et ex hac hominem ad Dei similitudinem ac imaginem finxit, cui facies non prona, ut cetera animalia, esset in terram, sed cœlum spectaret erecta.

Sic ubi dispositam, quisquis fuit ille Deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit ;
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi, rabidisque tumescere ventis

35

compacta est suo pondere. Aqua circumfusa quartam partem obtinuit, et compe-
cuit durum terrarum orbem.

11. *Postquam, quisquis ille fuit Deorum, eo modo divisit et ordinavit acervum, et*
divisum in partes reduxit, primo rotundavit terram in modum ingentis globi, ne non
esset æqualis ab omni parte. Deinde imperavit maria diffuere, et turgescere ventis

bante Burmanno.—30 Cant. et viginti alii *gravit. sua.*—32 R. unus *Sic ubi*
compositam.—36 *Diffundi* pro vulg. *diffudit* Heins. ex Urbin. et Langerm.

NOTÆ

29 *Elementaque*] Per elementa partes intelligit crassiores, quibus res terrenæ componuntur.

Traxit] Veterum sequitur opinionem, quasi appetitu quodam naturali Terra graviora deorsum raperet.

30 *Humor*] De aquæ elemento loquitur.

31 *Ultima*] Non dixit *infima*, quod philosophis falsum fuisset; nam, secundum eorum opinionem, terra gravissima et in centro posita; quod aperte indicat Poëta cum humorem dicit *circumfluum*. Sed per *ultima* quartum intelligit elementum, quod ultimo nominavit, ei rei serviens, quod totum mundum in orbem dispositum, et in centro coarctatam terram

voluit affirmare; cum oculis et plebi ultimum videatur, et in centro positum aquæ elementum terram penetrans, quodque non videmus undique terram cingere. Quem quidem locum non mihi videntur alii bene explicuisse.

32 *Dispositam*] Per sectionem et divisionem, scilicet. Non secuit *dispositam*, sed per sectionem disposuit.

Quisquis] Major aliquis Deus, quam triviales illi poëtæ cogniti; siquidem tamen aliquis a vero et unico Deo diversus cognosci potest.

33 *Congeriem*] De Chao loquitur.

Membra] Elementa, scilicet.

35 *Magni*] Ita tamen ut aqua si-

Jussit, et ambitæ circumdare littora terræ.

Addidit et fontes, immensaque stagna, lacusque;

Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis:

Quæ diversa locis partim sorbentur ab ipsa;

40

In mare perveniunt partim, campoque recepta

Liberioris aquæ, pro ripis littora pulsant.

Jussit et extendi campos, subsidere valles;

Fronde tegi sylvas, lapidosos surgere montes.

Utque duæ dextra cœlum, totidemque sinistra

45

præcipitibus, et circumcingere oras telluris circumdatæ. Adjecit etiam scaturigines, et vasta stagna, et lacus; et repressit amnes defluentes ripis sinuosis: qui quidem sedibus dissiti partim absorbentur ab ipsa, partim in mare devolvuntur, et recepti æquore aquæ liberioris, pro ripis obstrepunt littoribus. Imperavit etiam planitiem porrigi, valles ima petere, nemora vestiri foliis, montes saxosos tolli. Et sicuti duo Cingula dividunt cœlum a dextra parte, et totidem a sinistra, quintum est fervidius

//////////

recepit: accedit et Lactant. *Rabidis* pro *rapidis*, in Mss. repertum, et Heinsio probatum recepit Burm.—37 Liber Cœlest. *brachia terræ*.—38 Mor. Med. et unus Heinsii *immensaque stagna*: Vulg. et *stagna immensa*.—39 Heins. vult *strinxit decliv.* Cod. Menardi *declinia*.—41 Fr. *In mare conveniunt*, addita hac glossa, 'id est, cum aliis fluminibus: Berolin. *proveniunt*. Pro *campoque* alii volunt *partimque*, quod et in quibusdam Mss. reperitur: Gifan. in Indice Lucret. legit *partique*.—44 Gebhard. in Crepund. *spatiosos crescere*

NOTÆ

mul cum terra sumatur: alioqui non foret terra rotunda, nequidem rotunditate illa imperfecta, quæ montes, rem levissimi momenti ratione habitata tantæ magnitudinis, non excludit.

37 *Ambitæ*] Non omni quidem parte, sicuti aëre undiquaque terra simul et aquis cingitur; sed tamen ita ut in illis quasi fluitet. Ceterum pleonasmus est in verbis *ambitæ* et *circumdare*, cujusmodi sæpe utitur Naso.

39 *Obliquis*] Propter terræ flexuosam neque versus eandem partem continuatam declivitatem; qua re fluenti aquæ serpentis in modum necesse est flexus capere. Habet adeoque hic locus plus artis rhetoricæ quam veritatis philosophicæ, si magis verba quam rem ipsam ponderes. Nec tamen inde, quod stultissimi fa-

ciunt et levissimi tenebriones, minus summum opificem suspicias, postquam naturæ, quam Is fecit sanctissimam, leges inviolatas perspexeris.

40 *Sorbentur*] Talem memorant in Peloponneso Alpheum; talis est in Hispania citeriore Anas; in tali navigavimus nostro Rhodano: quam non ita sorbentur a terra isti fluvii quin post aliquod spatium renascantur, et aperto alveo in mare recurrant.

41 *Campo*] Æquor dicit aut mare.

42 *Liberioris*] Quia non angustis ripis in mari aqua coarctatur, prout ut antea cum alveo suo retinebatur.

Littora] Distinguit Poëta inter litus et ripam, ut hæc sit fluminum, illud maris: quanquam non semper observatur hæc differentia.

45 *Utque duæ*] Cœlum dividunt as-

Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis;
 Sic onus inclusum numero distinxit eodem
 Cura Dei: totidemque plagæ tellure premuntur.
 Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu:
 Nix tegit alta duas: totidem inter utrumque locavit; 50
 Temperiemque dedit, mixta cum frigore flamma.
 Imminet his aër: qui, quanto est pondere terræ
 Pondus aquæ levius, tanto est onerosior igni.

illis; ita Dei providentia divisit molem inclusam pari numero; et totidem terræ tractus urgentur. Quorum qui medius est non potest coli propter ardores: nives cumulatæ tegunt duos: posuit totidem inter utrumque: et temperavit calore cum frigore conjuncto. Aër imminet istis, qui tanto est gravior igne, quanto gravitas

~~~~~
montes: et ita Pal. sec.—49 Medio non est Gronov.—50 Duo Leid. inter utrumque: Vulg. utramque, quod et Gierig præfert.—52 Vulgo, qui quanto est pondere terræ, Pondere aquæ levior. Sed alterum e Cod. pervetusto protulit Const. Fanens. et pondus levius agnoscunt etiam excerpta Vatic. Calandræ, quanquam in his etiam aqua scribitur, quod argutum videbatur Heinsio.—53 Vetustum igni ex Medic. Bonon. et Strozæ accepit Burm. pro igne.—

NOTE

tronomi secundum latitudinem, in quinque Zonas seu partes. Quarum media inter Tropicos, quos Sol non transgreditur, *torrida* dicitur; duæ quæ ab istius dextra versus Polum Arcticum, et sinistra versus Antarcticum porriguntur, *temperatæ*; totidemque *frigidæ*, quæ Polos seu mundi cardines tangunt. Volueruntque iidem astronomi his cœli Zonis similes terræ respondere. Atque elegantissime quoque has Zonas sic descripsit Virgilius Georg. I. cujus versus, comparationis et illustrationis causa, huilibuit transcribere: 'Quinque tenent cœlum Zonæ; quarum una corusco Semper Sole rubens, et torrida semper ab igni; Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur, Cœrulea glacie concretæ atque imbris atris. Has inter mediamque duæ mortalibus ægris Munere concessæ Divum.'

47 *Onus*] Terram dicit, cujus partes non imperite dixerunt astronomi

partibus cœli oppositis, et ejus virtutibus, respondere: quanquam ea sapientia Deus omnia attemperavit, ut etiam sub Sole et in ipsis ardoribus, quod veteres non satis cognoverunt, jucundissimam vitam brutis et hominibus liceat agitare.

Numero] Zonarum, scilicet.

48 *Cura Dei*] Pro Deo ipso, Græcorum more venustissimo, Poëtis familiari.

Plagæ] Quæ cœli respectu dicuntur Zonæ, eæ in se sunt plagæ, aut terræ partes, quas cœlum premit.

49 *Quarum*] Ita vero illi crediderunt, qui ventis, terræ situ, aliisque plurimis nesciverunt inexperti temperari Solis ardores.

50 *Duas*] Quæ sunt versus Polos.

51 *Mixta*] Temperatas dicit Zonas ab utroque latere torridæ; quæ Solis radiis illustrantur quidem, non ita tamen ut non Polorum frigus participent.

Illic et nebulas, illic consistere nubes
 Jussit, et humanas motura tonitrua mentes, 55
 Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
 His quoque non passim mundi fabricator habendum
 Aëra permisit. Vix nunc obsistitur illis,
 Cum sua quisque regant diverso flamina tractu,
 Quin lanient mundum; tanta est discordia fratrum. . 60
 Eurus ad Auroram, Nabathæaque regna recessit,
 Persidaque, et radiis juba subdita matutinis.
 Vesper, et occiduo quæ littora Sole tepescunt,
 Proxima sunt Zephyro: Scythiam Septemque trionem
 Horrifera invasit Boreas; contraria tellus 65

aquæ est minor gravitate terræ. Voluit etiam nubes et nebulas illic locum habere, et tonitrua concussura mentes hominum, et cum fulminibus ventos procreantes frigus. Atque orbis conditor non illis dedit aërem passim possidendum. Ægre jam illis resistitur; quanquam singuli moderentur suos flatus alia plaga, quo minus orbem discerpant; tanta est fratrum dissensio. Subsolanus profugit ad Auroram et regionem Nabathæam, et Persidem, et montes subjectos radiis matutinis. Vesper, et oræ, quæ calescunt Sole occidente, tangunt Favonium. Terribilis Aquilo occupavit

54 Heins. *considerare nubes.*—58 Berolin. *vis nunc obsist.*—59 *Regant opt. Fl. et uno Mor. vulg. regat.*—64 *Trionem, non triones, præferunt Florent. Berneg.*

NOTÆ

55 *Jussit*] Historice et poëtice hæc omnia describit Naso; quæ si quis philosophice cupiat cognoscere, Cartesianos et alchymistas veros, Philosophos adeat, et quærat.

57 *Non passim*] Quia alter ab ortu, alius ab occasu spirat, &c.

60 *Fratrum*] Ventorum, Auroræ et Astræi Gigantis, filiorum.

61 *Auroram*] Pro Oriente posita est, unde spirat ventus *Eurus* seu *Subsolanus* dictus.

Nabathæaque] Regio est Arabiæ, quam suo nomine appellasse volunt filium Ismaëlis *Nabath*: quæ regio ad ortum respectu Italiæ est porrecta.

62 *Persidaque*] Est Persis Asiæ regio notissima.

Radiis] Periphrasis est terrarum,

quæ Solem Orientem respiciunt, habita ratione Græcorum et Italarum, a quibus ad nos pervenerunt scientiæ.

64 *Proxima*] Ita ut ad Zephyri seu Favonii ditionem spectent, qui ab illa parte spirat.

Scythiam] Est Scythia ad axem versa Asiæ, itemque Europæ, ferocissimis populis notissima regio.

Septemque trionem] Borealem plagam, frigore horridam, per signum cæleste describit, quod Ursam majorem vocant. *Septemtriones* vero aut *septem Trionum* dictum est hoc signum, quia plaustrum refert speciem cum septem bobus aratorii stellarum dispositio quæ illud signum constituunt; quos quidem boves aratorios *Triones* prisca lingua dixerunt.

Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.
 Hæc super imposuit liquidum, et gravitate carentem,
 Æthera, nec quicquam terrenæ fæcis habentem.
 Vix ea limitibus disseperat omnia certis ;
 Cum, quæ pressa diu massa latuere sub illa, 70
 Sidera cœperunt toto effervescere cœlo.
 Neu regio foret ulla suis animantibus orba,
 Astra tenent cœleste solum, formæque Deorum :
 Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ :
 Terra feras cepit : volucres agitabilis aër. 75
 Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
 Deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset.

Scythiam et Septemtrionem. Terra opposita humida est a Noto pluviali, et nubibus perpetuis. Collocavit super hæc ætherem fluidum et destitutum pondere, nec retinentem quicquam terrestri sedimenti. Vix disjunxerat ea omnia firmis terminis, cum astra, quæ coacta diu occultata fuerant sub illa mole, cœperunt radiare toto cœlo. Neve ulla ora esset expers suis animalibus: sidera et formæ Deorum occupant sedes cœlestes: aquæ fuerunt nitidis piscibus frequentandæ: terra excepit feras; aër mobilis alites. Desiderabatur adhuc animal sanctius his, et capacius excelsæ mentis,

Urbin. idque ex antiquo usu loquendi comprobatur Heins.—69 *Disseperat* Heins. dedit e Leodic. fragm. antiquissimo: multi Mss. *disceperat*, quod in quibusdam corrigitur *discerperat*. Edd. antiquæ *discreverat*; Gifan. mallet *descriperat*.—70 Berolin. *Cum depressa*. Vulg. *sub ipsa*. Edd. vett. *fulgescere cœlo*: alii *fervescere, clarescere, vel splendescere*. Pro *cœlo* unus Mor. *mundo*.—74 Pro *nitidis* Heins. conj. *mutis*, aut *simis*, aut *adis*.—76 Heins. conj. *capacius*

NOTE

65 *Invasit*] Optime hac voce usus est Poëta cum de vento vehementissimo locutus est.

Contraria] Meridionalis, scilicet, Septemtrionali opposita.

66 *Pluvio*] Quia Auster seu Notus, a mari perflans Italiam, Galliamque et ejus tractus provincias, nubes quæ in aquam solvuntur secum volvit. Ceterum plurimi sunt venti intermedii, quos ex nautis præsertim licet cognoscere, de quibus Poëtam loqui non decuit.

67 *Liquidum*] Purum et ab omni fæce remotum.

70 *Massa*] Chao, scilicet.

71 *Sidera*] Signa sunt cœlestia, plud. et Var. Clas.

ribus stellis figurata.

73 *Astra*] Adeoque in Platonico-rum descendit opinionem, qui Astra et Deos inter animantia recensent.

Solum] Eo nomine dicitur quicquid rem aliquam sustinet; atque ita mare piscium solum, cœlum astrorum, &c.

74 *Cesserunt*] In orbis divisione piscibus obtigerunt, et in jus eorum venerunt.

76 *Sanctius*] Hic fere pro positivo positus est comparativus, ut admirandum et suspiciendum dicat hominem.

77 *Deerat*] Cui ante a sapientissimo opifice omnia in usum parata, quam crearetur.

Ovid.

3 K

Natus homo est : sive hunc divino semine fecit
 Ille opifex rerum, mundi melioris origo :
 Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto 80
 Æthere, cognati retinebat semina cœli.
 Quam satus Iapeto, mixtam fluvialibus undis,
 Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
 Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
 Os homini sublime dedit : cœlumque tueri 85
 Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.
 Sic, modo quæ fuerat rudis et sine imagine, tellus
 Induit ignotas hominum conversa figuras.

et quod posset imperium tenere in reliqua. Homo ortus est : seu ille rerum artifex, fons mundi præstantioris, illum genuit divino semine ; seu terra nova, et modo a sublimi æthere discreta, servabat semina cœli congeniti. Quam dilutam aquis fluvialibus filius Iapeti efformavit ad imaginem Deorum omnia gubernantium. Et cum reliqua animalia inclinata intueantur humum ; fecit homini vultum elatum, et imperavit cœlum respicere, et erigere sublimem faciem ad astra. Sic terra, quæ nuper fuerat inculta atque informis, immutata sumsit formas hominum incognitas.

almæ.—77 *Qui domin.* quidam Codd. Viviani. *Possit* etiam duo codd.—79 *Alii melioris imago.*—80 *Jun. subductaque nuper.*—81 *Vicini pro cognati* Mss. Viviani.—83 *Unus Mor. Fingis in effig.* quartus *Med. traxit.*—85 *Plerique Mss. cœlumq. videre.*—86 *Ereptos* ex Cod. Pal. defendit Gebhard. *Crepund. i. 6.* Ita et

NOTÆ

78 *Divino semine*] Est istud ex Platonis Academia et Zenonis porticu ortum ; quibus philosophis anima humana est scintilla cœlestis, et divinæ auræ particula, ut bene docet Scriptura, si modo bene omnia intelligantur.

79 *Origo*] A quo omnia bona orta sunt.

81 *Cognati*] Quod nuper cum terra conjunctum, et in Chao unum fuerat ; unde et poëtis Terra Cœli soror.

Semina] Vim quandam eadem producenti quæ in cœlo essent. Ceterum, nobis Christi discipulis quantum tutius licet inter has tenebras ambulare, quam multa sunt tamen quæ sapientissimo opus habeant enarratore ; quæ exclusi Ethnici studiose investigaverunt, ad Patris opera vocati Christiani contemnunt ?

82 *Satus Iapeto*] Prometheus est, qui universi generis humani artifex, eo ipso tempore quæ alterius filius, a poëtis dicitur. Ridicule, si fabulam spectes, et in veritatis integumento hæreas ; apposite, si agrestes et sævos homines ad humanos mores informasse, eosdemque ignis inventionem et usum, multa alia insuper, docuisse Prometheum, virum a providentia, sermone Græco, sic dictum, satis intelligas. Qua re non abludit Scriptura, quæ hominem ad horti culturam in eo constitutum declarat.

83 *Moderantum*] Quæ res, et hominis dignitas, a sua bruta, prava, socii natura, perditissima voluptatis mancipia deberet retrahere ; eos præsertim, qui non veritatem quodammodo, ut hic noster, quasi per nebulam vix tetigisse suspicantur, sed

FAB. III. Mundus in sæcula quatuor, Aureum, Argenteum, Æreum, et Ferreum distributus.

Ex quo Chaos injecta luce discussum est, et discretis elementis, faciem hanc tam claram mundus accepit, deinceps, quasi in ætates quasdam, in sæcula quatuor distributus est, hoc est, aureum, argenteum, æreum, et ferreum: quibus pro qualitate sui ascripta sunt nomina. Nam aureum sæculum dictum est, quod Saturno regnante omnium rerum erat plena tranquillitas: non furor sæviebat armorum, non avaritia fluctibus commiserat vitam, et cessantibus rastris inarata gravidas fruges terra præbebat. Otiosa erat ac segura vita mortalibus; ac sine vicissitudine temporum continua veris gratia fruebantur. Deinde secundum sæculum in argenteum ab aureo colore migravit. Tunc primum et æstus ardentior cæli, et graviora frigora incubuere mortalibus: tunc meditata domorum tutiora secreta. Antea enim aut in antris habitabant, aut incolebant fruteta sylvarum. Semina etiam tum primum sulcis cœpere committere: cum jam terra solita hominibus negaret alimenta. Tertium sæculum successit æreum, argenteo jam durius. Cœpere homines inverecundius vivere. Nam cupiditate habendi avaritia cum perfidia exorta est. Inde mare pervium factum, dum divitiæ requiruntur. Terra quoque cunctis antea communis, limitibus, terminisque discreta est: et in venis ejus non solum frumenta quæsita sunt, sed metalla inventa crepuerunt. Quartum sæculum ferreum a rigore duratum est: quod in tantam rabiem furoris erupit, ut omnia scelera cupiditatis excelleret. Nam ab odiosa vita, et insanientis avaritiæ grassationibus, ad parricidia usque perventum est.

AUREA prima sata est ætas, quæ, vindice nullo,
Sponte sua, sine lege, fidem rectumque colebat. 90
Pœna metusque aberant. Nec verba minacia fixo

III. *Prima facta sunt tempora aurea, quæ ultro, sine lege, ultore nullo, servabant fidem et æquum. Mulcta et timor procul erant: nec voces minas intentantes lege-*

tres Codd. Heinsio inspecti.—87 Voss. *sine semine*.—91. 92 Alii *nec vincla*

NOTÆ

aperto cælo, coruscante gratiæ Sole, tantum lumen non possunt non inueniri.

89 *Aurea*] In quatuor ætates hominum vitam partiti sunt Ethnici, quas metallorum nomine, auri, argenti, æris, et ferri, prout illi a nativa probitate ad omnem nequitiam desceperunt, non imperite inscripserunt.

Quam fabulam ex statua per somnum Nabuchodonosori oblata, de qua aliquid inaudierant Græci, derivatam volunt; Daniele illam de quatuor Imperiis explicante.

Vindice nullo] Cum nullus esset, qui mulctam aut pœnam aliis irrogaret, si forte deliquissent.

91 *Minacia*] Qualia etiam hodie

Ære legebantur : nec supplex turba timebant
 Judicis ora sui : sed erant sine iudice tuti.
 Nondum cæsa suis, peregrinum ut viseret orbem,
 Montibus, in liquidas pinus descenderat undas : 95
 Nullaque mortales, præter sua, littora norant.
 Nondum præcipites cingebant oppida fossæ :
 Non tuba directi, non æris cornua flexi,
 Non galeæ, non ensis, erant : sine militis usu
 Mollia securæ peragebant otia mentes. 100
 Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec ullis
 Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus :
 Contentique cibus, nullo cogente, creatis,
 Arbuteos foetus, montanaque fraga legebant,
 Cornaque, et in duris hærentia mora rubetis ; 105
 Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.
 Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
 Mulcebant Zephyri natos sine semine flores.

bantur in ære affixo : nec supplex multitudo metuebant vultum sui iudicis ; sed securi erant absque ultore. Nondum abies, ex montibus suis desecta, descenderat in aquas fluidas, ut diversum mundum adiret : et nulla littora nisi sua hominibus perspecta. Nondum fossæ præruptæ circumdabant urbes ; neque tuba æris oblongi, neque cornua æris curvi, neque cassides erant, neque gladius : animi tranquilli fruebantur alma pace sine ope militis. Ipsa quoque terra libera et rastro illæsa, nec ullo aratri dente vulnerata, sponte cuncta præbebat : et læti esculentis natis sine omni cultura, carpebant fructus arbuteos, et fraga montana, et corna, et mora nascentia in asperis rubetis, et glandes, quæ defluerant vasta arbore Jovis. Ver erat perpetuum, et Favonii mites flutibus temperatis blandiebantur floribus ortis

minantia collo Ære ligabantur : Berolin. minantia scisso Ær. ligab. alii minantia ficto Ore loquebantur : in Douzæ Cod. nec verb. minant. cæso Ære ligabantur.—92 Langermanni cod. verba timebat. Timebant tres scripti ; vulg. timebat. Pro supplex cod. D. et alii simplex.—93 Alii sine vindice.—96 Mortalis...norat Urbini Cod.—98 Berolin. Nec tuba.—99 Erant quinque vett. vulg. erat.—100 Gronovianus mentes pro vulg. gentes.—102 Vivian. Saucia vulneribus.—103 Idem, et alii Codd. nullo cultore.—104 Quidam Arboreos foetus ; Heins. conj. Roboreos.—105 Leid. alique horrentia mora.—106 In Cod. Heins.

NOTÆ

passim videre est.

94 *Orbem*] Pro orbis parte posuit, synecdochice.

103 *Cogente*] Arando et subigendo terram ad hoc ea videtur cogi, ut fructus ferat.

105 *Rubetis*] Est rubetum, locus rubis et spinis consitus.

106 *Jovis arbore*] Quercu, scilicet, illi sacra ; sicuti laurus Apollini, Marti fraxinus, Herculi populus, Baccho vitis, Plutoni cupressus, Minervæ olea,

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat :
 Nec renovatus ager gravidis canebat aristis. 110
 Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant :
 Flavaque de viridi stillabant ilice mella.

FAB. IV. Idem annus in quatuor tempora.

CUM, Saturno, aurei sæculi rectore, cæli arce dejecto, teneret Jupiter mundum, sic ipse mundus quatuor ac diversa tempora coarctavit, ut ver, quod fuerat ante unum, semper ad serenam tranquillitatem continuum, in partem anni quartam angustissimum coierit tempus: ut huic succederet ardor æstatis, et tertio sequeretur autumnus infida temperies, et post hæc totus annus rigida hyeme clauderetur, quæ quatuor tempora veris exordio qualitatem imitarentur, et ordinem sæculorum.

POSTQUAM, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
 Sub Jove mundus erat: subiit argentea proles,
 Auro deterior, fulvo pretiosior ære. 115
 Jupiter antiqui contraxit tempora veris:
 Perque hyemes, æstusque, et inæquales autumnos,

sine semine. Statim etiam terra inculta proferebat fruges; nec requies ager albicabat plenis aristis. Fluvii currebant nunc lactis, nunc nectaris; et mella crocea fluebant de virenti ilice.

IV. Postquam orbis fuit sub Jove, Saturno deturbato in obscura Tartara, progenies argentea orta est, pejor auro, melior ære rufo. Jupiter minuit spatium veteris veris, et divisit annum in quatuor partes per hyemem, æstatem, autumnos varios, et

//////////

larga Jovis.—107 Plurimi scripti tepentibus Austris.—112 Mss. Bersm. manabant ilice.—114 Mundus eras Mor. Vulgo etiam subiitque.—116 Quidam

NOTÆ

Veneri myrtus, &c.

110 *Renovatus*] Novale dicitur ager qui alternis annis seritur, quo genere nihil opus fuit hominibus sponte ex terra natis cibus viventibus.

111 *Nectaris*] Nectar dicitur Deorum potio suavissima, perpetuam fovens juventutem, quam ipsa Hebe juventæ Dea ministrabat.

112 *Illice*] Aliis etiam arboribus, hæc tamen præcipue.

113 *Saturno*] Primam ætatem qui tam suaviter administraverat Satur-

num filius Jupiter, sequentibus ætatibus imperatoris, de solio deiecit; et in Latio, quod Virgilius, ipse etiam Naso alibi scribit, latere coëgit. Quæ omnia, quomodo quave causa facta fuerint, si tanti est singulatim cognoscere, apud omnes reperias mythologos.

114 *Proles*] Ætas argenti nomine insignita, aurea durior.

116 *Antiqui*] Semper ante virentis, et perpetui.

117 *Æstusque*] Æstatem dicit.

Et breve ver, spatiis exegit quatuor annum.
 Tum primum siccis aër fervoribus ustus
 Canduit: et ventis glacies astricta pependit. 120
 Tum primum subiere domos: domus antra fuerunt,
 Et densi frutices, et vinctæ cortice virgæ.
 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
 Obruta sunt, pressique jugo gemuere juvenci.
 Tertia post illas successit aënea proles, 125
 Sævior ingeniis, et ad horrida promptior arma;
 Nec scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
 Protinus irrumpit venæ pejoris in ævum
 Omne nefas: fugere pudor, verumque, fidesque:
 In quorum subiere locum, fraudesque, dolique, 130
 Insidiæque, et vis, et amor sceleratus habendi.
 Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos

ver contractum. Tum primum aër fervens aridis caloribus ignitus est, et glacies compacta ventis pependit. Tum primum ingressi sunt domos: domus fuerunt speluncæ, itemque spissi frutices, et rami colligati cortice. Tum primum Cerealia semina aperta sunt longis liris, et juvenciusti jugo gemuerunt. Tertia ab illis secuta est ætas aënea, crudelior animis, et paratior ad arma terribilia; nec tamen scelestæ. Postrema est de ferro rigido. Continuo scelus omne irruit in sæculum venæ deterioris: verecundia, veritas, et fides recesserunt; in quorum locum et fraudes, et doli, et insidiæ, et violentiæ, et detestandum habendi studium irrepserunt. Nauta pandebat carbasa ventis, neque adhuc bene illos nove-

Codd. *Jupiter æterni.*—118 *Alii spatiis divisit; alii perfecit.*—120 *In uno Bas. tectis glacies.*—121 *Omnes fere fuere pro fuerunt.*—125 *Illas Berneggerianus, Urbin. pr. Med. et Noricus: alii illam. Cant. successit et aënea: Leid. subiit aënea: Arg. successerat aënea.*—127 *Cod. Heidelberg. Non scelerata.*—128 *Irrumpit tert. Med. aliique; vulg. irrumpit: unus Mor. erupit.*—129 *R. sec. et Leid. unus pro varia lectione rectumq. fid.*—130 *Francius Inque horum. Gronov. subiere loco; alter locis.*—131 *Langerman. Invidiæque.*

NOTÆ

Inæquales] Temperie et tempestate incertos, modo calore æstuantés, modo frigore rigentes; atque hinc moribidos.

119 *Tum*] Post exactum a Jove Saturnum.

Fervoribus] Æstatis scilicet, veri succedentis; quo tempore omnia Solis ardoribus maxime illustrantur et incallescunt.

123 *Longis*] In longum aratro ductis.

Cerealia] Quæ, vel quorum usum, et serendi modum, Ceres docuit, ut ipse postea docebit Ovidius.

125 *Aënea proles*] Ætas est præcedente adhuc durior, cui ab ære viliori metallo nomen inditum.

128 *Venæ*] Ad metallum alludit, quod per venas in terræ visceribus

Navita: quæque diu steterant in montibus altis,
 Fluctibus ignotis insultavere carinæ.
 Communemque prius, ceu lumina solis et auras, 135
 Cautus humum longo signavit limite mensor.
 Nec tantum segetes alimenta que debita dives
 Poscebatur humus; sed itum est in viscera terræ:
 Quasque recondiderat, Stygiisque admoverat umbris,
 Effodiuntur opes, irritamenta malorum. 140
 Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
 Prodierant; prodit bellum, quod pugnat utroque;
 Sanguinea que manu crepitantia concutit arma.
 Vivitur ex raptō. Non hospes ab hospite tutus,
 Non socer a genero: fratrum quoque gratia rara est. 145
 Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:

rat: et naves, quæ diu erectæ fuerant in excelsis montibus, impetum fecerunt in undas ignotas. Et peritus mensor distinxit producto termino terram antea communem, ceu lumen solis et aër. Neque modo fruges et cibi debiti petebantur a terra opulenta; sed ventum est in ejus præcordia: et divitiæ, incitamenta scelerum, quas abdiderat, et removerat ad umbras Stygias, eruuntur. Jamque ferrum noxium, et aurum perniciosius ferro exierat; bellum exit, quod certat utroque, et ciet arma strepentiâ cruenta manu. Præda rescuntur. Hospes non est tutus ab hospite; non socer a genero; amor etiam fratrum est rarus. Maritus invigilat perniciæ

—132 Vulg. *Vela dabat*. Heidelberg. *neque adhuc*.—133 *Montibus alni* J. F. Gronov. volebat.—134 Optim. Med. *Fluct. ignaris*. Gronov. *exultavere*: Berolin. *insulcavere*.—135 Vulg. *solis et auræ*: Vivian. et unus Bas. *aura*.—138 N. *per viscera*.—142 Vulg. *Prodierat*: Berolin. *Prodiderat*.—143 Voss.

NOTE

distributum invenitur.

132 *Nec adhuc bene*] Ut hinc hominum corda prorsus invasisse avaritiam intelligas.

133 *Steterant*] Non naves quidem, sed arbores ex quibus confectæ sunt.

135 *Lumina solis*] Quæ haud scio an non iniqua et invida mente alienum agrum illustrare avari nonnulli conspiciant.

136 *Longo*] Sunt vero agrorum limites seu termini longi; attamen per limites intelligi malim, hoc in loco, sulcos majores seu fossas, quibus agri discernuntur.

137 *Debita*] Propter culturam, et hominis laborem; cujus causa, agenti sudoris præmium debet terra rependere.

139 *Stygiisque umbris*] Id est, In terræ profundissimas speluncas abdiderat. Est enim Styx fluvius aut palus Inferorum, ubi niger Deus habitat, et umbris imperat.

142 *Utroque*] Acrinus tamen auro; nam, ut elegantissime scripsit Horat. Carm. lib. III. Ode 16. 'Aurum per medios ire satellites, Et perrumpere amat saxa, potentius Ictu fulmineo.'

146 *Imminet exitio*] Nihil opus est

Lurida terribiles miscent aconita novercæ :
 Filius ante diem patrios inquit in annos.
 Victa jacet Pietas : et Virgo cæde madentes,
 Ultima cœlestum, terras Astræa reliquit.

150

FAB. V. Gigantum sanguis in homines.

GIGANTAS nomine immensæ molis, et similes matri filios parens Terra progeniuit: quorum magnitudini par exarsit audacia: nam exstructis in excelsum aggerem montibus sacrilegas manus injecere cœlestibus. Sed fulminum igne dejecti, impium genus pœnæ suæ cruore generarunt: nam sanguis eorum permixtus terræ, homines procreavit, haud longe ab origine discrepantes.

NEVE foret terris securior arduus æther ;

uxoris, illa mariti: sævæ novercæ interunt aconita nigricantia: filius sciscitatur, ante tempus, ætatem patris. Pietas protrita destituitur: et virgo Astræa deseruit postrema terras sanguine infectas.

v. *Et ne æther sublimis esset tutior tellure, aiunt Gigantes appetiisse cœleste im-*

et Leid. *manu trepidantia.*—144 Med. et Strozæ *ex raptu.*—147 *Livida terrib.* quatuor scripti.—148 Variant vehementer codices. Multi, *incurrit, occurrit, in annos; Bernegger. concurrat: unus desiderat annos. Menardi, incurrit honores. Geneven. irrupit in annos: alii aliter. Burman.*—149 Unus Heins. *a cæde.*

NOTÆ

longius ad fabulas recurrere, ut hoc exemplis probetur monstrum: quotidie conspicitur.

147 *Lurida*] Luridum dicitur esse, quod eo est colore qui in corporibus loris vexatis apparet. Atque adeo ab effectu aconitum, herba venenosa, luridum dicitur; nisi magis ad ipsius plantæ folia sufflava auctor respexit.

Novercæ] Quæ plerumque in privignos sæviunt, non tantum ut suis liberis faveant, sed arcano quodam in illorum matres odio.

148 *Ante diem*] Antequam ad maturam senectam pervenerit.

Inquit] Quem longæ vitæ patris piget, ejusque bona invadendi sacra cupido corripuit.

149 *Jacet*] Quæ in nullo pretio est, hodie præsertim, postquam ad novissima tempora sumus delapsi; jamque diu ex tam multis terris exulat Pietatis auctor, vix apud paucos toleratur.

150 *Ultima*] Quia, spretis Diis, necesse tamen fuit utcumque brutis hominibus aliquam inter se, utilitatis causa, servare justitiam.

Astræa] Filia fuit Astræi Gigantis, vel Jovis, ut aliis placet, quæ propter insignem justitiam pro ipsa venit.

151 *Neve foret*] Transitio est ad Gigantum fabulam, de qua plerique omnes mythologi, Hyginus, Apollodorus, alii; quam fabulam sicuti et alias suo modo, ut libet, quivis inter-

Affectasse ferunt regnum cœleste Gigantas :
 Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
 Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
 Fulmine, et excussit subjecto Pelio Ossam. 155
 Obruta mole sua cum corpora dira jacerent ;
 Perfusam multo natorum sanguine Terram
 Incaluisse ferunt, calidumque animasse cruorem :

perium, et erexisse ad astra montes in cumulum coactos. Tum Pater omnipotens protrivit Olympum fulmine intorto, et dejecit Ossam Pelio substrato. Cum corpora ingentia Gigantum jacerent obruta sua mole; dicunt terram delibutam multo cruore filiorum immaduisse, et animasse sanguinem æstantem: et, ne nulla indicia

Schepperus apud Fabric. lib. II. Epist. 71. *et larga cæde mad.*—152 Quidam Codd. *Infestasse ferunt.* Alii in accusat. legunt *Gigantes.*—153 Vivian. Leid. et Gronov. Codd. *Altaq. coniectos.*—155 *Subjecto* multi ex vetustioribus: *subjecto Ossa* secundus Pal. et unus Bersmanni: optimus Thuaneus, *subjectum Ossa*: unus Pal. *subjectum Pelion Ossam*: codex, quo vir optimus doctissimusque Carolus Sprotius me donavit, pro diversa lectione exhibebat, *subjectam Pelion Ossam.* Scribe, *excussit subjectam Pelio Ossam*: vel quod in uno Ambrosiano, pro diversa itidem lectione, legebatur, *subjecto Pelio Ossam.* Heins. Barth. ad Stat. x. Theb. 846. legit, *excussit subjecto Pelion Ossæ.*—157 Unus Leid. *merito pro multo*, quod Heinsio placet. *Sanguine matrem* unus Heins. et Berolin.—158 Unus Med. *Incaluisse*; vulg. *imaduisse.* Alter

NOTÆ

prefatur, prout in veteri historia, sacra aut profana versatus est, prout de hominibus vel Angelis hæc aut illa audivit, aut suspicatur; prout naturæ arcana penetravit. De his incertis fere omnibus, pro voto disserendi ansam tam facilem alii præbuerunt, ut proluxe hæc enucleare si aggredemur, aliorum tantum composita scrinia invertisse videremur. Ceterum, quod hic obiter indicasse sat sit, non immerito plurima ab Hebræis hausisse Græcos, quæ per fabularum involucria a vulgi indignis auribus poëtæ remove voluerint, mihi non obscure probare posse videor.

152 *Gigantas*] Fuerunt Gigantes Terra Cœlique sati sanguine, qui ex ejus pudendis defluxit cum a Saturno castratus est, ut plurimis visum; omnes staturæ excelsissimæ, draconum pedibus horribiles, qui adversus Jo-

vem etiam bellum ausi movere. Quorum fabulam alii ad res naturales spiritusque terram concutientes, aut ex terra in cœlum ascendentes, a quibus fulgura et tonitrua, referunt; alii de quibusdam impiis hominibus exponunt; alii alia excogitant. A Nimrodo, seu Nembrotho strenuo venatore, seu potius rebelli, videtur derivata.

154 *Pater omnipotens*] Jupiter, scilicet, qui audacissimorum monstrorum frustraneos conatus elusit.

Olympum] Montem in confinio Thesaliæ et Macedoniae, quem Pelio et Ossæ, cœlum scandendi causa, Gigantes imposuerant.

155 *Pelio*] Est Pelion mons Thesaliæ, ad Pelasgicum sinum vergens, inter quem et Olympum tertius Ossa porrigitur.

156 *Corpora*] Gigantum, scilicet,

Et ne nulla feræ stirpis monumenta manerent,
 In faciem vertisse hominum: sed et illa propago 160
 Contemtrix Superum, sævæque avidissima cædis,
 Et violenta fuit: scires e sanguine natos.

FAB. VI. Lycaon Pelasgi filius in Lupum.

DE Gigantum sanguine nati quam sacrilega mente versati sint, Lycaonis testatur exemplum: qui tyrannus Arcadiæ, cum advenas et hospites trucidaret, etiam Jovem in se accendit iratum. Nam Jupiter humani sceleris impatiens, in Deos querimonia delata, simulata hominis specie, ad Lycaonis regiam venit: cui Lycaon tanquam mortali præparans mortem, prius humana membra devoranda velut hospitali humanitate apposuit: quæ postquam Jupiter sensit, non eum penitus interemit, ne supplicii amitteret sensum; sed in lupi sævi eum formam convertit; qui et mores in rabie, et nomen Lycaonis in appellatione servaret. Non contentus fuit Jupiter ceteros homines unius Lycaonis terrere supplicio, nisi in genus omne sæviret. Inde denique tantam jussit aquarum copiam redundare, ut optertis diluvio montibus cuncti homines intererent.

QUÆ pater ut summa vidit Saturnius arce,
 Ingemit: et, facto nondum vulgata recenti,
 Fœda Lycaoniæ referens convivia mensæ, 165

sævæ sobolis superessent, mutasse in vultus hominum. Verum illa etiam progenies fuit impia, et cupidissima feræ strugis, et truculenta: cognosceres ortos fuisse ex sanguine.

VI. *Quæ ut Parens Saturnius cognovit ex arce suprema, ingemit; et revolvens animo horrendas epulas mensæ Lycaoniæ, nondum in vulgus prolatas, quia novum*

//////////

Med. *rabidumque...calorem.*—159 *Ac ne nulla duo* Med. Codd. Berolin. *sucæ stirpis.*—160 *In fac. mutasse* R. et Gronov. pro varia lect. Ms. Bersmanni *In fac. vert. ferunt.*—161 *Pal. obnoxia cædis.* Gronov. *mortis.*—162 *Meliores natos; alii natum, et sic* Heidelberg.—163 Ms. Bersm. *e summa.*—165 *Qui-*

NOTÆ

quos prope corporis sui moles obrueret.

162 *Scires e sanguine*] Ex perversis moribus, inquit, sanguine cretos Gigantum barbaros homines cognoscere erat facile.

163 *Pater Saturnius*] Jupiter Saturni filius.

164 *Facto*] De insidiis loquitur,

quas Lycaon Jovi ipsi paraverat, sicuti ipse idem Jupiter mox narraturus est.

165 *Referens*] Animo revolvens.

Convivia] In quorum ferculis Lycaon, Pelasgi filius, sævissimus rex Arcadiæ, hospitem trucidatorum canes convivis apponebat.

Ingentes animo et dignas Jove concipit iras ;
 Consiliumque vocat. Tenuit mora nulla vocatos.
 Est via sublimis, cœlo manifesta sereno,
 Lactea nomen habet ; candore notabilis ipso :
 Hac iter est Superis ad magni tecta Tonantis, 170
 Regalemque domum. Dextra lævaque Deorum
 Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
 Plebs habitant diversa locis : a fronte potentes
 Cœlicolæ, clarique suos posuere Penates.
 Hic locus est ; quem, si verbis audacia detur, 175
 Haud timeam magni dixisse Palatia cœli.
 Ergo ubi marmoreo Superi sedere recessu,
 Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,

admissum, ciet animo iras maximas et dignas Jove ; et concilium cogit. Nulla cunctatio detinuit accitos. Est callis excelsus, apertus cœlo sereno ; Lacteus dicitur, albore ipso conspicuus. Hac patet via Divis ad limina magni Tonantis, et domum regiam. A dextra et sinistra frequentantur atria majorum Deorum, portis patentibus. Vulgus habent sedes locis dissitas. Dii potentes et illustres statuerunt suas domos a fronte. Hic locus est, quem, si licentia condonetur vocabulis, non reformidem appellasse Palatia vasti cœli. Postquam igitur Dii consederunt marmoreo recessu, ipse Jupiter sede sublimior, et incumbens sceptro eburno, terque quaterque agitavit

//////////

dam impressi convivia cœnæ.—166 Sic Heins. In quibusdam *Ing. animos, dign.* In uno Ciofani *Ing. animos, et dign. conc. iras* : Capoferreus *Ingentesque animos digna J. c. ira.*—167 Berolin. et Heidelberg. *Conciliumque.*—168 Unus Med. et quatuor alii *via declivis.*—170 Vivianus edidit *ad summi tecta Tyranni.* Sæpe etiam *templa pro tecta.* Et quidam Codd. *parentis pro Tonantis.*—173 *Habitant* Hamburg. aliique ; vulg. *habitat.* Quidam *hac fronte.* In Leid. erat *a fronte Senatus.*—176 Quatuor libri *haud dubitem.* Quidam Pal. *regis.*—177 Jun. *sed. theatro.*—178 Jun. et alius *enixus eburno* : Vivian. edidit *insignis.*

NOTÆ

167 *Consilium*] Majorum gentium Deos, quos vocant, et selectos, vel ex iis Consentes duodecim, in maximis rebus consiliarios, Jupiter advocavit.

168 *Via*] Circulum describit, quem in cœlo, nocturno tempore, effusi lactis aut candidarum nubecularum specie videmus. Viam lacteam, seu circulum lacteum, Latini nominant : philosophi stellarum multitudinem esse definiunt.

170 *Tonantis*] Jovis, scil.

172 *Nobilium*] Majorum gentium, qui propter ampliorem dignitatem a populis majoribus colerentur.

Celebrantur] Frequentantur.

173 *Plebs*] Dii minores, Ascriptitii, Indigetes.

Potentes] Quales Consentes duodecim, quos duobus his versibus comprehendit Ennius : ‘ Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.’

176 *Palatia*] Ad Imperatorum alludit ædes magnificas, quæ in monte Palatino, Palatii nomine, conspiciuntur.

178 *Iipse*] Jupiter, scilicet, Deorum Pater atque hominum Rex,

Terrificam capitis concussit terque quaterque
 Cæsariem ; cum qua terram, mare, sidera, movit. 180
 Talibus inde modis ora indignantia solvit :
 Non ego pro mundi regno magis anxius illa
 Tempestate fui, qua centum quisque parabant
 Injicere anguipedum captivo brachia cœlo.
 Nam, quanquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno 185
 Corpore, et ex una pendebat origine bellum.
 Nunc mihi, qua totum Nereus circumtonat orbem,
 Perdendum mortale genus. Per flumina juro
 Infera, sub terras Stygio labentia luco,
 Cuncta prius tentata : sed immedicabile vulnus 190
 Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
 Sunt mihi Semidei, sunt rustica numina Nymphæ,

tremendam comam, cum qua concussit terram, mare, astra. Tum aperuit os iratum hoc modo: Ego non fui magis sollicitus pro orbis imperio, eo tempore, quo quisque anguipedum conabantur immittere centum lacertos cœlo domito. Quamvis enim hostis sævus esset, tamen illud bellum imminebat ab uno corpore, et ex una causa: nunc progenies humana est mihi delenda, qua Nereus concutit universum terrarum ambitum. Juro per fluvios infernos, fluentes sub terras per sylvas Stygias, omnia ante experta: sed malum insanabile resecandum est gladio, ne pars integra corrumpatur. Habeo Semideos, habeo Nymphas Deas ruricolus, et Faunos et Satyros, et

—179 Leid. *Horrificam*.—181 Mor. pr. *indign. solvis*.—183 Leid. *cum centum*. Unus Heins. et Med. *parabant*; vulg. *parabat*.—187 *Circumtonat* quatuor vett. vulg. *circumsonat*.—189 Arg. Leid. *sub terra*; Jun. *per terras*; alter Leid. et Gronov. *sub terris*.—190 *Tentata* Barthius monet; alii *tentanda*. Fl. et Urbin. *immedic. corpus*; dum Exc. V. *habent membrum*.—191 Berol. *recidendum est*.—192 Tres V. alter Ma. Ernaldi, Briantii, aliique vett. *numina*

NOTÆ

179 *Concussit*] Indignationem significans.

183 *Centum*] Unum fecit Gigantum et Centimanorum bellum noster Poëta, quod alii distinguunt.

184 *Anguipedum*] Gigantibus, ob naturæ et morum pravitatem, draconum, a Poëtis, attributos pedes diximus.

186 *Corpore*] Gigantum, scilicet, sodalitiis: corpus enim etiam pro multitudine hominum sumitur.

187 *Nereus*] Deus est marinus, qui sæpe pro Oceano ponitur, terram ambiente, undarumque mugitibus illi obstrepente.

188 *Flumina*] Stygem dicit, Inferorum fluvium aut paludem, cujus numen nullo jurejurando nec Diis ipsis violare licet.

189 *Luco*] Nemus dicit paludi Stygiæ imminens.

190 *Vulnus*] De effræna loquitur hominum nequitia.

Fauniquē, Satyriquē, et monticolæ Sylvani :
 Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,
 Quas dedimus, certe terras habitare sinamus. 195
 An satis, o Superi, tutos fore creditis illos,
 Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
 Struxerit insidias, notus feritate Lycaon ?
 Confremuere omnes: studiisque ardentibus ausum
 Talia deposcunt. Sic, cum manus impia sævit 200
 Sanguine Cæsareo Romanum extinguere nomen,

Sylvanos montanos; quos siquidem nondum cœli gloria impertimur, certe patiamur incolere terram, quam obtulimus. An existimatis, o Dii, illos futuros satis tutos, cum Lycaon immanitate cognitus paraverit perniciem mihi, qui habeo vos, et fulmen tempero? Cuncti exhorruerunt; et requirunt flagrantibus desideriis conatum tam atrociam. Eo modo, cum scelestu caterva, furore impulsa, ausa est eruere nomen

Nymphæ, Fauniquē Sat. alii numina Fauni, Et Nymphæ, Sat.—195 Vivian. Quas dedimus terras illis habitare; Cod. Menard. Quas ded. saltem terras.—196 Pal. et unus Heins. credimus illos.—197 Heins. malebat cui fulmen.—199 Mss. Ciofani, et quidam Heins. Contremuere.—201 Barth. Adv. LVIII.

NOTE

192 *Semidei*] Fannos dicit, Satyros, Lares; quos omnes, a Jove monitos, in montes se recepisse volunt, ut sibi a diluvio caverent.

Nymphæ] Terrestria quoque fuerunt numina ex fœminarum genere, quæ a locis quos inhabitaverunt, vel quibusdam muneribus, &c. variè nomen acceperunt. Jam de cœlestibus non agitur. Terrestres fuerunt *Nymphæ Dryades* et *Hamadryades* in quercubus, aut cum iis natæ, a quibus etiam apud Græcos nomen acceperunt; *Oreades* seu montanæ, quæ montium; *Napeæ*, quæ saltuum convalliumque curam gesserunt. Fuerunt item marinæ et fluviales, ex quibus illæ *Nereides* a Nereo, et *Oceanitides* ab Oceano patribus, hæ *Naiades* a fluendo Græca etymologia dictæ sunt.

193 *Fauniquē*] Hi cum Satyris Sylvanisque confunduntur sæpe; et

certe non aliter quam nomine, aut re quapiam leviuscula, distinguuntur. Sunt vero illi Dii agrestes cornuti et caudati, caprinis pedibus, villis hispido corpore, omnes salacissimi: quæ ex re etiam Satyri apud Græcos, sicut Sylvani a Sylva apud Latinos, nomen sortiti sunt.

198 *Insidias*] Quas postmodum ex ipso Nasone aut Jove ipso audies.

199 *Confremuere*] Dii, scilicet, omnes, Lycaonis factum detestantes, illum ad supplicia poscentes, Jovisque consilium comprobantes.

Ausum deposcunt] Lycaonem, ut sceleris debitas pœnas persolvat, a Jove petunt.

201 *Cæsareo*] Potius est ut hoc de conjuratione aliqua in Augustum, de quibus Suetonius, quam de ea qua periit Julius Cæsar, locus iste intelligatur.

Attonitum tantæ subito terrore ruinæ
 Humanum genus est ; totusque perhorruit orbis.
 Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum,
 Quam fuit illa Jovi. Qui postquam voce manumque 205
 Murmura compressit ; tenere silentia cuncti.
 Substitit ut clamor, pressus gravitate regentis ;
 Jupiter hoc iterum sermone silentia rumpit :
 Ille quidem pœnas (curam hanc dimittite) solvit ;
 Quod tamen admissum, quæ sit vindicta, docebo. 210
 Contigerat nostras infamia temporis aures :
 Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo,
 Et Deus humana lustris sub imagine terras.
 Longa mora est, quantum noxæ sit ubique repertum
 Enumerare : minor fuit ipsa infamia véro. 215

Romanum cæde Cæsaris, gens humana perculsa est tanto pavore repentini exitii ; et totus mundus confremuit. Nec, Auguste, pietas tuorum tibi minus fuit accepta, quam illa fuit Jovi. Qui postquam repressit voce et manu tumultum, omnes præstiterunt silentium. Ut sedatus fuit fremitus repressus dignitate moderantis, Jupiter frangit denuo silentium his verbis : Ille equidem luit pœnas, ne amplius sitis solliciti : et tamen narrabo, quodnam sit flagitium, et quæ sit ultio. Dedecus sæculi pervenerat ad nostras aures ; quod fictum exoptans, descendo cælo ultimo, et Deus percurro terras sub forma humana. Prolixum esset recensere, quantum sceleris sit inventum ubique : ipsum dedecus fuit minus re ipsa. Præterieram mon-

10. mallet *exting.* numen ; Burm. conj. *lumen.*—202 Heins. corr. vulgo *tanto subitæ.*—204 Vett. libri *tuorum est.*—206 *Murmura compressit* Urs. Eernal. et Farnes. In quibusdam vulgatis legitur, *Indiciumque dedit* ; quod abest a manuscriptis : in uno Ciofani est, *Suppressit fremitus* : in uno Vatic. *Murmura suppressit* : Cant. *depressit* : *Increpuit subito* Regius unus : *terruit astantes* alter et Argentoratensis : in Vossiano huic versui alter subjectus erat : *Signa dedit subito, tenere silentia cuncti.*—208 Heidelb. *rupit* pro *rumpit.*—209 Quatuor libri *curam dimittite.*—210 Heins. *Cui tamen* : Gronov. *Quo.*—212 Cant. *de summ. labor Ol.*—213 Voss. *imag. terram.*—215 Heins. *mallet ipso infam.*—

NOTÆ

207 *Regentis*] Jovis, scil. omnia moderantis.

210 *Admissum*] Lycaonis crimen dicit.

211 *Infamia temporis*] Rumor aut fama de perditissimis hominum moribus : quo propemodum modo non Jovem sed Jehovam locutum Gen. 18. legimus : ‘ Descendam,’ inquit, ‘ et videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint, an non sit

ita, ut sciam.’ Ut hinc et plurimis aliis ex locis pronum sit conjicere multa, audiendo, ab Hebræis, vel eorum discipulis Ægyptiis, mutuatos veteres poëtas seu Græcos seu Latinos.

212 *Olympo*] Est proprie Olympus, ut supra diximus, mons inter Thessaliam et Macedoniam, qui propter excelsum, cum cælum attingere videretur, pro ipso Cælo positus ; a

Mænala transieram, latebris horrenda ferarum,
 Et cum Cylleno gelidi pineta Lycei.
 Arcados hinc sedes et inhospita tecta tyranni
 Ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
 Signa dedi venisse Deum; vulgusque precari 220
 Cæperat. Irridet primo pia vota Lycaon.
 Mox ait, Experiar, Deus hic, discrimine aperto,
 An sit mortalis: nec erit dubitabile verum.
 Nocte gravem somno nec opina perdere morte
 Me parat: hæc illi placet experientia veri. 225
 Nec contentus eo, missi de gente Molossa

tem *Mænalum* *terribilem latibus ferarum, et pineta Lycei frigidi, cum Cylleno: inde subeo Arcadiam, regnum et feram domum tyranni, quo tempore tarda crepuscula reducerent noctem. Feci indicium Deum advenisse; et plebs cæperat orare. Primo Lycaon contemnit religiosa rota: deinde dicit, Periculum faciam, an hic Deus sit an mortalis, evidenti differentia; nec veritas erit incerta. Aggreditur me opprimere somno pressum nocte, nec morte prævisa. Hæc exploratio veri illi arridet. Neque eo expletus, jugulavit cultro unum obsidem missum de gente Mo-*

217 Idem cum *Cyllene*. Omnes fere scripti *spineta Lycei*; nisi quod unus *Thuaneus dumeta*.—218 *N. et Urbin. Arcadas*; alii *Arcades*. Pro *sedes* *Heins.* conj. *ades*.—221 Pro *primo* duo *Codd. primus*.—222 *Leid. discrim. parvo*: *Med. sec. et N. certo*.—223 *Berolin. nec erat*.—224 *Mallet Heins. prodere morte*.—225 *Unus Cod. Comparat. Med. exper. rerum*.—226 *Heins. cont. ea*.

NOTÆ

quo Jupiter ipse Olympius dictus est.

215 *Minor*] Atque adeo in pejori statu omnia reperit Jupiter quam fama didicerat.

216 *Mænala*] Est *Mænalus*, seu *Mænala* plurali numero, mons *Arcadiæ* celeberrimus, a *Mænalo* *Arcadis* filio denominatus: a quo et urbs eodem nomine dicta.

217 *Cylleno*] Est *Cyllene*, seu *Cyllenus*, si omnino contra vocis *Græcæ* analogiam ita scripsisse velis *Ovidium*, mons *Arcadiæ* *Mercurio* dictus: cujus regem proleptice *Arcada* Poëta nominat; cum postea ab *Arcade* filio *Callistus*, quæ filia erat *Lycaonis*, *Arcadia*, antea *Pelasgis*, *Parrhasia*, et multis aliis insignita no-

minibus, cognominata fuerit.

Lycei] Mons est *Arcadiæ*, aut certe in ejus confiniis versus meridiem.

218 *Arcados*] *Lycaonis* *Arcadici*. Ille est genitivus *Græcus*.

219 *Crepuscula*] Eo nomine appellatur lux illa dubia, quæ solis exortum præcedit, ejusdemque occasum sequitur.

225 *Hæc illi*] Habent hæc verba repressam at elegantem, non sine *Lycaonis* contemtu, et proprio quodam dignitatis sensu, *Jovis* indignationem.

226 *Molossa*] Fuerunt *Molossi* *Epiri* populi ad *Ambracii* sinus partem *Orientalem*, qui bello victi obsides *Lycaoni* dederant; quorum unum hic

Obsidis unius jugulum mucrone resolvit :
 Atque ita semineces partim ferventibus artus
 Mollit aquis, partim subjecto torruit igni.
 Quos simul imposuit mensis ; ego vindice flamma 230
 In domino dignos everti tecta Penates.
 Territus ille fugit ; nactusque silentia ruris
 Exululat, frustra loqui conatur : ab ipso
 Colligit os rabiem, solitæque cupidine cædis
 Vertitur in pecudes : et nunc quoque sanguine gaudet. 235
 In villos abeunt vestes, in crura lacerti ;
 Fit lupus, et veteris servat vestigia formæ ;
 Canities eadem est, eadem violentia vultu ;
 Idem oculi lucent, eadem feritatis imago.

lossa: atque ita partim concoquit membra semiviva aquis bullientibus, partim assat igni admoto. Quæ ut primum apposuit mensis, ego subruï flamma ultore domum, et Penates dignos concidere in dominum. Ille tremefactus exilit, et nactus solitudinem agrorum exululat, et nequicquam tentat loqui: rictus sumunt feritatem ab ipso, et ruit in pecudes desiderio stragis consueta; et nunc etiam lætatur cruore. Amictus mutantur in pilos, brachia in crura; fingitur in lupum, et habet indicia antiquæ naturæ. Canities est eadem, eadem sævitia ore, eidem oculi rubent, eadem

In Pal. *amici de gente*. unde Heins. *Amyci*. Heidelb. *eo est. Missi*.—231 In uno meo legitur, *In domino dignos*; melius: ut sit sensus et ordo: Everti tecta in Penates dignos domino. Farnes. *In dominum et dignos, &c.* quæ lectio omnium optima mihi videtur: in Dominic. *In dominum dignosque everti, &c.* Ciofanus. *In dominum dignos* plerique veteres: Mureti excerpta, *In domino dignos*; quomodo in Adversariis Barthius, xxxi. 3. et xxxiv. 19. In ora codicis sui Gruterus ex loco vii. 744. ‘Insidiosus malo cum conjugè limina fugit.’ Et Gronovius in Observationibus iii. 19. jam legi debere monuerunt; neque aliter codex unus Ciofani. Heins.—232 Heidelb. et Berolin. *Territ. ipse*. Unus Heins. *silent. ripis*, qui pro *rupis* scriptum ita esse credebat.—233 In uno Ciofani *ab illo*.—235 In uno V. et Dominic. *Vertitur*; alii *Utitur*; unus Heins. *Mittitur*. Leid. unus *solitoque cupid*. Multi *cupid. prædæ*.—238 Er-

NOTÆ

impius mactavit, Jovique epulandum apposuit. Quam quidem tabulam plane aliter tractant alii; et apud Hyginum, Apollodorum, aliosque legere poteris.

231 *Dignos*] Sunt Penates Dii maxime regioni, urbi, aut domui cuiuspiam proprii, qui in penetralibus, id est, penitis et maxime domus abditis partibus colebantur. In hos Lycaonis pravos, qui tali monstro faverent,

se domum evertisse testatur Jupiter. Qua re, si quis volet, ne immortalis anima fragilis corporis causa pereat, admonitus cavebit.

234 *Colligit os*] Lupini oris rabiem a Lycaonis interna rabie esse dicit: ut hinc, ex characteribus externis ad intima cordis aditum esse, quivis possit colligere.

238 *Canities*] Scilicet in proverbium abiit lupi senectus, et pravitas.

Occidit una domus: sed non domus una perire 240
 Digna fuit. Qua terra patet, fera regnat Erinnyes.
 In facinus jurasse putes. Dent ocysus omnes,
 Quas meruere pati (sic stat sententia) pœnas.

FAB. VII. A Deucalione jactati lapides in viros, et a
 Pyrrha in mulieres.

JUPITER propter audaciam Lycaonis ceterorumque mortalium, qui sceleribus suis etiam Deorum potentiam tentabant, orbem terrarum profusis imbribus inundavit. Et cum duo pietate ceteros mortales antecessissent, Deucalion Promethei filius, ac Pyrrha, eadem soror atque conjux, et Parnasso monte proluviem imbrium effugissent; sorte moniti Themidis, eo tempore quæ antistes terræ fuisse traditur, a Deis per preces generandæ prolis veniam acceperunt. Ita ut lapides post tergum jacerent, ex quibus homines nascebantur: et a Deucalione missi in viros vertebantur; a Pyrrha autem, in fœminas.

Dicta Jovis pars voce probant, stimulosque furenti

forma immanitatis. Una domus diruta est; sed non una domus meruit occidere. Qua tellus conspicua est, sæva Erinnyes grassatur. Credas vovisse in nefas. Exsolvant statim omnes pœnas, quas digni sunt ferre: ita constitui.

VII. Pars assentiuntur verbis sententiæ Jovis, et instigant furentem: alii funguntur

furtens. sec. Pal. et Leid. unus viol. vultus.—239 Heidelb. et Berolin. imago

NOTÆ

240 *Domus*] Lycaonis scil. cujus et aliorum ejusmodi monstrorum causa terras Jupiter inviserat, quas postea, cognita hominum nequitia, diluvio perdere constituit. Quæ sequentis fabulæ materia optime cum superioribus connectitur.

Non una] Immo omnes, quia perditissimorum latronum latebræ et spelunçæ.

241 *Erinnyes*] Furis, Diris, Eumenides, Erinnyes, rem unam et eandem dicunt, seu singulari, seu plurali utaris numero; quamvis tres nomine proprio Alecto, Tisiphone, et Megara designentur. Sunt enim tres illæ Nocte et Acheronte satæ virgines,

Delph. et Var. Clas.

Ovid.

scelerum ultrices incorruptæ, quæ rem unam exequantur, pœnasque repossunt meritas, seu Cupiditate, Libidine, vel Ira quispiam peccaverit: quæ tres sunt certe Erinnyes, quibus in terris torquentur homines priusquam ad Tartara iisdem laniandi deturbentur.

242 *Jurasse*] Homines scil. in unam et eandem delapsi pravitatem: quos quidem iracundus Jupiter appellare dedignatur. Sed, quandoquidem admonendi datur occasio, adverte, quæso, an non totus iste locus Jovis ore et ira dignus sit, quamvis etiam in verbis singulis hæreas.

3 L

Adjiciunt: alii partes assensibus implent. 245
 Est tamen humani generis jactura dolori
 Omnibus: et, quæ sit terræ, mortalibus orbæ,
 Forma futura, rogant: quis sit laturus in aras
 Thura? ferisne paret populandas tradere gentes?
 Talia quærentes (sibi enim fore cetera curæ) 250
 Rex Superum trepidare vetat, sobolemque priori
 Dissimilem populo promittit origine mira.
 Jamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
 Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus æther
 Conciperet flammæ, longusque ardesceret axis. 255

officio suo nutibus. Interim exitium humanæ gentis molestum est omnibus; et petunt, quæ sit futura figura terræ vacuæ hominibus; quis sit præbiturus thura altari- bus; an velit porrigere nationes devastandas feris? Rex Deorum prohibet exqui- rentes talia metuere, nam sibi reliqua fore curæ; et pollicetur progeniem a priori discrepantem stupenda procreatione. Jamque erat immissurus fulmina per omnes terras; verum reformidavit, ne forte sacer æther incenderetur tot ignibus, et longus

est.—243 Sic stet unus Sixii.—244 Alii stimul. frementi.—246 Leid. unus Est tamen æterni.—248 Pal. et alii qui sit.—249 Leid. unus perdere gent. unde Heins. prodere. Quatuor scripti gentes; alii terras.—255 Alii totusque ardesc.

NOTE

244 *Pars*] Deorum scilicet: atque ad Curiam Romanam alluisse videtur Poëta; in qua majorum gentium patres, vel a Censoribus in Senatum lecti, sententiam dicebant, minorum vero vel nondum in Senatum lecti in aliorum sententias pedibus ire solebant, ex quo vel eo quod pedibus in Senatum venirent, Pedarii dicti. Hinc Laberii versus, 'Caput sine lingua Pedaria sententia est.'

246 *Dolori*] Scribit Plato omnia hominum causa procreata; homines propter Deos, a quibus cognoscantur, implorentur, et colantur. Si modo Deo ter optimo maximo suam gloriam servaveris, et tam multa alia, tamque bene scripserunt Ethnici, quos omnes stultissime barathro addicunt quidam nomine tenus et sua garrulitate Christiani, qui non aliter quam verbis inanibus Deum a Diis,

aut Essentiam a Personis distinguunt, ut illorum quidem quotidie subeat mirari supinam socordiam, qui tantis magistris, tanta per naturam et Patris unius Œconomiam virtute præditis, cum mortis æternæ sententiam dixerunt, in sese, naturæ et gratiæ, Patris et Filii contentores, atrocissimos at eosdem æquissimos coram Deo judices sese provocasse, nequidem suspicando assequuntur.

252 *Mira*] De ea in sequenti fabula.

255 *Longus*] Est axis lignum teres circa quod rota vertitur: sed axem dicunt mathematici lineam rectam, quæ ab una orbis extremitate ad aliam per centrum porrigitur: finxeruntque iidem circa ejusmodi lineæ extremitates, seu cardines, quibus totus orbis inuitatur, eundem verti.

Esse quoque in fatis reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat ; et mundi moles operosa laboret.

Tela reponuntur, manibus fabricata Cyclopum.

Pœna placet diversa, genus mortale sub undis 260

Perdere, et ex omni nimbos dimittere cœlo.

Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,

Et quæcumque fugant inductas flamina nubes :

Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis ;

Terribilem picea tectus caligine vultum. 265

axis arderet. Recordatur etiam esse in fatis, futurum tempus, quo mare, quo terra, et cœli arces sublata comburerentur, et orbis gravis machina premeretur. Missilia facta manibus Cyclopum omittuntur. Supplicium aliud probatur, extinguere scilicet gentem humanam in aquis, et ruere imbres ex toto cœlo. Continuo Boream coercet in speluncis Æoliis, et ventos omnes, qui depellunt nubes immisas ; et laxat Austrum. Auster prorumpit alis humidis, velatus faciem horrendam nigris tenebris.

—258 *Corruat pro Ardeat tert. Med.*—258 *Quidam proles oper. Plurimi Codd. mol. obsessa ; unus oppressa.*—261 *Dimittere optimi Codd. unus Heins. diffundere ; unus Med. producere.*—262 *Mor. condit in antr. Heidelb. clausit ; unus Med. condidit antris.*—263 *Heins. fugent. Voss. obductas.*—264 *Unus Mor.*

NOTÆ

256 *Fatis*] Nihil aliud per fatum, quam quod ut eveniat a Deo constitutum est, intellige, vel indeclinabilem rerum seriem et catenam.

258 *Ardeat*] De hac ultima orbis per ignem, priorique per aquam devastatione, non modo multa a patribus Ethnici audiverunt, sed et multa fabularum titulo scripserunt.

259 *Cyclopum*] Sunt illi monoculi Vulcani in subigendo ferro et Jovis fabricandis fulminibus, &c. administri, Neptuno et Amphitrite nati, vel ut, Hesiodo placet, Cœli et Terræ filii.

260 *Diversa*] Omnino, siquidem non igne, sed aqua genus mortale delere destinat Jupiter. Quod diluvium regnante Deucalione, in Thessalia, anno mundi 1437. 219. ante universale Noëticum accidit, ut quibusdam placet ; nisi quod probabilius est per Deucalionem Noam ipsum intelli-

gere, siquidem Lucianus in libro de Dea Syria, et Deucalionis arcam, et ejus uxorem, et filios, et columbam nuntiam, et bina animalia ex omni genere memoret ; quæ omnia vix quisquam de diluvio aliquo particulari possit exponere.

261 *Nimbos*] Eo nomine appellatur pluvia cum impetu ruens.

262 *Æoliis*] Æoli ventorum regis, Jovis filii.

Claudit] Quia nubes depellit, cœlumque serenat, ventus ab axe Septentrionali furens.

264 *Notum*] Ventum meridionalem, Italis, et iis qui ex illorum parte Mediterraneo mari sunt subjecti, aquæ nuntium.

265 *Tectus vultum*] Phrasis Græca pro *tectum habens vultum*. Notum vero omnibus, qualis sit cœli color, cum nubibus aqua gravidis obscuratum est.

Barba gravis nimbis ; canis fluit unda capillis :
 Fronte sedent nebulae : rorant pennaeque, sinusque.
 Utque manu lata pendentia nubila pressit ;
 Fit fragor : hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
 Nuntia Junonis varios induta colores, 270
 Concipit Iris aquas, alimenta que nubibus affert.
 Sternuntur segetes, et deplorata coloni
 Vota jacent ; longique labor perit irritus anni.
 Nec caelo contenta suo Jovis ira : sed illum
 Coeruleus frater juvat auxiliariis undis. 275
 Convocat hic amnes : qui postquam tecta tyranni
 Intravere sui, Non est hortamine longo
 Nunc, ait, utendum : vires effundite vestras.
 Sic opus est. Aperite domos : ac, mole remota,
 Fluminibus vestris totas immittite habenas. 280

Barba onusta imbribus ; aqua decurrit alba coma : nebulae sparguntur per frontem ; et penna, et amictus exudant. Et postquam pressit vasta manu nubes suspensas, erumpit sonitus : inde spissi imbres sparguntur ab aethere. Iris ministra Junonis ornata diversis coloribus haurit aquas, et ministrat pabula nubibus. Sata proteruntur, et spes inanes agricolae profligatae sunt, et opera prolixi anni evanescit sine omni fructu. Neque Jovis indignatio expleta suo caelo ; sed frater caeruleus illi opem fert aquis auxiliariis. Hic arcessit fluvios ; qui postquam subierunt domum sui regis, Nunc, inquit, non est opus prolixa hortatione ; exhaurite opes vestras. Ita expedit : reserate domos, et sublatis impedimentis laxate tota fræna vestris

validis N. Gronov. etiam avolat.—266 Vivian. madidis fl. Voss. variis ; Leid. aquis : Pal. udis. Erfurtens. prior ruit pro fluit.—268 Alii manu late.—269 Quidam et densi. Arg. mittuntur ; unus Heins. voluntur. Zinzer. Prom. c. 51. legebat funduntur vertice.—270 Alii inducta colores.—272 Vulg. depl. colonis ; et sic Heidelberg.—274 Berolin. et Heidelb. suo est Jov. Heins. sed illam, scil. iram.—275 N. auxiliantibus und. Unus Med. auxiliariis armis.—276 Voss. Evocat hic.—278 Pal. Nunc hic utend. Unus Leid. vires dispergite.

NOTÆ

268 *Lata manu pressit*] Annon per hæc verba exundantes propemodum sentis aquas, quasi ex ebria spongia exprimerentur ?

269 *Fragor*] Ex præcipitatis aquis aut nubibus.

270 *Nuntia*] Iris est, seu versicolor ille arcus, qui in aëre tempore pluviæ apparet ; cujus naturam docebunt physici.

275 *Coeruleus frater*] Neptunus est, cui caerulei maris cessit imperium.

279 *Domos*] Fontes, ubi habitant fluviorum Dii.

Mole] Scilicet ex antris rupium persæpe aquas videmus scaturire.

280 *Habenas*] Metaphora ab equis, qua ut rapidissimo cursu in terras sæviant flumina hortatur Neptunus.

Jusserat : hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
 Et defrænato volvuntur in æquora cursu.
 Ipse tridente suo terram percussit : at illa
 Intremuit, motuque sinus patefecit aquarum.
 Exspatiata ruunt per apertos flumina campos ; 285
 Cumque satis arbusta simul, pecudesque, virosque,
 Tectaue, cumque suis rapiunt penetralia sacris.
 Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
 Indejecta malo ; culmen tamen altior hujus
 Unda tegit, pressæque labant sub gurgite turres. 290
 Jamque mare et tellus nullum discrimen habebant.
 Omnia pontus erant : deerant quoque littora ponto.
 Occupat hic collem : cymba sedet alter adunca,
 Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
 Ille supra segetes, aut mersæ culmina villæ, 295
 Navigat : hic summa piscem deprendit in ulmo.

fluxiis. Imperaverat : illi revertuntur, et absolvunt ora scaturiginibus, et ruunt in campos cursu indomito. Ipse impulit terram suo tridente : at illa fremuit, et aperuit recessus aquarum motu. Fluvii vagi impetum faciunt in vastos campos ; et auferunt arbusta una cum segetibus, et pecudes, et homines, et domos, et penetralia cum suis sacris. Si qua domus stetit, et valuit obniti, non obruta tanta calamitate, nihilominus aqua altior occulit ejus fastigium, et turres coactæ vacillant sub aquarum congerie. Jamque nulla erat differentia inter æquor et terram. Omnia erant mare, et mare carebat littoribus. Hic invadit collem ; alter sedet in curvo navigio, et ibi movet remos, ubi nuper araverat. Ille navigat supra sata, aut fastigia villæ absorptæ : hic invenit piscem in suprema ulmo. Anchora forte jacitur in prato

—280 Unus Heins. *permittite haben, alii dimittite, emittite.*—281 *Et fontibus Berolin.*—284 *Sinus Effurtan. alter, et unus Leid. Alii vias.*—285 *Leid. unus per latos.*—289 *Med. sec. et alii indisjecta ; quatuor indijecta : Med. tertius indistracta.*—290 *Berolin. et Heidelb. pressæque latent.*—292 *Erat Heidelb. et alii.*—294 *Heidelb. nuper aravit : Gronov. mallet aratra.*—295 *Super seget.*

NOTÆ

282 *Æquora*] Camporum planitiem.

283 *Tridente*] Est Tridens Neptuni sævum gestamen, quo sceptri vice utitur, potestatemque suam exercet.

284 *Patefecit*] Ita ut terra, quasi in se conglobata, aquas in visceribus restagnantes effuderit.

286 *Satis*] Sata dicuntur frumenta præsertim, postquam in herbam eo-

rum germen erupit.

287 *Sacris*] Penatibus, scil. quos supra in penetralibus coli diximus.

291 *Mare et tellus*] Quoad locum attinet tamen : id est, Aqua totam terram circumfluebat.

292 *Omnia Pontus erant, deerant*] ‘Egregie et pro rei magnitudine dixit,’ inquit Seneca.

Figitur in viridi (si fors tulit) anchora prato :
 Aut subjecta terunt curvæ vineta carinæ.
 Et, modo quâ graciles gramen carpsere capellæ,
 Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocæ. 300
 Mirantur sub aqua lucos, urbesque, domosque
 Nereides : sylvasque tenent delphines, et altis
 Incursant ramis, agitataque robora pulsant.
 Nat lupus inter oves : fulvos vehit unda leones :
 Unda vehit tigres. Nec vires fulminis apro, 305
 Crura nec ablato prosunt velocia cervo.
 Quæsitisque diu terris, ubi sidere detur,
 In mare lassatis volucris vaga decidit alis.
 Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
 Pulsabantque novi montana cacumina fluctus. 310

virente; aut naves aduncæ radunt vineta subjecta. Et, qua parte macilentæ capellæ nuper revulserunt gramen, nunc ibi turpes phocæ demittunt sua corpora. Nereides admirantur lucos sub aqua, et oppida, et domos: et delphines habent nemora, et feruntur per excelsas frondes, et impingunt in quercus concussas. Lupus natat inter oves; aqua rapit rãfos leones; aqua rapit tigres. Nec vires fulminis juvant aprum, nec pedes celeres cerrum abreptum. Atque avis vaga labitur in mare, alis defessis, postquam diu lustravit terras, ubi liceat quiescere. Immoderata licentia maris texerat colles, et novæ undæ alluebant

alii.—297 Vulg. *sors tulit*.—298 Berolin. et Heidelb. *subj. tegunt*.—299 Alii *quo gracil*. In uno Strozziæ *læves pro graciles*: Basil. *fragiles*; unde Burm. conj. *faciles*, vel *placidæ*. In uno R. *culmen carps.*—300 Berneggerian. *pignora phoc.*—303 In alio cod. *Incumbunt ram.* In Mediolanensi Cod. *arnosaque robora*; in altero *ignotaque*. Quidam *robora pressant*.—306 Douza *legebat nec alato*.—307 Alii *ubi sistere posset*; et sic Berolin.—309 *Obruer. cumulos multi*

NOTE

- 300 *Phocæ*] Vituli sunt marini.
 302 *Nereides*] Maris nymphæ, Nerei filia.
 304 *Nat lupus*] Prædæ usque adeo immemor, utpote qui majora curet. Neque lascivius poëta, genioque indulgens, ad ineptias delapsus est, quod voluit Seneca: neque oves ingenio suo lupis objicit: sed tantum ut cataclysmi ob oculos ponat magnitudinem, eas lupis dicit intactas, qui status atrocitate vel innatam ipsam edendi rabiem obliviscantur.
 305 *Fulminis*] Vel quia instar fulminis exertis utrimque dentibus obvia quæque frendens lacerat; vel quia, ut fulmen, 'obliqua præstringit lumina flamma.'
 306 *Ablato*] Undarum impetu correpto.
 308 *Vaga*] Tum vaga præsertim, quæ nullos sibi notos nec campos nec arbores videat.
 310 *Novi*] In montium cacuminibus novi, scilicet.

Maxima pars unda rapitur : quibus unda pepercit,
 Illos longa domant inopi jejunia victu.

Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis,

Terra ferax, dum terra fuit ; sed tempore in illo

Pars maris, et latus subitarum campus aquarum. 315

Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,

Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.

Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat æquor)

Cum consorte tori parva rate vectus adhæsit ;

Corycidas Nymphas, et numina montis adorant, 320

Fatidicamque Themis, quæ nunc oracla tenebat.

Non illo melior quisquam, nec amantior æqui

fastigia montium. Maxima pars aufertur aqua : jejunia illos vincunt cibi indigentia, quibus aqua indulsit. Phocis, solum fertile, quamdu solum fuit, sed tunc pars maris, et vastus campus aquarum repentinarum, dividit Aonios ab agris Atticis. Ibi mons excelsus, nomine Parnassus, porrigitur ad sidera duobus cacuminibus, et excedit nubes vertice. Postquam Deucalion huc appulit cum socia lecti, vectus exigua navi, nam mare obruerat alia omnia, venerantur Nymphas Corycidas, et Deos montanos, et Themis fatidicam, quæ tunc habebat oracula. Nullus vir fuit melior, nec magis addictus justitiæ illo ; aut ulla magis pia, quam

scripti, et Vivian. ex suis.—313 Delrius ad Senec. Herc. Fur. citat *Separ. Ionios Cæcis*.—318 Mallet Heins. *Huic ubi Deuc. Alter Gronov. possidet æquor*—320 *Adorant* meliores ; vulg. *adorat*.—321 *Cant. nunc* ; vulg. *tunc*, quod et

NOTE

311 *Rapitur*] Interit, morte tollitur.

313 *Aonios*] Est Aonia Bœotiæ regio montana, quæ pro ipsa tota quandoque ponitur.

Actæis] Ἀκτῆ, littus est, atque ab eo antea Actæa dicta Attica regio.

Phocis] Regio est non inter Bœotiam et Atticam, sed super utramque ; ut hic sit hypallage, cum voluerit dicere poëta, Bœotia separat Phocenses ab Atticis seu Atheniensibus. Quanquam tamen crediderim per *Aonios*, montanos appellative, quomodo *Lyra Aonia* dicitur, esse intelligendos, sicuti per *Actæos*, littorales ; ut sit sensus Phocensem agrum ubi Parnassus Musis sacer esset, inter montes a Septemtrione, et littus a meridie, porrectum esse, quod revera sic est.

316 *Verticibus*] *Il a deux croupes*.

319 *Consorte*] Pyrrha, scilicet.

320 *Corycidas*] Nymphæ fuerunt antri Corycii, quod juxta Parnassum Apollini, Baccho, et Musis sacrum montem fuit.

321 *Themis*] Cæli est Terræque filia, cujus est officium, (ut et Græce nomen indicat) quod fas est præcipere ; quam ante Apollinem Delphis oracula edidisse volunt : ‘ Cum regna Themis tripodasque teneret,’ Lucan. Quod et ex Sidonio, qui responsa Themidis priora Delphis, itemque Am. Marcellino, qui verbis vaticinis Themidis numen præesse dicit, comprobatur.

322 *Illo*] Deucalione, scilicet.

Vir fuit, aut illa metuentior ulla Deorum.

Jupiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modo millibus unum, 325

Et superesse videt de tot modo millibus unam;

Innocuos ambos, cultores numinis ambos;

Nubila disjecit: nimbisque Aquilone remotis,

Et cœlo terras ostendit, et æthera terris.

Nec maris ira manet; positoque tricuspide telo 330

Mulcet aquas rector pelagi: supraque profundum

Extantem, atque humeros innato murice tectum,

Cœruleum Tritona vocat; conchæque sonaci

Inspirare jubet; fluctusque et flumina signo

Jam revocare dato. Cava buccina sumitur illi 335

Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo:

Buccina, quæ medio concepit ut aëra ponto,

Littora voce replet, sub utroque jacentia Phœbo.

illa fuit. Cum Jupiter videt mundum demersum liquidis paludibus, et unum restare de tot millibus, et unam restare de tot millibus, ambos insontes, ambos pios, nubes dispersit; et imbribus a Borea fugatis, patefecit terras cœlo, et cœlum terris. Neque æstus maris durat: et Moderator ponti temperat aquas, remoto telo trisulco: et arcessit glaucum Tritonem, eminentem super mare, et obductum humeros conchis congenitis; et imperat inflare concham personantem, et confestim revocare undas et fluvios signo dato. Ille corripit cornu cavum et intortum, quod auctum est in amplitudinem ab infimo orbe: quod quidem, ut spiritu inflatum est in medio mari, pervadit sonitu littora porrecta

Cod. Heidelb.—323 In utroque Ma. aliisque *metuentior*: Berolin. *reverentior*. In uno Ciofani, et duobus V. *ulla Dearum*.—325 In cod. Heidelb. aliisque *super. virum*.—327 Burm. vult *Innoc. ambo...numin. ambo*.—328 Leid. unus *Nubil. deducit*; alii *discedit, discussit*.—330 Voss. et alius *maris unda*.—332 *Errantem Berneggerian. pro Extantem*.—333 Heins. vult *Cœruleos*. Alii *conchæque sonanti*: nonnulli etiam *conchaque*. Unus Strozæ *conchæque tonanti*.—337 Alii *quæ in medio*. Et vulgo *conc. ubi*; quod et Heidelb. et Berolin.—

NOTÆ

332 *Murice*] Est murex concha ex cuius sanguine purpureus color conficitur, qui sæpe per muricem intelligendus: Tritonis autem humeris ingentitas conchas volunt, pro squamis, honoris causa.

333 *Tritona*] Erat Triton Neptuni filius, comes ejusdem, et tubicen, ore hominem, cauda piscem referens.

334 *Signo dato*] Signo intellige,

quod det Triton, buccina solitus aquas increpare.

336 *Quæ turbine*] Optime eo modo pictam videmus ad turbine speciem, ore angusto, quod paulatim in amplitudinem crescat, ut gravior et rancior fiat sonus.

337 *Concepit*] Buccinam eam inflante Tritone.

338 *Sub utroque*] Oriente et Occi-

Tum quoque, ut ora Dei madida rorantia barba
 Contigit, et cecinit jussos inflata receptus, 340
 Omnibus audita est telluris et æquoris undis :
 Et quibus est undis audita, coërcuit omnes.
 Jam mare littus habet : plenos capit alveus amnes :
 Flumina subsidunt : colles exire videntur :
 Surgit humus : crescunt loca decrescentibus undis. 345
 Postque diem longam nudata cacumina sylvæ
 Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
 Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem,
 Et desolatas agere alta silentia terras,
 Deucalion lacrymis ita Pyrrham affatur abortis : 350
 O soror, o conjux, o fœmina sola superstes,
 Quam commune mihi genus, et patruelis origo,
 Deinde torus junxit; nunc ipsa pericula jungunt :
 Terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
 Nos duo turba sumus : possedit cetera pontus. 355

*sub utroque sole. Tum etiam, postquam admotum est ori Dei madido barba stil-
 lante, et inflata indicavit jussos regressus, pervasit ad omnes fluctus terræ et maris :
 et repressit omnes ad quos penetravit. Nunc mare habet littus : fossa continet
 fluvios cumulos : amnes deprimuntur : clivi videntur prodire. Terra apparet ;
 loca augentur, aquis defluentibus. Postque dies aliquot arbores exhibent fastigia
 spoliata, et habent terram adhærentem ramis. Mundus restitutus erat : quem ut
 Deucalion vidit vacuum, et terras afflictas late silere, hoc modo alloquitur Pyrrham
 lacrymis prorumpentibus : O soror, o uxor, o mulier sola superstes, quam sanguis
 idem cum meo, et origo patruelis, deinde lectus consociavit, nunc ipsa pericula con-
 sociant ; nos duo sumus frequentia terrarum quascumque Oriens et Occidens aspicit :*

338 Duo Codd. *latentia Phæbo* : Burm. conj. *patentia*.—340 *Receptus* Pal. sec. et plurimi alii ; vulg. *recessus*.—342 Fl. N. et sex alii *undas audita*.—343 Burm. *mallet planos capit*. Leid. *unus plenas c. a. undas*.—344 Heins. *Flamina subsid*. Plurimi Codd. *collesque*.—345 Berolin. *descendentibus undis*.—346 Alii *diem longum*.—347 Berolin. *in fronte*.—348 *Idem vidit apertum*, quod et vulg. habent : Vivianus vindicat *inanem*, quia 'desolatas' sequitur.—350 Mss. Gebhard. Crepund. I. 12. *lacrymis ad Pyrrham fatur abortis*. In multis vett. etiam

NOTÆ

dente (quæ hyperbole est maxima) audita est buccina, aquis canens receptui.

341 *Telluris*] Id est, quæ tum tellurem invaserant.

346 *Longam*] Post multos dies, immo et menses, anni denique spati-

um, si de diluvio universali intelligas.

Nudata] Scilicet et fructus et folia deciderant.

352 *Patruelis origo*] Quippe Deucalion Promethei, Pyrrha Epimethei, Prometheus et Epimetheus Iapeti soboles.

Nunc quoque adhuc vitæ non est fiducia nostræ
 Certa satis: terrent etiamnum nubila mentem.
 Quid tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
 Nunc animi, miseranda, foret? quo sola timorem
 Ferre modo posses? quo consolante doleres? 360
 Namque ego, (crede mihi,) si te modo pontus haberet,
 Te sequerer, conjux: et me quoque pontus haberet.
 O utinam possim populos reparare paternis
 Artibus; atque animas formatæ infundere terræ!
 Nunc genus in nobis restat mortale duobus, 365
 (Sic visum Superis,) hominumque exempla manemus.
 Dixerat, et flebant. Placuit cœleste precari
 Numen, et auxilium per sacras quærere sortes.
 Nulla mora est; adeunt pariter Cephisidas undas,
 Ut nondum liquidas, sic jam vada nota secantes. 370
 Inde ubi libatos irroravere liquores

mare absorbit reliqua. Nunc etiam nondum satis est tuta vita nostra: nubes etiamnum concutiunt animum. Quis nunc tibi sensus esset, lugenda, si fuisses liberata fatis sine me? Quomodo posses tolerare metum sola? quo leniente doleres? Namque ego, fidem mihi habe, siquidem jam mare te teneret, uxor, te comitarer, et mare me quoque haberet. O utinam mihi liceret compensare gentes calliditate patris, atque immittere animas luto efficto! Nunc gens humana superest in nobis duobus: sic Diis placitum; et sumus exemplaria hominum. Absolverat, et lacrymabantur. Libuit orare potentiam divinam, et opem petere per sacra oracula. Sine cunctatione, descendunt simul ad aquas Cephisidas, quemadmodum nondum puras, sic tamen nunc pervadentes notum alveum. Tum postquam infuderunt aquas deli-

legitur abortis.—356 *Nunc* Med. sec. et quinque alii; Berolin. Heidelb. et alii *Hæc*.—357 *N. etiamnum*: Berolin. et alii *etiam nunc*.—358 Multi Codd. *Quis tibi*; inter quos Berolin. et Heidelb. et ille quoque *exempta fuisses*.—359 *Iidem* Codd. *Nunc animus*.—360 *Vulg. consol. doleres*: Heidelb. *laboras*. 361 *Alii te quoque*.—363 Multi *utinam possem*. *Quidam pop. formare, vel recreare, vel renovare*.—366 *Vulg. visum est. Leid. Sic placuit Sup.*—368 Berolin. *inquirere sort.*—370 *Opt. Thuan. Ut nond. alii et. Unus Med. sic jam;*

NOTÆ

358 *Fatis erepta*] Ut sola superstes fuisset.

363 *Paternis*] Promethei, quem antea hominem ex luto finxisse, eumque igne cœlitus surrepto animasse vidimus.

368 *Sortes*] Oracula et Deorum responsa.

369 *Cephisidas*] Cephisi amnis, ex Parnasso fluentis.

370 *Nondum liquidas*] Immo limo turbidas.

Vada nota secantes] Quia intra alveum continebantur.

371 *Irroravere*] Solenni sacra facientium more, aquæ vivæ, id est, flu-

Vestibus et capiti ; flectunt vestigia sanctæ
 Ad delubra Deæ : quorum fastigia turpi
 Squalebant musco ; stabantque sine ignibus aræ.
 Ut templi tetigere gradus ; procumbit uterque 375
 Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
 Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina justis
 Victa remollescunt, si flectitur ira Deorum ;
 Dic, Themî, qua generis damnum reparabile nostri
 Arte sit : et mersis fer opem, mitissima, rebus. 380
 Mota Dea est ; sortemque dedit : Discedite templo ;
 Et velate caput ; cinctasque resolvite vestes :
 Ossaque post tergum magnæ jactate parentis.
 Obstupere diu : rumpitque silentia voce
 Pyrrha prior ; jussisque Deæ parere recusat : 385

batas vestimentis et capiti, iter instituunt ad templum sacræ Deæ ; cujus cacumina turpiter mucesebant, et foci erant sine ignibus. Ut tetigerunt gradus templi, uterque pronus humi sternitur, et timidus deosculatus est petram frigidam : atque ita locuti sunt : Si Dii superati flectuntur æquis precibus, si ira Deorum temperatur, dic, Themî, quomodo exitium nostræ gentis sit medicabile ; et, suavissima, succurre rebus obrutis. Dea victa est, et responsum dedit : Amolimini vos a templo, et tegite caput, et discingite amictus astrictos ; et mittite post dorsum ossa magnæ matris. Diu admirati sunt ; et Pyrrha prior locuta est, et negat obsequi mandatis

alii sed. Plurimi Codd. et edd. nota sequentes.—372 In quibusdam *vestig. sacræ*.—374 In omnibus vett. *Pallebant musco*.—380 Cod. Menard. et miseris ; unus Mor. *mæstis*. Quædam edd. *mitiss. terris*.—382 Alii *cunctasque*. Omnes fere vett. *resolvite* ; sed unus Mor. et duo Heins. *recingite* : Pal. *decingite* : Gebhard. legebat *cunctasque recingite v.*—384 Heidelb. et Berolin. *rupitque*

NOTÆ

entis, et Themidi sacræ aspergine sese lustraverunt.

373 *Deæ*] Themidis, cui sacer Cephisus.

376 *Pavens*] Præsentis numinis horrore correpti sunt.

381 *Sortemque*] Oraculum ; in quo sensu hanc vocem supra vidimus.

Discedite] Istud ex veteribus ritibus curiosius exponunt nonnulli, quod simpliciter accipiendum arbitror.

382 *Velate caput*] Istud jam ex disciplina veteri : nempe velati capite

Deos adorabant, humiles se et indignos confessi, aut veriti ne quid mali ominis sacra inturbaret, id docente Plutarcho : unde Helenus Æneid. III. ad Æneam : ‘ Purpureo velare comas adopertus amictu, Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum Hostilis facies occurrat, et omnia turbet. Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto : Hac casti maneant in religione nepotes.’

Cinctasque] Piaculum enim in sacrificio erat aliquid esse religatum.

Detque sibi veniam, pavido rogat ore: pavetque
 Lædere jactatis maternas ossibus umbras.
 Interea repetunt cæcis obscura latebris
 Verba datæ sortis secum, inter seque volutant.
 Inde Promethides placidis Epimethida dictis 390
 Mulcet; et, Aut fallax, ait, est solertia nobis:
 Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
 Magna parens terra est: lapides in corpore terræ
 Ossa reor dici: jacere hos post terga jubemur.
 Conjugis augurio quanquam Titania mota est; 395
 Spes tamen in dubio est: adeo cœlestibus ambo
 Diffidunt monitis. Sed quid tentare nocebit?
 Descendunt; velantque caput, tunicasque recingunt;
 Et jussos lapides sua post vestigia mittunt.
 Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?) 400
 Ponere duritiem cœpere suumque rigorem,
 Mollirique mora, mollitaque ducere formam.

Dea: et precatur ore timido, sibi ignoscat: et veretur violare manes matris ossibus jactatis. Interea revolvunt secum voces dati responsi obscuras impenetrabilibus velaminibus, et inter se excutiunt. Postea Promethei filius solatur Pyrrham levibus verbis, et inquit, Aut me animus fallit, aut responsa Deæ sunt pia, et nullum nefas suadent. Terra est magna mater; opinor saxa vocari ossa in corpore terræ: jubemur ea mittere pone dorsum. Quamvis Titania tacta est conjectura mariti, tamen spes fluctuat: adeo uterque diffidit jussis cœlestibus. Verum quid oberit periculum facere. Discidunt, et caput operiunt, et laxant vestes, et jaciunt saxa præscripta a tergo. Lapides (quis isti rei fidem adhibeat, nisi antiquitas probet?) cœperunt omittere suam duritatem et suum rigorem; et emoliri tempore, et emol-

sil.—386 Arund. timido rogat. Unus Voss. timetque. Heins. legit timido r. ore, paventi Lædere, &c. Gronov. cavetque Lædere.—388 In uno Ciofani, Ursin. et Cælest. cæcisque; tert. R. et unus Med. obscuris cæca.—389 Fl. N. et unus Med. Verba Dea; sortes secum inter seq. &c.—390 In aliis vett. Hinc Prom.—391 Voss. sententia nob. Gronov. fiducia. Nostri etiam pro nobis Bas.—395 Mor. Conjug. arbitrio.—397 Alii tent. nocebat.—398 Berolin. et Heidelb. alii que

NOTÆ

387 *Lædere*] Quia in animas seu umbras redundare cadaveribus illatam injuriam credebant Ethnici.

388 *Latebris*] Latebat vero sensus sub obscurorum verborum ambage.

390 *Promethides*] Deucalion, Promethei filius.

Epimethida] Pyrrham, Epimethei filiam.

395 *Augurio*] Interpretatione, sane felici.

Titania] Pyrrha, Iapeti Titanis nepotis.

Mox, ubi creverunt, naturaque mitior illis
 Contigit, ut quædam, sic non manifesta, videri
 Forma potest hominis; sed uti de marmore cæpto 405
 Non exacta satis, rudibusque simillima signis.
 Quæ tamen ex illis aliquo pars humida succo,
 Et terrena fuit, versa est in corporis usum.
 Quod solidum est, flectique nequit, mutatur in ossa:
 Quod modo vena fuit, sub eodem nomine mansit. 410
 Inque brevi spatio, Superiorum numine, saxa
 Missa viri manibus faciem traxere virilem:
 Et de fœmineo reparata est fœmina jactu.
 Inde genus durum sumus experiensque laborum:
 Et documenta damus, qua simus origine nati. 415

FAB. VIII. Python serpens in figuras.

Post cataclysmum factum edidit terra Pythonem serpentem, speciem ignotam mortalibus; hunc Apollo sagittis interemit: et ne ejus aboleret nomen, instituit ludos, et certamina quædam in his ludis ostendit. Unde etiam Apollo Pythius est appellatus, ludique Pythii.

CETERA diversis tellus animalia formis

liti sumere formam. Mox ubi aucti sunt, et natura lenior illis data est, ut aliqua dignosci potest figura hominis, sic non evidens, sed sicut de marmore sumto, non satis accurata, et simillima statuis impolitis. Quæ tamen pars ex illis fuit madida aliquo humore, et terrestris, mutata est in usum corporis. Quod durum est, et nequit moliri, transit in ossa: quod modo fuit vena, perstitit sub eodem nomine. Atque brevi, Deorum dono, lapides jacti manibus viri induerunt formam masculam; et fœmina restituta est jactu fœmineo. Hinc progenies sumus aspera, et patiens laborum; et sumus indicio, quo simus principio oriundi.

VIII. Terra produxit ultro reliqua animalia variis formis, postquam vetus succus

Discedunt.—405 Cæpto pr. Pal. vulg. cæpta: unus Med. secta.—410 Que modo pro quæ Heidelb. et Berolin —411 Unus Heins. Jamque brev. Francius Inde. Vett. quinque Sup. munere.—412 In uno V. faciem cepere; in uno Heins. sumere. Pro faciem Leid. speciem. Virilem dedit Heins. ex uno suo, et uno

NOTÆ

404 *Ut quædam*] Lapidem dicit, qui projecti fuerant, quanquam aliquam post moræ tantillum formam induissent, imperfectam tamen habuisse, ut nondum constaret, quid essent.

405 *Cæpto*] Inchoato et nondum ad simulacri alicujus perfectam for-

mam expolito.

408 *Corporis*] Carnis, quæ tamen proprie de animalibus mortuis dicitur.

410 *Vena*] Habent etiam lapides suo modo venas, quas et oculis licet deprehendere.

413 *Fœmineo*] Pyrrhæ, quæ lapides

Sponte sua peperit; postquam vetus humor ab igne
 Percaluit solis, cœnumque, udæque paludes
 Intumuere æstu: fœcundaque semina rerum,
 Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo 420
 Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.
 Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
 Nilus, et antiquo sua flumina reddidit alveo,
 Æthereoque recens exarsit sidere limus;
 Plurima cultores versis animalia glebis 425
 Inveniunt, et in his quædam modo cœpta sub ipsum
 Nascendi spatium; quædam imperfecta, suisque
 Trunca vident numeris: et eodem in corpore sæpe
 Altera pars vivit; rudis est pars altera tellus.
 Quippe ubi temperiem sumsere humorque calorque, 430

incaluit a radiis solis; et lutum, et humidæ paludes inflatæ sunt calore; et semina fœcunda rerum sustentata terra vegeta aucta sunt, sicut in utero matris, et induerunt aliquam formam tempore. Sic ubi Nilus septemfluus destituit campos humidos, et reduxit suas undas in veterem fossam, et cœnum novum incaluit sole, agricolæ reperiunt multa animalia cespitibus inversis; atque inter ea nonnulla primulum inchoata in ipso generationis tempore; vident alia nondum absoluta, et destituta suis partibus; et in eodem corpore pars altera vivit, pars altera est terra crassa. Nempe

Mediol. pro vulg. *virorum*.—416 Vet. Cod. habet *deversis tell.*—418 *Incaluit* multi codices, et edd. Ald. *excaluit* unus Pal. *pertepuit* unus Mediol. *præcaluit* Med.—426 Berolin. *modo nata per ips.* Thuan. *facta s. Tanaquil.* Faber corr. *cœpta per ipsum Vertendi sp.*—428 Libri meliores, teste Heins. *numeris*;

NOTÆ

post terga etiam projecerat.

416 *Cetera*] Falso quidem hoc dicit; nam vel de insectis etiam, num sine semine aliquo generentur, non sine causa dubitant nonnulli.

417 *Vetus*] Ex diluvii aquis.

419 *Semina*] Sunt hæc pura Poëtarum figmenta; neque sine expresso Dei jussu potest terra animalia proferre.

422 *Septemfluus*] Quia per septem ostia præcipua in mare erumpi Nilus, qui singulis annis Ægyptum regionem alioqui siccam inundat et fœcundat.

424 *Sidere*] Sole.

425 *Animalia inveniunt*] Quæ per se sine semine, scil. natura produxerit: quod et Mela historicus refert. Ceterum insecta quidem ex corruptione nasci plerique concedunt; perfecta animalia sine semine generari posse naturaliter, non is sum qui credam.

427 *Imperfecta*] Inchoatis equidem perfectiora, sed quæ omnibus membris nondum constiterint, terramque inanimatam secum traxerint; nondum numeris omnibus absoluta.

430 *Temperiem*] Quæ est medium

Concipiunt : et ab his oriuntur cuncta duobus.

Cumque sit ignis aquæ pugna ; vapor humidus omnes

Res creat, et discors concordia fœtibus apta est.

Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti

Solibus æthereis, almoque recanduit æstu ; 435

Edidit innumeras species ; partimque figuras

Retulit antiquas ; partim nova monstra creavit.

Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,

Tum genuit : populisque novis, incognita serpens,

Terror eras : tantum spatii de monte tenebas. 440

Hanc Deus arcitenens, et nunquam talibus armis

Ante, nisi in damis capreisque fugacibus, usus,

Mille gravem telis, exhausta pæne pharetra,

Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.

Neve operis famam possit delere vetustas, 445

ubi calor et humiditas temperati sunt, concipiunt ; et omnia initium habent ab istis duobus. Et cum calor sit contrarius humiditati, calor humidus creat res omnes, et discors concordia est idonea ad generationes. Postquam igitur terra cænosa nupera eluvie incaluit sole æthereo, et intensis caloribus, emisit species infinitas ; et partim reddidit formas antiquas, partim formavit nova monstra : illa quidem invita, sed produxit te quoque eo tempore, maxime Python : et eras horror recentibus populis, serpens ignote ; tantam tegebas partem montis. Deus arcu insignis, et nunquam usus antea ejusmodi telis, nisi adversus damas et capreas fugaces, interfecit hunc impeditum mille sagittis, pharetra propemodum exinanita, tabo exhausto per atra vulnera. Et ne tempus possit oblivioni mandare gloriam facti, instituit sacros ludos

vulg. humeris.—430 Vivian. Codd. temp. sensere.—431 Unus Heins. ut ab his oriuntur.—433 Berolin. acta est.—435 Bas. Motibus æther. Vulg. altoque ; Cod. Sprotii almoque.—439 Incognita Bernegg. N. et decem alii ; ceteri incognite.—443 Bernegg. et alii gravi telis.—445 Berolin. posset del.—447 Vulg.

NOTÆ

siccitatis et frigiditatis participans, ex caloris et humiditatis pugna conflatum.

431 *Concipiunt*] Ex humidi et calidi temperie fieri docet generationem : quam quidem sine illa dari posse, vix quisquam ausit affirmare.

432 *Vapor*] Pro calore sumitur ; quomodo et Virgilius aliique sunt locuti.

438 *Python*] Serpens fuit miræ magnitudinis, ex terræ corruptione post diluvium natus, quem Apollo

interfecit. Qua fabula gravissimas a diluvio exhalationes radiis suis solem attenuasse significare voluerunt mythologi : quanquam alia alii ad libitum quisque comminiscuntur.

441 *Arcitenens*] Apollo est, seu Sol, jaculandi peritia et radiantibus suis sagittis poëtis decantatissimus.

443 *Gravem telis*] Quæ in ipsum serpentem Apollo conjecerat.

444 *Nigra*] Propter circumfusum sanguinem nigrum.

Instituit sacros celebri certamine ludos,
 Pythia, de domitæ serpentis nomine dictos.
 His juvenum quicumque manu, pedibusve, rotave,
 Vicerat; æsculeæ capiebat frondis honorem.
 Nondum laurus erat; longoque decentia crine 450
 Tempora cingebat de qualibet arbore Phœbus.

FAB. IX. Daphne Penei filia in Laurum.

DAPHNE Penei fluminis filia, cum omnium virginum, quæ in Thessalia essent, speciosissima haberetur, adeo quidem ut Deos pulchritudine sua caperet; Apollo cum eam conspexisset, forma ejus expalluit: quam cum neque pollicitis neque precibus adire potuisset, vim ut afferret instituit. Et illa cursu conspectum ejus effugere cupiens, patrem invocavit, ut virginitati suæ, quam sibi permiserat, ferret auxilium: cujus ille auditis precibus, filiam Deorum auxilio, ut vim effugeret, in laurum convertit.

PRIMUS amor Phœbi Daphne Peneia; quem non

claro certamine, dictos certamina Pythia, a nomine serpentis interfecti. Quicumque adolescentum victor discesserat pugilatu, cursu, aut curru, reportabat coronam ex ramis æsculi. Laurus nondum extabat, et Apollo redimebat de quavis arbore tempora spectabilia proluxa coma.

IX. Daphne Peneia fuit primus amor Apollinis, quem non fortuna inscia, sed

//////////

Pyth. perdomitæ; Heidelb. perdomiti; Berolin. de domiti.—448 Codd. His; vulg. hic.—449 Pro æsculeæ quatuor Codd. habent Herculeæ.—453 Fors omnes

NOTÆ

447 *Pythia*] Quatuor fuerunt apud Græcos ludorum celebritates, Olympicorum, Pythiorum, Isthmiorum, Nemæorum; de quibus varia varii traderunt, quæ majori ex parte collegit Natalis Comes. Ceterum non Apollinem Pythia certamina instituisse, sed Eurylochum scribunt ex Pindari sententia, aut Diomedem, ut voluit Pausanias: cujusmodi fabulas prolixè persequi non tanti ducimus.

448 *Manu*] Id est, pugillatu, cursu pedestri et curuli. Quanquam et certamina, et victorum præmia, et tempora varie immutata fuisse, hinc

inde, ut est fabularum præsertim, et veteris historiæ, itemque hominum ingenium, apud varios legere poteris.

449 *Æsculeæ*] Ex æsculi arboris fronde confecta corona donabantur victores; quæ quidem æsculus ex glandiferarum est genere, ita dicta, auctore Servio, quod ejus glandibus, ante fruges inventas, mortales pro esca uterentur.

450 *Longo*] Ita vero pingebatur, et pingi decuit propter radios.

452 *Primus*] Lauri, aut ex ea arbore confecta corona qua donabantur victores, occasione, ad Phœbi er-

Fors ignara dedit, sed sæva Cupidinis ira.
 Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
 Viderat adducto flectentem cornua nervo : 455
 Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis ?
 Dixerat : ista decent humeros gestamina nostros ;
 Qui dare certa feræ, dare vulnera possumus hosti.
 Qui modo, pestifero tot jugera ventre prementem,
 Stravimus innumeris, tumidum Pythona, sagittis, 460
 Tu face nescio quos esto contentus amores
 Irritare tua : nec laudes assere nostras.
 Filius huic Veneris : Figat tuus omnia, Phœbe,
 Te meus arcus, ait : quantoque animalia cedunt
 Cuncta tibi, tanto minor est tua gloria nostra. 465
 Dixit : et eliso percussis aëre pennis

atrox ira Cupidinis movit. Apollo elatus superato serpente viderat hunc nuper curvantem arcum nervo adducto ; et dixerat : Quid tibi cum duris armis, puer lascive ? Ista gestamina conveniunt nostris humeris, qui possumus certas plagas inferre feris et hostibus ; qui nuper occidimus infinitis spiculis Pythonem inflatum, tegentem tot jugera ventre venenato. Tibi satis sit incendere nescio quos amores face tua, nec tibi arrogu nostram gloriam. Filius Veneris huic respondit : Apollo, arcus tuus cetera transverberet, meus te figat : et quanto animalia omnia sunt te minora, tanto minores sunt tuæ laudes nostris. Absolverat, et celer, aëre percusso alis agitatis,

~~~~~

fere codd. vulg. sors. Pro dedit Berneggeri Arg. ferit.—454 Gron. serpentis morte superbus.—456 Marg. Gryph. et Bersm. talibus armis.—457 Excerpta Menardi decent animos gest.—460 Fl. et unus Thuani Str. innocuis. Unus Sixii gravidum Pyth.—462 In quibusdam Inflammare tua : in aliis Indagare ; Bernegg. Invi-

NOTE

ga Daphnen amores Poëta descendit, quæ in laurum ejus nominis arborem mutata est.

Daphne] Penei fuit Thessaliæ fluvii (vel, ut aliis placet, adonis) filia, cujus consitæ ripæ lauris : unde locus datus fabulæ : nam laurus Græcis *Daphne* dicitur. Qua quidem *Daphnes* in laurum mutata fabula, virginibus ob pudicitiam immortalem esse partam gloriam intelligitur. Atque rem ipsam cognoverit quicumque impuritatem, omnium prope malorum fontem, ex inspecta hominum vita scrutando assecutus fuerit.

453 *Cupidinis*] Amoris, Jovis et Veneris filii, ut nonnullis placet ; vel, ut

Delph. et Var. Clas.

alii volunt, Martis et Veneris ; vel Cœli et Terræ, &c.

454 *Delius*] Apollo est, in Delo, Ægæi maris insula, una cum Diana sorore natus.

455 *Flectentem cornua*] Sagittas arcu emittentem. Cornua autem, quæ ad arcus extremitates aptantur, pro ipso arcu posuit.

458 *Qui dare*] Vide annon magnifice hæc omnia, et ut decuit mox superbia sua periturum.

461 *Face*] Faces vidimus in Amoribus, sicut et sagittas, arma Cupidinis.

462 *Assere*] Tibi vindica ; Tuas facito.

Ovid.

Impiger umbrosa Parnassi constitit arce :
 Eque sagittifera promsit duo tela pharetra
 Diversorum operum : fugat hoc, facit illud amorem.
 Quod facit, auratum est, et cusptide fulget acuta : 470
 Quod fugat, obtusum est, et habet sub arundine plumbum.
 Hoc Deus in Nympha Peneide fixit ; at illo
 Læsit Apollineas trajecta per ossa medullas.
 Protinus alter amat ; fugit altera nomen amantis,
 Sylvarum latebris, captivarumque ferarum 475
 Exuviis gaudens, innuptæque æmula Phœbes.
 Vitta coërcebat positos sine lege capillos.
 Multi illam petiere : illa aversata petentes,
 Impatiens expersque viri, nemorum avia lustrat :
 Nec quid Hymen, quid Amor, quid sint connubia, curat.

pedem posuit in cacumine umbroso Parnassi ; et sumsit duas sagittas ex pharetra variorum effectuum. Hæc excutit, illa inducit amorem. Quæ inducit, aurata est, et splendet mucrone acuminato : quæ excutit, est hebes, et habet plumbum sub canna. Deus immisit hanc in Nympham Peneidem ; at vulneravit illa medullas Apollinis per ossa transfixa. Continuo alter amat ; altera odit nomen amantis, sese oblectans antris sylvarum, et spoliis ferarum captarum, et imitans Dianam virginem. Vitta retinebat comam incomtam. Plurimi illam concupiverunt : illa exosa ambientes, impatiens et expers mariti, percurrit loca devia et intercepta sylvarum ; neque cogitat quid sit Hymen, quid sit Amor, quid sint conjugia. Parens dixit saepe,

tare.—465 Tibi Bernegg. : alii Deo, vel Deis.—468 Eque præstantiores, teste Heins. atque duo : jamque Voss. aque Pal. deque alii. Med. promit duo.—469 Quidam facit hoc, fugat illud.—470 In uno Cælest. et figit cusptide acuta. 472 Leid. in Nympham Peneida.—477 Lov. neglectos alba capillos.—478 Adversata petentes plurimi Codd. margo Gryph. aspernata potentes.—479

NOTE

466 *Pennis*] Alarum, scilicet. Volantem Cupidinem describit.

467 *Arce*] Pro cacumine posuit Parnassi.

469 *Diversorum operum*] Id est, quorum contrarius erat effectus.

471 *Arundine*] Est arundo aquaticus frutex, quo fiebant sagittæ : unde pro ipsis persæpe sumitur.

472 *Nympha*] Daphnen plumbo armata sagitta tetigit.

474 *Fugit altera*] Laurus nempe umbram et loca opaca diligit ; Solem fugit. Quanquam eo spectasse Poëtam haud equidem scio.

476 *Phæbes*] Dianam dicit Phœbi sororem, quæ virgo incorrupta et venatrix.

477 *Vitta*] Fascia est, qua matronæ pudicæ, virgines, Vestalesque crines coërcebant, et caput ornabant : sæpius pro pudicitia indicanda Ovidius utitur.

478 *Multi*] Proci, scilicet.

480 *Hymen*] Fuit Hymen, sive Hymenæus, Deus nuptiarum præses, Liberi patris et Veneris, vel, ut aliis placet, Uraniæ filius ; qui etiam pro ipsis nuptiis sumitur.

Sæpe pater dixit : Generum mihi, filia, debes. 481
 Sæpe pater dixit : Debes mihi, nata, nepotes.
 Illa, velut crimen, tædas exosa jugales,
 Pulchra verecundo suffunditur ora rubore ;
 Inque patris blandis hærens cervice lacertis, 485
 Da mihi perpetua, genitor carissime, dixit,
 Virginitate frui : dedit hoc pater ante Dianæ.
 Ille quidem obsequitur : sed te decor iste, quod optas,
 Esse vetat ; votoque tuo tua forma repugnat.
 Phœbus amat ; visæque cupit connubia Daphnes : 490
 Quæque cupit, sperat : suaque illum oracula fallunt.
 Utque leves stipulæ demtis adolentur aristis ;
 Ut facibus sepes ardent, quas forte viator
 Vel nimis admovit, vel jam sub luce reliquit ;

Nata, debes mihi generum. Parens dixit sæpe, Nata, debes mihi posteros. Illa aversata faces nuptiales, tanquam flagitium, erubescit venusto ore ; et amplectens col- lum patris mitibus brachiis dixit, Concede mihi, pater suavissime, indelibata vir- ginitate frui : parens istud concessit antea Dianæ. Ille equidem annuit ; verum ista elegantia prohibet esse, quod roves : et tua pulchritudo facit contra tuum desi- derium. Apollo amat ; et optat conjugia visæ Daphnes : et sperat quæ optat, et sua responsa illum decipiunt. Et quemadmodum levis culmus comburitur sublatis aristis ; quemadmodum sepes flagrant tædis, quas forte viator vel nimis admovit,

Alii nemora avia.—484 *Suffunditur* Bernegg. aliique ; vulg. *suffundens*.—485 Cod. Patr. Jun. *pendens cervice*.—591 Vulg. *Quodque cup*. alii etiam *Quamque*.—492 N. et alius *abolentur aristis*.—493 *Forte* libri vett. con- stanter, nisi quod in tribus *sæpe*. Heins. suadet *nocte*, ut respondeat τῆ

NOTÆ

483 *Tædas*] Est tæda arbor ex re- sinosarum genere, qua tædæ seu fa- ces fiebant, quibus in nuptiarum itemque aliis cærimoniis utebantur. Quia enim noctu sponsa in mariti do- mum deducebatur, lumine, adeoque tædis aut facibus opus erat.

484 *Suffunditur ora*] Pro Per ora, eleganti Græcismo.

485 *Blandis*] Quibus ipsa blanda Daphne Synecdochice intelligitur.

487 *Pater*] Jupiter, scilicet : quod jam sæpe vidimus.

488 *Ille*] Peneus, filiæ obtempe- rans.

Sed te] Daphnen ipsam alloquitur Poëta, nondum nequitia suæ imme- mor.

489 *Repugnat*] Quia a multis expe- tuntur quæ pulchræ sunt.

491 *Suaque*] Notiora sunt Apolli- nis oracula, quam ut toties recantata narrare instituamus. Negat Naso sibi potuisse consulere Apollinem, qui aliis ipsorum fata aperuerit.

492 *Demtis*] Postquam pars major paleæ una cum aristis collecta, ma- nente in campo stipula.

494 *Reliquit*] Quod adventante die nullius usus esset.

Sic Deus in flammâ abiit : sic pectore toto 495
 Uritur, et sterilem sperando nutrit amorem.
 Spectat inornatos collo pendere capillos.
 Et, Quid, si comantur? ait. Videt igne micantes,
 Sideribus similes, oculos. Videt oscula; quæ non
 Est vidisse satis. Laudat digitosque, manusque, 500
 Brachiaque, et nudos media plus parte lacertos.
 Si qua latent, meliora putat. Fugit ocyor aura
 Illa levi: neque ad hæc revocantis verba resistit:
 Nympha, precor, Penei, mane: non insequor hostis.
 Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem, 505
 Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ;
 Hostes quæque suos: amor est mihi causa sequendi.
 Me miserum! ne prona cadas, indignave lædi
 Crura secent sentes; et sim tibi causa doloris.
 Aspera, qua properas, loca sunt. Moderatius, oro, 510
 Curre, fugamque inhihe; moderatius insequar ipse.

vel jam deseruit sub die; sic Deus conflagravit; sic æstuat totis visceribus, et alit sperando vanum amorem. Videt comam incontam lapsam super collo; et dicit, Quid, si componatur? Videt oculos radiantibus luce, pares astris. Videt os, quod non est satis vidisse. Probat digitos et manus, et brachia, et lacertos exertos plus dimidia parte. Si quædam occultantur, credit formosiora. Illa celerior vento levi dilabitur, neque remoratur ad hæc verba revocantis. Nympha Penei, quæso, expecta: non persequor infensus: Nympha, expecta. Sic agna fugit lupum, sic cerva leonem, sic columbæ sese surripiunt aquilæ alis timidis: singulæ suos hostes: amor est mihi causa insequendi. Me infelicem! ne labaris prona, et vepres lacerent pedes immeritos vulnerari; et sim tibi causa mæroris. Loca, qua festinas, sunt difficilia: curre, quæso, lenius, et cohibe fugam: ipse persequar lenius. Pete tu-

sub luce.—497 Leid. tertius humero pendere.—498. 499 Schrepper. apud Fabrum Epist. II. 71. leg. igne micare: Francius, Videt igne micante Sideribus similes oculos: Heins. conj. sideribus similesque. Burm. placet, quod in uno Leid. est, sideribusque oculos similes.—502 Quinctil. VIII. 3. citat, Quæque latent.—504 Opt. Fl. et N. Penei: in aliis Peneia. In uno Ciofani Nym. mane, Peneia, precor.—507 In uno V. host. quisque s.—509 Secent pro vulg. notent Ciofan. ex duobus protulit. Habuerunt et decem ex melioribus, quos Heins. contulit, unde ille recepit.—510 Heidelb. Asp. quo prop. Alii moderantius.—

NOTÆ

496 *Sterilem*] Vanum, et ex quo nullo sit fruiturus gaudio.

499 *Non Est vidisse*] Quia enim non tantum parva ora videre, sed ea os-
 culari cupiebat.

505 *Sic agna*] Non minus Phæbum Daphne fugiebat, quam agna lupum, &c.

507 *Amor*] Verba sunt Phæbi Daphnen fugientem sequentis.

Cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
 Non ego sum pastor; non hic armenta gregesve
 Horridus observo: nescis, temeraria, nescis
 Quem fugias; ideoque fugis. Mihi Delphica tellus, 515
 Et Claros, et Tenedos, Pataræaque regia servit.
 Jupiter est genitor: per me, quod eritque, fuitque,
 Estque, patet: per me concordant carmina nervis.
 Certa quidem nostra est; nostra tamen una sagitta
 Certior, in vacuo quæ vulnera pectore fecit. 520
 Inventum medicina meum est; opiferque per orbem
 Dicor; et herbarum subjecta potentia nobis.
 Hei mihi, quod nullis amor est medicabilis herbis:
 Nec prosunt domino, quæ prosunt omnibus, artes!
 Plura locuturum timido Peneia cursu 525
 Fugit; cumque ipso verba imperfecta reliquit:

men, cui grata sis: ego non sum monticola, non sum pastor; non hic custodio hirsutus armenta vel greges: nescis, inconsulta, quem vites; ideoque vitas. Terra Delphica, et Claros, et Tenedos, et regia Pataræa mihi paret. Jupiter pater est. Quodcumque fuit, est, et erit, apparet per me. Per me versus consonant chordis. Nostrum quidem spiculum certum est; attamen unum certius, quod læsit cor liberum. Medicina est reperta a me, et vocor Auxiliaris per mundum; et vires plantarum sunt nobis addictæ. Hei mihi, quod amor nullis herbis est sanabilis: neque scientia, quæ omnes juvat, juvat magistrum. Daphne fugit cursu pavido plura dicturum, et destituit verba incompleta cum ipso. Tum etiam visa est pulchra:

//////////

519 Urbin. N. Med. et alius *Certa licet*: alter Med. *Certa satis*.—521 Vulg. *opifexque*.—522 Berolin. *herbarum est*.—523 In quibusdam Codd. *sanabilis herbis*.—525 *Timido* plerique vett. vulgo *rapido*.—526 Heidelb. *imperf. remisit*.—

NOTÆ

515 *Delphica*] Fuit urbs Delphi Phocidis in Achaia, ad Parnassum, Apollinis oraculo clarissima.

516 *Claros*] Oppidum fuit Ioniæ, ubi mons et lucus Apollini sacer: itemque insula in mari Myrtoo, de qua hic sermonem esse voluerunt nonnulli.

Tenedos] Insula fuit e regione Trojæ, in mari Ægæo.

Pataræaque] Sita fuerunt Patara juxta mare Lycium in minore Asia, ubi delubrum fuit Apollini sacrum,

oraculorum fide celeberrimum.

518 *Concordant*] Quia Musicæ et lyræ inventor.

519 *Una*] Fuit æquidem arcus Phæbi gestamen, cujus ictus poëtis decantatissimi; verum ipse peritiorem sagittarium agnoscit Cupidinem, a quo tam graviter vulneratus fuerit.

522 *Herbarum*] Quia medicinæ inventor.

526 *Imperfecta*] Quæ nondum Apollo, plura dicturus, absolverat.

Tum quoque visa decens. Nudabant corpora venti,
 Obviaque adversas vibrabant flamina vestes ;
 Et levis impexos retro dabat aura capillos :
 Auctaque forma fuga est. Sed enim non sustinet ultra 530
 Perdere blanditias juvenis Deus : utque movebat
 Ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
 Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
 Vidit ; et hic prædam pedibus petit, ille salutem.
 Alter inhæsuro similis, jam jamque tenere 535
 Sperat, et extento stringit vestigia rostro :
 Alter in ambiguo est, an sit deprensus, et ipsis
 Morsibus eripitur, tangentiaque ora relinquit.
 Sic Deus, et virgo est : hic spe celer, illa timore.
 Qui tamen insequitur, pennis adjutus Amoris 540
 Ocyor est, requiemque negat : tergoque fugaci
 Imminet ; et crinem sparsum cervicibus afflat.

aura detegebat corpus, et venti oppositi agitabant amictus reluctantes ; et lenia flamina rejiciebant in humeros comam incontam : et speciosior fuit fuga. Verum juvenis Deus non potest amplius profundere sua blandimenta ; et, pro impulsu ipsius amoris, sequitur vestigia festino gressu. Quemadmodum canis Gallicus, cum vidit leporem in campo aperto ; et hic querit rapinam pedibus, ille incolunitatem. Alter similis correpturo, jam jamque credit apprehendere, et instat vestigiis porrecto rostro : alter dubitat, an sit correptus, et avellitur ipsis morsibus ; et destituit rictus pertingentes. Sic Deus et puella est ; hic spe velox, illa metu. Qui tamen persequitur, sustentatus pennis Amoris, celerior est, neque dat spatium respirandi : et instat tergo fugaci ; et ventilat spiritu capillos diffusos per collum. Illa expalluit

528 Pal. *sinuabant flam.* quod Burm. elegantius videtur : sic enim infra II. 875. Eidem etiam, ut magis poeticum e R. placebat *adversam...vestem.*—529 *Impexos* tert. Med. et tres alii ; vulg. *impulsos* : in Leid. pro var. lect. *incultos.*—530 Vulg. *Aucta fuga forma est.* Bernegg. A. *Deo flamma est* : Med. et Cant. A. *via forma est.*—531 *Movebat* R. unus Arg. et unus Leid. alii *monebat.*—532 Unus Heins. *sequitur per devia.* Tert. Fl. et unus Leid. *cursu pro passu* : alius *saltu.*—536 Berolin. *strinxit vest.*—537 Alii *sit comprehensus.* Berolin. *comprehensus ab ipsis.*—538 Gronov. et Mor. *ora remittit.*—541 Elegantior Burm. videtur lect. Medic. *Ocyor it.* Heins. ex Langerm. a ma. pr. dedit

NOTE

530 *Auctaque forma*] Amantium, scilicet, mos est ea, quæ placent et juvare putant, ornare et in melius efformare ; donec etiam phantasie suæ idola tandem, non res ipsas longe dissimiles, nonnulli complectantur, quibus torqueantur.

533 *Vacuo*] Patente, ubi nec arbores, nec segetes, in quibus sese lepus occultare posset : non enim vertagi aut canes Gallici (*les levriers*) odore feras investigant.

541 *Tergo*] Fugientis Daphnes.

Viribus absumtis expalluit illa : citæque
 Victa labore fugæ, spectans Peneidas undas,
 Fer, pater, inquit, opem ; si flumina numen habetis. 545
 Qua nimium placui, tellus, aut hisce, vel istam,
 Quæ facit ut lædar, mutando perde figuram.
 Vix prece finita, torpor gravis alligat artus :
 Mollia cinguntur tenui præcordia libro ;
 In frondem crines, in ramos brachia crescunt : 550
 Pes, modo tam velox, pigris radicibus hæret :
 Ora cacumen obit : remanet nitor unus in illa.
 Hanc quoque Phœbus amat : positaque in stipite dextra
 Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus.
 Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis, 555

viribus exhaustis, et superata labore celeris fugæ, aspiciens aquas Peneidas, dixit, Genitor, succurre, si vos fluvii habetis aliquam potestatem. Vel hia, o terra, in qua nimis grata fui, vel dele formam istam, quæ causa est ut offendar, convertendo. Vix absoluta oratione, gravis stupor coërcet membra: tenera viscera coarctantur subtili cortice. Capilli augentur in frondes, lacerti in ramos: pes modo tam celer affixus est segnibus radicibus: fastigium habet vultus: solus splendor superest in illa. Apollo amat etiam hanc, et manu admota trunco, sentit pectus micare adhuc sub recenti libro. Et amplexus ramos suis brachiis, tanquam artus, deosculatur

fugaci pro fugacis.—546. 547 Duo Codd. hos duos versus præponunt superiori. Veterrimus Pal. priorem non agnoscit, unus Gronov. neutrum habet. Heinsio aut tollendi ambo videbantur, aut ordine inverso legendi : *Quæ facis, ut lædar, Tellus, aut hisce, vel istam, Qua nimium placui, mutando, &c.* Burm. suadet, vel *Ah nimium placui!* vel *Cur nimium p.* Denique *ut lædar* mutari vult in *ut lauder*, quia et alibi *laudata forma*: et in quatuor Mss. e glossa esse *ut placeam*. Fred. Bothius in Vindic. Ovid. ex Heidelb. sic locum restituit, et explicat: Heidelb. *tellus ait* cum aliis, quod verum puto, ut legatur: *Fer, pater, inquit, opem, si, Flumina, numen habetis. Qua nimium placui!...Tellus, ait, hisce, &c. Qua, id est, ea parte vel ea in re, qua nimium placui, pulchritudine. Fer opem perdendo formam meam.*—548 *Olim occupat artus. Alligat* Heins. scribit ex primo Bas. Langiano, et altero R. Ipse tamen malit *aggelat.*—550 Alii *In frondes*. Duo etiam libri *brachia tendunt.*—552 *Obit* Bernegg. Langiano, Cant. alii nonnulli *habet: vulg. habent.*—555 Unus Heins.

NOTÆ

544 *Peneidas*] Patris Penei Thessaliæ fluvii: nam alius fuit Elidis in Peloponneso.

545 *Numen*] Potestatem et benefaciendi potentiam.

546 *Qua nimium*] Vide notam clariss. Heinsii, quem optime adulterinos hos versus censuisse existimo.

549 *Libro*] Cortice: nam ea est primaria vocis significatio; quamvis posteaquam in libris seu arborum tenuissimis corticibus scribi cœptum, frequentius pro ipsis voluminibus usurpetur.

553 *Amat*] Atque etiam Apollini dicata laurus.

Oscula dat ligno : refugit tamen oscula lignum.
 Cui Deus, At conjux quoniam mea non potes esse,
 Arbor eris certe, dixit, mea : semper habebunt
 Te coma, te citharæ, te nostræ, Laure, pharetræ.
 Tu ducibus Latiis aderis, cum læta triumphum 560
 Vox canet; et longæ visent Capitolia pompæ.
 Postibus Augustis eadem fidissima custos
 Ante fores stabis; mediamque tuebere quercum.
 Utque meum intonsis caput est juvenile capillis;
 Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores. 565
 Finierat Pæan. Factis modo laurea ramis
 Annuit : utque caput, visa est agitasse cacumen.

lignum : lignum tamen oscula refugit. Quam Deus sic alloquitur, At siquidem non potes esse uxor mea, profecto eris arbor mea: capilli nostri, citharæ, pharetræ nostræ semper te ornabuntur, Laure. Tu comitaberis Imperatores Latinos, cum vox alacris provocabit triumphum, et productæ pompæ ascendent in Capitolium. Eadem affigeris custodia certissima postibus Augustis ante portam; et defendes mediam quercum. Et quemadmodum caput meum est juvenile coma intacta, tu etiam habes semper gloriam illibatam foliorum. Apollo absolverat: laurus approbavit ramis modo creatis; et visa est movisse verticem, tanquam caput.

ceu membra : Lov. ut colla.—560 *Latiis* pro *lætis* Heinsio debemus. In opt. Fl. *latis* : in uno Mor. *lectis*.—561 Heidelberg. *Vox canit*. Scalig. et Exc. I. et Grævian. Cod. *longæ...pompæ* : Barb. *longas ducent—pompas* : in Fr. et *visent longa Cap. pompa*.—565 Tert. Med. et Barb. *perpetuum...honorem*.—567 Heidelberg.

NOTE

556 *Refugit*] Quia magis in locis umbrosis, nec tam solis radiis oppositis, virescit.

558 *Habebunt*] Iis vero lauri ramis solebant poëtæ, itemque musici, tum duces, et caput et sua pleraque decorare.

560 *Triumphum*] Solebant milites, voce a Baccho qui *θρίαμβος*, *triumphus*, et primus triumphasse creditus, petita, triumphantibus acclamare, cum in Capitolium et Jovis templum sacrificaturi ascenderent, Io Triumphe.

561 *Pompæ*] Quæ triumphantem comitabantur, ut apud Alex. ab Alex. vi. 6. videre poteris.

562 *Custos*] Quia in vestibulo ædi-

um Augusti Imperatoris laurus fuit posita, in qua corona ex quercu suspensa, quæ ob servatos cives Civica dicebatur; quæ tota res ex Dione certa est.

564 *Intonsis*] Fingitur Apollo comatus et imberbis; qua re radiorum solarium vigor nunquam senescens significatur.

566 *Pæan*] Eo nomine Græcis dictus est Apollo, *παιων*, sagittis, id est, radiis feriens; vel *παίων*, sedans, coercens, morbos, scilicet; vel ab acclamatione matris, dum Pythonem interficeret, *ἔε παι, Jace fili*.

Lauræ] Laurus; quanquam pro ipsis foliis proprie *laurea* sumitur.

FAB. X.—XIII. Io Inachi filia in Vaccam: Argus Arestoris filius in Pavonem.

Io Inachi amnis filia, cum æquales suas specie præcederet, ab Jove adamata est, qui admotis precibus desiderium explevit: et ne puella Junonis iram incideret, a compressore in vaccam est transfigurata; cujus fallaciam Juno cum intellexisset, petit eam a Jove velut munus sibi dari, quia speciosior erat ceteris armentis quæ in Peloponneso essent. Jupiter vero, ne, si negasset, proderet puellam, tribuit confestim. Juno autem, ne amplius ejus pellex cum Jove concumberet, Argum Arestoris filium, centum oculos habentem, ei præposuit: quem Mercurius patris jussu interemit; et a casu ejus Argiphontes est cognominatus. Juno Argum, quem ob custodiam ille occiderat, in volucrem pavonem transformavit, et receptum in suam tutelam pennis insignibus, quibus amissa lumina indicaret, ornavit.

EST nemus Hæmoniaë, prærupta quod undique claudit
Sylva: vocant Tempe: per quæ Peneus, ab imo
Effusus Pindo, spumosis volvitur undis: 570
Dejectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summasque aspergine sylvas

x. Est nemus Thessaliæ, quod sylva alta circumdat undique; dicitur Tempe; per quæ Peneus, defluens a radicibus Pindi, fluctibus spumosis volvitur; et vehementi cursu devolvit nebulas facientes subtilem rorem, et madefacit arbores extremas

agitare cacumen.—568 Vulg. *Æmonia* sine aspirat.—569 Quinque Codd. per quod.—570 *Saxosis* volv. unus Leid. *sinuosis* Vivian. *Vertitur und.* quoque R. solvitur Thuani unus et Med. *funditur* alius.—571 R. et N. *imitantia* fum.—

NOTÆ

568 *Est nemus*] Tempe, amœnissimam Hæmoniaë seu Thessaliæ partem, quam præterfluit Peneus amnis, describit poëta, ut Penei consolandi causa illuc convocatis præter Inachum vicinis fluviiis, narrandæ Ius fabulæ occasio præbeatur.

Hæmoniaë] Thessaliæ, ab Hæmone Pelasgi filio; cui a diversis regibus aliis etiam de causis diversa data sunt nomina.

Prærupta] In locis altis sita.

569 *Tempe*] Cujus loci amœnitas multis, Æliano præsertim, venustissi-

me decantata, in proverbium abiit, ut pro locis amœnis sumantur Tempe. Nomen quod attinet, plurale est tantum neutro genere, a loci religione Græcis sic factum.

570 *Pindo*] Pindus mons est Thessaliæ, aut certe eam terminans.

Spumosis] Ex aquæ cursu præcipiti eam multo saxorum collisu.

571 *Fumos*] Minutissimas dicit aquæ partes, quæ nubis aut fumi specie in fluminis propinqua, impetu fractæ, resiliunt.

Impluit; et sonitu plus quam vicina fatigat.
 Hæc domus, hæc sedes, hæc sunt penetralia magni
 Amnis: in hoc, residens facto de cautibus antro, 575
 Undis jura dabat, Nymphisque colentibus undas.
 Conveniunt illuc popularia flumina primum,
 Nescia gratentur, consolenturne parentem,
 Populifer Spercheos, et irrequietus Enipeus,
 Apidanusque senex, lenisque Amphrysos, et Æas; 580
 Moxque amnes alii: qui, qua tulit impetus illos,
 In mare deducunt fessas erroribus undas.
 Inachus unus abest: imoque reconditus antro

irrigatione, et gravis est strepitu plus quam propinquis locis. Hæc regia, hæc sedes, hæc sunt penetralia magni fluvii; habitans hanc speluncam de saxis paratam aquis imperabat, et Nymphis frequentantibus aquas. Fluvii populares illuc concurrunt primo, dubitantes gratulenturne an consolentur patrem: advenit populifer Spercheus, et concitatus Enipeus, et senex Apidanus, et mitis Amphrysus, et Æas; et brevi ceteri fluvii, qui, qua rapiditas illos impulit, devolvunt in æquor aquas lassas obliquis lapsibus. Solus Inachus desideratur, et latens specu profundissima cumulat

572 Alii *summisque asp. sylvis.*—573 *Iidem Influit.*—574 Alii *hæc sedes.*—575 *In hoc meliores, teste Heins. Pr. Bas. rupibus antro.*—580 *Vulg. Eridanusque sen. Jacob. a Cruc. ita corr. Apidanus, Phenix lenisque Amphrysus et Æas. In Fr. Eridanusque fugax, lætusque Amphrysos; Burm. putat pro Apidanus-*

NOTÆ

573 *Impluit]* Non aliter certe nube jugi, quam facit aqua per præceps ruens, irrorantur arbores aut vicina quæque, quam si plneret.

Plus quam] Quia ad remotiora penetrat aquæ strepitus.

574 *Domus]* Habebant amnes et aquarum numina, poëtarum beneficio, domos suas in ipsis fontibus et scaturiginibus.

576 *Nymphis]* Naiadibus fontium incolis.

577 *Conveniunt illuc]* Ut ne tamen eundem horum fluminum cursum falso credidisse Poëtam intelligas; quod vir magnus incaute videtur castigasse.

Popularia] Quæ ejusdem originis, aut vicina, iisdem ex montibus manantia, aut etiam in eundem alveum incurrentia.

578 *Nescia gratentur]* Quia filiam Peneus quanquam amisit, Apollini adamatam et Dei cumulatam beneficiis cognoscit.

579 *Populifer]* Ad cujus ripas multæ arbores populi virescunt.

580 *Senex]* Quia lenis et tardus ejus lapsus. Sunt vero hæc omnia Thessaliæ fluviorum nomina.

Æas] Aliis dicitur *Aous*, qui ex iisdem prope montibus cum Peneo prodiens, longe diversissimas terras aluit, ad Occasum in Adriaticum mare sese exonerans, cum ille in Ægæum ad Ortum cursum suum dirigat.

582 *Erroribus]* Obliquos notat fluviorum lapsus, varios terræ sinus et declivitatem insequentium.

583 *Inachus]* Fluvius fuit ex Pindo in Acheloum illabens, cujus ex vicina

Fletibus auget aquas : natamque miserrimus Io
 Luget, ut amissam. Nescit vitane fruatur, 585
 An sit apud Manes ; sed quam non invenit usquam,
 Esse putat nusquam ; atque animo pejora veretur.
 Viderat a patrio redeuntem Jupiter Io
 Flumine : et, O virgo Jove digna, tuoque beatum
 Nescio quem factura toro, pete, dixerat, umbras 590
 Altorum nemorum, (et nemorum monstraverat umbras,)
 Dum calet, et medio Sol est altissimus orbe.
 Quod si sola times latebras intrare ferarum ;
 Præsides tuta Deo nemorum secreta subibis :
 Nec de plebe Deo, sed qui cœlestia magna 595
 Sceptra manu teneo ; sed qui vaga fulmina mitto.
 Ne fuge me : fugiebat enim. Jam pascua Lernæ,

aquas lacrymis, et infelicissimus deflet filiam Io, tanquam perditam. Ignorat vivatne, an sit apud Inferos: verum nullibi credit esse, quam nullibi reperit, atque timet mente graviora. Jupiter intuitus orat Io venientem a fluvio patrio; et dixerat, O puella digna Jove, et redditura tuo lecto nescio quem felicem, accede ad opacitatem excelsarum sylvarum, (et ostenderat opacas sylvas,) dum æstus est, et sol est sublimis medio cælo. Quod si vereris subire sola latibula ferarum, segura ingredieris loca sola sylvarum, Deo duce; nec Deo de infimis, sed qui tracto sceptrâ cœlestia ampla manu; sed qui jacio fulmina vaga. Ne vita me:

que fugax lentusque Amph.—585 Heins. pro nescit vult cum uno Med. nec suit. —588 Vulg. legitur Jupiter illam; et sic Mss.—591 Alii Aut horum, aut horum nem. et monst. ambas. Nostram lectionem exhibent Veterrimus Fl. N. Thuan. et antiquissimæ schedæ Leodinenses. Heins. displicebat altorum, quia altissimus proxime seq. Itaque suadebat vel Eia horum, vel densorum aut solorum nemorum. Burm. tuetur altorum quia altæ sylvæ passim occurrunt.—595 Marg.

NOTÆ

Poëta fabulas suas studens connec-
 tere, non ridicule, quod censuit vir
 maximus, immo artificiose, alterius
 ejusdemque remotissimi Inachi me-
 minit, qui certe, non tantum amissæ
 filiæ dolore, sed etiam locorum nimia
 distantia, ab officio et obsequio Pe-
 neo amni præstando præclusus fuit.
 Hic vero fuit Inachus Ius pater Pe-
 loponnæsi fluvius, in Argolicum si-
 num influens.

584 Io] Accusativus est Græcus,
 ab Io, Ius.

586 Sit apud Manes] Sit mortua.
 Per Manes enim sæpe Dii inferi,
 itemque animæ e corporibus egres-
 sæ, intelliguntur.

596 Vaga] Non quidem si ad Jo-
 vem respicias, cujus ictus certissimi,
 sed habita ratione hominum, quibus
 in immensis spatiis fortuiti videntur
 fulminis tactus.

597 Lernæ] Fuit Lerna palus in
 Peloponnesi agro Argivo, ubi vixit
 Hydra serpens, quam Hercules occi-
 dit, juxta Inachum fluvium.

Consitaque arboribus Lyrœa reliquerat arva ;
 Cum Deus inducta latas caligine terras
 Occuluit, tenuitque fugam, rapuitque pudorem. 600
 Interea medios Juno despexit in agros :
 Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
 Sub nitido mirata die ; non fluminis illas
 Esse, nec humenti sentit tellure remitti,
 Atque suus conjux, ubi sit, circumspicit ; ut quæ 605
 Deprensi toties jam nosset furta mariti.
 Quem postquam cœlo non reperit ; Aut ego fallor,
 Aut ego lædor, ait : delapsaque ab æthere summo
 Constitit in terris ; nebulasque recedere jussit.
 Conjugis adventum præsenserat, inque nitentem 610
 Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.
 Bos quoque formosa est. Speciem Saturnia vaccæ,
 Quanquam invita, probat : nec non et cujus, et unde,
 Quove sit armento, veri quasi nescia, quærit.
 Jupiter e terra genitam mentitur, ut auctor 615

nam vitabat. Jam præterierat pascua Lernæ, et campos Lyrœos plenos arboribus, cum Deus involvit vastas terras tenebris immissis, et repressit fugam, et abstulit pudicitiam. Interea Juno oculos convertit in latam planitiem, et mirata nebulas celeres induxisse speciem noctis sub luce clara, cognoscit eas non esse fluvii, nec reddi ab humida terra ; atque exquirat, ubi sit suus maritus, ut quæ jam perspecta haberet adulteria ejus toties correpti. Quem cum non invenit in cœlo, Vel, inquit, ego hallucinor, vel ego offendor : et postquam descendisset a supremo cœlo, pedem fixit in terris, et imperavit nubila discuti. Ille præviderat accessum uxoris, et transformaverat faciem filiæ Inachi in junicem splendidam. Vacca quoque pulchra est. Filia Saturni, quamvis repugnans, laudat elegantiam vaccæ, et quasi incerta veritatis, petit cujus sit, et unde, et ex quo armento. Jupiter fingit e terra ortam esse, ne

//////////

Bersm. cœlestia dextra.—598 Alii Lycea, vel Lyncea, vel Lyrœia reliq.—
 599 Duo Codd. inductas lata calig. Heins. inductis lata cal. terris.—602 N. noctis
 speciem.—604 Berolin. et Heidelb. sensit tellur.—605 Offendit Burm. vocula
 Atque ; mallet Jamque.—606 Alii totiens vel toties bene nosset.—611 Heidelb.

NOTÆ

598 *Lyrœa*] Urbs fuit ejus nomi-
 nis in Arcadia, itemque mons, ex quo
 Inachus amnis decurrebat.

603 *Fluminis*] Quibus imminere,
 aut ex quibus surgere, nebulas non-
 nunquam videmus.

608 *Lædor*] Mariti perfidia, qui
 furtivos quærat concubitus.

611 *Inachidos*] Ius Inachi filiæ, a
 quo Inachis dicta.

612 *Saturnia*] Juno Saturni filia.

613 *Invita*] Pellicem difficile lau-
 dare, scil.

615 *E terra*] Ut omnem fraudis
 aperiendæ viam Junoni præcluderet,
 terra ortam vaccam mentitur Jupiter.

Desinat inquiri. Petit hanc Saturnia munus.
 Quid faciat? crudele, suos addicere amores:
 Non dare, suspectum. Pudor est, qui suadeat illinc;
 Hinc dissuadet amor. Victus pudor esset amore:
 Sed, leve si munus sociæ generisque torique 620
 Vacca negaretur, poterat non vacca videri.
 Pellice donata, non protinus exiit omnem
 Diva metum; timuitque Jovem, et fuit anxia furti;
 Donec Arestoridæ servandam tradidit Argo.
 Centum luminibus cinctum caput Argus habebat; 625
 Inde suis vicibus capiebant bina quietem:
 Cetera servabant, atque in statione manebant.
 Constiterat quocumque modo, spectabat ad Io:
 Ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
 Luce sinit pasci: cum Sol tellure sub alta est, 630
 Claudit, et indigno circumdat vincula collo.

dominus ulterius petatur. Juno hanc poscit dono. Quid agat? Durum mancipare suos amores; non tradere, suspectum: pudor illinc sollicitat, hinc amor. Pudor superatus esset amore; sed si donum exiguum recusaretur consorti sanguinis et lecti, poterat videri non juvenca. Pellice tradita, Dea non ponit statim omnem timorem, et metuit Jovem, et fuit sollicita de adulterio; usquedum dedit Io custodiendam Argo Arestoridæ. Argus habebat caput circumdatum centum oculis: ex quibus duo suo ordine quiescebant; reliqui vigilabant, atque stabant in officio. Quocumque modo erat, conversus erat ad Io; habebat Io præ oculis, quamvis aversus. De die ad pastum ducit: cum sol est sub excelsa terra, includit, et cingit collum immeritum vinculo. Vescitur foliis arbuteis, et herba

Inachios. Pro ille Leid. habet ante.—617 Abdiscere vel abducere am. olim editi et nonnulli scripti; sed meliores, teste Heins. addicere.—618 Berolin, et Heidelb. suspectum est. Alii suad. illud.—622 Fl. expulit omnem.—623 Plures codd. anxii furto; Berolin. furtis.—624 Berolin. Arestoridæ.—626 In uno V. Inque suis.—628 Berolin. et Heidelb. aliique quoc. loco.—629 Berolin.

NOTÆ

617 *Addicere*] In alterius potestatem tradere.

621 *Poterat non vacca*] Quod ne cognosceret Juno, Jovi maxime cautum.

623 *Anxia*] Ne forte ad simulatæ vaccæ consuetudinem rediret.

624 *Arestoridæ*] Arestoris filio. Fabulæ sensum quod attinet, alii ad historiam, quidam ad mores, plurimi

ad physicam referunt. Quæ omnia prolixè exquirere, otio abundantis viri est opus; quod quidem non infeliciter tentavit Natalis Comes Mythol. lib. VIII. cap. 18. ubi vide.

627 *In statione*] Militum more qui agunt excubias.

631 *Indigno*] Immerito; quod indigne ejusmodi vinculis, tanquam vaccæ esset, retineretur.

Frondibus arbuteis, et amara pascitur herba :
 Proque toro, terræ, non semper gramen habenti,
 Incubat infelix ; limosaque flumina potat.
 Illa etiam supplex Argo cum brachia vellet 635
 Tendere ; non habuit, quæ brachia tenderet Argo :
 Conatoque queri mugitus edidit ore :
 Pertimuitque sonos : propriaque exterrita voce est.
 Venit et ad ripas, ubi ludere sæpe solebat,
 Inachidas ripas : novaque ut conspexit in unda 640
 Cornua, pertimuit, seque externata refugit.
 Naiades ignorant, ignorat et Inachus ipse,
 Quæ sit : at illa patrem sequitur, sequiturque sorores ;
 Et patitur tangi, seque admirantibus offert.
 Decerptas senior porrexerat Inachus herbas ; 645
 Illa manus lambit, patriisque dat oscula palmis ;
 Nec retinet lacrymas : et, si modo verba sequantur,
 Oret opem ; nomenque suum, casusque loquatur.
 Litera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
 Corporis indicium mutati triste peregit. 650

amara, et misera sternitur in terra non semper herbosa pro lecto, et bibit undas lutulentas. Illa etiam supplex, cum vellet porrigere brachia Argo, non habuit brachia quæ porrigeret Argo : et mugivit ore volente conqueri : et metuit sonos ; et tremefacta est voce propria. Descendit quoque ad ripas, ubi consueverat sæpe sese oblectare, ad ripas Inachidas ; et ut vidit insolita cornua in aqua, exhorruit, et timore percussa sese vitat. Naiades nesciunt, ipse Inachus nescit, quæ sit : at illa sequitur patrem et sorores ; et sinit se tangi, et exhibet laudantibus. Senex Inachus obtulerat gramina revulsa ; illa lambit et deosculatur manus patris ; nec reprimit lacrymas : et, si tantum voces prodirent, auxilium peteret, et proferret nomen suum et infortunia. Litera pro vocibus, quam pes signavit in pulvere, fecit luctuosum indicium corporis transformati. Me infelicem ! exclamat pater Ina-

//////////

quamv. adversus.—632 Bernegg. arbuteis ; alii arboreis. Heins. quoque pro pascitur vult vescitur.—633 Heidelb. non gramina semper. Berolin. gramen non semper.—637 Pal. pr. et unus Heins. Conatoque queri. Alii Et conata. Urbin. Cod. loqui pro queri.—639 et sq. vulg. Venit et ad patrias. In pr. Ed. Venit et ad ripas...Inachidas patrias. Unus Bas. Venerat ad ripas ; unde Heins. Venerat ut patrius, ubi ludere sæpe solebat, Inachis ad ripas. Berolin. habet in undas.—641 Libri vett. seseque exterrita fugit.—642 Bonon. et Genev. miratur et Inach.—647 Alii modo verba supersint.—649 Duo V. pulvere fecit.—

NOTE

632 *Arbuteis*] Ex arbuto arbore 648 *Oret*] Orare vellet.
 recisis : *d'arboisier*.

Me miserum ! exclamat pater Inachus : inque gementis
 Cornibus, et niveæ pendens cervice juvencæ,
 Me miserum ! ingeminat. Tune es quæsitâ per omnes,
 Nata, mihi terras ? tu non inventa reperta
 Luctus eras levior. Retices, nec mutua nostris 655
 Dicta refers : alto tantum suspiria prodis
 Pectore : quodque unum potes, ad mea verba remugis.
 At tibi ego ignarus thalamos tædasque parabam :
 Spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
 De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus. 660
 Nec finire licet tantos mihi morte dolores :
 Sed nocet esse Deum : præclusaque janua leti
 Æternum nostros luctus extendit in ævum.
 Talia mœrenti stellatus submovet Argus,
 Ereptamque patri diversa in pascua natam 665
 Abstrahit. Ipse procul montis sublime cacumen
 Occupat : unde sedens partes speculetur in omnes.

chus ; et ingeminat, Me infelicem, affixus cornibus et collo vaccæ candidæ conquærentis : tune es quæsitâ a me, filia, per omnes terras ? tu, non inventa, eras mæror tolerabilior. Siles, nec reddis voces reciprocas nostris : emittis tantum suspiria ex imo corde ; et, quod solum licet, remugis ad mea dicta. At nescius ego adornabam cubiculum nuptiale et faces ; et spes mihi fuit prior generi, altera nepotum. Nunc maritum habes de armento, nunc filius habendus de armento. Nec mihi datum finem ponere tanto mærori leto ; sed obest esse Deum ; et porta mortis obserata producit nostros planctus in sæculum æternum. Argus stellatus subducit filiam patri querenti talia, et agit abstractum in dissita pascua : ipse insidet procul verticem excelsum montis, ex quo positus circumspiciat in omnes partes.

654 Vulg. legitur et distinguitur *tu non inventa reperta es. Luctus, &c.*—
 656 Unus Med. et Bas. et unus Heins. *prodis* ; alii *ducis*.—658 In uno Ciofani *tædas thalamosque*.—659 Berolin. *fuit generis*.—660 Heidelb. *Vir, et de, &c.*—662 Heins. conj. *noc. esse Deo*.—664 Codd. præstantiores, teste Heins. *mærentem* ; vel *mærenti* : in aliis, *dicenti, quærenti, miranti* et similia.—
 666 Med. Fl. et tres alii *Abstrahit inde proc. Vivian. Abstulit inde*.—667 *Spe-*

NOTE

655 *Luctus eras levior*] Quia pejus erat vaccam invenisse, quam omnino non reperisse ; nec vere filiam invenerat, qui eam in vaccam mutatam cognoverat.

657 *Remugis*] Respondere volens, non hominum sed boum more id præstas.

658 *Tædas*] Quibus in nuptiis utebantur, ut sæpe annotatum.

FAB. XI. Mercurius in Pastorem.

JUPITER mittit Mercurium in habitu pastoris ad Argum supradictum interficiendum.

NEC Superum rector mala tanta Phoronidos ultra
 Ferre potest; natumque vocat; quem lucida partu
 Pleias enixa est: letoque det, imperat, Argum. 670
 Parva mora est, alas pedibus, virgamque potenti
 Somniferam sumsisse manu, tegimenque capillis.
 Hæc ubi disposuit, patria Jove natus ab arce
 Desilit in terras: illic tegimenque removit,
 Et posuit pennas; tantummodo virga retenta est. 675
 Hac agit, ut pastor, per devia rura capellas,
 Dum venit, abductas: et structis cantat avenis.

XI. Neque rex Deorum sustinet pati amplius tanta infortunia Phoronidos; et accersit filium, quem Pleias splendida emisit partu, et jubet interficiat Argum. Sine cunctatione accommodat alas pedibus, et caduceum somniferum potenti dextræ, et pileum comæ. Postquam filius Jovis ista aptavit, delabitur ab arce patris in terras. Ibi deposuit velamen, et sustulit alas; retinuit solum caduceum. Eo cogit, ut pastor, cum revertitur, capellas abstractas per campos devios; et canit compositis

culetur pro vulg. speculatur in uno Med. reperit Heins.—671 Plurimi scripti

NOTÆ

668 *Phoronidos*] Id est, Ius, quæ a Phoroneo fratre, Argivorum rege, id nominis sortita est.

669 *Quem*] Mercurius est, Jovis ex Maia filius.

Lucida] Sunt Pleiades, seu Vergiliæ, stellæ septem in Tauro, ita inter se constipatæ, ut vix distinguï possint; quas, priusquam in cælum reciperentur, plurimi Atlantis et Pleiones volunt fuisse filias. Sunt vero illæ diversa inter se magnitudine, Maia præsertim præclaro lumine illustrata, quia Mercurii mater, scilicet.

671 *Alas*] Talaria dicit alata, quibus insignitus Deorum nuntius, om-

niumque planetarum velocissimus, Mercurius.

Virgam] Quæ Caduceus dicitur, duobus implicata serpentibus, quæcum animas ab inferis revocare, somnum inducere, multa alia, de quibus poëtæ, posse creditus.

672 *Tegimen*] Pileum dicit alatum, quo pingitur Mercurius: nostri vocant *Capeline*.

673 *Patria arce*] Cælo, scilicet, quæ Jovis patris Mercurii sedes.

677 *Structis*] Fistula, seu inæqualibus calamis, in alæ formam compactis, pastoritio more carmen modulabatur.

Voce nova captus custos Junonius, At tu,
 Quisquis es, hoc poteris mecum considerare saxo,
 Argus ait : neque enim pecori fœcundior ullo 680
 Herba loco est : aptamque vides pastoribus umbram.
 Sedit Atlantiades, et euntem multa loquendo
 Detinuit sermone diem : junctisque canendo
 Vincere arundinibus servantia lumina tentat :
 Ille tamen pugnat molles evincere somnos : 685
 Et, quamvis sopor est oculorum parte receptus :
 Parte tamen vigilat : quærit quoque, (namque reperta
 Fistula nuper erat,) qua sit ratione reperta.

FAB. XII. Syringa Nympha in Fistulam.

SYRINGA Nympharum Naiadum, quæ circa Nonacrinum montem Arcadiæ vagabantur, speciosissima proditur fuisse : quam cum Pan Mercurii filius adamasset ; et eam persequens ad amnem Ladonem Arcadiæ compulsisset ; ne vi castitatem deponere cogeretur, sororum auxilio in arundines conversa est. Ex quibus fistula composita est, quæ nomine ejus apud Græcos Syringa nuncupatur : cujus cantu Argus in somnos compulsus est : quo facilius eum Mercurius interficere posset.

TUM Deus, Arcadiæ gelidis sub montibus, inquit,

calamis. Argus, pastor Junonius, delinitus sono inauditæ artis, dixit, Quisquis es, licet consistere mecum in hac rupe ; nam neque herba copiosior est ullibi pecori ; et cernis umbram utilem pastoribus. Mercurius constitit, et fefellit diem labentem confabulationibus, multa narrando ; et conatur sopire oculos vigiles constructis calamis cantando. Ille tamen nititur superare lenem soporem ; et quamvis somnus est admissus parte oculorum, parte tamen experrectus est ; petit etiam, quomodo fistula sit inventa, namque recens inventa erat.

XII. Tum Deus respondit, Una Naias fuit notissima inter Hamadryadas Nona-

virgamque potente.—672 Unus Med. cepisse manu.—677 Berolin. Dum vehit ; sic et alii. Abductas e suo dedit Heins. pro vulg. adductas ; simulque corrigere vellet Dumque agit abd.—678 Thuanei Cod. est scriptura : vulg. Voce novæ... Junonius artis : unus etiam Voce nova...Junonis et arte.—679 Vulg. hoc poteris. Berolin. consistere saxo ; pr. Mor. aliique requiescere.—681 Gratamque Junii Cod. et unus Bonon. pro varia lectione.—684 Unus Medic. lumina certat : id elegans videtur Burm. et accommodatius τῶν vincere.—685 Leid. pro var. lect. Ille diu. Berolin. somn. ev. moll.—689 Sub montibus pro vulg. in mont. ex

NOTÆ

678 Nova] Alii Voce novæ... ar-
 tis: id est, non modo novissime in-
 ventæ, sed qua novo et suavissimo
 modo Mercurius uteretur.

Delph. et Var. Clas.

682 Atlantiades] Mercurius, cui
 mater Maia, Atlantis filia.

684 Vincere lumina] Donec cantus
 suavitate somno opprimerentur.

Ovid.

3 N

Inter Hamadryades celeberrima Nonacrinas 690
 Naias una fuit. Nymphæ Syringa vocabant.
 Non semel et Satyros eluserat illa sequentes,
 Et quoscumque Deos umbrosave sylva, feraxve
 Rus habet. Ortygiam studiis, ipsaque colebat
 Virginitate Deam. Ritu quoque cincta Dianæ 695
 Falleret: et credi posset Latonia, si non
 Corneus huic arcus, si non foret aureus illi.
 Sic quoque fallebat: redeuntem colle Lyceo
 Pan videt hanc, pinuque caput præcinctus acuta,
 Talia verba refert: restabat verba referre; 700

crinas in montibus frigidis Arcadiæ. Nymphæ appellabant Syringa. Sæpe illa fefellerat et Satyros persequentes, et quoscumque Deos seu nemus opacum seu campus fertilis habet. Venerabatur Deam Ortygiam votis, et ipsa virginitate: immo, cincta more Dianæ, quosvis deciperet, et posset sumi pro ipsa, nisi arcus esset corneus huic, si non esset aureus illi. Ita etiam imponebat. Pan spectat revertentem monte Lyceo, et redimitus caput pinu aculeata, hujusmodi habet orationem; super-

uno Leid. et altero Heinsii recepit Burman.—692 Exc. Menardi *Sat. deluserat*.—693 Mediol. *umbrosave claustra ferarum*; et tunc v. sq. Heins. *legebat Rusve habet: umbrosave sylva multi. Feroxque malebat Francius*.—694 Alii *ipsamque*; castigatiores, teste Heinsio, *ipsaque*.—696 Berolin. *Fall. ut posset credi*.—700 *Post refert olim hæc verba inserta legebantur, Tibi nubere Nympha*

NOTÆ

689 *Tum Deus*] Artificiosissime Syringis fabulam præcedenti inserit Poëta.

Arcadiæ] Fuit Arcadia Peloponnesi provincia, per quam totam, præsertim vero in Lyceo et Mænalo montibus, Pan Deus colebatur.

690 *Hamadryadas*] Sunt proprie Hamadryades Nymphæ simul cum quercubus genitæ, quæ cum iis pariter interire crederentur.

Nonacrinas] Arcadicas: Nonacris enim mons est et oppidum Arcadiæ.

692 *Satyros*] Sunt illi capripedes, quos jam sæpe vidimus, agrestes Dii salacissimi.

693 *Quoscumque*] Faunos dicit, Sylvanos, nomine fere a Satyris diversos, Terminos, &c.

694 *Ortygiam Deam*] Dianam dicit, quæ in Delo insula nata: insula, inquam, Græce ob coturnicum copiam, Ortygia dicta.

Studiis] Quia venatrix, et sylvis gaudens.

696 *Latonia*] Diana ipsa, quæ Latonæ filia.

699 *Pan*] Pastorum fuit ac nemorum Deus, semicaper, hirsutus, cornutus, fistula, quam invenit, altera manu gestat, fere a Satyris distinctus.

Pinuque] Corona e pinu, quæ illi Deo arbor sacra.

700 *Restabat*] Supererat, inquit Poëta, ut Mercurius reliquam fabulam Argo denarraret; sed ille stultissime obdormivit.

Et precibus spretis fugisse per avia Nympham ;
 Donec arenosi placidum Ladonis ad amnem
 Venerit : hic illi cursum impredientibus undis,
 Ut se mutarent, liquidas orasse sorores ;
 Panaque, cum prensam sibi jam Syringa putaret, 705
 Corpore pro Nymphæ cannas tenuisse palustres :
 Dumque ibi suspirat, motos in arundine ventos
 Effecisse sonum tenuem, similemque querenti :
 Arte nova, vocisque Deum dulcedine captum,
 Hoc mihi concilium tecum, dixisse, manebit : 710
 Atque ita disparibus calamis compagine ceræ
 Inter se junctis nomen tenuisse puellæ.
 Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
 Succubuisse oculos, adopertaque lumina semno.

erat voces repetere, et Nympham sese surripuisse per avia, precibus neglectis ; donec pervenerit ad pulchrum fluvium Ladonis arenosi : hic rogasse sorores fluidas, ut se transformarent, fluctibus prohibentibus illi fugam ; et Pana, cum arbitraretur Syringem jam sibi correptam, apprehendisse arundines palustres pro corpore Nymphæ : et dum ibi suspirat, auras agitas inter calamos reddidisse sonum subtilem et similem mœrenti ; Deum motum arte inaudita et suavitate soni dixisse, Hæc erit mihi conjunctio tecum : atque ita arundinibus inæqualibus inter se connexis coagmentatione ceræ, eas servasse nomen virginis. Mercurius ejusmodi narraturus advertit cunctos Argi oculos victos, et lumina clausa esse sopore. Tacet

volentis Votis cede Dei.—701 Leid. *Consumtis precibus ; Jun. Et precibus sumtis.*—702 Heins. et ex uno Medic. et uno Strozz. malit *placitum*, quod et Mar. Accurs. voluerat. Alii suaserunt *rapidum*.—703 Fl. *Venerit ; vulg. venerat.* Illi est ex opt. Cant. alii *illam*, vel, ut Med. sec. *illa*.—705 Berolin. et Heidelberg. *Panaque compressam ;* et ille etiam *sibi dum Syr.*—706 Unus Med. *cannas ;* alii *calamos.* Burm. etiam, pro *tenuisse*, cum altero Heinsii, vult *tetigisse ;* vel *mansisse* cum Gryphio, et aliis Codd. vel *venisse* cum Heinsio.—710 Quidam libri *colloquium tecum ;* alii *concilium.* Jac. a Cruc. suadebat *condylium.*—712 Gronov. *Inter se ductis.* Gebhard.—714 Crepund. I. 9. ex Pal. *Procubuisse*

NOTÆ

701 *Precibus*] Quibus Nympham ad sui amorem Pan studebat alligere.

702 *Ladonis*] Qui fluvius est Arcadiæ, rapidus, et tamen arundinibus abundans ; ex quo locus datus fabulæ, et Syringis, quæ Græcis fistula est pastoritia, a Pane inventa, Metamorphosi. Nempe amaverit Ladonis filiam, seu calamos in Ladone natos, qui primus ex iis fistulam

compingere excogitavit.

704 *Sorores*] Nymphas Ladonis incolas.

710 *Concilium*] Conjunctio, concordia, copulatio : cui opponitur dissidium. Atque hoc erat concilium, ut fistula etiam Syringem perditam quereretur.

712 *Nomen*] Græci namque fistulam *Syringa*, vocant.

713 *Cyllenius*] Mercurius est, a

Supprimit extemplo vocem : firmatque soporem, 715
 Languida permulcens medicata lumina virga.
 Nec mora : falcato nutantem vulnerat ense,
 Qua collo confine caput : saxoque cruentum
 Dejicit ; et maculat præruptam sanguine caudem.
 Arge, jaces : quodque in tot lumina lumen habebas 720
 Extinctum est : centumque oculos nox occupat una.
 Excipit hos, volucrisque suæ Saturnia pennis
 Collocat ; et gemmis caudam stellantibus implet.

FAB. XIV. Io supra dicta in Isidem.

Io supra dicta cum furiis exagitata orbem terrarum percucurrisset, novissime in Ægyptum delata, ac placata Junone a Jove, in pristinam figuram reversa, Isis Deæ nomen accepit, linigeraque Dea est appellata.

PROTINUS exarsit, nec tempora distulit iræ,
 Horriferamque oculis animoque objecit Erinnyn 725
 Pellicis Argolicæ, stimulosque in pectora cæcos
 Condidit, et profugam per totum terruit orbem.
 Ultimus immenso restabas, Nile, labori.

illico, et somnum aggravat, deliniens oculos sopore graves ferula incantata. Et sine cunctatione ferit nutantem acinace, qua parte caput jungitur collo ; et devolvit rupe sanguine infectum, et tingit cruore saxum præceps. Prostratus es, Arge, et lux, qua fruebaris per tot oculos, oppressa est : et una caligo tenet centum oculos. Juno hos colligit, et inserit pennis suæ avis ; et cumulat caudam gemmis radiantibus.

XIV. Continuo excaudit, nec spatium concessit excaescentiæ, et irimisit Furiam terribilem oculis et menti pellicis Argolicæ ; et occultavit ignotos aculeos in corde, et metu perculit exulem per universum mundum. Nile, postremus supereras

oculos.—719 Pr. Mor. *caudem* ; alii *rupem*, vel *molem*, ut in Cod. Patricii Junii. —720 Plurimi *inter tot* ; alii *inter lumina*.—721 Ex Berolin. *abest est*.—725 Quidam Edd. et plurimi scripti *Horrificamque*. Leid. *objectat Er. A.* et alii *injecit* ; Heins. voluit *ingessit* ; Heidelb. *ejecit*.—726 Alii *in pectore*.—627 Fr. et Heidelb. et Langerman. *concitat orbem*.—728 Langerman. *Ultimus extremo* ;

NOTE

Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus, sic dictus.	725 <i>Erinnyn</i>] Furia est, rabies, aut furoris æstrum.
716 <i>Medicata</i>] Medicaminum vim habente.	726 <i>Pellicis Argolicæ</i>] Ius, Inachi Argivorum regis filiæ.
722 <i>Volucrisque</i>] De pavone loquitur, Junoni ave sacra.	728 <i>Nile</i>] Est Nilus Ægypti fluvius, apud quem Jovis miseratione

Quem simul ac tetigit, positisque in margine ripæ
 Procubuit genibus, resupinoque ardua collo, 730
 Quos potuit, solos tollens ad sidera vultus,
 Et gemitu, et lacrymis, et luctisono mugitu
 Cum Jove visa queri est, finemque orare malorum.
 Conjugis ille suæ complexus colla lacertis,
 Finit ut poenas tandem, rogat : Inque futurum 735
 Pone metus, inquit, nunquam tibi causa doloris
 Hæc erit : et Stygias jubet hoc audire paludes.
 Ut lenita Dea est, vultus capit illa priores :
 Fitque, quod ante fuit. Fugiunt e corpore setæ :
 Cornua decrescunt : fit luminis arctior orbis. 740
 Contrahitur rictus : redeunt humerique manusque :
 Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
 De bove nil superest, formæ nisi candor, in illa :
 Officioque pedum Nymphe contenta duorum
 Erigitur : metuitque loqui, ne more juvencæ 745
 Mugiat : et timide verba intermissa retentat.

immoderatæ pœnæ : quem cum primum attigit, et procubuit genibus flexis ad extremam ripam, et elata collo reflexo, erigens ad astra faciem solam quam potuit, visa est cum Jove expostulare gemitu, et stetibus, et lugubri mugitu, et poscere finem dolorum. Ille, amplexus brachiis collum suæ uxoris, orat, ut denique finem imponat supplicio : et ait, Excute omnem timorem, hæc nunquam tibi erit causa mæroris ; et imperat Stygias paludes ista advertere. Postquam placata est Dea, illa sumit veterem formam, et fit quod fuit prius. Villi cadunt ex corpore : cornua evanescent ; globus oculi contrahitur ; os coarctatur, humeri et manus renovantur ; et ungula divisa in quinque ungues tollitur. Nihil restat in illa de vacca, nisi nitor formæ ; et Nympha contenta servitio duorum pedum assurgit : et timet fari, ne mugiat ad modum bovis : et repetit tremendo voces interruptas. Nunc Dea claris-

Heins. conj. *emenso*.—729 Alii *positis in*.—731 *Quod potuit Jun. Cod. alii que. In Statii, Ursini, uno Ciofani, aliisque tollens ad sid. vult. vulg. tendens : unus V. sol. ad sidera tollere vult.*—732 Plurimi *vett. multisono mugitu*, Heins. putat pro *mutisono* : unus *Pal. altisono*.—737 Francius volebat *Hinc erit*.—739 *De corp. olim editi*.—742 *In nonnullis diducta absum* : plurimi scripti *delupsa*.—743 *Berolin. nisi formæ*.—746 *Lovaniens. verba intercepta. Retractat*

NOTÆ

formam pristinam recuperasse Io vaccam, quæ deinceps Api regi nupserit, et sub Isidis nomine pro Dea culta sit, voluerunt veteres.

731 *Solos*] Quia manus habebat nullas.

737 *Stygias*] Quas Diis ipsis perjurio nefas violare ; ut jam sæpe diximus.

745 *Metuitque loqui*] Non satis bene videtur Poëta istud continenter attexuisse.

Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.
 Huic Epaphus magni genitus de semine tandem
 Creditur esse Jovis: perque urbes juncta parenti
 Templa tenet. Fuit huic animis æqualis et annis 750
 Sole satus Phaëthon, quem quondam magna loquentem,
 Nec sibi cedentem, Phœboque parente superbum,
 Non tulit Inachides, Matrique, ait, omnia demens
 Credis; et es tumidus genitoris imagine falsi.
 Erubuit Phaëthon, iramque pudore repressit: 755
 Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem.
 Quoque magis doleas, genitrix, ait: ille ego liber,
 Ille ferox tacui: pudet hæc opprobria nobis
 Et dici potuisse, et non potuisse referri.
 At tu, si modo sum cœlesti stirpe creatus, 760
 Ede notam tanti generis: meque assere cœlo.
 Dixit; et implicuit materno brachia collo.
 Perque suum, Meropisque caput, tædasque sororum,

sima adoratur a turba linigera. Denique Epaphus, procreatus ex semine magni Jovis, putatur esse huic filius: et habet per urbes delubra conjuncta delubris matris. Phaëthon, Solis filius, illi par fuit ferocitate et ætate; quem olim magnifica proferentem, nec sibi decedentem, et elatum patre Apolline, Inachides non toleravit: et inquit, Fidem adhibes matri in omnibus, insane, et superbis opinione ficti patris. Phaëthon pudore suffusus est, atque eo coërcuit dolorem; et renuntiavit matri Clymenæ opprobria Epaphi. Et quo magis irascaris, mater, inquit, ego ille effrænus, ille asper tactu obmutui. Erubesco et hæc convicia potuisse jaci in nos, et non potuisse remitti. At tu, siquidem saltem sum ortus genere cœlesti, fac indicium tantæ sobolis, et me vindica cœlo. Dixit; et amplexus est collum matris lacertis: et rogavit per suum caput, et Meropis, et faces sororum, uti sibi patefa-

etiam nonnulli pro *retentat*.—747 Alii *Dea Niligera*, vel *Niligera*, vel *lanigera*.—748 *Huic* est ab Heinsii corr. alii *Hinc*, *Tunc*, *Nunc*, vel *Hac*. Arg. de sanguine.—749 *Juncta parentis* Cant.—757 Cant. et Leid. *Quodque*. Libri vett. *ille ego*; vulg. *en ego*.—759 Plurimi et optimi Codd. teste Burm. *referri*: alii *refelli*; vel *repelli*.—761 Grævianus *Prode notam*.—763 Gebhard. Cre-

NOTÆ

747 *Linigera*] Lino enim ab Iside invento ornati Isidis sacerdotes; quam plerique Lunam esse voluerunt, sicuti Osirin seu Apin ipsum Solem.

748 *Epaphus*] Hunc Herodotus Apin esse dicit.

753 *Inachides*] Epaphus Inachi nepos.

756 *Clymenen*] Quæ Nympha dicta est Oceani et Tethyos filia.

761 *Assere cœlo*] Me tua defensione Deo satum præsta.

763 *Meropisque*] Qui Merops Clymenen uxorem duxit.

Tædasque sororum] Per tædas sororum earum nuptias intelligit, quas

Traderet, oravit, veri sibi signa parentis.
 Ambiguum, Clymene precibus Phaëthontis, an ira 765
 Mota magis dicti sibi criminis; utraque cœlo
 Brachia porrexit: spectansque ad lumina Solis,
 Per jubar hoc, inquit, radiis insigne coruscis,
 Nate, tibi juro, quod nos auditque videtque;
 Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem, 770
 Sole satum. Si ficta loquor, neget ipse videndum
 Se mihi; sitque oculis lux ista novissima nostris.
 Nec longus labor est patrios tibi nosse Penates:
 Unde oritur, domus est terræ contermina nostræ.
 Si modo fert animus; gradere: et scitabere ab ipso. 775
 Emicat extemplo lætus post talia matris
 Dicta suæ Phaëthon, et concipit æthera mente.
 Æthiopusque suos, positosque sub ignibus Indos
 Sidereis, transit, patriosque adit impiger ortus.

ceret verum patrem. Dubium est, an Clymene sit magis tacta oratione Phaëthontis, an dolore criminis sibi impositi. Ambos lacertos tetendit ad cælum: et respiciens lucem Solis, Juro tibi, ait, per istum splendorem, spectabilem radiis micantibus, qui nos audit et intuetur, te ortum isto Sole quem vides, te isto ortum qui regit mundum: si vana dico; ipse prohibeat se spectandum mihi, et iste dies sit ultimus nostris oculis. Neque est tibi difficile certiorum te facere de domo paterna: domus, unde oritur, sita est juxta nostram terram. Si saltem cupis, vade, et ipsum interrogabis. Illico Phaëthon hilaris prosilit post talia verba matris suæ; et gerit cælum corde. Et pervadit suos Æthiopes, et Indos sitos sub caloribus sidereis, et gnarus pervenit ad ortus patrios.

pund. i. 9. ex Pal. dat *tædasque suarum*; Jun. *sororis*.—768 Ms. Bersm. *insigne decoris*.—771 Alii *neget ille*.—773 Berolin. *aliquæ Nec long. patr. lab. est*.—774 Voss. et unus Bas. *terræ confinia*.

NOTÆ

matri curæ esse noverat.

766 *Dicti sibi*] In se objecti.

774 *Domus*] Solis regia, quæ in Oriente ultra Indos esse fingitur.

Nostræ] Æthiopiæ, scilicet, non quidem stricto sensu intellectæ, prout definiverunt recentiores geographi, quibus accuratius post tam

multas navigationes terrarum situs cogniti; sed lato modo, quo usque ad Susianam etiam Æthiopiæ fines veteres promoverunt.

777 *Æthera*] Maxima quælibet, etiam patris currum ascendere.

778 *Ignibus sidereis*] Sole ipso, sub quo Indi vitam degunt.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER II.

FAB. I. Phaëthon Solis et Clymenes filius fulmine ictus.

CLYMENE Oceani et Tethyos filia, cum Phaëthontem ex Sole conceptum genuisset, et in adultam perduxisset ætatem, monuit ut patrem cognosceret. Qui infeliciter progressus ad orientem Solem pervenit, agnitusque est ab eo per connubii indicia : accensusque agitandi currus amore, quem quatuor equi, Pyrois, Eous, Æthon, ac Phlegon per orbem assueverant trahere, diu expetitur currum accepit ; et a præministris Horis junctum conscendit. Monitis itaque instructus patris, cum per iter ignotum equis obniti nequisset, equi ignoto agitatore conterriti mundi pronam partem petierunt. Quamobrem cum cuncta mortalium ardore subito proflagrammum incenderentur, a Joveque opem implorantes peterent, ne orbis terrarum conflagraret, Phaëthon fulmine ictus est, et e curru præcipitatus : atque ita liberati equi vinculis, agnito itinere, ad suam stationem reversi sunt.

REGIA Solis erat sublimibus alta columnis,

1. *Regia Solis erat excelsa columnis altis, insignis auro radiante, et pyropo*

NOTE

1 *Regia*] Optime, si quid video, vir subactissimi judicii Thomas Farnabius, qui cum Phaëthonte suo æthera concepisse Poëtam, et ex ingenio suo hanc regiam Solis descrip-

tionem hausisse, non autem ex Augusti templo Apollini dicato, Latini regiam, aut ejusmodi ædificio exsculpsisse, declaravit.

Clara micante auro, flammisque imitante pyropo :
 Cujus ebur nitidum fastigia summa tenebat :
 Argenti bifores radiabant lumine valvæ.
 Materiem superabat opus : nam Mulciber illic 5
 Æquora cœlarat, medias cingentia terras,
 Terrarumque orbem, cœlumque, quod imminet orbi.
 Cœruleos habet unda Deos ; Tritona canorum,
 Proteaque ambiguum, balænarumque prementem
 Ægæona suis immania terga lacertis, 10
 Doridaque, et natas : quarum pars nare videntur,
 Pars in mole sedens virides siccare capillos ;
 Pisce vehi quædam : facies non omnibus una,

scintillante : cujus culmen ebur splendidum tegebat : valvæ duplices micabant splendore argenti. Ars vincebat materiam : nam Vulcanus ibi sculpsit maria ambientia medias terras, et ambitum terrarum, et cœlum, quod sublatum est super orbem. Aqua habet Deos glaucos, Tritonem buccinatorem, et Proteum mutabilem, et Ægæonem urgentem suis brachiis vasta terga balænarum, et Doridem, et filias ; quarum pars videntur natare, pars posita super rupe exsiccare glaucam comam, et alia vehi a piscibus. Vultus non est idem omnibus, nec tamen absimilis, qualis

2 Heidelberg. *flammas*, omissa copula.—3 Alii *summ. tegebat* ; plerique vett. *tenebat*.—4 Heidelberg. *Argento bif.*—4 *Lumine* plerique vett. alii *limine*.—5 Vulg. *Materiam sup.* Nonnulli Codd. *Mulcifer*, et sic Vivian.—10 Bothius Vindic. Ovidian. vult *feris pro suis*.—11 Alii *nare videtur*.—12 Unus Heins.

NOTE

2 *Micante*] Per intervalla lucente.
Pyropo] Carbunculum intellige lapillum, eo quem vocant *rubinum* pretiosorem.

4 *Bifores*] Duplices habentes portas: tales sunt enim valvæ. *Portes à deux battans, comme sont les portes cochères.*

5 *Opus*] Omne id, quod artificiosissime Vulcanus in valvis cœlaverat, adeoque artificium ipsum pretiosius argento.

Mulciber] Vulcanus est, ferrum in Deorum gratiam præcipue mulcens.

7 *Orbi*] Terrarum scilicet et aquarum.

8 *Tritona*] Quem antea Neptuni tubicinem fuisse diximus.

9 *Protea*] Antea etiam hunc marinum Deum vidimus, Phocarum seu vitulorum marinorum pastorem; quem voluerunt poetæ, quascumque libuisset, posse formas induere: quamobrem jam eum ambiguum vocat hic noster Naso.

10 *Ægæona*] Quem cum Briareo unum et eundem facit Homerus; alii Deum marinum, Ponti et Terræ dicunt filium: quos quidem hic secutus est Ovidius.

11 *Doridaque*] Est Doris Nympha Oceani et Tethyos filia, Nerei conjux, ex qua Nymphæ ortæ plurimæ, quas de patris nomine Nereidas vocaverunt.

Nec diversa tamen ; qualem decet esse sororum.
 Terra viros, urbesque gerit, sylvasque, ferasque, 15
 Fluminaque, et Nymphas, et cetera numina ruris.
 Hæc super imposita est cœli fulgentis imago :
 Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
 Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
 Venit, et intravit dubitati tecta parentis ; 20
 Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus :
 Consistitque procul : neque enim propiora ferebat
 Lumina. Purpurea velatus veste sedebat
 In solio Phœbus, claris lucente smaragdis.
 A dextra, lævaque Dies, et Mensis, et Annus, 25
 Sæculaque, et positæ spatiis æqualibus Horæ :
 Verque novum stabat, cinctum florente corona :

debet esse sororum. Tellus fert homines, et urbes, et nemora, et feras, et fluvios, et Nymphas, et reliquos Deos agrestes. Figura cœli splendentis est constituta super hæc : et sex sidera valva dextra, totidemque læva. Quo statim atque filius Clymenes pervenit ardua via, et subiit domum patris incerti, continuo dirigit gressus versus ejus faciem, et gradum sistit procul : nam neque tolerabat lucem propiorem. Apollo positus erat in solio radiante pellucidis smaragdis, tectus amictu purpureo. A dextra et sinistra, Dies, et Mensis, et Annus, et Sæcula, et Horæ distributæ paribus intervallis. Ver etiam novum aderat redimitum sertis floren-

rupe sedens.—13 Gronov. conj. Priste vehi.—14 Berolin. Non divers.—16 Et Nymphasque ed. Gryph. Heins. vult Fluminaque Nymphasque cum uno Med. qui habet Fluminaque Nymphas.—19 Heidelb. Quo sim. ac feton [pro Phaëthon] Clym. limine. Berolin. Quo postquam clivo.—21 Alii ad patr. vertit vest.—22 Heidelb. Constitit isque procul.—23 Pro Lumina Fr. Numina. Vivianus ex suis profert præclarus veste.—24 Thuani, Barb. allique clara luc. smaragdo ; multi etiam claro. Scribendum esse smaragdus non smaragdus docet Brouckh. ad Propert. II. 13. 43. Et, hoc loco, sic omnes Mss.—25 Prior Med. et duo

NOTÆ

15 *Terra*] Quam in valvis cœlave-
rat Mulciber.

17 *Imposita*] Pro Circumposita.

18 *Signa*] Zodiaci intellige.

19 *Acclivo*] Enimvero in editiori
loco habitasse Solem oportuit: limi-
tem quod attinet, mente cum Phaë-
thonte calces.

22 *Ferebat*] Ferre poterat: prop-
ter nimium Solis splendorem.

25 *Dies, et Mensis*] Hos omnes in-

geniosissime et elegantissime fecit
Poëta Solis comites, quibus omnibus
modum statuit: atque hæc omnia, ut
decurt, Sole coram, tam clara et niti-
da posuit, ut coruscanti Soli lumen
addere videatur qui prolixè expli-
care satagat.

26 *Horæ*] Quæ Homero Cœli jani-
trices, Solis ministræ, &c.

27 *Cinctum florente*] Quia vere flo-
rent pleraque.

Stabat nuda Æstas, et spiceaserta gerebat.
 Stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis.
 Et glacialis Hyems, canos hirsuta capillos. 30
 Inde loco medius, rerum novitate paventem
 Sol oculis juvenem, quibus aspicit omnia, vidit.
 Quæque viæ tibi causa? quid hac, ait, arce petisti,
 Progenies, Phaëthon, haud inficianda parenti?
 Ille refert: O lux immensi publica mundi, 35
 Phœbe pater, si das hujus mihi nominis usum,
 Nec falsa Clymene culpam sub imagine celat;
 Pignora da, genitor; per quæ tua vera propago
 Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.
 Dixerat: at genitor circum caput omne micantes 40
 Deposuit radios; propiusque accedere jussit:
 Amplexuque dato, Nec tu meus esse negari
 Dignus es; et Clymene veros, ait, edidit ortus.
 Quoque minus dubites; quodvis pete munus: ut illud,

tibus. Æstas astabat nuda, et gestabat coronam spiceam. Stabat insuper Autumnus, turpis uvis pressis; et Hyems frigida hispidos gerens albos capillos. Sol in medio positus inde intuitus est oculis, quibus intuetur omnia, adolescentem turbatum rebus insolitis. Et, inquit, Quænam est tibi causa itineris, fili Phaëthon, non rejiciende patri? quid quesivisti in hac arce? Ille respondet; O lux communis vasti orbis, Apollo pater, si sinis me appellare te eo nomine; neque Clymene tegit crimen mendacio, fac indicia, pater, per quæ ego existimer verus tuus filius, et tolle hoc dubium ex mente nostra. Absolverat. At pater removit radios splendentes circum totum caput, et imperavit adire propius; et postquam complexus esset, Neque, inquit, meritis es a me rejici, et Clymene dixit verum genus. Et ut minus

alii *Ad dextram lævamque*: Fl. *At dextra lævaq.*—33 In duobus V. legitur: *Quæ tibi causa viæ? quidque hac, ait, arce petisti. Quæ tibi causa viæ, quid in hac, ait, arce petisti?* quinque codices.—36 Berolin. *si das usum mihi nominis hujus.*—37 Alii *imag. velut.*—38 *Quidam da generis, quod probabat Vivianus, quia præcessit pater, et seq. genitor. Pro tua unus Gronov. tibi, idque arridebat Burm.*—40 Pal. *igne micantes.*—41 Unus Med. *Seposuit radios. Heins. malebat accedere jusso.*—44 Unus Leid. *Quodque minus. Alii et illud; et v.*

NOTÆ

28 *Nuda*] Quia, ni fallor, per id tempus terra frugibus spoliatur.

30 *Hirsuta capillos*] Hirsutos habens et horridos. Græcismus.

31 *Loco medius*] Sol optime in medio loco fuisse dicitur.

37 *Culpam*] Quod innupta peperisset; quam culpam Apollinis nomine velabat.

41 *Radios*] Quibus propius accedere Phaëthon prohibebatur.

Me tribuente, feras, promissis testis adesto 45
 Dis juranda palus, oculis incognita nostris.
 Vix bene desierat: currus rogat ille paternos,
 Inque diem alipedum jus et moderamen equorum.
 Pœnituit jurasse patrem: qui terque quaterque
 Concutiens illustre caput, Temeraria, dixit, 50
 Vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
 Non dare! confiteor solum hoc tibi, nate, negarem.
 Dissuadere licet: non est tua tuta voluntas.
 Magna petis, Phaëthon; et quæ nec viribus istis
 Munera conveniant, nec tam puerilibus annis. 55
 Sors tua mortalis: non est mortale quod optas.
 Plus etiam, quam quod Superis contingere fas sit,
 Nescius affectas: placeat sibi quisque licebit;

incertus sis, posce quodvis donum, ut illud a me consequaris. Palus juranda Diis, ignota nostris oculis, sit testis nostris promissis. Vix bene absolverat: ille orat currus patris, et potestatem et regimen equorum alipedum in diem. Pœnituit genitorem jurasse; qui movens ter quaterque caput splendidum, dixit, Verba mea facta sunt inconsiderata tuis: utinam concederetur non stare pollicitis: agnosco, fili, recusarem tibi hoc unum. Licet abstertere: votum tuum non est utile. Rogas magna, Phaëthon, et dona, quæ nec apta sint tuis viribus, nec ætati usque adeo teneræ. Conditio tua est mortalis; quod cupis, non est mortale. Cupis insuper ignarus ultra, quam liceat Diis consequi. Concedetur, ut quisque sibi plaudent,

seq. feres.—45 Plurimi vett. *promissi testis*; et ita ed. Bersm.—47 Alii *currus petit*.—48 Thuanus et unus Heins. *Perque diem*.—51 Excerpta vetustissima Theatin. Rom. *vox tua facta mea*: scilicet, mea promissione tu audax et temerarius factus. Excerpta Calandræ; *vox tibi facta mea est*: tres quatuorve alii, *vox mea voce tua est*: ego si meo arbitrio res ageretur, prius præferrem. Burman.—54 Alii *non viribus*.—55 Berolin. et alii *conveniunt*. Unus Mor. *puerilibus ausis*.—57 Heins. *mavult par sit, vel est*. Quidam editi *contingere*

NOTÆ

46 *Palus*] Styx, Deus Deorum; Orcus: 'Di ejus jurare timent, et fallere numen,' ut loquitur Virgil. quia, scilicet, maxime Diis immortalibus mors est contraria: quam paludem qui violasset, Deorum convictu eorumque neectare arcebatur.

Oculis] Quia ad Inferos, aut Tartara, nullum Solis lumen penetrat.

47 *Currus*] Pro Curru, in singulari numero; quo curru vehi Apollinem

terras lumine suo illustrantem voluerunt poëtæ.

48 *Alipedum*] Quod et postmodum 'volucres' appellat, quibusque pennas assignat.

51 *Tua*] Temere promississe Apollinem ex temeraria Phaëthontis petitione patuit.

58 *Placeat*] Sibi plurimum quisque Deorum tribuat,

Non tamen ignifero quisquam consistere in axe
 Me valet excepto. Vasti quoque rector Olympi, 60
 Qui fera terribili jaculatur fulmina dextra,
 Non agat hos currus; et quid Jove majus habemus?
 Ardua prima via est: et qua vix mane recentes
 Enitantur equi: medio est altissima cœlo;
 Unde mare et terras ipsi mihi sæpe videre 65
 Fit timor, et pavidam trepidat formidine pectus.
 Ultima prona via est; et eget moderamine certo.
 Tunc etiam, quæ me subjectis excipit undis,
 Ne ferar in præceps, Tethys solet ipsa vereri.
 Adde, quod assidua rapitur vertigine cœlum; 70
 Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.

interim nullus quisquam, præter me, potest permanere in curru ignifero. Moderator etiam cœli profundi, qui mittit terribilia fulmina tremenda manu, non possit regere hos currus: et quid habemus majus Jove? Primus callis præruptus est, et quem mane equi alacres vix superent: medio cœlo est excelsissimus, unde ipse pæveo aspicerem mare et terras, et cor micat trepido pævore. Extremus callis est declivis, et opus habet firmo regimine. Tunc etiam ipsa Tethys, quæ me accipit fluctibus substratis, solet metuere, ne ruam. Adjice, quod cœlum aufertur motu continuo, et rapit excelsa astra, et trahit pernici vortice. Contendo in partem diversam,

possit.—59 Unus Heins. et Leid. pro var. lect. *considerare in axe*.—61 Codex Menardi *spicula pro fulmina*.—62 Alii *aget, vel reget currus*. In nonnullis quis *J. m. habetur*. Burm. conj. olim *Non reget has currus, et quis Jove major, habenas*.—63 Cod. unus *et per quam mane recent*.—64 Cant. et alii meliores *Enitantur*; vulg. *Enituntur*: Bernegg. et duo alii *Emittuntur*. Barth. ex duobus Mss. legit *latissima cœlo*; Menardi *arctissima*.—65 Farnabii Ed. *sæpe videnti*.—66 *Fit...trepidat* vetustiores; vulg. *Sit...trepidet*. *Gelida est* in uno Heins. pro *pavida*.—67 Fl. *molimine certo*.—68 Unus Leid. *suscipit undis*.—

NOTÆ

59 *Axe*] Synecdochice axem, seu lignum, circa quod rota vertitur, pro toto curru posuit, cui Sol insidet.

60 *Olympi*] Cœli altissimi: nam pro eo sumitur illud Thessaliæ montis altissimi nomen.

63 *Prima*] Cum Sol ad meridiem ascendit. Tota enim ista fabula sequitur Poëta vulgi opinionem, aut certe rerum primam speciem.

Mane] Perinde loquitur, ac si revera Sol ipse nocte quiesceret: atque ita deinceps in aliis.

67 *Eget moderamine*] Quia sponte sua verius ruit quam equis trahitur currus.

68 *Quæ me subjectis*] Videtur vero Sol in mare sese mergere, cum occidit.

69 *Tethys*] Quam Cœli et Terræ filiam vidimus antea Oceani uxorem.

70 *Rapitur*] Spatio nempe 24. horarum dicitur primum Mobile subjectos orbes ab ortu ad occasum super mundi polos incitatissima conversione rapere.

Nitor in adversum : nec me, qui cetera, vincit

Impetus : et rapido contrarius evehor orbi.

Finge datos currus : quid agas ? poterisne rotatis

Obvius ire polis, ne te citus auferat axis ?

75

Forsitan et lucos illic, urbesque, domosque

Concipias animo, delubraque ditia donis

Esse. Per insidias iter est, formasque ferarum.

Utque viam teneas, nulloque errore traharis ;

Per tamen adversi gradieris cornua Tauri,

80

Hæmoniosque arcus, violentique ora Leonis,

nec vis, quæ superat reliqua, me rapit ; et adversus cælo veloci tollor. Pone concessos currus ; quid facias ? poterisne obviam ire polis circumactis, ne cælum rapidum te ubripiat ? Forte animo fingas illic esse lucos et urbes Deorum, et templa ditata muneribus. Via est per insidias et figuras ferarum. Et quanvis sequaris callem, neque aberres, nihilominus incedes per cornua Tauri oppositi, et

72 Fl. *cet. vincat* ; unde Heins. *ne me, q. c. vincat*.—74 *Agas* Thuan. Cant. sec. Pal. et sex alii ; vulg. *ages*.—76 *Domosque* duo Med. et unus A. cum uno Thuaneco ; alii *Deorum*.—78 Unus Mor. *Ecce per ins. unus* Pal. *Ire* ; quatuor

NOTÆ

72 *Nitor in adversum*] Quia diurno motu creditus Sol ab occasu ad ortum intra Tropicos moveri, donec anni spatio ad idem punctum recurrat.

Nec me] Hoc dicit, quia unus et æqualis Solis motus inter Tropicos, cum regressus pati videantur alii planetæ.

75 *Axis*] Pro cælo ipso axem posuit circa quem vertitur.

78 *Formasque*] Placuit enim Astro- nomis, Scorpionis, etiam et Leonis nomine, quædam signa cælestia posteris inculcare, per quæ Soli Zodiacum percurrenti transire necesse sit.

80 *Gradieris*] Id est, Gradiatur oportet quicumque temere, nec re ante cognita, currum Solis regere aggreditur. Neque vero ignoravit Ovidius anni spatio, non uno die, omnia Zodiaci signa Solem percurrere : sed perinde loquentem Solem induxit, ac si uno die cuncta ille per-

lustraret, quia ad ipsius temerarium filium omni indiscriminatim periculo sese objicientem, verba spectant, si forte imperitum a proposito valeant revocare.

Tauri] Est Taurus signum in Zodiaco ad Orientem spectans. Ceterum aspectu terribiliora signa Phæbus enumerat, ut ab improba currum suum regendi cupiditate Phaëthonta filium deterreat.

81 *Hæmonios*] Per Hæmonios, Thesalos intellige ; per arcus, Sagittarium ipsum, signum cæleste in Zodiaco ; quem Sagittarium alii, in quibus Ovidius, Centaurum Chironem, Thesalum ; alii Crotonem seu Crotonem filium Euphemes nutricis Musarum, suo tempore Parnassi aut Heliconis accolam, volunt fuisse.

Leonis] Hic Nemæus creditus, quem Hercules interfecit, Junonis beneficio inter astra relatus.

Sævaque circuitu curvantem brachia longo
 Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
 Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
 Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant, 85
 In promptu regere est: vix me patiuntur, ut acres
 Incaluere animi; cervixque repugnat habenis.
 At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
 Nate, cave: dum resque sinit, tua corrige vota.
 Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas, 90
 Pignora certa petis: do pignora certa timendo;
 Et patrio pater esse metu probor. Aspice vultus
 Ecce meos: utinamque oculos in pectora posses
 Inserere, et patrias intus deprendere curas!
 Denique, quicquid habet dives, circumspice, mundus: 95
 Eque tot ac tantis cœli, terræque, marisque
 Posce bonis aliquid: nullam patiēre repulsam.

arcus Thessalos, et rictus sævi Leonis, et Scorpium flectentem fera brachia vasto ambitu, et Cancrum flectentem aliter brachia. Neque tibi est facile moderari equos feroces illis ignibus, quos gerunt in pectore, et emittunt ore et naribus. Ægre me ferunt, cum violenti animi sunt accensi, et collum resistit habenis. At tu, fili, tibi prospice, ne sim tibi causa doni luctuosi: et dum res patitur, corrige tua desideria. Nimirum poscis indubitata indicia, ut scias te esse satum nostro genere: do signa certa metuendo: et asseror pater timore paterno. En contemplare meam faciem, atque utinam liceret immittere lumina in cor, et videre sollicitudinem paternam intus! Selige tandem quicquid orbis opulentiū continet, et pete aliquid ex tot et tantis bonis cœli, terræ, et maris; nihil denega-

alii Isse. Heins. conj. *Omne per ins.*—84 *Quidam ex animosos fecit damnosos.*—86 *Alii ubi acres.*—87 *Intumescere animi* Pal. quod placuit Gebhard. Crepund. i. 12. Douza volebat *Incaluere animis.*—91 Gebhard. Crepund. i. 14. e Ms. legebat *certa tibi?*—92 Bersm. vult *metu probor.* Duo libri *Inspice vultus.*—94 *Dependere curas* Mss. monente Bersm. Arg. *cognoscere.*—97 Liber Ciofani

NOTÆ

82 *Longo*] Brachia vero usque ad eo porrigit, ut libram aliud signum comprehendat.

83 *Scorpion*] Signum est cœleste ex Scorpio ortum, quem adversus Orionem Terra immisit indignata, quod quæcumque ex ea orirentur se posse interficere, gloriaretur; quem Scorpium Jupiter in cœlum assumsit.

Aliter curvantem] Crura enim sua, aut brachia, non tam late divaricat Cancer, ac Scorpium.

84 *Quadrupedes*] De Solis equis loquitur, qui, ut et ait Virgilius, 'Lucemque elatis naribus efflant.'

92 *Vultus*] Metu pallentes. Namque antea radios deposuerat.

Deprecor hoc unum ; quod vèro nomine pœna,
 Non honor est. Pœnam, Phaëthon, pro munere, poscis.
 Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis ? 100
 Ne dubita, dabitur (Stygias juravimus undas)
 Quodcumque optaris : sed tu sapientius opta.
 Finierat monitus : dictis tamen ille repugnat ;
 Propositumque tenet : flagratque cupidine currus.
 Ergo, qua licuit genitor cunctatus, ad altos 105
 Deducit juvenem, Vulcania munera, currus.
 Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
 Curvatura rotæ ; radiorum argenteus ordo.
 Per juga chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ,
 Clara repercusso reddebant lumina Phœbo. 110
 Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur, opusque
 Perspicit : ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
 Purpureos Aurora fores, et plena rosarum

bitur. Hoc unum avertit, quod proprio nomine est supplicium, non gloria: Phaëthon, petis supplicium pro dono. Quamobrem, inscie, implicas meum collum mitibus brachiis? Ne sis incertus, (juravimus aquas Stygias) quodcumque cupiveris, concedetur; sed tu vove sapientius. Absolverat hortationes: ille tamen adversus monita nititur; et servat decretum, et ardet desiderio currus. Pater igitur, moratus quantum potuit, deducit adolescentem ad excelsos currus, dona Vulcania. Axis erat aureus, temo aureus, curvatura rotæ extremæ aurea; series radiorum argentea. Chrysolithi dispersi per juga, et gemmæ ordinatæ remittebant clara lumina Soli reflexo. Et dum cordatus Phaëthon admiratur, et perlustrat opus, ecce Aurora experrecta aperit ab ortu rubicundo valvas purpureas, et atria rosis sparsa. Stellæ

Quære bonis.—102 Jun. moderantius opta; unus Med. et Bas. moderatius.—104 Tenet undecim libri vett. alii premit.—105 Quam licuit unus Mor. et Gron. et ita Gebhard. Crepund. i. 12. improbante Burm.—110 Unus Thuani Munda reperc. Nonnulli etiam codd. optimæ notæ habent radiabant lum.—112 Berolin. Prospicit; ecce. Pr. Med. et tres alii cum Norico rutilo; vulg.

NOTÆ

- 106 *Vulcania*] A Vulcano fabricata. cepit.
 109 *Juga*] Cave pro equis accipias, 110 *Repercusso Phæbo*] Solis radiis
 qui nondum aderant. Potius est, ut a gemmarum solido corpore repulsis.
 per *juga*, ipsam currus sellam intelli- 112 *Patefecit Aurora*] Aurora siqui-
 gas; quomodo in navibus transtra, dem dicitur lumen illud, quod Solis
 seu remigum sedilia, *juga* etiam vo- ortum antevertit; venustissime certe
 cantur. cælum aperire fingitur.
Chrysolithi] Est Chrysolithus lapis 113 *Rosarum*] Roseam totam, cui
 pretiosus, qui auri colore quia nitet, rosas dicavit, Auroram facit antiqui-
 ab eo apud Græcos nomen illud ac- tas.

Atria. Diffugiunt stellæ: quarum agmina cogit
 Lucifer, et cœli statione novissimus exit. 115
 At pater ut terras mundumque rubescere vidit,
 Cornuaque extremæ velut evanescere Lunæ,
 Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
 Jussa Deæ celeres peragunt: ignemque vomentes,
 Ambrosiæ succo saturos, præsepibus altis 120
 Quadrupedes ducunt; adduntque sonantia fræna.
 Tum pater ora sui sacro medicamine nati
 Contigit; et rapidæ fecit patientia flammæ.
 Imposuitque comæ radios, præsaque luctus
 Pectore solcito repetens suspiria, dixit: 125
 Si potes hic saltem monitis parere paternis;
 Parce, puer, stimulis; et fortius utere loris.
 Sponte sua properant: labor est inhibere volentes.

recedunt, quarum Lucifer congregat exercitus; et ultimus cœli stationem relinquit. At Sol pater, ut cernit terras et orbem rubere, et cornua ultimæ Lunæ quasi evanescere, jubet Horas celeres admovere equos. Citæ Deæ exequantur mandata, et ducunt ab excelsis stabulis quadrupedes efflantes ignem plenos succo ambrosiæ, et aptant fræna tinnientia. Tum genitor unxit faciem sui filii sacro medicamento; et reddidit firmam adversus flammam fervidam. Et addidit radios capillis; atque ingeminans ex pectore anxio suspiria prænuucia mœroris, dixit: Si licet saltem obsequi hic præceptis paternis, omitte, adolescens, instigare; et attrahe fortiter habenas. Ultra festinant, difficile est coërcere ultroneos. Neque teneas iter per quinque zonas

nitido.—116 At pater Thuan. et sex alii: [vulg. Tum pater.] Quæ patere primus Pal. excerpta Theatinorum Romana, et quinque alii. Quæ petere Langianus. Pater vix locum hic habet, cum mox sequatur, Tum pater. Forte, Ut pariter terras mundumque rubescere vidit; Titan nimirum, quod mox subjungitur. Heins.—117 Cant. videt evanesc.—120 Plurimi Ambrosio succo.—126 Heins. restituit hic pro vulg. his. Paternis Bernegg. Thuani, et quatuor alii: ceteri parentis.—127 Leid. et Gron. unus Parce precor stim. Fr. sed fortius; Med. et Bonon. et fortiter: unde Burm. at fortiter.—128 Unus Heins.

NOTÆ

114 *Diffugiunt*] Quia, ob majorem Solis lucem, non apparent.

115 *Lucifer*] Stella est Veneris, quæ prima post Solis occasum, ultima ante ejus ortum, in cœlo apparet; unde ceteris quasi præesse, atque earum curam gerere, non illepide finxit Poëta.

118 *Horis*] Optime illas Sol habet
Delph. et Var. Clas.

adminstras, quæ ex ejus cursu oriuntur, aut in eo continentur.

120 *Ambrosiæ*] Est ambrosia Deorum cibus, sicuti nectar eorum potus; quanquam confunduntur aliquando. Ambrosiam etiam describit Plinius herbam odore non injucundo.

124 *Radios*] Coronam radios emittentem, quam Sol ipse solet gestare.

Ovid.

3 O

Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
 Sectus in obliquum est lato curvamine limes, 130
 Zonarumque trium contentus fine : polumque
 Effugito australem, junctamque aquilonibus Arcton.
 Hac fit iter : manifesta rotæ vestigia cernes.
 Utque ferant æquos et cœlum et terra calores,
 Nec preme, nec summum molire per æthera currum. 135
 Altius egressus cœlestia tecta cremabis ;
 Inferius terras : medio tutissimus ibis.
 Neu te dexterioꝛ tortum declinet in Anguem,
 Neve sinisterioꝛ pressam rota ducat ad Aram :

directas. Callis est porrectus in obliquum vasto volumine. Contentus limite trium circuloꝝ : vita et polum australem, et Ursam conjunctam Boreæ. Hac insiste viam : videbis signa aperta rotæ. Et ut cœlum et terra fruantur æquis caloribus, neque deprime, neque age currum ad supremum cœlum. Actus sublimius incendes domos cœlestes ; inferius terras : securus veheris medio. Neve rota dextra devehat te ad Serpentem sinuosum ; neve læva trahat ad Aram depressam : sequere inter

properent. Olim inhib. volantes ; at volentes plurimi veterum. Volenti Francius.—129 Berolin. direptos placeat.—130 Berolin. Septus : Genevensis et Bas. Sextus.—132 Effugito pr. et sec. Pal. pr. Bas. et tres alii : vulgo Effugit.—133 Noricus fit ; sed plurimi sit.—135 Berolin. aëra currum.—136 In uno V. regna crem. in alio, atque uno Ciofani tecta ; vulg. signa.—138 Alii ad anguem.—

NOTE

129 *Nec tibi*] Phaëthontem filium hortatur Sol ne per circulos parallelos, sed per Zodiacum, qui Æquatorum oblique intersecat, iter suum dirigat.

Arcus] Æquinoctialem dicit circum, duos Tropicos, Cancri et Capricorni, cum Arctico et Antarcticico.

130 *Limes*] Qui est Zodiacus.

131 *Zonarum*] Cœlum et terram in quinque partes diviserunt mathematici, quas *zonas* seu *cingula* vocaverunt, prout diverse solaribus radiis subjiciuntur.

Fine] Usque ad duos Tropicos Cancri et Capricorni, qui fines sunt duarum Zonarum temperatarum, qua parte Solem respiciunt, Sol annuo cursu pervenit, eos non transgreditur.

132 *Australem*] Quem communiter vocant *Antarcticum* ; id est, Arctico

oppositum.

Arcton] Per Arcton seu Ursam, quæ signum est cœleste in plaga Septentrionali vel Boreali, polum Arcticum intellige, aut partem cœli quæ ultra Tropicum Cancri porrigitur. Est autem Ursa eadem quæ ante Callisto fuerat, Lycaonis filia, a Junone in Ursam mutata, deinde a Jove in cœlum translata. Aquilonibus junctam dicit Poëta, quia ex cœli parte eadem, qua posita est Ursa, spirant venti Septentrionales.

135 *Preme*] Pro Deprime, aut terram versus age.

138 *Anguem*] Draconem dicit, signum cœleste, olim Hesperidum aurea mala custodientem, quem Hercules interfecit, Juno inter duas Arctos, seu Ursas, ita collocavit, ut utramque corporis flexibus comprehendat.

139 *Aram*] Quæ signum est aus-

Inter utrumque tene. Fortunæ cetera mando ; 140
 Quæ juvet, et melius, quam tu tibi, consulat, opto.
 Dum loquor ; Hesperio positas in littore metas
 Humida nox tetigit. Non est mora libera nobis :
 Poscimus ; effulget tenebris Aurora fugatis.
 Corripe lora manu : vel, si mutabile pectus 145
 Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris :
 Dum potes ; et solidis etiamnum sedibus astas ;
 Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
 Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.
 Occupat ille levem juvenili corpore currum : 150
 Statque super ; manibusque datas contingere habenas
 Gaudet ; et invito grates agit inde parenti.
 Interea volucres Pyroëis, Eous, et Æthon,
 Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
 Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant. 155

utrumque. Committo reliqua fortunæ, quæ opem ferat ; et precor, melius tibi, quam tu ipse, prospiciat. Dum verba facio, nox madida pervenit ad terminos situs in littore Occiduo : non licet cunctari : vocamur : Aurora splendet tenebris discussis. Sume habenas manu : vel, si cor habes flexile, utere monitis nostris, non curribus, dum licet, et insistis adhuc sedibus firmis ; dumque nescius nondum insides currui stulte desiderato. Patere me immittere terris lucem, qua fruaris securus. Ille prosilit in currum levem corpore alacri : et insidet ; et exultat apprehendere manibus concessa lora ; deinde gratias agit patri repugnanti. Interea equi Solis alati, Pyroëis, et Eous, et Æthon, et quartus Phlegon, implent aërem hinnitibus igniferis,

.....

139 Heidelb. ad axem.—140 Mor. pr. *Inter utramque.*—141 Heidelb. *Quæ tibimet melius.*—144 *Effulget* pr. Gron. pro var. lect. habet ; recepit Heins. inde suadet *en fulget ; ceteri et fulget.*—152 Alii *ille parenti ;* sed Mss. plurimi *inde* exhibent.—155 Plurimi *Flammigeris :* unus Vatic. Thuan. et Leidens. pro varia lect. *fumificis,* quod Barm. non temere abjiciendum putat,

NOTÆ

trale circulum prope tangens Antarcticum, nostro respectu depressum.

140 *Inter utrumque*] Est quia latus Austrinum nostro respectu depressus, Boreale sublimius, Zodiacus medius.

142 *Hesperio*] Id est, Atlantico, ab Hespero Atlantis fratre sic dicto. Ceterum per Atlanticum littus Occidentale intellige, quo cum nox pervenit, necesse est dies, adeoque Sol, ad Orientale pervenerit.

143 *Non est mora*] Certi enim sunt

cælorum motus.

150 *Juvenili*] Phaëthonta videre videor, tam bene exprimit vox ista hominis impatientiam et impetum.

153 *Pyroëis*] Ab igne, Græca etymologia, dictus est.

Eous] Ab Aurora hic nomen habuit.

Æthon] Id est, Ardens, urens.

154 *Phlegon*] *Urens* etiam intelligitur.

155 *Repagula*] Ad carceres alludit, e quibus in ludorum celebritate equi emittebantur.

Quæ postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
 Repulit; et facta est immensi copia mundi,
 Corripuere viam, pedibusque per aëra motis
 Obstantes findunt nebulas, pennisque levati
 Prætereunt ortos isdem de partibus Euros. 160
 Sed leve pondus erat; nec quod cognoscere possent
 Solis equi: solitaque jugum gravitate carebat.
 Utque labant curvæ justo sine pondere naves,
 Perque mare, instabiles nimia levitate, feruntur;
 Sic onere assueto vacuos dat in aëra saltus, 165
 Succutiturque alte, similisque est currus inani.
 Quod simul ac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
 Quadrijugi spatium, nec, quo prius, ordine currunt.
 Ipse pavet; nec qua commissas flectat habenas,
 Nec scit, qua sit iter: nec, si sciat, imperet illis. 170
 Tum primum radiis gelidi caluere Triones,

et quatiant carceres. Quos ut Tethys, nescia fatorum nepotis, removit, et apertus est vastus orbis, velocissime iter carpserunt, et pedibus agitatibus per aërem dividunt nebula opposita, et, sustentati pennis, anteverunt subsolanos digressos ex eadem plaga. Sed onus erat parvum, nec quod equi Solis possent sentire; et jugum carebat pondere consueto. Et sicuti aduncæ naves sine onere convenienti vacillant, atque incertæ fluctuant nimia levitate; sic currus saltat in aërem sine pondere solito, et alte quatitur, et est similis vacuo. Quod statim atque equi quadrijugi advertunt, exiliunt, et deserunt viam calcatam; nec currunt eodem ordine quo antea. Ipse tremit; neque novit qua torqueat lora sibi concredita, neque viam qua sit insistendum: neque, si cognoscat, regere queat illos. Tum primum frigidum

quoniam *flammifer* de cælo similibusque dici soleat; 'fumificis mugitibus' autem occurrat VII. 114. 'fumantia equi terga;' XIV. 362. et 'fumantes tauros' Valer. Fl. VII. 283.—157 *Alii copia mundi*.—159 *Findunt* R. pr. et unus Thuani; vulg. *scindunt*: Leid. a pr. m. *cædunt*.—160 Bas. *definiibus*.—165 *Plurimi insueto et aëre*. Heinsio non displiceret, *vacuus dat saltum currus*.—166 *Berolin. currus inanis*.—168 *Meliores, teste Heins. Quadrijugi*; alii

NOTÆ

156 *Tethys*] Oceani conjux, et Clymenes mater, apud quam Sol pernoscere creditur: quia, scilicet, in mare, cum occidit, sese videtur immergere.

158 *Corripuere*] Optime equorum alacritatem indicat vox ista.

159 *Findunt*] Ferventem vides orationem, quæ equorum præsentem faciat velocitatem.

160 *Euros*] Est Eurus ventus ab

Ortu spirans; quem celeritate superare Solis equos testatur Poëta.

161 *Cognoscere*] Tam levis erat currus, ut nullus insidere videretur.

163 *Labant*] Hinc illinc vacillant.

166 *Succutitur*] Sursum valde quatitur. Ceterum oritur istud ex viæ inæqualitate.

168 *Quadrijugi*] Quatuor equi uno jugo alligati.

Et vetito frustra tentarunt æquore tingi.
 Quæque polo posita est glaciali proxima Serpens,
 Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
 Incaluit : sumsitque novas fervoribus iras. 175
 Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
 Quamvis tardus eras, et te tua plaustra tenebant.
 Ut vero summo despexit ab æthere terras
 Infelix Phaëthon, penitus penitusque jacentes ;
 Palluit, et subito genua intremuere timore : 180
 Suntque oculis tenebræ per tantum lumen abortæ.
 Et jam mallet equos nunquam tetigisse paternos :
 Jamque agnosce genus piget, et valuisse rogando :
 Jam Meropis dici cupiens ; ita fertur, ut acta
 Præcipiti pinus Borea, cui victa remisit 185

Triones intepuerunt radiis, et conati sunt incassum mergi in mari prohibito. Et Anguis, qui situs est juxta polum gelidum, antea iners rigore, neque metuendus cuiquam, arsit : et nova ira ferbuit per calores. Dicunt etiam, Boote, te trepidum dilapsum esse, tametsi lentus esses, et tuus currus te remoraretur. Cum autem miser Phaëthon intuitus est a supremo æthere terras usque et usque apertas, expuluit, et repente genua concussa sunt pavore : et caligo occupavit oculos per tantum lumen. Et jam præoptaret nunquam attigisse equos paternos : et jam pœnitet cognovisse stirpem, et superiorem fuisse orando : jam optans appellari Meropis ; perinde agitur, ut navis impulsu ruente Aquilone, cui nauclerus suus permisit gubernare.

Quadrupedes.—170 Plurimi scripti *imperat illis.*—177 Mss. nonnulli *plaustra trahebant.*—179 Heidelb. cum plurimis aliis *penitusq. patentes* : nihil vero mutandum putat Heins.—180 Cant. et unus Ciofani *intrem. tremore* : Mor. *rigore* ; alii *pavore.*—183 Alii *Jam cognosce.*—185 Nonnulli Codd. *cuncta re-*

NOTÆ

171 *Triones*] Ursa est major, cujus septem lucidiores stellæ plaustrum referunt, cum bobus, (quos veteres Triones a terenda terra dixerunt). Quod signum nunquam occidit ; quia, si fabulam spectes, Juno pellicem Callisto, cælo receptam indignata, a Tethye Oceani uxore impetravit, ne aquis ejus tingeretur ; si veritatem quæras, quia polo elevato vicina Ursa, aut Helice, quæ antea Callisto fuerat.

172 *Vetito*] Seu fabulam, seu veritatem spectes ; ut modo diximus.

173 *Serpens*] Signum est ; quod jam ante in Boreali plaga diximus esse.

176 *Boote*] Est Bootes, qui et Arcetophylax dicitur, signum juxta Ursam majorem, quæ bubulci more plaustrum sequi videtur. Plaustrum autem, Triones, et Ursam unum et idem signum esse diximus.

181 *Tenebræ*] Vertiginem dicit, quæ laborant præsertim qui subito terrore correpti sunt. Jocatur vero in verbis Poëta ; quod plane, multisque de causis, non placet.

184 *Meropis*] Filius scil. Mallet ho-

Fræna suus rector, quam Dis votisque reliquit.
 Quid faciat? multum cœli post terga relictum:
 Ante oculos plus est. Animo metitur utrumque.
 Et modo, quos illi fato contingere non est,
 Prospicit occasus: interdum respicit ortus. 196
 Quidque agat ignarus, stupet: et nec fræna remittit,
 Nec retinere valet: nec nomina novit equorum.
 Sparsa quoque in vario passim miracula cœlo,
 Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
 Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus 195
 Scorpious; et cauda flexisque utrimque lacertis
 Porrigit in spatium signorum membra duorum.
 Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
 Vulnera curvata minitantem cuspide vidit;
 Mentis inops, gelida formidine lora remisit. 200
 Quæ postquam summum tetigere jacentia tergum,
 Exspatiantur equi: nulloque inhibente per auras

culum, quam concedidit Diis et precibus. Quid agat? Multum cœli omissum a tergo: plus est præ oculis: describit utrumque mente: et nunc e longinquo spectat occasum, quo non conceditur illi fato pervenire; nunc intuetur ortum. Atque nescius miratur, quid possit incipere; et neque laxat habenas, neque potest tenere: neque scit nomina equorum. Spectat etiam timidus hinc inde prodigia posita in cœlo diversis signis distincto, et imagines magnarum ferarum. Est locus ubi Scorpious flectit lacertos in duos arcus; et extendit artus in spatium duorum siderum, cauda et brachiis curvatis utrimque. Cum juvenis intuitus est hunc squalentem sudore veneni atri intentantem plagas cauda reflexa, defectus animo, laxavit habenas frigido timore. Quæ sparsæ postquam jacuerunt in dorso extremo, equi divagantur; et nemine obstante feruntur per spatia incognitæ plagæ; et, qua furor im-

//////////

nis.—186 Barthius legebat cum plurimis Codd. *ventisque reliq.* sed idem ad Stat. Theb. v. 288. præfererat *fatisque.*—187 Unus Heins. *terg. relinqui;* unde ipse vult *relicti:* R. unus *relinquit:* Berolin. *rel. est.*—189 *Fato* recepit Heins. ex Bernegg. alii *fatum:* nonnulli etiam *fas tum:* unus nunquam *c. fas est.*—191 In uno V. *Ignarusque stupet, quid agat; nec fr. remittit.*—196 *Vulg. Scorpious.*—197 Unus Heins. *porrigitur in spatium;* quod ipse volebat, *deleto in, porrigitur spatium.*—201 Alii *sensere jac. tergo.* N. et Urbin. *summum...ter-*

NOTÆ

mine natum dici et salvum esse, quam Deo satum et perditum.

185 *Pinus]* Pro navi ex pinu facta, Metonymice.

186 *Fræna]* Pro gubernaculo: quod poëtis familiare.

197 *Porrigit]* Tam late porrigitur Scorpious, ut chelis seu brachiis suis Libræ signum constituere videatur.

198 *Madidum]* Ex calore sudantem, æstuantem, sævientem.

Ignotæ regionis eunt ; quaque impetus egit,
 Hac sine lege ruunt : altoque sub æthere fixis
 Incursant stellis, rapiuntque per avia currum. 205
 Et modo summa petunt, modo per decliva, viasque
 Præcipites spatio terræ propiore feruntur.
 Inferiusque suis fraternos currere Luna
 Admiratur equos : ambustaque nubila fumant.
 Corripitur flammis, ut quæque altissima, tellus ; 210
 Fissaque agit rimas, et succis aret ademptis.
 Pabula canescunt : cum frondibus uritur arbor :
 Materiamque suo præbet seges arida damno.
 Parva queror ; magnæ pereunt cum mœnibus urbes :
 Cumque suis totas populis incendia gentes 215
 In cinerem vertunt. Sylvæ cum montibus ardent.
 Ardet Athos, Taurusque Cilix, et Tmolus, et Æte ;
 Et nunc sicca, prius celeberrima fontibus, Ide ;
 Virgineusque Helicon, et nondum Æagrius Hæmos.

pulit, hac exiliunt sine modo ; et impetum faciunt in stellas positas sub summo æthere, et abstrahunt currum per avia. Et modo eunt per suprema, modo currunt per depressa, et limites præruptos, aut loca terræ viciniora. Et Luna stupet equos fratris ire inferius suis : et nubes incensæ fumum emittunt. Ut quæque terra sublimior, accenditur, et divisa hiat, et arida est humore exhausto. Herbæ albicant ; arbor flagrat cum foliis ; et fruges rigescentes suppeditant pabulum suo incendio. Minora doleo : vastæ civitates intereunt cum muris ; et conflagratio redigit in favillas totas nationes cum suis alumnis. Nemora flagrant cum montibus. Athos flagrat, et Taurus Cilix, et Tmolus, et Æta, et Ida, jam arida, olim nobilissima fontibus ; et Helicon virginibus sacer, et Hæmus nondum Æagrius. Ætna flagrat

gum ; alii summo...tergo.—204 Pal. sec. pro varia lect. fixas Inc. stellas, quod elegantius videbatur Heins. et comprobatur exemplis a Burm.—209 Alii combustaque nubila.—215 In quibusdam Codd. terras pro gentes legitur.—

NOTE

205 *Incursant*] Cum nimium ascenderent equi.

217 *Athos*] Macedoniae mons altissimus.

Taurus] Mons est totius Asiae maximus, diversa nomina apud varias gentes in quas dividitur sortitus, a Ciliibus Taurus dictus.

Tmolus] Mons est Phrygiae, vino, croco, et melle abundans.

Æte] In Thessalia, est Herculis rogo et morte celeberrimus.

218 *Ide*] Mons est qui ad Troadem spectat, fontibus suis inclytus.

219 *Helicon*] Hic Bœotiae est, Musis sacer.

Hæmos] Mons Thraciae altissimus, in quo Orpheus Æagri et Calliopes filius, uti quidem voluerunt nonnulli, a Mænadibus seu furentibus Bacchis

Ardet in immensum geminatis ignibus Ætne, 220
 Parnassusque biceps, et Eryx, et Cynthus, et Othrys,
 Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimasque,
 Dindymaque, et Mycale, natusque ad sacra Cithæron.
 Nec prosunt Scythiæ sua frigora : Caucasus ardet,
 Ossaque cum Pindo, majorque ambobus Olympus : 225
 Aëriæque Alpes, et nubifer Apenninus.
 Tunc vero Phaëthon cunctis e partibus orbem
 Aspicit accensum : nec tantos sustinet æstus :
 Ferventesque auras, velut e fornace profunda,
 Ore trahit, currusque suos candescere sentit. 230

flammis duplicatis sine modo, et Parnassus, in duos vertices divisus, et Eryx, et Cynthus, et Othrys, et tandem Rhodope vacua nivibus, et Mimas, et Dindyma, et Mycale, et Cithæron factus ad sacra. Nec sua frigora opem ferunt Scythiæ; Caucasus flagrat, et Ossa cum Pindo, et Olympus major utroque: et Alpes aëriæ, et Apenninus nubilosus. Tunc vero Phaëthon spectat mundum inflammatum ex omnibus partibus; nec patitur tantos ardores, et carpit ore aërem incensum, tanquam ex fornace pro-

218 Alii tum vel tunc sicca.—220 Heidelb. *Ard. et immens.* In uno Thuani

NOTÆ

discerptus est: qua re infamis factus.

220 *Ætne*] Mons est Siciliae, ignibus, quos evomit, terribilis.

221 *Parnassusque*] Mons Phocidis, in duos vertices divisus.

Eryx] Hunc, olim Veneri dicatum, habet Sicilia.

Cynthus] In Delo insula est, ubi Apollinem et Dianam Latona peperisse dicitur: à quo ille Cynthius, hæc Cynthia appellata.

Othrys] In media est Thessalia. Ceterum, nisi forte lubet tabulas describere, haud equidem scio quid pulchri habeat ista nominum aut montium congeries. Sudemus, igitur, quandoquidem Phaëthonti et Poëtæ placuit.

222 *Rhodope*] Mons Thraciæ, perpetuis nivibus horridus.

Mimasque] Mons est Ioniæ, Icario mari oppositus. Itemque Thraciæ, continuis obsessus imbris.

223 *Dindyma*] Montes Troadis, matri Deorum sacri; unde Cybele Dindymene dicta.

Mycale] Qui Cariæ est, e regione Sami insulæ.

Cithæron] Hic fuit Bœotiæ, Bacchi sacrificiis notissimus, ubi Pentheum Bacchi contemptorem Bacchæ discerperunt.

224 *Caucasus*] Scythiæ, regionis ad Septemtrionem frigidissimæ, mons est, ad quem Prometheus fuit religatus.

225 *Ossa cum Pindo*] Qui sunt Thessaliæ.

Olympus] In confinio est Macedoniae et Thessaliæ, tam altus, ut cælum ipsum pertingere videatur: quare etiam pro ipso nonnunquam sumitur.

226 *Alpes*] Montes sunt excelsi, Italiam a Gallia disterminantes.

Apenninus] Longissimus est montium tractus, Italiam dividens.

Et neque jam cineres ejectatamque favillam
 Ferre potest : calidoque involvitur undique fumo.
 Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus
 Nescit ; et arbitrio volucrum raptatur equorum.
 Sanguine tum credunt in corpora summa vocato, 235
 Æthiopum populos nigrum traxisse colorem.
 Tum facta est Libye, raptis humoribus æstu,
 Arida ; tum Nymphæ passis fontesque lacusque
 Deflevere comis. Quærit Bœotia Dircen,
 Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas. 240
 Nec sortita loco distantes flumina ripas
 Tuta manent : mediis Tanais fumavit in undis,
 Peneosque senex, Teuthranteusque Caicus,

funda, et sentit suos currus ignescere. Et neque jam potest tolerare cineres et favillam jactatam ; et circumfunditur undique fumo fervido. Neque intelligit, quo cadat, aut ubi sit, involutus obscuris tenebris ; et aufertur pro libitu ulatorum equorum. Arbitrantur populos Æthiopum tunc sumsisse atrum colorem, sanguine educto ad extremas partes corporis. Tum Libya facta est sicca, humiditate sublata caloribus : tum Nymphæ ejulaverunt capillis sparsis et fontes et lacus. Bœotia conqueritur Dircen, Argos Amymonen, Corinthus aquas Pirenidas. Neque fluvii nacti ripas loco dissitas sunt securi : Tanais fumavit in mediis aquis, et senex

viribus Æt.—228 In uno Ciofani Asp. accendi.—237 Berol. Tunc fact.—238 Berol. sparsis pro passis.—239 Florent. Urbin. et decem aut duodecim alii, queritur Bœotia, quod Heins. præcedenti deflevare melius respondere putabat.—240 Vetustior Ciofani et Briant. Nephyre Piren.—243 Alii Pe-

NOTE

233 *Picea*] Pro Nigra.

237 *Libye*] Africæ est pars aridissima, inter Mauritaniam et Cyrenaicam regionem, cui limites accurate assignare erroneos populi non siverunt.

239 *Dircen*] Fontem, quo, caloribus exhausto, uti non liceret. Atque in hunc fontem non procul a Thebis mutata fuerat Dirce, Lyci, Thebarum regis, uxor.

240 *Amymonen*] Fuit Amymone Danai filia, in fontem apud Argos conversa.

Ephyre] Corinthus est.

Pirenidas undas] Fuit Pirene fons

Acrocorinthi, montis Corintho imminenti, Musis sacer, aqua ad potum suavissima ; in quem Pirene, filiorum mortem nimis lacrymis prosequens, mutata est.

242 *Tanais*] Fluvius est Scythiæ maximus, Europam ab Asia dividens ; multum sane distans a fontibus Græciæ, ut dixit Poëta.

243 *Peneosque*] Thessaliæ est, de quo jam multa.

Caicus] Fluvius est Mysiæ, ideo Teuthranteus dictus, quod ex Teuthrancia Mysiæ parte Mysus fluvius terra haustus, deinde Caicum efficiat.

Et celer Ismenos, cum Phocaico Erymantho,
 Arsurusque iterum Xanthus, flavusque Lycormas, 245
 Quique recurvatis ludit Mæandros in undis ;
 Mygdoniusque Melas, et Tænarius Eurotas.
 Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes.
 Thermodonque citus, Gangesque, et Phasis, et Ister.
 Æstuat Alpheus : ripæ Spercheides ardent : 250
 Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus, aurum.

Peneus, et Caicus Teuthranteus, et rapidus Ismenus cum Erymantho Phocaico, et Xanthus iterum deflagraturus, et flavus Lycormas, et Mæander, qui ludit in aquis flexuosis; et Melas Mygdonius, et Eurotas Tænarius. Euphrates etiam Babylonius incensus est, arsit Orontes, et celer Thermodon, et Ganges, et Phasis, et Danubius. Alpheus fervet: ripæ Spercheides flugrant: et aurum, quod Tagus volvit

neusque: et mox Mæander vel Mæandrus, et Alpheus.—249 Heins. Thermodon, ut in nonnullis antiquis; alii Thermodoon.—250 Spercheides constanter in ve-

NOTE

244 *Ismenos*] Bœotix fluvius in Euripum influens.

Erymantho] Phocidis est, aut Phocaicus hic fluvius, in Arcadia, ubi et mons ejusdem nominis.

245 *Xanthus*] Fluvius est Trojæ, qui, belli Trojani tempore, Vulcani vi arsit et exaruit.

Lycormas] Evenus est, Ætolix fluvius, flavas volvens arenas; aliis etiam nominibus appellatus.

246 *Mæandros*] Phrygiæ est hic, 600, ut numerant, gyris et sinuosis flexibus, ita fluens, ut in fontem suum sæpius recurrere videatur.

247 *Melas*] Plures fuerunt eo nomine fluvii; hic Macedonia est, ubi et Mygdonia provincia.

Tænarius] A Peloponnesi Tænaro promontorio; quanquam tamen multum ab eo distat Eurotas Laconix fluvius.

248 *Euphrates*] Nobilissimus est Asiæ fluvius, ex Armenia, per Mesopotamiam, lota Babylone urbe in Persicum sinum defluens.

Orontes] Hic Syriæ est, ex Libano

monte decurrens; Typhon, a Typhonte gigante illic fulminato, aliis etiam appellatus nominibus.

249 *Thermodon*] Thracix est; juxta quem sedes posuisse volunt Amazones, ex Scythia in Europam migrantes.

Ganges] Maximus et notissimus Indorum fluvius.

Phasis] Colchorum est, qui Medex etiam nomen suum dedit.

Ister] Europæ maximus est fluvius, qui et Danubius dicitur, in Pontum Euxinum influens.

250 *Alpheos*] Arcadiæ est hic in Peloponneso, qui ibi absorptus, impermixtis aquis, ex Græcia, subter mare et terram currens, se in Sicilia rursus extollit, ubi Arethusæ fonti immixtus, sese deinde in mare Siculum exonerat. Quam fabulam non modo poëtæ, sed historici etiam scripserunt; de qua, suo loco nostrum quoque audiemus Nasonem.

Spercheides] Sperchii, Thessaliæ fluvii, qui in Maliacum sinum illabitur.

251 *Tagus*] Hispanix fluvius, aureas vehens arenas, quas devolvere

Et quæ Mæonias celebrarant carmine ripas,
 Flumineæ volucres medio caluere Caystro.
 Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
 Occuluitque caput, quod adhuc latet : ostia septem 255
 Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
 Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccatur,
 Hesperiosque amnes, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
 Cuique fuit rerum promissa potentia Thybrin.
 Dissilit omne solum ; penetratque in Tartara rimis 260
 Lumen, et infernum terret cum conjuge Regem.
 Et mare contrahitur : siccæque est campus arenæ,
 Quod modo pontus erat : quosque altum texerat æquor,
 Existunt montes, et sparsas Cycladas augment.

suo flumine, liquescit per ardores. Et aves fluviatiles, quæ nobilitaverant ripas Mæonias cantu suo, arserunt medio Caystro. Nilus tremefactus recessit ad ultimum orbem, et abscondidit caput, quod adhuc tegitur. Septem ejus ostia pulvere respersa sunt, septem valles absque flumine. Eadem sorte exaruerunt Hebrus et Strymon Thracii, itemque Rhenus et Rhodanus et Eridanus ad occasum porrecti, et Thybris, cui imperium fuit assignatum. Universa terra hiat ; et lux pervadit usque ad Inferos per fissuras, et concutit Regem infernum cum uxore. Pelagus etiam coarctatur, et quod jam erat mare, est vastitas constrata glareæ : et montes, quos profundum mare operuerat, apparent, et adduntur dispersis Cycladibus. Pisces

tustioribus ; alii autem edunt *Sperchiades*.—252 Heidelberg. et alii *celebrabant carmine*.—256 In quibusdam Codd. *Pulv. jacent*, quod probat Barthius Stat. VIII. 360.—257 Alii *Sors eadem. Hebron* pro div. lect. N. et *Tybrin* R.—259 R. et Vivianus ex suis *permissa potent.* et sic nonnulli ediderunt.—263 Mss. Bersm. et unus Leid. et quos modo *tex*.—264 In uno V. uno Leid. et uno

NOTÆ

aquæ loco, Sole liquefactas, insolenti hyperbole fingit Poëta.

252 *Mæonius*] Est Mæonia eadem quæ Lydia, Asiæ minoris regio, in qua Caystrus fluvius cycnis suis a poëtis celebratus.

253 *Volucres*] De cycnis loquitur.

254 *Nilus*] Celeberrimus Ægypti fluvius, cujus fontes quia veteres ignoraverunt, ideo caput condidisse dicit Poëta ; quod tamen in Lunæ montibus Ptolemæus, recentiores ex quibusdam lacubus, quos *Zaftan* et *Zembre* vocant, assignarunt.

256 *Vacant*] Septem dicit alveos, per quos in mare erumpit Nilus, ita

exaruisse, ut valles essent.

257 *Ismarios*] Thracios, ab Ismaro Thraciæ monte. Synecdoche est.

Hebrum] Sunt Hebrus et Strymon duo Thraciæ fluvii, in Ægæum mare influentes.

258 *Hesperios*] Id est, qui magis ad occidentalem plagam spectant. Nam Rhenus Germaniæ, Rhodanus Galliæ, Padus seu Eridanus Italiæ, fluvii notissimi.

259 *Cui*] Ant certe Romanis, ejus accolis. Metonymia est.

261 *Infernum*] Plutonem, scilicet, cum Proserpina conjuge.

264 *Cycladas*] Sunt Cyclades Ægæi

Ima petunt pisces : nec se super æquora curvi 265
 Tollere consuetas audent delphines in auras.
 Corpora phocarum summo resupina profundo
 Exanimata jacent. Ipsum quoque Nerea fama est,
 Doridaque, et natas, tepidis latuisse sub antris.
 Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu 270
 Exerere ausus erat : ter non tulit aëris æstus.
 Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
 Inter aquas pelagi, contractos undique fontes,
 Qui se condiderant in opacæ viscera matris ;
 Sustulit omniferos collo tenus arida vultus : 275
 Opposuitque manum fronti : magnoque tremore
 Omnia concutiens paulum subsedit ; et infra,
 Quam solet esse, fuit : siccaque ita voce locuta est :
 Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant,
 Summe Deum ? liceat perituræ viribus ignis, 280

se recipiunt in profundum ; neque delphines pandi audent se efferre super mare in aërem assuetum. Corpora phocarum mortua fluitant inversa super extremo mari. Aiunt etiam ipsum Nereum, et Doridem, et filias sese abdidisse in cavernas calidas. Neptunus conatus erat ter emittere aquis lacertos vultu truci ; ter non toleravit ardores aëris. Mitis tamen Terra, ut erat cincta mari, inter aquas pelagi, et fontes undique diminutos, qui sese abdididerant in præcordia vastæ matris, sicca extulit faciem omnia ferentem collo tenus ; et prætulit manum fronti ; et percellens cuncta ingenti pavore paulum subsedit ; et constitit inferius quam solet esse ; et hanc orationem habuit voce arida : Siquidem hoc gratum est, maxime Deorum, et digna sum, quamobrem tua fulmina quiescunt ? Concedatur interituræ fervore ignis interire igne tuo, et solatium

Ciofani *Exiliunt montes* : alius *Leid. Emergunt* : in nonnullis *Apparent*.—268 Heins. dederat *Exanim. natant.* sed *jacent* revocavit *Burm.*—269 Heins. ex melioribus dedit *antris* ; alii *undis*.—271 *Æstus* quatuor vett. alii *ignes*.—273 *Contractos* pro *contractosque* invexit Heins. ut aquas pelagi innuat constare ex fontibus undique contractis.—275 *Omniferos* scripti : sed quoniam nonnulli *omniparens*, propterea Heins. conj. *omniparos*, idque ex analogia comprobabat.—278 *Siccaque* extat quidem non nisi in *Urbin.* et uno *Ciofan.* sed recte receptum ab Heins. pro vulg. *sacraque*. Alii *voce profatur*.—279 *Berolin. me-*

NOTÆ

maris insulæ, in orbem collectæ, quæ hic pro quibuslibet, synecdochice, sumuntur.

267 *Phocarum*] Sunt phocæ vituli marini, ut sæpe dictum.

268 *Nerea*] Fuit Nereus Deus maris, vates insignis, in Ægæo mari

præcipue habitans, qui Doridem uxorem habuit, ex qua 50. suscepit filias, a patre Nereides dictas.

272 *Tellus*] Terræ est Dea, omnium rerum alumna.

275 *Omniferos*] Quia omnia alit Terra.

Igne perire tuo; clademque auctore levare.
 Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo,
 (Presserat ora vapor,) tostos en! aspice crines,
 Inque oculis tantum, tantum super ora favillæ.
 Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem 285
 Officii que refers; quod adunci vulnere aratri,
 Rastrorumque fero, totoque exercoor anno?
 Quod pecori frondes, alimenta que mitia, fruges,
 Humano generi, vobis quod thura ministro?
 Sed tamen exitium fac me meruisse: quid undæ, 290
 Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
 Æquora descrescunt, et ab æthere longius absunt?
 Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit;
 At cœli miserere tui: circumspice utrumque;
 Fumat uterque polus: quos si vitiaverit ignis, 295
 Atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat:

habere exitii ab auctore. Ægre equidem os aperio pro hac ipsa oratione. (Calor præcluserat fauces.) En vide capillos assos, et tantum cineris in oculis, tantum in ore. Præstasne mihi hanc mercedem, atque hunc honorem feracitatis et servitii; quod patior plagas curvi aratri et rastrorum, et torqueor toto anno? quod exhibeo folia pecori, et fruges cibos dulces humanæ genti; quod vobis præbeo thura? Sed pone tamen me dignum esse calamitate; aquæ quid meritæ sunt, quid meritus est frater? quamobrem maria illi data sorte minuuntur, et distant longius a cælo? Quod si neque favor fratris, neque meus te movet, at pigeat te cæli tui: intueri utrumque, uterque polus fumum emittit; quos si ignis corruperit, domus vestræ cadent. Ecce

//////////

ruï, cur o.—281 Gronov. pœnamque auct. Gebhard. Crep. i. 12. vult actore lev.—284 Mirus hic denuo scriptorum exemplarium dissensus, quem accuratius piget recensere. Vetustiores tamen, Inque oculis tantum, tantum super ora favillæ: quod placeret, nisi meminissem τὸ ora mox præcessisse: nonnulli, Inque oculis tantum, volitant super ora favillæ; vel, volitantque per ora: unus meus, Inque oculis fumi tantum: super ora favillæ: [alii Inque oculis fumum: volitant super ora favillæ.] Scribe, Inque oculis fumi tantum, tantumque favillæ. Τὸ tantum neglexerat repetere librarius, solenni errore, ut alibi monuimus. Heins.—286 Multi quod curvi. Bernegg. etiam vulnus aratri.—289 In uno Pat. probante Heins. quod thura; alii quoque th.—291 Berolin. sic verba constituit, frater? illi cur, &c. Bernegg. et unus Heins. credita sorte.—294 In uno Cælest. miserere tui. Alii circumsp. utrimque. Burm. conj. circumspice utrumque, (Fumat uterque,) polum.—295 Heinsii est vitiaverit; vulg.

NOTÆ

281 *Auctore*] Si tua potius quam dicitur; vel quia Atlas rex Mauritaniam, qui in illum montem fertur
 Phaëthontis manu periero. transmutatus, primus omnium astrologica tractasse creditus.
 296 *Atlas*] Mons Mauritaniam, qui propter altitudinem cælum sustinere

Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
 Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli ;
 In Chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
 Si quid adhuc superest: et rerum consule summæ. 300
 Dixerat hæc Tellus: neque enim tolerare vaporem
 Ulterius potuit, nec dicere plura: suumque
 Retulit os in se, propioraque Manibus antra.
 At Pater omnipotens Superos testatus, et ipsum
 Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato 305
 Interitura gravi; summam petit arduus arcem;
 Unde solet latis nubes inducere terris;
 Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.
 Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
 Tunc habuit: nec, quos cœlo dimitteret, imbres. 310
 Intonat: et dextra libratum fulmen ab aure
 Misit in aurigam: pariterque anima que rotisque
 Expulit, et sævis compescuit ignibus ignes.

ipse Atlas nutat; vixque fert suis humeris ardentem polum. Si maria, si terræ intereunt, si basilica cœli, ruimus in antiquum Chaos. Aufer igne, si quid adhuc restat, et prospice summæ rerum. Terra hæc protulerat; nec vero potuit pati diutius calorem, nec plura narrare; et recepit suum caput in se, et speluncas viciniores Manibus. At Pater omnipotens testatus Deos, et ipsum qui tradiderat currus, omnia peritura luctuoso fato, nisi succurrat, excelsus ascendit in ultimam arcem, unde solet immittere nubila vastis terris, unde ciet tonitrua, et vibrat fulmina missa. Sed neque tum habuit nubila, quæ posset spargere in terras; neque imbres, quos deiceret cœlo. Intonat, et jecit in aurigam fulmen libratum ab aure dextra, et deturbavit pariter anima et rotis, et oppressit ignes feris ignibus. Equi expavescunt;

violaverit.—297 Pal. unus, et unus Gronov. *flammanem sustin.*—302 Heidelb. *Ult. poterat.*—307 Heidelb. *nubes latis.*—310 Vulg. *cœl. demitteret.*—313 In tribus V. utroque Heins. aliisque Mss. *Expulit; alii exuit. Nonnulli et sævos.*—

NOTÆ

303 *Manibus*] Diis inferis. Ceterum quod ad Phaëthontis fabulam spectat, ideo scriptam voluit Lucianus, quod primus Phaëthon cursum Solis observaverit, neque tamen inceptum opus morte præventus absolverit. Alii ad mores referunt, atque ea temeraria juvenum principum imperia retundunt. Tertullianus ad Sodomæ conflagrationem refert; alia alii commi-

niscuntur.

311 *Ab aure*] Nam solenne iis, qui telum aliquod vibrant, illud prius, ut acrius emittant, ad aurem adducere.

312 *Aurigam*] Phaëthontem, scilicet, Solis currum male gubernantem.

313 *Ignibus*] Ὀξύμωρον nam potius ignem ignis deberet augere, quam extinguere: quod hic contra est, et figuram parit.

Consternantur equi : et saltu in contraria facto
 Colla jugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt. 315
 Illic fræna jacent, illic temone revulsus
 Axis ; in hac radii fractarum parte rotarum :
 Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
 At Phaëthon, rutilos flamma populante capillos,
 Volvitur in præceps, longoque per aëra tractu 320
 Fertur ; ut interdum de cœlo stella sereno,
 Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
 Quem procul a patria diverso maximus orbe
 Excipit Eridanus, spumantiaque abluit ora.

FAB. II. et III. Sorores Phaëthontis in Arbores Populos
 Lacrymæ earum in Electrum.

SORORES Phaëthontis, Phaëthusa, Lampetie, Phœbe, casum fratris dum deflent, Deorum misericordia in arbores populos mutatæ sunt. Lacrymæ earum, ut Hesiodus et Euripides indicant, in electrum sunt conversæ.

NAIDES Hesperiaë trifida fumantia flamma 325
 Corpora dant tumulo : signantque hoc carmine saxum :

et saltu retrorsum dato, subtrahunt colla jugo, et deserunt habenas laceratas. Fræna illic sunt strata, illic axis eductus temone ; ibi radii rotarum quassatarum ; et reliquæ currus fracti sunt late disjectæ. At Phaëthon flamma vastante comam flavam corrui, et trahitur per aërem longo limite ; sicuti quandoque stella de cœlo puro, quanquam non delapsa est, tamen potuit videri decidisse. Quem Eridanus maximus recipit longe a patria dissito orbe ; et lavit faciem æstuantem.

11. Naides Hesperiaë condunt sepulcro corpus fumans igne trisulco ; et inscribunt

314 Consternantur uterque Ma. F. et alii ; vulg. Consternuntur.—315 Alii jugo excutiunt.—318 Alii laceri late ; in Lovan. erat late celeris.—322 Berolin. Sed si pro Etsi ; duo V. et alii Quæ si.—323 Voss. plurimus orbe ; duo alii proximus.—324 Spumantia pr. Med. alii fumantia.—326 Sic duo Leid. alii multi ex melioribus signant quoque carmine saxum : vulgo signant quoque carmine

NOTE

321 *Stella*] Non stella quidem, sed exhalatio quædam incensa, stellæ speciem referens.

323 *Procul*] Multum enim distat Italia ab Æthiopia.

325 *Hesperia*] Occidentales et Italicæ: Hesperia enim fere pro Italia,

sicut Ultima Hesperia pro Hispania sumitur.

Trifida] Fulmine, quod trifidum pingitur.

326 *Carmine*] Epitaphio, eoque rite concepto inscriptoque.

Hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni :
 Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.
 Nam pater obductos, luctu miserabilis ægro,
 Condiderat vultus : et, si modo credimus, unum 330
 Isse diem sine Sole ferunt. Incendia lumen
 Præbebant ; aliquisque malo fuit usus in illo.
 At Clymene postquam dixit, quæcumque fuerunt
 In tantis dicenda malis ; lugubris et amens,
 Et laniata sinus totum percensuit orbem : 335
 Exanimesque artus primo, mox ossa requirens,
 Reperit ossa tamen peregrina condita ripa,
 Incubuitque loco : nomenque in marmore lectum
 Perfudit lacrymis, et aperto pectore fovit.
 Nec minus Heliades fletus, et, inania morti 340
 Munera, dant lacrymas : et cæsæ pectora palmis
 Non auditurum miseras Phaëthonta querelas
 Nocte dieque vocant : asternunturque sepulcro.

hoc epitaphium cippo, seu saxo sepulcrali : Hic positus est Phaëthon, moderator currus paterni ; quo si non potitus est, frustratus est tamen incæptis ingentibus. Nam parens lamentabilis velaverat faciem operam gravi ærumna ; et, si modo fidem adhibemus, aiunt unum diem præterisse absque Sole. Deflagratio lucem afferebat, et nonnulla fuit utilitas in illo dispendio. At Clymene postquam protulit quæcumque fuerunt proferenda in tantis malis, tristis et furiosa, et scissas vestes habens perlustravit totum mundum, et exquirens primo membra mortua, mox ossa, invenit ossa quanquam sepulta ripa extera. Et ibi insedit ; et irrigavit lacrymis nomen lectum in marmore, et calefecit gremio nudato. Neque minus Solis filia præbent morti lacrymas et ejulatus, dona vana : et plangentes pectora manibus explicitis citant nocte et die Phaëthontem non percepturum lamentabiles querimonias : et

factum.—328 Burm. conj. Qui, si non ten. Pro tenuit multi rexit.—329 Nam pat. vetustiores ; alii At vel Jam p.—330 Unus Med. Abdiderat vultus.—335 Quatuor scripti laniata comas.—337 Plurimi scripti condita terra.—338 Quinque Codd. Incubuitque solo. R. etiam carmine lect. Gronov. margine.—339 Gronov. ap. pect. sævit.—340 Fletus cum multis et optimis Codd. alii

NOTE

329 *Ægro*] Id est, qui ægros facit. Metonym.

335 *Percensuit*] Inveniendi filii causa.

336 *Mox*] Postquam filium statim non invenit.

340 *Heliades*] Solis filia, a patre Græce sic dicta, quæ et a fratre

Phaëthontides. Tres tantum hic memorat Poëta, alii plures, Hyginus usque ad septem ; quæ postquam fratrem per quatuor menses assidue flevisent, tandem Jovis miseratione in populos, vel, ut aliis placet, in alvos, ipsarum vero lacrymæ in succina seu electra, mutata sunt.

Luna quater junctis implerat cornibus orbem :
 Illæ more suo (nam morem fecerat usus) 345
 Plangorem dederant. E quis Phaëthusa sororum
 Maxima, cum vellet terræ procumbere, quæta est
 Diriguisset pedes : ad quam conata venire
 Candida Lampetie, subita radice retenta est.
 Tertia, cum crinem manibus laniare pararet, 350
 Avellit frondes. Hæc stipite crura teneri,
 Illa dolet fieri longos sua brachia ramos.
 Dumque ea mirantur ; complectitur inguina cortex :
 Perque gradus uterum, pectusque, humerosque, manusque
 Ambit : et extabant tantum ora vocantia matrem. 355
 Quid faciat mater ? nisi, quo trahat impetus illam,
 Huc eat, atque illuc ? et, dum licet, oscula jungat ?
 Non satis est : truncis avellere corpora tentat ;
 Et teneros manibus ramos abrumpere : at inde
 Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ. 360
 Parce, precor, mater, quæcumque est saucia, clamat :
 Parce, precor : nostrum laniatur in arbore corpus.
 Jamque vale. Cortex in verba novissima venit.
 Inde fluunt lacrymæ : stillataque sole rigescunt

jacent ad tumulum. Luna quater absolverat orbem cornibus copulatis ; illæ ex consuetudine sua (nam usus in consuetudinem abierat) lamentationes continuaverant : e quibus Phaëthusa, grandior natu sororum, cum cuperet sese in terram mittere, ingemuit pedes induruisse ; ad quam cum alba Lampetie cruxa esset accedere, correpta est radice modo nata. Cum tertia vellet lacerare comam manibus, decerpit frondes : hæc queritur crura correpta esse truncis, illa lacertos suos mutari in productos ramos. Et dum ea stupent, liber involvit inguina ; et circumdat paulatim ventrem, et pectus, et humeros, et manus ; et supererant tantum ora citantia matrem. Quid agat mater, nisi feratur huc atque illuc, quo furor illam rapiat ; et misceat suavia, dum datur ? Non satis est : nititur eripere corpora stipitibus, et revellere ramos teneros manibus : at guttæ cruentæ fluunt inde, tanquam de plaga. Ignosce, quæso, mater, vociferatur quæcumque est vulnerata ; ignosce, quæso, corpus nostrum discerpitur in arbore. Jamque vale. Liber occupavit ultima verba. Inde stillant

Hel. lugent, et.—341 Heidelb. cæsis pect. palm.—342 Plurimi Codd. miseris Ph. querelis.—346 Berolin. Phetusa.—347 Heidelb. et alii terra proc.—350 Heidelb. lacerare parar.—351 Berolin. Evellit frond.—356 Alii quo trahit, —358 Berolin. evellere corp.—359 Abrumpere Urbin. Barb. et unus Mor. vulg. abrumpit.—360 Unus V. Berolin. et unus Ciofani de corpore.—362 Heins. re-

NOTÆ

364 *Inde*] Ex arboribus piceæ generis fluere electrum seu succinum crederunt veteres : sed bituminis esse genus in Septentrionalium littorum
Delph. et Var. Clas. Ovid. 3 P

De ramis electra novis : quæ lucidus amnis
Excipit, et nuribus mittit gestanda Latinis.

365

FAB. IV. Cycnus Sthenelei filius in Avem sui nominis.

CYCNUM Sthenelei filium, materno genere Phaëthonti proximum, cum Liguriam incoleret, et in ripa Eridani amnis, quem quidam Padum vocant, cum vidisset corpus Phaëthontis a sororibus ejus ablui, pari calamitate est concussus. Plus enim justo deflendo propinqui interitum, Deorum voluntate in volucrem cycnum abiit, qui perosus cœlestem ignem, paludes ac flumina, quibus insenesceret, est secutus. Phanocles in Cupidinibus auctor.

AFFUIT huic monstro proles Stheneleia Cycnus,
Qui tibi materno quamvis a sanguine junctus,
Mente tamen, Phaëthon, propior fuit. Ille relicto
(Nam Ligurum populos, et magnas rexerat urbes) 370
Imperio ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implebat, sylvamque sororibus auctam :

lacrymæ, et electra derivata de novis ramis indurantur sole: quæ fluvius purus excipit, et mittit ferenda ab Italis puellis.

IV. Cycnus, filius Sthenelei, astitit huic prodigio, qui utcumque tibi devinctus sanguine materno, Phaëthon, tamen fuit conjunctior benevolenti animo. Ille neglecto regno, (nam imperium tenebat in gentem Ligurum, et amplas civitates,) questibus impleverat ripas glaucas, et fluvium Eridanum, et nemus amplificatum

~~~~~

posuit laniatur; alii laceratur. Nonnulli etiam pectus pro corpus.—363 Urbin. a pr. m. et Med. sec. noviss. vertit.—364 Alii stellataque sole.—365 Voss. luridus amnis.—366 Heidelb. et quinque alii spectanda Lat. unus Mor. portanda.—367 Recentiores quidem, more Græco, Cycnus, per tertiam litteram imprimendum curarunt. In antiquis vero libb. perpetuo est Cygnus, per g.—371 Tan. Faber vult omnemque querel.—372 Berolin. sylvasque...auctas. Gebhard.

NOTE

tractu e terra scaturiens, compertum est; quod quidem primo molle, deinde maris fluctibus et temporis diurnitate durescit. Atque hic de eo agitur quod *ambram citrinam* vocitant, non de *umbra grysia*.

367 *Affuit*] Nunc ad Cyeni Sthenelei filii progreditur fabulam, qui Phaëthonti sanguine et amicitia conjunctus, cum, relicta Liguria, ad Padi ripas venisset, multumque amici ca-

sum deflevisset, in avem sui nominis fuit mutatus.

369 *Mente*] Quia amicus.

370 *Ligurum*] Sunt Ligures, quibus imperabat Cycnus, Italiae populi, inter Varum et Macram amnes siti, Tuscis ab ortu contermini. Hodie *Génois*.

372 *Sororibus*] Quas ante in populos mutatas vidimus.

Cum vox est tenuata viro : canæque capillos
 Dissimulant plumæ : collumque a pectore longum
 Porrigitur, digitosque ligat junctura rubentes : 375
 Penna latus vestit ; tenet os sine acumine rostrum :
 Fit nova Cynus avis : nec se cœloque Jovique
 Credit, ut injuste missi memor ignis ab illo.
 Stagna petit, patulosque lacus : ignemque perosus,
 Quæ colat, elegit contraria flumina flammis. 380

FAB. V. et VI. Callisto Lycaonis filia in Ursam. Eadem
 cum filio Arcade in Sidera.

JUPITER cum reliquias torrentis ignis persequeretur, ut laborantibus opem ferret mortalibus, cum circa Nonacrinum montem Arcadiæ, in quo genitus existimatur, vagaretur, in Callistus Lycaonis filiæ incidit amorem : cui cum preces de explemento desiderii sui admovisset, frustratasque voces suas intellexisset, astu eam subiit. In Dianæ namque sexum se rejecit, ac fatigatæ ornatus pharetra sagittisque, velut Diana, occurrit ; ac veste pariter posita, Jovem virgo experta est. Neque ideo immerenti delictum remissum est. Nam confestim pellicatu ejus accensa [Juno], ne amplius pulchritudine conjugem caperet, in ursam eam transfiguravit. Quæ a Jove cum Arcade filio, quem erat enixa, inter sidera collocatur. A Græcis autem Helice, a nostris Septemtrio nuncupatur : et a Tethy et Oceano ob Junonis iram inter cetera sidera liquore non tingitur, ut Hesiodus indicat. Hinc illud : Sed lucet in astris Callisto, renovatque suos sine fluctibus ignes. Ipse autem Arcas in cælum translatus, Arctophylax dicitur.

SQUALIDUS interea genitor Phaëthontis, et expers

sororibus, cum vox est imminuta viro, et plumæ candidæ tegunt comam, et collum productum a pectore extenditur, et ligamina committunt articulos rubentes : penna tegit latus, rostrum occupat os sine acumine ; Cynus mutatur in avem novam. Nec se committit cælo et Jovi, tanquam recordans fulminis injuste jaculati ab illo. Frequentat stagna, et vastos lacus ; et aversatus ignem, assumpsit flumina contraria flammis, quæ sequatur.

v. Interea pater Phaëthontis horridus, et ipse spoliatus sua elegantia, qualis

Creput. i. 12. aptam ex suis pro auctam, et sic unus Heins. alii actam vel altam exhibent.—374 Berolin. longum a pect. collum. Vulg. legitur pect. longe ; sed nonnulli longum.—376 Velat pro vestit octo ex præstantioribus cum Berolin. et Heidelb.—378 Multi Tradit, ut.—379 Alii stagna colit.—382 Mss.

NOTÆ

375 Junctura] Pelliculam dicit rubentem, qua continentur Cynorum digiti. 377 Nec se cœloque] Naturalem causam petit ex fabula.

Ipse sui decoris, qualis, cum deficit orbem,
 Esse solet: lucemque odit, seque ipse, diemque:
 Datque animum in luctus; et luctibus adjicit iram:
 Officiumque negat mundo. Satis, inquit, ab ævi 385
 Sors mea principiis fuit irrequieta: pigetque
 Actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
 Quilibet alter agat portantes lumina currus.
 Si nemo est, omnesque Dei non posse fatentur;
 Ipse agat: ut saltem, dum nostras tentat habenas, 390
 Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
 Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
 Non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.
 Talia dicentem circumstant omnia Solem
 Numina: neve velit tenebras inducere rebus, 395
 Supplice voce rogant. Missos quoque Jupiter ignes
 Excusat, precibusque minas regaliter addit.
 Colligit amentes, et adhuc terrore paventes,
 Phœbus equos: stimuloque domans et verbere, sævit:

consuevit esse cum destituit mundum; et odio habet splendorem, seque ipse, et diem: et animum adjicit ad mœrorem, et addit iram mœrori, et recusat officium orbi. Satis, ait, conditio mea fuit laboriosa ab initio temporum; et me pœnitet laborum exantlatorum sine fine, sine honore. Quivis alius regat currus ferentes lucem. Si nullus est, et omnes Dii concedunt se esse impares, ipse regat; ut saltem, dum tractat nostra lora, omittat quandoque fulmina, quæ privent parentes liberis. Tum cognoverit, postquam tentaverit impetum equorum ignipedum, non dignum esse morte, qui non bene moderatus fuerit illos. Omnes Dii circumdant Solem talia proferentem; et orant voce supplice, ne placeat immittere caliginem mundo: Jupiter etiam excusat flammam jaculatas, et adjicit pro imperio comminationes precibus. Sol cogit equos attonitos, et trementes adhuc pavore: et compescens eos

Bersm. sui juris. Berolin. def. orbi; multi orbe.—384 In uno Ciofani et luct. addidit iram.—385 Heins. mallet Off. negans.—386 Heidelb. piget me.—388 Quidam hoc loco posuit Quil. auctor.—390 Berolin. tentet habenas.—392 Heins. mallet ænipedum. Unus alipedum, quod non spernit Burm.—394 Berolin. circumst. numina Solem Omn.—395 In Aldin. neu velit; alii ne vellet. Alii terris pro rebus.—397 Duo libri et Bersm. Mss. regalibus addit.—398-400 Fides horum versuum Heinsio suspecta erat.—399 Alter R. domans; alii dolens, vel furens. In Med. et duobus aliis verb. cædit; unde Burm. conj.

NOTÆ

382 *Deficit orbem*] Ubi deliquium et eclipsim patitur, opaci Lunæ corporis interjectu obscuratus; quam non totus simul potest abscondi. 385 *Officiumque*] Currum regere, cujus beneficio illustratur orbis. 390 *Iipse*] Jupiter, quem tamen iratus dedignatur appellare.

Sævit enim, natumque objectat, et imputat illis. 400

At Pater omnipotens ingentia mœnia cœli
 Circuit: et, ne quid labefactum viribus ignis
 Corruat, explorat. Quæ postquam firma, suique
 Roboris esse videt; terras, hominumque labores
 Prospicit. Arcadiæ tamen est impensior illi 405
 Cura suæ: fontesque, et nondum audentia labi
 Flumina restituit: dat terræ gramina, frondes
 Arboribus; læsasque jubet revirescere sylvas.
 Dum redit, itque frequens, in virgine Nonacrina
 Hæsit, et accepti caluere sub ossibus ignes. 410
 Non erat hujus opus lanam mollire trahendo;
 Nec positu variare comas: ubi fibula vestem,
 Vitta coërcuerat neglectos alba capillos,
 Et modo leve manu jaculum, modo sumserat arcum,
 Miles erat Phœbes; nec Mænalon attigit ulla 415

aculeo et scutica furit: furit enim, et objicit filium, et eos accusat de ejus morte. At Pater omnipotens perlustrat vastum ambitum cœli; et prospicit, ne quid corruptum viribus ignis decidat: quæ postquam invenit integra, et sibi constantia, intuetur terras et labores hominum. Magis tamen intendit animum ad suam Arcadiam: et renovat fontes et fluvios nondum ausos fluere: decorat terram herbis, arbores foliis, et imperat nemora vastata revirescere. Dum sæpius meat atque remeat, constitit in puella Nonacrina: et amor medullis receptus invaluit. Non erat hujus pensum lanam non sinere rudem nendo; nec distinguere capillos fingendo. Postquam fibula collegerat amictus, vitta candida comam fluentem, et quandoque corripuerat manu expolitum jaculum, quandoque arcum; erat miles Dianæ: neque

~~~~~

stimuloque furens, et verbere, cædit: Sævit, &c.—401 Med. ingentis mœnia mundi. Berolin. numina mundi.—405 Prospicit pro Prospicit multi Codd. nonnulli Respicit: Heidelb. Aspicit.—406 Voss. audacia labi.—407 Med. unus terræ germæna.—410 Schepperus apud Tanaq. Fabrum II. 71. accensi, vel accensis, pro accepti malebat.—412 Alii positas var. Bas. et quartus Med. positam...comam. Alii etiam cui, vel huic, vel sed fibula. In multis Mss. locus auctius sic legitur: ubi fibula vestem strinxerat, eminuit corpus juvenile decorque.—413 Liber Ciofani coërcuerat: alii coërcibat. Decem scripti positos sine lege capillos.

NOTÆ

405 *Arcadiæ*] Quæ provincia est Peloponnesi, Jovi, vel quia ibi natus, ut volunt Arcades, vel aliis de causis carissima.

409 *Nonacrina*] Arcadica; synecdochice. Callisto est, Lycaonis filia, cui nomen fecit mons Arcadiæ Nonacris.

410 *Ignes*] Amor, quo erga Lycaonis filiam correptus fuerat.

412 *Positu variare*] Id est, In varias figuras componere.

413 *Vitta alba*] Quæ pudicitia symbolum.

415 *Miles erat*] Id est, Venationi erat dedita: nam et talis fuit Diana.

Gravior hac Triviæ: sed nulla potentia longa est.
 Ulterius medio spatium Sol altus habebat;
 Cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas.
 Exiit hic humero pharetram, lentosque retendit
 Arcus: inque solo, quod texerat herba, jacebat: 420
 Et pictam posita pharetram cervice premebat.
 Jupiter ut vidit fessam, et custode vacantem;
 Hoc certe conjux furtum mea nesciet, inquit:
 Aut si rescierit; sunt, o, sunt jurgia tanti.
 Protinus induitur faciem cultumque Dianæ: 425
 Atque ait, O comitum, virgo, pars una mearum,
 In quibus es venata jugis? De cespite virgo
 Se levat: et, Salve numen, me judice, dixit,
 Audiat ipse licet, majus Jove. Ridet, et audit;
 Et sibi præferri se gaudet, et oscula jungit, 430
 Nec moderata satis, nec sic a virgine danda.
 Qua venata foret sylva narrare parantem

ulla magis accepta hac Triviæ tetigit Mænalon. Sed nulla gratia aut potentia est durabilis. Sol excelsus tenebat locum ulteriorem medio, cum illa intrat sylvam, quam nullum tempus straverat. Hic deripit pharetram humero, et relaxavit arcum flexilem; et strata erat super terra, quam gramen vestiverat: et sustentabat picta pharetra caput impositum. Cum Jupiter cognovit defatigatam, et sine custode, Certe, dicit, uxor mea ignorabit istud stuprum; aut si cognoverit, rixæ sunt, o sunt tanti. Continuo assumit vultus et ornatum Dianæ; atque inquit, O puella, pars una mearum comitum, in quibus collibus es venata? Puella surgit, et ait, Salve, numen, mea sententia, majus Jove, quamvis ipse intelligat. Intelligit et ridet; et lætatur se sibi anteponi; et præbet suavia, nec satis modesta, nec sic præbenda a puella. Implicat amplexu conantem referre qua sylva venata sit; neque se mani-

//////////

—414 Heidelb. *Ut modo.*—417 Unus Leid. *altus agebat.*—418 Cant. *nulla exciderat, et sic R. unus et Thuaneus: reciderat Bernegg. inciderat Urbin. a m. sec.*—419 Quidam Codd. *Exiit hæc vel huc: hinc Bersm. huic Heidelb. Cod. Strozæ, et alii tentosq. retendit.*—421 Berolin. *imposita ph. cer. tegebat.*—422 Alii *custode carentem.*—424 Bernegg. *sunt o tua jurgia tanti: duo alii sua jurgia. Sa. et Menard. et Viviar i sunt o mihi j.*—425 Leid. Gron. et Fl. *vultumq. D.*

NOTÆ

Phæbes] Dianæ, Apollinis seu Phæbi sororis.

Mænalon] Arcadiæ montem, ubi Diana venari solita.

416 *Triviæ*] Dianæ; quæ ideo Trivia dicitur, quod in triviis triformi et tricipiti sacra fierent. Est nempe

Diana in terris eadem quæ in cælo Luna, et in Inferis Proserpina, quam in triviis equino, canino, medioque humano capite repræsentabant.

418 *Quod nulla*] Adeoque arboribus densissimum, umbraque gratissima.

Impedit amplexu: nec se sine crimine prodit.
 Illa quidem contra, quantum modo fœmina possit,
 (Aspiceres utinam, Saturnia, mitior esses!) 435
 Illa quidem pugnat: sed quæ superare puella,
 Quisve Jovem poterat? Superum petit æthera victor
 Jupiter: huic odio nemus est, et conscia sylva.
 Unde, pedem referens, pæne est oblita pharetram
 Tollere cum telis, et, quem supenderat, arcum. 440
 Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
 Mænalon ingrediens, et cæde superba ferarum,
 Aspicit hanc, visamque vocat: clamata refugit,
 Et timuit primo, ne Jupiter esset in illa.
 Sed postquam pariter Nymphas incedere vidit, 445
 Sensit abesse dolos: numerumque accessit ad harum.
 Heu quam difficile est, crimen non prodere vultu!
 Vix oculos attollit humo: nec, ut ante solebat,
 Juncta Deæ lateri, nec toto est agmine prima:
 Sed silet; et læsi dat signa rubore pudoris. 450

festat sine crimine. Illa equidem, (utinam videres, Saturnia, esses lenior!) illa equidem contra nititur, quantum saltem puella possit: sed quæ puella, quisve poterat vincere Jovem? Jupiter voti compos ascendit in supremum cælum. Hæc odit nemus et sylvam consciam. Unde digrediens oblita est fere colligere pharetram cum sagittis, et arcum, quem appenderat. Ecce Dictynna stipata suis comitibus ambulans per excelsum Mænalon, et elata nece ferarum, videt hanc, et accessit visam; vocata recedit, et metuit primo, ne Jupiter lateret in illa. Sed postquam cognovit Nymphas una ambulare, intellexit fraudem non esse; et se addidit earum choro. Heu, quam difficile est non indicare crimen ore! Vix erigit oculos; neque, ut antea consueverat, affixa est lateri Deæ; neque est prima toto choro. Verum tacet; et indicat pudicitiam delibatam rubore. Et, nisi quod est virgo, Diana

—438 In A. et uno Heins. *Venus est.*—445 *Pariter omnes; in marg. Heidelb. est secum.*—446 Fl. *numerosque acc.*—449 Heidelb. *Est conjuncta Deæ, nec.*

NOTE

435 *Saturnia*] De Junone loquitur, cunctis pellicibus suis infesta, Saturni ex Ope filia.

437 *Victor*] Voti compos.

441 *Dictynna*] Diana, ἀπὸ τῶν δικτύων, a retibus, quibus usa Dea venatrix. Quanquam in Britomartis Nymphæ et comitis honorem hoc nomen sibi assumis-
 sisse Dianam voluerunt alii,

Illa nempe cum Minois amorem fugeret, et sese in mare præcipitem dedisset, a Cretensibus, oraculo monitis ut hoc pacto grassantem pestem effugerent, retibus ex mari extracta est. Qui Cretenses Dianæ templum sub Dictynnæ nomine exstructum dixerunt.

Et (nisi quod virgo est) poterat sentire Diana
 Mille notis culpam. Nymphæ sensisse feruntur.
 Orbe resurgebant lunaria cornua nono ;
 Cum Dea venatrix, fraternis languida flammis,
 Nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens 455
 Ibat, et attritas versabat rivus arenas.
 Ut loca laudavit, summas pede contigit undas :
 His quoque laudatis, Procul est, ait, arbiter omnis :
 Nuda superfusis tingamus corpora lymphis.
 Parrhasis erubuit. Cunctæ velamina ponunt : 460
 Una moras quærit. Dubitanti vestis adempta est :
 Qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
 Attonitæ, manibusque uterum celare volenti,
 I procul hinc, dixit, nec sacros pollue fontes,
 Cynthia : deque suo jussit secedere cœtu. 465
 Senserat hoc olim magni matrona Tonantis,
 Distuleratque graves in idonea tempora poenas.

poterat cognoscere crimen mille indicis. Nymphæ dicuntur cognovisse. Cornua lunæ renovabantur nono orbe, cum Dea venatrix, victa ignibus fraternis, incidit in sylvam opacam ; ex qua manabat rivus fluens cum strepitu, et verberabat sabulum detritum. Postquam probavit loca, attigit pede aquas ultimas. Illis quoque probatis, Longe est, inquit, omnis testis ; abluamus nuda corpora aquis superfusis. Parrhasis rubore correpta est. Omnes exuunt vestes, ea sola cunctatur. Amictus dereptus est moras nectenti, quo relicto culpa prodita est cum nudo corpore. Diana dixit huic exterritæ, et quærenti tegere ventrem manibus, Fuge hinc, neque contamina sacros fontes ; et imperavit abire a suo numero. Conjux magni Tonantis hoc olim adverterat, et dimiserat in tempus suum atrox supplicium. Causa diffe-

Malebat Heins. nec toto ex agm.—454 Venatrix, teste Heins. rectius in nonnullis antiquis ; alii venatu. Berolin. venatu, et fr.—459 Heins. mallet tingamur corp.—461 Pro dubitanti, alii cunctanti. Sed Burm. utrumque verb.

NOTE

452 Sensisse feruntur] Adeoque perspicaciores, minusque, quam ipsa Diana, virgines.

453 Orbe] Nonus mensis aderat.

454 Fraternis] Solis, qui Dianæ frater.

456 Attritas] Minutas, quæque a-
 deo pedes non læderent.

460 Parrhasis] Callisto Arcadica.

Memorantur enim Arcadiæ mons Parrhasius, nemus, oppidum, regiuncula.

461 Adempta] Puellari protervitate, scilicet, et joco.

465 Cynthia] Diana, a Cyntho, Deli monte, ubi cum Apolline nata.

466 Matrona] Juno est, Jovis et soror et conjux.

Causa moræ nulla est: et jam puer Arcas (id ipsum Indoluit Juno) fuerat de pellice natus.

Quo simul obvertit sævam cum lumine mentem; 470

Scilicet hoc unum restabat, adultera, dixit,

Ut fœcunda fores: fieretque injuria partu

Nota, Jovisque mei testatum dedecus esset.

Haud impune feres: adimam tibi nempe figuram;

Qua tibi, quaque places nostro, importuna, marito. 475

Dixit: et, adversa prensis a fronte capillis,

Stravit humi pronam. Tendebat brachia supplex;

Brachia cœperunt nigris horrescere villis,

Curvarique manus, et aduncos crescere in ungues,

Officioque pedum fungi: laudataque quondam 480

Ora Jovi, lato fieri deformia rictu.

Neve preces animos, et verba potentia flectant,

Posse loqui eripitur: vox iracunda, minaxque,

rendi nulla est; et jam puer Arcas erat natus de adultera: id ipsum Junoni mœrori erat. In quem puerum statim atque conjecit ferum animum cum oculis, Scilicet, inquit, hoc unum supererat, pellex, ut fœcunda esses, et injuria innotesceret partu, et crimen mei Jovis esset testibus confirmatum. Non discedes inulta, namque tibi eripiam formam, qua tibi plaudis, odiosa, et qua grata es viro nostro. Locuta est, et coma correpta a fronte opposita, proturbatam projecit in terram. Supplex porrigebat lacertos, lacerti cœperunt rigere pilis atris, et manus flecti, et augeri in ungues hamatos, et vicem pedum præstare, et vultus olim probati a Jove fieri turpes vasto rostro. Et ne preces, et copia orationis moveat mentem, tollitur posse fari:

//////////

nimis languidum h. l. videbatur; conj. ergo *luctanti*.—468 Lovan. *nam jam puer*.—470 N. et alius *advertit*, pro vulg. *obvertit*.—471 Multi *hoc unum*; vulg. *etiam*. Alter R. *hoc unum restab. adult. nobis?*—473 Heidelb. *Nota, meique Jovis*.—474 Heidelb. *Non imp.* In uno Cælest. et aliquot aliis *nempe*; vulg. *namque*.—475 Berolin. *quare placeas*.—476 *Adversa plurimi scripti et edd. Quidam vett. arreptam, vel adversam*: Fl. S. Marci, *aversam*; duo alii ex melioribus *aversa*. Heins. legit *arreptis adversa fronte capillis*; vel *arrepta prensis a fr. cap.*—482 Heins. conj. *Neve truces animos per verba precantia flectat*. Burm.

NOTÆ

468 *Jam puer Arcas*] Videsis apud Germanicum Cæsarem, in Phænomenon Arati interpretationibus, variorum hac de re opiniones. Consule etiam, si lubet, Hyginum, Astron. II. I.

Arcas] Quem ex Jove peperit Callisto.

478 *Brachia*] In ursam mutata est. Cujus fabulæ hanc causam assignat Palæphatus. Ingressa erat Callisto venatrix ursæ cubile, a qua consumpta est: exivit deinde ursæ, nec deinceps apparuit Callisto: eam ursam esse comites dictitarunt.

Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
 Mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa ; 485
 Assiduoque suos gemitu testata dolores,
 Qualescumque manus ad cœlum et sidera tollit :
 Ingratumque Jovem, nequeat cum dicere, sentit.
 Ah, quoties, sola non ausa quiescere sylva,
 Ante domum, quondamque suis erravit in agris ! 490
 Ah, quoties per saxa canum latratibus acta est !
 Venatrixque metu venantum territa fugit !
 Sæpe feris latuit visis, oblita quid esset ;
 Ursaque conspectos in montibus horruit ursos :
 Pertimuitque lupos ; quamvis pater esset in illis. 495
 Ecce Lycaoniæ proles, ignara parentis,
 Arcas adest, ter quinque fere natalibus actis.
 Dumque feras sequitur ; dum saltus eligit aptos,
 Nexilibusque plagis sylvas Erymanthidas ambit ;
 Incidit in matrem : quæ restitit Arcade viso, 500

vox infensa, et malum portendens, et plena terroris emittitur de rauco gutture. Animus tamen pristinus inest in ursa facta, et indicans pœnam suam continuo gemitu, tollit ad cœlum et astra manus qualescumque ; et cogitat Jovem ingratum, cum non possit prædicare. Ah! quoties, verita requiescere in nemore deserto, expatiata est ante domum, et in campis olim suis! Ah! quoties agitata est per rupes latratibus canum! Et venatrix effugit tremefacta metu venatorum! Sæpe se abdidit feris conspectis, non recordans quid esset ; et ursu expavit ursos visos in colibus, et lupos, quanquam parens esset immixtus illis. Ecce Arcas filius Lycaoniæ nescius incidit in matrem, annos natus propemodum quindecim ; et dum persequitur feras, dum dispicit saltus idoneos, et circumdat sylvas Erymanthidas cassibus intextis, occurrit matri, quæ constitit Arcade conspecto, et visa est cognoscere. Ille

conj. *potentia*.—485 *Tamen* vett. scripti ; vulg. *manet*.—487 Berolin. *sidera tendit*.—489 Heidelb. *quiesc. sylvis*.—404 Heidelb. *conseptos in mont.* a pr. m. sed corr.—496 *Parentis* omnes fere Edd. et magna pars scriptorum. Heins. a Langerman. Barb. et duobus aliis vult *parenti*.—497 Sic prior Erfurt. Cant. Langerman. et alii. Vulg. *ferens nat. annos*, quod Heins. rejecit, ut vix satis Latinum.—498 Berolin. *Dum sequiturque feras*. Unus Med. *exigit apt.* Alter Med. *altos pro aptos*.—499 Multi *Erymanthidos*. Angit etiam Med. pro *am*.

NOTE

487 *Tollit*] Solent nempe ursi posterioribus pedibus tantum quandoque insistere, more hominum.

493 *Quid esset*] Fera nempe, cui ab aliis nihil timendum esset.

495 *Pater*] Illum antea in lupum Jovis ira mutatum vidimus.

497 *Ter quinque*] Adeoque annos natus quindecim.

499 *Erymanthidas*] Arcadicas ; Erymanthus quippe Arcadiæ mons est, apro ab Hercule cæso factus celebris.

Et cognoscenti similis fuit. Ille refugit;
 Immosque oculos in se sine fine tenentem
 Nescius extimuit: propiusque accedere aventi
 Vulnifico fuerat fixurus pectora telo.
 Arcuit Omnipotens: pariterque ipsosque nefasque 505
 Sustulit; et celeri raptos per inania vento
 Imposuit cœlo, vicinaque sidera fecit.
 Intumuit Juno, postquam inter sidera pellex
 Fulsit: et ad canam descendit in æquora Tethyn,
 Oceanumque senem; quorum reverentia movit 510
 Sæpe Deos: causamque viæ scitantibus infit:
 Quæritis, ætheriis quare regina Deorum
 Sedibus huc adsim? pro me tenet altera cœlum.
 Mentiar, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
 Nuper honoratas summo, mea vulnera, cœlo 515
 Videritis stellas illic, ubi circulus axem
 Ultimus extremum, spatioque brevissimus, ambit.

*recessit, et ignorans expavit hærentem semper in se oculis fixis; et jactus erat telum vulneraturum pectus cupientis accedere propius. Omnipotens prohibuit, et corripuit simul et ipsos et nefas, et affixit cœlo ablato vento rapido per aërem, et astra effecit vicina. Juno excanduit, postquam adultera micuit inter astra; et de-
 vecta est ad veterem Tethyn in mare, et senem Oceanum, quorum honos tetigit
 sæpe Deos; et ita incipit verba faciens ad eos, qui de causa itineris interrogave-
 rant: Petit is quamobrem regina Deorum huc advenerim ab arcibus cœlestibus?
 Alia habet cœlum pro me. Sim fallax, nisi cum nox induxerit tenebras mundo,
 aspexeritis mea damna sidera spectabilia supremo cœlo illic, ubi circulus ultimus et*

//////////

bit.—503 Pal. duo *Nesc. intimuit. Adventi* Cant. sec. Pal. aliique; vulgo *fugit.*
 —505 In plerisque *Arguit Omn. Cant. Affuit.*—506 *Vetustiores plerique et*
pariter rapt. Heins. vult *parili.*—511 *Viam scrutantibus* R. unus. *Infrit* plerique
 Codd. vulg. *inquit.*—512 *Reg. Dearum* duo Med. et unus Thuani: *polorum*
 duo Codd.—513 Codd. Berolin. et Heidelb. aliique *hic adsim. Mentiar* pro
 vulg. *Mentior* Lovan.—515 Mss. Bersm. *nova lumina cœlo.*—516 Douza vult
axis; scil. extremum axis.—517 Multi Codd. *exit pro ambit.*—518 Multi vett.

NOTÆ

506 *Inania*] Per spatium aërium, quod vacuum videtur.

507 *Sidera*] Callisto enim in Ursam majorem mutata, ut jam supra vidimus, quam Arctophylax, in quem mutatus Arcas, comitatur.

509 *Canam*] Spumis et ætate; nam

omnium rerum, etiam Deorum, nutrix credita.

513 *Pro me tenet*] Irata est, scilicet, Juno, ut ex verbis apparet.

516 *Circulus*] Arcticum dicit, qui brevissimus est ad polum Septemtrionalem.

Est vero, cur quis Junonem lædere nolit,
 Offensamque tremat, quæ prosim sola nocendo ?
 En ego quantum egi ! quam vasta potentia nostra est ! 520
 Esse hominem vetui : facta est Dea. Sic ego pœnas
 Sontibus impono : sic est mea magna potestas.
 Vindicet antiquam faciem, vultusque ferinos
 Detrahat ; Argolica quod et ante Phoronide fecit.
 Cur non et pulsa ducat Junonæ, meoque 525
 Collocet in thalamo, socerumque Lycaona sumat ?
 At vos si læsæ contemptus tangit alumnæ,
 Gurgite cœruleo septem prohibete Triones :
 Sideraque in cœlo, stupri mercede, recepta
 Pellite ; ne puro tingatur in æquore pellex. 530

minimus ambitu circumdat polum. Reliquum autem est aliquid, quamobrem quisquam metuat offendere Junonem, et metuat læsam, quæ sola jurem officiendo? En quantum ego profeci ! quanta est nostra potestas ! Prohibui esse hominem, facta est Dea. Ita ulciscor noxios : ea est mea vasta potentia ! Asserat pristinam formam, et tollat faciem belluinam ; quod fecit antea in Phoronide Argolica. Quamobrem etiam non suam faciat Junone repudiata, et constituat in meo cubiculo, et accipiat Lycaonem in socerum ? At si fastidium alumnæ spretæ vos movet, arce te glauca abysso septem Triones ; et abigite sidera admota cælo in præmium vitii ; ne adultera mergatur in aqua pura.

Est aliquid: Heins. Estne aliquid: Fl. S. Marci Est vero quis qui: Heins. iterum Estne ergo quis qui.—519 Alii quæ prosum. Berolin. prosum læsa nocendo.—520 Alii Ecce ego, vel Ergo, vel o.—521 Heidelb. Essem homin.—524 Vulg. quod in ante.—525 Quidam expulsa. Heidelb. et Berolin. expulsa ducit.—526 Idem Collocat...sumit.—527 Heidelb. tangit cont. alumnæ.—529 Alii in

NOTÆ

523 *Vindicet*] Jupiter, scil. (quem iracunda dedignatur appellare,) atque Callistoni pristinam hominis formam restituat.

524 *Phoronide*] Io, scilicet, Phoronei sorore, Inachi filia ; quam cum in vaccam, Junonis metu, Jupiter transmutasset, humanæ formæ idem restituit.

525 *Ducat*] Callistonem, quam in tanto dolore multum cavet nominare.

527 *Alumnæ*] Jam antea Junonem, ni fallor, a Tethy educatam diximus : cui fabulæ natura ipsa ansam præbuit.

Per Junonem enim infimam aëris regionem præsertim intelligunt fabularum consarcinatores, qui quidem aër Tethy seu aqua rarefacta gignitur et nutritur.

528 *Septem Triones*] Id est, Ursam majorem.

530 *Ne puro*] Hoc ideo fictum, quod Ursa, et polo nobis sublato vicina sidera non subeant horizontem, qui quidem poëtis idem qui vulgo esse videtur, mare. Sed istiusmodi qui volet perspicere, astronomos consulat omnino necesse est.

FAB. VII. Corvus candidus in nigrum.

CORVUS volucris initio naturæ candidis pennis plumatus fuit, sed quia Coronida Coronei filiam indicaverat Apollini in adulterio morari; illa propter acerbissimum indicium flagrantis Dei sagittis confixa, niger ex candido factus est. Ex hac ergo et Apolline nascitur Asclepius: quem pater excisum utero matris, cum ea rogo esset imposita, abstulit. Is ad Chironem a patre in Pelion perlatus montem est, ut ab eo incrementum, simulque scientiam acciperet medendi.

DI maris annuerant: habili Saturnia curru
 Ingreditur liquidum pavonibus aëra pictis:
 Tam nuper pictis cæso pavonibus Argo;
 Quam tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
 Corve loquax, subito nigrantes versus in alas. 535
 Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
 Ales, ut æquaret totas sine labe columbas,
 Nec servaturis vigili Capitolia voce
 Cederet anseribus, nec amanti flumina cycno.
 Lingua fuit damno: lingua faciente loquaci, 540
 Cui color albus erat, nunc est contrarius albo.

VII. *Dii maris assensi erant: filia Saturni ascendit in cælum fluidum curru agili pavonibus stellatis; stellatis, inquam, tam nuper Argo interfecto, quam tu, corve garrule, nuper eras repente mutatus in alas atras, cum prius albus fuisses. Nam hæc avis fuit olim splendida pennis candidis, ut par esset columbis prorsus sine omni macula; neque decederet anseribus custodiuris voce expectata Capitolium, neque cycno prosequenti fluxios. Lingua nocuit, lingua garrula præstante, ut color, qui erat candidus, nunc sit contrarius candido. Non fuit puella formosior in*

cælum.—531 Heins. ex uno Ms. malit *agili Sat.* In uno Med. *hilaris*, quod non improbat Burm.—532 *Aëra*, optimi Codd. teste Heins. pro vulg. *æthera*; et *junctis* pro *pictis*.—535 Mss. Bersm. *nigras versatus in alas.*—541 *Cui Thy-*

NOTÆ

532 *Pictis*] Quorum caudas stellantibus gemmis, ex Argi oculis, nuper ornaverat Juno. Picti vero pavones proprie trahunt currum Junonis propter diversam et multicolorem aëris naturam: qua de causa et Iris eidem nuntia et ministra est.

533 *Tam nuper*] Repetitio est, ut

ad sequentem fabulam facilius descendat, et lectoris animum præparet. Quanquam, si vera volumus dicere, non multum placent ejusmodi verborum connexiones.

538 *Nec servaturis*] Alludit ad historiam Romanam, quæ Gallos testatur olim per noctis silentia ad sum-

Pulchrior in tota, quam Larissæa Coronis,
 Non fuit Hæmonia. Placuit tibi, Delphice, certe,
 Dum vel casta fuit, vel inobservata: sed ales
 Sensit adulterium Phœbeius: utque latentem 545
 Detegeret culpam non exorabilis index,
 Ad dominum tendebat iter: quem garrula motis
 Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix.
 Auditaque viæ causa, Non utile carpis,
 Inquit, iter: ne sperne meæ præsentia linguæ. 550

tota Hæmonia, quam Larissæa Coronis. Sane grata tibi fuit, Delphice, dum vel pudica fuit, vel minus observata. Sed avis Apollinis cognovit stuprum; et, ut index inexorabilis revelaret vitium occultum, gressus dirigebat ad dominum: quem indicem cornix loquax persequitur alis agitatis, ut omnia percunctetur. Et cognita causa viæ, Non, ait, ingrederis viam lucrosam: ne contemne omina linguæ meæ.

sii et Lovan. alii qui; in Berolin. quoi.—544 Heins. ex plerisque Codd. vult

NOTÆ

mum Capitolii obsessi ascendisse; ita ut non custodes solum sed et canes fefellerint: anseres tamen clangore et alarum strepitu M. Manlium excitasse, qui cum aliis Gallos de arce Romana deturbavit.

542 *Larissæa*] Larissa Thessaliæ urbe oriunda; qua re ab alia Coronide Phœaica distinguitur.

Coronis] Hæc, quæ aliis Arsinoë Leucippi filia, Phlegiæ fuit; cujus fabulam prolixè persequitur Natalis Comes IV. 11.

543 *Hæmonia*] Thessalia, ab Hæmo vicino monte, ut placet Servio, quod falsum; at potius ab aliquo rege, quorum causa sæpissime nomen mutavit: nisi forte, prout Macedoniam, inter Thraciam et Thessaliam porrectam, cum Thessalia ipsa veteres confuderunt, huic insuper Thraciæ par-

tem adicere voluerint.

Delphice] Apollinem compellat, qui a Delphis, Phœcidis urbe, ubi celeberrimum habuit templum et oraculum, hoc nomen consecutus est.

544 *Ales Phœbeius*] Corvus est, propter auguria, vaticinia, et præsentia, Apollini sacer; qui Coronidis adulterium apprehendit.

545 *Adulterium*] Quod admisit Coronis, quæ Ischydi cuidam Thessalo sui copiam fecit.

546 *Non exorabilis*] Coronis, scilicet, indicium metuens, multis precibus corvum fatigavit, ne rem proferret. Vel inexorabilis dicitur corvus, qui cornicem audire noluerit.

547 *Garrula scitetur*] ‘Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est.’ Horat.

FAB. VIII. Coronis in Cornicem.

CORONIS Coronei filia refert corvo, ne indicium Apollini faceret. Cum enim Minerva Erichthonium Vulcani filium, qui de complexu sui in terram ceciderat, sustulisset, et comitibus suis Pandroso et Hersæ Aglauroque Cecropis filiabus cistula inclusum custodiendum tradidisset, monuissetque ne quis omnino id conspiceret: cornix supradicta, nobilissima virginum, custodiens laxatam cistulam et inspectam, cum draconem reperisset, divulgavit: quamobrem Dea eam a se alienavit. Quæ cum solitudine in littore oblectaretur; Neptunus procul inspecta, venere ejus incaluit. Cui cum vim afferret; ab eadem Dea propter virginitatem tenaciter custoditam in avem cornicem conversa est, ita ut templo Deæ submoveretur.

QUID fuerim, quid simque, vide; meritumque require:
 Invenies nocuisse fidem. Nam tempore quodam
 Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
 Clauserat Actæo texta de vimine cista:
 Virginibusque tribus, gemino de Cecrope natis, 555

VIII. *Inspice quid sim, et quid fuerim, et percunctare de merito, reperies fidem obfuisse. Nam aliquando Minerva incluserat Erichthonium, filium natum sine matre, cupsa facta de vimine Actæo: et posuerat hanc legem tribus puellis ortis ex*

*****

Vel dum c. f. vel inobs.—547 Alii vertebat iter.—554 Unus V. facta de vim.—555 Post hunc vs. olim alius sequebatur, Servandam dederat, sed inconfessa,

NOTÆ

551 *Quid fuerim*] Jam incipit alia fabula, ingeniosissime superiori a-texta.

552 *Nocuisse*] Quod sæpissime accidit. Tanta namque plerisque hominum innata est socordia, ut, vel quia sui non sunt compotes, nec sibi possunt temperare, quo minus in obvium quemque iram suam evomant; vel quia suis rebus piget consulere; vel ob superbiam, &c. bene monentem æquo animo nequeant audire. Certe equidem consultori fido nihil melius, sed, quam eum esse, nihil difficilius: nam neque etiam quælibet indicare opus est.

553 *Erichthonium*] Fuit hic suo tempore rex Atheniensium, ex Vulcani semine in terram effuso, dum vim Minervæ pararet, genitus; quem quidem draconis pedibus natum cista inclusit ipsa Minerva, tribusque Cecropis virginibus commendavit, &c.

554 *Actæo*] Ex Attica regione de-repto.

555 *Gemino*] Fuit Cecrops Atheniensium rex primus, a quo illi Cecropidæ dicti; ideo geminus, vel quod primo bonus deinde malus factus sit; vel quod ex parte serpens; vel quod lingua duplici, Ægyptia nempe, Ægypto oriundus, et Attica: vel quod

Hanc legem dederat, sua ne secreta viderent.
 Abdita fronde levi densa specularar ab ulmo,
 Quid facerent. Commissa duæ sine fraude tuentur,
 Pandrosos atque Herse. Timidas vocat una sorores
 Aglauros; nodosque manu diducit: at intus 560
 Infantemque vident, apporrectumque draconem.
 Acta Deæ refero: pro quo mihi gratia talis
 Redditur, ut dicar tutela pulsa Minervæ;
 Et ponar post noctis avem. Mea poena volucres
 Admonuisse potest; ne voce pericula quærant. 565
 At puto, non ultro, nec quicquam tale rogantem
 Me petiit. Ipsa licet hoc a Pallade quæras:
 Quamvis irata est, non hoc irata negabit.

Cecrope bifirmi, ne intuerentur sua arcana. Ego tecta levibus foliis observabam, quid agerent ab ulmo spissa. Duæ Pandrosos et Herse tuto servant concredita: una Aglauros arcessit sorores meticulosas, et resolvit vincula manu: at intuentur intus et puerum, et draconem juxta stratum. Renuntio Deæ quæ facta essent; pro quo hæc mihi gratia refertur, ut dicar rejecta a clientela Palladis; et habear post alitem noctis. Meum supplicium potest docuisse alites, ne arcessant damna loquacitate. At credo non expetivit me sponte sua, nec desiderantem tale quidpiam. Possis istud a Minerva ipsa exquirere: tametsi infensa est, infensa non istud

quid esset, tum seq. Et legem. Sed Heins. cum illud additamentum a priore Regio, priore Erfurt. et aliis duobus abesset, præterea Vatic. Urbinas et sex alii Hanc legem præferrent; censebat omnino delendum versum, et hanc lectionem recipiendam Bothius Vindic. Ovidian. scribit Ac legem.—560 Vett. deducit; Gron. dissolvit: Heins. conj. seducit. Jun. at; alii et.—561 Schepperus apud Tanaq. Fabr. Epist. II. 71. legit Infantemq. videt. Heidelb. apporruptumq. drac.—565 Heins. conj. piacula quær.—566 Marius ad Amor. III. 7. 1.

NOTÆ

primus marem fœminæ matrimonio junxit; alias denique ob causas, ab aliis allatas.

562 *Acta*] A Cecropis filiabus, scilicet.

563 *Ut dicar*] Cornicem ob garrulitatem aversatur prudentiæ Dea: cujus generis aves in Minervæ templis lucisque raro, Athenis omnino non conspici, (quæ, scilicet, nomen verentur, nam Græce Minervæ et Athenarum idem est) scripsit Plinius.

564 *Noctis avem*] Noctuam; quæ

Minervæ sacra, quia in tenebris perspicit, atque in nocte consilium.

565 *Voce*] Plurimis nocet avibus, quæ per vocem et propter eam in aucupis manus deveniunt.

566 *At puto*] Tacitæ occurrit objectioni. Diceret enim corvus, Non ob indicium repulsa fuisti, o cornix, sed quia nunquam Minervæ grata: quod omnem cornicis suasioni vim adimebat. Atque hanc postea ita dissolvit objectionem, ut sponte fuerit ab ipsa Minerva comes petita.

Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
 (Nota loquor) genuit; fueramque ego regia virgo: 570
 Divitibusque procis (ne me contemne) petebar.
 Forma mihi nocuit: nam dum per littora lentis
 Passibus, ut soleo, summa spatiarer arena,
 Vidit, et incaluit pelagi Deus: utque precando
 Tempora cum blandis consumsit inania verbis; 575
 Vim parat, et sequitur. Fugio, densumque relinquo
 Littus, et in molli nequicquam lassor arena.
 Inde Deos, hominesque voco: nec contigit ullum
 Vox mea mortalem. Mota est pro virgine virgo,
 Auxiliumque tulit. Tendebam brachia cœlo; 580
 Brachia cœperunt levibus nigrescere pennis.
 Rejicere ex humeris vestem molibar; at illa
 Pluma erat; inque cutem radices egerat imas.
 Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
 Sed neque jam palmas, nec pectora nuda gerebam. 585
 Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat arena:
 Et summa tollebar humo: mox acta per auras

diffitebitur. Nam, dico vulgata, Coroneus illustris terra Phocaica me progenit: et eram puella regia: et quærebar a procis opulentis; ne me despice. Pulchritudo mihi obfuit. Nam dum ambularem in extrema glarea tardis gressibus per littora, ut consuevi, Deus maris intuitus est me, et amore correptus est: et postquam contrivit orando vanum tempus et molles voces, vi nititur, et me persequitur. Prosilio, et destituo littus solidum, et frustra defatigor in mobili sabulo. Postea precor Deos et homines; neque vox mea movit ullum hominem: virgo tacta est pro virgine, et opem tulit. Porrigebam lacertos ad cœlum, lacerti cœperunt obscurari pennis levibus. Conabar deripere amictum ab humeris; at ille erat pluma; et produxerat radices extremas in cutem. Molibar percutere pectora nuda meis palmis: sed neque habebam palmas, neque pectora nuda. Currebam; neque, uti prius, sabulum cœrebat pedes: et levabar extrema terra. Continuo vecta per aërem tollor, et sum

legit tale volentem.—572 Dum reposuit Heins. ex Med. et duobus Mor. vulg. cum.—575 Plurimi Codd. consumsit; alii absumsit; Berolin. assumisit.—581 Thuan. niveis nigr. villis: Leid. nigris horrescere penn.—582 Multi Codd. Dejicere ex hum.—583 Meliores magno numero egerat; alii fixerat. Bothius Vind. Ovid. contendit pro imam, scil. cutem imam.—587 Alii Sed summa.—

NOTÆ

569 Phocaica] In Phocide Græciæ regione, Atticæ finitima, imperans.

572 Lentis] Qui cornicum etiam mos est.

574 Pelagi] Neptunus.

Delph. et Var. Clas.

577 Nequicquam] Quia plus poterat Neptunus insequendo, quam Coronis fugiendo.

579 Virgo] Minerva, perpetua gaudens virginitate, virginis Coronidis

Ovid.

3 Q

Evehor, et data sum comes inculcata Minervæ.
 Quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
 Crimine Nyctimene nostro successit honori ?

590

FAB. IX. Nyctimene in Noctuam.

NYCTIMENE Nyctei filia, virgo Lesbia, nimia libidine effrænata, in patris cubile se implicuit, ideoque adversantibus Deis ob admissum cessit in noctuam : quod scelus ipsa nocturno tempore occultat, et in luce visa ab omnibus volucris petitur obnoxia.

AN, quæ per totam res est notissima Lesbon,
 Non audita tibi est ? patrium temerasse cubile
 Nyctimenen ? Avis illa quidem : sed conscia culpæ
 Conspectum lucemque fugit, tenebrisque pudorem
 Celat ; et a cunctis expellitur æthere toto.

595

Talia dicenti, Tibi, ait, revocamina, corvus,
 Sint precor ista malo : nos vanum spernimus omen.
 Nec cœptum dimittit iter : dominoque jacentem
 Cum juvene Hæmonio vidisse Coronida narrat.

addita comes illibata Palladi. Quid tamen juvat istud, si Nyctimene facta ales crimine nefando occupavit nostrum honorem ?

IX. *An factum, quod vulgatum est per totam Lesbon, est tibi inauditum ? Nyctimenen violasse lectum paternum ? Illa quidem est ales ; sed conscia criminis vitat præsentiam et diem, et tegit pudorem caligine ; et fugatur ab omnibus toto cælo. Corvus dicit proferenti talia, Oro, ut istæ revocationes sint tibi exitio : nos contemnimus inane præsagium. Neque desistit ab incepto itinere : et refert ad dominum se vidisse Coronidem cubantem cum juvene Hæmonio. Laurea excidit*

592 Heins. ad Amor. I. 8. 19. citat *Ignorata tibi est. Berolin. tenuisse cub. sed in rasura.*—595 Cod. Menard. *cunct. depellitur. Heidelb. aère toto.*—

NOTÆ

causa mota est.

589 *Diro*] Quia Nyctimene, Nyctei regis Lesbi filia, patris amore capta cum eo concubuisse dicitur. Quam quidem cum, re cognita, ipse vellet occidere, Minervæ miseratio in noctuam vertit.

590 *Nostro*] Quia Minervæ caris-

sima.

591 *Lesbon*] Est Lesbos maris Ægæi insula nobilis, Troadi a meridie opposita. Hodie *Metelin*.

598 *Dominoque*] Apollini, scilicet.

599 *Coronida*] Larissæam intellige, quam cum Ischye, aut Ischyde, concubuisse supra diximus.

Laurea delapsa est, audito crimine, amanti : 600
 Et pariter vultusque Deo, plectrumque, colorque
 Excidit. Utque animus tumida fervebat ab ira ;
 Arma assueta rapit ; flexumque a cornibus arcum
 Tendit : et illa suo toties cum pectore juncta
 Indevitato trajecit pectora telo. 605
 Icta dedit gemitum, tractoque a vulnere ferro,
 Candida pœniceo perfudit membra cruore :
 Et dixit, Potui pœnas tibi, Phœbe, dedisse ;
 Sed peperisse prius : duo nunc moriemur in una.
 Hactenus ; et pariter vitam cum sanguine fudit. 610
 Corpus inane animæ frigus letale secutum est.
 Pœnitet heu ! sero pœnæ crudelis amantem :
 Seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit :
 Odit avem, per quam crimen causamque dolendi
 Scire coactus erat : nervumque, arcumque, manumque 615
 Odit, cumque manu, temeraria tela, sagittas.

Deo, audito stupro amanti, atque simul alacritas, et plectrum, et color : et cum mens excandesceret ab ira turgente, sumit tela consueta, et curvat arcum tensus a cornibus, et transverberavit pectora toties connexa cum pectore suo sagitta ineluctabili. Tacta ingemuit, et ferro erepto ex vulnere infecit artus niveos sanguine purpureo ; et dixit : Potui tibi pœnas exsolvisse, o Apollo, sed antea fatum emisisse : nunc duo cademus in una. Hactenus, et emisit pariter vitam cum sanguine. Frigus mortiferum corripuit corpus vacuum anima. Heu ! pœnitet sero amantem sævæ vindictæ ; et sese odio prosequitur, quod aurem præbuerit, quod sic ira incensus fuerit. Odio habet alitem per quem necesse fuerat cognoscere vitium, et causam luctus : et aversatur nervum, et arcum, et manum, et cum manu inconsiderata

600 *Amanti* habet non nisi quartus Pal. unde Heins. recepit. *Amantis*, quod agnoscunt reliqui, est ambiguum, potestque et cum *laurea* et cum *crimine* conjungi.—602 Quidam Codd. *nimia fero*.—603 E cod. Abbat. Ciofanus *rapit* ; vulg. *capit*.—604 Berolin. *totiens*, ut semper ; et *quotiens* pro *quoties*.—605 Heins. malit *Non evitato traj.* Gron. unus, *Indevitando*. Unus Bonon. *transegit* ; Berolin. *transjecit*.—606 Francius *e vuln.* Aliquot vet. *a corpore* ; Briantii *a pectore*.—607 Alii *puniceo perf.* unus V. et tres Codd. *purpureo*.—611 In Heidelb. *est* omittitur.—615 Alii *nec non nervumq. arc.*—620 Alii *Vidit*,

NOTÆ

600 *Laurea*] Corona ex lauro. 603 *Arma*] Arcum, scilicet, et sagittas.
 601 *Vultusque*] Aut certe ejus hilaritas, quæ cum colore in re mala amittitur. 609 *Duo*] Ipsa cum filio Æsculapio.
Plectrum] Quo citharam percutiebat. 615 *Nervumque*] Vide annon Apollinis odium redolet hic versus.

Collapsamque fovet : seraque ope vincere fata
 Nititur ; et medicas exercet inaniter artes.
 Quæ postquam frustra tentata, rogamque parari
 Sensit, et arsuros supremis ignibus artus ; 620
 Tum vero gemitus (neque enim cœlestia tingi
 Ora decet lacrymis) alto de corde petitos
 Edidit : haud aliter, quam cum, spectante juvenca,
 Lactentis vituli, dextra libratus ab aure,
 Tempora discussit claro cava malleus ictu. 625
 Ut tamen ingratos in pectora fudit odores,
 Et dedit amplexus, injustaque justa peregit,
 Non tulit in cineres labi sua Phœbus eosdem
 Semina : sed natum flammis uteroque parentis
 Eripuit ; geminique tulit Chironis in antrum. 630
 Sperantemque sibi non falsæ præmia linguæ
 Inter aves albas vetuit considerare corvum.

sagittas, et missilia. Et incumbit jacenti, et conatur superare fata tardo auxilio, et nequicquam experitur artes medicas. Quæ postquam incassum admota, et vidit rogam adornari, et membra flagratura ultima flamma, tum vero emisit suspiria ducta ex imo corde (neque enim decet vultus cœlestes irrigari lacrymis) : non aliter quam cum juvenca intuentem malleus impactus ab aure dextra perfregit tempora depressa vituli sugentis ictu personanti. Postquam tamen condidit pectus unguentis ingratas, et amplexus est, et absolvit exequias iniqtas, non passus est Apollo prolem suam cadere in cineres eosdem : sed exemit igni et ventre matris filium, et portavit in speluncam Chironis ambigui : et prohibuit corvum expectantem mercedem linguæ non mendacis consistere inter candidas volucres.

et. N. suppositis pro supremis.—621 Tunc pro Tum Berlin. et Heidelb.—622 Alii Ora licet.—624 Duo V. dextra vibratus.—627 Aliqui Codd. invisatq. justa. Pro justa etiam sæpissime busta.—632 Considerare N. et Med. sec. alii

NOTÆ

623 *Juvenca*] Scio equidem viros doctos ejusmodi damnare comparationes : at, quod illorum pace dixerim, damnandæ non videntur. Neque enim tota res toti rei, sed pars quædam, aut quod ejus bonum est ; immo nequidem res, sed quod ab ea est, actio nempe, assimilatur.

624 *Dextra*] Quod solenne ictum ejusmodi intentantibus.

626 *Ingratos*] Utpote in re tali. Munus erat flebile et triste ministerium.

627 *Justa*] Exequias, quas injustas dicit, quia ipse Apollo auctor funeris. Ὀξύμωρον est in verbis ‘justa injusta,’ nam sententia inepta videtur.

629 *Natum*] Æsculapium, quem utero Coronis gestabat.

630 *Chironis*] Fuit Chiron Centaurus, Saturno et Philyre, Oceani filia, ortus ; cujus ideo pars superior hominis, posterior equi, dicitur fuisse, quod pater, ne ab uxore Ope, amoribus interveniente, cognosceretur, in equum sese confestim mutaverit.

FAB. X. Ocyroë in Equam.

OCYROË Chironis et Chariclus filia, contemtis patris artibus, vesana futura præcinuit: infanti Æsculapio prædixit, quod medicina mortuos ad superos reducturus esset, quodque esset ab avo fulminis ictum experturus. Patrem quoque Chirona serpentibus cruciandum, cupidumque mortis ex Deo in mortalium numerum venturum. Quæ cum esset elocuta, in equæ cessit figuram, ne adversantibus fatis plura ederet, quam prædicta Apollinis sinerent.

SEMIFER interea divinæ stirpis alumno

Lætus erat; mixtoque oneri gaudebat honore.

Ecce venit rutilus humeros protecta capillis 635

Filia Centauri: quam quondam Nympha Chariclo,

Fluminis in rapidi ripis enixa, vocavit

Ocyroën. Non hæc artes contenta paternas

Addidicisse fuit: fatorum arcana canebat.

Ergo ubi fatidicos concepit mente furores, 640

x. Interea semiferus oblectabatur alumno divinæ originis, et lætus erat honore conjuncto oneri. Ecce nata Centauri adest humeros habens velatos crinibus rubentibus, quam Nympha Chariclo, cum peperisset olim ad ripam fluvii impetuosi, appellavit Ocyroën. Huic non satis fuit doctam fuisse artes paternas: aperiebat secreta fatorum. Postquam igitur correpta fuit impetu fatidico, et incaluit Deo, quem

consistere.—636 Nomen Char. varie scribitur; in quibusdam Charicto, vel Caricto, Caici vel Cayci; Charipto etiam, et Caristo vel Carista.—637 Heins. vult Flum. in patrii.—639 Voss. Addidicisse; alii Edidicisse. Pal. sec. movebat pro canebat; unus Med. monebat, quod placet Heins. quod monere est verbum vatum.—640 In aliis ubi fatidicos, vel vaticinos.—642 Berolin. Totoque. Gebhard.

NOTÆ

Probitate autem, justitia, medica arte, aliisque fuit inclytus Chiron; quamobrem Achillis juventæ moderator constitutus.

633 *Semifer*] Chiron, Æsculapii nutritus.

634 *Oneri*] Utinam vero istud cogitarent qui non Apollinis imaginariam stirpem, sed veri Dei progeniem, vero Deo assimilandam, susceperunt: non tam otiose imperiti

tanto negotio illotas manus suas immiscerent.

636 *Chariclo*] Nympha fuit, Apollinis, aut Oceani, filia, ut alii tradunt; ab illa diversa cujus Apollodorus meminit, quæ vatis Tiresiæ mater fuit.

638 *Ocyroën*] Ab eo quod ad rapidi fluminis ripas nata Græce nomen habuit: ὠκὺς enim *celer* et ῥοή *fluxus* dicitur.

Paternas] Medicinam, Astronomi-

Incaluitque Deo, quem clausum pectore habebat,
 Aspicit infantem; Totique salutifer orbi
 Cresce puer, dixit: tibi se mortalia sæpe
 Corpora debebunt: animas tibi reddere ademptas
 Fas erit: idque semel Dis indignantibus ausus, 645
 Posse dare hoc iterum flamma prohiberis avita:
 Eque Deo corpus fiet exsanguē: Deusque,
 Qui modo corpus eras: et bis tua fata novabis.
 Tu quoque, care pater, non jam mortalis, et ævis
 Omnibus ut maneat, nascendi lege creatus, 650
 Posse mori cupies tum, cum cruciaberē diræ
 Sanguine serpentis, per saucia membra recepto.
 Teque ex æterno patientem numina mortis
 Efficient; triplicesque Deæ tua fila solvent.

habebat conditum in corde, intuetur infantem, et inquit: Adolesce, infans, salutifer universo mundo: corpora mortalia sæpe debebunt se tibi: licebit tibi animas sublatas restituere. Postquam etiam id semel inceperis Diis repugnantibus, arceberis posse facere hoc demum igne avi tui: atque ex Deo fiet corpus inanimum, et Deus qui eras modo corpus; et bis mutabis tua fata. Tu etiam, pater amabilis, non jam morti obnoxius, et factus lege natalium ut sis superstes omnibus sæculis, tunc optabis posse interire, cum torqueberis veneno admissio crudelis serpentis per artus vulneratos. Et Dii facient te mortalem ex immortalis; et tres Deæ secabunt tua fila. Supererat

Crepund. II. 5. vult urbi pro orbi.—646 *Prohiberis omnes fere Codd. habent: in uno antiquiore Ciofani prohibebere; quod etiam in multis edd. exhibetur. —649 Non jam mortalis castigatiores, teste Heinsio; alii pat. nunc immortalis.*

NOTÆ

am, Musicam.

641 *Deo*] Afflatu aut Spiritu divino correpta est.

645 *Dis*] Plutone scilicet querente, et Jove indignante, aliquem esse in mortalibus qui ad vitam ab umbris infernis posset exurgere, tum cum Hippolytum ab equis discerptum Æsculapius ad auras superas revocavit; ut loquitur Virgilius.

646 *Dare hoc*] Ad superos revocare.

Avita] Avi Jovis fulmine, quo occisus est Æsculapius.

648 *Bis*] Primo cum ex Deo corpus, deinde cum ex corpore Deus factus est.

649 *Tu*] Patrem Chironem compellat Ocyroë.

652 *Serpentis*] Lernææ hydræ, cuius veneno Herculis sagittæ tinctæ erant, quas aliquando cum Chiron attraheret, earum una fortuito in ejus pedem decidit.

653 *Teque*] Cum intolerandos ferre non posset Chiron ex vulnere cruciatus, mori utroque parente immortalis exoptavit; quod cum impetrasset, Deorum miseratione in cælum est translatus, ubi Sagittarii nomine signum in Zodiaco efficit.

654 *Triplicesque*] Parcæ, quarum imperio cuncta mortalia subjici censentur. Tres dicuntur esse, Clotho,

Restabat fatis aliquid : suspirat ab imis 655
 Pectoribus, lacrymæque genis labuntur obortæ :
 Atque ita, Prævertunt, inquit, me fata ; vetorque
 Plura loqui ; vocisque meæ præcluditur usus.
 Non fuerant artes tanti, quæ numinis iram
 Contraxere mihi : malle nescisse futura. 660
 Jam mihi subduci facies humana videtur :
 Jam cibus herba placet : jam latis currere campis
 Impetus est : in equam, cognataque corpora, vertor.
 Tota tamen quare ? pater est mihi nempe biformis.
 Talia dicenti pars est extrema querelæ 665
 Intellecta parum ; confusaque verba fuere :
 Mox nec verba quidem, nec equæ sonus ille videtur ;
 Sed simulantis equam : parvoque in tempore certos

aliquid fatis ; ducit gemitus ex alto corde, et lacrymæ irrumpentes fluunt genis, atque sic loquitur : Fata me occupant, et prohibeor plura dicere, et usus meæ vocis eripitur. Artes non fuerant tanti, quæ derivaverunt in me iram Dei : optarem ignorasse futura. Jam vultus humanus mihi videtur eripi : jam gramen grata est esca : jam percipio proruere in vastos agros : mutor in equam, et corpora cognata. Quamobrem tamen tota ? nimirum parens meus est bimembris. Pars ultima querimoniam est parum audita Ocyroës ejusmodi proferentis ; et voces fuerunt confusæ. Mox neque equidem ille sonus videtur equæ, nec verba, sed imitantis equam, et post

—654 Alter R. *fila revolvunt*.—657 Berolin. *ita, Pervertunt*. Plerique vett. *me, inquit, mea fata ; alii pr. inq. mea fat*.—658 Unus Med. *vocique meæ : Thysianus vocisque mihi*. Berolin. etiam *prævertitur*.—662 Unus Mor. et Gro-nov. pro div. lect. *jam planis*.—663 Cælest. *corpora ; alii pectora*.—664 Berolin. *namque pro nempe*.—666 Heins. *verba feruntur ; et pr. Pal. aliique fuerunt*.—667 Gebhard. Crepund. II. I. *nec enim s. i. videtur Jam sim. ex Ms. Pal.*—668 Certos habent edd. sed Ms. V. *cunctos*, Med. *veros*, unus Bas. *tritros*.

NOTÆ

Lachesis, Atropos ; quarum prima vitæ stamen ducit et nos in vitam vocat, altera fusum versat et sortem præfinit, tertia vitæ filum abrumpit. Qua fabula Fatum, aut quod a Deo præfinitum est, intelligitur.

655 *Fatis*] Patris, intelligo ; nam nondum ipsum in Zodiaci signum transmutatum iri prædixerat.

657 *Prævertunt*] Ante me occupant quam omnia quæ dictura eram effari potuerim.

660 *Contraxere*] Se ideo credit transformari, quod majora quam quæ fert sors humana attrectaverit. Quæ fabula unumquemque in suæ sortis cancellis sese continere, non alta nimis affectare, docebit.

663 *Cognata*] Quia pater media sui parte equus fuerat.

664 *Biformis*] Vellet saltem, si mutaretur, aliqua parte humanam formam retineret, sicuti pater, qui partim homo erat.

Edidit hinnitus, et brachia movit in herbas.
 Tum digiti coëunt, et quinos alligat ungues 670
 Perpetuo cornu levis ungula: crescit et oris,
 Et colli spatium: longæ pars ultima pallæ
 Cauda fit: utque vagi crines per colla jacebant,
 In dextras abiere jubas: pariterque novata est
 Et vox et facies: nomen quoque monstra dedere. 675

FAB. XI. Battus in Sæxum.

APOLLO Jovis et Latonæ filius, cum pecus Admeti Pheretis filii pasceret, fistulæ cantu solitudinem protegens, boves ejus in agros Pylææ regionis progressæ sunt: quas Mercurius avertit, et in sylvâ occulit. Quod cum Battus Nelei filius equas pascens vidisset, Mercurius vero ut indicium premeret, ex armentis formosissimam vaccam ei concessit. At ille discedenti affirmavit lapidem proximum, quem vidisset, celerius, quam se, quicquam indicaturum. Deus vero, ut mortalis fidem experiretur, paulo post mutata figura ad eundem reversus est, simulavitque se amissas boves quærere, et præmium promisit, si demonstrasset. At ille, cum sub quo monte pascerentur ostendisset, Mercurius, perfidia ejus offensus, in lapidem eum mutavit; qui ab eventu index circa Pylum vocatur.

FLEBAT, opemque tuam frustra Philyreius heros,
 Delphice, poscebat: sed nec rescindere magni

breve tempus emisit hinnitus apertos; et admovit brachia graminibus. Tunc digiti connectuntur, et levis ungula committit quinos ungues cornu continuo: os quoque augetur, itemque collum; pars potior proluxæ pallæ mutatur in caudam: et sicuti capilli sparsi fluebant per colla, mutati sunt in jubas dextras: et vox et vultus sunt pariter mutati: prodigium dedit quoque nomen.

XI. Heros Philyreius ejulabat, et frustra implorabat tuum auxilium, o Apollo;

—672 Alii *pars maxima*.—674 *Est plerique Codd. non agnoscunt. Heins. vult novatæ*.—675 Alii *monst. dederunt*.—676 In uno V. *Phullurius heros: in uno*

NOTÆ

672 *Pallæ*] Vestimentum est, quo palam foeminæ utebantur.

675 *Monstra*] Metamorphosim dicit Ocyroës ipsius nomen mutasse, cum postea equa Εὐπίπη, *Euipe*, id est equitatu præstans, dicta sit.

676 *Philyreius*] Chiron est, Phi-

lyræ, ex Saturno, filius, Ocyroës pater.

677 *Delphice*] Id est, o Apollo; qui a Delphis, ubi templum celeberrimum habuit, Delphicus appellatur. Fuit vero ille Deus medicinæ, cujus apposite hoc in loco meminit Poëta,

Jussa Jovis poteras: nec, si rescindere posses,
 Tunc aderas: Elin Messaniaque arva colebas.
 Illud erat tempus, quo te pastoria pellis 680
 Textit; onusque fuit baculum sylvestre sinistrae;
 Alterius, dispar septenis fistula cannis.
 Dumque amor est curæ, dum te tua fistula mulcet,
 Incustoditæ Pylios memorantur in agros
 Processisse boves. Videt has Atlantide Maia 685
 Natus; et arte sua sylvis occultat abactas.
 Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
 Rure senex. Battum vicinia tota vocabant.
 Divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei,

sed neque poteras mutare decreta magni Jovis; neque, si posses mutare, tunc aderas: frequentabas Elin et campos Messenios. Illud erat tempus, quo pellis pastoria te vestivit, et baculus sylvestris fuit gestamen lævæ manus, alterius fistula inæqualis septem compacta arundinibus. Et dum amor te sollicitat; dum tua fistula te oblectat, vaccæ inobservatæ dicuntur abiisse in campos Pylios. Filius Maiæ Atlante satæ has asperxit, et tegit nemore abductas fraude sua. Nullus adverterat hoc furtum, præter senem cognitum in illo agro. Omnes vicini illum appellabant Battum. Hic pastor custodiebat saltus et pascua graminea et armenta præstantissi-

Ciofani *Philireius*.—677 Alii *jam nec*, vel *nec jam*.—678 Heidelb. *Jussa Jovi*.—679 Olim vulg. *Messenique*. Sed V. Cælest. Fr. R. et optimus quisque *Messenique* aut *Messanaque*.—681 Ita Fl. S. Marci, aliique optimi: nonnulli *onusque fuit dextræ sylvestris olivæ*; alii *onus dextræ baculus sylvestris olivæ*. Heinsii est *baculum*.—682 *Vetustiores*, teste Heins. *dispar e septem*: ille vero *mallet septena...canna*.—685 *Decessisse bov*. Urbin. Multi Codd. *matre pro Maia*, quod Heins. putat esse e glossa.—687 Pro *nisi* Berolin. habet *ni*. Libri vett. *notus*, non *natus*; nam, ait Heinsius, *natus præcesserat*.—688 Alii *vicina hunc rura voc*. vel *vicinia rura voc*. Fl. S. Marci

NOTE

ut ad sequentem ejus fabulam descendat.

679 *Elin*] Est Elis et urbs et regio Peloponnesi.

Messenique] Est Messene urbs Peloponnesi, sicut et Messenia ejusdem regioni, ubi Admeti boves pavisse Apollinem dicit Poëta.

680 *Pastoria pellis*] Ideo volunt Poëtæ cælo exulasse Apollinem, et ad pascendos Admeti greges compulsus fuisse, quod ut Æsculapii filii, a Jove fulmine peremti, necem ulcisceretur, Cyclopas fulminum fabricatores ad unum sagittis confixisset; quare offensus Jupiter ipsum divinitate

spoliavit.

684 *Pylios*] Tres sunt in Peloponneso urbes, quibus nomen Pylus: Eliaca una in Elide, altera Messeniaca in Messenia, et tertia inter duas, Nestoris patria, de qua hic agitur.

686 *Natus*] Mercurium dicit, qui Jovem et Maiam, Atlantis filiam, parentes habuit.

Sua] Quia fur, et furum Deus, quem laudat Horatius: 'Callidum, quicquid placuit, jocosum Condere furto.'

689 *Nelei*] Qui pater fuit Nestoris rex Pyli.

Nobiliumque greges custos servabat equarum. 690
 Hunc timuit, blandaque manu seduxit: et, Eia,
 Quisquis es, hospes, ait, si forte armenta requirer
 Hæc aliquis, vidisse nega: neu gratia facto
 Nulla rependatur; nitidam cape præmia vaccam.
 Et dedit. Accepta voces has reddidit hospes: 695
 Tutus eas: lapis iste prius tua furta loquatur.
 Et lapidem ostendit. Simulat Jove natus abire.
 Mox redit: et, versa pariter cum voce figura,
 Rustice, vidisti si quas hoc limite, dixit,
 Ire boves, fer opem, furtoque silentia deme. 700
 Juncta suo pretium dabitur tibi foemina tauro.
 At senior, postquam merces geminata, Sub illis
 Montibus, inquit, erunt: et erant sub montibus illis.

marum equarum Nelei. Metuit hunc, et seorsumprehendit molli manu; et, Eia, inquit, quisquis es, amice, si forsitan aliquis querat istos greges, dic te non advertisse: et ne nullum præmium detur merito, accipe in mercedem bovem splendidam. Atque obtulit. Amicus accepta bove retulit has voces: Discedas securus: ante istud saxum proferat tuam fraudem. Et saxum indicat. Filius Jovis fit similis discedenti, et statim revertitur; et mutata forma simul cum voce, Rustice, inquit, si advertisti quasdam vaccas discedentes ex istis regionibus, adjuva, et ne premas furtum silentio. Merces tibi exhibebitur vacca cum suo tauro. At senex, postquam præmium duplo auctum, Erunt, ait, sub illis collibus: et erant sub illis collibus.

//////////

vicinaque tota voc. quartus Pal. et decem alii nostram lectionem exhibent. Berolin. habet vocabat.—691 Alii seduxit; et illi: sed Hunc et illi male coherent, cum de eodem Batto agatur. Quare censeo reponendam vocem sæpe alibi corruptam, et eia, Quisquis es, hospes, ait: quam conjecturam confirmat, quod præcesserat, blandaque manu seduxit: certe unus Med. se ducit et ait. Heins. In Leid. erat at illi.—692 Leid. et Voss. armenta requirat.—696 Loquetur est antiqua lectio: Heins. ex nonnullis Codd. malit loquatur.—701 Ita opt. Thuaneus: alii pariter pro pretium. Gruter. ad Liv. v. 21. ex cod. melioris notæ pariter dabitur sua fæm.—703 Alii inquit, eunt: et eunt:

NOTE

690 *Nobilium*] Palmis in certaminibus: vel communiter nobilium, sensu quo dixit Horatius: 'Est in juvenis, est in equis, patrum Virtus.'

702 *Geminata*] Quia prius unam vaccam duntaxat dederat Mercurius; am aliena indutus forma taurum cum vacca pollicetur.

703 *Et erant*] Ad quendam volunt allusum ineptum Poëtam, Battum nomine, qui in suis versibus eadem identidem iterare solebat. Atque eum eadem verba titubanter repetentem sequenti versu deridet itidem Mercurius. Ab eo Græcorum βαπτολογία, id est, inepta verborum redundancia.

Risit Atlantiades: et, Me mihi, perfide, prodis?
 Me mihi prodis? ait: perjuraque pectora vertit 705
 In durum silicem; qui nunc quoque dicitur Index:
 Inque nihil merito vetus est infamia saxo.

FAB. XII. Aglaurus in Lapidem.

ATHENIS virgines per solenne sacrificium canistris Minervæ ferunt pig-
 menta: inter quas a Mercurio eminens specie conspecta est Herse Ce-
 cropis filia. Itaque aggressus est sororem ejus Aglauron, precatusque,
 ut se Hersæ sorori suæ jungeret. At illa cum pro ministerio aurum eum
 poposcisset, Minerva graviter offensa est avaritia ejus, ob quam cistulam
 etiam traditam sororibus ejus custodiendam adversus suum prædictum ape-
 ruisset: Invidiæ novissime imperavit, eam sororis Herses exacerbare for-
 tunio, diuque excruciatam in saxum mutavit.

HINC se sustulerat paribus Caducifer alis;
 Munychiosque volans agros, gratamque Minervæ
 Despectabat humum, cultique arbusta Lycei. 710
 Illa forte die castæ de more puellæ

*Risit Atlantiades, et inquit: Prodis me mihi, perfide? prodis me mihi? et muta-
 vit cor perjurum in rigidum lapidem, qui nunc etiam vocatur Index; et dedecus
 antiquum est in lapide nihil merito.*

XII. *Caducifer se inde subduxerat alis æqualibus, et iis libratus contemplabatur
 arva Munychia et terram acceptam Palladi, et arbusta culti Lycei. Illo tempore*

libri quidam vett. *erant* in utroque loco.—709 Quidam Codd. *Monychiosque*
 vel *Monochiosque* vel *Monichiosque*. Exc. Langerman. *legens* pro *volans*.—

NOTÆ

706 *Index*] Viæ et milliarium, aut
 etiam, ut quibusdam visum, metallo-
 rum; qui metallorum index lapis Ly-
 dius sive Heraclius dicitur. *Pierre de
 touche*. Sed prior vera videtur sen-
 tentia.

708 *Caducifer*] Mercurius est, ca-
 duceum seu virgam alatum manu te-
 nens, dnobus implicitam serpentibus.

709 *Monychios*] Atticos, juxta Athe-
 nas, inter Pyræum et Sunium pro-
 montoria, a promontorio Munychia

sic dictos.

710 *Humum*] De iisdem Atticis
 agris loquitur, aut Athenis, Minervæ
 olim sacris.

Lycei] Fuit Lyceus locus amœnus
 juxta Athenas, a Lyco, Pandionis,
 Atheniensium regis, filio, sic dictus;
 ubi deinde Athenienses gymnasium
 condiderunt, in quo et deambulans
 Aristoteles de philosophia disputa-
 vit.

Vertice supposito festas in Palladis arces
 Pura coronatis portabant sacra canistris.
 Inde revertentes Deus aspicit ales: iterque
 Non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem. 715
 Ut volucris visis rapidissima miluus extis,
 Dum timet, et densi circumstant sacra ministri,
 Flectitur in gyrum; nec longius audet abire:
 Spemque suam motis avidus circumvolat alis.
 Sic super Actæas agilis Cyllenius arces 720
 Inclinat cursus: et easdem circinat auras.
 Quanto splendidior, quam cetera sidera, fulget
 Lucifer; et quanto te, Lucifer, aurea Phœbe;
 Tanto virginibus præstantior omnibus Herse

forte virgines pudicæ ferebant de more sacra pura canistris coronatis in templa Minervæ, capite supposito. Deus alatus videt redeuntes inde; et non dirigit iter recta; sed flectit in eundem circulum; quemadmodum milvus, avis velocissima, præcordiis visis, dum metuit, et ministri conferti adsunt sacris, movetur in orbem, neque audet longius discedere; et rapax circumvolat spem suam alis agitatis. Eo modo velox Cyllenius dirigit volatum super arces Actæas; et orbem describit per eundem aërem. Quanto Lucifer splendet lucidior quam reliqua astra; et quanto Luna splendida plus lucet te, o Lucifer; tanto Herse pulchrior ceteris puellis

710 *Despectabat* ambo Cælest. Statii, et Ma. alii *Despiciebat*.—713 Nonnulli *Plura vel Pulchra coron.* Constant. Fan. ex vet. Cod. *tecta*: alter Codd. *Twisdenii septa*, quod elegans visum Heins.—715 *Heidelb. curvat eundo*.—716 In uno Cælest. et Ursin. *visis extis rapidissima milvus*. Multi alii *milvius extis*; at meliores *miluus*.—717 N. *densi circumdant*.—719 *Sixii Cod. avidus circum-*

NOTÆ

713 *Coronatis*] Corollis sertisque redimitis.

Sacra] Quæcumque ad sacra peragenda spectabant.

Canistris] A quibus canistris, quasillis, cistulis, aut canis, ut Festus ex lingua Græca loquitur, præstantiores et nobiliores virgines, quæ in Panathenæis aliisque festis canistris illis sacra ferebant, Canephoræ dictæ sunt.

714 *Ales*] Mercurius, qui alis instructus, suumque omnium planetarum celerrime cursum conficit.

715 *In orbem*] Ut Herse amatæ visu diutius frui liceret.

717 *Timet*] In exta victimarum non audet, circumstantibus ministris, irruere.

719 *Spem*] Pro re sperata posuit, victimarum extis, scil. quibus inhiat milvus.

720 *Actæas*] Athenienses.

Cyllenius] Mercurius est, a Cyllene, Arcadiæ monte, ubi educatus, sic dictus.

721 *Inclinat cursus*] Convertit volatus.

723 *Phæbe*] Luna, Phœbi soror.

724 *Herse*] Cecropis fuit filia, Cephalî mater, ut placet Apollodoro.

Ibat: eratque decus pompæ, comitumque suarum. 725
 Obstupuit forma Jove natus: et æthere pendens
 Non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
 Funda jacet: volat illud, et incandescit eundo,
 Et quos non habuit, sub nubibus invenit, ignes.
 Vertit iter; cœloque petit diversa relicto: 730
 Nec se dissimulat: tanta est fiducia formæ.
 Quæ quanquam justa est; cura tamen adjuvat illam:
 Permulcetque comas, chlamydemque, ut pendeat apte,
 Collocat: ut limbus, totumque appareat aurum:
 Ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet, 735
 Virga sit: ut tersis niteant talaria plantis.
 Pars secreta domus ebore et testudine cultos
 Tres habuit thalamos, quorum tu, Pandroso, dextrum,

ambulabat, et erat honor pompæ et comitum suarum. Filius Jovis attonitus est specie, et libratus in aëre non aliter incaluit quam cum funda Balearica emittit glandem: illa volat, et incalescit motu, et reperit in aëre calorem quem non habuit. Flectit viam, et remota petit cœlo omisso; neque latitat, tanta est confidentia elegantia. Quæ quamvis non iniqua est, illam tamen auget cura: et fingit capillos, et accommodat chlamydem ut bene fluat; ut fimbria et totum aurum emineat; ut baculus quo allicit et subducit soporem sit expolitus in manu; ut talaria splendeant in pedibus nitidis. Penetralia domus habuerunt tria cubicula ornata ebore et tes-

sonat.—723 Te Bernegg. R. et duo Med. alii quam.—726 Bas. Obst. formæ.—727 Alii Balearica plumb.—729 Berolin. nubibus accipit ignes.—730 Pal. unus, et unus Gron. Flectit iter. Unus quoque Mor. petit devexa; Pal. aliique terrena.—732 In uno V. pulchra est. Pal. sec. cultus tamen.—733 Urbin. Promulcetque. Comam etiam Gron.—734 R. limbus, textumque: Kloz. ad Tyrt. p. 102. suadet tortumque.—735 Berolin. qua somnum. Bas. somnum indicat. Bonon. et Med. somnos mulcet. In uno Cælest. et uno Med. et aufert.—736 Heidelb. et tersis.—737 Idem ebore ac test. Pro cultos nonnulli ex præ-

NOTE

725 *Pompæ*] In festo Minervæ.

727 *Balearica*] Sunt Balears insulæ sub Hispania, hodie Majorcæ et Minorcæ nomine, cujus incolæ olim peritissimi funditores; qua re etiam *Balears*, Græca etymologia, dicti.

Plumbum] Aut ex eo pilam seu glandem factam, quam motu liquescere quoque hyperbolice admodum scripsit Virgilius.

732 *Cura*] Compositis omnibus quæ formam adjuvare possent.

733 *Chlamydem*] Est chlamys vestimentum quod thoraci, ornatus causa, superinduebatur.

737 *Pars secreta*] Cecropis domus eam partem describit, qua erant ejus filiarum thalami.

Testudine] Testudinum crustis seu squamis ornabantur etiam thalami.

738 *Pandroso*] Tres habuisse filias Cecropem testatur etiam Apollodorus, qui pariter eas Pandroson, Agraolon, et Hersen nominat.

Aglauros lævum, medium possederat Herse.
 Quæ tenuit lævum venientem prima notavit 740
 Mercurium : nomenque Dei scitarier ausa est,
 Et causam adventus. Cui sic respondit Atlantis
 Pleionesque nepos : Ego sum, qui jussa per auras
 Verba patris porto : pater est mihi Jupiter ipse :
 Nec fingam causas : tu tantum fida sorori 745
 Esse velis, prolisque meæ matertera dici.
 Herse causa viæ ; faveas oramus amanti.
 Aspicit hunc oculis îsdem, quibus abdita nuper
 Viderat Aglauros flavæ secreta Minervæ :
 Proque ministerio magni sibi ponderis aurum 750
 Postulat. Interea tectis excedere cogit.
 Vertit ad hanc torvi Dea bellica luminis orbem,
 Et tanto penitus traxit suspiria motu,
 Ut pariter pectus, positamque in pectore forti

tudine ; quorum, tu, Pandroso, dextrum, Aglauros tenebat sinistrum, Herse medium. Quæ habuit sinistrum observavit prior Mercurium accedentem ; neque verita est requirere nomen Dei, et causam accessus : cui nepos Atlantis et Pleiones talia reddit : Ego sum qui fero mandata patris per aërem. Ipse Jupiter est meus pater. Neque dissimulabo causas : tu modo fidelis esse velis sorori, et appellari matertera meæ progeniei. Herse est causa itineris : precamur indulgeas amanti. Intuetur hunc îisdem oculis, quibus Aglauros latens nuper aspexerat mysteria flavæ Palladis ; et petit sibi pro servitio] aurum magni ponderis : interea cogit exire domo. Dea belli infensis oculis hanc intuetur, et ex alto duxit gemitus tanto impetu, ut percelleret pariter pectus et lorica strenuo pectori adhærentem. Re-

stantioribus comtos.—743 Pleionesque genus unus Gron. aliique : nepos Burman. putat esse a Glossatore.—745 Heidelb. Non fing.—751 Quidam tectis discedere : Voss. secedere. Sex scripti quoque jussit pro cogit.—752 Alii lum.

NOTÆ

739 *Aglauros*] Aliis melius videtur, ut, sicuti *Pandrosos* et *Herse* a rore apud Græcos nomen habuerint, *Agraulos* ab agris pariter suum obtinuerit. Certe *Agraulos* non *Aglauros* a quibusdam scribitur.

743 *Pleionesque*] Quæ *Pleione* *Atlantis* uxor, *Maia* mater fuit, ex qua *Maia* ortus *Mercurius*.

Jussa per] *Mercurius*, inquit *Arnobius*, quasi quidam *Medicurius* dic-

tus ; quod inter loquentes duos media currat et reciprocetur oratio. Sed, nisi Græca etymologia est, *Mercurius* a mercibus dictus.

748 *Isdem*] *Infidis*, scilicet.

749 *Secreta*] *Erichthonium*, nempe, de quo antea.

750 *Ministerio*] Si *Mercurio* in ejus amoribus faveret.

752 *Torvi*] Quod iræ indicium.

Ægida concuteret. Subit, hanc arcana profana 755
 Detexisse manu tum, cum sine matre creatam
 Lemnicolæ stirpem contra data fœdera vidit :
 Et gratamque Deo fore jam, gratamque sorori :
 Et ditem sumto, quod avara poposcerit, auro.
 Protinus Invidiæ, nigro squalentia tabo, 760
 Tecta petit. Domus est imis in vallibus antri
 Abdita, sole carens, non ulli pervia vento ;
 Tristis, et ignavi plenissima frigoris ; et quæ

currit hanc tum violasse manu impia secreta, cum aspexit sobolem Lemnicolæ natam sine matre, contra fidem datam ; et fore jam acceptam Deo, et acceptam sorori, et opulentam auro capto quod avara petierit. Continuo it domum Invidiæ madidam atra sunie. Domus latet in ultimo secessu spelunçæ, sole carens, nulla aura recreanda, lugubris, et refertissima pigri frigoris, et quæ semper destituta sit igne, sem-

*****

orbes.—755 Bas. unus subitque. Heins. conj. subiit arcana.—757 Lemnicolæ meliores ; alii Lemniacam. Heidelb. Lemniacam prolem. Heins. quoque vult rata fœdera.—758 Alii Ingratamque Deo fore jam ingrathamque sorori. Cant. aliique duodecim, ut hiatus relinquatur, τδ jam tollunt. Fl. S. Marci, primus Pal. excerpta Theat. tertius Med. Arund. et prior Hamburg. Et gratamque Deo fore jam, gratamque sorori : quod sequor, sensu postulante, nisi mavis, Jam gratamque Deo fore, jam gratamque sorori : cujus lectionis vestigia extant in Urbinati, Bernegger. secundo Pal. et uno Caroli Strozæ : sed sincerior altera scriptura. Heins.—759 Poposcerit unus Bas. alii poposcerat.—761 Unus Bas. et unus Heins. imis sub. Vulg. vall. hujus : sed præstantiores, teste

NOTÆ

755 Ægida] Fuit Ægis lorica, seu potius scutum aut clypeus, Jovis et Minervæ, deinde Deorum, atque etiam nonnuquam heroum ; cujusmodi ex capræ Amaltheæ pelle sibi Jupiter, ex aliis coriis seu pellibus alii sibi paraverunt, quibus deinde æs additum. A capra illud nomen ortum, quæ Græcis ἀἴξ dicta. De Minervæ Ægide, quam Vulcani jussu fabricabant Cyclopes, ita Virgilius: ' Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma, Certatim squamis serpentum auroque polibant ; Convexosque angues, ipsamque in pectore Divæ Gorgona, desecto vertentem lumina collo.'

Concuteret] Qua re bellum indi-

cere, et terrorem incutere credebatur.

757 Lemnicolæ] Vulcani, qui, ob deformitatem, e cœlo in Lemnon Ægæi maris insulam Septemtrionalem præcipitatus, ibi etiam ferrariam exercuit.

Contra] Prohibuerat enim Minerva ne cistulam, qua Erichthonium Vulcano satum incluserat, Cecropis filiæ aperirent.

758 Gratam Deo fore] Mercurio, scilicet, cujus amoribus illa faveret ; quam tamen, utpote impiam, felicem esse non oportebat.

760 Invidiæ] Furiarum furia, potius quam Dæ, cujus opera tamen Pallas utitur.

Igne vacet semper, caligine semper abundet.
 Huc ubi pervenit belli metuenda virago ; 765
 Constitit ante domum, (neque enim succedere tectis
 Fas habet) et postes extrema cuspide pulsat.
 Concussæ patuere fores : videt intus edentem
 Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
 Invidiam : visaque oculos avertit. At illa 770
 Surgit humo pigra : semesarumque relinquit
 Corpora serpentum : passuque incedit inertī.
 Utque Deam vidit formaque armisque decoram,
 Ingemuit : vultumque ima ad suspiria duxit.
 Pallor in ore sedet : macies in corpore toto : 775
 Nusquam recta acies : livent rubigine dentes :
 Pectora felle virent : lingua est suffusa veneno.
 Risus abest ; nisi quem visi movere dolores.

per sit tenebris obsita. Postquam illuc accessit tremenda virago belli, substitit ante domum, (neque enim licet subire eam;) et concutit postes extremo mucrone. Janua percussa aperta est: aspicit intus Invidiam devorantem carnes vipereas, escam suæ feritatis; et dimovet oculos a visa. At illa tollitur humo torpente, et omittit partes anguium semesorum, et ambulat gressu pigro. Et cum vidit Deam insignem specie et armis suspiravit, et faciem composuit ex altis gemitibus. Livor occupat faciem; macies totum corpus: semper oblique intuetur: dentes nigricant rubigine: pectus viret felle: lingua est plena veneno. Risus nullus est, nisi quem

Heins. antri.—763 Heidelb. *frigoris; atque.*—765 Alii bello, et bellis metuend.—771 Plurimi humo pigre. Heidelb. quoque semes. relinquit.—774 Alii vultumque Deæ. Heins. ex præstantioribus Deæ in ima mutavit. Verum ne sic quidem locus sanus visus est Intt. offensis formula vultum ducere ad suspiria. Faber corrigi, Visusque decor susp. duxit. Burm. vult, Ingemuit, ad cultumque Deæ susp. movit. Schirach. denique malebat, ad vultumque Deæ s. duxit, quam lect. sane confirmat glossa Cod. Leid. hæc: Vultus Deæ pulcherrimæ fuit causa, cur suspiraret. Sed ille glossator sic succurrere voluit lectioni obscuræ, vultumque Deæ.—775 Berolin. toto est.—776 Quidam sordent rub.—777 Gron. felle tumet.—778 Plurimi alii visi fecere.—779 Vigilacibus multi ex præstantioribus;

NOTÆ

- 765 *Belli virago*] Pallas Dea belli. Minervæ læto et decoro vultu. Quam vero apposite quamque eleganter Poëta humanis moribus formaque induit Invidiam!
 766 *Neque enim*] Nulli, scilicet, Invidiæ pestifero afflatui obnoxia esse potest Jovis ex cerebro nata Dea sapientiæ.
 771 *Pigra*] Quam sol nullus, ars nulla mulceat, quæ vero pigritiam insuper Invidiæ foveat.
 774 *Ingemuit*] Dolore, scil. ex viso
 Vultumque] Id est, Dolorem ex imis visceribus in vultum effudit.
 776 *Nusquam*] Immo torvorum et obliquorum oculorum veneno cuncta inficit.

Nec fruitur somno, vigilacibus excita curis :
 Sed videt ingratos, intabescitque videndo, 780
 Successus hominum : carpitque et carpitur una :
 Suppliciumque suum est. Quamvis tamen oderat illam,
 Talibus affata est breviter Tritonia dictis :
 Inface tabe tua natarum Cecropis unam.
 Sic opus est. Aglauros ea est. Haud plura locuta 785
 Fugit; et impressa tellurem repulit hasta.
 Illa Deam obliquo fugientem lumine cernens ;
 Murmura parva dedit; successurumque Minervæ
 Indoluit : baculumque capit; quod spinea totum

faciunt ærumnæ cognitæ. Neque dormit, impulsæ curis pervigilibus: sed spectat lætos eventus hominum cum molestia, et macrescit spectando: et lædit, et simul læditur: et est sua pœna. Quanquam tamen Tritonia illam aversabatur, allocuta est breviter hujusmodi verbis: Inquina tabe tua unam filiarum Cecropis. Ita necesse est. Ea est Aglauros. Postquam ea dixit, non plura, discedit, et repulit terram hasta impacta. Illa aspiciens Deam recedentem torvis oculis secreto murmuravit, et ingemuit istud bene eventurum Palladi: et sumit baculum, quod totum

vulg. vigilantibus.—780 R. *contabescitque*. Gron. etiam *tuendo*, cum uno Pal.—782 Heins. conj. *Suppliciumque sui*: Burm. *sibi*. Oderit quoque fere omnes scripti. Heins. distinguebat *oderit, illam Talibus*.—783 N. et unus Leid. *est brevibus*. Quidam *Tritonia verbis*.—785 Berolin. *locuta est*.—788 Tertius Thuan, *pauca*; unde Heins. *rauca*: alii *prava*, idem putat pro *rava*. Vivianus ex suis, *successu namque*. Ita et primus Medic. et alii nonnulli Heins. Id dictum, ut VII. ‘doluit successu flava virago.’ Quidam ex præstantioribus, *successibus atque aut usque*. Prior Regius, *successus namque*. Florent. S. Marci, *successum utique*. Heins. malit ex emendatione Viviani *successorumque*, quod et habet Berolin. *Successa* enim dixisse et Cic. XVI. ad Div. 21. et *successorum indoluit*

NOTÆ

780 *Ingratos*] Videt successus, qui sibi sunt ingrati.

781 *Carpit et carpitur*] Quia quod in bonos sævit invidus, illi ipsi labori et dolori est maximo: in ipsius visceribus, tanquam in sentina, fervet, quod in alios effundere studet, venenum.

783 *Tritonia*] Minerva est, quæ a Tritone palude Libyæ, juxta quam nata et educata, sibi hoc nomen imposuit.

784 *Inface*] Ut invidia contabescat.

786 *Repulit*] Discedentis actum

Delph. et Var. Clas.

describit.

788 *Murmura parva*] Istud profecto optime, et prorsus ex Invidiæ pravo inertique ingenio.

Successurumque] Quia Aglauron tabe sua inficere, Minerva imperante, cogebatur Invidia.

789 *Quod spinea*] Totum spinis aut hamulis dicit horridum fuisse Invidiæ baculum: atque ita vincula pro cortice aut parte exteriori posuerit Poëta, vel pro ipsis nodis baculo in-

Ovid.

3 R

Vincula cingebant : adopertaque nubibus atris, 790
 Quacumque ingreditur, florentia proterit arva,
 Exuritque herbas, et summa cacumina carpit :
 Afflatuque suo populos, urbesque, domosque
 Polluit : et tandem Tritonida conspicit arcem,
 Ingeniis, opibusque, et festa pace virentem : 795
 Vixque tenet lacrymas ; quia nil lacrymabile cernit.
 Sed postquam thalamos intravit Cecrope natæ,
 Jussa facit : pectusque manu ferrugine tincta
 Tangit : et hamatis præcordia sentibus implet ;
 Inspiratque nocens virus : piceumque per ossa 800
 Dissipat, et medio spargit pulmone venenum.
 Neve mali spatium causæ per latius errent,
 Germanam ante oculos, fortunatumque sororis
 Conjugium, pulchraque Deum sub imagine ponit :

nodi spinei ambibant ; et quacumque incedit velata nigris nubibus proculcat latos agros, et torret gramina, et vellit summa fastigia ; et fædat contactu suo populos, et urbes, et domos ; et denique videt arcem Tritoniam, florentem ingeniis, et divitiis, et pace amabili ; et ægre compescit lacrymas, quia nihil intuetur deflendum. Verum ut subiit cubiculum filix Cecropis, exequitur mandata, et tangit pectus manu imbuta ferrugine, et implet viscera spinis recurvis. Infundit etiam venenum pestiferum, et spargit per ossa atrum tabum, et immittit in medium pulmonem. Et ne causæ doloris longius abeant, objicit sororem oculis, et felix connubium, et sistit Deum sub

~~~~~

dictum, ut *revereri alicujus* et similia.—790 *Vincula* Heins. habet suspectum. Secundus Medic. pro diversa lect. *cingula*. Ipse conj. *ungula cingebat*, ut ipsas spinas vocet *ungulam spineam* a similitudine. *Ungulas* enim fuisse instrumenti ferrei in tortura genus, quo carnifices uterentur. Burm. si *vincula* displiceat, refingi posse putat *vimina*.—792 *Vetustiores papavera carp.*—793 Jun. et Gron. unus *populosque*.—795 Alii *Ingeniis opibus* : meliores, teste Heins. *Ingeniis opibusque*. Leid. *Ingentemque opibus*. Quidam *pace nitentem ; valentem* Sprotii ; *beatum* unus Leid.—801 Gebhard. Crepund. II. 2. *medio invertegitque*.—802 Berolin. *causæ spatium*.—804 Unus Bas. *Conjug. plenaque*.—

NOTÆ

792 *Summa*] Enimvero quæ præstantissima sunt veneno suo corrumpit Invidia.

793 *Afflatu*] Sic Virgilius : ‘ Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos ;’ id est, invidendo perdit : atque eadem vox Græcis fascinare et invidere significat.

794 *Tritonida arcem*] Id est, Athenas, urbem Palladi Tritoniæ dica-

tam, omnibusque artibus et studiis florentem. Patronymicum posuit pro possessivo.

797 *Cecrope natæ*] Aglauri, seu Agrauli, aut Agranlos.

798 *Ferrugine*] Invidia, quæ, ut rubigo ferrum, ita animum exedit.

802 *Neve causæ per latius errent*] Ut proximam et amplissimam invidendi et dolendi causam, qua indesinenter

Cunctaque magna facit. Quibus irritata, dolore 805
 Cecropis occulto mordetur: et anxia nocte,
 Anxia luce gemit; lentaque miserrima tabe
 Liquitur, ut glacies incerto saucia sole:
 Felicisque bonis non secius uritur Hersedes,
 Quam cum spinosis ignis supponitur herbis; 810
 Quæ neque dant flammas, lenique tepore cremantur.
 Sæpe mori voluit; ne quicquam tale videret:
 Sæpe velut crimen rigido narrare parenti.
 Denique in adverso venientem limine sedit
 Exclusura Deum. Cui blandimenta, precesque, 815
 Verbaque jactanti mitissima, Desine, dixit:
 Hinc ego me non sum nisi te motura repulso.
 Stemus, ait, pacto, velox Cyllenius, isto;
 Cœlatasque fores virga patefecit. At illi
 Surgere conanti partes, quascumque sedendo 820
 Flectimur, ignava nequeunt gravitate moveri.

formosa specie: et facit omnia ingentia. Quibus Cecropis provocata roditur secreto dolore, et sollicita suspirat nocte, sollicita suspirat de die, et infelicissima absumitur segni tabe, non aliter quam glacies liquefacta sole vario: et ardet ex commoditatibus beatæ Hersedes, sicuti cum ignis subjicitur herbis spinosis, quæ neque emittunt flammas, et uruntur lento calore. Sæpius optavit obire, ne tale quid intueretur: sæpius referre tanquam delictum severo patri. Denique sedit in limine adverso prohibitura Deum accedentem. Cui proferenti blanditius, et preces, et voces suavissimas, Omitte, inquit; ego non sum hinc discessura nisi te profligato. Consistamus, ait celer Cyllenius, hoc modo; et aperuit baculo januam cœlatam. At partes, quæcumque curvantur in nobis dum sedemus, non possunt moveri lento pondere illi

805 Unus Heins. *Cunctaque magnificat: N. mirificat.*—809 Heins. *ex suo dedit non secius: plerique vett. n. lenius: quidam levius: Bas. lentius; quatuor non aliter.*—810 Unus Heins. *cum famosis.*—811 Unus Mediolan. *lentoque vapore crem.* Alii quoque *lenique vapore.*—819 Quidam codd. *Cælestique fores.*—820 Alii *quæcumque sedendo.*—821 *Flectimur* pr. V. plerique vett. *Flectitur; alii Flecti-*

NOTÆ

exercietur, ob oculos habeat.

805 *Magna facit*] Non levis est invidiorum cruciatus, quod sua quæque parva, aliorum maxima, vident, aut videre credunt.

806 *Cecropis*] Aglauros, Cecrope nata.

808 *Incerto*] Subinde et per vices radios suos vibrante. Acrior vero

est doloris, post ejus remissionem, impetus.

811 *Leni*] Quæ quidem lenitas intolerabilem creat dolorem: facitque quod dicimus *brûler à petit feu.*

813 *Crimen*] Apud patrem morosum sororem perinde criminari, ac si impudicis amoribus indulgeret.

816 *Desine*] Me blandis precibus,

Illa quidem recto pugnat se attollere trunco :
Sed genuum junctura riget, frigusque per unguēs
Labitur ; et pallent amisso sanguine venæ.

Utque malum late solet immedicabile cancer

825

Serpere, et illæsas vitiatis addere partes ;

Sic letalis hyems paulatim in pectora venit :

Vitalesque vias, et respiramina clausit.

Nec conata loqui est ; nec, si conata fuisset,

Vocis haberet iter. Saxum jam colla tenebat ;

830

Oraque duruerant: signumque exsanguē sedebat.

Nec lapis albus erat ; sua mens infecerat illam.

FAB. XIII. Jupiter in Taurum.

CUM Mercurius jussu patris in Phœnicen transgressus esset, ut armenta illius regionis ad littus compelleret ; Jupiter in taurum conversus, cum se juvenis Agenoris regis immiscuisset, et in amorem sui spatiantes in arena virgines consistere cœgisset ; paulatim singulas alludens, novissime Europam Agenoris filiam, cujus amore compulsus averterat figuram, insidentem sibi tergo per mare in insulam Cretam detulit, ibique concubitu ejus fruitus est.

HAS ubi verborum pœnas mentisque profanæ

nitenti se attollere. Illa quidem conatur se erigere corpore elato ; sed commissuræ genuum induruerunt, et glacies serpit per unguēs, et venæ pallescunt sanguine deperdito. Et quemadmodum cancer, pestis insanabilis, consuevit late obrepere, et adjicere partes intactas corruptis, sic frigus mortiferum pedetentim corripuit pectus, et obstruxit meatus vitales, et respirationem. Neque tentavit fari, neque, si tentasset, haberet transitum vocis: silex jam habebat colla, et os dirigerat, et erat statua exanimata. Neque petra erat candida ; suus animus illam inquinaverat.

XIII. Postquam filius Atlantis eo modo ultus est verba et animum impium, de-

//////////

mus.—822 Meliores se attollere ; alii se tollere.—823 In uno Ciofani per artus.—827 Unus Strozæ in pectora serpit: Heins. malebat repit.—830 Heins. ex optimis haberet ; alii habebat.—831 Berolin. Oraque dirigerant.—832 In duobus V. e Codd. Ciofani, et Cælest. infec. illum.—833 Heins. malebat Quas ubi.

NOTE

scilicet, sollicitare, et verba inania frustra jacere.

820 *Partes flectimur*] Id est, secundum, vel quoad partes, &c. Græcismus est, poëtis familiaris et venustus.

822 *Recto pugnat*] Conatur sese erigere.

827 *Hyems*] Pro mortifero frigore posuit.

831 *Signum*] Statua sine sanguine. Scripsit vero Pausanias Aglauron et

Cepit Atlantiades ; dictas a Pallade terras
 Linquit, et ingreditur jactatis æthera pennis. 835
 Sevocat hunc genitor ; nec causam fassus amoris,
 Fide minister, ait, jussorum, nate, meorum,
 Pelle moram, solitoque celer delabere cursu :
 Quæque tuam matrem tellus a parte sinistra
 Suspicit, (indigenæ Sidonida nomine dicunt,) 840
 Hanc pete : quodque procul montano gramine pasci

serit terras appellatas a Minerva, et intrat cælum alis motis. Pater eum seorsumprehendit, neque testatus causam amoris, Fili, inquit, fidelis minister mandatorum meorum, festina, et velox descende motu assueto, et ito in eam terram, quæ suspicit tuam matrem a parte læva (incolæ appellant Sidonidem) ; et age ad littus gregem

—835 *Aëra fere omnes libri pro æthera.*—836 Multi *Advocat hunc ; Gron. evocat.* Malebat etiam Francius *causam f. amorem.*—837 Heidelberg. *ait, verborum.*—838 Alii *subitoque celer.*—839 Heidelberg. *de Parte.*—841 Leid. *unus in*

NOTÆ

Hersen, quæ cistam sibi et Pandroso a Minerva concreditam, resignassent, viso Erichthonio, Furiis agitata sese ex arce præcipites dedisse : quod de una saltem in Diris adversus Ibin comprobare videtur Poëta.

832 *Sua*] Invida, scilicet, aut livida.

834 *Dictas a Pallade*] Ante diximus Palladem seu Minervam, Neptuno victo, qui cum ipsa uter novæ civitati nomen daret disceptaverat, cum munus præstantius oleam quam Neptuni equum contulisset, Athenis nomen suum dedisse : ipsa enim Ἀθηνα dicitur.

839 *Quæque*] Locus difficillimus : quomodo enim, inquirunt, Pleiadas stellas, atque in iis Maiam Mercurii matrem, a sinistra suspicere potest Phœnicia? Rem totam, ut mihi quidem, donec meliora quispiam proferat, sat sit, ita conficio : Dextras, ad meridiem partes, lævasque, ad Septemtrionem esse dixit. Verba sunt Livii de Augure Templi auguralis re-

giones assignantis. Poëtae pariter ad Apollinem suum et ad ortum conversi, dextras in meridiem, sinistras in Septemtrionem obvertebant. Phœnices igitur Pleiades a sinistra non potuerunt aspicere, quæ sitæ sunt in Tauro, atque adeo in Æquinoctiali, siquidem illi extra Æquinoctialem positi, et magis ad Septemtrionem, a dextra Taurum et Pleiades habuerint. Quid ergo? Tamne graviter lapsus Poëta, ut dextram a sinistra distinguere nesciverit? Nugæ. Ergo sic accipe : Tellus Sidonia, aut certe homines qui in ea erant, magis a parte sinistra siti, cum in cælum, suo respectu dextrum Taurum, atque in eo Pleiades, matremque Mercurii Maiam suspiciebant, a sinistra parte illam, quæ ad dextram erat, intuebantur.

Sidonida] Fuit Sidon antiquissima et celeberrima Phœniciae civitas, ad maris Mediterranei oram Orientalem; a qua *Sidonis* patronymicum, quod hic pro terra Sidonia ponitur.

Armentum regale vides, ad littora verte.
 Dixit: et expulsi jamdudum monte juvenci
 Littora jussa petunt, ubi magni filia regis
 Ludere, virginibus Tyriis comitata, solebat. 845
 Non bene conveniunt, nec in una sede morantur,
 Majestas et amor. Sceptra gravitate relicta,
 Ille Pater rectorque Deum; cui dextra trisulcis
 Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem;
 Induitur faciem tauri: mixtusque juvencis 850
 Mugit, et in teneris formosus obambulat herbis.
 Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
 Calcavere pedis, nec solvit aquaticus Auster.
 Colla toris extant: armis palearia pendent:
 Cornua parva quidem; sed quæ contendere possis 855

regium quem cernis pasci procul herba montana. Locutus est; et jamdudum juvenci abacti ex monte eunt ad littora præscripta, ubi filia magni regis consueverat se oblectare stipata puellis Tyriis. Majestas et amor non bene congruunt, nec consistunt in uno loco. Ille pater et rex Superum, cui dextra instructa est flammis trifidis, qui agit mundum nutu, dimisso sceptri pondere, sumit vultum tauri, et immistus juvencis mugit, et pulcher oberrat in teneris graminibus. Scilicet color est nivis, quam neque planta duri pedis pressit, neque Notus humidus liquefecit. Colla conspicua sunt firmis musculis: palearia pendent ex humeris: cornua parva

gram.—843 *Thysianus et excussi*: Fragm. Cant. et Leid. *exclusi*.—848 *Alii Ipse pater*.—852 *Heins. hic vult Ipse color*.—855 *Leid. unus comprehendere poss.*

NOTE

842 *Regule*] Agenoris Phœnicum regis, Beli filii.

844 *Filia*] Europa est Agenoris filia.

845 *Tyriis*] Tyro, antiquissima et Sidonis vicina urbe, oriundis.

846 *Non bene conveniunt*] Ante emoluit Poëta, quod ridiculum est in Jovis fabula, quam illud exponat.

850 *Faciem tauri*] Jupiter ideo in taurum dicitur mutatus, quod navis, qua Europa abrepta, Tauri insigne haberet; vel quod dux prædonum, qui eam ad Jovem Cretæ regem deduxit, eo nomine appellaretur.

853 *Auster*] Ventus est flaus a me-

ridie, qui ideo sæpe calidior, et nivem in aquam resolvit; unde et ea candorem amittit.

854 *Toris*] Eo nomine eminentiores intellige musculorum partes, quæ nescio quas, vires et naturæ robur indicant, in tauri collo maxime laudatum.

Palearia] Pelles sunt ex boum collo pendentes, quæ, quo ampliores, et ad genua productæ, eo pulchriores sunt.

855 *Quidem*] Laudari volunt in tauro cornua ampla et spatiosa, quia forte aliquam habent speciem. Propterea voculam illam *quidem* crediderim Poëtam addidisse, ut tacite se

Facta manu, puraque magis perlucida gemma.
 Nullæ in fronte minæ, nec formidabile lumen;
 Pacem vultus habet. Miratur Agenore nata,
 Quod tam formosus, quod prælia nulla minetur.
 Sed, quamvis mitem, metuit contingere primo : 860
 Mox adit : et flores ad candida porrigit ora.
 Gaudet amans : et, dum veniat sperata voluptas,
 Oscula dat manibus ; vix ah, vix cetera differt.
 Et nunc alludit, viridique exultat in herba :
 Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis ; 865
 Paulatimque metu demto, modo pectora præbet
 Virginea plaudenda manu ; modo cornua sertis
 Impedienda novis. Ausa est quoque regia virgo,
 Nescia quem premeret, tergo considerare tauri.
 Cum Deus a terra, siccoque a littore, sensim 870
 Falsa pedum primis vestigia ponit in undis.
 Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti

equidem, sed quæ possis asserere manu fabricata, et splendidiora nitida gemma. Nullæ minæ in fronte, neque oculi terribiles ; facies est pacifica. Filia Agenoris admiratur quod tam pulcher, quod nullas pugnas intentet. Sed quanquam docilem, timet primo tangere ; mox accedit, et admovet flores ori niveo. Amans lætatur, et deosculatur manus, donec gaudium expectatum veniat : ægre, ah ægre prorogat cetera. Et modo alludit, et salit in virenti gramine ; modo demittit latus candidum in sabulo nigricante. Et timore paulatim sublato, nunc dat pectus mulcendum manu virginea, nunc cornua implicanda novis sertis. Puella regia ausa est quoque insidere dorso tauri, ignorans quem premeret : cum Deus immittit paulatim fictas plantas pedum a terra et littore sicco in primis aquas. Inde sese promovet ulterius, et

Meliores possis ; alii posses.—856 Gron. *pulchraque magis*.—863 Burm. præfert Vatic. scripturam *vix jam, vix* : nonnulli *vix et vix*, aut, *vix vix*, unde Heins. conj. *vix vixque* : unus etiam Heins. *vix cetera gaudia diff.*—865 Fl. *niveum demisit*.—866 Alii *nunc pectora*.—867 Meliores *plaudenda* ; alii *palpanda* : Berolin. *pulsanda*.—870 Alii *Tum Deus*.—871 Vulg. *pedum primo*.—

NOTÆ

cum vulgo non sentire indicet, quippe qui ad bellicosi tauri vires et præstantiam non conferre cognoverit prominentia, sparsa, et fragilia cornua.

857 *Nullæ in fronte*] Nihil in natura pulchrius, quam vigor in maxima ejus suavitate quasi recubans. Sed pauci istud acute perspiciunt.

863 *Oscula dat*] Amanti et tauro

istud convenit.

865 *Nunc latus*] Ingeniosissime profecto, et modo ad naturam maxime accommodato sibi viam sternit Poëta.

867 *Plaudenda*] Leviter percutiendo mulcenda : nam eo modo equos et alia bruta mansuefacimus.

871 *Falsa*] Quia tauri videbantur esse, Jovis erant.

Fert prædam. Pavet hæc : littusque ablata relictum
Respicit : et dextra cornum tenet ; altera dorso
Imposita est : tremulæ sinuantur flamine vestes.

875

fert rapinam per æquora mediæ maris. Hæc timet, et abrepta oculos vertit ad littus relictum ; et dextra apprehendit cornu, altera est affixa tergo ; amictus fluctuantes corrugantur vento.

874 Alii cornu tenet.—875 Omnes prope Mss. tremulæ ; quædam Edd. tenues.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER III.

FAB. I. Dentes draconis in Homines.

AGENOR, rapta Europa, fratres ejus ad requirendam sororem dimisit, ita ut, nisi eam reperissent, ad se ne reverterentur, imperaret. Cilix diversas petit terras, novissimeque constituit Ciliciam; nec minus Phœnix a suo nomine Phœnicen. Cadmus vero, desperata spe visendi parentis, Apollinis oraculum ingreditur, sciscitans, in quibus partibus orbis consisteret. Accepta itaque sorte, ut vaccam a grege secretam, quæ lunæ signum in latere haberet, ageret; et ubi fessa procubisset, ibi statueret urbem; parens præcepto, in eam terram devenit, quæ postea a hove Bœotia est dicta. Hic cum ad fontem Martis socios aqutum misisset, atque ille illuc venisset, ut vidit a dracone socios consumtos, serpentem interfecit: dentesque ejus, Minervæ monitu, humo sparsit. Ex quibus armatorum multitudo progignitur, quæ inter se domestico bello confligit. Ita ut ex ea quinque relinquerentur, qui Minervæ voluntate creandi populi, qui Thebis considerent, principes essent; quorum nomina hæc produntur fuisse, Echion, Udæus, Chthonius, Pelorus, Hyperenor. Hi Cadmo socii condendæ urbis additi sunt.

JAMQUE Deus, posita fallacis imagine tauri,
Se confessus erat; Dictæaque rura tenebat:

Jamque Deus sese manifestaverat, omissa specie ficti tauri, et erat in agris Dic-

2 Duo Med. *Dictæaque arva*, unde Heins. *Dicteia*. Nonnulli *Dictæaque regna*.

NOTÆ

2 *Dictæa*] Cretam insulam, in qua mons Dicte.

Cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
 Imperat : et pœnam, si non invenerit, addit
 Exilium, facto pius et sceleratus eodem. 5
 Orbe pererrato, (quis enim deprendere possit
 Furta Jovis ?) profugus patriamque iramque parentis
 Vitat Agenorides ; Phœbique oracula supplex
 Consulit : et, quæ sit tellus habitanda, requirit.
 Bos tibi, Phœbus ait, solis occurret in arvis, 10
 Nullum passa jugum, curvique immunis aratri.
 Hac duce carpe vias, et, qua requieverit herba,
 Mœnia fac condas ; Bœotiaque illa vocato.
 Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro ;
 Incustoditam lente videt ire juvencam, 15
 Nullum servitii signum cervice gerentem.

tæis: cum pater nescius jubet Cadmum perquirere ablatam, et adjicit mulctam exilium, nisi reperiat, pius et scelestus eodem facinore. Filius Agenoris, postquam frustra omnes terras lustrasset, (quis enim possit detegere furta Jovis?) exul fugit patriam et iram patris; et supplex consilium petit ab oraculo Apollinis, et exquirat quæ terra sit incolenda. Bos, inquit, nullum jugum passa, et libera ab aratro curvo, ibit tibi obviam in campis desertis. Ea indice sequere iter; et quo gramine procubuerit, fac ponas muros; et illos appellato Bœotios. Vix dum Cadmus digressus erat spelunca Castalia, cernit junicem inobscervatam lente incedere, nullum habentem indicium servitii in collo. Subsequitur,

Leid. quoque colebat pro ten.—3 Alii perquirere natam.—6 Vulg. deprendere posset.—10 Jun. mediis occ. Plurimi in agris.—11 Cant. Nondum passa; Med. unus nusquam. Thuani Cod. curvique ignarus.—13 Pal. sec. Fac ponas.—

NOTÆ

3 *Cadmo*] Qui Europæ frater, Agenoris fuit filius. Ceterum non Cadmo tantum, sed Phœnici qui in Africam profectus, ubi Pœnis nomen dedit, et Cilici, a quo Cilices, sororis investigandæ curam Agenor demandavit.

5 *Facto pius*] Pius erga filiam, sceleratus erga filios.

10 *Solis*] Non habitatis, desertis.

13 *Bœotiaque*] Veram Thebarum etymologiam ex lingua Hebraica accessivit vir nunquam sine laude nominandus, clarissimus Bochartus. Sed fabulam secutus est fabularum com-

pilator, qui, cum Nicandro aliisque, Thebas Bœoticas a Bove, aut vacca, Cadmi duce, (quam vaccam lingua Syra *Thebe* dici volunt,) ita appellatas fuisse sentit.

14 *Castalio*] Id est, Delphis, quo, auctore Apollodoro, atque ut supra Naso ipse indicavit, et deinde aperte declaravit, Apollinem consulturus Cadmus profectus erat. Nam fons est et mons Castalius inter Delphos et Parnassum, ad cujus Parnassi radices urbs Delphi posita. Adeoque hic Metonymia est adjuncti.

Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu ;
 Auctoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
 Jam vada Cephisi, Pânopesque evaserat arva ;
 Bos stetit ; et, tollens spatiosam cornibus altis 20
 Ad cœlum frontem, mugitibus impulit auras.
 Atque ita, respiciens comites sua terga sequentes,
 Procubuit, teneraque latus submisit in herba.
 Cadmus agit grates, peregrinæque oscula terræ
 Figit : et ignotos montes agrosque salutat. 25
 Sacra Jovi facturus erat : jubet ire ministros,
 Et petere e vivis libandas fontibus undas.
 Sylva vetus stabat, nulla violata securi :
 Est specus in medio, virgis ac vimine densus,
 Efficiens humilem lapidum compagibus arcum ; 30
 Uberibus fœcundus aquis. (Hoc conditus antro
 Martius anguis erat, cristis præsignis et auro ;

et insistit vestigiis suspenso passu, et tacitus veneratur Apollinem auctorem viæ. Jam præterierat vada Cephisi, et campos Panopes, juvenca constitit, et erigens ad cœlum caput vastum productis cornibus concussit aërem mugitibus. Atque ita, oculos convertens ad comites legentes sua vestigia, in terram se demisit, et posuit latus in molli gramine. Cadmus agit gratias, et deosculatur terram ignotum, et salutem dicit campis et montibus incognitis. Volebat sacrum fucere Jovi : imperat famulis discedere, et haurire ex vivis fontibus aquas libandas. Vetus lucus erat, securi intactus. Est antrum in medio, obsitum virgis ac vimine, efficiens depressam cameram junctura lapidum, abundans aquis multis. Serpens Martius, conspicuus

15 Fl. N. et Med. Inc. longe.—17 Heidelb. vest. passu.—18 Gebhard. Crepund. i. 12. Actoremque.—19 Med. et alii Paponos evas. Heins. conj. Panopea. Unus Leid. reliquerat ; unde Burm. conj. Panopea reliquerat arva.—20 Alii tollens speciosam ; vett. autem spatiosam exhibent.—22 Fragm. Cant. vaga terga. Bas. quoque sequaces.—23 Quidam editi et scripti tenerasque..in herbas.—24 In sec. Pal. Gaudet Agenorides per.—25 Montesque agrosque Edd. quædam : duo scripti agros montesque.—26 Sec. Med. et N. ire ministris.—29 Alii Et specus. Sec. Med. et Urbin. virgis a culmine. Unus quoque Med. densa ; alter Pal. densum : Editiones quædam, et scripti aliquot densis.—31 Vulgo, ubi

NOTE

19 *Cephisi*] Bœotix est fluvius, ex Parnasso fluens.

Panopesque] Fuit suo tempore urbs Phocidis, non longe a Cephiso et Parnasso.

22 *Comites*] Cadmum cum sociis.

24 *Agit grates*] Apollini, scilicet.

31 *Uberibus*] Fontem vocaverunt Dircen per anticipationem, cum multo post in fontem Dircen mutata fuerit Dirce Lyci Thebarum regis uxor.

32 *Martius anguis*] Marti dicatus ac bellicosus, Martis filius, ut quibus-

Igne micant oculi ; corpus tumet omne veneno ;
 Tresque vibrant linguæ ; triplici stant ordine dentes.)
 Quem postquam Tyria lucum de gente profecti 35
 Infausto tetigere gradu ; demissaque in undas
 Urna dedit sonitum ; longum caput extulit antro
 Cœruleus serpens ; horrendaque sibila misit.
 Effluxere urnæ manibus ; sanguisque relinquit
 Corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus. 40
 Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
 Torquet, et immensos saltu sinuatur in arcus :
 Ac media plus parte leves erectus in auras
 Despicit omne nemus : tantoque est corpore, quanto,
 Si totum spectes, geminas qui separat Arctos. 45

cristis et auro, latebat in ea specu. Oculi radiant igne ; totum corpus turgescit tabo ; et tres linguæ micant ; dentes cohærent triplici ordine. Quam sylvam postquam digressi ex natione Tyria tetigerunt infelici passu, et situla projecta in aquam fecit strepitum, anguis cœruleus emisit caput profunda spelunca, et sibila duxit terribilia. Situla exciderunt manibus, et sanguis destituit corpus, et horror repentinus subiit membra stupentia. Ille ducit spiras squameas nodis flexilibus, et curvatur in sinus immensos ; et sublatus plus parte media in tenuem aërem ex alto aspicit totam sylvam, et est tanto corpore, quanto si aspicias totum Serpentem qui dividit duas

conditus ; Heins. de suo dedit hoc, suadet etiam cui creditus.—33 Unus Mediolan. Igne vacant ; pro quo Heins. vult natant.—34 Quidam Tres, omissa copula. Vibrant recepit Heins. e margine trium Edd. alii micant. Unus Med. stant agmine.—36 Berolin. in undis.—37 Longum pro longo ex nonnullis Mss. jam Nauger. notavit : repertum etiam in R. et Leid. adoptavit Burm. R. unus edidit antro.—39 Vulg. Efflux. undæ : urnæ pro var. lect. N. unus Med. et unus Gron.—40 In uno Ciofani subitus metus : R. et unus Heins. timor.—42 Berolin. et Heidelb. immenso. Alii in orbes. Zulichemianus sic legit, immensos altus sin. in arc. unus Med. immensos corpus sin. in arc.—43 Gron. In media ; unde Heins. hinc : alii et vel at. Urbin. Ac media de parte.—

NOTÆ

dam placuit, nomine Dercyllus.

34 *Vibrant*] Neutraliter ; id est, celerissime moventur : tanta enim celeritate plicatilem linguam serpens vibrat, ut triplex esse videatur ; quam forte et revera trifidam fingit. Bifidam profecto arbitror me vidisse, quam nigerrimam etiam idem anguis per vices conglobabat.

35 *Tyria*] Phœnices, Cadmi socii ; Tyrus enim et Sidon urbes fuerunt vicinæ, quæ a scriptoribus ita con-

juunguntur, ut prope in multis confundantur.

41 *Ille volubilibus*] Id est, Corpus in nodos aut spiras fingit ; cauda orbes describit : qui serpentum mos est.

45 *Qui separat*] Est Serpens in cœlo inter duas Arctos signum, ejus occupans multum spatium, quo hyperbolice hujus nostri draconis magnitudinem menti objicere voluit.

Nec mora: Phœnicas (sive illi tela parabant,
 Sive fugam; sive ipse timor prohibebat utrumque)
 Occupat; hos morsu, longis complexibus illos;
 Hos necat afflatos funesti tabe veneni.
 Fecerat exiguas jam Sol altissimus umbras: 50
 Quæ mora sit sociis miratur Agenore natus;
 Vestigatque viros. Tegimen derepta leoni
 Pellis erat: telum splendenti lancea ferro,
 Et jaculum; teloque animus præstantior omni.
 Ut nemus intravit, letataque corpora vidit, 55
 Victoremque supra spatiosi corporis hostem
 Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua;
 Aut ultor vestræ, fidissima corpora, mortis,
 Aut comes, inquit, ero. Dixit: dextraque molarem
 Sustulit; et magnum magno conamine misit. 60
 Illius impulsu cum turribus ardua celsis
 Moenia mota forent; serpens sine vulnere mansit.

Ursas. Nec mora, seu Phœnicas ad arma se accingebant, seu ad fugam, seu ipse metus impediēbat utrumque, illos invadit, hos morsu, alios vastis nodis: hos perimit afflatos tabe funesti veneni. Jam Sol sublimis sparserat umbras parvas, filius Agenoris stupet quæ sit cunctatio comitum, et quærit viros. Pellis detracta leoni erat amictus, arma erant lancea ferro radiante et jaculum, et virtus fortior omnibus armis. Postquam lucum subiit, et spectavit corpora morti tradita, et hostem vastæ molis victorem insistentem, et lambentem funestas plagas lingua cruenta; Aut, inquit, carissima pectora, ero vindex vestræ necis, aut comes mortis. Absolvit; et dextra corripit saxum ingens, et jacit summo nisu. Muri alti disjecti essent cum

45 *Geminam...Arcton Arund.*—48 *Major pars scriptorum longis amplexibus.*—49 *Vulgo, afflatu funesta, hos tabe.* Heins. dedit *afflatos funesti*, quia prius voc. in uno extabat. Eidem et placebat ex quibusdam *afflati funesta*. Tum suadebat etiam *efflati*, quod Burm. in uno reperit. Unus Med. habet *afflatus*.—52 *Berolin. Tegim. direpta.* Alii etiam *der. leonis*.—53 *Leid. splendentis...ferri.*—56 *Decem Codd. Vict. super.* Heins. aut hic *tergoris* pro *corporis*, aut mox *fid. pectora* legendum censebat, ne idem voc. toties repetatur.—60 Heinsius, ex duodecim scriptis, *magno conamine misit in hostem*. Schep- perus apud Fabr. Epist. II. 71. *Sust. inque anguem magno conamine misit.*—

NOTE

50 *Fecerat*] Horam meridianam per circumstantias et metonymice describit.

52 *Tegimen*] Heroum more, qui ejusmodi virtutis suæ symbolum gestabant et ostentabant, leoninam pellem Cadmus gerebat.

59 *Molarem*] Lapidem, scilicet, hyperbolice; id est maximum, et ei quo triticum teritur similem. Atque ex his omnibus Cadmum ingenti animi et corporis præstantia fuisse intelligitur.

Loricæque modo squamis defensus, et atræ
 Duritia pellis, validos cute repulit ictus.
 At non duritia jaculum quoque vincit eadem ; 65
 Quod medio lentæ fixum curvamine spinæ
 Constitit ; et toto descendit in ilia ferro.
 Ille, dolore ferox, caput in sua terga retorsit :
 Vulneraque aspexit, fixumque hostile momordit.
 Idque, ubi vi multa partem labefecit in omnem, 70
 Vix tergo eripuit : ferrum tamen ossibus hæret.
 Tum vero, postquam solitas accessit ad iras
 Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis :
 Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus :
 Terraque rasa sonat squamis ; quique halitus exit 75
 Ore niger Stygio vitiatas inficit auras.
 Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
 Cingitur : interdum longa trabe rectior exit.
 Impete nunc vasto, ceu concitus imbribus amnis,

sublimibus turribus illius impetu ; anguis fuit integer ; et protectus squamis tanquam thorace, et rigore cutis, refutavit graves ictus. At non superat quoque spiculum eadem firmitate, quod inhæsit admissum medio flexu dorsi plicatilis, et penetravit ilia toto ferro. Ille furens dolore reflexit caput in suum dorsum, et intuitus est plagas, et dentibus apprehendit inmissum jaculum. Et postquam illud in omnem partem versavit magno conatu, vix revellit dorso : ferrum tamen manet in ossibus. Tum vero, postquam vulnus novum additum est iræ solitæ, collum intumuit plenis venis ; et spuma albicans sparsa est per os mortiferum ; et terra obtrita squamis edit strepitum ; et spiritus ater qui prodit rictu Tartareo polluit aërem peste afflatus. Nonnunquam ipse involvitur nodis describentibus vastissimum circulum, nunc surgit rectior longo tigno. Interdum ruit magno impetu, sicut fluvius actus aquis

63 Heins. malit et hirtæ.—65 Sec. Pal. quoque vitat ; Berolin. vicit.—66 Alii med. fix. lent. &c. alii med. spin. lent. curv. fix. alii med. lent. spin. curv. fix. Unus Cod. etiam longæ pro lentæ.—67 Alii totum desc. in il. ferrum.—68 Leid. in sua colla. Med. retorquet ; pr. V. remisit ; alius Med. revolvit ; duo reflexit ; duo quoque reflexit.—69 Balliolensis Vuln. inspexit.—70 Vi magna Gron. et Lovan. Partes...in omnes Thuan.—71 Alii ossibus hæsit.—73 Plaga unus Heins. et unus Leid. Edd. fere omnes Causa.—76 Quidam herbas pro auras. Sed Burm. monet, herbas sanie potius, halitu vero auras infici.—78 Alii rectior

NOTÆ

66 *Lentæ*] Id est, flexilis. serpentis vulnerati mos est, sese
 76 *Stygio*] Venenato, qualis est deinde explicantis, atque in varias
 Styx Inferorum palus. partes agitantis.
 78 *Cingitur*] Id est, in se ipsum 79 *Impete*] Pro impetu, antique,
 convolvitur, et quasi coarctatur ; qui et metri causa.

Fertur, et obstantes proturbat pectore sylvas. 80
 Cedit Agenorides paulum : spolioque leonis
 Sustinet incursus ; instantiaque ora retardat
 Cuspide prætenta. Furit ille, et inania duro
 Vulnera dat ferro : frangitque in acumine dentes.
 Jamque venenifero sanguis manare palato 85
 Cœperat ; et virides aspergine tinxerat herbas :
 Sed leve vulnus erat : quia se retrahebat ab ictu ;
 Læsaque colla dabat retro ; plagamque sedere
 Cedendo arcebat, nec longius ire sinebat :
 Donec Agenorides coniectum in gutture ferrum 90
 Usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
 Obstitit ; et fixa est pariter cum robore cervix.

pluvialibus, et prosternit pectore arbores oppositas. Filius Agenoris aliquantum cedit, et mollit impetum pelle leonis ; et arcet rictus urgentes mucrone opposito. Ille rabiem exercet, et infert plagas frustraneas rigido ferro ; et mordet cuspidem. Et jam cruor cœperat fluere ex palato pestifero ; et infecerat gramina virentia irrigatione : sed plaga erat exigua, quia se recipiebat ab impressione, et retro agebat collum afflictum, et prohibebat vulnus ne impingeretur obsequendo, nec patiebatur ulterius progredi : donec Cadmus usque persequens pressit ferrum gutturi infixum, quoad quercus restitit retro cedenti, et cervix transverberata est una cum

astat, vel extat.—80 Proturbat in optimis ; plerique perturbat.—84 Frangitque in sec. Pal. alii figitque.—86 Gebhard. Crepund. II. 7. legit asperg. texerat.—88 Heidelb. dabat tergo.—89 In V. Cælest. et Abbat. Cedendo ardebat.—90 Bas. Agen. collectum ; alius conceptum ; duo congestum ; unus Heins. directum. Alii in guttura : Med. in inguine ; Bas. in vulnere.—91 Pr. Bas. unus

NOTÆ

84 *Frangitque*] Aut certe frangere nititur ; magisque et dentes et palatum lædit.

87 *Vulnus*] Lanceæ cuspidem inflictum, dum eam draco morderet.

92 *Fixa est*] Per hanc draconis mortem alia alii intelligunt, dum vel sensum historicum, aut ad mores spectantem investigant. Posteriorem quod attinet, quilibet ad libitum plurima potest comminisci. Quoad historiam, narrat Pala-phatus, Draconem quendam fuisse Martis filium, Thebanorum regem, quem Cadmus interfecit ; cujus filii cum amicis una

adversus victorem Cadmum insurrexerint, donec et ipsi, mota a Cadmo inter eos discordia, ab eodem superarentur. Omnium vero optime et acutissime totam fabulam, ipsa prælucente sacra scriptura, exposuit in Geographia sua maximus ille Bochartus : quem, si placet, omnino consule.

Robore] Est proprie robur species arboris glandiferæ, aut quercus durissimæ : sed quasi appellative sumitur pro firmiore quavis arbore, sicuti et ad animum transfertur, et pro fortitudine intelligitur.

Pondere serpentis curvata est arbor, et imæ
 Parte flagellari gemit sua robora caudæ.
 Dum spatium victor victi considerat hostis : 95
 Vox subito audita est : (neque erat cognoscere promptum
 Unde ; sed audita est :) Quid, Agenore nate, peremtum
 Serpentem spectas ? et tu spectabere serpens.
 Ille diu pavidus, pariter cum mente colorem
 Perdiderat ; gelidoque comæ terrore rigebant. 100
 Ecce viri fautrix, superas delapsa per auras,
 Pallas adest : motæque jubet supponere terræ
 Vipereos dentes, populi incrementa futuri.
 Paret : et, ut presso sulcum patefecit aratro,
 Spargit humi jussos, mortalia semina, dentes. 105

quercu. Arbor sinuata est onere draconis, et gemitum edidit quod sua ligna verberarentur parte extremæ caudæ. Dum victoria potitus contemplatur magnitudinem superati hostis, repente sonus auditus est : (neque erat facile judicare unde ; sed auditus est :) Quamobrem, fili Agenoris, intueris draconem interfectum ? Tu quoque aspicietis anguis. Ille diu territus aniserat juxta colorem atque animum ; et capilli stabant frigido pavore. Ecce Pallas fautrix viri devoluta per ætherem supremum adest, et imperat mandare terræ excultæ dentes draconis incrementa populi futuri. Obtemperat, et, postquam aperuit sulcum impacto aratro, in terram

~~~~~

Leid. et alii cui retro.—93 In V. *serpent. sinuata est. Jun. quoque et una.*—94 *Fragm. Cant. viscera caudæ.*—95 *Unus Patavinus victor vasti.*—96 *Mediolan. nec enim cognosc.*—99 *Cant. Inde diu. Quidam cum voce.*—101 *Unus viri fautor : monet Burm. etiam auctorem, sponsorem, et similia de feminis dici. Tres libri quoque subitas delapsa : unus tenues.*—102 *Cod. Medic. matricque. Tum unus deponere. Sæpe, notante Burm. semina depositum terræ vocantur, atque plantæ a rei rusticæ scriptoribus deponi dicuntur.*—104 *et ut presso pro*

NOTÆ

98 *Spectabere*] Regno pulsus ab Amphione et Zetho ad Illyrios transiit, ubi ipse cum Hermione uxore in serpentes transmutati sunt : quam fabulam Naso ipse lib. iv. enarrabit.

101 *Ecce*] Repentinum Palladis adventum particula ista indicat. Fabulam ipsam quod attinet, Marte jubente seminatos dentes alii, alii Martem ac Palladem eos in duas partes æquales divisisse, alteramque partem Ætæ Colchorum regi asservasse, tradiderunt. Quas fabulas qui

volet persequi, credo quis sit ipse, aut quanta sint quæ nugarum causa negligit, ævum breve, nosmetipsos, denique, illud esse nostrum tempus, quod tam oscitanter profundimus, non satis ante perpenderit.

103 *Populi*] Id est, ex quibus homines nascerentur.

104 *Presso*] Pro *impresso*, quod in aliis codicibus legitur.

105 *Mortalia*] Id est, non frugum ; sed ex quibus mortales seu homines nascerentur.

Inde (fide majus) glebæ cœpere moveri ;
 Primaque de sulcis acies apparuit hastæ.
 Tegmina mox capitum picto nutantia cono :
 Mox humeri pectusque, onerataque brachia telis
 Existunt : crescitque seges clypeata virorum. 110
 Sic, ubi tolluntur festis aulæa theatris,
 Surgere signa solent ; primumque ostendere vultum,
 Cetera paulatim : placidoque educta tenore
 Tota patent ; imoque pedes in margine ponunt.
 Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat : 115
 Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
 Exclamat ; nec te civilibus insere bellis.
 Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
 Cominus ense ferit : jaculo cadit eminus ipse.
 Hic quoque, qui leto dederat, non longius illo 120
 Vivit, et expirat, modo quas acceperat, auras.

mittit dentes dictos semina hominum. Postea (incredibile) glebæ cœperunt agitari : et mucro lanceæ primus prodiit ex sulcis ; mox galeæ nutantes picto apice ; mox humeri, et pectus, et lucerti instructi armis apparent, et seges scutata virorum augetur. Eo modo imagines consueverunt prodire, cum peristromata tolluntur festis theatris, atque primo exhibere faciem, reliqua paulatim, et statuunt pedes in extrema ora. Cadmus tremefactus repentino hoste animum ad arma referebat : Ne sume, vociferatur unus de populo, quem terra produxerat ; nec te immisce bellis civilibus. Atque ita percutit cominus duro gladio unum de fratribus terra genitis : ipse procumbit spiculo eminus. Hic quoque, qui interfecerat, non diutius vitam profert, et emittit spiritum quem mox hauserat. Atque tota turba furit

et impresso dedit Heins. ex castigatioribus.—107 Marg. Bersm. Parvaque. Omnes vett. libri apparuit : impressi vero comparuit.—108 Thuanus unus pictoque micantia ; unus luctantia : Marg. Bersm. nutantia collo.—112 Vultum N. et sec. Med. alii vultus.—113 Pr. Mor. placido deducta ; Gron. placidoque adducta.—115 Cant. contra arma parabat.—119 Unus V. eminus ille.—121 Heidelberg.

NOTE

108 *Cono*] Coni nomine appellatur galeæ apex, ubi variis coloribus pennæ, struthiocamelo præsertim de-reptæ, apponi solent.

111 *Aulæa*] Quibus theatra per ludorum tempus ornantur.

113 *Placido tenore*] Paulatim, scilicet, evolvuntur aulæa, parietibus affigenda.

116 *Unus*] Dicunt alii, Minervæ
Delph. et Var. Clus.

consilio, lapides aut lapidem inter eos conjecisse Cadmum, qui a se invicem feriri existimantes, mutuam inter se pugnam inierunt. Quam fabulam de hinc inde adversus Cadmum repente coactis hominibus, quos ille prudentia sua diviserit et ita superaverit, haud imperite possis exponere.

Ovid.

3 S

Exemploque pari furit omnis turba : suoque
 Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
 Jamque brevis spatium vitæ sortita juvenus
 Sanguineam trepido plangebant pectore matrem, 125
 Quinque superstibus : quorum fuit unus Echion.
 Is sua jecit humi, monitu Tritonidis, arma ;
 Fraternæque fidem pacis petiitque, deditque.
 Hos operis comites habuit Sidonius hospes ;
 Cum posuit jussam Phœbeis sortibus urbem. 130

simili exemplo ; et fratres repentini perimuntur suo bello per plagas reciprocas. Jamque adolescentes nacti exiguum tempus vitæ verberabant matrem cruentam trepido pectore, quinque restantibus ; quorum unus fuit Echion. Ille in terram misit sua arma jussu Minervæ, et poposcit, et dedit fidem pacis fraternæ. Hospes Sidonius habuit hos socios laboris, cum statuit urbem præstitutam oraculo Apollinis.

Vixit et.—122 Unus Med. *Exemploque perit* ; unde Heins. *Exemploque pari perit omnis*. Pro omnis Berolin. habet *impia*.—124 Alii *vitæ spatium*.—125 *Trepido* Urbin. et decem alii : vulgo *tepido*. *Matrem* meliores ; alii *terram*.—127 Berolin. *jecit humo*.—128 Gebhard. Crepund. II. 7. ductu optimi codicis Palatini legit, *Fraternæque fide pacem, fide antique pro fidei* ; sed rectius dici puto *fidem pacis, quam pacem fidei* petere, quod sine exemplo credo : præterea unus Mediceus *Æternæque fidem pacis* : unus Strozæ, *paci*, alius, *pacti* : Gron. unus *parti*. Burm.—130 Berolin. et Heidelb. *posuit jussus*.—

NOTE

123 *Subiti*] Id est, qui ex terra subito nati essent.

126 *Quinque superstibus*] Creditur Cadmus primus ex Phœnicia literas in Græciam advexisse, quæ ejus filiæ dictæ sunt. Atque ex eo scripserunt nonnulli per quinque superstites fratres vocales esse intelligendas, mutua cæde sublatis consonis. Adjecit insuper Erasmus serpentinos dentes literas esse quibus digladiantur inter se invicem seditiosi e literatis.

Quæ expositiones multum habent equidem subtilitatis, non satis soliditatis : potiusque est, ut per istos superstites, indigenas condendæ urbis socios, quos Cadmus sibi conciliaverit, intelligamus.

Echion] Quatuor alios Udæum, Chthonium, Hyperenorem, et Pelorem nominat Apollodorus.

130 *Phæbeis*] Apollinis, cujus oraculum consuluerat Cadmus, ut supra dictum.

FAB. II. Actæon in Cervum.

DIANA cum in valle Gargaphiæ æstivo tempore fatigata ex assidua venatione se ad fontem perlueret; Actæon, Aristæi et Autoñoës filius, eundem locum petens ad refrigerandum se, et canes, quos exercuerat, cervos persequens, in conspectum Deæ incidit: qui ne eloqui posset, habitus ejus in cervum conversus est, ita ut pro fera a suis canibus laceratus sit.

JAM stabant Thebæ: poteras jam, Cadme, videri
 Exilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
 Contigerant. Huc adde genus de conjuge tanta,
 Tot natos, natasque, et, pignora cara, nepotes:
 Hos quoque jam juvenes. Sed, scilicet, ultima semper 135

II. *Jam Thebæ fuerant positæ; poteras jam credi beatus exilio, Cadme; Mars et Venus tibi obvenerant soceri: adde insuper stirpem de tanta uxore, tot filios, filiasque, et nepotes, dilecta pignora: hos quoque jam adultos. Sed nimirum*

//////////

132 Naugérius e veteribus nonnullis affert et probat *Exilii felix*, quod Burm.

NOTÆ

132 *Marsque*] Quia Harmoniam, vel, ut alii scribunt, Hermionen, Martis et Veneris filiam, ut plurimis placet, uxorem duxit; in cujus nuptiis Dii omnes relicto cælo affuerunt, qui sponsam quoque donis cumulaverunt.

133 *Genus*] Progenies, scilicet, fuit nobilissima, quæ a Marte et Venere per Harmoniam fluxerit.

134 *Tot natos*] Unicum Polydorum Apollodorus, Hyginus, aliique memorant; neque scio, unde plures fuisse Cadmi filios Poëta intellexerit. Nam, ne forte per natos nepotes aliquis intelligat, iis seorsim nominantur. Atque adeo, nisi forte aliter aliunde Poëta exsculperit, vel ex nepotibus aliquos pro filiis adoptasse Cadmum credendum est; vel synecdochice loquendo, ut solent in enumerationibus, multitudinis numerum

Poëtam ad natos etiam, quanquam unicus esset, Cadmi felicitatis augendæ causa, extendisse.

Natasque] Quas quatuor dicunt fuisse, Ino, Semelen, Agaven, Autoñoën.

Nepotes] Quales Bacchus ex Jove et Semele; Pentheus, qui suo tempore rex Thebarum, ex Echione et Agave; Actæon, ex Aristæo et Autoñoë; Melicerta et Learchus, ex Athamante et Ino.

135 *Juvenes*] Adolescentes et bene natos videre sanum nepotes suos est benedictionum Dei, in hac vita, cumulus.

Ultima semper] Fuit hæc Solonis, ex Græciæ sapientibus unius, sententia ad Cræsum, quam prolixè narrat Herodotus.

Expectanda dies homini : dicitque beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.

Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Causa fuit luctus, alienaque cornua fronti
Addita, vosque canes satiatae sanguine herili. 140
At bene si quæras ; Fortunæ crimen in illo,
Non scelus invenies : quod enim scelus error habebat ?
Mons erat, infectus variarum cæde ferarum :
Jamque dies rerum medias contraxerat umbras ;
Et Sol ex æquo meta distabat utraque ; 145
Cum juvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore :
Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
Fortunamque dies habuit satis. Altera lucem
Cum croceis evecta rotis Aurora reducet, 150

novissima semper dies est expectanda homini ; et nullus debet prædicari felix ante mortem et ultimas exequias. Nepos, et cornua aliena inducta capiti, fuerunt tibi prima causa mæroris, Cadme, inter tot res prosperas, vos insuper canes expletæ sanguine domini. At bene si scruteris, reperies in illo vitium fortunæ, non flagitium : quod enim flagitium erat in ignorantia ? Mons erat tinctus sanguine diversarum ferarum ; et jam dies arcesserat umbras medias rerum, et Sol aberat æqualiter ab utroque termino, cum juvenis Thebanus sic alloquitur ore amico comites laborum errantes per latebras ferarum. Socii, retia et tela sunt madida sanguine ferarum, et dies fuit satis faustus. Cum altera Aurora rediens rotis roseis revehet diem, redeamus

illustrat quidem ; sed propter Codd. consensum respuit.—136 Heidelb. *homini est.*—140 *Satiata* ex N. primo, V. sec. Pal. sec. Med. priore, Erfurt. et tribus aliis dedit Heins. ceteri *satiati.*—144 *Medius* Sec. Pal. alii *medius.*—146 Unus Bas. *Cum juvenes.* Gron. *blando* pro *placido.* Tres libri et Bersm. Cod. *devia rura.*—149 Alii Codd. *Fortunæque* ; scil. *Fortunæ* satis.—150 *Evecta* in uno Ciofani, Leid. et duobus aliis pro vulg. *invecta.*—151 Non-

NOTÆ

138 *Nepos*] Actæon, ad cujus historiam pronam et facilem viam sibi munivit Poëta.

139 *Aliena*] Quæ non sunt data homini, sed brutis propria. Tangit illud Poëta, quod in cervum fuit mutatus Actæon.

140 *Canes*] Quibus Actæon præda fuit, ut mox videbimus.

141 *Illo*] Actæone, scilicet, qui inscius Dianam vidit sine vestibus.

143 *Mons*] Cithæron, scilicet, ut tradit Apollodorus.

145 *Meta utraque*] Oriente et Occidente. Meridianam horam describit.

147 *Hyantius*] Actæonem dicit Bæotium ; nam fuerunt Hyantes veteres Bæotiae populi.

148 *Lina*] Id est, ex iis facta retia, metonymice.

150 *Croceis*] Quia ut plurimum

Propositum repetamus opus. Nunc Phoebus utraque
 Distat idem terra; finditque vaporibus arva.
 Sistite opus præsens, nodosaque tollite lina.
 Jussa viri faciunt, intermittuntque laborem.
 Vallis erat piceis et acuta densa cupressu; 155
 Nōmine Gargaphie, succinctæ sacra Dianæ:
 Cujus in extremo est antrum nemorale recessu,
 Arte laboratum nulla: simulaverat artem
 Ingenio Natura suo: nam pumice vivo,
 Et levibus tophis nativum duxerat arcum. 160
 Fons sonat a dextra, tenui perlucidus unda,
 Margine gramineo patulos incinctus hiatus.
 Hic Dea sylvarum, venatu fessa, solebat

ad opus inceptum: nunc Sol distat æqualiter terra utraque, et dividit terram calore. Intermittite opus præsens, et colligite retia intexta. Viri exequuntur mandata, et ab opere desistunt. Vallis erat consita piceis, et cupressu acuta, nomine Gargaphie, sacra Dianæ expeditæ; in cujus ultimo secessu est spelunca arboribus tecta, nulla arte parata: natura imitatu erat artem sua industria: nam struxerat fornicem nativum vivo pumice et levibus tophis. Fons perlucidus strepit a dextra aqua exigua, circumdatas habens patentes ripas margine herboso. Hic Dea nemo-

nulli *Prop. repetemus.*—152 Heidelberg. *Distat item.* Unus Pal. Voss. et duo alii *meta pro terra.*—153 Unus Med. *nodosaq. solvite.*—154 Mss. Bersm. *præmittuntque.*—155 Alii *densa cupresso.*—156 *Sacra libri scripti omnes: cura ediderunt Aldus, Gryphius, Bersmannus et alii.*—158 Duo Medic. et unus Leid. *simulaverat*, quam scripturam acriter defendit Barth. ad Claudian. II. Ruf. 81. Sed Gronov. Diatrib. Stat. cp. 6. docet, semper scribendum *simulare* et *assimulare*, eique assentitur Burm.—160 Excerpt. Langerman. *struxerat arcum; alii texerat: Ms. Bersm. vacuum deduxerat: Gron. duxerat orbem.*—161 *Ad dextram Cant. a dextris Lovan.*—162 Alii *succinctus hiatus.*—163 Gron.

NOTÆ

croceo colore apparet cælum sub ipso lucis adventu.

152 *Idem*] Id est, eodem spatio: adeoque calor est vehementior.

156 *Succinctæ*] Qualem esse decet Deam venatricem, et Deam sylvarum.

157 *Nemorale*] Id est, sylvæ amœnae superne consitum.

159 *Pumice*] Est pumex lapis levis et perforatus, poliendis rebus, eradendis etiam pilis accommodatus. *Pierre-Ponce*, Gall.

162 *Hiatus*] Ripas intelligit, quæ aquæ defluunt. Vide ceterum annon ita fontem et locum ipsum descripsit, ut etiam umbræ suavi opacitate et aquæ grato murmure frui videaris. Inprimis vero proficere cupienti opus est, per verba, usque eo ad ipsissimam rerum naturam pertingere, ut et sensus tanquam ex re præsentis propemodum moveantur. Per ejusmodi accuratam methodum labili memoriæ succurritur, ingenio acuendo consulitur. Sed tractatum

Virgineos artus liquido perfundere rore.
 Quo postquam subiit; Nympharum tradidit uni 165
 Armigeræ jaculum, pharetramque, arcusque retentos.
 Altera depositæ subjecit brachia pallæ.
 Vincla duæ pedibus demunt. Nam doctior illis
 Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
 Colligit in nodum; quamvis erat ipsa solutis. 170
 Excipiunt laticem Nepheleque, Hyaleque, Rhanisque,
 Et Psecas, et Phiale; funduntque capacibus urnis.
 Dumque ibi perluitur solita Titania lympha;
 Ecce nepos Cadmi, dilata parte laborum,
 Per nemus ignotum non certis passibus errans, 175

rum lassa venatu consueverat lavare aqua fluente membra virginea. Quo postquam intravit dedit uni Nympharum armigeræ jaculum, et pharetram, et arcus remissos. Alia submisit lacertos pallæ dereptæ. Duce tollunt cothurnos pedibus: nam Crocale Ismeni fluvii filia peritior illis religat comam diffusam per colla, quanquam ipsa erat sparsis crinibus. Nephele, et Hyale, et Rhanis, et Psecas, et Phiale excipiunt aquas, et fundunt ex amplis situlis. Dumque Titania ibi abluitur aqua consueta, ecce nepos Cadmi, parte operum remissa, ambulans gressibus incautis per

et unus Thuani *venatus fessa*.—165 Voss. *Quem postquam*.—168 Pal. sec. *manibus demunt*.—171 Heidelb. *Excip. latices*.—175 Hic vers. in Fl. N. ac Med. sec. manu recentiore margini ascriptus est, et proinde spurius Heinsio vide-

NOTE

integrum sibi deposcit hæc materia.

164 *Liquido*] Ne inane credas aquæ epitheton: non est, quanquam nonnullis videbitur: plurima est in aquæ liquiditate et limpидitate amœnitas, cujus forte non omnis homo meminisset.

166 *Retentos*] Laxatos, remissos; ne vis eorum periret.

168 *Vincla*] Quibus soleæ aut calcæi pedibus adhærent.

169 *Ismenis*] Ismeni Bœotiaë fluvii filia, cui ex lingua Græca nomen conveniens dedit Poëta; quippe *κροκάλη* calculus est littoralis vel qui in annibus volvitur.

170 *Quamvis*] Quid hoc sibi vult? Ab impura est scioli alicujus monachi manu, qui hemistichium, cujus-

modi aliquot in Virgilio inveniuntur, attaminavit. Neque vero huc tantum illorum exscriptorum ignorantia afflavit.

171 *Laticem*] Aquam, ex antro scamentem.

Nephele] Nubes. Atque his omnibus Dianæ comitibus ingeniose nomina ex Græca lingua affinxit poëta.

Hyale] Vitrea, pellucida; ab *ἵαλος*, *vitrum*.

Rhanisque] A *ῥάινω*, *aspergo*.

172 *Psecas*] A *ψεκὰς*, *guttula roris*.

Phiale] Est phiala vasis genus capacius; unde hujus nymphæ Phiales officium satis intelligitur.

173 *Titania*] Diana, quæ avum habuit Cœum Titanem, Latonæ patrem.

Pervenit in lucum : sic illum fata ferebant.
 Qui simul intravit rorantia fontibus antra ;
 Sicut erant, viso nudæ sua pectora Nymphæ
 Percussere viro : subitisque ululatus omne
 Implevere nemus : circumfusæque Dianam 180
 Corporibus texere suis. Tamen altior illis
 Ipsa Dea est, colloque tenuis supereminet omnes.
 Qui color infectis adversi Solis ab ictu
 Nubibus esse solet, aut purpureæ Auroræ ;
 Is fuit in vultu visæ sine veste Dianæ. 185
 Quæ quanquam comitum turba stipata suarum ;
 In latus obliquum tamen astitit : oraque retro
 Flexit : et ut vellet promptas habuisse sagittas,
 Quas habuit, sic hausit aquas : vultumque virilem
 Perfudit : spargensque comas ultricibus undis, 190
 Addidit hæc cladis prænuntia verba futuræ :
 Nunc tibi me posito visam velamine narres,
 Si poteris narrare, licet. Nec plura minata,

sylvam minus cognitam pervenit in lucum : fata sic illum agebant. Qui statim atque subiit speluncas aquis stillantes, Nymphæ nudæ sicut erant planxerunt sua pectora viro conspecto, et impleverunt totam sylvam repentinis clamoribus, et circumfusæ velaverunt Dianam suis corporibus. Nihilominus ipsa Dea est procerior illis, et apparet supra omnes collo tenuis. Color qui consuevit esse nubibus tinctis irradiatione Solis oppositi, aut Auroræ roseæ, is fuit in facie Dianæ conspectæ sine amictu. Quæ quamvis pressa choro comitum suarum, tamen stetit in latus obliquum, et vultum retro vertit : et sicuti optaret habuisse sagittas expeditas, sic sumpsit aquas quas habuit, et sparsit in os hominis, et perfundens capillos aquis ultricibus, adiecit hæc verba præsaga exitii proximi : Jam renunties me conspectam a te absque amictu, si poteris renuntiare, licet. Neque minata plura affigit capiti

batur. Unus habet non æquis pass.—176 Heidelb. ad lucum ; alter R. ad fontem. Sex libri fata trahebant.—178 Berolin. nudæ viso. In nonnullis vett. corpora Nymphæ.—179 Lovan. Deplanxere viro. Leid. ulul. altum.—183 Idem adverso Solis.—186 In uno Ciofani, Leid. et Berolin. Quæ quamvis. Nonnulli suarum est.—188 Marg. Bersm. vellet positas.—193 Unus Mor. poteris, narra : unde Burm. narra, licet o : nec. Unus V. plura locuta ; Leid. morata.—

NOTÆ

183 *Infectis*] Tinctis. Rubore suffusæ apparent nubes, cum certo quodam modo Solis radiis illustrantur. conficeret. Ceterum scripserunt alii, non quia visa, sed quia turpis visa, tam acerbe doluisse Dianam. Alii alia comminiscuntur.

188 *Sagittas*] Quibus Actæonem

Dat sparso capiti vivacis cornua cervi :
 Dat spatium collo : summasque cacuminat aures : 195
 Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat
 Cruribus : et velat maculoso vellere corpus.
 Additus et pavor est. Fugit Autonoëius heros :
 Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
 Ut vero solitis sua cornua vidit in undis, 200
 Me miserum ! dicturus erat : vox nulla secuta est.
 Ingemuit ; vox illa fuit ; lacrymæque per ora
 Non sua fluxerunt. Mens tantum pristina mansit.
 Quid faciat ? repetatne domum, regalia tecta ?
 An lateat sylvis ? timor hoc, pudor impedit illud. 205
 Dum dubitat ; videre canes : primusque Melampus,

aquis perfuso cornua cervi vivacis ; producit collum ; et acuit aures extremas ; et vertit manus in pedes, et lacertos in crura producta ; et tegit corpus variis pilis. Adjectus est et metus. Heros Autoneius vertitur in fugam, et miratur se tam velocem in ipso cursu. Cum autem aspexit sua cornua in aquis consuetis, Me infelicem ! dicturus erat, nullum verbum prolatum est. Suspiravit ; ille fuit sonus ; et lacrymæ decurrerunt per faciem non suam. Solus animus prior superfuit. Quid agat ? Redeatne domum et in tecta regia ? an latitet nemoribus ? Metus obstat huic rei, pudor illam prohibet. Dum hæret, canes aspexerunt, et primus Melam-

195 Longasque Sixii Cod.—200 Sic h. vs. ex Leid. edidit Heins. Ceteri, *Ut vero vultus et cornua, &c.* Gronovium legisse, *Utque feros vultus et corn.* notavit Francius. Heidelb. in *unda*.—202 Marg. Bersm. *vox nulla fuit*.—204 Farnabius edidit *repetamne* ; Mor. pr. *redealne*. Cod. Menardi *domos et regia tecta*.—205 Heidelb. *Aut lateat*. Nonnulli etiam *pudor hoc, timor impedit* ; et Mss.

NOTÆ

194 *Sparso*] Aqua perfuso.

Vivacis] Quem quadringentos annos implere nonnunquam scripsit Plinius.

195 *Spatium*] Cervi, scilicet, longius est collum quam hominis.

Cacuminat] In acutum, ut cervi essent, effingit.

198 *Autonoëius*] Autonoës filius.

200 *Ut vero*] Versus profecto insulsus, Ovidio tollendus, ut optime censuit clariss. Heinsius.

202 *Ille*] Ingemere, scilicet. Fabulæ sensum quod attinet, plerique ad mores detorquent : deque minus

scrutandis Deorum aut regum consiliis intelligunt ; quæ cognita vitam suspicionibus implicant. Palæphati sententiam maxime probavero, qui Actæonem canum studio rem suam dicit neglexisse, eoque periisse : quamvis et revera non Actæonem modo, pelle circumdatum cervina, sed alios etiam venatores furore actis canibus laniatos legimus.

206 *Melampus*] Id est, Pedibus niger. Nimius vero videtur Poëta, in recensendis aut fabricandis canum nominibus : atque etiam contra venatorum legem peccasse, quibus cautum

Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
 Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
 Inde ruunt alii rapida velocius aura,
 Pamphagus, et Dorceus, et Oribasus; Arcades omnes; 210
 Nebrophonosque valens, et trux cum Lælape Theron,
 Et pedibus Pterelas, et naribus utilis Agre,
 Hylæusque fero nuper percussus ab apro,
 Deque lupo concepta Nape, pecudesque secuta
 Pæmenis, et natis comitata Harpyia duobus, 215
 Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon:
 Et Dromas, et Canace, Sticteque, et Tigris, et Alce,

pus et Ichnobates sagax indicium fecerunt latratu, Ichnobates, inquam, Gnosius, Melampus stirpe Spartana. Postea alii incurrunt celerius vento ruente, Pamphagus, et Dorceus, et Oribasus, omnes Arcades, et fortis Nebrophonus, et terribilis Theron cum Lælape, et Pterelas strenuus pedibus, et Agre utilis naribus, et Hylæus nuper ictus ab apro sævo, et Nape genita de lupo, et Pæmenis secuta pecudes, et Harpyia stipata duobus filiis, et Ladon Sicyonius habens ilia contracta, et Dromas, et Canace, Sticteque, et Tigris, et Alce, et Leucon pilis candidis, et Asbolus

Bersm. *impulit.*—206 Berolin. *Cum dub.*—213 Vulg. *Hylæusq. ferox.*—216 R. *Et succincta;* et ita Gron. et Bas. et Bersm. In nonnullis *ilia Lagon.*—

NOTE

est paucarum syllabarum nomina, ad pronuntiandum facilia, atque vocalia canibus suis assignare.

207 *Ichnobates*] Id est, per vestigia vadens.

Signa dedere] Reliquos canes feram adesse admonuerunt.

208 *Gnosius*] Cretensis: est nempe Gnosus urbs Cretæ.

210 *Pamphagus*] Omnia comedens.

Dorceus] Acute videns.

Oribasus] Montes ascendens.

211 *Nebrophonos*] Hinnulos interficiens.

Lælape] Est Lælaps nomen venti procellosi et vorticosi, quem Latini vocant turbinem; unde canis hujus velocitas atque impetus intelligitur.

Theron] Ferus.

212 *Pterelas*] Alis impulsus.

Agre] Inquirens.

213 *Hylæus*] Sylvestris. Quia vero

ab apro percussus dicit, forte ad Hylæum venatorem allusit, qui cum An-cæo ab Apro Calydonio vulneratus interiit, ut scribit Apollodorus.

214 *Nape*] Quod in saltibus erraret.

215 *Pæmenis*] Pastoralis.

Harpyia] Rapax; et rapacissimis Harpyis similis.

216 *Substricta*] Contracta, qualia habent vertagi.

Sicyonius] A Sicyone urbe Peloponnesi, ad sinum Corinthiacum.

Ladon] Nomen est fluvii Arcadiæ in Peloponneso, a quo huic cani nomen; nisi etymologia Græca est a λᾶζομαι, capio.

217 *Dromas*] Cursor.

Canace] Hæc vox Græce strepitum significat; quare a strepitu et personanti latratu huic cani nomen inditum.

Et niveis Leucon, et villis Asbolus atris,
 Prævalidusque Lacon, et cursu fortis Aëllo,
 Et Thous, et Cyprio velox cum fratre Lycisce : 220
 Et nigram medio frontem distinctus ab albo
 Harpalos et Melaneus, hirsutaque corpore Lachne :
 Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati,
 Labros, et Agriodos, et acutæ vocis Hylactor :
 Quasque referre mora est. Ea turba cupidine prædæ 225
 Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa,
 Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.
 Ille fugit, per quæ fuerat loca sæpe secutus.
 Heu famulos fugit ipse suos ! clamare libebat,
 Actæon ego sum : dominum cognoscite vestrum. 230

nigris, et Lacon fortissimus, et Aëllo valens cursu, et Thous, et celer Lycisca cum fratre Cyprio, et Harpalus distinctam habens frontem atram a candido medio, et Melaneus, et Lachne hispido corpore, et Labros, et Agriodos sati patre Dictæo, sed matre Laconica, et Hylactor vocis acutæ, et quos longum est memorare. Ea cetera ruunt desiderio prædæ per saxa, et præruptas rupes, et petras inaccessas, qua iter asperum, et qua nullum datur. Ille erumpit per loca per quæ sæpe fuerat secutus cervos. Heu, ipse vitat ministros suos! Volebat vociferari, Ego sum

217 Nepte pro Sticte Berolin.—222 Berolin. et Meneus.—225 Unus Heins. Quasque ; alii Quosque.—227 Qua via diffic. sec. Pal. vulgo Quaque est difficilis. Ceteri etiam legunt sequuntur pro feruntur.—228 In Libr. Abbat. Heu fugit ille suos comites. Alii etiam ille pro ipse.—230 De hoc versu Heins. ' Non

NOTE

Sticte] Id est Pieta; a *στίξω*, *distinguo, pungo*.

Tigris] Tigridi velocissimæ feræ similis.

Alce] Robusta.

218 *Leucon*] Albus. Etymologiam ipse Naso indicavit.

Asbolus] Fuliginosus.

219 *Lacon*] Sonans, crepans; a *λακέω*. Vel a patria Laconia.

Aëllo] A procella; quod impetuose ferretur.

220 *Thous*] Thos, is, inquit Plinius, lupi est genus ceteris procerius, crurumque levitate dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini, per hyemes hirtum, æstate

nudum. Atque ab eo luporum genere huic cani nomen videtur datum.

Lycisce] Canis est generis, vel formæ lupinæ.

222 *Harpalos*] Rapax.

Melaneus] Niger.

Lachne] Hirsuta. Etymologiam poetæ ipse ad verbum expressit: *Lachne* enim lanugo est, seu villorum densitas.

223 *Dictæo*] Cretensi.

224 *Labros*] Avidus, Vorax, Vehemens, Rapidus.

Agriodos] Dente agresti aut feroci, vel, agrestibus viis, aptus, scilicet.

Hylactor] Latrator.

Verba animo desunt : resonat latratibus æther.
 Prima Melanchætes in tergo vulnera fecit :
 Proxima Theridamas ; Oresitrophos hæsit in armo.
 Tardius exierant, sed per compendia montis
 Anticipata via est. Dominum retinentibus illis 235
 Cetera turba coit, confertque in corpore dentes.
 Jam loca vulneribus desunt. Gemit ille, sonumque,
 Et, si non hominis, quem non tamen edere possit
 Cervus, habet : mœstisque replet juga nota querelis :
 Et genibus supplex pronis, similisque roganti, 240
 Circumfert tacitos, tanquam sua brachia, vultus.
 At comites rapidum solitis hortatibus agmen
 Ignari instigant, oculisque Actæona quærent ;
 Et velut absentem certatim Actæona clamant.
 Ad nomen caput ille refert : ut abesse queruntur, 245

Actæon, agnoscite dominum vestrum. Voces destituunt mentem, aër personat latratibus. Prima Melanchætes plagam iniecit dorso : dein Theridamas ; Oresitrophus corripuit humerum. Serius prodierant, sed iter præoccupatum est per compendia montis. Illis cohibentibus dominum cetera turba convenit, et confert dentes in corpore. Jam loca desunt ad plagas. Ille ducit suspiria, et reddit sonum, si non etiam hominis, quem tamen cervus nequeat reddere ; et inplet cacumina cognita gemitibus lugubribus : et procumbens in genua posita et similis precanti circumflectit faciem silentem tanquam sua brachia. At comites nescii irritant turbam infestam assuetis ululatus, et lustrant Actæonem oculis, et vociferantur certatim Actæonem tanquam absentem. Ille reflectit caput ad nomen ; dolent tanquam longe

magis Nasonis est, quam meus. Agnoscunt tamen libri veteres. Eo sublato, omnia erunt concinniora.'—233 Unus Pal. *Onesitrophos*.—234 Med. Bas. et unus Heins. *Tardius exierat* ; Ms. Bersm. *accelerant*.—235 *Ancipitata* multi et meliores vet. vulgo *Præcipitata*.—236 Jun. *conduntque in corpora*.—239 Unus Strozæ *mœstisq. replens*.—240 Berolin. *pronis supplex*. Tres libri *gen. fuis pronis* : unus Med. *supp. flexis*. *Positis* pro *pronis* habet Bonon. pro var. lect.—242 In Dominic. *solitis clamoribus* ; in quibusdam *latratibus*.—

NOTE

232 *Melanchætes*] Jubam et pilos habens nigros.

233 *Theridamas*] Feras domans.

Oresitrophus] In montibus nutritus.

234 *Exierant*] Actæonem in certatum mutatum post alios canes sequi cœperant.

Compendia] Id est, per vias com-

pendiosas. Contrarium appellavit Lucanus 'dispendia sylvæ.'

242 *Comites*] Qui cum Actæone fuerant.

Hortatibus] Lego *latratibus*. Clamoribus latrantium canum haud absimilibus suorum multitudinem hortabantur Actæonis comites.

Nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
 Vellet abesse quidem; sed adest: velletque videre,
 Non etiam sentire, canum fera facta suorum.
 Undique circumstant: mersisque in corpore rostris
 Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi. 250
 [Nec nisi finita per plurima vulnera vita
 Ira pharetratae fertur satiata Dianae.]

FAB. III. Juno in Anum.

JUNO suspectam Semelen Cadmi et Harmoniae filiam cum haberet, quod cum Jove concubisset, in anum conversa, ut se fallacia sine invidia cujusquam ulcisceretur, ad eam venit, persuadetque ei, ne alio Jovem apparatu recipiat ad cubile, quam quo solitus sit apparere Junoni; quo, ut illius auctoritas gravis, proinde ipsius concubitus insignis esset. Quod cum impetrasset a cupiente, Deus instructus tonitribus ac fulminibus, domum Semeles ingressus est: tecta ejus deceptae optatis flammis adurit, Liberumque conceptum utero gravidae incendio eripit, ac femore insuit suo. Postea completis mensibus, Nymphis, quae Nysam montem Indiae perfrequentarent, clam tradidit nutriendum.

RUMOR in ambiguo est: aliis violentior aequo
 Visa Dea est: alii laudant, dignamque severa
 Virginitate vocant. Pars invenit utraque causas. 255
 Sola Jovis conjux non tam culpetne probetne
 Eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae

esset, et quia arduus non se oblectaret spectaculo praedae oblatae. Optaret quidem longe esse, sed praesens est, et cuperet spectare, non etiam sentire, saevum impetum canum suorum. Sunt undique circumfusi, et rictibus fixis in corpore dilaniant dominum sub specie falsi cervi: neque ira Dianae pharetratae dicitur expleta, nisi vita exhausta per plurimas plagas.

III. Fama est dubia; Dea credita est ultra modum severa nonnullis; alii celebrant, et appellant dignam rigida virginitate: pars utraque nititur rationibus. Sola uxor Jovis non tam dicit arguatne, an laudet, quam latatur damno domus

245 Heins. ut abesse suadet; alii et.—246 Exc. Cant. et unus Med. capere optatae.—250 Nonnulli Dilacer. falsa.—254 Bersm. dignumq.—255 Voss.

NOTÆ

250 Dilacerant] Præda ipse est ineptæ voluptatis, quisquis unius voluptatis causa prædam insequitur.

256 Sola] Pertinet istud ad fabulæ sequentis connexionem.

257 Domus] Ex qua Actæon fuit; nam Autoonem Cadmi filiam matrem habuit, Cadmum vero Agenoris filium antea vidimus.

Gaudet : et a Tyria collectum pellice transfert
 In generis socios odium. Subit ecce priori
 Causa recens ; gravidamque dolet de semine magni 260
 Esse Jovis Semelen. Tum linguam ad jurgia solvit.
 Effeci quid enim toties per jurgia ? dixit.
 Ipsa petenda mihi est : ipsam, si maxima Juno
 Rite vocor, perdam ; si me gemmantia dextra
 Sceptra tenere decet ; si sum regina, Jovisque 265
 Et soror et conjux : certe soror. At puto, furto est
 Contenta : et thalami brevis est injuria nostri.
 Concipit ; id deerat : manifesta que crimina pleno
 Fert utero : et mater, quod vix mihi contigit uni,

ortæ ab Agenore ; et transportat odium natum ab adultera Tyria in cognatos. Ecce nova causa accedit præcedenti, et iniquo animo patitur Semelen esse prægnantem de semine magni Jovis. Tum os aperit ad rixas. Quid vero, ait, promovit toties per rixas ? Ipsa est mihi appetenda ; ipsam perimam, si vere dicor maxima Juno ; si me decet tractare dextra sceptra splendentia ; si sum regina, et soror et uxor Jovis : certe soror. At credo, expleta est furto ; et injuria nostri cubiculi est parva. Concipit ; id aberat : et gestat ventre intumescente culpam apertam ; et, tanta est confidentia pulchritudinis, vult esse mater de Jove, quod vix mihi uni evenit ;

//////////

Virgin. probant.—256 Quidam scripti et Bersm. culpæve probetve.—260 Heidelb. de sanguine.—261 Heins. hoc hemistichium Tum linguam, &c. suspectum habebat, et conj. quid linguam a. j. solvi vel solvo ? deleto vs. seq. quem Latinum non putabat, nisi legeretur, tot io per jurgia. Bothius Vind. Ovid. vult Dum ling. alii cum.—262 Effeci Burm. ex Fr. dedit, quia venustius ei videbatur vulgato, profeci.—264 Alter R. Jure vocor. Heidelb. et si.—266 Quoniam τὸ ἐστὶ ἀπὸ πολλῶν πρᾶσταντιορίων ἀβέσται, ὡς ἔλεγε Heins. v. seq. et mallet contentam ; idque repertum est in Fr. a manu prima. Tum Burm. etiam suadet,

NOTÆ

258 *Tyria*] Europam dicit, Agenoris filiam.

261 *Semelen*] Quam ante Cadmi filiam diximus, Bacchi matrem.

Tum linguam] Primo Jovem jurgio adoriri cupit Juno, quod statim, ut iratorum et sui impotentium mos est, improbat, volens ipsa Semelen dolo perdere.

263 *Ipsa*] Semele, scil. pellex.

266 *Certe soror*] Quasi se non conjugem dicat irata.

Puto, furto] Id est, forsitan cum Jove semel concubuisse Semele con-

tenta est. Quod quidem, ut fortius neget, non sine amarissima ironia proponit.

268 *Deerat*] Ultimum innuit esse opprobrium Juno, quod sibi oblata injuriæ perpetuos indices Semele in lucem proferat.

Manifestaque] Bacchum dicit puerum, quo Jovis et Semeles adulteria manifesta fiebant. Argute vero manifesta dicit, quæ utero inclusa.

269 *Vix*] Martem, Vulcanum et Heben Jove et Junone, quidam Junone sola, ortos scripserunt. Bene

De Jove vult fieri : tanta est fiducia formæ. 270
 Fallat eam faxo : nec sum Saturnia, si non
 Ab Jove mersa suo Stygias penetrarit in undas.
 Surgit ab his solio ; fulvaque recondita nube
 Limen adit Semeles. Nec nubes ante removit,
 Quam simulavit anum : posuitque ad tempora canos : 275
 Sulcavitque cutem rugis : et curva trementi
 Membra tulit passu : vocem quoque fecit anilem.
 Ipsaque fit Beroë, Semeles Epidauria nutrix.
 Ergo ubi, captato sermone, diuque loquendo,
 Ad nomen venere Jovis ; suspirat : et, Optem 280
 Jupiter ut sit, ait : metuo tamen omnia. Multi

faxo eam decipiat : nec sim Saturno orta, si non descendat in aquas infernas deturbata ab Jove suo. Dein descendit solio ; et velata furva nube accedit ad ædes Semeles. Neque ante discussit nubes, quam formam induit anus, et affixit temporibus crines albos : et divisit cutem rugis, et portavit artus flexos, aut incessit gressu tremulo, finxit insuper vocem anilem. Mutatur in ipsam Beroën, Semeles nutricem Epidauriam. Postquam igitur, colloquio quæsito, et diu confabulando venerunt ad nomen Jovis, gemit ; et, Velim, inquit, ut sit Jupiter : tamen omnia

at thalami.—271 Alii nec sim Sat. ‘Simplicius et gravior’ inquit D. Heins. quod in Pal. nec sum Saturnia, si non De Jove mersa suo Stygias penetrabit ad undas.—273 Unus furvaque (quod et Heins. conj.), alius flavaque, rursus alius fuscaque ; quas lectiones omnes defendi posse monet Burm.—275 Quidam simulavit ; sed vide supr. v. 158. Alii in vertice canos.—276 Nonnulli curva rigenti.—277 Passu vett. plerique ; alii gressu.—278 Med. unus ex melioribus

NOTÆ

itaque se vix de Jove matrem esse dicit.

Uni] Atqui pluribus de Jove matres esse contigit : adeoque non quod est, sed quod esse deberet, zelotypia commota, et pellices, quasi non essent, contemnens, superba Juno protulit.

270 Tanta est] Exclamatio est ex indignatione.

271 Fallat] Jupiter, scil.

Nec sum] Non amplius Saturni filia dici, aut eo honore frui mereor.

272 Suo] Tam perditte amato.

Stygias] Id est, Infernas : nam Styx Inferorum est palus. Pellici ab

ipso Jove ruinam minitatur.

275 Canos] Cani appellantur simpliciter albi senum capilli.

276 Sulcavit] In sulcorum modum frontem contraxit, ut vetula videretur.

278 Ipsaque fit] Id est, tam accurate nutricis quæcumque essent omnia imitatur, ut ea esse videatur.

Epidauria] Ex Epidauro, Argolidis in Peloponneso urbe, Æsculapii templo nobili.

279 Captato sermone] Ille captare sermonem dicitur, qui blande aliquem ad colloquium aut familiarem sermocinationem allicit.

Nomine Divorum thalamos subiere pudicos.
 Nec tamen esse Jovis satis est: det pignus amoris;
 Si modo verus is est: quantusque, et qualis ab alta
 Junone excipitur; tantus, talisque rogato 285
 Det tibi complexus: suaque ante insignia sumat.
 Talibus ignaram Juno Cadmeida dictis
 Formarat. Rogat illa Jovem sine nomine munus.
 Cui Deus, Elige, ait: nullam patiēre repulsam.
 Quoque magis credas; Stygii quoque conscia sunt 290
 Numina torrentis: timor et Deus ille Deorum.
 Læta malo, nimiumque potens, perituraque amantis
 Obsequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,
 Te solet amplecti, Veneris cum fœdus initis,

reformido. Plurimi Deorum titulo subierunt casta cubicula. Neque etiam satis est esse Jovem: conferat pignus amoris, siquidem saltem is est verus; et orato, ut veniat in tuos amplexus quantus et qualis recipitur ab excelsa Junone, et accipiat prius sua insignia. Juno ejusmodi verbis nesciam filiam Cadmi imbuerat. Illa petit a Jove donum, quod non indicavit. Ad quam Deus respondit, Elige; nullam feres repulsam. Et quo magis fidem adhibeas, numina fluvii Stygii sint etiam testes, ille Metus et Deus Deorum. Semele gestiens damno, et nimium valens, et interitura obsequio amantis, Præbe te, inquit, mihi talem qualem filia Saturni con-

//////////

fit; vulg. erat.—280 Alii et, Opto.—282 Subiere habent sex Mss. in quibus Francof. unde Burm. recepit: plerique iniere. Eadem varietas iv. 328.—283 Jovis est e duobus Med. et uno A. alii Jovem. Berolin. habet Nec t. e. Jovem s. e. d. tibi p. a; unde Bothius Vind. Ovid. vult N. t. esse Jovem sat: det tibi, &c.—290 Sec. Med. conscia sint o.—291 Unus Bonon. Tremor et Deus. Heidelb. habet Deorum est.—292 Bonon. et alius cod. Læta mali; alius ma-

NOTÆ

283 *Nec tamen*] Quam optime, et ex garrulæ aniculæ ingenio secta hæc verba!

286 *Insignia*] Fulmen, scilicet, et quæcumque deinceps enumerat Poëta.

287 *Cadmeida*] Semelen Cadmi filiam.

Dictis formarat] Id est, ita imbuerat, ut eadem sequi constituisset.

Sine nomine] Id est, tacito quid cuperet.

290 *Stygii*] Jam sæpe de ista Inferorum palude, quam Diis ipsis vio-

lare nefas.

291 *Timor et Deus*] Voluerunt nonnulli Deum a timore Græcis dictum, quia, ut et scripsit Papinius, 'Primus in orbe Deos fecit timor.' Ast illud equidem quanquam apud multos verum, est tamen impium; siquidem magis amandus quam metendus, qui natura Bonus, immo tantum Bonus, et Bonum Summum est.

292 *Malo*] Quod quidem boni sub specie intuebatur, sese ideo efferens, quod votis suis quibuscumque Jupiter indulgeret.

Da mihi te talem. Voluit Deus ora loquentis 295
 Opprimere: exierat jam vox properata sub auras.
 Ingemuit: neque enim non hæc optasse, neque ille
 Non jurasse potest. Ergo mœstissimus altum
 Æthera conscendit; nutuque sequentia traxit
 Nubila: quis nimbos, immixtaque fulgura ventis 300
 Addidit, et tonitrus, et inevitabile fulmen.
 Qua tamen usque potest, vires sibi demere tentat.
 Nec, quo centimanum dejecerat igne Typhoëa,
 Nunc armatur eo: nimium feritatis in illo.
 Est aliud levius fulmen; cui dextra Cyclopum 305
 Sævitiæ, flammæque minus, minus addidit iræ:
 Tela secunda vocant Superi. Capit illa; domumque
 Intrat Agenoream. Corpus mortale tumultus
 Non tulit ætherios; donisque jugalibus arsit.

suevit te complecti, cum venitis ad gaudia Veneris. Deus voluit occludere os loquentis: jam vox expedita exierat in aërem. Suspiravit: neque enim illa potest non vovisse ista, neque ille non sacramento confirmasse. Igitur tristissimus petit supremum cælum, et corripuit nutu sequaces nubes, quibus adjecit nimbos, et fulgura immixta ventis, et tonitrua, et fulmen ineluctabile. Nititur tamen sibi tollere vires quantum potest: neque instruitur ea flamma, qua deturbaverat centimanum Typhæum; nimia erat sævitiæ in illa. Est aliud fulmen mitius, cui dextra Cyclopum minus apposuit rigoris et ignis et minus excandescentiæ: Dii appellant, Secunda fulmina. Sumit illa; et subit domum Agenoris. Corpus morti obnoxium non potuit pati tempestatem ætheriam, et flagravat muneribus jugalibus. Fætus adhuc

lis.—296 Voss. Deprimere. Plurimi Codd. per auras.—297 Heidelb. nec ille. —299 Vulg. vultumque; alii vultusq. multi ex melioribus vultuq. Heins. ex uno antiquiore dedit nutuq.—300 Lovan. permixtaque.—302 In vett. Quo tamen: Gebhard. Crepund. i. 12. Quam tamen, et glossa in quantum: Ms. Bersm. et pr. Gron. quantumcumque.—304 Berolin. Nunc armatus: et idem cum Heidelb. in illo est.—308 9 Hos versus ita Berolin. exhibet, Intrat A.

NOTÆ

303 *Typhoëa*] Fuit Typhoëus gigas immanis, vertice cælum pertingens, centum draconum capitibus ex humeris pullulantibus, luminibus igneis, ore flammæ eructante, aliisque rebus terribilis; quem bello adversus Superos congressi ausum Jupiter tandem prostravit, insulaque Sicilia obruit.

305 *Aliud*] Varia de fulmine scripserunt Physici, quorum nonnulla re-

fert Plinius naturalis historiæ l. II. 51. quæ, si lubet, apud illum legere poteris.

Cyclopum] Vulcani in fabricandis fulminibus ministrorum.

308 *Agenoream*] Semeles, cui avus fuit Agenor.

Tumultus] Ex fulmine et reliquo Jovis apparatu.

309 *Donis jugalibus*] Fulmine, ite-

Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo 310
 Eripitur, patrioque tener (si credere dignum)
 Insuitur femori; maternaque tempora complet.
 Furtim illum primis Ino matertera cunis
 Educat. Inde datum Nymphæ Nyseides antris
 Occuluere suis; lactisque alimenta dedere. 315

immaturus extrahitur ab utero matris, et, si credere fas est, tener insuitur femori patris, et absolvit tempora matris. Ino matertera clam illum educit primis cunis: deinde Nymphæ Nyseides abdiderunt traditum suis specubus, et præbuerunt lac in alimentum.

donisque jugalibus arsit. N. t. æth. corpus mortale tumultus; quod Bothius probat modo pro non v. 309. nec legatur.—311 Thysianus Eripitur patrioque. Alii dig-

NOTÆ

rum, aliisque supra recensitis, quæ amoris testimonia Semele a Jove expetierat.

310 *Infans*] Bacchus, scil.

312 *Materna*] Decem menses Lunares; quam diu in utero materno, ut plurimum, fœtus fovetur.

313 *Ino*] Quam ante Semeles sororem, Cadmi filiam, vidimus.

314 *Nyseides*] Plures Bacchi, plures Nysæ urbes fuerunt; ex quo in unum congestas Græcorum fictiones ad aliquam veritatis speciem difficile sit reducere. Plinius Nysam Indiæ montem indicat, quem Strabo et Ælianus Meron, id est, *femur*, vocitant ad cujus radices Urbs Nysa. Cum vero in illo monte Bacchum nutritum fuisse fabulata sit antiquitas, atque ille Jovi mons sacer fuerit, non abs re hinc Græcos mentiendi licentiam traxisse credideris, ut in Jovis Mero seu femore Bacchum suum nutritum fuisse dixerint. Nolunt alii, qui plures fuisse Bacchos non cogitant, tam longe abstractum, quem in Græcia natum autumant; adeoque nympharum antrum in Parnassi altero vertice Nysa nomine collocant; quem Baccho sacrum nonnulli scripserunt. Alii in Heliconis, aut Citheronis quæ-

siverunt. Lucianus, alii aliter, qui et diversas Baccho assignant nutrices. Ut ut sit, a Jove patre et Nymphis istis aut monte quem incoluerunt ipsi Baccho nomen Dionysus aut Dionysius datum est, ut quidem nonnullis placet. Fabulæ sensum quod attinet, Semelen vitem esse volunt, cujus filius vinum, quod Jovis et caloris beneficio, primo in ipsa vite, deinde in dolio, matureseat, Nymphis traditum dicunt, ut aqua diluendum merum significetur. Pleraque tandem quæ in natura vel historia fundamentum non habent ad mores detorqueant: quod quidem haudquaquam difficile. Videsis, inter ceteros, Natalem Comitem; et, si forte monitorem eges, cave ultra quam satis est figmentis pondus addas. Hactenus probavero fabulam, quoad oblectando, crassiori sub forma, et ad sensus movendos efficaciori, tardas et cæcas hominum mentes ipso eorum vitio ad virtutem et scientiam pellicit. Ineptum vero fuerit fabulam sine fabula quærere; vel, quod idem est, veritatem ab ipso velamine non distinguere: quod tamen male perspicaces nonnulli factitant, candela Solem accendentes.

FAB. IV. Tiresias in Fœminam.

JUPITER cum Junone jocosus, omissis omnibus jurgiis, referens in conjunctione majorem capere fœminas, quam viros, voluptatem; Tiresiam judicem adeundum censuit, qui utramque naturam maris et fœminæ fuerat expertus. Nam quodam tempore cum serpentes concubitu hærentes baculo percussisset, in mulierem versus fuerat, ac rursus proximo vere, eadem usus ratione ac tactu, in virum cesserat. Qui cum Jovis sententiam tutatus esset, damnata Juno lusum in iracundiam vertit: ac Tiresiam luminibus orbavit. Pro qua injuria, quod majus esset, Jupiter futurorum scientiam ei tribuit.

DUMQUE ea per terras fatali lege geruntur;
 Tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi;
 Forte Jovem memorant, diffusum nectare, curas
 Seposuisse graves, vacuaque agitasse remissos
 Cum Junone jocos: et, Major vestra profecto est, 320
 Quam quæ contingat maribus, dixisse, voluptas.
 Illa negat. Placuit, quæ sit sententia docti,
 Quærere, Tiresiæ. Venus huic erat utraque nota.

IV. *Et dum ea fiunt lege fatali per terras, et incunabula Bacchi bis geniti sunt secura; Jovem dicunt delibutum nectare dimisisse curas asperas, et otiose lusisse cum otiosa Junone, et dixisse, Sane vestra gaudia sunt majora, quam quæ eveniunt maribus. Illa diffitetur. Convenerunt petere quod sit judicium docti Tiresiæ. Utraque voluptas*

num est.—314 Berolin. Nymphæ Nereides.—316 Unus per Thebas, quod Heinsio non displicebat. Thuanens et decem alii lege feruntur: Heins. malebat reguntur.—319 In uno Ciofani, Dominic. et Abbat. Deposuisse graves.—320 In Heidelb. est omittitur.—321 Vulgo quæ contingit; quinque contingat;

NOTÆ

317 *Bis*] Semel ex matris utero, deinde ex Jovis femore; unde et Dithyrambus dictus.

319 *Remissos*] Id est, qui remissorum sunt et otio abundantium.

322 *Docti*] Utpote experti, quod mox patebit.

323 *Tiresiæ*] Vates fuit Thebanus Everi filius, quem nonnulli ideo excæcatum volunt quod Palladem nudam vidisset. A Pallade autem vel a Junone damnum istud acceperit;

certe divinis rebus mortales sese immiscere, aut terrenis oculis eas velle intueri, exemplo suo dehortabitur. Non potest lumen sine lumine, nec Sol sine Sole videri: atque adeo a summo patre luminum tum demum internus mentis oculus ad cœlestia illustratur, cum externus propriis, Deo repugnantibus, et perversis tenebris potius quam luce, fuit spoliatus.

Venus] Vel quæ ab ea in utroque sexu voluptas.

Nam duo magnorum viridi coëuntia sylva
 Corpora serpentum baculi violaverat ictu : 325
 Deque viro factus (mirabile) fœmina, septem
 Egerat autumnos. Octavo rursus eosdem
 Vidit: et, Est vestræ si tanta potentia plagæ,
 Dixit, ut auctoris sortem in contraria mutet :
 Nunc quoque vos feriam. Percussis anguibus isdem 330
 Forma prior rediit, genitivaque rursus imago.
 Arbiter hic igitur sumtus de lite jocosa,
 Dicta Jovis firmat. Gravius Saturnia justo,
 Nec pro materia fertur doluisse : suique
 Judicis æterna damnavit lumina nocte. 335
 At Pater omnipotens (neque enim licet irrita cuiquam
 Facta Dei fecisse Deo) pro lumine adempto
 Scire futura dedit : poenamque levavit honore.

erat ei perspecta. Nam vulneraverat virente nemore baculo duo corpora coëuntia magnorum anguium, et mutatus in fœminam de masculino (stupendum) traduxerat septem Autumnos. Rursus octavo intuitus est eosdem: et, inquit, Si tanta est vis vestri vulneris, ut fingat sortem auctoris ejus in opposita, nunc quoque vos percutiam. Serpentibus isdem verberatis, forma pristina rediit, et species nativa successit. Hic ergo iudex lectus de jurgio jocoso; confirmat sententiam Jovis. Filia Saturni dicitur tulisse iniquius nec pro causa: et addixit oculos sui arbitri tenebris æternis. At pater omnipotens (nam nefas est cuiquam Deo rescindere facta cujusquam Dei) dedit nosse futura pro oculis sublatis, et minuit supplicium honore.

novem contigerit.—328 Unus Heins. *Vidit, et esto vestræ si t. p. p. est*; unde ipse fingit *Vidit, et o vestræ si tanta potentia plagæ*. Berolin. etiam *o vestræ*.—329 Bernegg. *ut auctori*.—330 Bas. *Nunc quoque percutiam, percussit, &c.*—331 Gron. *genuaque*; unde Heins. conj. *genuinaque*. Vulgo *venit imago*; tres

NOTÆ

- 327 *Autumnos*] Per septem annos fabula latere aliquid magni suspicor.
 mansit fœmina.
 328 *Vestræ*] Cum violati fuistis. 331 *Genitiva*] Qua natus Tiresias.
 329 *Contraria*] Atque ex mari fiat 334 *Nec pro materia*] Quia jocosa
 fœmina, et ex fœmina mas. Qua in erat.

FAB. V. Echo in Liquorem.

LIRIOPE Nympha ex amne Cephiso procreavit Narcissum, cui Tiresias Everi filius omnia prospera responso pollicitus est, si pulchritudinis suæ nullam habuisset notitiam. Hunc igitur Echo cum diligeret, neque ullam viam potiundi inveniret; cura et sollicitudine juvenem, quem extremis vocibus persequeretur fugientem, extabuit, ejusque reliquiæ corporis in lapidem conversæ sunt: quod ei incidit Junonis ira: quia garrulitate sua eam sæpe esset morata, ne Jupiter in montibus persequens Nymphas manifesto deprehendi posset. Fertur Echo, filia Junonis, ob deformitatem montibus recondita, nequid ejus præter vocem inspici posset: quæ tamen post obitum auditur.

ILLE per Aonias, fama celeberrimus, urbes
 Irreprehensa dabat populo responsa petenti. 340
 Prima fide vocisque ratæ tentamina sumsit
 Cœrula Liriope: quam quondam flumine curvo
 Implicuit; clausæque suis Cephisos in undis
 Vim tulit. Enixa est utero pulcherrima pleno
 Infantem, Nymphis jam nunc qui posset amari; 345
 Narcissumque vocat. De quo consultus, an esset
 Tempora maturæ visurus longa senectæ:

v. Ille notissimus fama per urbes Aonias reddebat certa oracula populo petenti. Cærulea Liriope prima tentavit fidem vocis certæ; quam Liriope Cephisos olim clausit amne obliquo, et vitiavit implicitam in suis aquis. Formosissima emisit ventre gravido puerum, qui jam tum posset amari a Nymphis, et appellat Narcissum: de quo vates fatidicus interrogatus an esset venturus ad tempora longa ma-

rursus imago; in multis redit, unde Heins. reddita imago.—341 Mss. Ciofani vocisque datæ.—342 Multi Candida Liriope.—343 Aliquando Cephisos, vel Cephissus scribitur.—344 Unus Heins. Ex utero misit pulch.—345 Vulg. In-

NOTE

339 *Aonias*] Bœotias: est enim Aonia Bœotiæ regio montana, ab Aone Neptuni filio, qui illic imperavit, sic dicta; quæ pro Bœotia tota persæpe sumitur.

341 *Ratæ*] Cujus responsa rata et certa essent.

342 *Liriope*] Nympha fuit Oceani et Tethyos filia, a Cephiso Bœotiæ fluvio compressa, unde et Narcissi

Cephisii mater facta est. A lilio autem apud Græcos Narcissi matri congruum nomen habuit.

Curvo] Sinuosus vero admodum in tabulis nostris pingitur Cephisos, cujus cursus modo in Orientem, deinde Septemtrionem, omnes denique mundi partes flectitur.

346 *Narcissum*] Quasi cito marcescentem: nugæ. Etymologia est

Fatidicus vates, Si se non viderit, inquit.

Vana diu visa est vox auguris. Exitus illam,
Resque probat, letique genus, novitasque furoris. 350

Jamque ter ad quinos unum Cephisius annum
Addiderat: poteratque puer, juvenisque videri.

Multi illum juvenes, multæ cupiere puellæ.
Sed fuit in tenera tam dira superbia forma;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ. 355

Aspicit hunc, trepidos agitantem in retia cervos,
Vocalis Nymphe; quæ nec reticere loquenti,
Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.

Corpus adhuc Echo, non vox erat: et tamen usum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat; 360

turæ senectutis, respondit, Si se non viderit. Responsum vatis creditum est diu inane: eventus et res illud confirmat, itemque genus mortis, et novitas amoris. Jamque filius Cephisi adjecerat unum annum ad decimum quintum, et poterat videri puer et adolescens. Multi adolescentes, multæ virgines illum exoptarunt. Verum ferocitas fuit usque adeo crudelis in tenera pulchritudine, ut nulli adolescentes, nullæ virgines illum moverint. Echo sonora, Nympha garrula, quæ neque didicit silere ad loquentem, neque prior loqui, hunc vidit agentem pavidos cervos in plagas. Echo erat adhuc corpus, non sonus, et tamen loquax nullum alium habebat

fant. Nymphe, alii Nympha. Alii etiam jam tunc, et tum. In Dominic. qui tunc quoque possit: Berolin. qui jam nunc posset.—348 Viderit Bernegg. Cant. aliique multi: vulg. noverit.—351 Jamque ter Ms. Rogerii Twisden, alii Nam quater; quædam Edd. Namque ter ad quinos. Plerique vett. Cephisius; pr. Med. et duo alii Cephiseos.—353 Cupiere, teste Heins. meliores omnes; alii petiere.—354 Alii pro dira habent dura; Heidelb. vasta. Diram non improbat Burm. quia tetigere sequitur, pro quo tamen alii flexere. Idem verba fuit... forma per parenthesin adjecta putat.—359 Heidelb. at tamen.—362 Multi

NOTÆ

Græca. Quanquam verum et de flore et de juvene Narcisso, quod cito marcescant.

348 *Si se non viderit*] Quia postquam se vidit, sui ipsius cæco amore contabuit. Quale periculum quotusquisque effugit? Quanquam tamen vera sui cognitio, sui odium, deinde sapientiam parit.

351 *Jamque ter*] Adeoque annos natus 16.

352 *Poteratque*] Et puer et juvenis erat; neuter, sed utriusque particeps.

357 *Vocalis Nymphe*] Echo est garrula, inanis jactantiæ symbolum, quam spernit quilibet.

359 *Corpus*] Quia illi non corpus sed vocis usus a Junone ademptus; quod jam narrabit Poëta.

Non vox] Echo dicitur sonus percussus, aut vox quam reddunt loca quædam concava. In ejusmodi vocem nondum transmutatam fuisse dicit Echo nympham; cum tamen oris non alium usum haberet, quam habet nunc, nec prior loqui, sed ultima verba tantum referre posset.

Reddere de multis ut verba novissima posset.
 Fecerat hoc Juno ; quia, cum deprendere posset
 Sub Jove sæpe suo Nymphas in monte jacentes,
 Illa Deam longo prudens sermone tenebat,
 Dum fugerent Nymphæ. Postquam Saturnia sensit ; 365
 Hujus, ait, linguæ, qua sum delusa, potestas
 Parva tibi dabitur, vocisque brevissimus usus.
 Reque minas firmat. Tamen hæc in fine loquendi
 Ingeminat voces : auditaque verba reportat.
 Ergo ubi Narcissum, per devia lustra vagantem, 370
 Vidit, et incaluit, sequitur vestigia furtim.
 Quoque magis sequitur ; flamma propiore calescit.
 Non aliter ; quam cum summis circumlita tædis
 Admotam rapiunt vivacia sulfura flammam.
 O quoties voluit blandis accedere dictis, 375
 Et molles adhibere preces ! natura repugnat ;
 Nec sinit incipiat. Sed, quod sinit, illa parata est
 Expectare sonos, ad quos sua verba remittat.
 Forte puer, comitum seductus ab agmine fido,

usum oris quam nunc obtinet, ut posset repetere ultimas voces de multis. Juno istud fecerat ; quia cum posset sæpe corripere Nymphas stratas sub Jove suo in collibus, illa de industria remorabatur Deam proluxa oratione, donec Nymphæ sese subducerent. Postquam Saturnia advertit, Potestas, inquit, hujus linguæ, qua ego sum decepta, exigua tibi concedetur, et usus vocis brevissimus. Et certas facit minas re ipsa. Hæc tamen iterat verba in fine sermonis, et reddit voces acceptas. Cum vidit igitur Narcissum errantem per sylvas invias, et amore correpta est, furtim legit gressus. Et quo magis sequitur, igne ardentiore uritur ; non secus ac cum viva sulfura circumducta extremis tædis corripiant ignem appositum. O quoties subiit admovere se suavibus verbis, et addere blandas preces ! Natura negat, nec patitur tentet : sed quod fert, illa instituit expectare voces, ad quas reddat suos sonos. Forte adolescens digressus a turba fideli comitum dixerat, Ecquis hic est ?

scriptorum quæ cum ; unde Heins. quæ ne depr. Exc. Langerman. deprendere vellet.—363 Scripti quinque Cum Jove.—365 Vulg. hæc Saturn. Heidelb. hoc. ←366 Multi Codd. sum decepta ; Genevensis detenta.—368 Bothius Vind. Ovid. pro tamen mallet tantum.—369 Mediolan. verba reponit ; duo alii retentat.—370 Lustra pr. Mor. et unus Med. alii rura.—373 Pr. Med. summ. circumdata ; Leid. a m. pr. circumdita.—374 Alii Admotas...flannas. Nonnulli etiam capiunt. Pro vivacia alter Leid. per inania.—375 Alii Ah quotiens, vel quoties.—376 Unus tentare preces. In quibusdam natura recusat.—377 Leid. Thuan. et alius quos sinit.—379 Gebhard. Crepund. ii. 9. legit, ex Mss. co-

NOTÆ

363 Monte] Sæpissime vero in montibus Echo resonat.

379 Puer] Narcissus, scil. quem potius puerum amatorie nominat.

- Dixerat, Ecquis adest? et, Adest, responderat Echo. 380
 Hic stupet: utque aciem partes dimisit in omnes;
 Voce, Veni, clamat magna. Vocat illa vocantem.
 Respicit: et nullo rursus veniente, Quid, inquit,
 Me fugis? et totidem, quot dixit, verba recepit.
 Perstat: et alternæ deceptus imagine vocis; 385
 Huc coëamus, ait: nulliquē libentius unquam
 Responsura sono, Coëamus, retulit Echo:
 Et verbis favet ipsa suis; egressaque sylvis
 Ibat, ut injiceret sperato brachia collo.
 Ille fugit: fugiensque, Manus complexibus aufer: 390
 Ante, ait, emoriar, quam sit tibi copia nostri.
 Retulit illa nihil, nisi, Sit tibi copia nostri.
 Spreta latet sylvis: pudibundaque frondibus ora
 Protegit: et solis ex illo vivit in antris.
 Sed tamen hæret amor; crescitque dolore repulsæ. 395
 Attenuant vigiles corpus miserabile curæ:

et Echo retulerat Hic est. Hic miratur; et postquam oculos vertit in omnes partes, vociferatur voce elata, Veni: illa arcessit arcessentem. Respicit; et cum nullus adesset, Quamobrem, ait, me vitas? et repetiit tot voces quot protulit. Pergit; et delusus similitudine soni reciproci, Huc, inquit, jungamur: et Echo nulli unquam voci libentius responsura respondit, Jungamur: et ipsa obsequitur suæ voci, et egressa sylvis ibat, ut immitteret lacertos collo sperato. Ille exsilit, et fugiens, Tolle, inquit, manus ab amplexu; prius peream, quam me potiaris. Illa nihil respondit, nisi, Me potiaris. Contemta se abdit sylvis, et verecunda occultit ora foliis, et ab eo tempore ætatem agit in speluncis. Sed tamen amor restat, et augetur indignatione repulsæ. Sollicitudo assidua minuit luctuosum

mitum divisus. Heidelb. seductus ad agmina.—380 Vulg. Hic quis adest? In V. et uno Ma. et uno Ciofani Et quis adest?—381 Berolin. atque aciem. Dimisit vel dimittit scripti: quædam Edd. admisit; Heins. ex uno Med. vult divisit.—382 Berolin. magna clamat.—383 Alii rursus nullo.—387 Cum Cant. Burm. vult reddidit Echo.—388 Berolin. favet illa. N. Med. sec. aliique sylvis; vulg. sylva.—389 Unus Mor. injic. captato; quod placet Heins. et Burm.—390 Berolin. man. amplexibus. Vulg. aufert: Heins. e conj. restituit aufer.—393 Bothius pro latet vult jacet; idque exemplis confirmat Vind. Ovid.—395 Alii pudore repulsæ.—396 Vulg. Et tenuant vigil. alii etiam Extenuant;

NOTE

Seductus] Non possunt vero ante ganeones et assentatores garruli adolescentulos ad nequitiam suam perducere, quam ab amicorum et monitorum fido consortio eos seduxerint.

382 *Vocat illa]* Quia Narcissi ver-

bum repetit, 'Veni.'

388 *Favet]* Quia ad Narcissum accedit.

394 *Antris]* In illis vero fiunt vocis repercussus, quos Echo, id est, sonos, vocamus.

Adducitque cutem macies ; et in aëra succus
 Corporis omnis abit. Vox tantum, atque ossa supersunt.
 Vox manet. Ossa ferunt lapidis traxisse figuram.

[Inde latet sylvis : nulloque in monte videtur ; 400
 Omnibus auditur. Sonus est, qui vivit in illa.]

FAB. VI. Narcissus in Florem sui nominis.

NARCISSUM autem supradictum ob nimiam crudelitatem, quam in Echo exhibuerat, Nemesis ultrix fastidientium in amorem sui impulit, ut non minore flamma, atque illa, ureretur. Qui cum ex assidua venatione fatigatus secundum fontem in opaco procubisset, et hauriens aquam imaginem sui conspexisset, et diutius ibi remoraretur, novissime extabuit, ita ut vita privaretur. Ex cujus reliquiis flos extitit, quem Naiades Nymphæ, flentes casum fratris Narcissi, nomine ejus annotarunt.

Sic hanc, sic alias, undis aut montibus ortas,
 Luserat hic Nymphas ; sic cœtus ante viriles.
 Inde manus aliquis despectus ad æthera tollens,
 Sic amet iste, licet, sic non potiatur amato, 405
 Dixerat. Assensit precibus Rhamnusia justis.
 Fons erat illimis, nitidis argenteus undis,

corpus ; et macies contrahit cutem, et omnis humor corporis vanescit in auras : sonus tantum atque ossa sunt reliqua. Sonus restat ; dicunt ossa induisse formam saxi. Inde latitat in nemoribus, nec conspicitur in ullo monte. Auditur ab omnibus, vox est quæ vivit in illa.

VI. *Iste sic fefellerat hanc nympham, sic fefellerat alias ortas ex aquis aut ex colibus ; sic fefellerat antea turbas masculas. Quamobrem aliquis contentus tollens manus ad astra, dixerat, Pari modo iste, quanquam diligit, pari modo non potiatur dilecto. Rhamnusia annuit justis petitionibus. Fons erat sine luto, clarissimus lymphis,*

quidam *Et minuunt.*—397 Heidelb. *Adducitque cut.*—399 Berolin. *Vox tantum atque ossa.*—400 In vet. Ciofani *Illa latet.*—401 Heins. *mallet qui vivat.*—402 Cod. Menard. *sylvis aut montibus.*—405 *Iste cum melioribus ; alii ipse.*—406 Unus Heins. *accessit pro assensit.*—407 Duo Heins. *niveis argent.*

NOTÆ

403 *Hic*] Narcissus, scilicet, Nympharum amoribus parum propitius.

406 *Rhamnusia*] Nemesin dicit, potentem Deam, scelerum et superbiæ ultricem, innocentiae et modestiæ assertorem, Jovis et Necessitatis fi-

liam, quæ Rhamnunte Atticæ pago templum habuit, unde Rhamnusia dicta.

407 *Fons erat*] Ad Narcissi pœnam festinat Poëta, fonte descripto, ubi in sui amorem incidit.

Quem neque pastores, neque pastæ monte capellæ
 Contingerant, aliudve pecus: quem nulla volucris,
 Nec fera turbarat, nec lapsus ab arbore ramus. 410
 Gramen erat circa, quod proximus humor alebat:
 Sylvaque, sole lacum passura tepescere nullo.
 Hic puer, et studio venandi lassus et æstu,
 Procubuit; faciemque loci, fontemque secutus.
 Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit: 415
 Dumque bibit, visæ correptus imagine formæ,
 Spem sine corpore amat: corpus putat esse, quod umbra est.
 Adstupet ipse sibi, vultuque immotus eodem
 Hæret, ut e Pario formatum marmore signum.
 Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus, 420
 Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines,
 Impubesque genas, et eburnea colla, decusque

quem neque pastores, neque capræ pastæ in collibus, aut aliud pecus tetigerant; quem nulla avis nec fera turbaverat, neque ramus lapsus ab arbore. Cinctus erat herba quam vicina aqua nutriebat; atque nemore, quod non sinebat stagnum ullo sole calescere. Juvenis defessus et studio venandi et vehementi calore hic se in terram dedit, secutus speciem loci et fontem. Et dum optat levare sitim, alia sitis aucta est: et dum potat, tactus simulacro pulchritudinis conspectæ diligit rem sine corpore, arbitratur esse corpus quod est umbra. Ipsemet seipsum admiratur, et torpet defixus in eadem facie, tanquam statua cæsa ex marmore Pario. Stratus humi contemplatur suos oculos duo astra, et comam dignam Baccho, dignam etiam Phæbo, et malas

Heinsius ipse vult *nitidisque argent.*—408 Alii *pastæ in monte.*—410 Unus Leid. et tert. Med. *nec raptus.*—411 Pal. *erat circum.*—412 Unus Bas. *lacum;* alii *locum.*—415 Burm. vult *Dumque videt, visæ, &c.*—417 Pauci *rem pro spem,* probante Heins. Sed Burm. monet, *rem* opponi quidem umbræ aut nomini, non autem *corpori.* Berolin. pro *umbra est* exhibet *unda;* quam lectionem Bothius acriter defendit, una cum illa Heinsii *rem.*—420 Plerique *ceu lumina.* Heins. vero Behotium in Apophor. *secutus, dedit sua lumina;* malit tamen *duo lumina,* quod placet et Schirachio. Burm. præfert Zinzerlingii *conject. geminum, ceu sidera, lumen.*—421 Vulg. *Et dign. Bac. digitos, et Ap. nonnulli Et digitos Bac. dign. et Ap.* Ex suis Codd. Vivianus et Ciofanus, cum Heinsiiis,

NOTÆ

412 *Lacum*] Quem fons efficiebat.
 414 *Secutus*] Oculis, scil. admirando, amœnitate captus.
 415 *Altera*] Amor sui, scil. qui quidem amor in genere nihil est aliud quam sitis aut cupiditas re quapiam potiundi.

418 *Adstupet*] Suam ipse admiratur pulchritudinem.

419 *Pario*] Pro quovis marmore candido, quale ex Paro Ægæi maris insula exportabatur.

420 *Geminum sidus*] Ut hinc pulcherrimos fuisse oculos intelligatur.

Oris, et in niveo mixtum candore ruborem;
 Cunctaque miratur, quibus est mirabilis; ipse
 Se cupit imprudens; et, qui probat, ille probatur. 425
 Dumque petit, petitur: pariterque incendit, et ardet.
 Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti!
 In medias quoties, visum captantia collum,
 Brachia mersit aquas; nec se deprendit in illis!
 Quid videat, nescit; sed, quod videt, uritur illo: 430
 Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
 Credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
 Quod petis, est nusquam: quod amas, avertere, perdes.
 Ista repercussæ, quam cernis, imaginis umbra est.
 Nil habet ista sui; tecumque venitque, manetque: 435
 Tecum discedat; si tu discedere possis.
 Non illum Cereris, non illum cura quietis
 Abstrahere inde potest: sed opaca fusus in herba
 Spectat inexpleto mendacem lumine formam:

imberbes, et colla nivea, et os pulchrum, et ruborem suffusum in niveo candore; et omnia suspicit, quibus est ipse mirabilis. Inscius se exoptat; et, ipse qui laudat, laudatur. Et, dum poscit, poscitur; pariterque inflammat et flagrat. Quoties obtulit vana suavia fonti doloso! Quoties tinxit in aquis mediis lacertos captantes collum conspectum; neque se cognoscit in illis! Ignorat quid cernat; ceterum amat illud quod cernit: atque idem error, qui fraudat oculos, movet. Credule, quamobrem captas incassum vanas imagines? Nullibi est quod cupis: fuge, quod amas dilabetur. Ista est umbra imaginis remissæ quam vides. Ista nihil habet sui: accedit et perstat tecum. Tecum abeat, si tu abire possis. Neque cibi appetentia, neque desiderium somni potest illum inde avellere: sed stratus in gramine umbroso contempletur oculis avidis speciem dolosam: et ipse marcescit per oculos

nostram lectionem tuentur.—425 Alii ipse probatur.—426 Alii pariterq. accendit.—427-428 Ciofanus, ex duobus, mallet Irrita f. quotiens d. o. fonti, In medias toties visum, &c. Alii In mediis...aquis.—430 Unus liber, quod videt, extat in illo; unde Ciofanus exæstuat illo. Multi Codd. videatur in illo; Pal. sec. quod spectatur in illo est.—433 Mss. Bersm. jam vertere pro avertere.—435 Alii tecum venit.—436 Vulg. Tecum discedet. Berolin. discedere posses.—437 Cant. et Lovan. cura salutis: conj. Heins. Lyæi.—438 Extrahere inde multi Codd. itemque opacas...herbas:

NOTE

433 Avertere] Recede, et nulla erit umbra quæ te fallat. Lascivit Poëta et ingenio indulget forte nimium in hoc Narcisso: nisi quod ingeniosissima sunt quæ fingit, eademque jucundissima. Sane equidem utilissi-

mum est, et prope summum amoris remedium quod jam tangit, fugere.

437 Cereris] Panis, edendi cupiditas.

439 Inexpleto] Aspectu non poterant satiari ejus oculi. Maxima vero est in videndo jucunditas, si cui ob-

Perque oculos perit ipse suos; paulumque levatus, 440
 Ad circumstantes tendens sua brachia sylvas,
 Ecquis, io sylvæ, crudelius, inquit, amavit?
 Scitis enim, e' multis latebra opportuna fuistis.
 Ecquem, cum vestræ tot agantur sæcula vitæ,
 Qui sic tabuerit, longo meministis in ævo? 445
 Et placet, et video: sed quod videoque, placetque,
 Non tamen invenio; tantus tenet error amantem.
 Quoque magis doleam; nec nos mare separat ingens,
 Nec via, nec montes, nec clausis mœnia portis.
 Exigua prohibemur aqua. Cupit ipse teneri: 450
 Nam quoties liquidis porreximus oscula lymphis;
 Hic toties ad me resupino nititur ore.
 Posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
 Quisquis es, huc exi. Quid me, puer unice, fallis?
 Quoove petitus abis? certe nec forma, nec ætas 455

suos, et paulum erectus, porrigens sua brachia ad arbores circumfusas, Ecquis, ait, io arbores, iniquius amavit? Novistis etenim, et fuistis plurimis latibula commoda: Ecquem recordamini, cum tot sæcula vestræ vitæ prætereant, qui ita maceratus fuerit in longo ævo? Et gratum est, et intueor; sed quod intueor et gratum est, non tamen reperio: tantus error obsidet amantem. Et quo magis urar, neque vastum mare nos disjungit, neque via, neque montes, neque muri valvis obseratis. Separatur paucula aqua. Ipse exoptat comprehendi: nam quoties obtulimus suavia fluidis aquis, hic toties ad me contendit ore reflexo. Credas posse tangi: tenuissimum est quod prohibet amantes. Quisquis es, huc prodi: quare me decipis, puer excellens? vel quo fugis arcessitus? profecto neque pulchritudo mea, neque ætas est

Heins. conj. *opaca fusus in umbra.*—440 Heidelb. *Atque oculos petit ipse. N. paulumque levata,* quod non displicet Heinsio.—441 Burm. ex uno Heins. et tert. Leid. probat *tendit sua br.*—442 Ex eodem Leid. et duobus R. *Et quis* Burmanno placet: in quibusdam *En quis; heu quis.*—444 In Heidelb. et omittitur.—445 N. sec. Med. et Lovan. *longum...in ævum:* Mor. unus *longos... in annos.*—446 Gebhard. Crepund. II. 2. *En placet, en video.*—447 Pro *tantus,* citat *multus* Vincent. Bellov. Specul. Hist. VI. 116.—449 Ciofanus vult *Non v. non m. non c.*—450. 451. Hic et ubique scripti habent *quotiens, totiens.*—452 Thuan. *vertitur ore.*—454 Unus Pal. unus Arg. et Thysii cod. *puer invade,*

NOTÆ

tigerint saltem paulo acutiores et doctiores oculi: ut ars sit non levis, naturæ posse oculorum beneficio frui voluptate castissima.

448 *Magis doleam*] Vehementior fit, proximo objecto, cupiditas.

454 *Unice*] Pertinet istud ad formæ commendationem. 'Deleo omnes dehinc ex animo mulieres,' inquit ille alter Terentianus Chærea Pamphilæ amore perditus.

Est mea, quam fugias; et amarunt me quoque Nymphæ.
 Spem mihi nescio quam vultu promittis amico:
 Cumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro:
 Cum risi, arrides: lacrymas quoque sæpe notavi,
 Me lacrymante, tuas. Nictu quoque signa remittis: 460
 Et, quantum motu formosi suspicor oris,
 Verba refers, aures non pervenientia nostras.
 In te ego sum, sensi: nec me mea fallit imago.
 Uror amore mei: flammæ moveoque feroque.
 Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo? 465
 Quod cupio mecum est, inopem me copia fecit.
 O utinam nostro secedere corpore possem!
 Votum in amante novum; vellem, quod amamus, abesset.

quam spernas; et Nymphæ me quoque dilexerunt. Spem mihi facis nescio quam facie amica; et cum tetendi tibi lacertos, tendis sponte; cum risi, arrides; observavi insuper fletus tuos, me flente; reddis etiam indicia nutu; et quantum conjicio agitatione pulchri oris, reddis voces non pertingentes aures nostras. Ego sum in te, adverti; neque mea species me decipit. Ardeo mei amore: incendia moveo, et patior. Quid agam? Poscar, an poscam? quid orem postea? Quod opto mecum est; abundantia me reddit egenum. O utinam liceat sejungi a nostro corpore! desiderium inauditum amantis; optarem quod amplectimur longe esset. Jamque

quod Dan. Heins. placebat.—456 Bothius Vind. Ovid. vult *sed amarunt*.—460 Nictu dedit Burm. ex uno Jun. ceteri nutu aut motu habent.—462 Unus Med. *non pertingentia*. Cod. Sixii *perven. contra*.—463 Pr. Med. *In te ego*: in vett. *Ipse ego*; alii *Ille ego*.—465 Vulg. *deinde negabo*; sed plurimi

NOTÆ

463 *In te ego sum*] Errorem agnoscit denique, sed frustra. Quam vero difficile est improbum sui amorem deponere! Atqui in eo salus posita: neque Christo Magistro opus est qui nos nostri abnegationem doceat. Natura ipsa, quæ cunctos una et simul in suo ventre tam arcte conjunxit, ibidemque porro fovet, a se, aliosque ab aliis invicem pendere, omnes omnibus vicissim subjici, nos denique communi amore complecti, vel invitos, cogit. Ut perditissimi sint omnium nomine tenus Christiani, qui sponte nolunt vitæ æternæ et temporalis pacis præmio, illud ipsum quod propemodum velle, qualiscumque bo-

ni specie, coguntur. Sed ea est illorum contemtorum justo Dei judicio cæcitas.

466 *Inopem me*] Optime inopem definiverunt nonnulli philosophi, non cui parum esset, sed cui non esset quod cuperet. Adeoque verissimum est quod Poëtæ verba repugnantia præ se ferunt, ut in maxima copia maxima esse possit inopia. Quotusquisque vero reperitur satis perspicax ut ne Narcissi fabulam veritate comprobet? Quærimus nos prope omnes quod ideo tantum non possumus habere, quia jam in nobis est: nec aliud sæpe nos urget malum quam cæcitas prava, æstrum quidem terribile,

Jamque dolor vires adimit : nec tempora vitæ
 Longa meæ superant : primoque extinguo in ævo. 470
 Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores.
 Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset.
 Nunc duo concordēs anima moriemur in una.
 Dixit, et ad faciem rediit male sanus eandem ;
 Et lacrymis turbavit aquas : obscuraque moto 475
 Reddita forma lacu est. Quam cum vidisset abire,
 Quo fugis ? o remane ; nec me, crudelis, amantem
 Desere, clamavit. Liceat, quod tangere non est,
 Aspicere : et misero præbere alimenta furori.
 Dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora, 480
 Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
 Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem ;
 Non aliter, quam poma solent ; quæ candida parte,
 Parte rubent : aut ut variis solet uva racemis
 Ducere purpureum, nondum matura, colorem. 485
 Quæ simul aspexit liquefacta rursus in unda ;

ærumna tollit vires ; neque spatium meæ vitæ longum restat ; et morior in flore juvenæ. Neque obitus est mihi molestus, qui obitu ab ærumnis absolvar. Optarim hic qui amatur esset ævi longioris. Nunc duo consentientes extinguemur in una anima. Dixit, et insanus revertitur ad eandem imaginem ; et lacrymis miscuit aquas ; et species repræsentata est confusa agitato stagno : quam cum vidisset evanescere, Quo te surripis ? exclamat, consiste, obsecro, neque me amantem destitue, rigida. Concedatur intueri quod non liceat tangere, et suppeditare fomenta infelici amori. Et dum queritur, lacerat amictum ab ora suprema et planxit pectora nuda palmis candidis. Pectora verberata induerunt exiguum ruborem ; non aliter quam poma consueverunt, quæ parte alba, parte sunt rubra : vel ut uva nondum matura consuevit contrahere colorem purpureum racemis versicoloribus. Quæ statim atque

vett. rogabo.—467 Alii a nostro. Recedere etiam in Leid. tert.—477 Sic Voss. vulg. Quo refugis ? rem. pr. Pal. Quove fugis : quatuor Quo fugis ? rem. Heins. suadet Quo fugis ? oro, mane.—478 Desine pro vulg. Desere exhibent multi Codd. Berolin. qua tangere.—480 Summo...ore sæpe legitur. Quidam etiam vestemque reduxit.—482 Fl. S. Marc. pr. V. et duo alii roseum pro tenuem.—

NOTE

- 474 *Faciem*] De sui loquitur imagine, quæ in fonte aut lacu repræsentabatur.
- 479 *Misero*] Ab effectu, quia miser facit amantes. Metonymia est.
- 480 *Deduxit*] Ut nudaretur pectus: qui gestus est dolentium vehementissime.
- 484 *Variis*] Vario colore distinctis.
- 486 *Liquefacta*] Turbatam dixit supra, quomodo aqua crassior apparet; quæ liquescere quodammodo videatur

Non tulit ulterius; sed, ut intabescere flavæ
 Igne levi ceræ, matutinæve pruinae
 Sole tepente solent, sic attenuatus amore
 Liquitur; et cæco paulatim carpitur igni. 490
 Et neque jam color est mixto candore rubori;
 Nec vigor, et vires, et quæ modo visa placebant,
 Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
 Quæ tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
 Indoluit: quotiesque puer miserabilis, Eheu, 495
 Dixerat; hæc resonis iterabat vocibus, Eheu.
 Cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
 Hæc quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
 Ultima vox solitam fuit hæc spectantis in undam:
 Heu frustra dilecte puer! totidemque remisit 500
 Verba lacus: dictoque Vale, Vale inquit et Echo.

rursus vidit in aqua quieta et composita, non passus est amplius; sed quemadmodum ceræ rubicundæ solent liquescere igne modico, vel pruina matutinæ Sole levi, sic maceratus amore diffuit; et paulatim absumitur secreto igne. Et neque jam color est albus confusus cum rubore; neque vigor et vires, et quæ nuper conspecta grata erant, neque corpus consistit quod Echo olim dilexerat. Quæ tamen cum aspexit, quamquam infensa et memor, ingemuit; et quoties deflendus adolescens Eheu! dixerat, hæc repetebat, verbis repercussis, Eheu! Et cum ille planxerat lacertos suos manibus, hæc etiam referebat eundem sonum percussiois. Hæc novissima fuerunt verba intuentis in aquam consuetam, Heu juvenis nequicquam amate! et cavernæ reddiderunt totidem voces; et prolato Vale, Vale etiam respondit Echo. Ille po-

486 Pro liquef. Heins. vult *liquenti*, vel *liquaci*.—490 Cæco tert. Med. et quinque alii; et sex pro div. lect. id ipsum exhibent; alii *tecto*.—495. 496. Utroque loco, *Eheu* inveterato errore. Jan. Gebhardus ad Tibull. I. 7. 10. 'Ubicunque,' inquit, 'in vulgatis edd. apud hunc nostrum occurrit *Eheu*, pro illo in Mss. omnibus restat *Heu heu*.' Cf. et Burm. et J. H. Voss. ad Virgilii Eclog. II. 58. nos ad Planti Capt. 928. *Bothius* Vind. Ovid.—501 *Lacus* ex Heinsio

NOTÆ

dum sedatur et componitur. Ut non modo bene, contra quam opinatus est clariss. Heinsius, sed eleganter locutum crediderim Poëtam.

487 *Non tulit*] Dolorem ulterius ferre non potuit. Locutio elegans Virgilio familiaris.

491 *Et neque*] Quia totus pallidus et macie confectus. Hinc vero discant, qui nimio sui amore et fiducia

correpti magnifica omnia primo ostentant, mature stultitiæ suæ nuntium remittere; ne sero destituti jaceant.

498 *Reddebat*] Quid tum? inquires: istud frigidum. Non est: quippe, ex Poëtæ fictione, credenda Echo pectus pariter percutere.

500 *Remisit*] Ita tamen ut pro se dicta intelligantur.

Ille caput viridi fessum submisit in herba.
 Lumina nox claudit, domini mirantia formam.
 Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
 In Stygia spectabat aqua. Planxere sorores 505
 Naides : et sectos fratri posuere capillos.
 Planxere et Dryades : plangentibus assonat Echo.
 Jamque rogam, quassasque faces, feretrumque parabant :
 Nusquam corpus erat : croceum pro corpore florem
 Inveniunt, foliis medium cingentibus albis. 510

suit caput lassum in virente gramine. Mors pressit oculos stupidos in pulchritudine domini. Tum etiam, postquam est admissus in sedes Stygias aspiciebat se in stagnis infernis. Sorores Naiades percusserunt pectora; et dederunt fratri crines detonsos. Dryades quoque percusserunt: Echo respondet sono plangentibus. Jamque adornabant rogam et tædas scissas, et feretrum: corpus nullibi erat; reperiunt florem puniceum pro corpore, foliis albis circumdantibus medium.

recepit Burm. vulgo *locus*. Aliquot vett. libri *fessum viridem submisit in herbam*.—503 Alii *mors clausit*. Cant. et tres alii *mox*. Meliores etiam, teste Heinsio, *claudit*.—505 *Stygius..aquis* unus Mor. *Stygiam..aquam* Thysii. Bonon. *speculabat pro spectabat*, pro quo *speculatur* reponit Heins. unus Med. *miratur*.—506 Berlin. *fratri imposuere*. In cod. Gron. *fronti posuere* extat, unde Burm. conj. *fonti pos.* quasi busto Narcissi.—507 Vulg. *Planxerunt Dry.* alii Codd. *Planxere Dry.* Heins. *reposuit et*.—508 *Cassasque faces* quatuor Med. et duo Cant. et unus Heins. Id Burm. explicat, quæ resectæ ab arbore succo suo carent et arida

NOTE

504 *Tum quoque*] Voluit Plato, quascumque curas aut studia a natura, affectibus, aut vitæ ratione, quilibet in hac vita contraxerit, easdem retinere etiam cum corpus exuerit. A quo non multum recedit Spiritus Sanctus, qui nostra nos sequi opera disertissime pronuntiat.

506 *Naides*] Cophisi et Liriopes vidimus antea filium fuisse Narcissum: ejus adeoque sorores fuerunt fontium et fluviorum Nymphæ.

Sectos] Usque ab Homero ad Romanos in acerbissimo luctu mos ille manavit, ut mulieres saltem crines

detonderent, atque etiam in defuncti corpus deponerent.

508 *Quassasque*] Scissas. Noctu vero quia efferebatur corpus, facibus ad funera utebantur.

Feretrum] Capulum est, seu lectus, quo mortui cadaver efferebatur.

509 *Florem*] Narcissum dicit, qui quidem evanidus est, nec ullum ex se fructum relinquit; quare et merito Diis inferis sacer. Atque ea res ineptissimos et turpissimos sui amatores ad laborem et bonam frugem deberet compellere.

FAB. VII. Liber pater, Semelæ et Jovis filius, in Acoeten.

PENTHEUS, Echionis et Agaves filius, in contemptum trahens prædicata Tiresiæ auguris, ut in adventu Liberi Thebani hedera redimiti procederent ac sacra susciperent, prohibet suos parere monitis; quod negaret ex Semele Deum proditum. Confestim itaque famulis imperat, ut in conspectum suum Liberum vinctum attraherent. At ille, ut vesanientem eluderet, versus in Acoeten, ducitur vinctus, et custodia clauditur.

COGNITA res meritam vati per Achaidas urbes
 Attulerat famam: nomenque erat auguris ingens.
 Spernit Echionides tamen hunc, ex omnibus unus
 Contemptor Superum, Pentheus: præsagaque ridet
 Verba senis; tenebrasque et cladem lucis ademtæ 515
 Objicit. Ille movens albertia tempora canis,
 Quam felix esses, si tu quoque luminis hujus
 Orbus, ait, fieres, ne Bacchia sacra videres!
 Jamque dies aderit, jamque haud procul auguror esse;
 Qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber. 520

VII. *Res vulgata fecerat famam meritam auguri Tiresiæ per urbes Græcas; et gloria vatis erat maxima. Attamen Pentheus Echionis filius maximus contemptor Deorum hunc despicit; et irridet voces prænuntias senis; et exprobrat caliginem, et damnum luminis sublatis. Ille concutiens tempora cana candidis capillis, Quam beatus esses, inquit, si tu etiam hac luce privareris, ne sacra Bacchi cerneres. Jamque dies adveniat, jamque prædico non longe abesse qua Bacchus nuperus filius Se-*

sunt.—509 Urbinas Cod. *niveum* pro *croceum*.—511 *Vati* ex scriptis; vulg. *vatis*. *Achaidas* præstantissimi Codd. alii *Achæidas*, vel *Achæides*.—512 Libri scripti *Attulerat*; vulg. *Contulerat*; unus Med. *Detulerat*: ed. Janssonii *Pertulerat*.—515 Alii *tenebras et clad.*—516 Zinzerling. in *Promuls.* t. 51. ex Mss. corrigit *tempora vittis*, quod Heins. exemplis illustrat.—518 *Bacchia* plurimi Mss. vulg. *Bacchica*.—519 Vulg. *Namque dies aderit, quam non procul*. Scripti *vetustiores, quam jam haud procul, vel quam jam procul*; et *Jamque dies*: alii, *quam haud, vel, jam haud*: Ex Heins. corr. recepit Burm. *Jamque dies aderit, jamque*

NOTÆ

511 *Vati*] Tiresiæ, scil. de quo supra.

513 *Echionides*] Pentheus est Echionis et Agaves filius, ad cujus fabulæ narrationem artificiose descendit Poëta.

Tenebrasque] Cæcitatem dicit.

520 *Novus*] Quanquam plurimi fuerunt Bacchi, non tamen eo respexisse Poëtam credideris, ut scripsit Commentator. Novum itaque clarum expono, vel simpliciter novum, nondum Deum cognitum.

Proles Semeleia] Huic Jovis et Se-

Quem nisi templorum fueris dignatus honore ;
 Mille lacer spargere locis : et sanguine sylvas
 Fœdabis, matremque tuam, matrisque sorores.
 Evenient : neque enim dignabere numen honore :
 Meque sub his tenebris nimium vidisse quereris. 525
 Talia dicentem proturbat Echione natus.
 Dicta fides sequitur ; responsaque vatis aguntur.
 Liber adest : festisque fremunt ululatibus agri :
 Turba ruunt : mixtæque viris matresque nurusque,
 Vulgusque, proceresque, ignota ad sacra feruntur. 530
 Quis furor, anguigenæ, proles Mavortia, vestras

meles huc pergat : quem nisi colueris honore templorum, dilaniatus in mille loca dis-
jicietis, et inficies sylvas cruore, et matrem tuam, et materteras. Hæc fient : neque
enim honorabis Dei potentiam ; et dolebis me nimium intuitum esse sub hac caligine.
Filius Echionis profligat talia proferentem. Fides sequitur vocem, et oracula
auguris exitum sortiuntur, aut re comprobantur. Bacchus venit ; et campi per-
sonunt festis clamoribus. Agmen cum impetu feruntur, et matres, et nurus, confusæ
cum maribus, et plebs, et primores concurrunt ad sacra inusitata. Quæ vesania,
inquit Pentheus, perculit vestros animos ; serpente orti, progenies Martia? Tan-

haud procul.—520 Heidelb. huc veniet.—524 Heins. Evenient : multi vett. Et
venient.—525 Unus Heins. sub his latebris.—529 Vulg. Turba ruit.—530 In

NOTÆ

meles filio quæcumque ab aliis Bacchis facta attributa sunt.

523 *Matrem*] Agaven, cujus sorores fuerunt Ino et Antonoë.

524 *Evenient*] Quæcumque prædico, scil.

525 *Quereris*] Quia vellet omnino Pentheus cæcum fuisse, nec Bacchum vidisse, cujus causa discriptus fuit. Adeoque acutissime adversario invadendum proponit Tiresias illum ipsum quod sibi vitio et damno objiciebat.

527 *Sequitur*] Quia eventu firmatur quæ prædixerat vates.

Aguntur] Suo ordine geruntur quæcumque dicta fuerant.

528 *Ululatibus*] De Bacchanalibus, seu Bacchi festo scelerum omnium scaturigine, incondito ejus strepitu, dissonis clamoribus, infandis stupris et nefandis cædibus non modo Patres,

Delph. et Var. Clas.

sed et ipsos Ethnicos conquestos legimus, donec etiam, Romam translata, edicto Senatus nulli non cognita furialia sacra sublata sunt.

Agri] Bacchantes nempe, fœminæ præsertim thyrsis instructæ, furibundæ, saltantes, vociferantes, in sylvas, et montes, loca avia, quocumque denique insania, stopri aut cædis furor raperet, ferebantur.

530 *Ignota*] Quippe quibus nunquam interfuerant. Sed magis ignota, quia scire non possit ullus homo quodnam in barathrum eos rapiat spiritus impurus, qui rationis lumine et fræno abjecto cæcæ et perversæ suæ naturæ sequuntur impetum.

531 *Anguigenæ*] Thebanos compellat Pentheus, quos vidimus antea ex Draconis Marti dicati dentibus, a Cadmo seminatis, ortos. Optime

Ovid.

3 U

Attonuit mentes? Pentheus ait. Ærane tantum
Ære repulsa valent? et adunco tibia cornu?

Et magicæ fraudes? ut quos non belliger ensis,

Non tuba terruerint, non strictis agmina telis;

535

Fœmineæ voces, et mota insania vino,

Obscœnique greges, et inania tympana vincant?

Vosne, senes, mirer? qui longa per æquora vecti

Hac Tyron, hac profugos posuistis sede Penates;

Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior ætas,

540

O juvenes, propiorque meæ; quos arma tenere,

Non thyrsos; galeaque tegi, non fronde decebat?

Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati:

Illiusque animos, qui multos perdidit unus,

tumne possunt æra percussa ære, et tibia cornu curvo, et incantationes sortilegæ; ut quos non gladius bellicus, non tuba, non acies expeditis missilibus moverint, ululatus fœminei, et furor excitus mero, et turba infamis, et tympana vacua superent? Hæreamne in vobis, senes, qui adducti per vastum mare statuistis Tyrum et Penates exules in his mansionibus; nunc patimini superari sine pugna? an vos, o juvenes, ætas violentior, et propior meæ, quos decorum erat tractare arma, non thyrsos, et velari galea, non frondibus? Mentem vestram subeat, quæso, quo genere sitis sati:

//////////

uno Cælest. et uno Ciofani *Vulgusque proceresque. vulg. et proceres.*—532 *Alii Attollit mentes.*—534 *Pro fraudes Cant. frondes quod et Heins. et Burm. placet. Belliger Heins. ex primo Gron. in quo pro div. lect. extat, dedit. Barb. bellifer: ceteri bellicus.*—535 *Multi ex melioribus terruerint pro vulg. terruerit.*—538 *Pro mirer Scholiastes Statii legit miseri, cum quo faciunt Med. Gron. et Exc. Calandræ.*—539 *Berolin. A Tyron. In quibusdam Hac Tyron ac; et ac et hac, vice versa. Alii etiam Tyro.*—540 *Heidelb. vos carior ætas.*—

NOTÆ

vero, quanquam infelicitè, generis eorum commemoratione, prudentes et Martios viros a turpi mollium et ebriosorum homuncionum, aut certe muliercularum, consortio studet retrahere.

532 *Ærane tantum Ære]* Tympana ærea æreis bacillis pulsata. Ceterum emphasis est in his verbis: ut strepitum edere intelligat turbam inconditam, et id tantum. Quod quidem verissimum est, modo aliquis primum rabiosæ turbæ impetum eludere sei-

verit, et ante compositis et disjectis bonas leges posuerit.

537 *Obscœnique greges]* Turpis et libidine corrupta multitudo: in qua et Satyri, Bacchi Sacerdotes, obscœnissimum genus.

539 *Tyron]* Tyro aut Sidone, antiquissimis Phœniciæ urbibus, oriundum vidimus antea Cadmum, qui cum sociis Thebas Bœoticas condidit: adeoque vere nunc Pentheus ad illos senes 'Hac Tyron,' &c. Dictum vero istud, ut illud Virgilio: 'Ilium in Ita-

Sumite serpentis. Pro fontibus ille lacuque 545
Interiit: at vos pro fama vincite vestra.
Ille dedit leto fortes: vos pellite molles,
Et patrium revocate decus. Si fata vetabant
Stare diu Thebas; utinam tormenta virique
Mœnia diruerent: ferrumque ignisque sonarent! 550
Essemus miseri sine crimine: sorsque querenda,
Non celanda foret: lacrymæque pudore carerent.
At nunc a puero Thebæ capientur inermi:
Quem neque bella juvant, nec tela, nec usus equorum;
Sed madidus myrrha crinis, mollesque coronæ, 555
Purpuraque, et pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
Assumptumque patrem, commentaque sacra fateri.
An satis Acrisio est animi, contemnere vanum
Numen, et Argolicas venienti claudere portas; 560

et induite iras illius draconis qui solus peremit multos. Ille periit pro fontibus et stagno: at vos vincite pro vestra gloria. Ille morti opposuit strenuos; vos fugate effæminat; et renovate laudem patriam. Si fata prohibebant Thebas diu manere, utinam machinæ bellicæ, et viri muros dejicerent, et ferrum et flamma streperent! Essemus infelices sine culpa, et sors esset deflenda non tegenda, et fletus essent sine dedecore. At nunc Thebæ invadentur a puero armis destituto, quem neque acies, neque arma, aut usus equorum capit, sed coma delibuta myrrha, et effæminata sarta, et purpura, et aurum implicitum versicoloribus indumentis. Quem quidem ego confestim adigam (vos tantum quiescite) agnoscere et patrem fictum et sacra per dolum excogitata. An satis est virtutis Acrisio spernere fulem Deum, et obserare valvas

//////////

543 *Qua simus Strozzæ et Leid. Qua sitis origine nati Bas.*—545 *Sec. Pal. pro fonte suo ille lacuque, quod placebat Heinsio.*—546 *Heidelb. vos at.*—547 *Pellite ex optimis scriptis; alii vincite: unus Pal. perdit.*—548 *Revocate pro div. lect. pr. Gron. et unus Pal. alii retinete. Vulg. fata vetabant. Pr. Gron. pro div. lect. negabant; unde Heins. si fata negabunt.*—550 *Conj. Heins. ignisque domarent.*—552 *Duo libri furore carerent; malebat Heins. rubore.*—555 *Vulg. Sed madidi myrrha crines. In uno Cælest. Dominic. et aliis mollisque corona.*—557 *Heidelb. vos desistite; multi assistite.*—558 *Med. et alii assumtumque: Heins. conj. adscitumque; nam absumtumque erat in Mor.*—

NOTE

liam transfer, victosque Penates?

545 *Fontibus*] Ex quibus aquam socii Cadmi haurire jussi.

549 *Tormenta*] Instrumenta sunt aut machinæ bellicæ, lapidibus, aliisque torquendis missilibus aptæ.

558 *Assumptum*] Jovem dicit, quem

falso suum patrem Bacchus jactaret, uti quidem ipse Pentheus prædicabat.

559 *Acrisio*] Fuit Acrisius Abantis Argivorum regis filius, pater Danaës, qui neque Bacchum Deum neque ejus sacra admisit.

Pentheia terrebit cum totis advena Thebis ?

Ite citi, (famulis hoc imperat) ite, ducemque

Attrahite huc vinctum. Jussis mora segnis abesto.

Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum

Corripiunt dictis : frustra que inhibere laborant. 565

Acrior admonitu est ; irritaturque retenta,

Et crescit rabies : remoraminaque ipsa nocebant.

Sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,

Lenius, et modico strepitu decurrere vidi.

At, quacumque trabes obstructaque saxa tenebant, 570

Spumeus, et fervens, et ab objice sævior ibat.

Ecce cruentati redeunt ; et, Bacchus ubi esset,

Quærenti domino, Bacchum vidisse negarunt.

Hunc, dixere, tamen comitem, famulumque sacrorum

Argolicas accedenti ; peregrinus tremefaciet Pentheum cum totis Thebis ? Propere, (hoc jubet ministros) propere, et huc per vim adducite ducem catenis constrictum : nulla mollis cunctatio differat mandata. Avus hunc coarguit verbis, hunc coarguit Athamas, et reliquum agmen suorum, et conantur frustra abstertere. Violentior est hortatu, et vesania correpta acuitur et augetur, et retardatio ipsa oberat. Sic ego adverti torrentem defluere lenius et exiguo murmure qua parte nihil impediebat ruentem. At quacumque tigna, et lapides congesti obstabant, spumeus et æstuosus ruebat fervidior ab impedimentis. Ecce sanguinolenti revertuntur, et abnuerunt se vidisse Bacchum interrogati a Domino, ubi is esset. Nihilominus,

564 *Suorum* languere videtur Burm. præfert igitur e Cant. *sequentes* ; malit tamen *frequentes*.—566 Bernegg. Cod. *a monitu*, quod valde adblanditur Burm. qui etiam exempla affert, ubi *a pro post* ponitur. Leid. et Jun. *irrit. retentu*.—567 *Remoraminaque* Med. chartac. ex optimo Cod. descriptus, pr. Bas. pr. R. aliique nonnulli : vulg. *moderaminaque* : tres *retinaculaque* : duo *hortaminaque* : unus Baron. *revocaminaque*.—569 Exc. Cant. *discurrere vidi* : unus Thuan. et Leid. *concurrere*.—570 *Obstrusaque saxa* malit Gebhardus Crepund. libro I. 16. e membranis Palatinis, quod et ab Heins. repertum est in duobus scriptis exemplaribus, et a Freinshemio ad Curtium v. I. 30. videtur approbari : tres alii codices, *objectaque saxa* ; unus Medicens, *abstrusaque* ; alius, *abstractaque* ; alius item, *obstrataque*, hoc est *obstrataque* : quo alludit unus Moreti, in quo, *obstrutaque* : primus Gronovianus, *abruptaque* : Berolin. *obduc-*

NOTÆ

561 *Advena*] Bacchum dicit.

564 *Avus*] Cadmum intellige ; namque ejus filia fuit Agave Penthei mater. Scripsitque Euripides in Bacchis neque Cadmum neque Tiresiam audire voluisse Pentheum.

Athamas] Æoli fuit filius, Cadmi gener.

567 *Nocebant*] Adeoque cautione et prudentia maxima opus ad bene consulendum.

572 *Cruentati*] Quos Bacchæ male exceperant.

574 *Hunc, dixere*] Aliter tamen Euripides in Bacchis, qui Bacchum simpliciter dicit adductum, quem hic nos-

Cepimus : et tradunt manibus post terga ligatis, 575
 Sacra Dei quondam Tyrrhena gente secutum.

FAB. VIII. IX. et X. Idem Liber Pater in Puerum.
 Tyrrheni nautæ in *naves et Delphines. Pentheus Echionis
 filius dilaceratur.

ACÆTES supradictus Liberi comes, cujus sub imagine Deus latuerat, eludens
 Penthea, indicat regi, quia ita exigeret, nomen genusque artis suæ : et
 quanta vis apparuerit in Libero, quo tempore petens Naxum in Tyrrhenos
 inciderat : ab his enim propter eximiam pulchritudinem captus pro præda,
 impositus navigio : qui ut vidit in aliam se duci regionem ; armamenta
 navis in feras ac serpentes convertit. Quo prodigio exterriti Tyrrheni, in
 pelagus se præcipitavere, ac in Delphinos et *aves se mutavere. Post
 hæc iterum custodia clauditur : quæ cum sponte Deo patuisset, ac vincla
 manibus defluxissent, montem Cithærona digreditur, ibique Agaven matrem
 ejus alienatam furore, adjuvantibus sororibus Ino et Autoñoë, impellit, ut
 sacra proterentem sua interimat manu.

ASPICIT hunc oculis Pentheus, quos ira tremendos
 Fecerat : et, quanquam pœnæ vix tempora differt,
 O periture, tuaque aliis documenta dature
 Morte, ait, ede tuum nomen, nomenque parentum, 580
 Et patriam ; morisque novi cur sacra frequentes.
 Ille metu vacuus, Nomen mihi, dixit, Acœtes :
 Patria, Mæonia est : humili de plebe parentes.

*inquunt, apprehendimus hunc comitem et ministrum sacrorum natione Tyrrhenum
 secutum olim sacra Dei : et illum offerunt manibus revinctis a tergo.*

VIII. Pentheus illum intuetur oculis, quos furor horrendos reddiderat ; et quam-
 vis ægre dimittit momenta supplicii, O, inquit, moriture, et exhibiture aliis monu-
 menta tua morte, dic tuum nomen, et nomen parentum, et patriam, et quamobrem
 colas sacra nuperorum rituum. Ille timore exanimis, Nomen, inquit, Acœtes ; pa-

taque. Alii saxa jacebant ; quidam ruebant.—575 In quibusdam vett. terga re-
 vinctis.—577 Bernegg. pro div. lect. *tremendos* habet pro *trementes*.—581 Unus
 Bas. *Et patriæ*. Urbinas, *morisque tui*. Berolin. *sacra frequentas*.—582 Alii
 dixit, *Acestes*.—583 Berolin. et Heidelb. *Mæonia patria est*. Ille etiam *de gente*.

NOTÆ

ter sub Acœtis imagine fingit laten-
 tem.

576 *Tyrrhena*] Etruscum aut Thus-
 cum dicit fuisse hunc Acœten. No-
 tissima est autem Etruria Italiæ re-

gio, a qua Etruscum seu Tyrrhenum
 mare nomen habuit.

583 *Mæonia*] Quia, scilicet, ex Mæ-
 onia seu Lydia prodierant coloni, qui
 Etruriam tenuerunt : unde et Mæ-

Non mihi, quæ duri colerent, pater, arva juvenci,
 Lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit. 585
 Pauper et ipse fuit : linoque solebat et hamo
 Decipere, et calamo salientes ducere pisces.
 Ars illi sua census erat. Cum traderet artem ;
 Accipe, quas habeo, studii successor et hæres,
 Dixit, opes : moriensque mihi nihil ille reliquit, 590
 Præter aquas. Unum hoc possum appellare paternum.
 Mox ego, ne scopulis hærerem semper in îsdem,
 Addidici regimen, dextra moderante, carinæ
 Flectere : et Oleniæ sidus pluviale capellæ,
 Taygetenque, Hyadasque oculis Arctonque notavi, 595
 Ventorumque domos, et portus puppibus aptos.

tria est Mæonia ; parentes de plebe infima. Mihi non reliquit campos quos fortes juvenci subigerent, vel greges lanigeros, neque ulla armenta. Ipse etiam fuit pauper, et consueverat fallere pisces filo et hamis, et extrahere saltantes virga. Sua ars erat illi reditus. Cum me doceret artem suam, sume, ait, divitias, quas consecutus sum, successor et hæres artis meæ ; et moriens ille nihil mihi reliquit præter aquas : possum vocare hoc solum patrum. Ego deinde, ne semper manerem affixus iisdem petris, doctus sum moderari clævum navis, dextra ministrante : et observari oculis sidus pluviale capræ Oleniæ, et Taygetæ, et Hyadas, et Ursam, et sedes ventorum, et portus idoneos navibus. Forte cum cursus mihi esset Delon, appello ad

—585 Unus Bonon. *Lanigerasve greges.* In Bas. etiam *armentaque nulla* : in Gron. *non ille armenta.*—586 Berolin. et Heidelb. *solebat et hamis* ; et sic vulgo scribitur.—589 Sixii Cod. *quas habea* ; unde Heins. conj. *habeas.*—590 R. *moriensque aliud nil ille reliquit* : Pal. sec. *moriens mihi nullas ille reliquit.* Heins. conj. *Dixit opes moriens : nullasque mihi ille reliquit* ; vel *relinquit*, ut in Lovan. 593 Thysii, et Arg. *Adverti regimen.*—595 Heidelb. *Hyadas*, omissa copula.—

NOTE

onios populos habet Silius in Thuscia.

594 *Oleniæ*] Amaltheam dicit, Jovis nutricem, Oleniam ab Oleno Bæoticiæ urbe, ubi nutrita, sic appellatam ; vel ab eo quod in Aurigæ ulnas, *ὠλένας*, cælo recepta sit. Ortu vero et casu pluvias inducere voluerunt.

595 *Taygeten*] Quæ una est ex Pleiadibus, Atlantis filiabus, in cælum translatis : de quibus antea.

Hyadas] Stellæ sunt septem in capite Tauri a pluendo Græcis, Latinis *suculæ* dictæ, quod luto tanquam

sues gaudere videantur. Nutrices volunt fuisse Bacchi, Dodonides nomine, quas Jupiter in cælum transtulerit. Alii aliter.

Arcton] Ursam, quam præsertim nautas, cursus suos dirigendi causa, observare diximus.

596 *Domos*] Mundi dicit quatuor partes, Orientem, Occidentem, Meridiem, et Septemtrionem, unde flant quatuor quos vocant ventos cardinales.

Forte petens Delon, Diæ telluris ad oras
 Applicor, et dextris adducor littora remis :
 Doque leves saltus : udæque innitor arenæ.
 Nox ubi consumpta est ; Aurora rubescere primum 600
 Cœperat : exsurgo, laticesque inferre recentes
 Admoneo ; monstroque viam, quæ ducat ad undas.
 Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
 Prospicio : comitesque voco, repetoque carinam.
 Adsumus en, inquit sociorum primus Opheltes : 605
 Utque putat, prædam deserto nactus in agro,
 Virginea puerum ducit per littora forma.
 Ille, mero somnoque gravis, titubare videtur ;
 Vixque sequi. Specto cultum, faciemque, gradumque :
 Nil ibi, quod posset credi mortale, videbam. 610
 Et sensi, et dixi sociis, Quod numen in isto
 Corpore sit dubito : sed corpore numen in isto est.
 Quisque es, o faveas, nostrisque laboribus adsis.

littus Diæ insulæ, et promoveor in arenam dextris remis, et leviter exsilio, et me dedo in terram humidam. Postquam tenebræ sunt discussæ, Aurora cœperat primum rubere: excitor, et hortor apportare novas aquas, et ostendo iter, quod ducat ad eas. Ipse speculor ab excelso colle quid ventus mihi polliceatur; et arcesso socios, et denuo conscendo navem. Ecce, adsumus, ait primus comitum Opheltes; et sicuti arbitratur nactus prædam in campo vacuo, trahit per littora juvenem specie virginea. Ille tardus somno et vino videtur vacillare, et vix sequi. Aspicio ornatum, et vultum, et incessum: Nihil in eo inveniebam quod posset credi morti obnoxium. Et adverti, et indicavi comitibus, Nescio quæ Deorum potestas sit in isto corpore; sed potestas Deorum est in isto corpore. Quisquis es, o propitius sis, et nostros labores adjuves: ignosce etiam istis.

597 Alii *Chiæ* pro *Diæ*.—598 *Adducor* ex suis Mss. Ciofanus, et probat Gruterus, et plurimi Heins. alii *et ducor*: Gron. habet *advertor*; Heidelb. *adduco*.—599 Fr. *sudæque immittor arena*. Plurimi etiam *immittor*, quod et Edd. exhibent.—601 Gebhard. Crepund. II. 5. ex Ms. Pal. *Cæperat, insurgo*. Leid. unus *laticesque inferre*; Lovan. *afferre*.—602 Alii *ducit in undas*.—603 Berolin. *depromit ab alto*.—607 Unus Med. et Arg. *Virginæ...formæ*.—609 Nonnulli *specto vultum*.—610 Berolin. *credi posset*.—611 Barb. *Ut sensi dixi*; unde Heins.

NOTÆ

597 *Delon*] Ægæi insulam, Apolini sacram, e regione Atticæ.

Diæ] Eadem est quæ Naxus, Bacco sacra insula, juxta Delon ad meridiem.

598 *Dextris*] Ad dextram partem navem inflectentibus: fuit nempe *Dia* insula, seu Naxus, Delon eunti ad dextram.

601 *Laticesque*] Aquam.

His quoque des veniam. Pro nobis mitte precari,
 Dictys ait: quo non alius conscendere summas 615
 Ocyor antennas, prensoque rudente relabi.
 Hoc Libys, hoc flavus, proræ tutela, Melanthus,
 Hoc probat Alcimedon: et, qui requiemque modumque
 Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus:
 Hoc omnes alii: prædæ tam cæca cupido est. 620
 Non tamen hanc sacro violari pondere pinum
 Perpetiar, dixi: pars hic mihi maxima juris.
 Inque aditu obsisto. Furit audacissimus omni
 De numero Lycabas: qui Thusca pulsus ab urbe
 Exilium, dira pœnam pro cæde, luebat. 625
 Is mihi, dum resto, juvenili guttura pugno
 Rupit: et excussum misisset in æquora; si non
 Hæsissem, quamvis amens, in fune retentus.
 Impia turba probant factum. Tum denique Bacchus,
 (Bacchus enim fuerat) veluti ciamore solutus 630

Desine orare pro nobis, inquit Dictys, quo non alius velocior scandere supremas antennas, et descendere fune correpto. Libys hoc laudat, flavus Melanthus proræta hoc probat, itemque Alcimedon, et Epopeus portisculus, qui incendens animos, verbis dabat remigibus requiem et modum. Ceteri idem faciunt: tam cæcum est desiderium prædæ. Non tamen, dixi, sinam violari hanc navem sacro onere: hic mihi pars maxima juris: et contra nitor in ingressu. Lycabas omnium violentissimus, qui ejectus ab urbe Thusca pendeat pœnas, pro crudeli nece, exilium, rabiem exercebat. Is, dum repugno, fregit mihi collum forti pugno; et me proturbatum eiecisset in mare, nisi utut exanimis adhæsissem retentus in rudente. Perfidum agmen laudat acta. Tum denique Bacchus, is enim erat, tanquam

conj. *Ut sensi, ut dixi.*—614 In uno Ciofani siste precari.—615 Alii Proctis ait; pro Protis, vel Prothis.—616 Pressoque fere omnes scripti: Heins. conj. tensoque.—617 Plurimii scripti tutela Melampus.—619 Berolin. hortator Enipheus.—621 Leid. et quatuor alii corpore pinum.—625 Voss. Med. et sex alii Exilii: Viviani Codd. Exilio.—626 Burm. pro resto vult persto.—625 Pro Rupit, Sixii et unus Leid. Fregit. Heinsius maluerat, raptat. rumpit Med.—629 Alii turba

NOTE

615 *Dictys*] Nomen est unius ex Acœtis sociis, quem alii malunt Prothin dictum. Viginti autem hic noster, Hyginus tantum duodecim memorat.

618 *Qui requiemque*] Portisculum dicit, *le Comite*.

621 *Violari*] Adeoque socios deinceps Bacchum in navem tollere prohibebit. ‘Inque aditu obsisto,’ inquit.

622 *Pars hic*] Navis bona pars ad illum pertinebat; atque adeo gubernator erat, ut scripsit Homerus.

Sit sopor, aque mero redeant in pectora sensus,
 Quid facitis? quis clamor? ait: qua, dicite, nautæ,
 Huc ope perveni? quo me deferre paratis?
 Pone metum, Proreus, et quos contingere portus
 Ede velis, dixit; terra sistere petita. 635
 Naxon, ait Liber, cursus advertite vestros.
 Illa mihi domus est; vobis erit hospita tellus.
 Per mare fallaces, perque omnia numina jurant
 Sic fore: meque jubent pictæ dare vela carinæ.
 Dextera Naxos erat. Dextra mihi lintea danti, 640
 Quid facis, o demens? quis te furor, inquit, Acœte,
 Pro se quisque, tenet? lævam pete. Maxima nutu
 Pars mihi significat; pars, quid velit, aure susurrat.
 Obstupui: Capiatque alius moderamina, dixi:
 Meque ministerio scelerisque artisque removi. 645
 Increpor a cunctis; totumque immurmurat agmen.

somnus sit excussus clamore, et sensus redeant in pectus ex vino, Quid agitis? inquit; quis fremitus? quo auxilio huc perveni? dicite, nautæ, quo me vultis vehere? Omitte timorem, inquit ille qui proræ præerat, et dic quos portus cupias intrare: ducris in terram optatam. Dirigite, inquit Bacchus, cursus vestros Naxon. Illæ sunt meæ sedes, terra erit vobis amica. Mendaces jurant per æquor, et per omnes Deos sic futurum, et imperant me pandere carbasa pictæ navis. Naxos erat dextera: cum ego dextera vela expedirem, Quid agis, insane? quæ vesania te obsidet, Acœte? exclamant pro se singuli: verte ad sinistram. Pars maxima mihi indicat signo quid cupiat, pars in aurem obmurmurat. Hæsi, et, inquam, Alius regat: et me subduxi servitio flagitii et doli. Arguor ab omnibus, et tota turba oggan-

probat.—631 Vulg. atque mero. Gruterus emendabat, *æque mero redeant in pristina sensus.*—633 Pro *perveni*, unus Heins. *deveni*, quod Burm. eleganter dictum videtur, quia proprie de iis, qui in mala incidunt. Berolin. *me differre.*—634 Alii *Proteus* pro *Proreus*.—640 In nonnullis *Dextra Naxos erat.*—641 In vet. inquit *Opheltis*: in aliis *Acete*, vel *Aceste*, vel *Acetes*: unus Pal. *Acetæ*; unde Heins. *Acæta.*—642 Unus Mor. et Sixii Cod. *tenet*; alii *timet*. Pro se redundare putat Burm. unde locum ita refingit; *quis te furor, inquit Opheltis, Persequiturve timor.* Pro *nutu* unus Leid. *limo*, quod non a librario profectum putat Burm. ut subintelligatur *oculo.*—644 Lovan. *capiasque aliquis*: Be-

NOTE

631 *Sopor*] Ebrietas, quam ille simulaverat.

634 *Proreus*] Ille est qui proræ præest.

642 *Pro se quisque*] Cavebat, intel-

lige, ne Naxon veherentur.

644 *Obstupui*] Quia, nempe, perfidos videbat aliud polliceri, aliud præstare, atque adeo cum illis volebat facere.

E quibus Æthalion, Te scilicet omnis in uno
 Nostra salus posita est? ait. Et subit ipse: meumque
 Explet opus: Naxoque petit diversa relicta.

Tum Deus illudens, tanquam modo denique fraudem 650
 Senserit, e puppi pontum prospectat adunca.

Et flenti similis, Non hæc mihi littora, nautæ,
 Promisistis, ait: non hæc mihi terra rogata est.

Quo merui pœnam facto? quæ gloria vestra est;

Si puerum juvenes, si multi fallitis unum? 655

Jamdudum flebam. Lacrymas manus impia nostras

Ridet: et impellit properantibus æquora remis.

Per tibi nunc ipsum (nec enim præsentior illo

Est Deus) adjuro, tam me tibi vera referre,

Quam veri majora fide. Stetit æquore puppis 660

Haud aliter, quam si siccum navale teperet.

Illi admirantes remorum in verbere perstant:

Velaque deducunt; geminaque ope currere tentant.

Impediunt hederæ remos, nexuque recurvo

nit: e quibus Æthalion, Nimirum, inquit, omnis nostra salus a te solo pendet? et ipse succedit; et officio meo fungitur; et in partem diversam abit, Naxo omissa. Tum Deus imponens, sicuti nunc denique dolum cognoverit, prospicit mare e puppi curva; et similis lacrymanti, Non, inquit, nautæ, polliciti estis mihi hæc littora; hæc terra non est exoptata a me. Qua re dignus sum mulcta? quænam est laus vestra, si adulti decipitis puerum, si multi unum? Jamdudum lacrymabar. Turba scelestæ irridet meos fletus; et pulsat aquas remis festinantibus. Nunc tibi juro per ipsum (neque vero est Deus illo præsentior) me tibi tam certa narrare, quam majora fide veri. Non aliter repressa est navis in mari, quam si esset in sicco navali. Illi stupentes pergunt insistere remis, et expandunt carbasa, et nituntur currere duplici auxilio. Hederæ implicant remos, et diffunduntur nodis aduncis, et

.....

rolin. etiam aliquis.—645 Berolin. *sceleris artisque*.—647 Vetustiores Æthalion: Hygino *Ethalides*.—651 Schepperus ita emendat: *Senserat, e puppi portum prosp.*—660 *Quam vera olim volebat* Heins.—662 Gebhard. *Crepund. II. 2. ex Ms. Pal. verbere restant.*—663 Med. unus, et *Mediol. currere certant.*—

NOTE

647 *Scilicet*] Increpantis est et irridentis.

656 *Flebam*] Nimius est Poëta, nisi forte major est fabulosis hominibus humanitas quam inter veros reperitur.

660 *Quam veri majora fide*] Sunt snpple, aut videntur.

661 *Navale*] Navalia dicuntur loca in quibus stant, aut construuntur naves.

663 *Gemina*] Remorum, scil. et venti.

664 *Nexuque*] Optime profecto hederæ Baccho dicatæ naturam expressit his verbis.

- Serpunt ; et gravidis distringunt vela corymbis. 665
 Ipse, racemiferis frontem circumdatus uvis,
 Pampineis agitât velatam frondibus hastam.
 Quem circa tigres, simulacraque inania lyncum,
 Pictarumque jacent fera corpora pantherarum.
 Exsiluere viri ; sive hoc insania fecit, 670
 Sive timor : primusque Medon nigrescere pinnis
 Corpore depresso, et spinæ curvamina flecti
 Incipit. Huic Lycabas, In quæ miracula, dixit,
 Verteris ? et lati rictus, et panda loquenti
 Naris erat, squamamque cutis durata trahebat. 675
 At Libys, obstantes dum vult obvertere remos,
 In spatium resilire manus breve vidit ; et illas
 Jam non esse manus ; jam pinnas posse vocari.
 Alter ad intortos cupiens dare brachia funes,
 Brachia non habuit ; truncoque repandus in undas 680

contrahunt lintea ponderosis corymbis. Ipse redimitam habens frontem uvis racemiferis hastam quatit obductam frondibus pampineis : circa quem tigres, et vacæ imagines lyncum, et maculatarum pantherarum ferocia corpora sternuntur. Viri emicuerunt, seu hoc præstitit vesania, seu pavor ; et Medon capit prior nigrescere pinnis corpore submisso, et flexus spinæ curvari : ad quem Lycabas, In quæ monstra mutaris ? dixit : et os vastum, et patulæ erant nares loquentis, et cutis rigens inducitur squamas. At dum Libys tentat convertere remos obstantes, advertit manus reflecti in exiguum spatium, et jam non esse manus, jam posse dici pinnas. Alius nitens inferre lacertos ad funes implicitos non habuit lacertos, et curvatus exsiliit in

665 *Distringunt* pr. R. et multi alii : unus Mor. *constringunt* ; Jun. *stringuntur*.—
 666 Pro *uvis* Schol. Statii ad Theb. iv. 656. *umbris*, quod valde adblanditur
 Burm. quia frons eleganter dicitur *umbrari*, σκιαζεσθαι, frondibus.—668 Pro
inania, Gron. et Arg. *immania*, quod ex Mss. probant Bersm. et Giphan.
 Heins. malebat *simulacraque inania*, *lynces* per appositionem.—671 Menagius
nigr. pennis ; ceteri *nigr. capit*.—672 Variant Mss. duo V. alter Ma. Ursini
 et Briant. *Corpore depresso* : in quibusdam *Corporeque presso* ; in aliis *Corpore*
 et *presso*, vel *Corpore et expresso* : multi *Corpore sed presso* : duo *Corpore et im-*
presso : Med. *Corpore deprenso* : in Berolin. *Corpore suppresso spinæ*. *Curvamine*
flecti etiam in Edd. legitur.—674 Pro *panda*, unus *sina*, quod Burm. putat

NOTÆ

- 665 *Distringunt*] Impediunt et col-
 ligunt.
Corymbis] Eo nomine appellantur
 uvæ quas fert hedera.
 667 *Pampineis*] Thyrsum quatit.
 668 *Tigres*] Sunt istæ omnes feræ
 Baccho sacræ, quibus ebriosorum ho-
 minum sæpissime ingenium simile.
 672 *Curvamina flecti*] Græcismus
 est, qualem supra vidimus : ‘ partes
 quascumque sedendo flectimur.’
 674 *Panda*] Recurva, qualis est
 Delphini.
 680 *Trunco*] Quia brachiis mutilatum.

Corpore desiluit. Falcata novissima cauda est,
 Qualia dividuæ sinuantur cornua Lunæ.
 Undique dant saltus : multaque aspergine rorant :
 Emerguntque iterum : redeuntque sub æquora rursus :
 Inque chori ludunt speciem : lascivaque jactant 685
 Corpora ; et acceptum patulis mare naribus efflant.
 De modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)
 Restabam solus. Pavidum, gelidumque trementi
 Corpore, vixque meum firmat Deus, Excute, dicens,
 Corde metum, Diamque tene. Delatus in illam, 690
 Accensis aris, Baccheia sacra frequento.
 Præbuimus longis Pentheus ambagibus aures,
 Inquit : ut ira mora vires absumere posset.
 Præcipitem famuli rapite hunc : cruciataque diris
 Corpora tormentis Stygiæ demittite nocti. 695
 Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acœtes
 Clauditur in tectis : et dum crudelia jussæ

aquas corpore mutilato : ultima cauda est in modum falcis figurata : quomodo cornua Luna dimidiæ curvantur. Undiquaque prosiliunt, et multo rore aspergunt. Erumpunt iterum, et sese rursus immergunt aquis ; et ludunt in modum chori, et concutiunt luxuriantia corpora, et emittunt aquam haustam patentibus naribus. Solus supereram de modo viginti, nam illa navis tot habebat. Deus erigit me tremefactum, et torpentem corpore tremente, et vix meum, dicens, Ejice metum animo, et Naxum sequere. Illic appulsus cerebro Orgia aris incensis. Commodavimus, inquit Pentheus, aures prolixis verborum anfractibus ; ut ira posset exhaurire suas vires cunctatione. Lictores tollite hinc sublinem ocyus ; et deturbate corpora torta horrendis cruciatibus ad tenebras infernas. Continuo Acœtes Tyrrhenus abreptus coërcetur firmis carceribus ; et dum sæva instrumenta constitutæ mortis, et ferrum et

pro sima poni.—679 Lovan. ad intentos.—681 In Berolin. est omittitur.—682 Alii Qualia dimidiæ.—688 Berolin. pavidus gelidusque.—689 Pro meum quidam ponunt animum : alii veteres metum.—690 Alii Chiamque vel Chiumque tene.—691 Olim ed. Accessi sacris. Duo veteres cum Berolin. accedo. Sed Heins. ex primo Pal. Cant. et quinque aliis, accensis. Malit tamen, Accensusque Deo, aut Adscitusque sacris. Mss. Bersm. Accessi terris.—693 Berolin. vires consumere.—694 Alii cruciataque duris ; et—695 demittite morti.—698 Vulg.

NOTÆ

683 *Multaque*] Delphinatorum describit naturam, qui ludere, sese in gyrum versare, aquam etiam solent non agitare modo, sed longe emittere.

689 *Meum*] Mei compotem.

690 *Tene*] Illuc cursum tuum dirige.

693 *Absumere*] Ut ne videatur iratus Pentheus hunc Acœtem damnare.

695 *Stygiæ nocti*] Id est, morti :

Instrumenta necis, ferrumque ignisque parantur ;
 Sponte sua patuisse fores, lapsasque lacertis
 Sponte sua, fama est, nullo solvente, catenas. 700
 Perstat Echionides : nec jam jubet ire, sed ipse
 Vadit, ubi, electus facienda ad sacra, Cithæron
 Cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
 Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro
 Signa dedit tubicen, pugnæque assumit amorem : 705
 Penthea sic ictus longis ululatibus æther
 Movit : et audito clangore recanduit ira.
 Monte fere medio est, cingentibus ultima sylvis,
 Purus ab arboribus, spectabilis undique campus.
 Hic oculis illum cernentem sacra profanis 710
 Prima videt, prima est insano concita motu,
 Prima suum misso violavit Penthea thyrso
 Mater : Io, geminæ, clamavit, adeste sorores.
 Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,

flammæ adornantur, rumor invaluit portas ultro apertas esse, et ultro vincula soluta esse brachiis, nullo expediente. Pentheus obfirmat animum ; neque nunc imperat ire, sed ipse it ubi Citharon delectus ad sacra peragenda fremebat cantibus et elata voce bacchantum. Quemadmodum generosus equus fremit, cum bellicus tubicen fecit indicium ære personante, et ducitur amore certaminis ; sic æther concussus repetitis clamoribus perculit Pentheum ; et furor novatus est auditis ululatibus. Planities est undique aperta fere in monte medio, vacua arboribus, quæ circumdant extremas partes montis. Hic mater prima cernit illum spectantem sacra oculis profanis, prima est impulsus furore insano, prima appetiit suum Pentheum thyrso jaculato : Io vociferata est, accurrite ambæ sorores. Ille aper vastissimus qui vagatur in nos-

ignesque parantur.—702 Plerique vett. ubi festus : Bernegg. et duo alii natus ; ut lib. II. 223. 'natusque ad sacra Cithæron.' Duo Erfurtani flexus ; Gron. latus.—707 Clangore pr. Pal. et Bernegg. alii clamore.—708 Berol. fere in medio.—711 Sec. V. et quinque alii motu ; alii cursu.—713 Pro io geminæ Medic. Ogeone cum glossa, a loco dictæ. Hinc Burm. conj. quod et Heins. in mentem venerat, Et Ogygiæ, i. e. Thebanæ ; Thebæ enim Ogygiæ dictæ.—714 Unus Heins. Ille aper in nostris qui maximus errat in agris ; unde ipse conj.

NOTÆ

Styx enim inferorum palus.

701 *Perstat*] Obstinate Bacchum ejusque sacra contemnit.

702 *Cithæron*] Mons Bœotia, Bacchi sacris inclutus.

706 *Ululatibus*] Bacchantum, scilicet. Quæ res profecto cordati viri

iram maxime movere possit : tametsi tunc maxime prudentia magis opus sit.

708 *Ultima*] Extremas montis partes.

713 *Geminæ*] Ino et Autoñoë.

714 *Aper*] Pentheum aprum esse

Ille mihi feriendus aper. Ruit omnis in unum 715
 Turba furens. Cunctæ coëunt, cunctæque sequuntur
 Jam trepidum, jam verba minus violenta loquentem,
 Jam se damnantem, jam se peccasse fatentem.
 Saucius ille tamen, Fer opem, matertera, dixit,
 Autonoë: moveant animos Actæonis umbræ. 720
 Illa quid Actæon nescit; dextramque precanti
 Abstulit: Inoo lacerata est altera raptu.
 Non habet infelix quæ matri brachia tendat:
 Trunca sed ostendens disjectis corpora membris;
 Aspice, mater, ait. Visis ululavit Agave; 725
 Collaque jactavit, movitque per aëra crinem:
 Avulsumque caput digitis complexa cruentis
 Clamat, Io comites, opus hæc victoria nostrum est.
 Non citius frondes autumnno frigore tactas,

tris campis, ille aper est mihi mactandus. Totum agmen rabiosum irruit in unum: omnes concurrunt, et omnes sequuntur nunc paventem, nunc proferentem voces minus feroces; nunc se coarguentem, nunc se male fecisse confitentem. Ille tamen vulneratus, Veni, inquit, in auxilium, matertera Autonoë: umbræ Actæonis flectant corda. Illa ignorat quid sit Actæon, et abripuit dextram oranti: altera est avulsa raptu Inoo. Miser non habet lacertos quos porrigat matri; sed exhibens corpus mutilatum, artubus discerptis, Vide, mater, inquit. Agave ululavit visis; et excussit collum, et jactavit comam per aërem, et tenens caput abstractum digitis sanguinolentis, Io comites, exclamat, hæc victoria est opus nostrum. Ventus non citius de-

.....

Ille aper, en, nostr. &c.—716 Cunctæque dedit Heins. ex altero Pat. malit tamen rabidæque. Schepper. fremituque. Vulgo, trepidumque.—721 Quid Gron. Lov. et Cant. quis Edd. veteres. N. et unus Heins. precanti; alii precantis: Heins. etiam conj. dextramque precantem.—722 Berolin. altera captu.—722 Post hunc versum Urbin. Langerm. et unus Med. tum Edd. quædam inserunt illum, Ille etiam vellet cum brachia tendere matri, qui huc transcriptus videtur ex I. 635. Sed nunc quidem imperf. vellet minime convenit rōis habet et tendat. Et verba Non habet, &c. referuntur ad antecedentia dextram precanti.—724 Pro disjectis, Heins. mallet direptis vel discerptis. Nonnulli habent dejectis. Jun. corpora; alii vulnera.—728 Vulg. hoc vict. nostra est.—729 Alii frondes autumnæ.

NOTÆ

credit mater Bacchi plena: quo errore quid vinum possit, quantaque sit virtus temperantia intelligitur.

720 *Moveant*] Ad misericordiam tuum animum flectant. Fuit vero Autonoë Actæonis mater, quam filii non

absimilis casus, nisi vinum omnem rationem et memoriam sustulisset, mitiorem præstitisset.

722 *Inoo*] Manum itaque alteram Autonoë, alteram Ino abstulit.

729 *Autumno*] Pro Autumnali.

Jamque male hærentes alta rapit arbore ventus, 730
 Quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
 Talibus exemplis monitæ nova sacra frequentant,
 Thuraque dant, sanctasque colunt Ismenides aras.

ripit arbore excelsa folia usta frigore per Autumnos, et tunc leviter affixa, quam artus viri sunt dilaniati manibus impiis. Thebanæ doctæ ejusmodi exemplis celebrant nova sacra, et thura præbent, et venerantur sacra altaria.

//////////

Mss. Bersm. *frigore raptas*.—732 Pro *monitæ* nonnulli *matres* vel *mites*: at Heinsio placet *motæ*, quod in uno Mor. et Norico extabat. Burm. conj. *Talibus extemplo motæ*.

NOTÆ

733 *Ismenides*] Thebanæ mulieres, ab Ismeno Bœotiaë fluvio sic dictæ.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER IV.

FAB. I. II. III. Dercetis Nini Regis filia in Piscem. Semiramis Dercetis filia in Columbam. Nais in Piscem.

THEBIS cum Tiresias Everi filius diem festum sacrorum Liberi patris edixisset, Alcithoë Minei filia ejusdem civitatis in eodem permansit iudicio quo Pentheus: cum sororibus suis, quæ lanæ potius operandæ studio, quam sacrorum, adesse volunt. Itaque rogata, ut inter opus lanificii referret fabulas, quibus oblectarent assuetum laborem, dubitat, an de Babylonia Derceti dicat, quæ in piscem conversa sit; an de ejus filia, quæ cessit in columbam; an de Naide Nympha, quæ similiter cessit in piscem: an etiam de ea arbore, cujus poma albi coloris in sanguineum cesserunt: de qua, quoniam trita non erat, his incipit.

AT non Alcithoë Minyeias orgia censet
Accipienda Dei: sed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat esse Jovis: sociasque sorores

1. *At Alcithoë Minyeias non opinatur orgia Dei esse admittenda; sed insana profitetur adhuc Bacchum non esse filium Jovis; et habet sorores participes impie-*

//////////

1 Alii *Minyoias*: emendabant Scalig. et Heins. *Minycias*.—5 Alii *Immunes-*

NOTÆ

1 *Alcithoë*] Minyæ fuit filia: de nomine Dionysia, itemque Bacchalia dicta.
qua vide, si placet, doctissimam claris. Heinsii notam. 3 *Sorores*] Leneconoën solam nomine distinguit Ovidius: Antoninus
Orgia] Bacchi sacra fuerunt, alio

Impietatis habet. Festum celebrare sacerdos,
 Immunes operum dominas, famulasque suorum, 5
 Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
 Serta coma, manibus frondentes sumere thyrsos,
 Jusserat: et sævam læsi fore numinis iram
 Vaticinatus erat. Parent matresque nurusque;
 Telasque, calathosque, infectaque pensa reponunt: 10
 Thuraque dant: Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyæ-
 umque,
 Ignigenamque, satumque iterum, solumque bimatrem.
 Additur his Nyseus, indetonsusque Thyoneus,
 Et cum Lenæo genialis consitor uvæ,
 Nycteliusque, Eleleusque parens, et Iacchus, et Evan: 15

tatis. Sacerdos monuerat frequentare festum, et dominas et ancillas vacantes a suis operibus velari pectora pellibus, solvere vittas crinales, impedire capillos coronis, et manus thyrsis frondosis; et prædixerat ardorem Dei spreto fore violentum. Et matres, et nurus obtemperant, et omittunt telas, et qualos, et pensa inexpleta; et immittunt thura; et citant Bacchum, et Bromium, et Lyæum et Ignigenam, iterumque genitum, et solum bimatrem. Adjicitur his Nyseus, et Thyoneus indetonsus, et cum Lenæo genialis inventor uvæ, et Nyctelius, et pater Eleleus, et Iac-

que. Berolin. etiam famulas dominasque.—7 Meliores, teste Heins. coma; alii comis.—8 Gruterus aut sævam.—10 Ma. Telasque calath. alii Tekasque et calath. Vivianus legit infestaque, et explicat, non festa. Atque ita unus Gron. a manu

NOTÆ

tres omnino facit, Leucippam, Ar-
 sippam, quam alii Aristippen, alii
 Arsinoën vocant, et Alcithoën.

6 *Pectora pelle*] Totum describit
 Bacchantium fœminarum habitum.

7 *Serta*] Ex pampinis.

11 *Bacchumque*] Omnibus nomini-
 bus Deos religiose appellare solebant,
 eorumque acta recensere; quod illis
 gratissimum arbitrabantur.

Bromium] Id est, *frementem*: ἀπὸ
 τοῦ βρέμειν.

Lyæum] Ἀπὸ τοῦ λύειν, a solvendo,
 quod vinum curas solvat: unde etiam
 Latinis *Liber pater*.

12 *Ignigenam*] Quia fulminis ictu
 editus, ut vidimus antea.

Iterum] Quia Jovis femori inclusus,
Delph. et Var. Clas. Ovid.

quod illi alterius matris loco fuit,
 unde et 'bimater.'

13 *Nyseus*] A Nysa nutrice, vel
 Nysa monte, apud quem educatus,
 vel Nysa Indiæ urbe quam Bacchus
 ædificavit.

Indetonsus] Quippe Apollinem et
 Bacchum eundem esse, semper juve-
 nem nonnulli voluerunt.

Thyoneus] A matre Semele, quæ
 etiam *Thyone* dicta.

14 *Lenæo*] A torcularis lacu, qui
 ληνὸς Græcis dicitur.

Genialis] Genio et voluptati max-
 ime accommodatæ.

15 *Nyctelius*] A nocturnis festis.

Eleleusque] A clamore Orgia cele-
 brantium, et hortantis voce ἐλελεῦ,

Et quæ præterea per Graias plurima gentes
 Nomina, Liber, habes. Tibi enim inconsumta juventas.
 Tu puer æternus, tu formosissimus alto
 Conspiceris cœlo: tibi, cum sine cornibus astas,
 Virgineum caput est: Oriens tibi victus, ad usque 20
 Decolor extremo qua tingitur India Gange.
 Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
 Sacrilegos mactas: Tyrrhenaque mittis in æquor
 Corpora. Tu bijugum pictis insignia frænis

chus, et Evan, et insuper nomina plurima, quæ consecutus es inter nationes Græcas, o Liber. Tibi enim integra Juventus: tu puer æternus, tu es pulcherrimus in excelso cœlo: tibi est caput puellæ, cum te offers sine cornibus. Oriens a te superatus, usque ad Indiam, quæ fusca circumdatur ultimo Gange. Tu, venerande, male perdis Pentheum et Lycurgum bipenniferum impios; et deturbas in mare corpora Thusca.

prima.—17 *Juventas* unus Bas. unus Heins. cum Spirensi, Voss. uno, et exc. I. alii *juventus*; vel *juventa est*.—20 R. *aspiceris cœlo*; Gron. *Prospiceris*. In plurimis Codd. *tibi cum confinibus astris*. Pro *astas* etiam in Lov. *extas*.—21 Alii *qua cingitur*.—22 Pr. Med. et Grævianus, *Penthea, qui*; unde Heins.

NOTÆ

bello giganteo usurpata, qua in hymnis, Pæanibus, itemque hortationibus bellicis utebantur.

Iacchus] A clamoribus et vociferatione.

Evan] Vox fuit bacchantium, qua ipse Bacchus intelligitur.

17 *Juventas*] Quæ Hebe est, juventutis Dea; quam pro ipsa juventute ponunt Poëtæ, Baccho et Soli perpetua.

18 *Formosissimus alto*] Satis patet, per Bacchum Poëtam Solem in cœlo intelligere.

19 *Cornibus*] Baccho attributa cornua, vel a poculis quæ primis temporibus cornua erant; vel a bobus, quos aratro jungere Bacchus apud Ægyptios docuit; vel a galea capitis arietini forma, qualem et Turno tribuit Virgilius; vel ab ebriorum hominum poëtis decantata protervitate.

20 *Oriens*] Primus creditus Indiam cædibus vexasse Bacchus et victoriis peragrasse, ubi columnas statuit, sicuti Hercules in Hispania.

21 *Decolor*] Quia fusco sunt colore Indi.

Gange] Fluvius est Indiæ maximus, citeriorem, tantum fere veteribus cognitam, ab ulteriore dividens.

22 *Lycurgum*] Rex fuit Thraciæ, quem bipenni, qua vites cæderet, sibi corporis extremas partes abscondisse fabulatus est Apollodorus.

23 *Sacrilegos*] Dicitur Bacchus orbem terrarum sacrilegis et Deorum contemtoribus purgasse.

Tyrrhenaque] Nautas dicit, de quibus antea.

24 *Bijugum lyncum*] Sunt lynces animalia Africæ familiaria, maculata pelle, et mira oculorum acie prædita, a quibus Bacchi currum trahi voluerunt.

Colla premis Lyncum : Bacchæ Satyrique sequuntur : 25
 Quique senex ferula titubantes ebrius artus
 Sustinet ; et pando non fortiter hæret asello.
 Quacumque ingrederis ; clamor juvenilis, et una
 Fœmineæ voces, impulsaque tympana palmis,
 Concavaque æra sonant, longoque foramine buxus. 30
 Pacatus mitisque, rogant Ismenides, adsis :
 Jussaque sacra colunt. Solæ Minyeides intus,
 Intempestiva turbantes festa Minerva,
 Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
 Aut hærent telæ, famulasque laboribus urgent. 35
 E quibus una levi deducens pollice filum,
 Dum cessant aliæ, commentaque sacra frequentant,

Tu urges colla lyncum bijugum speciosa pictis frænis: Bacchæ et Satyri comitantur; et senex vini plenus, qui sustentat membra vacillantia ferula, et non bene insidet curvo asello. Quacumque te confers, clamor juvenilis, et simul voces muliebres, et tympana percussa palmis et æra concava obstrepunt, itemque buxus producto foramine. Ismenides orant adsis propitius, et suavis; et frequentant sacra indicta. Solæ Minyeides violantes festa domi operibus parum convenientibus, aut trahunt lanas, aut torquent stamina pollice, aut insistunt telæ, et premunt ancillas operibus. Inter quas una trahens filum agili pollice, Dum, inquit, aliæ opus intermittunt, et

Pentheaque.—25 Pro Satyrique pr. Med. thyrsique; Noricus tirsique; Heins. conj. thiasique.—27 Pr. et sec. Pal. tert. et quart. Med. Urbin. alique aut pando. Unus Bas. et Langerman. pavidopro pando.—30 Barb. largoque: Heins. conj. uncoque.—31 Pacatus unus Med. alii Placatus.—33 Quidam turbantes

NOTÆ

25 *Satyrique*] Satyri, ut refert Plineus, nihil aliud hominis quam figuram habent. In Æthiopia nascuntur, aduncis naribus, aspera cornibus fronte, pedes caprinos habentes. Non sunt vero illi aliud quam Poëtarum opus, ad brutorum tamen et ferorum hominum imaginem effictum.

26 *Quique senex*] Silenum dicit Bacchi nutritium, pædagogum et comitem assiduum, semper ebrium, cuius gestamen baculus ex ferula arbore. Atque illum tanquam parentem Satyri observabant, qui et ipsi senes facti, Sileni dicebantur.

30 *Concava*] Cymbala dicit ærea, quibus et furentes ad insanum strepitum utebantur.

Buxus] Pro tibia, quam etiam ex buxo conficiebant. Metonymia est materiæ.

31 *Pacatus*] ‘Parce, Liber, Parce, gravi metuende Thyrso,’ inquit Horat. Carm. II. 19.

33 *Minerva*] Id est, A Minerva inventis artibus quas Baccho festo die exercere nefas esset.

34 *Ducunt lanas*] Subtamen trahunt.

36 *Una*] Aliqua ex illis puellis.

Nos quoque, quas Pallas, melior Dea, detinet, inquit,

Utile opus manuum vario sermone levemus :

Perque vices aliquid, quod tempora longa videri 40

Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.

Dicta probant, primamque jubent narrare, sorores.

Illa, quid e multis referat (nam plurima norat)

Cogitat; et dubia est, de te, Babylonia, narret,

Derceti, quam versa squamis velantibus artus 45

Stagna Palæstini credunt celebrasse figura :

An magis ut sumtis illius filia pennis

celebrant festa fictitia, nos quoque, quas Minerva Dea optima detinet, leniamus opus utile manuum diverso sermone; et narremus alternis vicibus auribus otiosis quod non patiatur tempora videri longa. Sorores laudant ejus verba, et imperant priorem aliquid referre. Illa dispicit quid narret e multis (nam multa sciebat): et incerta est loquatur de te, Derceti Babylonia, quam Palæstini arbitrantur frequentasse lacus mutata figura, squamis tegentibus membra: an potius ut filia illius

//////////

sacra.—36 Duodecim vett. *pollice fusum.*—39 Unus Med. et unus Bas. *sermone levemur*, quod et Heinsio placet.—40 Sixii Cod. *Perque vices operum.* Unus Leid. *longa vereri.*—41 Cant. et quidam alii *ad auras.*—46 *Celebrasse* agnoscunt

NOTÆ

42 *Sorores*] Minyeides, scilicet.

45 *Derceti*] Hanc vel Ethnico homini contemptam Deam animus non est tenebris, in quibus falsa omnia numina utinam in perpetuum jacerent sepulta, eruere. Immo nec facile est illam in fabulis ostendere, scriptoribus diversissima plane de ea referentibus. Veneris filiam aut Venerem ipsam esse nonnulli, Terram alii, alii Reginam quandam, Semiramidis matrem, finxerunt; cujus imago superne mulierem, inferne piscem, referebat, in quem mutatam illam variis de causis fabulati sunt, unde et Atargatis dicta. Ab Assyriis, aliisque populis culta fuit.

46 *Palæstini*] Palæstinæ, Syriæ Provinciæ, populi.

Celebrasse] Juxta Ascalonem Syriæ urbem Dio stagnum esse scripsit seu lacum, in quem Dercetis, pudoris amissi dolore, ab adolescente quo-

dam, Veneris instinctu, compressa, postquam filiam Semiramidem peperisset, sese conjecit. Cujus rei causa Syros piscibus illius stagni, in piscem juxta illorum opinionem mutata Dea, abstinuisse, templumque illi juxta lacum ædificasse scripsit Diodorus. Vide, si tanti videtur, Lucianum de Dea Syria.

47 *Pennis*] Hanc Semiramidem Dercetis filiam, quæ Babylonem ampliavit, in columbam fuisse mutatam nonnulli tradiderunt, quos secutus est Ovidius. Illam quidem primo a matre expositam a columbis nutritam voluerunt; ex quo illi nomen Semiramis, quod lingua Syria columbam montanam significat. Habuerunt præterea columbam in suis vexillis Babylonii, Diodoro Siculo teste. Ex quibus omnibus pronum est conjicere quomodo plebs credula et adulatrix reginam suam in columbam mutatam,

Extremos albis in turribus egerit annos.

Nais an ut cantu, nimiumque potentibus herbis,

Verterit in tacitos juvenilia corpora pisces : 50

Donec idem passa est : an, quæ poma alba ferebat,

Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.

Hæc placet : hanc, quoniam vulgaris fabula non est,

Talibus orsa modis, lana sua fila sequente.

FAB. IV. Pyrami et Thisbes cruor in arborem Morum.

PYRAMUS et Thisbe urbis Babylonæ, quam Semiramis regina muro cinxerat, et ætate et forma pares, cum in propinquo habitarent, rima parietis et colloqui et amoris initia inter se pignerati sunt. Constituerunt itaque ut matutino ad monumentum Nini regis sub arborem morum convenirent ad amorem. Et cum celerius sub lucem Thisbe, nacta occasionem, ad destinatum locum venisset, conspectu lænæ exterrita, abjecto amictu, in sylvam refugit. At fera a recenti præda, cum ad fontem vicinum tumulo sitiens decurreret, relictam vestem cruento ore laceravit. Post cujus discessum Pyramus cum ad eundem locum venisset, et amictum sanguine aspersum invenisset, existimans a fera consumtam, ferro se sub arbore interfecit. Deinde Thisbe, deposito metu, cum ad eundem fuisset reversa locum, et comperisset se causam mortis adolescentis extitisse, ne diutius dolori superesset, eodem ferro se trajecit, quorum cruore morus arbor, quæ fædissimi spectaculi fuerat inspectrix, poma, quæ gerebat alba, in conscium vertit colorem.

PYRAMUS et Thisbe, juvenum pulcherrimus alter, 55

adoptatis pennis trajecerit ævum ultimum in candidis turribus : an ut Nais mutaverit in mutos pisces cantu, et graminibus nimum efficacibus corpora juvenilia, donec idem experta est : an ut arbor, quæ producebat poma alba emittat nunc atra contactu cruoris. Hæc arridet : hanc, siquidem fabula non est trita, sic narrare ocepit, lana sequente sua fila.

1v. *Pyramus et Thisbe, alter elegantissimus juvenum, altera formosissima vir-*

//////////

meliores : in quibusdam *coluisse* ; et alii *mutasse* vel *habitasse*.—48 *Albis* habet Fl. S. Marci, et Ro. pro div. lect. alii *altis*. In uno V. *Egerit extremos altis in turribus annos*. Unus A. et Marg. Gryphii et Bersm. *in montibus*.—50 In uno Leid. pro div. lect. *in patulos*.—53 Libri vett. magna ex parte *Hoc placet, hæc* ;

NOTE

pariter Deam factam crediderit : cum præsertim filii fraude evanuisse eam nonnulli scripserint.

48 *In turribus*] Ubi nidificare solent columbæ. Quo, si ad historiam re-

feras, Semiramidem sese recepisse, vel filium ejus eandem conclusisse, haud absurde credideris.

49 *Nais*] Nympha hæc Solis insulam, cui et nomen Nosala, et Nym-

Altera, quas Oriens habuit, præolata puellis,
 Contiguas tenere domos: ubi dicitur altam
 Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
 Notitiam, primosque gradus vicinia fecit;
 Tempore crevit amor; tædæ quoque jure coissent, 60
 Sed vetuere patres, quod non potuere vetare.
 Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
 Consciis omnis abest: nutu signisque loquuntur.
 Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis.
 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim, 65
 Cum fieret paries domui communis utrique.
 Id vitium nulli per sæcula longa notatum,

ginum quas Oriens habuit, incoluerunt domos conterminas, ubi Semiramis dicitur clausisse excelsam urbem lateribus excoctis. Vicinia stravit primam viam et conciliavit consuetudinem. Amor auctus est mora; faces etiam jure convenissent, sed patres prohibuerunt quod non potuerunt prohibere. Uterque pariter incensi erant animis correptis. Omnis arbiter abest; verba faciunt nutu et notis: et quo magis ignis obducitur, magis obductus incalescit. Murus medius inter utramque domum habet exigua fissura, quam quondam traxerat, cum strueretur. Ille defectus a nemine observatus per diutina tempora; (quid non cognoscit amor?) a

vel *Hoc placet, hoc: unus Voss. Hæc placet, hinc: in Spirensi Hoc placet, hanc. Nostra lectio est ex Erfurtano et Bersmanni Cod.—57 Plurimi libri Continuas. Heins. tenere, pro vulg. habuere, recepit, quia habuit præcessit.—60 Med. et Arg. quoque jura, quod placet Burm.—61 Urbin. vetuere pares.—62 Cod. Menard. Ex æquo ardebant hi capti.—64 Vulgo, tanto magis. Sed Burm. recepit vet. librorum scripturam, cum quia repetitio ejusdem verbi familiaris Ovidio, tum quia sæpe Veteres post quo et quanto omittunt eo et tanto.—66 Tert. Med. domui confinis.—68 Fr. sentit amans. Sensistis veterinum*

NOTÆ

pharum cubile, inter Taprobanam et Carmaniam sitam, incoluit; quæ juvenes advenas quibuscum rem habuisset beneficiis in pisces mutabat. Deinde et ipsa a Sole, terræ sibi sacratæ vindicæ, in piscem versa est.

52 *Arbor*] Morum dicit, quam per periphrasim descripsit.

54 *Lana*] *Toujours en filant sa quenouille.*

58 *Urbem*] Babylonem dicit, urbem maximam ad Euphratem sitam, a Semiramide auctam et muro lateritio clausam, qui inter septem orbis

miracula recensetur.

59 *Primosque gradus*] Ad amorem, scilicet. Notum illud Terentii: 'Si non tangendi copia est, Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet, Saltem hoc licebit: certe extrema linea Amare haud nihil est.'

60 *Tædæ jure*] Pro ipsarum nuptiarum jure, in quarum pompa faces adhibebantur.

61 *Quod non potuere*] Quia tametsi corporum, non tamen animorum poterant prohibere conjugium.

(Quid non sentit amor?) primi sensistis amantes,
 Et voci fecistis iter: tutæque per illud
 Murmure blanditiæ minimo transire solebant. 70
 Sæpe, ut constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc;
 Inque vicem fuerat captatus anhelitus oris;
 Invide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
 Quantum erat, ut sineres nos toto corpore jungi!
 Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres! 75
 Nec simus ingrati: tibi nos debere fatemur,
 Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.
 Talia diversa nequicquam sede locuti;
 Sub noctem dixere Vale: partique dedere
 Oscula quisque suæ, non pervenientia contra. 80
 Postera nocturnos Aurora removerat ignes,
 Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
 Ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
 Multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti

vobis amantibus primo fuit cognitus; et fecistis viam voci; et securæ blanditiæ solebant transire per eam, tenuissimo strepitu. Sæpe postquam convenissent, hinc Thisbe, Pyramus illinc, et spiritus oris esset utrobique captatus, Livide mure, dicebant, quamobrem prohibes amantes? Quam parum esset, ut patereris nos convenire toto corpore! Aut si hoc nimium, saltem apertus esses ad jungenda suavia! Neque sumus ingrati. Nos agnoscimus tibi debere, quod via facta est vocibus ad aures amicas. Postquam ejusmodi frustra e diverso loco dixissent, adventante nocte dixerunt Vale; et quisque obtulerunt basia suæ parti, non prætereuntia in alteram. Sequens Aurora fugaverat sidera nocturna, atque Sol exsiccaverat gramina pruina conspersa radiis; convenerunt in eundem locum. Tum prius conquesti plurima

//////////

Fragm. Theatinorum Romæ; alii *vidistis*.—69 *Et voci* Heins. ex Urbin. Theat. et tribus aliis; vulgo *vocis*: alter Hamburg. et Lovan. *votis*.—71 Urbin. et pr. Erfurt. pr. Gron. pr. Bas. et sex alii *Sæpe ut*; vulg. *Sæpe ubi*.—72 Alii *Inque vices*.—75 Berolin. *nimum est*. Quidam ex melioribus *oscula sola*; unus Mor. *blanda*; alius *longa*.—77 Cant. sec. Med. et duo alii *datus es*: sex *datus es nobis*; quinque *datus est vobis*; et Lovan. *vocis* pro div. lect.—78 Alii *nequicquam parte*.—82 Jun. *radiis perflaverat*.—83 In duobus V. aliisque Ciofani, *Ad s. rediere locum*: Ursin. *Ad s. venere locum*, Cant. sec. Med. et duo alii *cum murmure*.—84 Unus Gron. et tres alii *statuerunt n. sequenti*.

NOTÆ

74 *Quantum*] Quasi dicat minimum.

78 *Diversa*] Quia hinc Thisbe, illinc Pyramus sedebat.

80 *Contra*] Id est, ad alteram partem: quæ locutio non admodum placet.

81 *Postera*] Matutinum tempus describit, quo Aurora, seu majori Solis luce, stellarum non sentitur lumen.

84 *Questi*] De parentibus suis, scilicet, aut fati iniquitate.

Fallere custodes, foribusque excedere tentent; 85
 Cumque domo exierint, urbis quoque claustra relinquunt:
 Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
 Conveniant ad busta Nini: lateantque sub umbra
 Arboris. Arbor ibi, niveis uberrima pomis,
 Ardua morus, erat, gelido contermina fonti. 90
 Pacta placent: et lux, tarde decedere visa,
 Præcipitatur aquis, et aquis nox surgit ab îsdem.
 Callida per tenebras, versato cardine, Thisbe
 Egreditur, fallitque suos: adopertaque vultum
 Pervenit ad tumulum; dictaque sub arbore sedit. 95
 Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
 Cæde læna boum spumantes oblita rictus,
 Depositura sitim vicini fontis in unda.
 Quam procul ad lunæ radios Babylonia Thisbe
 Vidit: et obscurum trepido pede fugit in antrum. 100
 Dumque fugit, tergo velamina lapsa relinquit.

voce summissa, decernunt, ut nocte intempesta conentur fallere janitores, et valvis egredi; et postquam domo prodierint, egrediantur insuper urbe; et ne opus sit vagari per vastos agros, coëant ad tumulum Nini, et latitent sub umbra arboris. Ibi erat morus arbor procera fecundissima pomis candidis, proxima fonti frigidissimo. Conditiones probantur, et dies sero credita transire præcipitatur in aquas, et nox excitatur ab îsdem aquis. Solers Thisbe erumpit per opaca noctis, cardine dimoto, et suos decipit, et velatum os habens pervenit ad sepulcrum, et substitit sub præstituta arbore. Amor præstabat audentem. Ecce læna adest infectum habens os æstuans recenti cæde boum, sedatura sitim aqua fontis proximi. Quam Thisbe Babylonia intuita est e longinquo ad lucem Lunæ, et pede tremente dilabitur in tenebrosam speluncam: et fugiendo omittit a tergo lapsa velamina. Postquam

Multi vett. *sub nocte; nonnulli in nocte. Quidam alii etiam nocte sequenti.*
 —85 *Burm. malit, foribusque exire paternis, quia unus Thuani exire. Multi Codd. etiam tentant; et vs. seq. exierant, relinquunt.*—86 *Claustra* unus Bonon. alii *tecta.*—89 *Liber scriptus Bersm. celeberrima pomis, et sic tert. Gron. et Zulichemianus: tert. Med. creberrima.*—91 *Cant. et tert. Med. decedere; alii discedere.*—92 *Surgit meliores; alii exit.*—94 *Unus Leid. adopertaq. vultus.*—95 *Mss. Bersm. pactaque.*—97 *In Urbinati erat spumanti fervida rictu; et alii quidam Codd. vultu, vel vultus.*—98 *Alii in undam; plurimi ad undam, vel undas.*—99 *Unus Med. temeraria Thisbe.*—100 *Heins. malebat Ut videt, obscurum, &c. Cant. trepido; alii timido.*—101 *Pro tergo Exc. Langerman. retro.*

NOTÆ

88 *Busta]* Ad Nini sepulcrum seu arcis cujusdam, multis stadiis distans locum ubi ustus et sepultus fuerat, ab urbe.
 ubique, Diodoro teste, moles instar 93 *Versato cardine]* Aperta janua.

Ut lea sæva sitim multa compescuit unda,
 Dum redit in sylvas, inventos forte sine ipsa
 Ore cruentato tenues laniavit amictus.
 Serius egressus vestigia vidit in alto 105
 Pulvere certa feræ, totoque expalluit ore
 Pyramus. Ut vero vestem quoque sanguine tinctam
 Reperit; Una duos nox, inquit, perdet amantes:
 E quibus illa fuit longa dignissima vita;
 Nostra nocens anima est. Ego te, miseranda, peremi, 110
 In loca plena metus qui jussi nocte venires;
 Nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus,
 Et scelerata fero consumite viscera morsu,
 O quicumque sub hac habitatis rupe, leones.
 Sed timidi est optare necem. Velamina Thisbes 115
 Tollit, et ad pactæ secum fert arboris umbram.
 Utque dedit notæ lacrymas, dedit oscula vesti:
 Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus,
 Quoque erat accinctus, demittit in ilia ferrum.
 Nec mora; ferventi moriens e vulnere traxit. 120

crudelis læna sedavit sitim multa aqua, dum revertitur in nemus, forte discerpit rictu sanguinolento subtilia vela reperta sine Thisbe. Pyramus qui tardius exierat aspexit in ultimo pulvere indubitata vestigia feræ, et toto vultu expalluit. Postquam autem invenit amictum infectum etiam cruore; Una nox, inquit, conficiet duos amantes, e quibus illi fuit dignissima producta vita. Anima nostra est in culpa. Ego te perdidisti, deplenda, qui monui ut venires noctu in loca parore obsita, neque primus huc affui. O Leones, quicumque incolitis hæc saxa, convellite impia præcordia savo morsu. Sed projecti est animi mortem cupere. Colligit velum Thisbes, et portat secum ad umbram arboris constitutæ. Et sicuti dedit lacrymas, dedit quoque suavia amictui; deinde, inquit, Habeas nunc etiam undas nostri sanguinis; et infigit gladium, quo erat instructus, in latus; et sine cunctatione, mo-

//////////

Unus Med. *velam. fusa*. Alii quoque *reliquit*.—103 Gron. *in sylvam*.—105 Cant. *Tardius egressus*.—106 Bas. *tuta pro certa*, quod Heins. putat positum pro *trita*.—108 Alii *perdit amantes*; Heins. volebat *perdis*.—111 Jun. Voss. et quatuor alii *plena metu*. Deinde Gron. pro *div. lect. sola venires*.—113 Liber Dominic. *viscera dente*; sic et unus Gron. *Quidam corpora morsu*.—114 Tert. Med. *habitatis pelle*: Heins. conj. *valle*.—116 In uno Bas. *et ad pactæ se confert*: Francius volebat *fert sese*.—119 Unus Mor. *dimittit*; alii vett. *dimisit*.

NOTE

110 *Nostru nocens*] Vide annon hic 115 *Timidi*] Quia ex Stoicorum versus egregie Pyrami dolorem pro- sententia in manu est cujusque. ferat.

Ut jacuit resupinus humi; cruor emicat alte;
 Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
 Scinditur, et tenues stridente foramine longe
 Ejaculatur aquas; atque ictibus aëra rumpit.
 Arborei foetus aspergine cædis in atram 125
 Vertuntur faciem: madefactaque sanguine radix
 Pœniceo tingit pendentia mora colore.
 Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
 Illa redit: juvenemque oculis, animoque requirit:
 Quantaque vitarit narrare pericula gestit. 130
 Utque locum, et versam cognovit in arbore formam;
 (Sic facit incertam pomi color;) hæret, an hæc sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 Membra solum, retroque pedem tulit: oraque buxo
 Pallidiora gerens, exhorruit, æquoris instar, 135
 Quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 Sed postquam remorata suos cognovit amores;

riens educit e vulnere exæstuante. Cum stratus fuit humi resupinus, sanguis exsilit in altum, non aliter quam cum tubus aperitur læso plumbo, et longe exspuit subtiles aquas, foramine strepente, atque impetu aërem verberat. Fructus arboris mutantur rore sanguinis in nigrum colorem, et radix cruore imbuta inficit mora pendentia colore rubro. Ecce illa, ne decipiat amantem, revertitur, pavore nondum sedato; et vestigat juvenem oculis et mente, et lætatur referre quantum discrimen effugerit. Et postquam cognovit locum, et formam mutatam in arbore, dubitat an hæc sit, ita color fructus facit incertam. Dum hæret, aspicit artus trementes quaterre terram sanguinolentam; et gressum repressit, et vultus habens pallidiores buxo, exhorruit sicut mare quod strepit, cum superficies impellitur levi vento. Sed postquam per

—121 Alii *Et jacuit*. Nonnulli etiam *resup. humo*.—123 A. *Rumpitur, et*; Lov. *Læditur*. Nonnulli *et tenuis s. f. l.* in aliis *et tenui s. f. longas*; in duobus *latas pro longas*: unus Mor. pro div. lect. *stringente pro stridente*; unus Heinsii *frendente*. Unus Bonon. *aëra pulsat*, quod Burm. placet.—127 *Pœniceo* rescripsit Burm. cum unus Ciofani et Mureti excerpta *puniceo*, ceteri *purpureo* haberent. Idem etiam *pendentia* e primo V. et uno Med. dedit. Hoc probat etiam vir doctus in *Observ. Misc. Vol. II. To. I. p. 34.* quamvis alii præferant *candentia*. V. et unus Med. *poma pro mora*; nonnulli etiam *rubore*.—131 Gebhard. *Crepund. i. 9. Atque locum. Versam* Arund. et alii cum uno Pal. et uno Bersm. vulgo *visam*. In aliis etiam cognoscit *in arb.*—132 Bero-lin. *errat, an hæc sit*.—135 Heins. vult *pallidiora rigens, vel ferens*; Schirach. *fremens*.—136 *Tremit* est ex Cant. et novem aliis; vulg. *fremet*.—137 Voss.

NOTE

125 *Cædis*] Pro sanguinis. Metonymia est. dandi causa, scilicet.
 130 *Gestit*] Amoris sui commen- 137 *Amores*] Pro amato Pyramo.
Metonymia est.

Percutit indignos claro plangore lacertos :
 Et laniata comas, amplexaque corpus amatum,
 Vulnera supplevit lacrymis, fletumque cruori 140
 Miscuit : et gelidis in vultibus oscula figens,
 Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit ?
 Pyrame, responde. Tua te, carissime, Thisbe
 Nominat : exaudi, vultusque attolle jacentes.
 Ad nomen Thisbes oculos, jam morte gravatos, 145
 Pyramus crexit, visaque recondidit illa.
 Quæ postquam vestemque suam cognovit, et ense
 Vidit ebur vacuum ; Tua te manus, inquit, amorque
 Perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
 Hoc manus : est et amor, dabit hic in vulnera vires. 150
 Persequar extinctum : letique miserrima dicar
 Causa, comesque tui : quique a me morte revelli
 Heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,

temporis spatium suum amatorem agnovisset, plangit immerita brachia magnis ictibus: et discerpens capillos, et complexa corpus dilectum opplevit plagas lacrymis, et miscuit fletum sanguini; et deosculans os frigidum, Pyrame, clamavit, quod infortunium te mihi sustulit? Pyrame, responde: tua Thisbe te vocat, suavissime: exaudi, et erige vultus languentes. Pyramus aperuit oculos jam morte pressos ad nomen Thisbes, et ea conspecta clausit. Quæ postquam et agnovit velum suum, et vidit eburneam vaginam inanem gladio; Manus tua, inquit, et amor te mactavit, miser. Manus est etiam mihi strenua ad hoc unum; est etiam amor: hic sufficiet vires ad plagas. Prosequar mortuum, et infelicissima dicar causa et socia tuæ mortis; et qui, heu! poteris sejungi a me sola morte, neque poteris sejungi morte.

//////////

et septem alii, postquam memorata: Schepperus conj. revocata.—138 Cant. duo R. et sex alii Perculit indignos.—139 Tres libri complexaque. Lov. et multæ Edd. corpus amantis.—141 Pr. et sec. Thuan. alique multi oscula fingens.—143 Ball. et R. sec. carissime; vulg. carissima.—145 Vett. nonnulli jam m. gravatos; alii in m.—148 Bas. inquit, et error.—149 In unum scripti omnes; nisi quod I. exc. in ictum. Heinsii est ex pr. V. in unum Hoc manus: Francius volebat in usum Hunc.—150 Lov. et unus Heins. in vulnere.—151 Sixii Cod. Prosequar ext. Marg. Bersm. Te sequar.—153 Berolin. non morte.—154 Vulg. His tamen: in nonnullis Hoc, vel Hæc: Heins. Vos. Unus

NOTÆ

138 *Claro*] Id est, cum magno eju-
 latu, et plangendo pectus.

147 *Vestem*] Velamina, quæ supra
 lapsa reliquisset Thisben Poëta me-
 moravit; ex quibus a Pyramo collec-
 tis concludit ipsa eum sese perditam

aut laniatam credidisse, quare et idem
 in propria viscera sævierit.

148 *Ebur*] Pro vagina ex ebore.

150 *Hoc*] Ut nempe, me mea manu
 perdam, siquidem et amo.

O multum miseri, meus illiusque, parentes, 155
 Ut, quos certus amor, quos hora novissima junxit,
 Componi tumulo non invideatis eodem.
 At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
 Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
 Signa tene cædis: pullosque, et luctibus aptos 160
 Semper habe foetus, gemini monumenta cruoris.
 Dixit: et aptato pectus mucrone sub inum
 Incubuit ferro, quod adhuc a cæde tepebat.
 Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
 Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater: 165
 Quodque rogis superest, una requiescit in urna.

FAB. V. Leucothoë in Virgam thuream.

SOL prælatam Leucothoën ex Eurynome et Orchamo Achæmeniaë principe, origine Beli genitam, Clymenæ ac Rhodo, Circes Matri, et Clytiæ, quarum pulchritudine ante sollicitum animum egerat, dilexit. Et cupiens, ut in antedictis, cupiditatem sedare in speciem matris puellæ Eurynomes conversus, virginem deceptam dolo vitiavit. Cujus adulterio Clytie incensa, qua nondum satiatus erat Sol, parenti puellæ indicavit. Quam ille cum terræ defodisset, vitiator admissi misericordiam exhibens, diducto solo, cui subjecta fuerat, pro ea virgam tinctam nectare, quæ gratissima Diis hominibusque esset, extulit: quæ thurea appellatur. Hoc Hesiodus indicat.

DESIERAT: mediumque fuit breve tempus; et orsa est

Attamen, o parentes meus et illius valde infelices, estote rogati amborum nomine, ut non prohibeatis condi eodem sepulcro quos amor verus, quos hora ultima in unum coëgit. At tu, arbor, quæ nunc operis ramis corpus luctuosum unius, mox es operatura duorum, habe indicia necis, et conserva fructus nigros et idoneos luctibus, documenta duplicis sanguinis. Dixit, et cuspe accommodato ad infimum pectus immisit se gladio, qui adhuc calidus erat a sanguine Pyrami. Ceterum preces moverunt Deos, moverunt parentes. Nam color est niger in fructu mori, ubi ad maturitatem pervenit; et quod reliquum est ex pyris compositum est in una urna.

v. Absolverat; et tempus medium fuit breve; et Leucothoë incepit narrare: so-

Heins. amborum lacrymis; Voss. precibus.—155 Edd. miserieque mei illiusq.—156 Mor. unus quos serus amor. Unus Med. etiam hora brevissima.—157 Ms. Bersm. invid. in uno.—160 Nigrosque Ball. et Bernegg. nigros et Leid. et Gron. pullos et Voss.—162 Cod. Menardi et Heinsii Dixerat; aptato. Med. et Bas. sub ipsum.—167 Unus Leid. pro div. lect. mediumq. subit; et sic Grute-

NOTÆ

157 *Componi*] Eandem in urnam colligi.

167 *Desierat*] Leucothoë, scilicet, quæ Pyrami et Thisbes fabulam nar-

Dicere Leuconœ, vocem tenuere sorores.
 Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
 Cepit amor Solem. Solis referemus amores. 170
 Primus adulterium Veneris cum Marte putatur
 Hic vidisse Deus: videt hic Deus omnia primus.
 Indoluit facto: Junonigenæque marito
 Furta tori, furtique locum monstravit. At illi
 Et mens, et quod opus fabrilis dextra tenebat, 175
 Excidit. Extemplo graciles ex ære catenas,
 Retiaque, et laqueos, quæ lumina fallere possint,
 Elimat. Non illud opus tenuissima vincant
 Stamina, non summo quæ pendet aranea tigno.
 Utque leves tactus, momentaque parva sequantur, 180
 Efficit: et lecto circumdata collocat apte.
 Ut venere torum conjux et adulter in unum;
 Arte viri, vinclisque nova ratione paratis,

rores conticuerunt. Amor corripuit etiam hunc Solem; qui cuncta moderatur lumine sidereo: narrabimus Solis amores. Hic Deus creditur primus conspexisse furtum Martis cum Venere: hic Deus primus intuetur omnia. Tristis fuit facto, et indicavit marito Junonis filio stupra et locum adulteriorum. At animus et opus quod dextra fabrilis tractabat excidit. Continuo lima perficit ex ære vincula tenuissima, et retia, et laqueos, qui possint decipere oculos. Neque filum subtilissimum, neque tela araneorum quæ pendet summa trabe possit superare illud opus. Atque dat operam ut cedant minimo tactu et re levissima flectantur; et toro circumfusa accommodat. Cum mæchus et uxor coiverunt in unum lectum, uterque manent

//////////

rus et Scriverius scribunt.—168 Meliores, teste Burm. *Leuconœ*; alii *Leucothoë*.—170 Alii *referamus amores*.—174 Fr. *furtique torum*.—177 In multis Codd. *qui lumina*.—178 Pro *Elimat* Burm. conj. *eliquat*.—179 Douza *nec summo*.—181 Vulg. *collocat apte*; sed plerique vetustiores *arte*: unus Voss. *alte*;

NOTÆ

ravit.

Medium] Quod in Pyrami et Thisbes narranda fabula absumtum est.

173 *Junonigenæque*] Vulcanum dicit, Veneris maritum, quem solum Junonis et Jovis nonnulli, alii Junonis unius filium, fabulati sunt.

175 *Fabrilis*] Est nempe Vulcanus Deorum faber.

178 *Vincant*] Adeoque tenuissima erant retia.

180 *Leves*] Ita ut facile et levissimo contactu resolvi posset, intenta machina: non enim placet Regii explicatio, qui flexibilia admodum retia, ut ne sentiri possent, aut facile rebus omnibus cederent, hoc versu indicasse Poëtam tantum arbitratus est.

182 *Conjux*] Venus, scil. Vulcano nupta.

183 *Nova*] Certe quidem nova, vixque cuiquam cognoscenda, si in fabula

In mediis ambo deprensi amplexibus hærent.

Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas : 185

Admisitque Deos. Illi jacuere ligati

Turpiter : atque aliquis de Dis non tristibus optet

Sic fieri turpis. Superi risere : diuque

Hæc fuit in toto notissima fabula cælo.

Exigit indicii memorem Cythereia pœnam : 190

Inque vices illum, tectos qui læsit amores,

Lædit amore pari. Quid nunc, Hyperione nate,

correpti in mediis complexibus industria viri, et catenis intextis novo modo. Continuo Lemnius aperuit fores eburneas, et introduxit Deos. Illi strati erant indecore vincti: atque nonnullus Deorum minus severorum cupiat ita dedecorari. Dii illuserunt, et hæc fabula fuit diu vulgatissima in toto cælo. Cythereia repetit supplicium insigne accusationis, et pariter writ simili amore illum qui violavit amores occultos. Quid nunc te juvant, fili Hyperionis, species, et ignes, et splendidi radii ?

unde Heins. conj. *alto*.—182 Pat. *conjuqxque*.—184 Strozæ liber *deprenti nexibus*.—187 Pro *atque* Heinsius vult *atqui*; Bothius *ast*. *Optet* unus Mor. alii *optat*.—190 Heinsius conj. *Exig. indicio, vel indiciiis. Meritam*

NOTÆ

hæreas.

185 *Lemnius*] Vulcanus; quem in Lemnon, Ægæi maris insulam, Thraciæ oppositam, alii a Janone ob deformitatem, alii a Jove cum matri opem ferret, dejectum voluerunt.

187 *Turpiter*] Qua re Homerus ad vitæ innocentiam et sanctitatem homines compellit, ne, videlicet, magna, quanquam lento pede procedente, Deorum ira deprehendantur, quemadmodum a tardissimo Vulcano Mars impetuosissimus correptus est. Quod vero in adulterio Martem et Venerem Vulcani arte irretitos fabulati sunt, Arnobius iram atque cupiditatem vi pressas consilioque rationis exponit. Sed, fabulæ titulo siquidem constet veteres non modo quæ ad mores spectarent hominum aut eorum res gestas scripsisse, immo potius abscondita naturæ, a quibus impuram plebem arcerent, dignis proposuisse, optime profecto rem totam pauculis verbis

exposuit clarissimus Vir Farnabius. ‘Ignea Martis stella,’ inquit, ‘significat calorem, Veneris autem stella humorem temperatum; ex horum conjunctione constat generatio: quos Sol aspectu suo elicit detegitque; Vulcani immodicus calor impedit; Neptunus, ut habet Homerus *Odyss.* ̑. ligatos solvit: aqua scilicet extinguit calorem. Symmetria hinc *Physica*.’ Ceterum, haud equidem scio annon majora adhuc hac fabula contineantur, quæ qui rejiciunt videant ipsi an satis intelligant.

Aliquis] Mercurium eum fuisse jocatus est Lucianus: quod forte non temere jocatus.

190 *Cythereia*] Venus, a Cytheris, insula contra Cretam, quo primum appulsam eam e mari egredientem nonnulli fabulati.

192 *Hyperione*] Hunc Hyperionem Cæli filium Hesiodus et Apollodorus scripserunt, quoque Solis Patrem,

Forma, calorque tibi, radiataque lumina prosunt ?
 Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
 Ureris igne novo: quique omnia cernere debes, 195
 Leucotheen spectas: et virgine figis in una,
 Quos mundo debes, oculos. Modo surgis Eoo
 Temperius cœlo: modo serius incidis undis;
 Spectandique mora brumales porrigis horas.
 Deficis interdum: vitiumque in lumina mentis 200
 Transit; et obscurus mortalia pectora terres.
 Nec, tibi quod Lunæ terris propioris imago
 Obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
 Diligis hanc unam: nec te Clymeneve, Rhodosve,
 Nec tenet Æææ genitrix pulcherrima Circes, 205
 Quæque tuos Clytie, quamvis despecta, petebat

Tu nimirum, qui incendis totum orbem tuis flammis, ardes recenti flamma: et qui teneris cuncta intueri, vides Leucothoën: et intentos habes oculos in una puella, quos debes orbi. Nunc oreris maturius in cœlo orientali; nunc tardius te immergis aquis; et producis horas hyemales per spatium contemplandi. Deliquium pateris nonnunquam; et defectus mentis porrigitur ad lucem; et caliginosus terrorem incutis animis hominum. Neque expallescis quod Luna vicinior terris obfuerit: hic amor parit hunc colorem. Amas hanc solam: neque Clymene, neque Rhodus, neque formosissima mater Circes Æææ te movet, neque Clytie, quæ quantumvis ne-

etiam pro memorem Voss.—193 Alii Forma colorque, quod et Bothius strenue defendit.—196 Vulgo Leucothoën.—198 Nonnulli Temporius cælo.—199 Sec. Med. et N. Porrigis umbras.—203 Vulg. amor ipse.—204 Berolin.

NOTE

quem pro Sole ipso positum non semel reperias.

196 *Leucothoën*] Orchami Babyliorum regis filiam, Soli adamatam, de qua deinceps.

198 *Temperius*] Maturius, citius. Adverbiū est ab adverbio Tempori.

199 *Spectandi mora*] Dum Leucothoës forma oculos pascit.

Brumales] Breuiores horas, adeoque et dies.

201 *Terres*] Quippe solent homines cœli mutationibus terreri: quæ certe, quanquam huic aut illi non tam arcte portendant, quas quisquam cognoscere possit, calamitates, in terras tamen sæpe multas malignas transmit-

tunt affectiones.

202 *Nec, tibi*] Solem negat ex interpositione Lunæ pati deliquium, quod illi quandoque accidit, sed magis Leucothoës præcordia tentante imagine obnubilari.

204 *Clymene*] Phaëthontis mater, de qua jam sæpe, Oceani filia.

Rhodos] Puella fingitur fuisse Rhodia, Neptuni et, secundum aliquos, Veneris filia, Phæbo inprimis adamata, ex qua septem genuit filios.

205 *Æææ genitrix*] Persa est, Oceani filia. Dicitur vero Circe Æææ ab Ææa urbe seu Peninsula Colchidis; quanquam alii aliter.

206 *Clytie*] Una ex Oceani Nym-

Concubitus; ipsoque illo grave vulnus habebat
 Tempore. Leucothee multarum oblivia fecit.
 Gentis odoriferæ quam formosissima partu
 Edidit Eurynome; sed postquam filia crevit, 210
 Quam mater cunctas, tam matrem filia vincit.
 Rexit Achæmenias urbes pater Orchamus: isque
 Septimus a prisca numeratur origine Beli.
 Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
 Ambrosiam pro gramine habent. Ea fessa diurnis 215
 Membra ministeriis nutrit, reparatque labori.
 Dumque ibi quadrupedes cœlestia pabula carpunt;
 Noxque vicem peragit; thalamos Deus intrat amatos
 Versus in Eurynomes faciem genitricis: et inter
 Bis sex Leucotheen famulas ad lumina cernit 220
 Levia versato ducentem stamina fuso.

glecta optabat tuos complexus; et illo ipso tempore graviter amore alio vulneratus eras. Leucothoë delevit multas animo; quam Eurynome pulcherrima nationis odoriferæ peperit; sed postquam nata adolevit, tantum filia superat matrem, quantum mater superat ceteras. Orchamus parens imperium tenuit in urbes Achæmenias, atque is censetur septimus a primo atque antiquo Belo. Pascua equorum Solis sunt sub regione occidentali: habent ambrosiam pro pabulo. Ea alit artus lassos laboribus diurnis, et restituit in ministerium. Et dum quadrupedes pascuntur cibus cœlestibus, et nox vicem absolvit, Deus subit cubiculum dilectum, mutatus in vultus matris Eurynomes; et videt ad januam inter duodecim ancillas Leucothoën

.....

et alii Clymeneque Rhodosque.—206 Quidam legunt *despecta, tenebat*.—207 Magna hic lectionis varietas. Locus mendii suspectus videbatur Heinsio. Alii Codd. *ipsoque illo*; quatuor alii *ipsaque*; in Bernegg. vox ea erasa erat: τὸ illo abest a Ro. *ipsoque nimis* alter Rogeri Twisdeni; *ipsoque loco* alter Erfurtanus. Burm. conj. *quæque illo*. Bothius præfert lectionem Twisd. Cod. *ipsoque nimis*. Bernegg. etiam, et pr. Erfurt. et pr. R. *vulnus habebus*.—210 Variant Codd. alii *Eurinome*; alii *Eurimone*; unus *Eminone*; alter *Eurinone*.—211 *Vincit meliores*, teste Heins. alii *vicit*.—213 Alii a *prisca*; quidam etiam *prisco...Belo*.—217 *Pabula* vet. libri; *gramina* Mss. Bersm.—220 Quidam *ad limina*.—221 Plerique ex castigatioribus *lenia*, pro *levia*; Heins. conj. *tenuia*; Gron. *mollia*. Pro *fuso* quidam volunt *filo*.—

NOTÆ

phis, Phœbo etiam dilecta, quam deinde odio maximo prosecutus est, ut infra videbimus.

207 *Grave vulnus*] Ex alicujus puellæ amore.

209 *Odoriferæ*] *Babylonicæ*, scilicet, seu *Arabicæ*, suis odoribus inclytæ.

212 *Achæmenias*] *Persicas*, *Arabia* finitimas, quibus imperavit *Achæmenes*, a quo pars *Persidis* *Achæmenia* dicta est.

213 *Beli*] Is fuit Rex primus *Assyriorum*. Nini pater.

214 *Axe*] Pro cœli seu mundi parte posuit occidentali.

Ergo ubi, ceu mater, caræ dedit oscula natæ ;
 Res, ait, arcana est: famulæ, discedite: neve
 Arripite arbitrium matri secreta loquenti.
 Paruerunt: thalamoque, Deus, sine teste relicto, 225
 Ille ego sum, dixit, qui longum metior annum,
 Omnia qui video; per quem videt omnia tellus:
 Mundi oculus. Mihi, crede, places. Pavet illa: metuque
 Et colus et fusus digitis cecidere remissis.
 Ipse timor decuit. Nec longius ille moratus, 230
 In veram rediit faciem solitumque nitorem.
 At virgo, quamvis inopino territa visu,
 Victa nitore Dei, posita vim passa querela est.
 Invidit Clytie, (neque enim moderatus in illa
 Solis amor fuerat,) stimulataque pellicis ira 235
 Vulgat adulterium: diffamatumque parenti
 Indicat. Ille ferox immansuetusque precantem,
 Tendentemque manus ad lumina Solis, et, Ille
 Vim tulit invitæ, dicentem, defodit alta

trahentem fila tenuia fuso versato. Postquam igitur obtulit suavia tanquam mater dilectæ filicæ, Rem, ait, habeo secretam; ancillæ, abite; neve velitis esse testes matri aperienti arcana. Obtemperaverunt; et Deus, arbitris cubiculo remotis, dixit, Ego sum ille, qui modum facio longo anno, qui cuncta intueor, per quem terra cuncta cernit, orbis lumen: mihi fidem adhibeas, grata es. Illa metuit; et colus et fusus excederunt digitis laxatis timore. Ipse metus decorus fuit; neque ille diutius hærens indui sinceros vultus et consuetum splendorem. At puella, quanquam tremefacta insperato visu, superata splendore Dei, vim tulit sine querimonia. Clytie invidit, (neque enim amor Solis fuerat mediocris in illa,) et inducta ira in adulteram propulat adulterium, et vulgatum patri aperit. Ille crudelis, et inhumanus, et ferus legit alta orantem, et porrigentem manus ad lumina Solis, et dicentem, Ille violavit repugnantem; et

224 Ciofan. ex Mss. dabat *Abripite*, Heins. *Arripite et loquenti pro loquendi*, illud e plurimis Mss. hoc ex Fl. S. Marci et Urbin. Idem conj. vel *matre in secreta* (locum secretum) *loquente*, vel *matri secreta volenti*.—225 Alii *Paruerant*.—226 Med. pr. et tres alii, et Berolin. *longum emetior*; sed vulgata defenditur VIII. 564.—228 Heins. conj. *Mundi oculis, mihi crede, places*, i. meis oculis, qui sunt mundi oculi.—229 Schepper. legendum censet, *Et color et fusi*. Posterius habent multæ edd.—231 *Faciem* in utroque Cælest. vulgo *speciem*. Mss. Bersm. *solitumq. vigorem*.—234 Meliores, teste Heins. *in illa*; alii *in illam*.—235 Gron. unus *stimulataque pellice sacra*.—236 Heins. malit

NOTÆ

234 *Neque enim*] Istud additum, 235 *Pellicis ira*] Ira, intellige, quæ ne quis forte Apollinis furta Clytiæ in Leucothoën pellicem Clytie relicta flagrabat.

Delph. et Var. Clas.

Ovid.

3 Y

Crudus humo : tumulumque super gravis addit arenæ. 240
 Dissipat hunc radiis Hyperione natus : iterque
 Dat tibi, quo possis defossos promere vultus.
 Nec tu jam poteras enectum pondere terræ
 Tollere, Nympha, caput : corpusque exsangue jacebas.
 Nil illo fertur volucrum moderator equorum 245
 Post Phaëthonteos vidisse dolentius ignes.
 Ille quidem gelidos radiorum viribus artus,
 Si queat, in vivum tentet revocare calorem.
 Sed, quoniam tantis fatum conatibus obstat,
 Nectare odorato spargit corpusque locumque, 250
 Multaque præquestus, Tanges tamen æthera, dixit.
 Protinus imbutum cœlesti nectare corpus
 Delicuit, terramque suo madefecit odore :
 Virgaque per glebas sensim radicibus actis
 Thurea surrexit ; tumulumque cacumine rupit. 255

superinjicit cumulum ponderosæ arenæ. Filius Hyperionis hunc discutit radiis ; et tibi viam facit, qua possis emittere sepultam faciem. Neque tu, Nympha, jam poteras erigere caput interfectum onere terræ : et jacebas corpus exanime. Nihil rector equorum alatorum dicitur vidisse iniquius post flammæ Phaëthontis. Ille quidem nititur reducere, si possit, ad vivum calorem membra frigida virtute radiorum. Sed, quia fatum impedit tantos nisus, imbut nectare odorato et corpus et locum ; et prius multa conquestus, Nihilominus, inquit, penetrabis cælum. Continuo corpus delibutum cœlesti nectare emollitum est, et imbut terram suo odore ; et surculus thurifer prodiit, radicibus porrectis paulatim per cespitem, et divisit arenæ aggerem in fastigio.

diffamatamque.—239 Jun. Leid. et duo alii diffodit.—240 Duo scripti cumulumq. super. Voss. et duo alii tumulumq. gravem superaddit. Multi gravis super.—241 Gebhard. Crepund. II. 9. Dividit hunc ex Mss.—242 Jun. et alius possis depressos : V. et tres alii defessos. Heidelb. defossos quo posses. Cant. et tres alii fossos possis depromere vultus.—243 Heidelb. Nec jam tu. Pro enectum, alii habent dejectum, vel evexum, evectum vel innectum, vel attritum, vel depressum.—246 Heins. vult Post Phaëthontiacos ; pr. Med. Phaëthontiadros : Bon. Phaëthontiadros.—248 Genevensis tentet ; alii tentat.—249 Unus Heins. quoniam cautis ; et ipse conj. vanis.—250 Tres libri Nect. odorifero. Spargit scripti ; vulg. sparsit.—251 Alii Multaq. conquestus : Cant. et decem alii per-

NOTÆ

245 *Volucrum moderator*] Sol ipse, seu Apollo.

246 *Ignes*] Fulmina, quibus a Jove tactus Phaëthon.

253 *Delicuit*] Præteritum a deliquesco. Molle et liquidum factum

est corpus, inquit.

Odore] Quia in arbusculam mutata est, ex cujus inciso cortice thus exudat, quod gummi foco appositum Diis gratissimum præbet odorem, atque adeo æthera tangit.

PA
6519
A2
1821
v.2

Ovidius Naso, Publius
Opera omnia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

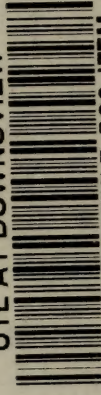

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 03 01 03 029 9